UNDER NORDLYSETS STRAALER.

SKILDRINGER FRA LAPPERNES LAND

AF

SOPHUS TROMHOLT.

MED TALRIGE ILLUSTRATIONER.

KJØBENHAVN.

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F. HEGEL & SØN).

FR. BAGGES BOGTRYKKERI.

1885.

94c 009960

910.4(481.74)

INDHOLD.

		Side.
	Forord	1.
I.	Fra Bergen til Alten	5.
II.	Bossekop og Alten	32.
III.	Fra Bossekop til Koutokæino	57.
IV.	Koutokæino	76.
V.	Koutokæino	96.
VI.	En Tur til en Renby	108.
VII.	Om Lapperne	126.
VIII.	Om Renen	163.
IX.	Ved Juletid i Koutokæino	178.
X.	Om Nordlyset	195.
	1. Nordlysets Optræden i Almindelighed	205.
	2. Nordlysformer	221.
	3. Nordlyset i Koutokæino	238.
	4. Nordlysets geografiske Optræden	248.
	5. Nordlysets Høide	259.
	6. Nordlysets Perioder	274.
	7. Nordlyszonens Bevægelser	284.
	8. Slutningsbemærkninger	291.
XI.	Udflugter fra Koutokæino	309.
XII.	Rædselsperioden i Koutokæino	332.
XIII.	Paa Reise	379.
XIV.	Thingugen i Koutokæino	412.
XV.	Reise til Sodankylä	435.
XVI.	Fra Koutokæino til Bossekop	468.
XVII.	Fra Alten til Hammerfest	486.
XVIII.	Fra Hammerfest til den russiske Grænse	521.
	Anmærkninger	571.
	Alfabetisk Register	573.

FORORD.

Det Arbeide, som Forfatteren her vover at fremlægge for det nordiske Publikum, er en Gjengivelse af et af ham for et Par Aar siden efter Opfordring fra England udarbeidet Værk, der er udkommet i London i to Bind under Titelen: „Under the Rays of the Aurora Borealis", udgivet af Hr. Carl Siewers.

Idet Forfatteren for øvrigt skal lade sin Bog tale for sig selv, skal han kun bemærke, at den ikke er noget videnskabeligt Værk og ikke heller nogen Roman. Forfatteren har søgt i flygtige Omrids at give en Fremstilling af et Vinterophold i det høie Nords fjærne, afsides Zoner, hvis mærkelige Natur- og Folkeliv han samtidig har ønsket i raske Træk at kunne føre frem for Læserens Øine. Men uagtet disse Skildringer altsaa ikke gjør Fordring paa hverken videnskabelige eller æsthetiske Fortrin, vover Forfatteren dog at haabe, at Læseren ikke uden Interesse vil følge ham til hine Egne, hvorhen Turistens Fod kun sjældent forvilder sig, og hvor det i hvert Fald næsten aldrig falder i den Fremmedes Lod som Forfatteren at leve en hel, lang og mørk Vinter sammen med de eiendommelige Forhold i Naturen og Menneskelivet.

Det var som Deltager i de internationale Polarstationers Virksomhed, at Forfatteren gjæstede det europæiske Fastlands nordligste og mest afsides liggende Regioner. Hans Opgave var at udføre Observationer over Nordlyset, specielt Maalinger til Bestemmelse af Nordlysets Høide over Jordoverfladen, korresponderende med lignende Maalinger paa den norske Polarstation i Bossekop og den finske i Sodankylä. Han valgte som det mest

passende Punkt den lille norske Lappeby Koutokæino nær den russisk-finske Grænse.

Forfatteren medførte et fotografisk Apparat, og ved Hjælp af dette har Lyset paa hine høie Bredegrader tegnet de Billeder, som han tror vil give hans Bog forøget Interesse og Anskuelighed.

Under sit Ophold i Koutokæino skrev Forfatteren til et Par nordiske Dagblade en Række Reisebreve, der vandt langt større Bifald, end han nogen Sinde havde turdet vente, og som udgjør en Del af de følgende Blades Indhold, om end i omarbeidet, til Dels meget udvidet Skikkelse. Forfatteren har ment for disse Partiers Vedkommende at burde bibeholde Brevformen for at bevare den oprindelige Umiddelbarhed og maaske større Livlighed i Fremstillingen.

En Fortegnelse over de Skrifter, som Forfatteren har benyttet ved Udarbeidelsen, vil blive meddelt i Bogens Slutning.

Skulde nogen ønske at vide mere om Forfatteren, end hans Bog fortæller om ham, staar de følgende biografiske Oplysninger til Tjeneste.

For nogle og tredive Aar siden laa han grædende i sin lille Vugge i Husum, sin Barndoms uforglemmelige Aar tilbragte han i Smaabyer i Holsten, Ungdomsalderens Minder knytter sig til Jyllands Bakker, og i den sidste halve Snes Aar har han levet mellem Norges Fjælde.

Han har været Omgangsven med Lapperne og er bleven skjældt ud af Islænderne. Han har drukket Rhinskvin i Rusland og spist Kaviar paa Rhinen. Han har haft Spleen paa Loch Lomond og Mavepine i Amsterdam. Han har staaet andagtsfuld foran Rafaels Madonna og danset Cancan paa Bal mabille.

Uagtet han græd i Vuggen — og hvem gjør ikke det? — er hans Anskuelse dog den, at Livet alle Vegne i Verden har flere lyse Sider end mørke, og han skulde ikke have det ringeste imod, at hans Leveaar blev lige saa mange som Methusalems.

Hvad hans ydre Person angaar, henviser han nysgjerrige Læsere til omstaaende Billede.

Kristiania, Mai 1885.

Forfatteren.

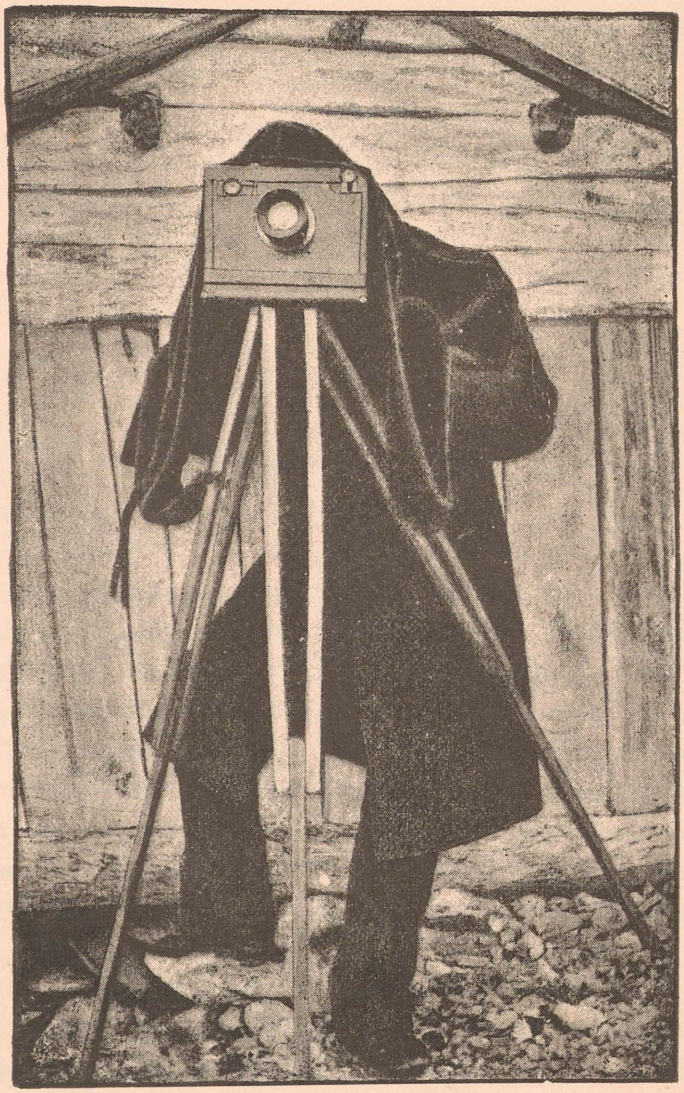

Sophus Tromholt

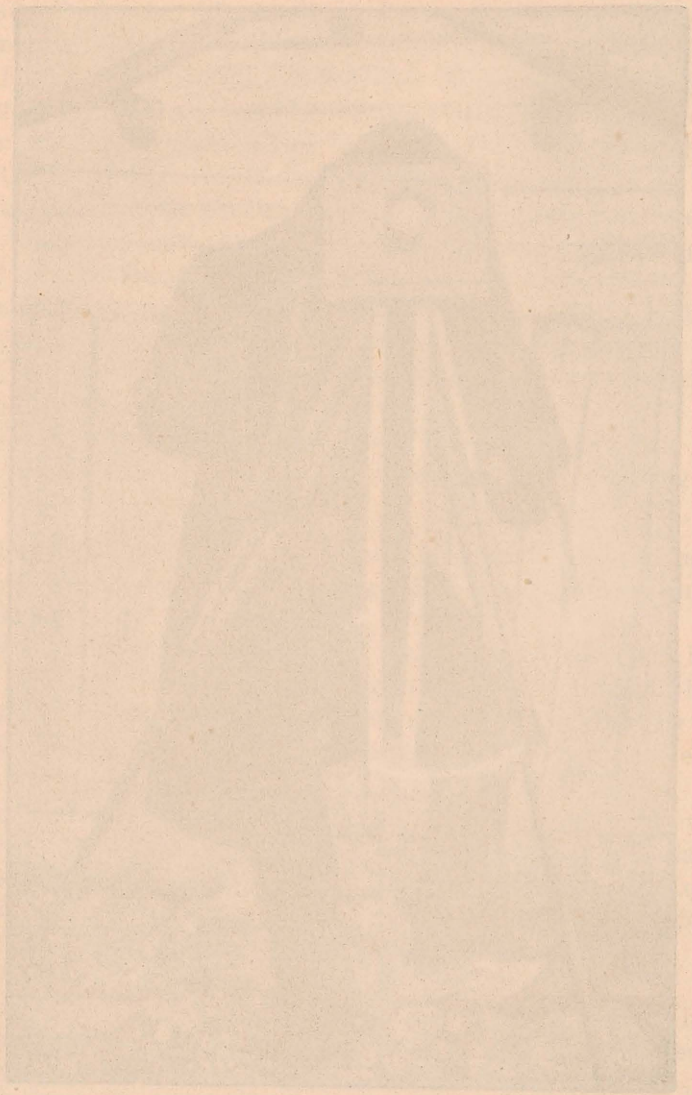

I.

Fra Bergen til Alten.

Den 24de August 1882 — det er Datoen for Reisens Begyndelse; Bergen er Udgangspunktet. Hen ad Midnat blev jeg roet om Bord i det store Postdampskib, der skulde føre mig den lange Vei mod Nord langs Norges vildt sønderrevne Kyst.

Det regnede naturligvis. Det regner altid i Bergen, ved De nok; men det regner i Strømme, naar man skal tiltræde en Reise. Nu ja, for poetiske Gemytter maa det være ganske opløftende at bemærke, at selv Himlen fælder Taarer i Afskedens vemodsfulde Øieblik; for mere prosaisk anlagte Naturer er det rigtignok noget ubehageligt at begynde Reisen med vaade Fødder.

Men man kan ogsaa gjøre en Skjælm Uret, og naar jeg nys sagde, at det altid regner i Bergen, maa jeg tilstaa, at dette Udsagn ikke er frit for, hvad man kalder Overdrivelse. Den meteorologiske Statistik oplyser, at det ikke eller saa godt som ikke regner i 100—150 Dage af Aaret. Ja, det kan endogsaa hænde, at man i Uger og Maaneder ikke behøver at tage sin Paraply og sine Galoscher frem — disse to Attributer, som er saa uadskillelige fra en Bergenser, at man næsten maa anse det for en Feil ved Naturen, at den ikke lader ham fødes med dem.

Jeg husker, at der for nogle faa Aar siden indtraf en saadan usædvanlig langvarig regnfri Periode, og at jeg i den Anledning endogsaa var saa letsindig at give en meteorologisk Artikel i et af Byens Blade den Overskrift: „Det regner ikke mere i Bergen". Men Dagen efter aabnede selvfølgelig Jupiter Pluvius sine Sluser, og for at indhente det forsømte lod han Regnen strømme ned med en saadan Ihærdighed og i Maaneder vedvarende, utrættelig Udholdenhed, at selv Bergensernes amfibialske Natur begyndte at blive kjed deraf. At det samtidigt styrtregnede paa mig med Spydigheder og Stikpiller, behøver jeg ikke at fortælle.

Blev alt det Vand staaende, som i Løbet af et Aar regner ned over Bergen, vilde alle Bergensere være druknede, inden Aaret var omme — i hvert Fald alle de, som ikke havde lagt sig efter den ædle Svømmekunst. Thi det er et Vandhav af halvsjette Fods Dybde, der Aar efter Aar plasker og siver ned fra Skyerne.

Besøg ikke Bergen paa en Regndag, naar Skyerne ligger tunge og regnsvangre paa Hustagene, og hele Atmosphæren er forvandlet til en Taage af Vandstøv — da ser Byen ud som en druknet Mand, der netop er trukket op af Vandet.

Men kom til Bergen en af de 100—150 Dage, da Galoscherne bliver hjemme, og de smukke Bergenserinder ombytter Regnskjærmen med Parasollen. Da vil De finde den gamle, mærkelige Stad mellem de syv Fjælde interessant og tiltalende; da vil De se, at der inden for den noget uanselige ydre Ramme rummes Billeder saa livfulde og originale som i ingen anden nordisk By. Deres Øie vil fængslet dvæle ved den brogede Menneskemylder, der fra Morgen til Aften bølger gjennem den lange, trange „Strandgade", hvor alle Landets Folketyper i deres farverige, eiendommelige Nationaldragter synes at have sat hverandre Stævne; De vil med Interesse og Glæde betragte den travle, rastløse Handelsvirksomhed, der rører sig paa Havnen, ved Kaierne, paa Børsen. De lyse, venlige Villaer i de grønne Omgivelser vil smile ind-

bydende til Dem, og er De saa heldig at kunne besøge en eller anden af dem, vil De finde, at Elskværdighed og Gjæstfrihed ikke tager Skade af halvsjette Fods Regnvand, men snarere ligesom Planteverdenen omkring Byen synes at trives dobbelt frodigt derved.

Og selv om Bergens nærmeste Omegn ikke kan udholde Sammenligningen med flere andre norske Byers, saa behøver De blot at reise faa Mil for at finde en Natur, der vil overraske selv den mest forvænte Smag. Thi i Bergens Stift er alle de Naturskjønheder, som ellers findes enkeltvis paa saa mange Steder i Norge, samtidigt repræsenterede; her er det storartede, det vilde, det mægtige og det yndige, det blide, det tryllende sammenføiede til en herlig Harmoni. Der er de stolte Fosser, de vældige Bræer, de gigantiske Fjælde — der er de svulmende grønne Lier, de speilblanke Fjorde, de rislende Bække. Hvilken Turist har ikke hørt Tale om de to berømte Fjorde, den ene Nord, den anden Syd for Bergen, hvor Naturen saa rigt har ødslet med sine Skatte: den imponerende Sognefjord og den milde, ynderige Hardangerfjord. Og disse herlige Naturmalerier har fremfor saa mange af Sydens den store Fordel, at Civilisationen endnu ikke har oversmurt dem med en Fernis af Hoteller, Kellnere, Drikkepenge og andet Optrækkeri.

Men vi maa ikke glemme, at vor Vei gaar til Lappernes Land!

Paa den første Del af denne vor Fart langs den norske Kyst maa vi ikke vente at finde nogen Antydning til den pragtfulde Natur, der gjemmer sig inde i Fjordene. Som overalt i den sydlige Del af Landet er Kysterne her nøgne og kjedelige; paa den ene Side af det som oftest smalle Farvand har man Fastlandet, paa den anden Klippeøerne (Skjærene), der i utallig Mængde danner en næsten uafbrudt Kjæde langs hele den norske Kyst lige fra den svenske Grænse ved Frederikshald til Nordkap. Men enten man ser til høire eller til venstre — Udsigten er lige monoton.

Først naar man har passeret den lille By Florø, kommer der et enkelt interessant Punkt; det er det stolte Fjæld Hornelen. Det reiser sin tilsyneladende lodrette Væg op af Vandet til svimlende Høide (omtrent 3000 Fod); Dampskibet passerer lige ind under det, og det hæver sig truende over vore Hoveder med sine eventyrlige Former og Udvækster, der uophørlig skifter Udseende, efterhaanden som vi forandrer Plads, og hvoraf mange synes at have den største Lyst til at styrte sig ned over os.

Nogle Mil nordligere ligger Norges vestligste Forbjerg: Stat, men det er kun meget faa Reisende, der kan rose sig af at have set det; thi Søgangen er her, da den skjærmende Skjærrække mangler, i Regelen saa ubehagelig stærk, at enhver trækker sig tilbage til ensomme og ofte alt andet end glædelige Betragtninger i sin Køie. Jeg har tre Gange haft den Ære at passere Stat, men af den nævnte Grund aldrig set det, hvorfor man forhaabentlig velvillig undskylder mig, at jeg ikke ser mig i Stand til at fortælle, hvorledes det ser ud.

Efter at Stat i Løbet af et Par Timer er passeret, gaar Veien atter i lang Tid i det rolige Farvand inden for Skjærene, og de beklagelsesværdige Stakler, der ikke har haft Kræfter nok til at modstaa Neptuns fule Angreb, kryber igjen op paa Dækket for at indaande den friske, sunde Søluft.

Ringe var mit Kjendskab til Stat, og derfor skammer jeg mig næsten ved at maatte tilstaa, at jeg heller ikke har nogen Anelse om, hvorledes vor næste By: Aalesund egentlig tager sig ud. Der ligger rigtignok nogle faa Huse nede ved Havnen, hvor Damperen stopper, men da de i det høieste kan rumme 60 og ikke 6000 Mennesker, maa de øvrige 5540's Huse formodentlig ligge andensteds.

Men desto bedre forstaar Molde at præsentere sig. Som en Fuglerede i Skoven titter den venligt frem bag den brede, frodige Strandbreds grønne Løv. Den smiler til de skovklædte, idylliske Øer i den blanke Fjord, smiler til det stolte, enestaaende

Panorama, der indfatter mere end den halve Synskreds: den imponerende Alperække, der dannes af Romsdalsfjældenes høje, spidse Tinder. Top slutter sig til Top, ofte med vildt fantastiske Former, enkelte dækkede med hvide, skinnende Snepletter. Men vi har des værre ikke Tid til at dvæle længere ved denne lille indbydende Plet; kun et flygtigt Blik kan vi her som alle Vegne paa vor lange Dampskibstur kaste paa de vinkende Vuer, vi haster forbi. Men enhver Reisende misunder de 1700 lykkelige Moldensere, der hver Dag kan forlyste deres Øie med al denne Herlighed.

Nogle Timer senere er vi ved Kristianssund, et Venezia en miniature, for saa vidt som Byen ligger fordelt paa tre Øer, mellem hvilke smaa Dampere og Mængder af Baade underholder Forbindelsen. Hver af de tre Øer er i en forskrækkelig Grad bakket og ujævn; Husene ligger derfor, som de kan bedst, og de Tilløb til Gader, som findes, burde vistnok hellere have været anlagte som Trapper. Men en livlig, kjæk Handelsvirksomhed rører sig paa Land og Vand, Rigdom og Velstand har Byen erhvervet sig ved Hjælp af Klipfisken, der herfra i talrige Skibsladninger exporteres til Spaniens Katholiker, og naar jeg her angiver Indbyggertallet til 8000, saa vil dette Tal allerede om et Par Aar være meget forældet.

Vi fortsætter vor Reise, vi farer atter forbi Klipper og Skjær, mellem hvilke en Gang imellem Havhorisonten titter frem, indtil vi kommer ind i den store Trondhjemsfjord. Og efter nogle Timers Fart paa den er vi i Trondhjem, Norges største By efter Kristiania og Bergen. Her gjør Dampskibet et længere Ophold, saa at vi kan faa Tid til at se os lidt om.

Jeg maa oprigtig talt tilstaa, at Trondhjem overraskede mig. Et Par Aar tidligere havde jeg set Byen i tre Dages glædesløst, tungt og raakoldt Regnveir; den gjorde da et alt andet end tiltalende Indtryk. Hvor ganske anderledes var det ikke nu i de tre straalende, skjønne Sommerdage, i hvilke Dampskibet laa

stille her paa Havnen! De brede, lyse og venlige, med Træer beplantede Gader, der har et saa mærkelig fredeligt og hyggeligt Præg; den herlige, frugtbare Omegn, der lader En glemme, baade at man er i det stenrige Norge og saa nær Polarkredsen; det Skjær af poetisk-historisk Romantik, som den gamle Domkirke og Munkholmens enlige Fæstning ude i den brede Fjord kaster ud over Byen; Afvekslingen fra det noget ensformige og trættende Dampskibsliv; det flotte og komfortable Hotel — alt bidrog i Forening med den varme Sommerglans, som Solen udstraalede over det hele, til at gjøre Opholdet i Trondhjem til et af de behageligste Afsnit af den hele Reise.

Trondhjem syntes mig at være mere „europæisk", end man efter dens nordlige Beliggenhed og forholdsvis ringe Størrelse kunde tro. Men den ligger jo ogsaa, paa Grund af sine Jærnbaneforbindelser, flere Dage nærmere ved baade Kristiania og Stockholm, end Tilfældet er med f. Ex. Bergen. Der er i Trondhjem ganske vist ikke det typiske Folkeliv, ikke det rastløse Handelsrøre, som gjør et saa tiltalende Indtryk paa den Fremmede, der besøger Bergen. Men paa den anden Side finder den Fremmede i Trondhjem mere af den Komfort og adspredende Afveksling, som man møder i større og sydligere Byer, ikke at tale om, at hverken Bergens Gader eller dens nærmeste Omegn har det venlige, yndefulde Præg som Trondhjems.

Den gamle, berømte Kirke, den mærkeligste og største i hele Norden, hvor er den ikke herlig i al sin Usselhed! Hvad end Tidens Tand har bortgnavet, hvad end Vandalismen har ødelagt — Resterne og Ruinerne taler endnu høit om den Skjønhedsverden i Sten, den en Gang var. Og de med kyndig og omhyggelig Haand restaurerede, for en stor Del usigelig skjønne Partier giver Haab om, at det herlige Bygningsværk atter vil reise sig i fornyet Skikkelse af sine Ruiner som et Vidnesbyrd om, at Nutidens Kunstsans har udslettet, hvad Fortids Sløvhed forbrød, da den

som Nutid stod lige over for sin Fortids Skjønhedsfrembringelser, som den ikke forstod.

Gjennem grønne, bølgeformige Bakker, slige som man ellers sjælden ser her i Landet, forbi smilende Landsteder i blomstersmykkede Haver, imellem tætte Hegn, hvor Rønnebærtræerne staar med deres pragtfulde, høirøde Klynger, gaar Veien ud til Lerfossen. To Gange styrter Nidelven ned ad en brat Skraaning og danner derved de to nette Fossefald, der ligger i nogle hundrede Alens Afstand. Den øvre og høieste Fos spalter sig atter i to Sidegrene; en stor Savmølle er bygget op ved Siden af den; de Solstraaler, der en Gang løftede Draaberne, som nu knuses til det fineste hvide Støv, op af Havets Skjød, forvandles her til Arbeide, til levende Kraft, til Penge.

Jeg roede ud til Munkholmen, den gamle Fæstning paa den lille Klippeø, der knytter sig til et af de mørke Blade i Nordens Historie. Her sad i 18 lange Aar det Geni, som hele Europa havde set op til med Beundring, fængslet i en ensom, trang og nøgen Celle. Hvad var hans Brøde? Historiens Muse sænker vemodsfuld sit Hoved og tier. Kun en svag Konges saarede Forfængelighed og Misunderes Rænker styrtede Griffenfeldt fra den høie Tinde, hvortil hans glimrende Aandsevner i utrolig kort Tid havde hævet ham, styrtede ham ned i den mest fortvivlelsesfulde Ulykke. Hvilken Grusomhed at fordømme den rige Hjærne til en drædende Uvirksomhed mellem Cellens fire nøgne Vægge — det var det samme som at berøve en Rafael Hænderne, en Farinelli Stemmen. Visselig: „denne Naade var haardere end Straffen!“.

Hovedbygningen paa Munkholmen, hvori Griffenfeldt sad fængslet, er et stort, rundt Taarn, en Levning af en Rundkirke, der har staaet i Forbindelse med et tidligere Kloster her. Udenfra ligner den en Cirkus eller en af de moderne Panoramabygninger. Den bestaar af to koncentriske Murringe: et cylindrisk Taarn i Midten, og uden om det en lavere, dækket Gang. Af

Minder om GRIFFENFELDT er der saa godt som intet tilbage. Kun det Vindue, der sad i hans Fængsel, og to rustede Jærnstænger, Levninger af Vinduesgitteret — det er alt, hvad der er bevaret af synlige Minder om den store Mand, som en barbarisk Tidsalder indespærrede her. Det er, som om man havde gjort sig Umage for at udslette hvert synligt Spor af den umenneskelige Behandling, hvormed GRIFFENFELDT blev lønnet af sit Land og sin Konge. Med taus Deltagelse betragtede jeg den lille Vindueskarm, hvorigjennem han fik Solens Lys knap tilmaalt; jeg maatte røre ved Jærnstængerne, der har følt Trykket af hans Haand og grusomt indestængt saa mange, mange Tanker. Flere Gange har jeg i en lignende Stemning staaet ved Kisten i den lille Kirke i Vær i Jylland, hvori „Danmarks ulykkelige Kantsler" hviler; jeg tænkte den Gang ikke paa, at jeg nogen Sinde skulde komme til at staa paa det Sted, hvor man allerede i levende Live begravede en af Danmarks største Begavelser, sin Tids lyseste Hoved. —

Farten fra Trondhjem nordover er, især naar Veiret er godt, en sand Fornøielsestur. Næsten hele den lange Vei gaar Dampskibet indenskjærs, altsaa mellem Fastlandet og den store Kjæde af Øer og Skjær, der garderer saa godt som den hele norske Kyst. Selv i uroligt Veir, naar Havet udenfor raser vildt, gaar Seiladsen herinde saa roligt for sig, som var man paa en Flod. Kun naar en Gang imellem Skjærrækken slipper op, faar man at mærke, at Nordhavet ikke er at spøge med.

Straks den første Dag fra Trondhjem har man et saadant Stykke at passere; det er den berygtede Foldenfjord. Ikke saa snart er vi ret ude for den sidste Pynt af Skjærene, før Dampskibet begynder sine lystige Svingninger. Passagererne skynder sig blegnæbbede ned i Salonen eller lægger sig plat ned paa Dækket. Med et løftes man høiere og høiere, saa synes Damperen at tabe Fodfæste, og nu gaar det nedad, nedad, saa det kribler i Ryggen. Det knager og brager i alle Fortøininger. Lamperne i Salonen svinger frem og tilbage, som om de var gale.

Saa, der er en ny Bølge; bums, der gaar vi atter ned i Dybet; ratsch — ratsch — stødte vi paa Grund? Nei, det var blot en Række af Stole, der rutschede ned ad Gulvet. Fire Mand oppe paa Dækket, af dem, der aldrig bliver søsyge — paa Landjorden — iler i samme Moment som paa Kommando til Rælingen og fortæller Fader Neptun Ting, som vi ikke vil tale om. Nede i Salonen stønner man i den ene Køie, hyler i den anden; Smaabørnene synger i Kor dertil, hver i sin Toneart. Atter kommer et voldsomt Angreb fra Bølgernes Side, Damerne skriger, ratsch — bum — bum — bum siger det ude i Gangen, og en halv Snes Kasser og Kufferter tumler sig om hverandre og mellem et Virvar af Dækspassagerer, Bylter og Pakker. Og Deres ærbødige Forfatter ligger udstrakt paa Sofaen og grubler over, hvad der vilde ske, om Skibet skulde støde an imod en af de Tusinder af Stenklipper, der gjemmer sig under Havfladen; sligt er saa ofte hændt før; der ligger han og hører paa al denne stønnende og skrigende og plaskende Elendighed, og overveier, om han ikke gjorde bedst i at gjøre som de andre og ofre Middagsmaden til de vrede Havets Guder. Men efter et Par Timers Fart sagtnes den voldsomste Bevægelse, de Lidendes Veklager gaar over i en roligere, i Lidelsen hengiven Stønnen, og snart tager Søvnens Gud dem i sin Favn. Naar de vaagner, er vi atter for længst i smult Farvand. Og saa ler man ad sig selv og ad de andre, glemt er Lidelserne og Angsten, og man synes, det hele er ingen Ting.

Det er store og prægtige Dampskibe, der hele Aaret rundt holdes i Gang langs den norske Kyst, fra Hamborg eller Kristiania lige til Vadsø. God Restauration, al mulig Komfort, elskværdige Kapteiner og en flink Betjening. Men det maa være en haard Rute om Vinteren, naar Solen i Uger eller Maaneder ikke kommer op over Horisonten, og det gjælder om, kun ved Hjælp af Maanens eller Nordlysets matte Skin at finde Veien i den farlige Labyrinth, som Skjærgaarden danner.

Men i den lyse Sommertid, naar Himmel og Hav, Fjæld og Fjord staar iklædte deres fagreste Dragt, da er Farten som en Rhintur i stor Maalestok, kun at den varer lige saa mange Dage som hin Timer. Det første Stykke fra Trondhjem er dog endnu uden synderlig stor Afveksling; det er stadig det samme Einerlei, som paa den sydligere Del af Kysten, Fjæld og Fjord, Fjord og Fjæld. Men længer nordpaa bliver Landskabet mere og mere storartet, Formerne mere og mere interessante. Grav en Kanal tværs igjennem Schweiz og tag en Seiltur paa den, saa faar De omtrent noget lignende som Farten her langs Helgelands, Lofotens og Finmarkens Kyster. Det er ikke længer den afrundede Kuppelform, som er saa karakteristisk for Fjældpartierne i det sydlige Norge: her hæver Fjældene deres gigantiske Former dristigere op mod Himlen, her løfter de deres spidstakkede Tinder, her aftegner deres Profiler sig saa skarptandede som Eggen af en Sav. Hvert Skridt nordover bringer en ny overraskende Fjældform frem for Øiet, snart bizar og eventyrlig, snart venlig og smilende. Den ene klæder sig fra Taa til Top i Fyrrens tætte, grønne Pelts, den anden nøier sig med Sneens skinnende hvide Hætte paa den veirbidte Isse. Her styrter en skummende Fjældbæk ned ad de bratte Sider, hist skyder en Isbræ sin mægtige, grønblaaskinnende Arm majestætisk ned i Dalen.

Det ene Billede kommer og gaar efter det andet, 4—5 Dage igjennem, saa selv det hungrigste Øie vil kunne mættes.

Her kan der ikke være Tale om endog blot at opregne alle de mange Seværdigheder, som i uafbrudt Følge passerer Revue; kun nogle faa af de mærkeligste skal jeg omtale i Korthed.

Den første By, vi passerer efter Trondhjem, er Namsos. Den bestaar af en lille, tæt Klump Huse omkring en stor Kirke. Husene — som sædvanlig i norske Byer alle af Træ — ser nette og pyntelige ud, Gaderne er brede og lige og overskærer hverandre under rette Vinkler — alt en Følge af, at Byen i 1872 havde det Uheld eller Held at brænde op. Da der kun er 1700

Mennesker i Byen, og man ikke kan forlange, at disse alle skal være ude paa de brede Gader, ser disse — som for øvrigt hele Byen — noget kjedelige ud. Jeg har i forskjellige Reisehaandbøger søgt efter et eller andet mærkeligt, jeg kunde fortælle om

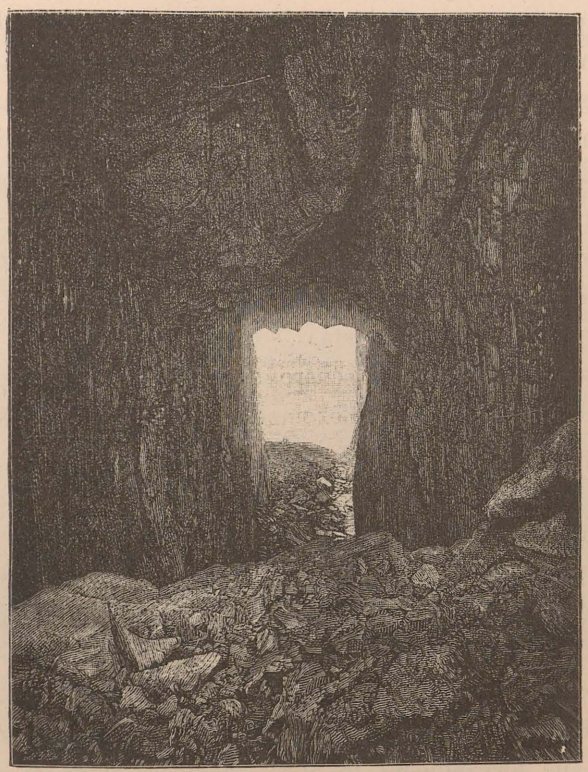

Hullet i Torghatten.

Namsos, men søgt forgjæves. Dette er dog altid een Mærkelighed ved Byen. Mulig har den flere. Jeg kjender dem imidlertid ikke.

Saa passerer vi Lekøen med Fjældet Lekømøen, hvorom Sagnet har en romantisk Historie at fortælle, som De straks skal faa at høre.

Vi kommer nemlig kort efter forbi en anden Stenkæmpe, der ogsaa er indviklet i dette Eventyr. Det er det mærkelige Fjæld Torghatten, en Stenklump paa 800 Fods Høide, der 400 Fod over Havet er gjennembrudt af et Hul, som strækker sig tværs igjennem Fjældets Masse fra SV til NO, saaledes at man fra Dampskibet nogle Øieblikke kan se igjennem det. Dette Hul eller denne Hule, hvoraf vort Billede giver en Fremstilling, har en Længde af 500 Fod; Væggene er temmelig glatte og lodrette, men Gulvet meget ujævnt. Høiden af denne eiendommelige Tunnel veksler mellem 60 Fod ved den østlige Indgang og 250 Fod ved den vestlige.

Hvorledes har Torghatten faaet dette Hul? Jo, det gik til paa følgende Maade.

Hestmanden, der nu staar som en forstenet Jætte oppe ved Polarkredsen, og som vi senere skal passere, havde fattet en brændende Kjærlighed til Lekømøen. Men ak, hans Kjærlighed blev ikke gjengjældt. Som saa ofte i Livet, grebes den forsmaaede Elsker af Forbitrelse og vilde voldsomt tiltvinge sig den Kjærlighed, der ikke godvilligt blev ydet ham. Lekømøen flygtede forfærdet. Hestmanden forfulgte hende, og i sin Harme kastede han en Pil efter Møen. Men hendes Broder, en anden Kæmpe, var pludselig ilet hende til Undsætning, og kastede sin Hat i Veien for Hestmandens Skud, saa at den fremilende Pil gjennemborede Hatten i Stedet for Lekømøen. I samme Nu stod Solen op, og alle forvandledes til Sten. Saaledes staar de den Dag i Dag. Hestmanden speider fra sit høie Sæde trøstesløs ud over det vide, bølgende Hav, Hullet i den gjennemborede Hat har jeg nylig beskrevet, og den udslyngede Pil staar som en Bautasten paa en af de nærliggende Øer.

Saaledes har Folkedigtningen indblæst Poesiens Liv i de mærkelige Stenkolosser, der her i Polarkredsens Nærhed hæver deres fantastiske Former op mod Skyerne.

Saa kommer den smukke Alstenø med sin imposante Fjældrække de syv Søstre, et stolt Geled af syv stivnakkede Stenjomfruer. Billedet viser kun de midterste af de syv Toppe, af hvilke den nordligste og den sydligste har en Høide af 2800 Fod.

Endelig ser vi langt ude til venstre Hestmandøen med sin interessante, rytterformige Fjældtop Hestmanden, maaske

Parti af de syv Søstre.

den eiendommeligste Formation paa hele Kysten. Det er Kommandanten i „Don Juan“ i kolossal Maalestok: stolt sidder Stenmanden med flagrende Kappe paa den vældige Ganger, vidt speider han ud over Land og Hav, helt op i Skyernes Region naar hans Hoved.

Polarkredsen gaar netop tværs over Hestmandøen. Vi, som for første Gang betraadte den kolde Zone, maatte naturligvis betale Tribut, eller „hønse“, som det hedder i Sømandssproget, og i funklende Xeresvin drak vi Polarkredsens Skaal. Et lille „Guds

Ord fra Landet" spurgte ved denne Leilighed i al Uskyldighed, om Polarkredsen viser sig paa Himlen eller paa Jorden. „Nei, den ligger paa Bunden af Havet", svarede Styrmanden med stor Høitidelighed.

Bekjendt er Historien om Kapteinen, der viste nogle nysgjerrige engelske Turister Polarkredsen i en Kikkert. Han havde anbragt et Haar tværs over Kikkertglasset.

For Resten kan jeg fortælle dem, der ikke selv har været

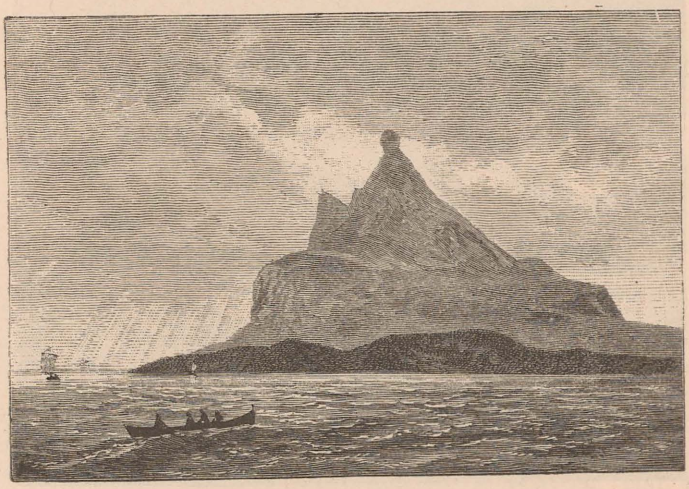

Hestmanden.

her, at Verden Nord for Polarkredsen har omtrent det samme Fysiognomi som Syd for denne Linie. Vi mærkede i hvert Fald ingen anden Forandring, hverken i Naturen eller Veiret, end at begge blev mere og mere tiltalende.

Kom selv og se, vil jeg sige til dem, der læser dette med Mistro. Ingen vil angre en saadan Reise. Næppe nogen anden Udflugt i hele Europa vil for Turister være saa lønnende som denne. Det vil heller ikke vare længe, inden denne Rute om Sommeren vil blive en af de mest frekventerede; Aar for Aar

voxer den Skare af Albions Sønner og Yankeer, der fra Bergen eller Trondhjem drager op til Nordkap.

Langs storartede Landskaber, forbi vekslende Fjældformer med savformige Rygge, bratte Styrtninger, forrevne, snebedækkede Tinder, forbi Skov og Fjord og Bræ gaar Veien videre til Bodø. Til venstre, langt ude i det Fjærne begynder Lofotøernes mægtige Alperække at dukke op af Havet.

Bodø ser fra Dampskibet ud som omtrent alle nordlige norske Byer. De har alle det tilfælles, at de vender deres mindst tiltalende Side ud mod den ankommende Fremmede. Rundt hele Havnen i disse Byer strækker sig nemlig en Række af stygge Pakboder, anbragte over Vandet paa høie Stolper, sande „Pælebygninger"; det er Oplagsstederne for det nordlige Norges Guld: Sild og Torsk. For Resten udmærker Bodø sig fremfor alle andre Byer i Verden derved, at dens Kirke og Præstegaard ligger hen imod $^1/_2$ Mil uden for Byen. I Præstegaarden boede i øvrigt i længere Tid den senere franske Konge Louis Philippe, medens han landflygtig opholdt sig i Norge.

Tager man et Kaart for sig, vil man se, at Lofotøerne i sydvestlig Retning skyder ud fra Fastlandet og skilles fra dette ved den brede Vestfjord. Tværs over denne gaar nu vor Fart fra Bodø. Dette Stykke maa, som en norsk Forfatter siger, „ubetinget henregnes til de smukkeste Søture i Verden. Mod Øst ses de takkede Fjælde paa Fastlandet, og mod Vest Lofotens endnu vildere Formationer, imellem hvilke Verdenshavet sender sine mægtige Bølger ind. I stormende Vejr kan denne Fart være temmelig ubehagelig for dem, der er udsatte for Søsyge, og yderst sjælden hænder det, at Havet her er fuldkommen roligt. Men hvis man kan opholde sig paa Dækket, vil man aldrig forglemme Synet af Lofotens Øer, idet de, naar Skibet nærmer sig dem, efterhaanden træder tydeligere frem og aftegner deres fantastiske Omrids mod Himlen. Vestfjorden er især skjøn, naar man er

saa heldig at se den i Midnatssolens Glans, naar alt gløder i Purpurfarve, medens Hvaler og Delfiner opliver Havet".

Lofoten bestaar af en Mængde større og mindre Øer, der er adskilte ved trange Sunde, hvorigjennem store Vandmasser ved Flod og Ebbe jages frem og tilbage og saaledes danner mere og mindre farlige Strømme.

Ved disse Øer foregaar hvert Aar det store og berømte Torskefiskeri. For i raske Strøg at kunne male nogle Scener med Sanddruhed og Liv af den eiendommelige Virksomhed, der under dette Fiskeri rører sig her, skal H. Schulze's Skildringer fra disse Egne være den Palet, hvorfra jeg tager Farverne.

Paa den ydre Side af Lofotøerne, ud imod Oceanet, findes der vel enkelte Fiskebanker; men det yderst farlige Farvand og den svære Sø gjør Fiskeriet her i høi Grad besværligt, ligesom de faa Havne heller ikke yder Tilflugt for saa mange Baade, at Fiskeriet kan blive af nogen større Betydning. I det hele er der paa denne Side af Øerne næppe mere end omtrent 700 Baade i Virksomhed, og Udbyttet overstiger sjældent 5 Millioner Fisk.

Paa den indre Side er Farvandet derimod forholdsvis renere, Søen er mere rolig, og der findes en Mangfoldighed af Havne mellem Smaaøerne, paa hvilke Fiskernes Boder for det meste er opførte.

Lige fra Lofotens Sydspids og nordover i en Strækning af henimod 15 Mil skraaner Havbunden jævnt ned indtil en Dybde af 40—60 Favne, og paa denne Dybde strækker sig en temmelig bred Banke langs med Lofotkysten. Det er Fiskebanken, der for Nordlændingen er hans Ager og hans Krambod, og uden hvilken Nordland og Finmarken ikke vilde have mange andre Beboere end Sælhunde og Søfugle.

Uden for denne Banke, længer ind mod Fastlandet, ligger endnu en anden Fiskebanke, men da dens Afstand fra Land er 3—5 Mil, benyttes den mindre.

Straks efter Jul begynder Lofotens Beboere allerede at undersøge, om Torsken (Gadus morrhua) er kommen, og de første Fisk, som kommer paa Land, hilses med Glæde som Forbud paa en lykkelig Fangst. De store Fiskestimer indfinder sig imidlertid i Regelen ikke før i Slutningen af Januar. Heller ikke da kommer de alle paa en Gang, men Stim efter Stim, helt til ind i Marts Maaned. I Slutningen af Marts begynder Fisken at gyde Rogn, og som en Følge af denne kolossale Proces bliver Vandet over Fiskebankerne aldeles tykt og grumset. Da kommer der Uro i Fisken, den løber i Garnene i tusindvis, og i denne Tid er Fangsten overordentlig rig. I Begyndelsen af April begynder Stimerne atter at trække ud af Fjorden, Fiskerne flytter efter til de sydligere Øer, hvor der endnu gjøres en respektabel Fangst indtil den 16de April, paa hvilken Dag Fiskeriet i Almindelighed afsluttes.

De paa Lofoten hjemmeboende Fiskere begynder som sagt allerede paa Aarets første Dage at undersøge, om Torsken er arriveret. De fremmede Fiskere derimod samles ikke før hen imod Slutningen af Januar.

Men allerede i Juletiden er der Liv og Røre i disse fremmede Fiskeres Huse. Redskaberne og Baaden skal efterses for sidste Gang, Madkassen skal forsynes, Skindklæderne lappes. Endelig er der ikke andet, som mangler, end Medbør. Somme vil have Nordenvind og andre Søndenvind, og dersom Vorherre skulde dreie Vinden efter Ønskerne i denne Tid, kom den til at løbe Kompasrosen rundt. Endelig dreier Vinden sig saa, at den er nogenlunde til Pas. Baaden sættes i Søen, alt Tilbehør bringes om Bord, det sidste Farvel veksles mellem Fiskerne og Kvinderne, som staar paa Stranden og ser efter Baaden, medens den med strygende Fart seiler ad Lofoten til.

Lige fra Tromsø og ned til det sydlige af Trondhjems Stift søger Almuen til Lofoten og trodser paa de aabne Baade det vilde Hav og Vinterstormene for at kunne deltage i det store

Fiskeri. Men de haardføre Nordlændinger agter ikke en saadan Fart for nogen videre Bedrift. Naar Fiskerne bliver gamle, saa at de ikke mere kan tage med, hænder det ofte, at de vemodsfuldt stirrer ud efter den bortilende Baad med Ønsket om at have kunnet følge den endnu en Gang, og Smaagutten sidder med sine 10—12 Aar nok saa freidig i Forstavnen og ser paa de forunderlige, forbidragende Fjælde, under hvilke maaske hans Fader og Farfader har lagt deres Ben.

Men Lofotfiskerne er heller ikke saa ilde udrustede til den lange Fart. Deres lange, smalle og elastiske Baade, med den simple Takkelage — et firkantet Raaseil —, lader sig med Lethed regere, naar Bygerne som sorte, truende Skyer danser ned fra Fjældkløfterne, pisker Havet til Skum, og farer hen mod Baaden, som om de vilde bortføre den dristige Seiler i en Støvsky; og disse raske, ungdomsfriske og uforfærdede Folk, der fra Barnsben af har lært at kjende hvert Skjær og hver Grund paa den lange Vei, raader over hele den Sikkerhed, som Erfaring og Koldblodighed kan stille i Kampen mod de oprørte Elementer. Ikke desto mindre lægger et stort Antal Fiskere deres Ben i Havet, og mangen en Familie har der mistet sin Forsørger. Somme Tider spørges det da hjem fra Lofoten, at Baaden, hvorpaa Mand og Børn befandt sig, er forulykket; men ofte hænder det, at Familien intet hører før om Foraaret, naar de andre Baade kommer hjem. De glider da forbi, den ene efter den anden, kun denne ene kommer ikke, og ingen har hørt noget om den; forgjæves gaar Kvinderne op paa Høiderne og speider efter det velbekjendte Seil — det er ingensteds at se. Da skjønner den trøstesløse Enke og Smaabørnene, at „Far“ ikke kommer mere tilbage.

Til Fiskeriet indfinder der sig ogsaa en hel Del Lapper fra Fjordene paa Fastlandet; de gjælder for udmærkede Fiskere. Disse Sølapper møder i den for dem eiendommelige, ret maleriske Klædedragt: en hvid eller graa Vadmelskofte, kantet med røde

og blaa Baand, og fastholdt om Livet af et broget Bælte; paa Hovedet bæres en blaa, spids Hue, kantet med rødt.

Den fremmede Almue benytter sig i Regelen af Baade med fem Par Aarer, og kun Lofotens egne Beboere anvender mindre Baade. Baaden er forfærdiget af Gran eller Fyr, og saa tynd, at en Mand formaar at ryste den, naar han tager fat i Skroget. Den har kun een Mast, og Takkelagen bestaar som nævnt af et eneste stort Seil. Besætningen udgjør 6 Mand, af hvilke Styrmanden benævnes Høvedsmand; han har Kommandoen om Bord, og er paa en og samme Tid Kaptein, Styrmand og Lods.

I Slutningen af Januar er som oftest hele den fiskende Almue samlet i Lofoten. I vore Dage deltager omtrent 6000 Baade i Fiskeriet, og naar hver Baad i Gjennemsnit antages at være besat med 5 Mand, bliver det et Antal af ikke mindre end 20,000 Mand, der beskæftiger sig med denne Bedrift.

Men hvorledes er det muligt, at en saa stor Folkemasse kan finde Underhold paa disse afsides, nøgne Holme? vil man med Rette spørge.

Næsten overalt, hvor en Bugt skærer sig ind, eller hvor der mellem Holmene findes en Havn for Baade, ligger der i Regelen et Handelssted, og omkring dette er grupperet en Klynge Smaahuse, der kaldes Rorboder. Det hele kaldes et Rorvær, og Handelsmændene i Lofoten er næsten altid tillige Rorværeiere.

Rorboderne er smaa, enetages, tømrede Huse med Tørvtag og en tilbygget Svale, hvori Net, Liner og andre Redskaber hensættes. Inde i Boden, der som oftest har Jordgulv, løber langs Væggene to Rækker af faste Sengesteder, der i al Tarvelighed forsynes med lidt Halm og et loddent Skind, som Fiskerne selv fører med sig. Midt paa Gulvet findes Arnestedet, igjennem Røghullet oppe i Taget ser man et firkantet Stykke af Himlen, og gjennem det eneste lille Vindue med de bitte smaa Ruder har man Udsigt til Væggen af den nærmeste Rorbod. I en saadan Stue indlogeres efter Omstændighederne 6 eller 12 Mand; men

hvorledes de alle kan rummes herinde. vil kun den kunne begribe, der har studeret Nødvendighedens Økonomi. Naar man tænker sig, hvilken Beskaffenhed Luften her maa faa af de mange Menneskers Uddunstninger og af Dampen fra de tilsølede Klæder, der ophænges til Tørring, vil man vel forundre sig over, hvorledes det er muligt, at Folk kan trives under saadanne Forhold; men Fiskeren er ikke bedre vant, og han er saa til Freds som en Lord paa sit Slot.

Saa snart Dagen gryr, staar Smaagutten op og koger Kaffe. Naar den er færdig, reiser ogsaa Fiskerne sig. De trækker i en Fart i Klæderne, sluger Kaffen, og med en Tvebak i Lommen og en Dunk Vand i Baaden drager de til Søs. Det er et herligt Syn en klar Morgen at se hele Fiskerflaaden drage ud. Fra alle Vær kommer de stikkende frem, den ene Baad efter den anden, og snart er hele Søen bedækket med Seilere, saa langt Øiet kan række. Saa snart de er komne ud til deres Redskaber, lader de Seilene falde, og nu ligger de i en uendelig Række og vipper op og ned paa Bølgerne, medens Besætningen begynder at trække Net og Liner op.

Senere paa Formiddagen vender de fleste tilbage til Været med den indhøstede Fangst. Naar Middagen er spist, tilberedes den fangede Fisk, det vil sige, Hovedet skæres af, og Indvoldene udtages; Lever og Rogn lægges i særskilte Kar. I denne Tilstand bliver Fisken enten solgt til de tilstedeværende Handelsfartøier eller straks hængt op paa Stilladser til Tørring. Hen imod Aften reiser Fiskerne ud igjen og bringer Fiskeredskaberne i Orden for Natten; naar de atter kommer tilbage, vandrer de op til Kramboden hos Handelsmanden, hver bærende en Torsk, som slænges paa Disken som kontant Betaling for en Dram og en Kringle.

Undertiden hænder det, at Veiret om Morgenen ser taaleligt ud, og Fiskerne drager paa Søen; men ud paa Dagen reiser sig en af disse Storme, som koster saa mange Fiskere Livet. I Østlofoten er det ikke saa farligt; thi Fiskepladsen er næsten inde-

lukket af Øer, hvor der med hvilken som helst Vind er Havn at faa; men i Lofotens sydvestlige Del er det ulige farligere. Især er dette Tilfældet, naar Nordvestvinden falder ned fra Fjældene. Kommer den saa stærk, at det ikke er Fiskerne muligt at ro ind under Land eller krydse sig frem, er der ingen anden Udvei end at sætte over Vestfjorden; men en Fart af en halv Snes Mil paa en mørk Vinterdag i Storm og Søgang med en aaben Baad, er en Udvei, som blot gribes i den aller yderste Nød, og det er hændt, at naar en Baad vel var kommen over, var nogle af Folkene allerede døde af Kulde og Udmattelse.

Der gaar intet Aar hen, uden at Havet fordrer sine Ofre under Fiskeriet; men et Par Baades Mandskab anses kun som en ringe Tribut til Bølgerne. Enkelte Aar indtræffer der imidlertid større Ulykker, som i lang Tid bevarer sig i Fiskernes Erindring. Februar Maaned 1848 bragte en saadan Ulykkesdag, og selv de djærveste Fiskere blegner, naar de omtaler den. Hvor mange Folk der gik under, ved man ikke nøie; men man antog, at omtrent 500 Mand omkom, og i et eneste Sogn i Lofoten gjorde denne Dag 17 Hustruer til Enker.

De Redskaber, der benyttes under Fiskeriet, er Snører, Net og Liner. Snører bruges i Regelen kun af de fattigste Fiskere, der ikke har Raad til at anskaffe sig mere kostbare Redskaber. Ethvert Net eller Garn er 100—120 Fod langt og omtrent 12 Fod bredt. 12—16 Garn føies Ende til Ende og danner en „Lænke“, som udsættes i Retning mod Fastlandet ganske nær Bunden. For at Garnene skal staa jævnt, er der til de nederste Ender fæstet Stene eller Blylodder, og til de øverste enten lette Træstykker eller hule Glaskugler, der paa Grund af den indesluttede Luft flyder op. Ved hver Ende af Garnlænken er et langt Tov, i hvis ene Ende der er befæstet en tung Sten, som forhindrer Garnlænken fra at flytte sig med Strømmen, medens der til den anden er fastgjort et Stykke Træ, som flyder paa Vandet og viser Fiskeren, hvor Garnene staar. Linerne er lange,

smækre Tov, paa hvilke der med et vist Mellemrum er fæstet Fiskekroge, der forsynes med Madding. En Line med 400 Angler kaldes en „Stamp"; flere Stampe sættes sammen, og nedsættes ligeledes i Retning mod Fastlandet, saa at baade Garnene og Linerne staar indbyrdes ligeløbende ud fra Kysten af.

I et godt Søveir er den almindelige Fangst omtrent 400 Fiske pr. Baad; men ofte kan en Baad faa mere, ja undertiden endog indtil 12—1400 Fiske; da en Baad med 5 Par Aarer imid-

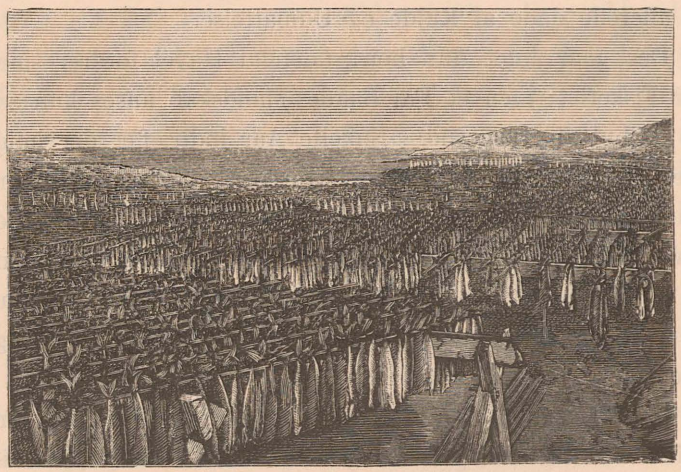

Fisk ophængt paa Hjæld.

lertid ikke bærer mere end ca. 800 Fiske, maa der paa en saadan Dag gjøres to Ture.

Den meste Fisk hænges paa „Hjælder" til Tørring. En saadan Hjæld bestaar af to lange Stokke, som er opsatte parallelt og hviler paa solide Bukke, og imellem hvilke der med behørigt Mellemrum lægges smækre Stænger. Over disse Stænger hænges Fisken, to og to sammenbundne ved Halerne og saa langt fra hverandre, at der igjennem hele Hjælden er tilstrækkeligt Luftstræk. Overalt paa Holmene, hvor saadant er muligt, er Hjælder opreiste, og naar man kommer til et Vær i Fisketiden, behøver

man ikke at spørge, om der er fisket godt; thi tomme eller fulde Hjælder giver det aller sikreste Svar.

En stor Del Raafisk sælges ogsaa under Fiskeriet til Fartøisskipperne og andre, som befatter sig med at salte. I mængdevis udklareres fra de trondhjemske Steder og Bergen Fartøier, som beskæftiger sig med denne Trafik. De fleste har ogsaa alskens Varer at afhænde, og under Fiskeriet drives derfor den livligste Tuskhandel, saaledes at Fiskeværene i Maanederne Marts og April fuldstændig ligner Markedspladser. Her er en Støi og en Tummel, som er forfærdelig; de tykke Skyer af Maager, som ogsaa indfinder sig, overdøver aldeles de tusinde Fiskeres Snak og Larm og giver det hele et ganske eiendommeligt Præg. Den indkjøbte Fisk saltes i Kar eller om Bord i Fartøierne, og saa snart Skipperne har faaet fuld Ladning, seiler de over til Fastlandet, hvor Fisken udbredes paa flade Skjær til Tørring og senere bringes i Handelen som Klipfisk.

Tidlig i April begynder Fiskerne at ruste sig til Afreisen, og i Midten af Maaneden er der næppe en fremmed Baad tilbage. Men hvor her ser ud, og hvor her stinker! Omkring Rorboderne er det næsten ufremkommeligt for Urenlighed, og langs Stranden kan man kun med Søstøvler paa arbeide sig frem gjennem det tykke Lag af Fiskeindvolde og Fiskehoveder. Men Vanen er den anden Natur. Rorværeierne har i Aarrækker indaandet denne forpestede Atmosphære, og har kun Fiskeriet været rigt, finder de sig let i de smaa Ubehageligheder, som Bedriften medfører.

I Juni kommer Vinterfiskeriets Efterspil. Hen imod Midten af denne Maaned nedtages den tørrede Fisk af Hjælderne, og fra alle Kanter strømmer Baade og Fartøier hid for at tage hver sin Andel. Til samme Tid fremmøder ogsaa en hel Del Fartøier fra sydligere Steder, vel forsynede med Varer, saaledes at der ogsaa ved denne Tid foregaar en ikke ubetydelig Tuskhandel og Omsætning.

Saa vidt Schulze.

Befarer man Lofoten om Sommeren og betragter Naturen, Rorboderne, Hjælderne med og uden Fisk, kan man vistnok med en Smule Fantasi tænke sig Livet og Kappestriden her, naar hvert et Næs vrimler af Folk, og Søen myldrer af Baade; men dette bliver dog kun et ufuldstændigt Billede imod, hvad Virkeligheden byder, og hvorom jeg har søgt at give Dem en Forestilling ved Hjælp af den meddelte Skildring.

Ogsaa Sildefiskeriet kalder undertiden momentant en storartet Virksomhed til Live i disse Egne; saaledes blev der f. Ex. i Eidsfjorden i 1880 fra August til December fanget over 300,000 Tønder Sild. —

Vi forlader Lofoten, men nyder endnu længe det pragtfulde Skue, som Økjædens lange, stolte Klipperække frembyder. Saa farer vi gjennem trange, smilende Sunde, som kunde bringe En til at tro, at man befandt sig i Hardangers skjønne, berømte Egne. Grønne Birkelunde og frodige, blomsterfyldte Enge afveksler med venlige Gaarde og rige Handelssteder. Og bag denne yndefulde Ramme, som omslutter Farvandet til høire og til venstre, hæver sig paa begge Sider de mægtige, de pragtfulde Fjælde.

Panoramaet veksler stadigt for hvert Skridt, vi kommer længere frem. Snart har det vilde, det store i Naturen Overvægten, snart henrykkes man af Omgivelsernes ubeskrivelige Ynde, snart optræder det kraftige og det milde i skjøn, harmonisk Forening. Jeg skal ikke trætte Dem med nogen Opregning af Navne og Detailler; jeg ønsker kun, at jeg i Billeder kunde fremføre den herlige Natur for Deres Øine; det lader sig des værre ikke gjøre, da disse Egne endnu ikke er befolkede med Fotografer, og den Reisende ser dem selv kun som Billeder, der under Dampskibets hastige Forbifart kommer og forsvinder, uden at han faar Tid til at tage andet end Erindringen om dem med sig.

Vi iler videre og videre mod Nord.

Paa $69^1/_2{}^0$ nordlig Brede ligger der en lille frugtbar Ø, lav i Sammenligning med de mægtige Omgivelser, klædt lige til Toppen

i den frodigste Vegetations grønne Dragt, med de smilende Landsteder tittende frem af Birkelundenes Gjemme. Ved Foden af denne grønne Bakke strækker sig langs det smalle Sund mellem Øen og Fastlandet det nordlige Norges største og vigtigste By: Tromsø, tillige den sidste By, vi træffer paa vor lange Færd til Koutokæinos øde Vidder. Kun 90 Aar gammel har den ved rask Foretagelsesaand og begunstiget af rige Fiskerier hurtig vokset sig op til at tælle hen imod 6000 Indbyggere. Kvik og livlig er

Parti af Tromsø.

den at se til, men nu dog kun en Skygge mod, hvad den var for en Del Aar siden. Da regnede der Guld ned over Byen; store Formuer tjentes blot ved et Pennestrøg; der herskede en Flothed som intet andet Sted i Norge, og Beboerne døbte deres By ikke uden Grund: „Nordens Paris". Men saa drak man for megen Champagne, saa kom de store Fallitter, Byen fik et Knæk, som den aldrig siden har forvundet, og Nordens Parisere maa atter som andre Dødelige arbeide strængt for Livets Behov.

Vi benytter de faa Timer, Dampskibet standser, til at gjøre et flygtigt Besøg i Museet, der for Sydlændingen frembyder meget af Interesse, da det saa godt som udelukkende er den arktiske Zones Natur- og Folkeliv, der her er repræsenteret — vi iler med hurtige Skridt gjennem nogle af de lange og brede Gader med de smaa, fordringsløse Træhuse — vi gjør med et Par af vore Reisefæller, to katholske Patere, der har forladt Frankrigs

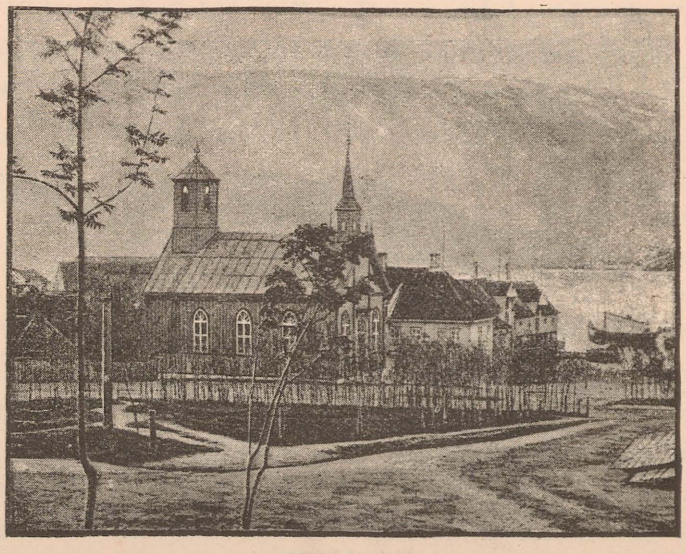

Den katholske Kirke i Tromsø.

skjønne Dale for at virke som Missionærer blandt Altens Hyperboræer, en Visit hos deres elskværdige Kolleger i den katholske Præstegaard ved Siden af den lille hyggelige Kirke — men Damppiben lyder, vi maa atter om Bord.

Og atter glider vi forbi den venlige, smilende Ø, der ligger omringet af de mægtige Fjældes Kreds.

Stadig videre mod Nord gaar vor Færd, men Naturen forbliver lige storartet, Veiret lige skjønt, og selv efter at jeg ved den lille Ø Loppen, hvor man ser lige ud i det aabne Polarhav,

havde naaet min foreløbig største nordlige Brede ($70^1/_2{}^0$), selv der laa der et saadant Smil baade over det blaagrønne Hav og over det sommerklædte Fastland, at jeg kunde tro mig hensat til Adriaterhavets Kyster.

I Øxfjord, hvor de storartede Fjælde og de pragtfulde Bræer fortonede sig med Eventyrglans i Aftensolens rødlige Lys, sagde jeg Farvel til Postdamperen, paa hvilken jeg havde tilbragt saa mange behagelige Timer, siden jeg forlod Bergen, og som skulde fortsætte sin Rute langs den øvrige og nordligste Del af den norske Ishavskyst. Jeg gik om Bord i det lille Lokaldampskib, der besørger Trafiken paa Altenfjorden, og i den vidunderlig skjønne Nat, i hvilken Nordlyset, som for at hilse mig velkommen, for første Gang under min Reise spændte sine store Buer ud over den lyse Himmel, og afspeilede sine sitrende Straaler i den slumrende Vandflade, gled jeg sagte ind mellem Fjordens høje, alvorsfulde Klippevægge.

II.

Bossekop og Alten.

Bossekop, den 6te September 1882.

Ved De, hvor Bossekop ligger?

Tag frem et Kaart over Norge, søg oppe i de aller nordligste Egne, hvor den mangefold indskaarne Kyst beskylles af Nordishavets kolde Vand, oppe i Nabolaget af Nordkap: der vil De finde Navnet Altenfjord. Og hvis De vil følge denne Fjord til Bunden, vil De komme til det Sted, hvor jeg sidder og skriver disse Linier. Paa den 70de Bredegrad, langt Norden for Polarkredsen, og kun 20 Grader eller 300 Mil fra selve Nordpolen: der har De Situationen.

Jeg kan omtrent slutte mig til, hvilke Forestillinger De gjør Dem om dette Sted og om Livet og Forholdene her. En øde, barsk og sørgelig Klippekyst, hvor alle Verdenshjørners Storme strider om Regimentet; en gold og fattig Stengrund, der næppe engang er i Stand til at sulteføde den nøisomste, forkrøblede Vegetation; alenhøi Sne paa Landet, vildt optaarnede Isbjærge i Vandet; en Befolkning af elendige, smudsige Lapper, sovende i deres usle Jordhytter, emballerede i Rensdyrskind fra Top til Taa; Flokke af Bjørne og tudende Ulve — kort sagt, Kulde og

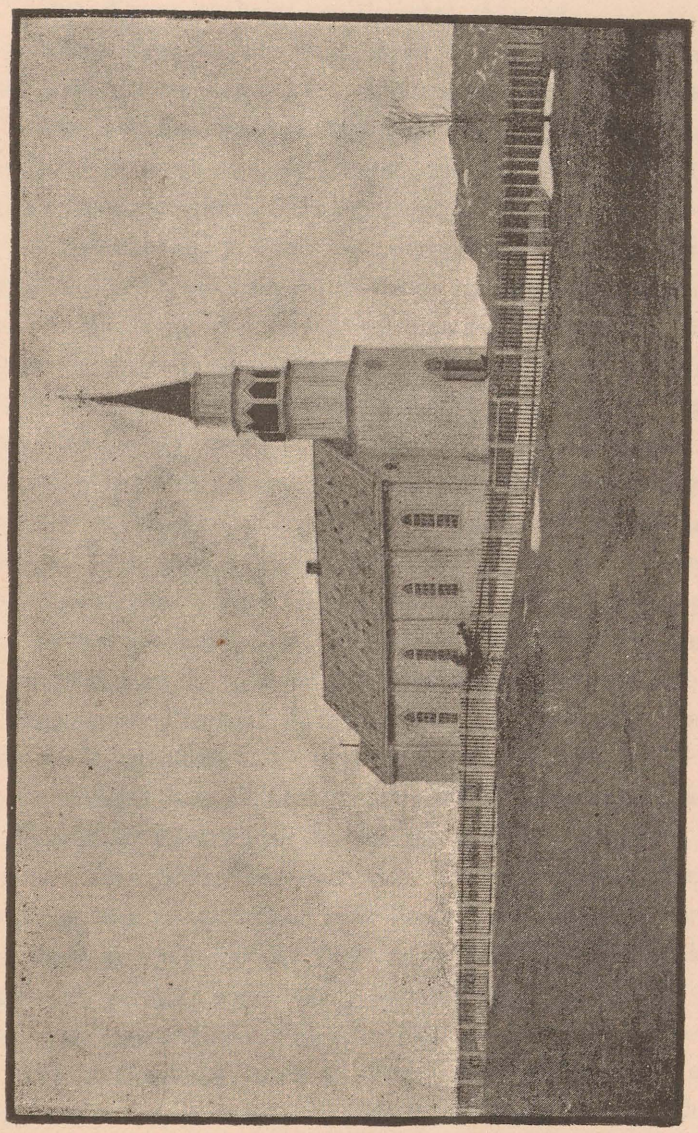

Kirken i Alten.

Mørke, Sne og Storm, Nøgenhed, Fattigdom, Usselhed, Uhygge: ikke sandt, saaledes omtrent tænker De Dem, at Bossekop ser ud.

Nei, Kjære, saaledes ser Bossekop ikke ud.

Tænk Dem en lille Bugt, skjøn som en af Italiens høit besungne Søer, drømmende i den stille Sommerluft, der ikke nænner at vække selv den mindste Krusning paa det klare Krystalspeil, omringet af en Krans af grønne, graa og brune Fjælde med venlige, blødt afrundede Former; tænk Dem en Strand, der dannes af det hvideste Sands glatte og jævne Flade, og hvor den sagte Dønning leger med Tangen, Stenene og Muslingskallerne; tænk Dem en Baggrund af Bjærge, der blaaner i det Fjærne, og hvis Toppe er prydede med skinnende hvide Snepletter. Tænk Dem saa en Dal, saa lang, at den taber sig i det Fjærne, og hvor Elven bugter sig mellem et Mylder af Skove og Bakker, hvor Sollyset glitrer i den lange Sølvstribe, naar den titter frem mellem Birkenes og Naaletræernes Toppe — tænk Dem et høit og vidt Plateau, hvor man i Timer kan vandre i de store Fyrreskove med Stammernes rødlige Skjær i Aftensolens Belysning, og hvor den venlige lille hvide Kirke ligger i idyllisk Ensomhed, omkranset af Skovnaturen, og hvor paa hver aaben Plet den hele Skare af Sommerens Blomster vrimler frem i Selskab med Bærrenes brogede Mangfoldighed — end videre en hel lille By af Huse, lyse og venlige som Villaer, og beboede af Mennesker, hvis Elskværdighed og Gjæstfrihed er lige saa stor som Naturens — en Himmel, hvor Solen Dag efter Dag straaler paa den mørkeblaa Hvælving, der er udsmykket med Skyer, saa skjønne og formrige, som Sydboen ikke kjender dem — og saa til sidst, tænk Dem Nordlysets herlige, gaadefulde, overvældende Flammespil, straalende paa Stjærnehimlen Nat efter Nat, saa godt som uden Ophør og med en Udvikling, med en Fylde af Farver, Former og Bevægelser, som paa intet andet Sted i Europa — tænk Dem alt dette forenet til eet Billede, saa faar De en mat Forestilling om, hvorledes Bossekop ser ud.

De bliver maaske overrasket ved saa høit mod Nord at finde saa meget, der hører sydligere Egne til, saa lidet af det, der betragtes som særlig karakteristisk for Polarnaturen, og jeg skal give Dem Lov til at blive overrasket, thi det gik mig ganske ligesaa, da jeg kom i Land her. Og i Grunden har saa godt som hele min Reise op til disse nordlige Regioner været en Række af saadanne Overraskelser. Eller Skuffelser, om man vil; thi intet af det, jeg havde ventet mig, er kommet. Vel vidste jeg, at den norske Kyst paa flere Maader forholdsvis er mere begunstiget i meteorologisk Henseende end nogen anden Del af Jorden, og det

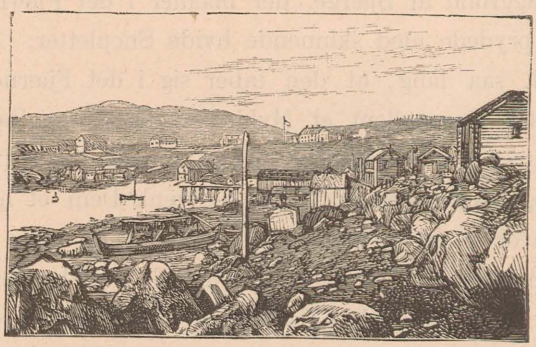

Parti af Bossekop.

var mig ikke ubekjendt, at selv de nordligste Egne af den skandinaviske Halvø eier en Rigdom af Naturskjønheder — men alligevel, det var med en vis vemodsfuld Følelse, at jeg tiltraadte min lange Reise, thi jeg ventede, at for hver Grad, jeg kom nordover, maatte jeg give Afkald paa et eller andet af de fra Barndommen af tilvante Krav og Forhold, at hver Mil nordpaa vilde være et Skridt længere ind i en mere og mere fremmed Verden, hvor jeg maatte gjøre Regning paa at møde uvante Savn og Besværligheder.

Men hvor ganske anderledes har alt ikke formet sig! Hele min Reise herop har været en sand Lysttur, og Levesættet og alle Forhold baade under Veis og her har været saa lidet forskjel-

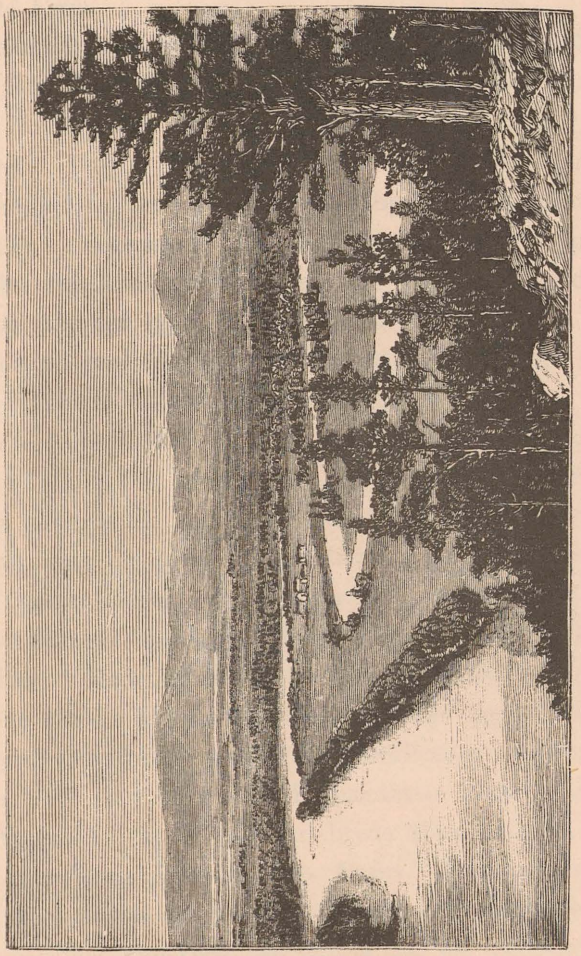

Udsigt fra Sandfaldet i Alten.

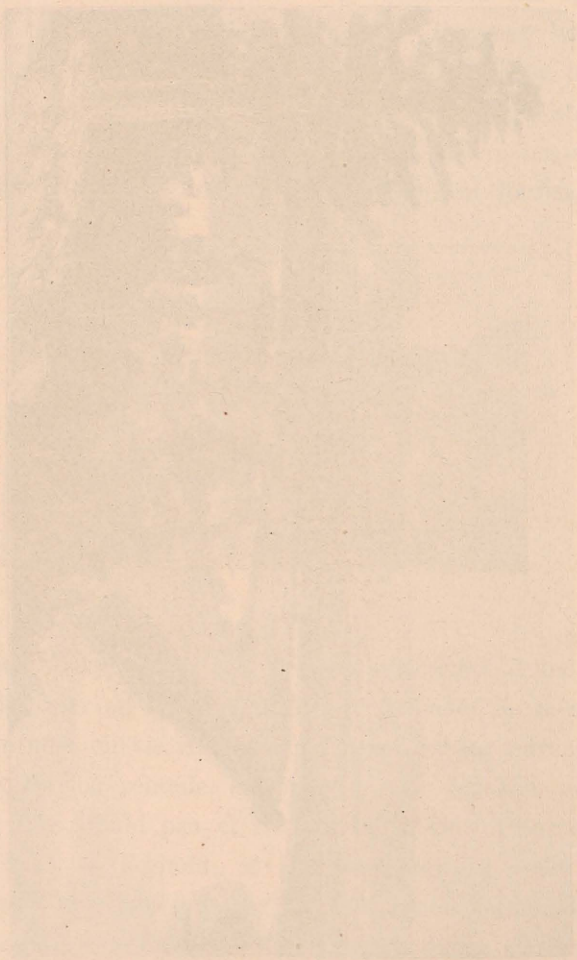

lige fra de tilvante, at jeg gjærne kunde indbilde mig, at min Reise er gaaet lige saa langt i sydlig Retning, som den er gaaet i nordlig, bilde mig ind, at jeg sidder i en af Norditaliens eller Schweizs deilige Bjærgdale, i Stedet for i en af Europas aller nordligste Egne.

Gavmild har Naturen været mod denne lille Plet i det yderste Nord, saa gavmild, at man næsten undrer paa, om det virkelig kan forholde sig saa, at den 70de Bredegrad gaar over dette Sted. Fulgte vi denne Bredegrad mod Øst eller Vest helt rundt Nordpolen, hvor meget Stygt, Uhyggeligt, Koldt vilde vi da ikke møde — ingensteds vilde vi finde Spor af den yppige Ynde, der smiler fra Altens Landskaber, der hvor den brede Altenelv deltaagtig udgyder sig i Fjordens Vand.

Gaa op paa „Sandfaldets“ steile, hvide Skrænt — en af de her saa hyppige, af Naturen anlagte Sandterrasser — og betragt det varme, rige Billede, som Landskabet opruller for det undrende Blik, hvad enten det dvæler ved den flade, sandede Strand med de langt udskydende smalle Revler, Børn af Elvens og Fjordens Ægteskab, eller det gjennem den lange, yppige Dal søger at følge Elvens Glitren mellem Skovene og de grønne Enge hen til de fjærne, blaanende Fjælde — hvor De end vender Dem hen, alt smiler Dem i Møde, som var De i en af Sydens lykkelige, sommervarme Egne. Hvor indbydende landligt ligger ikke den lille Landsby Elvebakken, beboet af arbeidsomme, indvandrede Finlændere, eller som de overalt i Finmarken kaldes „Kvæner“; de smaa Huses Flok ligger ved den brede Strøms Udløb, omgivet af grønne Agre*) og Fyrreskovenes Krans. Hvor romantisk ligger ikke oppe i Dalen de spredte Gaarde ved Bækkene og Smaasøerne. De har vanskelig ved at tro, at det er Ishavets Vande, der beskyller Foden af Bakken, paa hvilken De staar.

*) Alten er det nordligste Sted paa Jorden, hvor Korn dyrkes.

Paa Veien ud til Sandfaldet ligger den anselige Altengaard, tidligere Amtmandens Bolig, men nu benyttet af den katholske Mission som Bolig, Kirke og Skole. Det er en af Katholicismens aller nordligste Forposter paa hele Jorden; nordligere er kun Missionen i Hammerfest. Den katholske Lære tæller her, som for Resten i hele Landet, kun meget faa Tilhængere. Desto mere maa man beundre de brave Patere, som her, fjærnt fra deres Fødeland, vier deres Liv og Kræfter til deres vanskelige, og efter den ringe Fremgang at dømme, tilsyneladende utaknemlige Opgave.

Den katholske Præstegaard i Alten.

I Nærheden af den lille Bugt, der har givet Handelsstedet og de nærmeste Omgivelser sit Navn (Bossekop er et lappisk Ord og betyder Hvalbugt*)), ligger en hel Gade af Smaahuse. Det er Verdens nordligste Markedsplads. I Regelen er Gaden menneskeforladt, og Husene staar tomme; men to Gange om Aaret, i December og i Marts, myldrer der her et rigt og interessant Folkeliv. Da afholdes det store Bossekop Marked, da vaier Flagene fra alle de mange Flagstænger, da er alle Husene forvandlede til Butiker, da strømmer Nordmænd, Lapper og Kvæner til

*) Alten er Navnet paa hele Distriktet omkring Altenfjordens Bund.

for at sælge og kjøbe. Et broget Virvar af Folketyper, Dragter og Tungemaal rører sig her i Vinterdagens Halvmørke; Varer forvandles til Penge og Penge til Varer. Naar Markedsugen er omme, er atter for lange Tider Gaden menneskeforladt og Husene tomme. —

Bossekop er et klassisk Sted i videnskabelig Henseende. Her opholdt sig nemlig i Aarene 1838—39 den franske videnskabelige Expedition, som under Ledelse af Lottin og Bravais

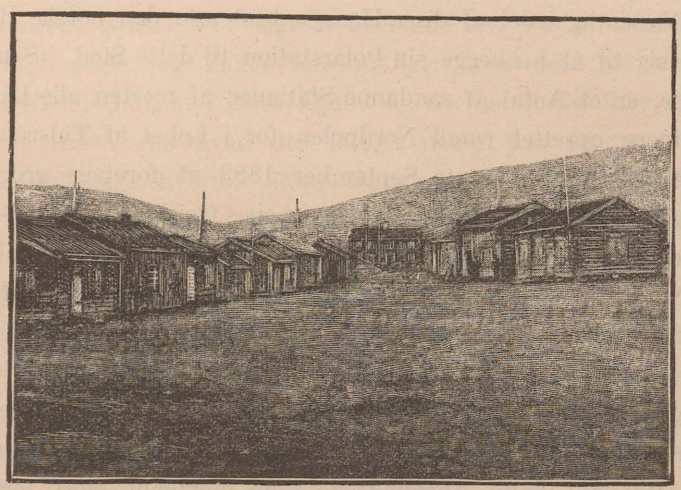

Markedspladsen i Bossekop.

havde til Opgave at undersøge det nordlige Europas fysiske Forhold. Udrustede med fortrinlige Hjælpemidler samlede de flittige og dygtige franske Forskere her et overordentlig fyldigt og vigtigt Iagttagelsesmateriale. Her anstillede de deres fortræffelige Nordlysobservationer, der hidtil har staaet uden Sammenligning i Henseende til Fuldstændighed og Nøiagtighed; her blev de fortrinlige Nordlysafbildninger til, der findes i Atlasset til det store Værk „Voyages en Scandinavie", hvori Expeditionens Resultater er nedlagte, Afbildninger, hvis Skjønhed og Sandhed aldrig er bleven

overgaaet i nyere Fremstillinger, og hvoraf jeg senere skal meddele nogle formindskede Gjengivelser.

Men der gives rigtignok heller ikke mange Steder, der kan rivalisere med Bossekop med Hensyn til gunstige Betingelser for Nordlysets Iagttagelse. Den Zone, hvori dette Fænomen opnaar sin største Hyppighed og fuldkomneste Udvikling, og hvor det saa at sige hører til Dagens Orden, stryger netop hen over disse Dele af Norge. Og ikke alene Nordlyset, men ogsaa de øvrige Ytringsmaader af Jordmagnetismen optræder her i hele deres Fylde.

Væsentlig ledet af disse Hensyn bestemte den norske Regering*) sig til at henlægge sin Polarstation til dette Sted. Som De vil vide, er et Antal af saadanne Stationer af næsten alle Landes Regeringer oprettet rundt Nordpolen for i Løbet af Tidsrummet 1ste August 1882 til 1ste September 1883 at foretage grundige og omfattende Undersøgelser af Polaregnenes fysiske, særlig meteorologiske og jordmagnetiske Forhold. Da Forfatterens Reise til det høie Nord staar i nøie Forbindelse med dette internationale Foretagende, og da dette i og for sig selv betegner en vigtig Epoke i vor Tidsalders Naturforskning, skal jeg dvæle noget ved Planen for og Hensigten med disse Polarstationer, idet jeg væsentlig støtter mig til en Fremstilling, der skyldes Kaptein N. Hoffmeyer.

Der er i dette Aarhundrede som bekjendt gjort temmelig talrige Forsøg paa at trænge frem i de arktiske Farvande, og det er ikke ubetydelige Resultater, der har været Frugten af disse Expeditioner. Betragter vi imidlertid disse Resultater noget nærmere, er det dog hovedsagelig i geografisk Henseende, at de har udvidet vore Kundskaber. Ganske vist er der ogsaa i enkelte andre videnskabelige Fag bleven indsamlet en Mængde Data af stor Betydning, særlig for de Forskningsgebeters Vedkommende, der kan nøies med isolerede Iagttagelser, som f. Ex. Zoologi og Botanik; de Videnskabsgrene derimod, der beskæf-

*) Efter Forslag af Professor H. Mohn.

tiger sig med periodiske Fænomener, har ikke høstet saa stort Udbytte af disse Expeditioner, som man kunde have ønsket og ventet. Grunden hertil er nærliggende. Formaalet for disse Expeditioner har været enten at trænge saa langt frem mod Polen som muligt eller at søge Veien Nord om de store Fastlande (Nordvest- og Nordostpassagen), og Hovedresultatet er derfor blevet en Udvidelse af vort geografiske Kjendskab til disse Egne, eller med andre Ord en Kaartlægning af dem, hvad der selvfølgelig ogsaa har sin store Betydning. Ved Siden af har Expeditionerne ganske vist søgt at indsamle saa mange videnskabelige Iagttagelser og Fakta som muligt; men dels har de kun været en ad Gangen i disse Egne, og de har derfor ikke kunnet fortælle andet, end hvad der foregik netop paa det Sted, hvor de befandt sig, hvorfor deres Iagttagelser har haft en meget lokal Farve; dels har selve deres Opgave: at trænge frem saa langt som muligt, medført, at Expeditionerne kun nødtvungent befandt sig længere Tid ad Gangen paa et og samme Sted; kun den tilfældige Omstændighed, at de gjærne endte med at fryse inde, saa at de maatte ligge fast Vinteren igjennem, har bevirket, at vi har faaet adskillige længere Iagttagelsesrækker over de egentlige geofysiske Fænomener. Imidlertid har man dog lært saa meget af de tidligere Polarexpeditioner, at man har faaet en bestemt Følelse af, at Nøglen til mange Problemer i Meteorologien, Magnetismen og Elektriciten ligger i de arktiske Egne, og saa meget mere har man derfor faaet Lyst til at faa tilveiebragt fuldstændige og i enhver Henseende videnskabelige Undersøgelser af disse Fænomener i hine Regioner.

I 1875 blev der i Berlin nedsat en Kommission, der skulde udarbeide et Forslag om, paa hvilken Maade Tyskland burde deltage i Nordpolarfarterne. Under denne Kommissions Forhandlinger traadte den Mening allerede stærkt frem, at hvis man fremtidig vilde vente betydningsfulde Resultater, maatte man vel skjelne mellem to Slags Expeditioner, de specielt geografiske og

de med geofysiske Undersøgelser for Øie. Disse Forhandlinger førte imidlertid foreløbig ikke til noget praktisk Resultat.

Den nævnte Kommission havde foreslaaet samtidigt at oprette Stationer paa Østgrønland og paa Vest-Spitsbergen, og dernæst mellem disse to Stationer at udsende Skibsexpeditioner, der skulde søge mod Nord. Senere blev et lignende Forslag fremsat, men rigtignok i en langt fyldigere Form, af WEYPRECHT, den bekjendte Chef for „Tegethoff", Opdageren af Franz Josephs Land. Han drog de fulde Konsekvenser af den Tanke, at man maatte skjelne mellem de nævnte to Slags Polarexpeditioner, og det er hans Plan, som nu er bragt til Udførelse, sørgeligt nok først efter hans Død.

Planen gik ud paa, at man internationalt skulde blive enig om at omgive Polen med en Række faste Stationer, og at disse vel skulde lægges i det hele taget nær op mod Polen, men dog ikke længere, end at man med Sikkerhed turde vente, at de kunde naas og uden Vanskelighed holdes vedlige i det Tidsrum, i hvilket Iagttagelserne skulde være i Gang. End videre skulde disse Stationer forsynes med de bedste Instrumenter, som Videnskaben var i Stand til at præstere, og Stationerne skulde besættes med Videnskabsmænd, der var særligt uddannede i vedkommende Fag og paa rede Haand havde alle de Kundskaber, som udfordres til at løse de meget vanskelige Opgaver, der navnlig i magnetisk Henseende stilles Observatorerne i de arktiske Egne. Endelig skulde Observationerne vare et helt Aar, saaledes at man kunde faa den fulde aarlige Periode af de geofysiske Fænomener, hvad man ikke hidtil har haft, idet man næsten altid kun har faaet Observationer fra Vintertiden, derimod aldrig fra Sommeren. Observationerne skulde anstilles efter en bestemt, fælles Plan og saa vidt muligt med Instrumenter af samme Konstruktion og samme Nøiagtighed. Dette sidste vilde være et stort Fortrin, idet Resultaterne først da i fuldeste Grad kan sammenlignes indbyrdes,

hvad ikke kan blive Tilfældet, naar enhver bruger sin Methode og Instrumenter af meget forskjellig Nøiagtighed.

WEYPRECHT's Plan arbeidede sig efterhaanden frem; den havde selvfølgelig lange Veie at gaa, inden den trængte igjennem. Den kom for i Aaret 1879 ved den internationale meteorologiske Kongres i Rom; derfra blev den henvist til en særlig Konference næste Aar i Hamburg, og her mødte da Delegerede fra de Lande i Europa, som vilde deltage i Udførelsen af Planen. Man blev enig om Opgaven i det hele taget; men dermed var Sagen ikke afgjort. Efterhaanden syntes tvært imod den ene efter den anden at falde fra eller reise Vanskeligheder, og det stod flere Gange næsten paa det Punkt, at man var nær ved at opgive den hele Sag igjen. Endelig dagedes det, og Planen er nu bragt til Udførelse: fra 1ste August er Observationerne begyndte paa en Kreds af Observatorier rundt omkring Nordpolen, i alt 11.

Amerikanerne har besat to Stationer, en paa det nordvestligste Punkt af Nordamerika i Point Barrow og en anden i Smith Sund ved Lady Franklin Bay. Disse Stationer er endogsaa indrettede paa at fortsætte Observationerne i 3 fulde Aar. De har allerede observeret et Aar før de andre Stationer, og de fortsætter, hvis alt gaar godt, endnu et Aar efter de andre. Canada har i Forening med England oprettet en Station ved den store Slavesø i Fort Rae. I Baffinsbugten har Tyskland oprettet en Station ved Cumberland Golf, og Danmark en i Godthaab i Grønland. I Nordishavet har Østrig besat Jan Mayen, og Sverige er gaaet til Spitsbergen. Norge har som sagt etableret sin Station i Bossekop, Finland sin i Sodankylä i det Indre af den finske Lapmarken. Rusland har en Station paa Novaja-Zemblja og en ved Lenaflodens Munding. En 12te Station, Hollændernes, skulde have ligget ved Dicksons Havn for at danne et Mellemled mellem de temmelig langt fra hinanden liggende Stationer paa Novaja-Zemblja og ved Lenaflodens Munding, men som bekjendt

er Expeditionen ikke kommen til sit Bestemmelsessted, da den om Bord paa „Varna“ indefrøs i det Kariske Hav.

De Iagttagelser, der skal gjøres paa disse i en Kreds omkring Nordpolen liggende Observatorier, omfatter navnlig de meteorologiske, jordmagnetiske og elektriske Fænomener. Jeg skal begynde med i Korthed at omtale de meteorologiske, skjønt de ikke kan siges at være de vigtigste; thi det er indlysende, at for de arktiske Egnes Vedkommende, hvor Veirliget er saa overordentlig foranderligt, ikke alene fra Dag til Dag, men fra Aar til andet, vil nøiagtige Oplysninger om et enkelt Aar, selv om vi faar dem samtidigt fra en hel Del vel fordelte Punkter, ikke have nogen afgjørende Betydning; det er meget muligt, at det til Observationerne valgte Aar frembyder nogenlunde normale Forhold, men det er lige saa sandsynligt, at Forholdene netop i dette Aar er meget abnormale, og vi er uheldigvis ude af Stand til at afgjøre, om det ene eller det andet er Tilfældet. For at give en Forestilling om, hvor foranderlige Forholdene er i de arktiske Egne, skal jeg omtale, at den aarlige Middelvarme i Jakobshavn paa Vestkysten af Grønland i Løbet af 25 Aar har vist Svingninger mellem — 9.8° og — 2.6° (Celsius), altsaa en Forskjel af 7.2°. Ser vi alene paa Vintrene i Jakobshavn, har der i Løbet af 25 Aar været en Vinter paa — 18° og en anden paa — 7°, altsaa endog en Forskjel af 11°. End videre er det meget vanskeligt at slutte fra Forholdene paa eet Sted til Forholdene paa et andet; medens saaledes Vinteren 1880—81 paa Island var overordentlig kold, maaske den koldeste i de sidste Aarhundreder — den var nemlig 8—11° under det normale, og Kviksølvet frøs paa Nordisland — var netop den samme Vinter meget mild i Vestgrønland, nemlig 5—7° for varm. Vinteren 1881—82 var mild paa Island, Kulden kom først hen paa Foraaret og Sommeren; samme Vinter var derimod usædvanlig streng i Vestgrønland, saa streng, at de første Skibe, som kom op fra Danmark, ikke kunde komme ind i Havnene, men maatte losse Varerne ved

Iskanten og rulle dem over Isen for at faa dem i Land. Altsaa kan Egne, der er saa nær ved hinanden som Island og Vestgrønland, samtidig frembyde fuldstændig modsatte Veirforhold, og et enkelt Aars Iagttagelser vil derfor langt fra være tilstrækkelige til at give fuldstændig brugbare meteorologiske Oplysninger. Imidlertid kan man gaa frem paa en anden Maade, som er bleven meget anvendt i den senere Tid i Meteorologien; man danner sig nemlig Billeder for hver Dag af de samtidige Veirforhold over saa store Dele af Jordoverfladen som muligt, og dernæst søger man paa disse daglige Oversigtskaart at udfinde, hvorledes Veirforholdene udvikler sig, hvilke Former de antager o. s. v.

Nu vil det være klart, at man ved Hjælp af de internationale Polarstationer i Forbindelse med de mange meteorologiske Stationer rundt omkring paa den nordlige Halvkugle vil blive sat i Stand til ad denne Vei at faa et meget fuldstændigt Begreb om de samtidige Veirforhold over en stor Del af Jorden, og derigjennem særlig vil kunne undersøge, hvorledes Forholdene hos os paavirkes af Veirforholdene i de arktiske Egne.

Hvad der vil kunne udledes heraf, er umuligt at sige i Forveien. Man har imidlertid det Haab, at der vil fremgaa et ikke ringe Udbytte, skjønt som sagt de meteorologiske Observationer ikke er de vigtigste for Polarstationerne, uagtet disse selvfølgelig er forsynede med alle de meteorologiske Instrumenter, som der kan være Tale om at benytte i hine Egne.

Den vigtigste Del af Undersøgelserne er de magnetiske Iagttagelser. For det første vil alle disse Observatorier have med saa høi en Grad af Nøiagtighed som muligt at bestemme Deklinationen, Inklinationen og Intensiteten paa Stationerne (absolute Bestemmelser). Man har vedtaget, at Deklinationen og Inklinationen skal bestemmes rigtigt paa et Minut (i Buemaal) og Intensiteten med tre rigtige Decimaler; men dette er i og for sig ikke det vigtigste, thi det er klart, at adskillige af disse Stationer ligger uheldigt for magnetiske Iagttagelser, idet de befinder sig i Nærheden af

jærnførende Lag, saa at de absolute Bestemmelser i og for sig ikke vil have nogen stor Betydning; men naar de Punkter, hvorpaa disse Observationer er gjorte, nøiagtigt markeres, vil senere Expeditioner — og der er ingen Tvivl om, at hele dette Foretagende vil blive gjentaget om nogle Aar — have overmaade gode Data til at bestemme de sekulære Forandringer, som alle tre jordmagnetiske Elementer er underkastede. Det, som Observatorierne fortrinsvis skal bestemme, er disse Elementers Variationer, der maales ved Hjælp af de saakaldte Variationsinstrumenter. Disse er tre i Tallet, og hvert observeres gjennem en særlig Kikkert; det ene viser Variationerne i Deklinationen, det andet i den vertikale og det tredie i den horisontale Intensitet. Variationsiagttagelserne er tillige nødvendige for Udførelsen af de absolute Bestemmelser; Magnetnaalen er nemlig i de arktiske Egne meget urolig, saa at det kommer an paa, i hvilket Øieblik man gjør den absolute Bestemmelse. Udfører man den i et uheldigt Øieblik, kan man risikere at faa en Afvigelse fra den virkelige Værdi af flere Grader, idet Magnetnaalen, naar den er i Uro, kan slaa endog 5 Grader eller mere ud til Siden; man maa altsaa samtidig have et Variationsapparat, som viser Udslagene, saa at man kan reducere den absolute Bestemmelse, man har gjort, for den Feil, som er kommen ind paa Grund af Perturbationerne. Disse Perturbationer eller uregelmæssige Forandringer af Magnetnaalens Stilling har end videre en stor Betydning i og for sig. Det vil være bekjendt, at der gives noget, som kaldes magnetiske Uveir, og som mærkes selv i vore Egne, idet Magnetnaalen undertiden pludselig begynder at vise overordentlig Uro og bevæger sig ud af sin sædvanlige Stilling, og selv hos os gjør meget betydelige Udslag. Disse magnetiske Uveir har i længere Tid været studerede, og man har søgt at paavise, at de indtræffer nøiagtig til samme Tid over hele Jorden. Andre har troet at finde, at de forplanter sig i en vis Retning, og det er særlig en Løsning af dette Problem, som tilfalder Stationerne i de arktiske

Egne, hvor disse Uveir optræder langt hyppigere end hos os. Man maa søge at bestemme, hvorvidt disse Perturbationer i Deklination, Inklination og Intensitet indtræder samtidigt over hele Jorden eller maaske kun over visse Dele af Jorden, eller om de forplanter sig i visse Retninger hen over den. De magnetiske Observationer er overordentlig vanskelige i de arktiske Egne, dels fordi Magnetnaalen er saa urolig, dels fordi den horisontale Intensitet er forholdsvis ringe, og dels endelig fordi Kulden generer i saa høi Grad. De maa udføres i særegne, aldeles jærnfri Huse; de absolute Bestemmelser i et Lokale for sig, og Variationsbestemmelserne i et andet. I disse Rum maa man saa vidt muligt søge at undgaa alle Luftstrømninger, hvad der er meget vanskeligt i de arktiske Egne. De tre Variationsinstrumenter skal iagttages hver Time hele Døgnet igjennem, og hver Observation skal være et Middeltal af i det mindste tre Maalinger, da man paa Grund af Naalens Urolighed ved at nøies med een Maaling let kunde risikere at faa en temmelig unøiagtig Bestemmelse. To Dage i hver Maaned, den 1ste og den 15de, skal der desuden observeres hvert femte Minut hele Døgnet igjennem, og paa hver af disse „Termindage" er der en Time, hvor Observationerne skal gjøres hvert 20de Sekund (et Forlangende, der kun kan tilfredsstilles efter megen Øvelse), og hvor Observator, saa længe han kan holde ud, maa iagttage uafladelig. Disse Fordringer er stillede for særligt at kunne undersøge, hvorvidt Perturbationerne er mere eller mindre lokale, og i denne Anledning er der ogsaa taget den Bestemmelse, at der skal observeres ikke efter lokalt Klokkeslet, men aldeles synkronisk, og man har dertil valgt Göttingens Tid.*)

Næst efter de magnetiske Observationer vil Nordlysiagttagelserne have størst Betydning. Herom skal der udførligt blive

*) Til Ihukommelse om, at det første energiske Forsøg paa at udforske Jordmagnetismens Mysterier i sin Tid udgik fra Göttingens to berømte Professorer Gauss og Weber.

Tale paa et senere Sted. Endelig skal Stationerne ogsaa undersøge den atmosphæriske Elektricitet, foruden adskillige andre Forhold, som det her vilde blive for vidtløftigt at omtale. —

Hine franske Forskeres Arbeider i Bossekop er derfor nu atter optagne af en Stab af flinke norske Iagttagere. Bossekop vil endnu en Gang komme til at indskrive sit Navn med Hæder i Videnskabens Historie.

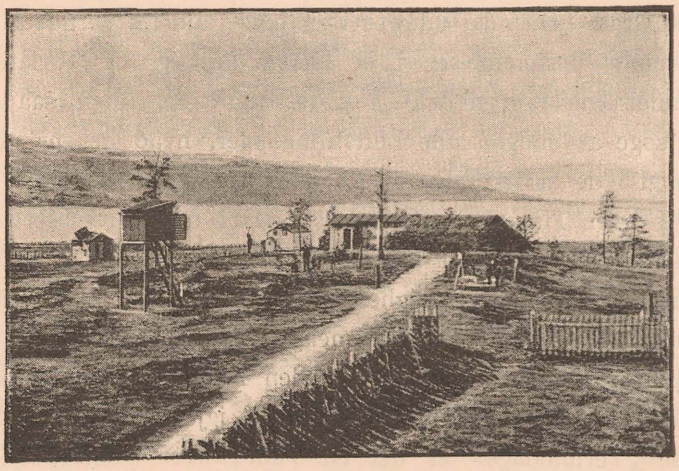

Polarstationen i Bossekop.

For at give Dem et Begreb om Forholdene og Livet paa en saadan Polarstation, vil jeg lade min fortræffelige Ven Aksel S. Steen, Direktør for Stationen i Bossekop, faa Ordet.

Efter Personalets Ankomst i Slutningen af Juni blev det første Arbeide at udføre en Del magnetiske Bestemmelser paa fri Mark, og da disse viste, at den til Stationen udsete Tomt ikke med Hensyn til Jordbundens Jærnholdighed frembød nogen Vanskelighed, skredes straks til Opførelsen af Magnethuset, idet Materialerne dels efter forudgaaet Bestilling laa færdige paa Stedet, dels var førte med fra Kristiania. Til fuldstændige magnetiske Observationer tiltrænges som ovenfor nævnt to Rum, paa engang ad-

skilte og forbundne, et større til de daglige Variationsiagttagelser, og et mindre til de absolute magnetiske Bestemmelser, der skal gjøres et Par Gange om Maaneden. Rummene maa være adskilte, for at ikke Instrumenterne i det ene skal virke forstyrrende paa Instrumenterne i det andet, men de maa paa samme Tid heller ikke være længere bortfjærnede fra hinanden, end at en Iagttager i det ene Rum med Lethed og Tydelighed kan signalisere til sin Kollega i det andet, eftersom der i begge Rum skal gjøres strængt samtidige Aflæsninger. Paa den norske Polarstation har man indrettet sig paa følgende Maade: Variationsrummet, der er gjort temmelig stort, for at to særskilte Sæt Instrumenter (et til Reserve) skal kunne faa Plads, er lagt delvis under Jorden, hvorhos den udgravede Jordmasse er kastet op udvendig paa Siderne og Taget og dernæst dækket med Græstørv, saa at det hele Rum har en fuldstændig underjordisk Karakter. Hensigten hermed er at holde Temperaturen nogenlunde konstant, hvad der er af stor Betydning for Observationerne. Vinduer findes ikke, men Belysningen tilveiebringes ved fire Lamper, der brænder Dag og Nat. Fra Variationsrummet fører gjennem en smal Aabning i den vestre Tværvæg en lille Trappe op i en Gang, der ved sin anden Ende munder ud i det lille Observatorium for absolute Bestemmelser. Herfra gaar en Dør ud i det frie. I Forbindelsesgangen er opsat en Tværvæg med en Dør for saa meget som muligt at hindre Luftstrømninger og Temperaturveksel i Variationsrummet. Bygningen er simpelt opført af uhøvlede Planker, og da det gjælder magnetiske Observationer, paa hvilke Tilstedeværelsen af Jærn altid har en forstyrrende Indflydelse, er dette Metal ikke anvendt. Der findes ikke et eneste Jærnsøm; det hele er sammenføiet med Trænagler, og Tagpappen er fastgjort med Kobbersøm; Lamperne hænger i Messingtraade; Dørenes Hængsler er af Messing, og deres Lukkeindretninger af Træ. Enhver maa, inden han betræder disse for Jærn banlyste Videnskabens hellige Haller, befri sine Lommer for Nøgler, Knive og al anden jærn-

holdig Kontrebande, ligesom Præsterne i Helligdommen endogsaa er gaaede saa vidt, at de har ladet deres Klæder forsyne med Hornknapper, medens de nærsynede af dem kun bruger Briller, der er indfattede i ædle Metaller. I Variationsrummet er af jærnfri Mursten og Cement opmuret 8 Piller, der gaar frit op gjennem Aabninger i Gulvet; øverst afsluttes de af en Marmorplade, hvorpaa Instrumenterne er opstillede, et paa hver af de 6 Piller, medens Kikkerterne, hvormed Instrumenterne aflæses, er anbragte paa de to øvrige. En lignende Pille findes i Rummet for de absolute Bestemmelser.

Det lille astronomiske Observatorium er lagt paa en aaben Plads Vest for Magnethuset. Taget og Væggene i Syd og Nord er forsynede med Lemme til at aabne under Observationer af Stjærnernes Passage gjennem Meridianen. Paa en muret Pille i Midten staar Passageinstrumentet.

Thermometrene er til Beskyttelse mod Solens Straaler paa almindelig Maade anbragte først i et Blikhus, og dette igjen i et paa fire høie Stolper hvilende Træbur med persienneformede Sidevægge, dobbelt Bagvæg og Tag; Konstruktionen af saa vel Blikhuset som Træburet tilsteder Luftens frie og uhindrede Cirkulation. Barometrene og andre meteorologiske Apparater er anbragte i den Bygning, der tjener Direktøren til Bolig, og hvor der tillige findes Kontor, Arbeidsrum og Vagtværelse.

Til Nordlysiagttagelserne er paa et frit Sted opmuret en Pille, hvor Nordlystheodoliten*) har Plads. Andre Piller i det frie tjener til Anbringelsen af Spektroskop, Regn- og Snemaalere o. s. v.

Personalet bestaar af 5 Mand, der skiftevis udfører Observationerne; Døgnet er inddelt i 4 Vagter, hver paa 6 Timer. Paa Termindagene er naturligvis Vagttjenesten betydelig forøget, da der hele Tiden maa være en Mand posteret ved Aflæsnings-

*) Konstrueret af Professor Mohn og bestemt til Maalinger af Nordlysets Beliggenhed paa Himlen.

kikkerterne, medens en anden maa holde sig færdig som Reserve for paakommende Tilfælde.

Lad os nu se, hvorledes Timerne henglider i dette Videnskabens Tempel, efter at Sommeren er vegen for Vintertidens Mørke og Kulde.

Regelmæssigt er Livet her. Nat som Dag, i Storm og Stille, i Sne og Slud, i Regn og Solskin gaar den Vagthavende sin afmaalte Runde. Naar Kontorets Væguhr, der gaar ti Minuter foran Göttinger Tid, slaar fuld Times Slag, begynder han at ruste sig: Pelssko paa Fødderne, Skindtrøie under Frakken eller Pels, hvis Kulden er stræng eller Blæsten stærk, den lodne Hue ned over Ørene; Vandkoppen, hvormed det vaade Thermometer skal fugtes, tages ned af Ovnen, Lommeuhret fæstes uden paa Frakken; et Blik paa den Hagemanske Vindmaaler, der kan aflæses inde i selve Kontoret, giver ham den første Observation, og saa ud i det frie. Ofte mødes han i det samme, han kommer ud af Døren, af en krakilsk Nordenvind, der hvirvler Sneen om Ørene paa ham og blæser Lygten ud, saa at han maa ind igjen og tænde paa ny. Har han vel overstaaet disse Vanskeligheder, og med et Overblik flygtig undersøgt Himlen, om der er Nordlys til Stede eller ei, gaar Turen først hen til det magnetiske Observatorium. Lygten, med Vandkoppen ovenpaa, for at Vandet ikke skal fryse, placeres i det yderste Rum, medens han selv stiger ned i det underjordiske Dyb, hvor de magnetiske Variationsinstrumenter er opstillede; han sætter sig paa Trætaburetten foran de tre Kikkerter og følger det ved Siden af staaende Kronometers monotone Tik-tak, indtil Observationsøieblikket kommer. Hvert Instrument aflæses 7 Gange, hvilket tilsammen tager 6 Minuter; saa noteres Temperaturen i Rummet, og derpaa vandrer Observator op og ud igjen for at maale Vindens Hastighed, denne Gang med en Haandvindmaaler, der holdes høit i Veiret, medens Observator med Lommeuhret op til Øret tæller de 30 Sekunder, hvori Halvkuglekorset skal løbe rundt. Naar denne Observation er bogført,

Vindens Styrke bedømt efter Skjøn og dens Retning efter Vindfløiens Stilling, noteres Skydækkets Størrelse samt Skyernes Art og Drift, hvorpaa den ensomme Lygtemand styrer Kursen hen til det høibenede Thermometerhus, „Dueslaget", som den lokale Folkevittighed har døbt det. Han entrer forsigtig op ad Trappen for ikke at spilde Vandkoppens Indhold, aabner skyndsomt Døren til det indre Tremmehus, lader Lygtens Skin falde derind og aflæser det tørre og det vaade Thermometer samt til visse Tider ogsaa Maximum- og Minimumthermometret. Saa bliver Vand-

Thermometerhuset.

koppen bragt ind under det vaade Thermometers Kugle for at optø Isen og gjøre Instrumentet færdigt til næste Time. Er Temperaturen kun nogle Grader under Nul, og det blæser stærkt, maa imidlertid Thermometret fugtes umiddelbart før Observationen, og Vagtmanden maa da først gjøre en Visit hen til Thermometerburet, før han begiver sig ind i det magnetiske Observatorium. Naar Temperaturiagttagelserne er færdige, gaar Veien tilbage til Kontoret, efter at først, hvis der er Nordlys, dettes Position og Udseende er bestemt og beskrevet. En ny Aflæsning af Hagemans Vindmaaler tages, og som Afslutning paa den hele Observa-

tionsrække noteres til sidst Standen af Barometret, der er ophængt paa Væggen i Kontoret. Men hvis det er en af Timerne mellem 5 og 11 Aften, kan man endnu ikke hvile paa sine Laurbær. Nøiagtig 15 Minuter over fuld Time skal der nemlig gjøres en speciel Nordlysiagttagelse og eventuelt en Maaling i Fællesplanet mellem Polarstationen og Nordlysstationen i Koutokæino. Er Himlen klar, og Nordlysets vekslende Baand og Buer bugter sig i magisk Glans mellem de tindrende Stjærner, maa Observator, efter at Barometret er aflæst, atter ud med sin Lygte og hen til Nordlyspillen, hvor Theodoliten indstilles i det nævnte Fællesplan. Saa udføres Maalinger, og de nødvendige Optegnelser gjøres paa et Papir, spændt ud paa en Glasplade, der danner Forsiden af en Kasse, i hvilken Lygten kan anbringes. Paa denne Maade kan man bekvemt se, hvad man skriver, men naar man betænker, hvor hurtigt der maa skrives, ofte med temmelig stivfrosne Fingre, er det ikke saa underligt, at disse Nordlysoptegnelser mange Gange indeholder halsbrækkende kalligrafiske Kombinationer, ulæselige for alle andre end Autor selv. De bliver da ogsaa hurtigst muligt renskrevne og indførte i en egen Nordlysjournal. Timen 8—9 er en særlig Nordlystime; da skal Maalingerne foretages hvert tiende Minut, for saa vidt som Skydækket og Nordlysets Beskaffenhed tillader det.

Saaledes gaar det ensformige Arbeide som en Maskine uden Ophør Time efter Time, Dag efter Dag.

Dyngen af Observationer vokser uafbrudt. Journalerne fyldes med Tal og Tegn, den ene efter den anden, og lægges foreløbig ad acta for efter Hjemkomsten at danne det solide Grundlag, hvorpaa de videre Undersøgelser og Studier skal bygges. Hvilken Uendelighed af Tal! Ved hver af de regelmæssige Timeobservationer noteres over 100 enkelte Sifre; en almindelig Dag repræsenterer saaledes omtrent 2500 Sifre, en Termindag ca. 6000; naar saa hertil kommer alle de Observationer, som ikke er bundne til bestemte, forud fastsatte Tider, og end videre at

alle Originalobservationerne snarest muligt renskrives, ligesom de foreløbige Beregninger ogsaa kræver Anvendelsen af Tal i massevis, saa kunde det synes, som om Personalet helt maatte drukne i Tal. Saa galt er det dog ikke; den regelmæssige Fordeling af Arbeidet baade med Hensyn til Tid og Personer bevirker, at Dagene glider jævnt fremad, medens Talrækkerne umærkelig øges. —

Nu haaber jeg at have givet Dem en nogenlunde tydelig Forestilling om Bossekop og om den videnskabelige Virksomhed, der for Tiden rører sig her. I omtrent en Uge har jeg opholdt mig paa dette yndige og gjæstfrie Sted. Om et Par Dage drager jeg af Sted, langt, langt bort over Fjældene, til et Punkt, hvis Navn De næppe nogen Sinde har hørt, før De saa disse Blade. Det er Koutokæino, et Lappedistrikt helt nede ved den russisk-finske Grænse. Der bliver det min Opgave i Vinterens Løb at give mit Bidrag til Nordlysets Studium. Reisen dertil er temmelig besværlig, da der saa godt som ikke findes Spor af egentlig Vei; de første to Dage gaar det med Hest høit til Fjælds, saa et Par Dage med Baad op ad Altenelven — overalt en mennesketom, ubeboet Egn. Men har man sat sig et Maal, maa man ikke vige tilbage for Vanskelighederne. Derfor: Fremad!

III.

Fra Bossekop til Koutokæino.

Koutokæino, den 17de September 1882.

Ni Dage maatte jeg vente i Bossekop, før Turen til Koutokæino kunde begynde. Ni prægtige Dage. Solen kastede sit fagreste Skjær ud over den lille Bugt og det venlige Landskab; om Natten spandt Nordlyset sit herlige Flammenet over Himlen. Elskværdighed og Gjæstfrihed fandt jeg i de hyggelige Hjem — hvor kunde jeg da andet end føle mig vel til Mode?

Fremfor alle andre gjælder min Tak den lille videnskabelige Koloni, der for Tiden har opslaaet sin Bolig i Bossekop. Videnskabens Værksted og Familielivets Hygge findes her under samme Tag, og naar jeg med udelt Glæde kan dvæle ved Mindet om Bossekop, da skyldes det ikke mindst Polarstationens Medlemmer og Direktørens elskværdige Familie. Nominelt boede jeg paa Gjæstgivergaarden, men Polarstationen var mit egentlige Tilholdssted, og hvor ofte jeg end kom der, altid følte jeg mig lige velkommen, altid var jeg vis paa at modtages med den hjærteligste Velvillie, den mest uskrømtede Gjæstfrihed.

Det faldt mig derfor helt svært at løsrive mig fra det venlige Bossekop og de elskværdige Mennesker, jeg havde fundet

der. Men det er jo Reiselivets vemodsfulde Poesi, dette at mødes og skilles, dette at vokse sig fast med Mennesker og Forhold, og derpaa med et brat Hug at maatte overskære Baandet.

Jeg har hidtil rost næsten alt, hvad jeg har truffet paa min Reise, saa at det er paa Tiden, at jeg ogsaa finder noget, jeg kan dadle. Lad det da gaa ud over Kommunikationsmidlerne i disse Egne; de er af en yderst primitiv Natur. Jeg havde troet efter blot et Par Dages Ophold at kunne tiltræde Reisen til Koutokæino, men derom kunde der aldeles ikke være Tale. Kunde jeg komme med Posten, første Gang, den afgik, maatte jeg være glad. Vanskeligheden med at komme af Sted hidrører derfra, at de to sidste Dages Reise maa gjøres med Baad op ad Altenelven, men Baadene hører hjemme i Koutokæino, og maa altsaa bestilles længe forud, for at de i rette Tid kan møde paa Stedet, hvor Baadreisen begynder. Posten afgaar til Koutokæino hver fjortende Dag; der kunde derfor være Udsigt til, at jeg kunde komme af Sted om Lørdagen. Men Lørdagen blev til Søndag, Søndagen til Mandag; hver Dag blev Reisen opsat til den næste, fordi Posten ikke var færdig til at afgaa, og først Onsdag blev det til Alvor.

Det var en hel statelig Karavane, der den Formiddag drog af Sted fra Bossekop. Jeg har maattet medføre en betydelig Bagage, en halv Snes store, tunge Kasser foruden Kofferter o. l. Folk i Bossekop havde med Hovedrysten betragtet disse Uhyrer af Kollier, og erklæret det for saa godt som en Umulighed, at faa dem transporterede den lange, vanskelige Vei over Fjældene. Men jeg maatte have dem med, det koste, hvad det vilde. Jeg opnaaede imidlertid kun at faa godt og vel Halvparten med mig, Resten maatte vente til en senere Leilighed.

Med Undtagelse af en kort Strækning findes der ikke nogen anden Vei end den, Naturen selv har anlagt. Vogn kan derfor ikke benyttes, alt maa transporteres paa Hesteryg. Jeg selv maatte næsten fortvivle ved at tænke paa, hvorledes det vilde

gaa med mine store Kasser; en Del maatte jeg i Bossekop pakke om i mindre Kollier, men med enkelte, f. Ex. den store tunge Kasse med Nordlystheodoliten, kunde sligt ikke gjøres. Men en Hesteryg kan taale mere, end man skulde tro; det lykkedes virkelig, skjønt efter mange Vanskeligheder, at faa de tunge Byrder placerede saaledes, at Reisen kunde gaa for sig.

Og saa drager det lange Tog af Sted med mig og min Bagage, 6 Heste i Gaasegang — baade hvad Rangeringen og Hurtigheden angaar — alle belæssede som Kameler. Det ser helt eventyrligt ud, hvorledes de store Kasser med mine Instrumenter og Sager balancerer, to og to, paa Hestenes Ryg.

Lensmanden fra Koutokæino, som jeg var saa heldig at faa til Reisefælle, sagde til mig: „Aldrig nogen Sinde før har saa tungt belæssede Heste reist paa denne Vei, og det vil sikkert heller aldrig ske oftere."

Det første Stykke Vei fra Bossekop er udmærket smukt; man tror at reise i en af Vestnorges fagreste Fjordegne. Gjennem en prægtig Skov af Fyr og Birk gaar Veien, jævn og ret som en Chaussé, uden Tvivl et Veianlæg, der i Fortræffelighed ikke har sin Lige paa saa høie nordlige Breder. Mellem de blændende hvide Klodeskyer paa den blaa Sommerhimmel kaster Solen sine Straaler ned paa det skjønne Landskab, der omringer os; de spiller mellem Birkens fine Løv og Fyrrens spidse Naale, leger med den rastløse Elvs kvikke Smaabølger, der til venstre for Veien bugter sig frem mellem grønne Enge og gule Sandbrinker, lægger sig indsmigrende blødt om Raipas-Fjældets vekslende, farverige Former, kaster det drømmende, lette, blaanende Slør over de fjærne Bjærgkonturer, der begrænser Synskredsen.

Det er Sommeren i sin fyldige, svulmende Yppighed, som endnu dvæler i Altens Dale. Men vi har ikke reist mange Timer, før det allerede er Høstens falmede Dragt, som Landskabet viser os. Birkene — de bliver færre og færre, mindre og mindre —

staar med gult Løv; Gult og Brunt i alle Nuancer: det er de Farver, som Billedet senere er malet med.

Godt og vel en Mil varer den fortræffelige, brede Vei, der fra Bossekop fører gjennem den store Skovnatur. Paa engang slutter den saa pludselig og uventet, som om man vilde sætte et Punktum efter en halv færdig Sætning.

Kort efter gaar det ad en brat Skrænt ned til Eibyelven, der lidt længere nede udgyder sig i den store Altenelv. Lige som denne er den meget bred, men ikke dyb; store og smaa Øer af Sand og Stene deler den i mange mindre Løb. Og saa tværs over Elven; den stride Strøm gaar næsten til Hestenes Bug.

Saa veksler atter Veiens Fysiognomi; nu reiser vi i en Skov af lave, tætstaaende Birke. Hvert Øieblik støder en Kasse an mod et Træ eller en Gren. Nu er der ikke mere Tale om egentlig Vei; man søger at komme frem, hvor det falder sig bedst.

Og saa ned ad en af de høie og bratte Sandskrænter, som er saa almindelige her langs Altenelven. Skraat ned ad Siden gaar det, dybt synker Hestens Fødder ned i det løse Sand, et Feiltrin, og baade Hest og Bagage vilde styrte ned ad den bratte Skraaning, ned i Elven, der haster forbi med hvirvlende Overflade.

Saa rider vi igjen et langt Stykke ved Siden af Elven, over en hel Ørken af Rullestene.

Og saaledes gaar det i uophørlig Veksel, alle mulige Slags Surrogater for Vei faar vi Anledning til at prøve. Snart Stene, snart Sand, Skov, Sump og Vand, op ad Bakke, ned ad Bakke.

Mennesker og menneskelige Beboelser ser vi saa godt som intet til, efter at vi har passeret Eibyelven. En enkelt Gang passerer vi en Ko; brølende giver den sin Forundring til Kjende, Brølet gjentages fra et Dusin af dens Kammerater, og nysgjerrig styrter den hele Flok frem af Buskadset under Bjældernes Klang, for at se paa det uvante Skue, der drager forbi.

Der kommer i Skridtgang den ene efter den anden af de belæssede Heste, hver ført af en Mand eller Gut fra Alten. Paa den sidste i Rækken sidder jeg selv, ved min Side gaar Koutokæino Lensmanden med Lappestok og Lappesko, forkortende mig Tiden med hyggelig Passiar og med Meddelelser om den fjærne, ensomme Afkrog, jeg drager i Møde.

Time gaar efter Time, medens vi passerer gjennem de lave Birkes udstrakte Skovstrækninger. Ved Træernes Fod vokser Grupper af vældige Paddehatte, næsten saa store som Børneparasoller. Hist og her staar en broget Klynge af Smaablomster, Sommerens sidste Børn. Aftensolens Straaler spiller med saa varm en Tone paa det lysegule og rødgule Birkeløv.

Fjældstuen Gargia.

Efter at vi er komne forbi den enligt liggende Gaard Vina, bliver Terrænet værre end nogen Sinde før. Det er ikke længer Bakker, det er naturlige og temmelig ubekvemme Trapper i den nøgne Stengrund, afvekslende med bløde, sumpede Mosestrækninger. Det var derfor en sand Lettelse, da vi trætte efter den besværlige Reise endelig i Skumringen naaede vort første Nattekvarter, Fjældstuen Gargia.

Til Ordet Fjældstue havde jeg hidtil knyttet Forestillingen om noget temmelig uhyggeligt, noget à la Lappegamme. Men i Stedet for en ussel, tom og utæt Hytte fandt jeg til min Overraskelse i Gargia et net og pynteligt lille Hus, indeholdende flere

Værelser med et alt andet end frastødende Udseende. Ja endogsaa Vært og Værtinde fandtes i dette lille Hotel i den finmarkiske Ørken. Snart brændte det lystigt paa Ildstedet; Aftensmaden,

Johannes Abrahamsen Motka. — Lille Jossa.

som vi tilberedte af vor medbragte Fourage, smagte bedre end nogen Sinde før i mit Liv, og vi fik baade Kaffe og Toddy, inden vi lagde os til Hvile paa de prægtige Renskind, hvormed Briskene langs Væggene var dækkede.

Naturen er paa dette Punkt ganske tiltalende; Fyrren kappes med Birken om at beklæde de omgivende Fjældskraaninger, og Smaabække snor sig muntert gjennem grønne Enge.

Tidlig næste Morgen sætter vor Karavane sig atter i Bevægelse. Den er nu bleven forøget med tre Lapper, der ogsaa skal til Koutokæino. De to er Postlapperne, der havde forladt

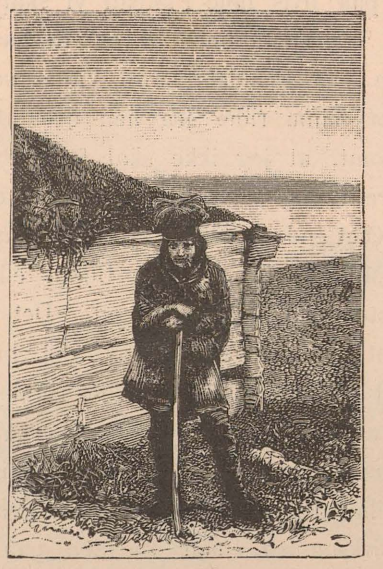

Ung Lap fra Koutokæino.

Bossekop en Dag før os, og som bærer den tunge Postsæk, der hver fjortende Dag bringer Nyhederne fra den store Verden til Koutokæinos Ensomhed. Den ene af disse to maa jeg straks præsentere for Dem, det er Johannes Abrahamsen Motka, eller som han i daglig Tale kaldes Lille Jossa*); han blev senere

*) Jossa er den lappiske Form for Johannes. Lapperne døbes med norske Fornavne, men sig selv imellem bruger de de tilsvarende lappiske Former.

min gode Ven og min Ledsager paa næsten alle mine Udflugter fra Koutokæino. En ærlig og trofast Sjæl.

Den tredie af vore nye Reisekammerater er en ung Lap fra Koutokæino, der paa Grund af Fattigdom har maattet tilbringe Sommeren som Fisker i Hammerfest, men nu er paa Hjemveien. En rank og slank Figur. Her har De hans Billede.

Straks efter at vi har forladt Gargia, gaar det op ad Fjældet Beskades, paa hvis høie Plateau vi skal færdes hele den kommende Dag. Trævegetationen bliver efterhaanden mindre og tyndere, og oppe paa Fjældets store Vidde ses den slet ikke mere. Time efter Time rider jeg hen over et Landskab, saa trist og øde og tomt, at jeg ikke skal forsøge at beskrive det. Intet Spor af Dyreliv, og selv Planteverdenen er saa godt som borte. Hvor hen Øiet end vender sig, ser det paa de store Flader kun et brungult Mønster paa gulgraa Bund, eller til Afveksling et gulgraat Mønster paa brungul Bund. Det graa dannes af Rensdyrlavens fint sammenvævede Løv, det brune er en lille Birkeart, der med sine af Høsten farvede, runde, neglstore Blade kun faar Lov til at hæve sig et Par Tommer op fra Jorden.

Saaledes passerer Landskabet forbi i trist Ensformighed. Alt er tyst og stille; kun vor lille Karavane bringer momentant Lydbølgerne i Virksomhed, naar Bjælden paa en af Hestene klinger, eller en af Folkene raaber et opmuntrende Ord til de stakkels belastede Dyr.

Først 5—6 Timer efter vor Afreise fra Gargia naar vi det længe efterstræbte Middagshvilested, en Træhytte paa Loddika, det høieste Punkt af Beskades. Det er kun et tomt Rum mellem fire Plankevægge og et Jordtag, men dog maa denne lille usle Hytte være et velkomment Tilflugtssted for den, der færdes her i Regn eller Snestorm.

Her læsses Byrderne af de trætte Dyr, der slippes løs for at de kan læske deres Tørst i en af Smaasøerne og finde lidt Græs mellem Dværgbirkenes og Mossenes brogede Tæpper. Mad-

kasserne pakkes op, og hvor herligt smager ikke det tarvelige Maaltid her oppe i den rene, friske Fjældluft!

Jeg skrev mit Navn paa den lille Hyttes Dør. Kommer De nogen Sinde til denne Plet, saa opsøg Navnet og bring det og Hytten en Hilsen fra mig. Jeg kommer der næppe mere.

Efter et Par Timers Hvile følger saa et lignende Ridt som om Formiddagen. Skjønt vi er i næsten 2000 Fods Høide, er

Middagshvile paa Loddika.

Luften dog mild og stille som paa en Sommerdag i Syden. De smaa Vande, som vi passerer her og der, ligger med deres Overflade som det blankeste Speil, hvori de bløde, fjærne Fjældomrids og de i Sollyset guldglinsende Skyer afspeiler sig uden den mindste Fortegning eller Uklarhed.

Men trods det smukke Veir bliver Turen uendelig lang og trættende. Beskades synes aldrig at ville faa Ende. Tilmed er

denne Del af Veien ofte overordentlig slet; Sump efter Sump, hvori Hestene synker næsten til Bugen, trykkede af den tunge Byrde paa deres Ryg. En af dem styrtede endogsaa paa et saadant Sted, og kunde kun med stor Møie atter hjælpes op af det bløde Dynd.

Endelig mærker vi, at det igjen gaar nedad, og et tyndt Birkekrat hilser os atter velkommen til de lavere Egne. Men endnu er der flere Timer tilbage, inden vi naar Maalet.

Solen er for længst gaaet ned, alle Omgivelser fortoner sig med Skumringens usikre Omrids, da ser vi endelig dybt under os Ladnijavres lange, smalle Vandflade. Paa denne Sø, en af de mange lignende, som Altenelven gjennemstrømmer eller rettere danner i sit lange Løb, skal vor Reise næste Dag fortsættes i Baad, og ved dens Rand skal vi tilbringe den kommende Nat.

Men inden vi naar did, er endnu det værste Stykke af Veien tilbage. Paa engang gaar det steilt ned, saa steilt, at man skulde tro det umuligt at komme levende derfra. Veien, hvis man tør bruge et saadant Navn, er ikke alene steil, men ogsaa blød; hvert Øieblik glider en Fod, trods al mulig Forsigtighed. Hestens Krop staar næsten i lodret Stilling, Gren knækkes efter Gren paa begge Sider, enhver frygter i sit stille Sind, at der vil ske en Ulykke. Men heldigvis naar den lange Række uskadt ned til Fjældets Fod.

Nede ved Søen blev vi modtagne af Handelsmanden fra Koutokæino, en høi, kraftig bygget Skikkelse, der med sine store Bællinger (lappiske Lædergamascher) og Sydvesten paa Hovedet skuffende lignede en af de prægtige Skagens Sømænd, som jeg et Par Maaneder tidligere havde færdedes imellem. Han rakte os Buketter af Ribskviste med store Klynger af modne Bær. Ribsbusken vokser nemlig meget almindelig vild paa disse Kanter. Ogsaa Handelsmanden skulde følge med til Koutokæino.

Det var i det hele taget et stort Held for mig, især hvad den senere Del af Reisen angaar, at jeg tilfældigvis var stødt

sammen med saa kyndige og erfarne Reisefæller som Lensmanden og Handelsmanden. Det hænder ikke mange Dage om Aaret, at der færdes norske Reisende paa denne afsides Rute. Jeg ved i Sandhed ikke, hvorledes jeg skulde have klaret mig, om jeg havde været alene paa den nu følgende to Dages vanskelige Baadfart, op ad en strid Elv, fuld af Fosser, igjennem et øde, næsten ubeboet Land, og kun ledsaget af Skydsfolkene, hvis Sprog jeg lige saa lidt kjender, som de kjender mit.

Vort Tilholdssted for Natten lod intet tilbage at ønske med Hensyn til Tarvelighed. Fire utætte Vægge og et lige saa utæt Tag, dernæst et Ildsted: det var det hele. Men den muntert brændende Ild i den knitrende Birkeved, de mange Lappefigurer omkring Ildstedet — vort Selskab var bleven forøget med de Lapper, der skulde befordre os til Koutokæino — vi andre placerede paa det med Birkeløv bestrøede Gulv i alle mulige Stillinger, drikkende den fortræffelige Kaffe, som Handelsmanden havde tilberedt for os — det hele afgav i Flammernes usikre, skiftende Belysning et høist interessant og virkningsfuldt Billede, og for første Gang paa min Reise her op følte jeg at være kommen langt uden for den civiliserede Verdens Grænser.

Efter at vi i al Gemytlighed havde spist til Aftens — Toddyen manglede heller ikke her — maatte vi se at placere os saa godt, vi kunde, paa det trange Gulv. Alle skulde have Plads, baade de, der var fulgte med fra Bossekop, og de, som senere var stødte til os, saa hver fik ikke meget. Gulvet som Madras, en Pæsk — den lappiske Renpels — som Overdyne: det var min Seng. Den kunde have været god nok, havde den ikke været saa skrækkelig haard at ligge paa. Hvor var jeg øm over hele Kroppen, da jeg stod op! Jeg vil slet ikke tale om de mange sorte Springfyre, der husede i Gulvets Birkeløv, og som jeg stundom følte krible og krable, snart her, snart der; men jeg var saa træt og søvnig, at jeg snart uden Modstand overlod mig til disse Kavallerers Behandling.

Tidligt om Morgenen vækkede den fortræffelige Handelsmand os med sin lige saa fortræffelige Kaffe. Veiret var nu blevet køligt og Himlen overskyet.

Saa skulde jeg da emballeres til den kolde Tur, der nu forestod; for første Gang iklædes Komager — lappiske Lædersko — og Pæsk. Komagerne gik det glat med, og efter det Bekjendtskab, jeg nu har til dem, synes de mig at være langt at foretrække for vort europæiske Fodtøi; rummelige, bløde og smidige, læmper de sig efter Fodens Bevægelser, og altid har man tørre og varme Fødder, hvad enten man vader i Vand eller Dynd; ja det er endog en hel Nydelse at gaa med dem paa den bløde, elastiske Grund, som Renmossen danner. Paa et stenet Jordsmon derimod er de for den Uvante temmelig penible, det fik jeg prøve mange Gange, naar vi paa farlige eller lavvandede Steder maatte forlade Baadene og gaa et større eller mindre Stykke over Land; jeg maatte tænke paa de gamle Dages Katholiker, der gjorde Bod ved at gaa paa Ærter med bare Ben.

Men Pæsken, denne tykke, lodne Sæk med et Hul til Halsen og to Ærmer, ellers lukket alle Vegne, den kom jeg i Begyndelsen ikke rigtig til Rette med. Det var let nok at stikke Hovedet i Sækken, men at finde Hullet til Halsen var værre, og da jeg prøvede at faa fat i Ærmehullerne, syntes ogsaa de at være alle andre Steder, end hvor de skulde; endelig slap en Arm ind, men saa faldt Brillerne af, og saa stod jeg der blind og hjælpeløs med en mørk, tung og varm Sæk over Hovedet og lænket paa begge Armene, indtil en velvillig Sjæl rakte mig en hjælpsom Haand. Da jeg endelig havde faaet Uhyret paa, havde jeg en Følelse af at gaa med en opvarmet Kakkelovn omkring mig. Men Ære være det ukjendte Geni, der opfandt denne nyttige Indretning; med den omkring sig kan man modstaa, hvad det skal være.

Jeg gad set mig selv, naar jeg, hvor vi maatte ud af Baadene, løb omkring med Komager, Pæsk og Briller, paa Lappevis med en lang Stav i Haanden, snart klatrende, snart krybende, over Stene, over Moser, over Fosser og Klipper.

Vi sagde Farvel til vore Heste og vore Førere, der vendte tilbage til Alten. Det skulde vare længe, inden vi atter saa Heste og fremmede norske Ansigter. Og saa begyndte da den lange og besværlige Baadreise, besværlig i en Grad, som ingen, der ikke har foretaget den, kan gjøre sig nogen Forestilling om.

Elvebaaden er meget lang og meget smal, i begge Ender

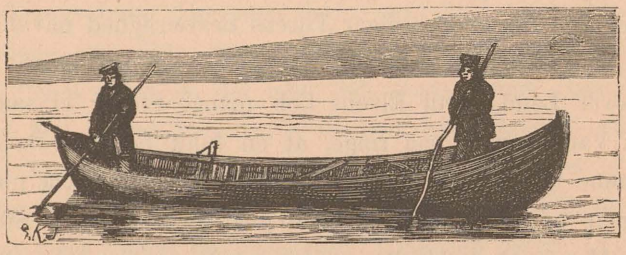

Elvebaad.

meget høi og meget spids, Rælingen i Midten gaar næsten ned til Vandfladen; en Lap i hver Ende, snart roende, snart stagende; Passagererne i Bunden af Baaden, thi Sæder findes ikke — saaledes er Befordringen paa disse afsides, nordiske Vande. Tre Baade var vi i Følge den lange Vei op ad Elven.

Forunderlig vekslende er denne lange Strøm, der i mange Bugtninger gaar lige fra den finske Grænse til Altenfjorden. Snart ligger dens Vandflade klar og rolig som paa en lille fredelig Indsø, snart fosser den af Sted med ilsom Hast hen over Stene og Skraaninger, saa Baaden kun med Møie kan holdes fra at rives bort med den stride, hvirvlende Strøm. Snart breder den sig ud til store, sølignende Flader, snart nøies den med et

ganske smalt Leie mellem de høie Bredder. Paa et Par Punkter styrter den brat ned og danner prægtige Vandfald; paa mange Steder er den saa lavvandet, at Baaden, trods den kyndige Styring, hvert Øieblik skraber imod Bundens Stene.

Det er derfor ikke saa ganske let at være Skipper paa dette Farvand, men det er en Fornøielse at se, hvorledes Lapperne med øvet Haand og skærpet Øie forstaar at bane Baaden Vei gjennem alle de mange Vanskeligheder, som Elven byder dem. Og et prægtigt Syn er det fra Land af at se dem staa hver i sin Ende af Baaden, i deres maleriske, næsten fantastiske Dragt, med den flagrende, brogede Kofte og den flotte Hue à la Polacca, stagende sig frem gjennem den skummende, hvirvlende Strøm.

For den Reisende bestaar Turens Besværlighed navnlig deri, at man hvert Øieblik maa ud af Baaden og gaa lange Strækninger over Land, fordi Elvens Løb mange Steder er saa stridt og dens Vandmængde saa ringe, at en fuldt belastet Baad ikke kan komme igjennem. Da maa man ikke tage det saa nøie, om Veien gaar op eller ned, om den gaar over Sumpe, Stene og Fosser. Men er man klædt paa Lappevis, som jeg jo for største Delen var, kommer man mærkværdig godt fra det.

Landskabet her er alle Vegne det samme, meget eiendommeligt, meget ensformigt. Paa begge Elvens Sider hæver sig middelhøie, afrundede Fjælde eller Sandbakker, der saa langt Øiet kan forfølge dem, er bedækkede med lav Birkeskov, iklædt Høstens farverige Dragt, med alle Nuancer fra grønt til brunt og gult. Mil tilbagelægges efter Mil, den ene Dag ender, og den anden begynder — Landskabet forbliver det samme; det er det samme Skue om Aftenen som om Morgenen, om Morgenen som om Aftenen; det er det samme falmede, ensformige Billede, som om vi hele Tiden havde ligget stille paa en og samme Plet.

Birkekrattet og Renmossen er næsten de eneste Ytringer af Liv, som Øiet møder paa disse lange, øde Strækninger. Kun en sjælden Gang træffer man en fattig Lappegaard eller en tom,

enkeltstaaende Hytte. Ved Middagstid tog vi ind i en saadan Gaard ved Elvens Bred og besøgte den der boende Lappefamilie. Her havde jeg da for første Gang Leilighed til at se nogle Sider af Lappernes høist eiendommelige og for den Fremmede interessante Husliv. Men derom senere.

Vi fortsætter vor Kurs. Ud paa Eftermiddagen naar vi det vanskeligste Sted af Baadereisen; det er der, hvor Elvens hele Vandmasse styrter brat ned i stor Høide og danner det imposante, prægtige Fald, som af Nordmændene benævnes Storfossen, af Lapperne Neidogortsje. Her kan selv en Lappebaad ikke bane sig Vei, endogsaa Laksen formaar ikke at komme over denne Barriere, hvorfor denne Fisk ikke findes i den øvre Del af Elvens Løb. Her maa derfor alt, stort og smaat, losses af Baadene, og disse selv trækkes et Stykke over Land forbi Fossen. Men værst er det med den store, tunge Bagage; kun en ringe Del af den kan bæres der hen, hvor Baadene et Stykke oven for Fossen atter sættes i Vandet. Oven for Faldet er nemlig Elveløbet endnu i en lang Strækning saa farligt, at Baadene kun taaler at være yderst let belastede. Hele den øvrige Del af Bagagen maa vore stakkels Lapper derfor tage paa deres Ryg og bære en lang, vanskelig Strækning hen over Fjældet langs Elvens Side. Baade Mænd og Kvinder maa tage fat; de store Kasser surres fast til deres Ryg, og saa gaar det den steile, besværlige Vei opad, længere og længere opad, derefter et langt Stykke frem, og saa atter brat nedad. To — tre Gange maa hver gaa denne tunge Vei, før alt er bragt hen til Stedet, hvor Baadene nu venter.

Med alt dette var Dagen skreden saa langt frem, at der ikke kunde være Tale om at begynde paa den lange, vanskelige Strækning af Elven, der endnu ligger oven for det Sted, hvor vi nu befandt os. Heller ikke vilde det være muligt for os paa den Kant at træffe nogen menneskelig Beboelse. Vi maatte derfor beslutte os til at blive, hvor vi var, og at tilbringe Natten under aaben Himmel.

Et stort Baal blev tændt, og omkring dette leirede vi os alle, baade Lapper og Ikke-Lapper, Mænd, Kvinder og Børn. En Kaffefabrikation i stor Maalestok tog nu sin Begyndelse. Vi havde i alt 8 Kaffekjedler med, og hver blev sat adskillige Gange over Ilden. Det er utroligt, hvor store Masser af denne Drik en Lap kan skylle i sig.

Jeg maatte næsten tro mig hensat til en fjærn, fremmed Verdensdel, naar jeg betragtede det eiendommelige og maleriske Skue, vor Bivouak frembød i den mørke Aften. Den store røde Lue med den høie, sorte Røgsøile i Midten, de mange forskjellige Grupper omkring den i de brogede Dragter og med de eiendommelige Ansigtstyper, hele den travle Virksomhed for at tilfredsstille Hungerens Krav — det havde været et prægtigt Sujet for en Maler.

Og hvor muntert gik ikke Samtalen i det fremmede, besynderlige og klangfulde Tungemaal, som mine to norske Reisefæller selvfølgelig var fuldt fortrolige med; hvilket Liv i de leende, støiende, spøgende, spisende, drikkende Grupper!

Veiret havde hele Dagen set noget truende ud; tætte, graa Skymasser havde forøget det triste, ensformige i Landskabets Karakter. Men først som vi sad her omkring Ilden, begyndte det at regne. Det var just ikke lystelige Udsigter til Natten.

Nu kunde en Toddy have smagt godt. Men vor lille Beholdning af Kognak var des værre bleven opbrugt den foregaaende Aften. Lensmanden og jeg havde rigtignok ofte i Løbet af Dagen skottet forhaabningsfuldt hen til et mistænkeligt lille Anker, som Handelsmanden førte med sig, men naar vi spurgte ham om Indholdet, svarede han hver Gang, at det bare var — Malerolie. Vi var overbeviste om, at han blot vilde gjøre Løier med os, og trøstede os med, at vi om Aftenen skulde gjøre nøiere Bekjendtskab med Ankerets Beholdning. Men Aftenen hengik, Handelsmanden forblev ved sin Paastand om, at det bare var Malerolie, intet andet, og da alle vore Forsøg paa at faa ham til at slaa Hul paa Ankeret kun blev besvarede med det skrækkelige Ord

Malerolie, maatte vi til sidst, skjønt meget modstræbende, tro paa det sørgelige Faktum, at det bare var Malerolie.

Men Du rænkefulde Søn af Merkur! der forstod Du rigtignok at narre os. Da vi kom til Koutokæino, fik vi at vide, at det var den lifligste Kognak, som Handelsmanden havde hjemført i sit lille Anker.

Til Straf for, at Du saa skammelig bedrog os, og haardhjærtet kunde nænne at lade os sidde forfrosne ude i den kolde, regnfulde Aftenluft, til Straf derfor gjør jeg her Din Underfundighed bekjendt for alle mine Læsere, for at de i fornødent Fald kan tage sig i Agt og ikke lade sig føre bag Lyset, naar Du ogsaa vil indbilde dem, at det bare er Malerolie!

Da der ikke var noget Haab om at faa Toddy, kunde vi lige saa godt lægge os til at sove. Jeg kravlede ind i Pæsken, spændte en Paraply op over Hovedet, og søgte at bilde mig ind, at jeg laa i en god, varm Seng, i Stedet for i det vaade, kolde Græs. Lapperne lagde sig rundt omkring, hvor de kunde bedst; snart laa hele Flokken i dyb Slummer, og ogsaa Baalet faldt omsider i Søvn.

Ud paa Natten tog Regnen til; jeg hørte, hvorledes den trommede paa Paraplyen, og jeg tænkte med Gru paa mine Sager, der laa nede ved Elven, kun tildækkede med et tyndt Seilstykke. Der var mange vigtige Ting imellem, som kunde tage Skade af Regnen; der stod mit Kronometer, der laa alle mine fotografiske Plader, som vilde blive ødelagte ved den mindste Smule Fugtighed. Jeg maatte trøste mig med Bevidstheden om, at jeg havde gjort alt muligt, for at faa disse vanskelige Sager transporterede uskadte den lange Vei her op, med ængstelig Omhu vaaget over dem ved alle de mange Omladninger paa den lange Reise fra Bergen.

Tidligt om Morgenen, jeg tror Klokken 3, blev vi purrede ud, Baalet blev atter tændt, Kaffekjedlerne atter satte i Virksomhed.

Og saa gik det igjen af Sted, af Sted paa samme mosommelige Maade som Dagen forud. Snart til Baads og snart til Fods. Det var det samme Landskab, de samme Fosser, de samme Søer som i Gaar. Den samme Himmel, den samme Kaffe, den samme Besværlighed, 13—14 Timer igjennem.

Den eneste Gang, vi i Løbet af denne lange Dag gjorde en længere Standsning, var ved et enkeltstaaende Telt, beboet af en fattig Lappefamilie. Vi krøb ind i det trange, mørke Rum og anbragte os, saa godt vi kunde, om det i Midten brændende Baal, hvorfra den tætte Røgsøile steg op gjennem Aabningen i Teltets Spids. Kaffekjedlerne blev anbragte over Ilden, Madvarerne for sidste Gang pakkede ud, og saaledes nød vi paa fuldstændig lappisk Maner vor Middagsmad. Sædet var ikke ganske bekvemt og Pladsen noget indskrænket, Røgen skar frygteligt i Øinene, og vor eneste Taffelmusik var de smaa Lappehundes Knurren — men dog kan man ogsaa spise Middag paa den Maner, om galt skal være. Kanske indsniger der sig en og anden Tanke om, hvor godt man i Grunden har haft det tidligere, uden egentlig at sætte Pris derpaa, men denne primitive Levevis har ogsaa sin Tiltrækning, saa længe den har Nyhedens Interesse.

Kaffen er drukket, Middagsmaden spist og Piberne tændte — vi maa atter af Sted. Naar vi næste Gang standser, er vi i Koutokæino.

Elvebreddernes ensformige Panorama drager atter forbi vort Blik. Skrænterne bliver efterhaanden lavere, Trævæksten tyndere, Egnen mere og mere fattig. En Gruppe Rener, tilhørende en Flok, der fra Kysten vender tilbage til det Indre af Landet, ser fra en af Høiderne undrende ned paa de tre tungt belæssede Baade, der ilsomt farer forbi.

Endelig hedder det: nu er vi kun to Mil fra Koutokæino — nu kun een Mil.

Og langt om længe viser sig endelig Koutokæinos rødmalede Kirke oppe paa Høiden, nogle Huse kommer til Syne, og straks efter stiger vi i Land paa den flade, sandede Elvebred.

Næsten en Maaned, efter at jeg tiltraadte Reisen, staar jeg altsaa ved Maalet. Lykkelig og vel er jeg kommen ud over alle Besværligheder og Vanskeligheder, og tillidsfuld haaber jeg, at saa ogsaa vil ske i den lange, mørke og kolde Vinter, der forestaar.

IV.

Koutokæino.

Koutokæino, den 17de Oktober 1882.

En Maaned er gaaet, siden jeg skrev mit forrige Brev; en Maaned har jeg tilbragt i denne fjærne Afkrog af Verden. Lad mig nu i korte Træk antyde, hvorledes Livet og Forholdene stiller sig her.

Der er ikke smukt her i Koutokæino, det var Synd at sige. Stolte Fjælde og mægtige Bræer, larmende Fosser og smilende Agre — dem maa De søge andensteds; her finder De ikke den ringeste Antydning til saadanne Herligheder. Men Naturen her er dog saa høist eiendommelig, at den langt fra gjør noget frastødende eller ubehageligt Indtryk. Landskabet er slet ikke norsk, det minder i det hele taget ikke om noget, jeg før har set. Her er ikke Tale om Fjælde; saa langt Øiet naar, møder det ikke engang en fjærn Bjærgtop hele Horisonten rundt. Næppe engang Sten findes her, som der dog ellers her i Landet ingen Mangel er paa. Nei, her er det Sandet, som dominerer. Lave, blødt afrundede Sandbanker strækker sig hen over hele Egnen, hist og her sparsomt beklædte med tyndt og lavt Birkekrat, og for Resten dækkede af Græs, Lyng og Mosarter. Elvestranden danner

en bred og hvid Sandslette, flad og ren som et Gulv; langs dens Sider hæver der sig store, brat nedfaldende Klinter og Skrænter, hvor Sandet ligger bart.

Ogsaa oppe paa Høiden kan man træffe store Sandmarker som i de jyske Klitteegne; Foden synker dybt ned i den løse Grund, som om man gik i nyfalden Sne. Naar det blæser noget, fyger og hvirvler derfor Sandet op i Luften som hele Skyer.

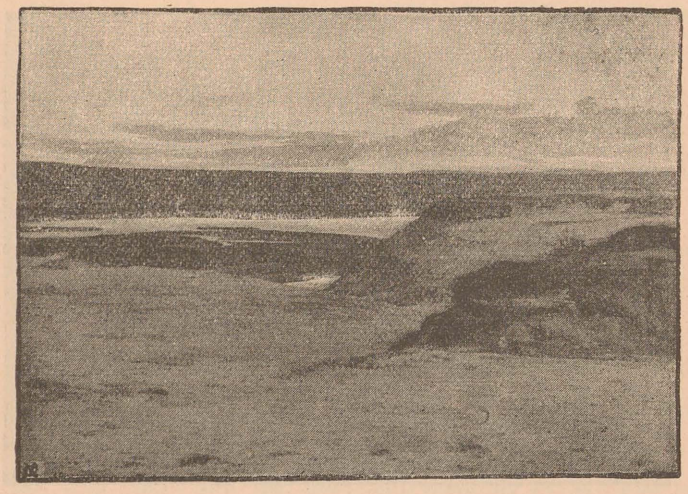

Fra Sandets Regioner i Koutokæino.

Igjennem alt dette Sand flyder Sandets Moder, Elven, bred, rolig og langsom, men saa lavvandet, at man næsten kan vade over den.

Hist og her ligger en lille Sø, der afspeiler Landskabets ensformige Konturer, og i Forsænkningerne mellem Bakkerne risler smaa ilsomme Bække, der haster af Sted for at forene sig med den brede Elv. Men ingen Sangfugl synger ved Søens Bred, intet Blomsterbed omkranser Bækkens Leie — Høsten er kommen, den barske Vinter staar for Døren, Fuglene er flygtede til

Sydens varme Zoner, Blomsternes brogede Dragt er visnet og henveiret.

Paa en Terrasse noget oven for Elven og parallelt med den ligger der tre gult og rødt malede Træbygninger, noget længere borte og noget høiere en lille rødmalet Trækirke — det er den aristokratiske Del af Koutokæino. I de tre Huse bor Lensmanden, Præsten og Handelsmanden, de eneste Norske paa Stedet. Paa den anden Side af Elven ligger den nye Skoles pyntelige Bygning,

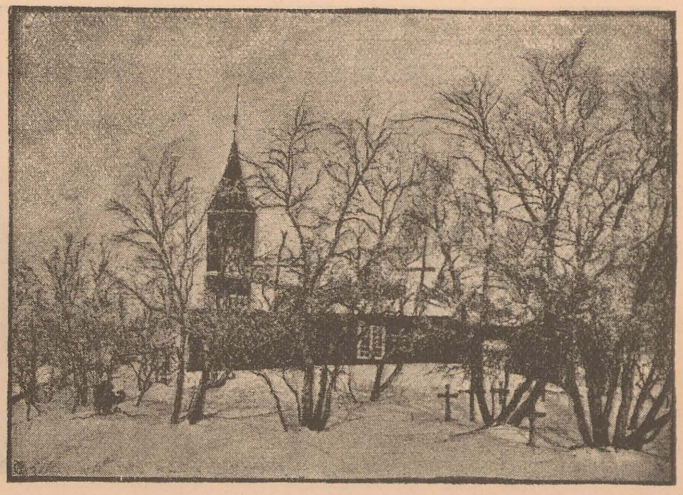

Kirken i Koutokæino.

og hist og her, spredte i større Afstand paa begge Elvens Sider de fastboende Lappers Gaarde og Gammer.

Kirken staar paa en lille Bakke omtrent 400 Skridt fra Elven paa dens sydlige eller sydostlige Side. Den er ikke stor, men indvendig og udvendig ganske net og vel vedligeholdt. Den er bygget 1701; den Gang og lige til 1751 hørte Koutokæino endnu til Sverige.

Kirkegaarden frembyder derimod et høist fattigt og trist Skue. Gravene skjelner man næppe, Sandet og det visne Birke-

løv hvirvler omkring der oppe, hvor det har Lyst; hist og her staar en skjæv, halvraadnet Træpind, Levninger af Kors, hvis Tværstykke er borte. Paa denne blomster- og planteløse Dødens Have staar der en Gruppe af høie Birketræer, de eneste egentlige Træer, som findes i hele Egnen.

Oppe paa en af Sandskrænterne ved Elven ligger den gamle Kirkegaard, der har været nedlagt i næsten et Par Aarhundreder. Kun nogle Sænkninger i Jordsmonnet betegner paa Overfladen, hvad Stedet har været. Men paa den bratte Sandskraaning ud mod Elven, der stikker der frem Menneskeknokler og Rester af Lappeslæder, hvori Folket i tidligere Tider begravede sine Døde, og efterhaanden som Tidens Tand, Veir og Vind gnaver paa den løse Sandvæg, styrter den ene Grav efter den anden ned ad Skraaningen; alle Vegne paa denne finder man derfor Menneskeben og Hjærneskaller, blegede af Solen og Luften.

De tre norske Familiers Bygninger ser nok saa europæiske ud. Først er der Handelsmandens Gaard. Beboelseshuset er ikke stort, men at man kan tilbringe hyggelige Timer i dets lille Stue, det har jeg allerede ofte erfaret, og for længst har jeg tilgivet den brave Handelsmand hans Streg med Malerolien. Det underlige Stillads, der staar oppe paa Taget af hans Hus, er en Indretning, som man ofte ser her; det benyttes til at ophænge og tørre Renkjød paa. I et lille særskilt Hus findes Kramboden, indeholdende en Masse Rariteter, der paa alle tænkelige Maader søger at tilfredsstille Lappernes Fordringer og Smag.

Handelsgaarden er lidt over 30 Aar gammel; dens Forgænger gik 1852 op i Luer under de grufulde Mordbrænderscener, som Koutokæino den Gang var Skuepladsen for, og som jeg senere skal omtale udførligt.

Den gamle, noget forfaldne Præstegaard er derimod den samme, som den Gang var Vidne til hine rædselsfulde Optrin, og ogsaa inden for dens Vægge spilledes en Akt af det uhyggelige Drama.

Tæt ved Præstegaarden ligger den gamle Skole, der for Resten benyttes endnu; det er et lidet Træhus af den beskedneste Slags, der i sin lange Tilværelse synes at have været udsat for saa mange Angreb af Tiden og Veiret, at det kun venter paa en Overhaling til for ganske at styrte sammen. En ny, langt mere statelig Skolebygning staar nu paa den anden Side af Elven og vil om et Aars Tid blive taget i Brug.

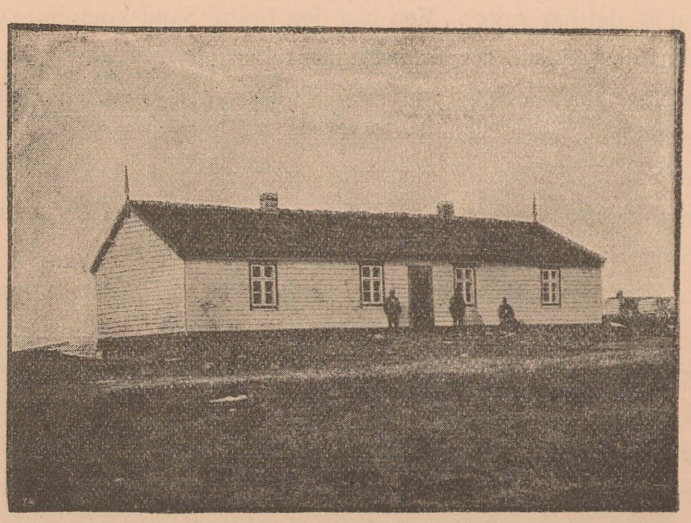

Den nye Skole i Koutokæino.

Den største og anseligste af Koutokæinos Boliger er Lensmandsgaarden. Med sin røde Farve og sine hvide Kanter ser den endogsaa helt pyntelig ud. Her bor jeg, og her har jeg fundet ikke alene en efter Omstændighederne udmærket Bolig, men ogsaa sjælden elskværdige, hjælpsomme og hyggelige Folk. Den samme Ros maa jeg yde alle, som jeg her er stødt sammen med. Jeg er bleven modtaget med en saadan Venlighed, paa alle mulige Maader bestræber man sig saa meget for at gjøre mig Opholdet let og behageligt, at jeg kun kan føle mig i høi Grad

taknemlig mod disse fordringsløse, jævne, elskelige Mennesker. Mit Arbeidsværelse er et meget stort Lokale, der optager næsten Halvdelen af Bygningen, og som to Gange om Aaret benyttes til Thingstue; det ser helt høitideligt ud med sin af en Balustrade omgivne Forhøining. Her, hvor jeg nu sidder og skriver disse Linier, maa den stakkels Lap, naar der afholdes Thing, møde for Skranken og bekjende sine Synder for den inkvisitoriske Foged, der med to andre Jurister kommer fra Alten. Har han forløbet sig, og det er nok ikke saa sjældent Tilfældet, thi Rapseriet synes

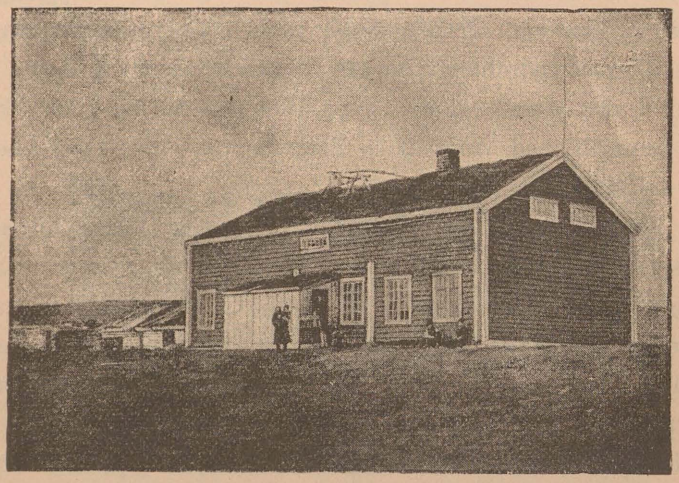

Lensmandens Gaard i Koutokæino.

at være en medfødt Svaghed hos ham, bliver han puttet ind i et af de fire smaa Fængselsrum, der ligger oppe paa Loftet, og hvis Vinduer De ser oppe i Gavlen. De staar for Tiden tomme, men i et af dem har jeg faaet mig indrettet et fortrinligt fotografisk Mørkekammer.

Stedets lappiske Beboere bestaar blot af 7—8 Familier. Men dette er naturligvis kun en yderst ringe Del af Distriktets*)

*) Ved Koutokæino forstaar man ikke blot selve Kirkestedet, men ogsaa hele det store Præstegjæld, der strækker sig fra den finske Grænse i Syd til Alten i Nord.

egentlige Befolkning, Fjældlapperne. Disse har imidlertid som bekjendt ingen faste Boliger, men flytter som Nomader hid og did med deres Telt og deres Renhjorde, og netop i denne Tid er de i Færd med at drage til disse Egne efter deres Sommerophold ved Kysten.

Om Udseendet af de fastboende Lappers Gaarde vil Billedet give Dem en nogenlunde tydelig Forestilling. Hovedbygningen er et lille Træhus, der indeholder et enkelt, mørkt og smudsigt Værelse, og ved Siden af dette som oftest et lille bitte Kammer. Dernæst findes der et Par Forraadshuse og en Staldbygning for Køerne og Faarene. Endelig hører til hver Gaard en eiendommelig, teltformet Indretning, bygget af Birkestænger og Jord, med et Hul i den øverste Ende og en Dør paa Siden; i den koges Høet sammen med Vand til en Slags Suppe, som udgjør Køernes Føde om Vinteren.

Men hvad der giver disse Gaarde et eget fyldigt Udseende, er deres lange Rækker eller tætte Hobe af smaa Forraadshuse, der hviler paa Støtter, en eller to Fod over Jorden, og kaldes Stolpeboder. De tilhører ikke Gaardenes Beboere, men eies af Fjældlapperne, der benytter dem som Opbevaringssted for de Madvarer og andre Sager, som de ikke daglig eller netop i Øieblikket behøver, og derfor ikke vil slæbe med sig paa deres vidtløftige Vandringer i disse udstrakte Egne. Disse smaa, løierlige Bygninger, der minder noget om de i Norge saa almindelige Stabure (Forraadshuse), udgjør Fjældlappernes eneste faste Eiendom.

Et Par af de her boende Familier hjælper sig med en langt mere primitiv Bolig end den oven nævnte Slags. De nøies med en saakaldt Gamme, opført af Birkestammer og Græstørv, og dannende en langagtig Indretning, der udenfra set noget ligner en lille Bakke eller Taget af et Hus. Et Røghul øverst oppe i den ene Ende og en Dør paa Siden, det er alle de Aabninger,

som findes. I en saadan Hytte lever Familien og dens Husdyr — jeg mener specielt de store firbenede — i harmonisk Samvær.

I Nærheden af Lappernes Huse findes en Mangfoldighed af høist aparte udseende Indretninger og Redskaber, som den Fremmede første Gang ikke kan betragte uden med Forundring. Der er f. Ex. de saakaldte Høstager, flere Alen høie Træstilladser, der foroven bærer Høet, formet som et Tag, saa at disse snurrige Indretninger i Afstand ligner et Hus, hvis Vægge er borttagne, saa at kun Tømmeret, der bærer Overdelen, staar igjen. Disse for Lapperne eiendommelige Høstager træffer man alle Vegne her i stor Mængde, og de giver Egnen et vist Særpræg; under Hø-

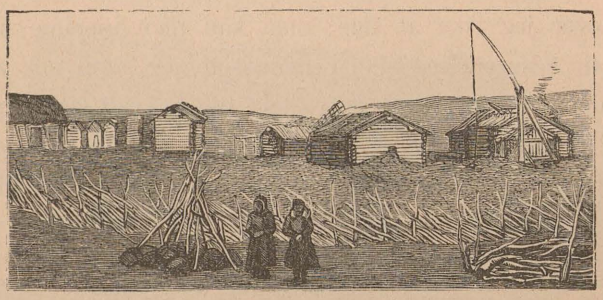

Lappisk Gaard i Koutokæino.

loftet ophænger Lapperne i Regelen Pelsværk og andre Klæder og Gjenstande. De store, kurvagtige Indretninger, som paa Billedet af Høstagen ses ligge oppe paa Taget af et Hus, benyttes af Lapperne til at hjemføre Hø og Mos i; Kurvene anbringes i saa Fald paa lave, af Birkestænger sammensatte Kjælker.

Alle Vegne uden for Husene støder man ligeledes paa disse Egnes Kjøretøi, Pulken eller Kjærrissen, en Slags Slæde, der næsten ser ud som Halvparten af en Baad, og hvorom jeg senere skal tale udførligere. Det forstaar sig, denne Art Ekvipage kan kun benyttes i Sneføre, og med en Ren foran skal det være et expedit Befordringsmiddel. Om Sommeren maa man bruge sine Ben eller en Elvebaad, hvis man agter at gjøre en Reise; Vogne

er her et ukjendt Begreb, blandt andet fordi der i Miles Omkreds ikke findes en eneste Hest. Der gives derfor virkelig Mennesker her, for hvem en Hest er en lige saa ukjendt Skabning som et Lokomotiv eller et Dampskib. Alle Distancer er derfor om Vinteren, naar Sneen og Isen lægger Vei paa Land og Vand, forholdsvis kortere end om Sommeren.

Som gode, gamle Bekjendte hilser jeg derimod de store Vippebrønde. som hver Gaard og hvert Hus er forsynet med; det er præcis den samme primitive Konstruktion, som man træffer paa en dansk Bondegaard og vistnok mange andre Steder i Verden. —

Livet her oppe er noget ensomt og uden store Afvekslinger, det behøver jeg ikke at sige; men kan man gjemme sine Fordringer til Adspredelse, og har man, som jeg, altid nok at gjøre, gaar Tiden, uden at man føler stort til, at vi i Grunden er afstængte fra den hele Verden. Men til Gjengjæld har vi det ogsaa saa fredeligt og roligt, som om den store Verden slet ikke existerede; al dens Tummel, Kiv og Strid ved vi intet om, vi hører i alt Fald først længe efter blot et Echo deraf.

Kun hver fjortende Dag føler vi i vor fjærne Afkrog en Luftning fra Udenverdenen. Det er, naar Posten kommer fra Alten og bringer med sig de store Pakker af Breve og Aviser. Det er en hel Begivenhed i vor lille, stille Verden. Brevene sluges, saa snart de kommer ud af Postsækken, men Aviserne lægges foreløbig usete til Side; de skal holde ud de fjorten Dage, til Posten kommer næste Gang. Hver Dag læses et Nummer af hvert Blad, og paa denne Maade er vi akkurat en Maaned tilbage i Tiden. Men Avisernes Efterretninger er for os lige saa nye og lige saa interessante, som om Bladet netop var kommet fra Pressen.

Ellers gaar den ene Dag som den anden. Vi er i et og alt henviste til os selv. Det er stadig de samme Ansigter, vi

ser; en Gang imellem kommer en Lap hertil fra den nærmeste Omegn; ellers hverken kommer eller reiser der nogen.

Men bortset fra disse Indskrænkninger lever vi lige saa hyggeligt som Folk i mindre afsides Egne. Hos de norske Familier her er det huslige Liv ganske som andensteds i Norge. Man hverken spiser Ulvekjød eller drikker Tran, tvært imod Køkkenet er fuldstændig indrettet efter europæisk Smag. Kun ganske en-

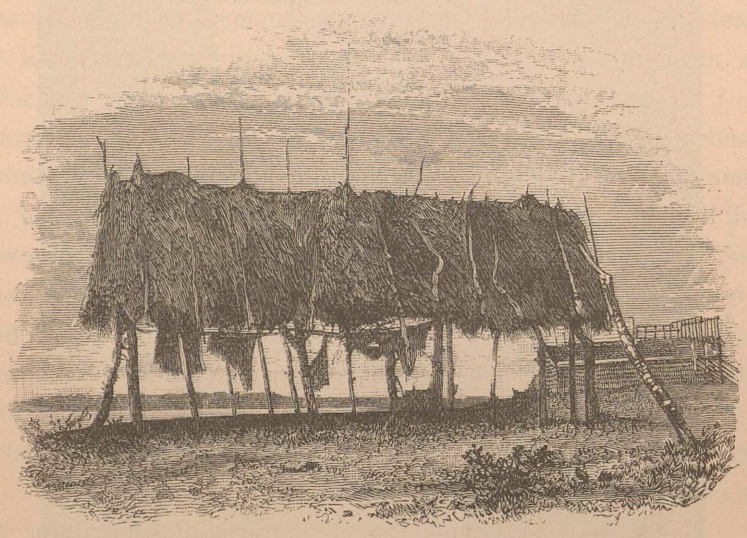

Høstage.

kelte Ting som Øl og Cigarer maa man vænne sig til at undvære; den sidste Raritet kan man dog naturligvis forskrive sig andensteds fra. Men til Gjengjæld har man Erstatning i Landets egne Produkter, som Sydboen slet ikke kjender. Fremfor alt det fortræffelige Renkjød, lige fortræffeligt i alle dets mangfoldige Tilberedelsesmaader. Jeg kan ikke nægte, jeg følte, før jeg kom hid, en vis Ængstelse i denne Henseende, da jeg vidste, at Renkjødet her er det væsentligste Næringsmiddel fra Dyreriget, og efter det Bekjendtskab, jeg havde til Renkjød fra sydligere

Egne af Landet, frygtede jeg for at maatte blive Vegetarianer under mit Ophold her. Men til min glædelige Overraskelse lærte jeg snart, at det usmagelige, halv fordærvede Stof, som man i det sydlige Norges Hoteller serverer under Navn af Renkjød, kun har Navnet til fælles med Renkjødet her; i enhver anden Henseende er det lige saa forskjelligt derfra som en Kampesten fra et Æble.

Og hvor hyggeligt er ikke Samlivet med de her boende Norske, hvor nøie slutter man sig ikke sammen, naar man er saa faa alene ude i Ørkenen. Foruden Damerne og Børnene er vi alt i alt kun tre civiliserede Mandfolk, Lensmanden, Handelsmanden med Malerolien og jeg; thi Præsten er for Tiden fraværende og opholder sig, som sædvanlig paa denne Tid af Aaret, ved Kysten; han kommer ikke hid før til Jul. Hvor ofte har vi ikke, naar den tykke Skybedækning umuliggjorde enhver Observation af Nordlyset, været samlede om Aftenen nu hos den ene, nu hos den anden. For rigtig at overbevise Dem om, at der inden for disse Huses tarvelige Trævægge kan rummes hyggelige Hjem, vedføier jeg et Billede af et Værelse i Præstegaarden. Ikke sandt, skulde man her ikke kunne glemme, at man befinder sig i det yderste Nordens Ørkenegne?

Under snart skjæmtefuld, snart alvorlig Passiar flyver en saadan Aftens Timer hurtigt hen. Først kommer Aftensmaaltidet, hvis Hovedbestanddel i Regelen dannes af den fortrinlige Renbeaf; saa vanker der en Toddy, brygget af den saakaldte Malerolie, og desuden maaske et Slag Kort. Sprøite kaldes det ædle Spil, som især dyrkes her — en Slags simplificeret Whist; jeg kjendte det ikke, da jeg kom herop, men blev snart saa fortrolig med dets Mysterier, at jeg som oftest er den Vindende, til stor Fortrydelse for mine to Medspillere, som efter aarelang Praxis ansaa sig for uovertræffelige Virtuoser i denne Sport. —

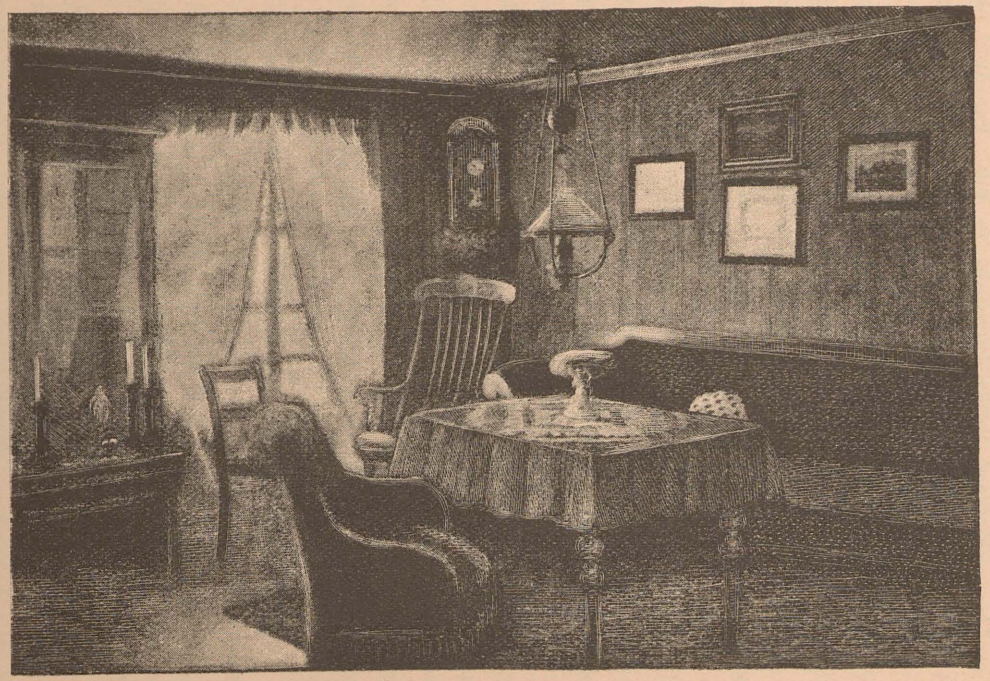

I Koutokæino Præstegaard.

De Grunde, som har bestemt mig til at vælge netop Koutokæino til Iagttagelsesstation for Nordlyset, er følgende. Jeg har fortalt Dem om den Kreds af internationale, magnetisk-meteorologiske Stationer, der er etableret rundt Nordpolen. Disse Stationer skal som nævnt ogsaa beskæftige sig med Nordlyset, og vort Kjendskab til dette Fænomens Egenskaber og Love vil derved sikkert erholde en værdifuld Berigelse. Kun med Hensyn til eet Spørgsmaal og det tilmed et af de vigtigste, nemlig Nordlysets Høide over Jordoverfladen, vil Udbyttet næppe blive stort. Dels er Stationernes indbyrdes Afstand for stor, dels er deres Beliggenhed i Forhold til hverandre for ugunstig med Hensyn til dette Problems Løsning. Til at tilveiebringe et fyldigt Materiale til Beregning af Nordlyshøiden, dette store Spørgsmaalstegn i Naturvidenskaben, vil der nemlig i Almindelighed behøves to Stationer, der ligger for hinanden i omtrent nordlig-sydlig Retning og i en passende Afstand. Da man efter flere foreliggende Kjendsgjerninger har Grund til at antage, at Nordlysets Høide i Almindelighed ligger mellem 15 og 30 Mil, vil en Afstand af omtrent 15 Mil mellem de to Stationer kunne anses som hensigtssvarende. Maales da samtidig fra hver Station f. Ex. en og samme Nordlysbues Vinkelhøide over Horisonten, har man tilstrækkelige Data til at beregne denne Bues Høide over Jordoverfladen.

Da det var blevet afgjort, at den norske Polarstation skulde ligge i Bossekop, stod det derfor klart for mig, at Koutokæino maatte være det rette og eneste Punkt for saadanne korresponderende Iagttagelser. Koutokæino ligger næsten nøiagtigt i Syd for Bossekop, og Afstanden udgjør meget nær en Grad eller 15 Mil. Dog var dette ikke de eneste Fordele, som lokkede mig, thi lignende Betingelser vilde man ogsaa træffe andensteds, f. Ex. i Hammerfest. Der er nemlig to andre Faktorer, der gjør Koutokæino til et usædvanlig gunstigt Observationspunkt for Nordlyset, ganske bortset fra, at det ligger nær den Zone, hvor dette Fæno-

men optræder hyppigst og med den rigeste Udvikling. Paa Grund af Stedets Beliggenhed i det Indre af Landet kan man nemlig her gjøre Regning paa særdeles gunstige Veirforhold med Hensyn til klar Himmel, medens paa et nordligere, ved Kysten liggende Punkt den store Skymængde og Fugtighed vilde gjøre et betydeligt Skaar i Iagttagelsernes Antal og Fuldstændighed. Dernæst vidste jeg, at Koutokæino frembyder en saa godt som fuldstændig fri Horisont, en lige over for Nordlysiagttagelser nødvendig Betingelse, der ikke er saa særdeles hyppig at finde i Norges bjærgfulde Land.

Disse Motiver bestemte mig til for en Stund at sige Civilisation, Slægt og Venner Farvel og i henved et Aars Tid at begrave mig i det yderste Nordens mørke, kolde og øde Egne.

Mine Forventninger om Stedets gunstige Betingelser er ikke blevne skuffede. Horisonten er ren og fri som paa den jyske Hede, og hver eneste klar Aften og Nat flammer Nordlysets vidunderlige Lysspil paa Himlen. Kun Veirforholdene har hidtil ikke altid været saa gunstige, som en ivrig Nordlysiagttager kan ønske. Sommeren er forbi, men Vinteren endnu ikke begyndt, og denne Overgangstilstand medfører den temmelig betydelige Skybedækning. Men naar Kulden først begynder at tage fat, og det kan ikke vare længe, vil den uden Tvivl ogsaa føre klar, skyfri Himmel og rolige Veirforhold med sig.

For øvrigt har Veiret hidtil været ganske mildt og behageligt. I de tre Uger, i hvilke de meteorologiske Iagttagelser har været fortsatte, har der kun en Gang været Kuldegrader om Middagen (— 0.2° C); i 8 Nætter har Temperaturen været under Nul, men aldrig mere end —3.1°. Paa den anden Side har vi om Middagen haft en Varme af 13.1°. Regnmængden er meget ubetydelig; i de sidste tre Uger er der i alt kun falden en Nedbør af 2.7 Millimeter. Naar undtages ganske enkelte Fnug, har vi endnu ikke set noget til Sne, hvad der er saa meget mærkeligere,

naar der i Forbindelse med Stedets nordlige Beliggenhed (69° n. Br.) tages Hensyn til, at vi befinder os næsten 800 Fod over Havets Niveau.

Men en ganske anden Sag vil det blive, naar Vinteren kommer, naar Kviksølvet i Thermometret stivner, og Temperaturen, som ofte har været Tilfældet i disse Egne, gaar ned til —50°.

Nordlyset udfolder her en Pragt og Formrigdom, som den, der kun kjender dette Fænomen fra dets svage Ytringsmaader i sydligere Egne, ikke kan gjøre sig nogen Anelse om. Det er saa godt som altid paa Himlen; straks naar Dagskjæret svinder, blusser det op, og selv ved fuldstændig overtrukken Himmel skinner det frem gjennem Skydækket. Det holder sig ikke, som i sydligere Egne, indskrænket til den nordlige Del af Himlen; nei, lige over Hovedet har man Lysets og Farvernes sælsomme, ubeskrivelige Dans; hen over hele den synlige Himmelhvælving udspreder det sine bugtende, vuggende, sitrende Straalerækker. Den storartede, i sydligere Egne sjældne Form, der kaldes Nordlysets Krone, og som væsentlig bestaar i, at Straaleknipperne fra alle Sider skyder op imod og samles i et eneste Punkt i Nærheden af Zenith, hører her saa godt som til Dagens Orden. Men navnlig den Nordlysform, der egentlig kun har hjemme i de arktiske Egne, og som benævnes Straalebaand, opnaar her en ligefrem vidunderlig herlig Udvikling. Fra den ene Side af Himlen til den anden flagrer dette af Lys og Farver vævede Draperi; snart her, snart der; nu enkelt, saa tvedelt, tredelt, det ene Baand over det andet; aldrig roligt, aldrig et Øieblik som det foregaaende og næste. Hid og did vugger dets Folder sig med en usigelig skjøn, usigelig blød Bevægelse; fra den ene Ende til den anden iler Lysbølge efter Lysbølge, jagende efter hverandre og mod hverandre, indhentende, mødende og krydsende hverandre; i den nedre og lysstærkeste Rand indfletter Rødt og Grønt

deres Farver i Straalernes Leg, medens Baandets øvre Rand let og umærkeligt taber sig i Himlens Mørke.

Min Nærværelse her er, som De let vil kunne tænke Dem, en hel opsigtsvækkende Begivenhed i Lappernes lille, ensformige Verden. De vil sikkert i lange Tider mindes og tale om den fremmede Mand, der af en dem ubegribelig Grund kom op til deres Hjemstavn og opstillede sine underlige, trolddomsagtige Instrumenter og Apparater. Et Lappeøie, der fra Barndomstiden til Oldingealderen kun er vant til at se Aarstiderne kaste deres vekslende Klædebon hen over den fattige Egn, har ogsaa Grund til at studse ved at se de løierlige Sager, der siden min Ankomst efterhaanden er blevne opstillede her.

Et lille Stykke fra Lensmandsgaarden fik jeg med meget Besvær opmuret en firkantet Stenstøtte — et ikke let Arbeide paa et Sted, hvor der hverken findes Sten, Kalk eller Murere; Støtten blev ogsaa derefter. Paa denne Støtte staar mit vigtigste Instrument, en Kombination af Nordlystheodolit og Passageinstrument. Den kegleformede, for oven for mindre Vindfangs Skyld gjennembrudte Tubus tjener til Maalinger af Nordlyset, medens gjennem den paa Axens anden Ende anbragte Kikkert Stjærnernes Passager gjennem Meridianen observeres. For at de aftalte Fællesobservationer i Bossekop, Sodankylä og her kan blive anstillede i netop de samme Momenter, er det nemlig af stor Vigtighed for mig stadig at have Tiden bestemt med Nøiagtighed. Omkring Støtten og Instrumentet er der anbragt et lille Træhus, hvis øverste Del kan klappes ned, naar Instrumentet skal bruges.

Ved Siden heraf staar et Skab, hvori alle de Sager gjemmes, som der kan blive Brug for under Observationerne — Stjærnekaart, Kataloger, Lygter, Spektroskop o. s. v. — saaledes at jeg straks har alt ved Haanden.

Saa findes der end videre Stativer til Lygter, en Indretning med en oplyst Flade til at notere paa, Træstøtter, der bærer

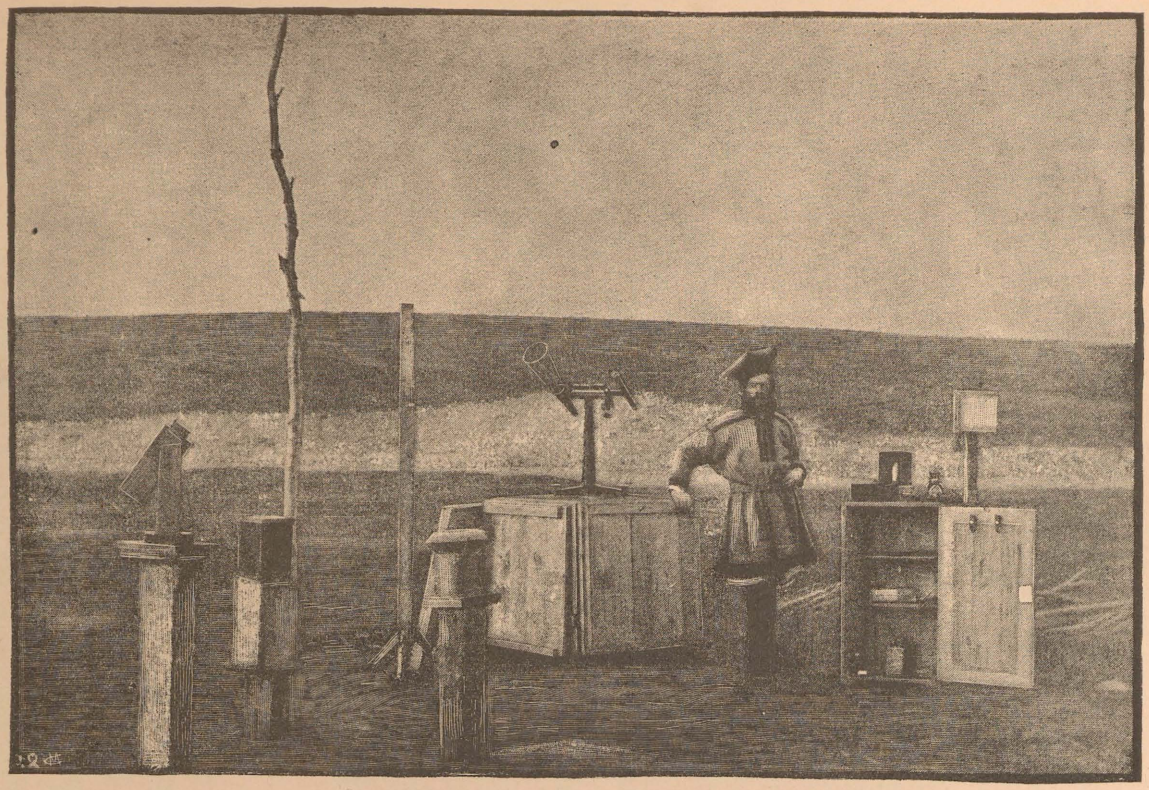

Min Nordlysstation i Koutokæino.

Regn- og Snemaalere, samt et Apparat til Anbringelse af en fotografisk Kamera, for det Tilfælde, at der skulde blive Leilighed til at forsøge Fotografiens Anvendelighed paa Nordlyset.

Midt imellem alle disse Sager finder De selve Observator, klædt i det Kostume, hvori han nu daglig færdes paa Koutokæinos Sletter. Straks efter min Ankomst hertil har jeg nemlig kastet den europæiske, komplicerede Ham og accepteret Lappernes simple og for Forholdene her saa overmaade hensigtsmæssige Dragt.

Det er den himmelblaa, side Kofte, smagfuldt prydet med gule og røde Lister og Kanter, om Livet sammenholdt med et bredt Bælte i de samme Farver. Paa Hovedet den eiendommelige, flotte Hue, som andre norske Nationaldragter kan have Grund til at misunde Lapperne: forneden en blaa-rød-gul, rund Rand, foroven en blaa, firkantet Puld. Fodtøiet er de saakaldte Komager, spidssnudede Sko af garvet Renskind, der fyldes med en Art Græs eller Hø („Senner", forskjellige Arter af Stargræs, Carex, benyttes dertil) og fastbindes om Anklerne med lange, brogede Baand.

Kvindernes Dragt er væsentlig den samme, kun er Koften noget længere, og Hovedbedækningen har en mere almen europæisk Natkappefaçon.

En høi Stang er opreist paa Lensmandshusets Gavl med en Jærnspids i den øverste Ende; denne staar i Forbindelse med en isoleret Ledning, som fører ned i mit Arbeidsværelse. En lignende, lang Ledning er nedgravet i Jorden i nordlig-sydlig Retning, hver Ende forbunden med en stor Kobber-Jordplade, og staaende i Forbindelse med forskjellige andre Apparater. Naar jeg hertil regner alle mine øvrige, for Lappebevidstheden lige saa uvante og ufattelige Instrumenter og Gjenstande, og hele min i deres Øine forunderlige Virksomhed, kan jeg ikke fortænke den troskyldige Befolkning i, at den mener, at det er et med dens

gamle Noaider (Troldmænd) beslægtet Væsen, der har slaaet sig ned imellem dem.

Naar jeg om Aftenen er ude for at observere, flokkes de om mig, med Undren stirrende paa de sælsomme Ting, jeg sysler med. I timevis kan de staa og se til i taus Forundring. Det af mine Instrumenter, som de har faaet mest Sympathi for, er mit fotografiske Apparat. Næsten daglig kommer de til mig, for at jeg skal tage et govva (Billede) af dem. De kan aldrig blive træt af at se sig selv eller deres Bekjendte lyslevende gjengivne paa Glaspladen eller Papiret. Det morer mig undertiden at tage dem med op i det mørke Kammer, for at lade dem se paa Fremkaldelsen af Billedet. Da kjender deres Forbauselse ingen Grænser, naar de i det mørke Rum, i den svage røde Lampes mystiske Skjær bliver Vidne til, hvorledes det af Lyset undfangede Billede fødes til Verden. Men i Grunden har vi, som mener at have Indsigt i Lysets og Stoffernes Egenskaber, vistnok Aarsag til at betragte denne smukke Proces med lige saa megen Undren, som den enfoldige Lap; vi forstaar den ikke stort bedre end han.

Fra det bliver mørkt og til over Midnat er jeg, naar Himlen ikke er aldeles overskyet, i Virksomhed ude mellem mine Instrumenter. Ti Minuter efter hver fulde Time skal der observeres i Forbindelse med den finske Polarstation Sodankylä, fem Minuter senere i Forbindelse med Bossekop. I Nordlystimen 8—9 Göttinger Tid observeres hvert femte Minut, afvekslende i Korrespondance med hver af de to Polarstationer. Desuden observerer jeg Nordlyset saa ofte, der er Leilighed, og paa de saakaldte Termindage iagttager jeg saa vidt muligt uafbrudt hvert femte Minut fra Midnat til Midnat, saa længe det er mørkt.

Idet jeg her slutter dette Brev, mener De maaske at have Grund til at savne Skildringer af en Bjørnejagt eller Beretninger om Eventyr med hungrige Ulveflokke. Skade, at jeg i denne Henseende ikke kan og heller ikke vil komme til at kunne tilfredsstille Dem. Bjørne findes nemlig slet ikke i disse Egne, og

hvad Ulven angaar, da er den saa frygtsom og tilbageholden, at dette Dyr, Fjældlappernes forhadte og frygtede Fjende, ikke spiller nogen som helst Rolle i vor Tilværelse her. Kun skikkelige Køer og fredsommelige Faar streifer omkring paa Koutokæinos Sandbanker, og blot en og anden Flok af hvide Ryper eller en enlig Hare frembyder sig som Maal for Jægerens Bøsse.

V.

Koutokæino.

Koutokæino, den 19de November 1882.

Atter er en Maaned gaaet, siden De sidst hørte fra mig.

Under Sneens hvide Dække sover Lapmarkens øde Natur sin lange, tyste Vintersøvn. Den korte Sommers Flor af Blomster, der som venlige Øine smilede til de varme Solstraaler, som havde fremlokket dem, er henveiret, og Frøet venter slumrende i den stivfrosne Jord paa den fjærne, fjærne Vaar, der atter skal vække de spirende Kræfter til Virksomhed og Liv. Det tynde Birkekrat, der havde ydet sin beskedne Skjærv til at pryde de fattige Bakkers Goldhed, om end kun med en Antydning til Haabets skjønne Farve, staar indhyllet i Naturens fælles, hvide Klædebon, vævet af Rimens og Sneens fine Krystaller. Elven, hvis muntre Bølgeleg ogsaa havde gjort sit bedste for at udfylde den triste Ørkens triste Tomhed, ligger bunden under Frostens og Isens Jærnlænker.

Alt er gaaet til Hvile efter den korte Sommerdags intensive Liv. Selv Vinden vover ikke at røre ved det lette Duntæppe, hvorunder Vinteren har redet Naturens Seng; selve Luften synes at sove med. Og Intet afbryder Naturens stille Slummer. Deres

Fod kan vandre over den ene flade Bakke efter den anden, den ene som den anden: aldrig blander der sig i Sneens Knirken under Dem nogen Lyd fra et levende Væsen paa Jorden eller i Luften. De lytter efter blot en eneste Fugls Stemme eller Vingeslag. De speider efter blot en eneste Bevægelse i al den livløse Stilhed — De lytter og speider forgjæves, Deres Aandedræt er den eneste Lyd, der naar Øret, de tilsneede Bakkers ensformige Linier det eneste Syn, der møder Deres Øie.

Koutokæino om Vinteren.

I Syd ser De Lysningen, der bebuder den kommende Dag. De venter og venter, den kommer ikke. Først naar Deres Uhr viser henad Middag, lister Solskiven sig langsomt op over Synskredsen, vandrer et lille Stykke hen ad Bakkerne langs Horisonten, og siger derpaa atter Farvel, for næste Dag at gjøre et endnu kortere Besøg.

Mørket breder sig ud over de ensformige Sneflader, næsten førend De er færdig med Deres Middag. Stjærne titter frem efter

Stjærne, og Maanens smalle Bue tændes lavt i Syd, medens De drikker Kaffe.

Men i den lange Nat, som følger efter, viser Naturen Dem, at ikke alle dens Kræfter er gaaede til Ro; da opruller den for Deres studsende Blik et Skue, der erstatter Dem, hvad dens Fattigdom i andre Henseender lader Dem savne. Da vaagner Elektricitetens og Jordmagnetismens Søsterkræfter og kaster deres Straaleglans hen over den mørke Himmel, hen over den hvide Jord; da begynder hele den muntre, kaade, boltrende Leg mellem Lys og Farver og Former og Bevægelser. Snart reiser de mægtige Kræfter deres herlige Flammetelt, bygget af Hundreder af sitrende Straaler; snart væver de af Regnbuens brogede Pragt tusindfold slyngede Guirlander og Draperier, der flagrer fra Syd til Nord, fra Øst til Vest; snart forvandler de hele Himmelhvælvingens Flade til et stormbevæget Hav af mægtige Lysbølger, der med lynsnar Fart iler fra Horisont til Horisont. I stadig Veksel, i stadig Fornyelse fortsættes dette underfulde Lysspil den hele lange Nat igjennem, indtil de sidste Rester af de flygtige Lysskikkelser bortskræmmes af den gryende Dags blege Dæmring.

Saaledes gaar Døgn efter Døgn i Koutokæino. Et meget afvekslende, et meget indholdsrigt Liv er det jo ikke, og havde man ikke sit Arbeide at udføre, maatte man kunne bringes til Fortvivlelse af denne dræbende, aldrig endende, livløse Ensformighed. Men jeg føler mig slet ikke ulykkelig over dette Liv; jeg kan arbeide uforstyrret, og jeg faar meget udrettet, og det falder mig sjældent ind at tænke paa, hvorledes der ser ud andensteds i Verden. Kun naar jeg en Gang imellem kommer lidt ud i Egnen og der i Synskredsen ser Konturerne af de fjærne Bjærge, føler jeg ligesom en dragende Længsel efter at komme hen til dem og til de lykkeligere Egne hinsides dem. Men saa trøster jeg mig med, at Veien gaar did til Vaaren, og snart er saadanne Tanker glemte, og jeg føler mig atter hjemme blandt

den lille hyggelige Menneskekreds, hvis hele Liv er bundet til denne Plet.

Kun en Gang har jeg følt mit Fangelivs hele Tyngsel, følt den mest uimodstaaelige Trang til at bryde de Lænker, der binder mig til dette Fængsel, og at flygte ud i den rige, varme Verden fra al denne vintermørke Fattigdom. Anledningen var ganske tilfældig — Virkningen maaske komisk. I en engelsk Roman traf jeg et Sted, hvor en ung Pige fra et af Herregaardens Vinduer kaster en halvt udsprungen Rose ned til sit Hjærtes Udkaarne, idet han stiger til Hest for at begive sig hjem. En halvt udsprungen Rose! Hvilken Storm fremkaldte ikke disse Ord i mit Sinds ellers saa rolige Hav. En halvt udsprungen Rose! Alle mine Tanker saa kun denne halvt udsprungne Rose, alle mine Tanker klamrede sig fast til den Skjønhedsverden, der ligger udtalt i den halvt udsprungne Roses fine, skære, jomfruelige Blade. Ak, jeg saa hele den skjønne, sommerlyse Verden, hvor Nattergalen synger i Rosernes Skygge — og jeg saa den kolde, for enhver Prydelse berøvede Ørken, hvor jeg befandt mig, hvor aldrig nogen Rose har været, hvor den korte Sommer ikke tillader Dyrkningen af en eneste Haveplante, hvor den lange Vinter ikke taaler en eneste Blomst inden for Husets Vægge. Hvad havde jeg ikke givet for blot et eneste Øieblik at kunne dvæle i Sydens lykkelige Egne, hvor Rosen og Ynden gror, hvor Livshavens herligste Rose, den unge, skjønne Kvinde smiler!

Nu ja, min unge Alder vil undskylde saadanne Drømmerier.

Som ovenfor antydet, er Vinteren nu kommen med hvide Marker, med Is og Frost. I hele denne Maaned har Temperaturen aldrig været over — 3° C., men meget ofte, selv midt paa Dagen, saa lav som — 20° eller — 25°. Dette er jo en ganske respektabel Kuldegrad, som De formodentlig ikke vilde føle Dem synderlig tiltalt af; men Kulden har her oppe, naar man først er bleven lidt vant til den og heldig har overstaaet en Forkølelse

eller to, ikke det frygtede haarde Præg, som de med Sol og Sommervarme opklækkede Sydboere tror. Jeg har i den nævnte Kulde staaet uafbrudt ude den hele Nat fra Aften til Morgen og observeret hvert femte Minut, uden at føle mig mere generet af selve Kulden, end om jeg havde siddet i en Stues lune Kakkelovnskrog. Hovedgrunden hertil er det prægtige stille Veir, der er saa fremherskende her; mange Dage i Træk føler man ikke den ringeste Luftning. Men blæser det noget ved saa lave Temperaturer, er det rigtignok næsten en ligefrem Tortur at skulle opholde sig i fri Luft.

Det forstaar sig, man maa være godt klædt, for ustraffet en hel Nat igjennem uden synderlig Bevægelse at kunne byde 25 Kuldegrader Trods. Den i mit forrige Brev omtalte lappiske Sommerdragt er nu for længst bleven ombyttet med Vinterklædningen; denne er i Snittet som hin, men bestaar næsten udelukkende af Pelsværk. Huen har samme Form, men Pulden er rød, Kanten nedenfor af Renskind, og inde i Pulden ligger en Pude fyldt med Dun. Det vigtigste Klædningsstykke er Pæsken, for uvante Bærere en frygtelig Indretning at faa paa og af, men uvurderlig, hvad Beskyttelse mod Kulden angaar. Det er, som jeg tidligere har omtalt, en vid og lang Pels af Renskind, med Haarene udad, lukket alle Vegne med Undtagelse af Aabningerne for Halsen og Ærmerne; et bredt Læderbælte fastholder den om Livet. Under Pæsken bærer Lapperne en Slags omvendt Pæsk af Faareskind, med Haarene indad. Benene stikkes i de saakaldte Bællinger, lodne Benklæder eller Hylstre af Renskind. Paa Fødderne bærer man Skaller, der ligesom Komagerne fortil har en kort, opadbøiet Snabel, men som er lodne udvendig og for øvrigt ligesom Sommerskoene fyldte med Sennegræs. Et Par vældige, lodne Renskindhandsker, der ligeledes er fyldte med Senner, fuldender Udrustningen, og bar jeg ikke Briller, maatte man i min lodne Habitus antage mig for en lige saa fuld-

blods Lap som Jossa Pentha, Heika Tornensis og alle de andre.

Iført et saadant Kostume kan man nok staa imod selv et halvt hundrede Graders Frost. Desuden føles Kulden som sagt i og for sig ikke saa stræng, som man kunde være tilbøielig til at tro, men den medfører, især for min Virksomhed, Ulemper paa anden Haand, som man maa have oplevet, for til fulde at kunne forstaa deres Betydning. Naar f. Ex. Haarene i Overskjægget forvandler sig til Istapper og stritter ud som Piggene paa et Pindsvin; naar selv det forsigtigste Aandedræt bedugger Brillerne, netop som man, tællende Sekunderne efter Kronometrets Slag, skal gjøre en Stjærneobservation; naar alle Instrumenter hvert Øieblik bedækkes af et tykt Rimovertræk, der skjuler Inddelingerne, eller Kikkertens Glas hvert Minut maa befries fra sin Isskorpe; naar Fingrene klæber sig fast til Metaldelene, der ved Berøringen frembringer en sviende Smerte, som om man havde rørt ved glødende Jærn; naar Lygterne gaar ud, fordi Olien fryser, netop som man skal notere eller tegne noget — da maa man sandelig tage sig sammen for ikke at tabe sit gode Humør. Dette er kun nogle af de mangfoldige Smaaomstændigheder, der kan indtræffe og lægge utallige uventede Vanskeligheder i Veien, og ofte netop i det mindst beleilige Øieblik.

Med sidste Post fik jeg i ikke mindre end tre forskjellige Breve Spørgsmaal om, hvad vi egentlig her oppe har at lægge i Ovnenes graadige Gab. Dette Punkt synes altsaa at tiltrænge en oplysende Forklaring. Naar den ikke er kommen tidligere, ligger det formodentlig i, at vi i denne Henseende slet ikke er uheldigt stillede; rundt omkring Husene staar store Stabler af tyndt Birkeved, der hidføres fra de et Par Mil herfra liggende Kratstrækninger langs Elvens Sider. Dette Brændsel koster ikke andet end Transporten, og paa Grund af den let fængelige Bark

brænder det saa villigt, at det er en hel Fornøielse at lægge det i Ovnen.

Sneveir pleier at være uadskilleligt fra Begrebet Vinter, og især Begrebet arktisk Vinter, men i denne Henseende har vi hidtil ikke haft nogen Overflod. Markerne og Buskadset er rigtignok hvide, men det skyldes for en stor Del Rimen og dernæst den Omstændighed, at de faa Snefnug, der af og til er faldne, er blevne liggende uden at tø bort, saa at der til sidst er ophobet et tyndt Dække, der netop skjuler Jorden nedenfor. Rigtigt Sneveir har vi endnu ikke haft, hvad der er meget usædvanligt her. Hele Nedbørmængden i Oktober udgjør kun 1.6 mm., og i denne Maaned til Dato kun 0.7 mm. En saadan Mangel paa Sne kan for de fleste Egne være ligegyldig, men her spiller den en stor Rolle, da den umuliggjør den eneste Kommunikation, der kan finde Sted om Vinteren, nemlig Befordringen med Ren og Pulk. Den lille norske Koloni her var ikke forberedt paa, at Sneføret skulde udeblive saa længe, og der begyndte derfor samtidig med Snemangelen efterhaanden at indfinde sig en betænkelig Mangel paa forskjellige, i det daglige Liv høist nødvendige Sager. Jeg vil ikke tale om, at Kognaken slap op allerede for flere Uger siden, og at dermed Toddyen, der var en ikke ubehagelig og næsten nødvendig Afveksling i Observationsarbeidet og Ensformigheden, havde Ende; men hvad der var værre, Lampeolien slap ogsaa op, Stearinlysene var for længst opbrugte, og de Par Stykker Talglys, som endnu var levnede, kunde ikke vare længe; Handelsmandens Tobaksbeholdning var udtømt, det sidste Mel og det sidste Sukker var paa Bordet — kort sagt, det var slet ikke lystelige Udsigter. For en halv Snes Dage siden sendte imidlertid Lensmanden trods det ugunstige Føre en Raide — en Række af Rener, hver med sin Pulk, den ene bunden bag ved den anden — til Bossekop for at hente Forstærkning, og i Dag er den vendt tilbage med Overflod af alt. Men De kan heraf danne

Dem et Begreb om Kommunikationens og Førets Vanskeligheder, naar De betænker, at selv Renen, der dog ellers er en overmaade hurtig Løber, behøver 11 Dage til en Transport frem og tilbage mellem de to Steder, i alt omtrent 30 Mil.

For Resten ser vi endnu ikke stort til Renerne her, uagtet vi lever i Verdens største Rendistrikt. Af og til trækker en Raide eller en enlig Pulk gjennem Egnen, men det er ogsaa alt. De store Hjorde paa mange Hundreder — de saakaldte Renbyer — ligger i mindst en Mils Afstand. En enkelt Flok paa et Par hundrede Stykker har jeg dog en Gang haft Leilighed til at se, og jeg skal aldrig glemme det Skue, jeg da blev Vidne til.

Det var for nogle Uger siden, førend Elven endnu var ganske tilfrossen. Renflokken, med Tilbehør af Lapper og Hunde, kom trækkende Nord fra, og skulde sætte over Elven netop her ved Kirkestedet. Det var Desertører fra flere af de store Renbyer, der tidligere var gaaede over paa andre Steder af Elven; de var nu med megen Møie fundne og samlede og paa Veien til deres forskjellige Eiere. To af Lapperne, den ene med en stor Klokke i Haanden, gik om Bord i en Baad, trækkende efter sig tre Rener, der skulde opmuntre eller friste hele Flokken til at sætte ud i den med drivende Isflager opfyldte Elv. Baaden stagedes ud i Elvens Midte; de bundne Rener maatte følge efter, enten de vilde eller ei; Klokken begyndte at ringe, og Mændene i Baaden gav sig til at raabe: „guf, guf, guf," medens deres endnu værre skraalende Staldbrødre og en halv Snes Hundes Bjæf forsøgte at drive Renflokken ned til Vandet. Et Gærde af Riskviste var tidligere opsat for at hindre Renerne fra at komme nogen Vei langs Elvens Kant.

Det var et prægtigt Syn at se den viltre, graaspraglede Flok, efterhaanden som den blev dreven tættere og tættere sammen, at se den Uro og det Liv, der rørte sig saa vel i hele Klumpen som hos hvert enkelt Individ; de mangefold grenede

Takker dannede et helt Buskads over de ubeskrivelig urolige Hoveders myldrende Vrimmel.

De forreste Rener stak Klovene ned i Vandet, overlæggende et Øieblik, om de skulde følge deres bundne Kammerater ud i den iskolde Elv eller forblive paa Land — de foretrak det sidste og vendte om. Og hvad een Ren gjør, det gjør alle dens Kammerater ogsaa, og da Lapperne og Hundene spærrede Veien paa den ene Side og Gærdet paa den anden, var der ikke andet at gjøre, end at løbe rundt paa samme Plet; og straks efter saa man hele Flokken med en Hast, som gjaldt det Livet, kredse omkring sit Midtpunkt i smaa og store Kredse — i stor Maalestok omtrent som den Leg, jeg tror man kalder at „vinde Garnnøgle".

Baaden ligger midt i Elven, de bundne Rener staar rystende og skjælvende i Vand til Ryggen, Mændene i Baaden kimer og raaber „guf, guf", Hundene gør af alle Kræfter, Lapperne ved Bredden danser à la Sprællemand omkring Flokken for at holde den samlet, og for paa bedste Maade at opnaa deres Hensigt, larmer og støier de om Kap med Hundene.

Men der er for faa Folk og for mange Rener; en af disse ser sit Snit til at smutte ud mellem to af Vogterne, og den galopperer af Sted; en anden, en tredie, en fjerde gjør det samme; en Del af Lapperne og Hundene forsøger at indhente dem, og som en lang Traad opruller Garnnøglet sig — straks efter er hele Flokken i vild Flugt op over Bakkerne.

Baaden maa atter i Land, Renerne drives igjen sammen, og saa begynder den samme Scene forfra.

De bundne Rener er atter paa deres Plads ude i Vandet; „bim, bim, bim," siger Klokken i Baaden, „guf, gu—uf, gu—u—uf," raaber dens Besætning, „bjæf, bjæf, guf, guf," lyder det i Kor fra den to- og firbenede Bevogtning. Re-

nerne galopperer atter i Kredsløb, indtil en af dem finder en Aabning, den kan smutte ud af, og hele Flokken følger den.

Atter maa Baaden i Land, og atter maa Renerne drives sammen, og atter begynder den samme Historie med atter samme Udfald. Ja, uden Overdrivelse, jeg tror, at Forsøget blev gjentaget en halv Snes Gange, men endda lykkedes det ikke; Renerne, som ellers er udmærkede Svømmere, vilde ikke ud i det isfyldte Vand. Den sidste Gang fandt en af dem paa at bryde over det opsatte Gærde; Forsøget lykkedes, og nu styrtede hele Flokken af Sted langs Elvebredden og derpaa op ad en af Bakkerne, hvor den spredtes og til sidst forsvandt bag Bakkens Krumning. Ingen forfulgte den denne Gang; Lapperne blev trætte og trøstesløse tilbage, for en Stund at raadslaa om, hvad der nu skulde gjøres for blot atter at samle de adsplittede Dyr. Vi saa derefter ikke mere noget til dem eller deres ustyrlige Hjord, men vi hørte senere, at de et Par Dage efter var komne over Elven længere nede, hvor Isen havde bygget en solid Bro over Vandet.

Men aldrig skal jeg glemme dette karakteristiske, livlige, brogede Billede, som jeg ligefrem nød med den Fremmedes begjærlige Blik, og som jeg her kun paa en ufuldstændig Maade har søgt at gjengive i Hovedtrækkene. Især kan jeg aldrig lade være at le, naar jeg tænker paa en gammel, kort og tyk Lappebedstefader, der i Pæsken saa endnu kortere og tykkere ud, end Naturen havde gjort ham, og som i sine Bestræbelser for at holde Renflokken sammen skraalede og brølede og slog ud med Arme og Ben værre end nogen af de andre. Da det blev ham for varmt, smed han først Stokken fra sig, saa Huen, og til sidst rev han Pæsken af sig og kastede den i Harme ind paa den balstyrige Flok. Tænk Dem en Sprællemand saa tyk og rund som et Græskar, og med et Par korte Stum-

per af Arme og Ben, træk saa i Snoren, saa har De et nogenlunde korrekt Billede af Lappegamlingen.

Men saaledes er hele Fjældlappens Liv fuldt af Anstrængelser og Møisommeligheder, som kun de færreste har nogen Forestilling om. Og dog er han paa sin Vis lykkelig og til Freds med sit Nomadeliv, og han vilde ikke for alt i Verden ombytte det med nogen anden og mindre besværlig Maade at leve paa.

Den vigtigste Begivenhed, der hidtil har afbrudt vort ensformige Eremitliv, maa jeg endnu i Korthed omtale. Den gamle Skole, som jeg nævnte i mit forrige Brev, og som i Almindelighed paa denne Tid af Aaret staar tom, da der kun er Skolegang fra Nytaar til Foraar, har i de sidste Maaneder været benyttet som Værksted og Bolig for Tømmermanden fra Alten og hans Arbeidsfolk, der er beskæftigede med den nye Skolebygning ovre paa den anden Side af Elven. For en Uges Tid siden blev jeg pludselig vækket Klokken 5 om Morgenen ved Raabet: „Der er Ildebrand i Skolen!“ Hvad for noget? „Skolen brænder!“ Omsider begyndte Situationen at blive klar for mig. Men da var jeg heller ikke sen med at iføre mig Pelsklæderne; en Ildebrand i Koutokæino, det var et saa overraskende uventet Nummer i Programmet, at dette Syn ikke maatte gaa tabt for mig. Da jeg kom ud i den klingrende Frostnat, var hele Koutokæinos mandlige Befolkning oppe paa Taget af den brændende Bygning, medens den kvindelige dito bar Vand fra Brønden. Ilden var udbrudt paa Loftet, og Flammerne slog i Begyndelsen høit til Veirs; de brændende Dele af Taget blev revne ned, og et Dusin Spande Vand dæmpede snart Ilden. Til alt Held var Veiret fuldstændig stille, ellers vilde uden Tvivl ikke alene Skolen med dens letfængelige Beholdning af Tømmer og Spaaner, men ogsaa Lensmandsboligen, som ligger lige ved Siden af, være bleven et let Bytte for Flammerne. Thi det

er kun en Ildebrand, der kan slukkes med en Spand Vand, som man her kan blive Herre over; andre Slukningsredskaber staar nemlig ikke til Disposition.

Ja saaledes gaar det: der havde jeg nær risikeret at brænde ihjel, jeg, som man frygtede for skulde fryse ihjel her oppe!

VI.

En Tur til en Renby.

Koutokæino, den 1ste December 1882.

Det var for et Par Dage siden. Vore Uhre og Lysningen i Syd fortalte, at det var henad Middag, thi selve Solen ser vi nu ikke mere; den er gaaet ned for sidste Gang i dette Aar, og der vil forløbe 6—7 Uger, inden vi atter ser den staa op.

Uden for Lensmandshuset ventede de 8 forspændte Rener, som skulde befordre os til en et Par Mil herfra liggende Renby. Urolige som altid, syntes de prægtige Dyr med Utaalmodighed at oppebie det Øieblik, da de kunde faa Lov til at sætte af Sted.

Kjøreredskaberne er saa simple, som de overhovedet kan være. To efter Legemets Form tildannede, symmetriske Træstykker lægges, for oven og for neden sammenbundne, om Renens Hals foran Forbenene. Fra deres Midte udgaar paa hver Side en Rem, der er fæstet til et halvmaaneformet Træstykke, anbragt under Bugen, straks bag Forbenene. I dette Træstykke fastgjøres Dragremmen, vuotta-raipe, i Almindelighed forfærdiget af Renskind; dens anden Ende er befæstet til Pulkens Forende. Fra Træstykkets to Ender gaar et bredt eller smalt Bælte om Dyrets Ryg. Omkring Halsen og Panden lægges et Reb eller

Baand, fra hvis nederste Punkt Tømmen udgaar. Denne er enkelt og vikles i sin anden Ende nogle Gange om den Kjørendes høire Haandled, idet først Tommelfingeren stikkes ind i en Øsken i Tømmens Ende. Det er det hele Forspænd. Løst og primitivt, men dog uden Tvivl afpasset efter de særlige Forhold ved Renkjørselen. Bæltet og Halsbindet er ofte prydede med gult og rødt Klæde, Kvaster og Smykker, og en under Halsen anbragt Klokke gjengiver alle Renens mangfoldige Bevægelser i lystig Klokkeklang.

Ren og Pulk.

Slæden — Pulken — synes efter sin Bygning egentlig mere skikket til at benyttes paa Vandet end paa Landjorden. Del en lav Baad paa tværs i to Halvdele, tag den forreste og luk den bagtil med en lodret Bagklædning, saa har De meget nær Modellen af en Pulk. Den er omtrent af Mandslængde og oventil aaben; noget særligt Sæde eller andre Behageligheder har den ikke, man sætter sig slet og ret i den, som den er. Da dens Bund er forsynet med en Kjøl, vil De omtrent kunne tænke Dem, at den med Hensyn til Ligevægt er lige saa balstyrig som en

Baad paa Land. Den er i Almindelighed bygget af Birkeved; kun Kjølen, der er 4—6 Tommer bred, og fortil ender i en opstaaende Spids, forfærdiges i Regelen af Fyr. De enkelte Træstykker, som danner Pulkens omtrent 10 Tommer høie Sider, er tykkest paa Midten, tyndest i Kanten, saa at ethvert af dem udad er hvælvet.

For øvrigt er det rette Navn paa dette Kjøreredskab Kjærris, idet Pulken strængt taget skal være dækket fortil med et Overtræk af Skind, hvorunder Fødderne anbringes; men her i Egnen bruges begge Benævnelser i Flæng, og overhovedet ser man saa godt som aldrig den sidste Form, da Lapperne finder Dækket alt for generende og ubekvemt under Kjørselen.

Endnu en tredie Form findes, den saakaldte Laakkek. Den er af samme Bygning, men heldækket, med Laag for oven, og benyttes som et Slags transportabelt Pakhus, til Gjemme for Smaasager eller Kostbarheder, som man maa føre med sig, men ikke daglig har Brug for.*)

Man har ofte hørt Ytringer af Forundring over, siger Rode, at Lapperne er blevne staaende ved disse ufuldkomne og ubekvemme Reiseredskaber, der synes indrettede, som om Kjørselen med Ren var en Opfindelse fra i Gaar. Intet er heller almindeligere, end at den, som første Gang kjører med Ren, sysselsætter sine Tanker med Spekulationer paa alle Slags Forbedringer; men nogen Erfaring overbeviser ham snart om, at Lapperne ligesom alle andre Folk selv bedst ved at indrette deres Fornødenheder paa den hensigtsmæssigste Maade, og at Pulken bør blive, saaledes som den er.

Hvad der især chikanerer den Uvante er, at Pulken ikke som en Slæde gaar paa to Meier, men paa en smal Kjøl, og derfor vælter ved det mindste Stød eller Mangel paa Ballance

*) Som en fjerde Form kunde endnu anføres Raide- eller Laste-Pulken, hvorpaa varer transporteres; den er i sin Bygning kun lidet forskjellig fra Kjøre-Pulken; som oftest mangler den dog Bagklædningen.

hos den, der sidder i den; dernæst at den trækkes i et enkelt Reb og ikke med to Stænger, hvoraf der naturligvis følger, at Renen ikke kan holde Pulken tilbage ned ad Bakke, saa at den Reisende ofte kommer hurtigere og mere hovedkulds ned, end han har ønsket; endelig, at man ikke bruger en dobbelt Tømme, hvormed Renen tilsyneladende bedre maatte kunne styres.

Det er imidlertid ikke uden god Grund, at Lappen i alle disse Tilfælde foretrækker det enkelte for det dobbelte, og alle disse tilsyneladende Mangler viser sig som afgjorte Fortrin, naar Hensyn tages til Terrainets og Veiens Beskaffenhed. En Slæde paa Meier vilde ikke alene synke dybere ned i den løse Sne, men den vilde desuden snart sønderbrydes paa de ujævne Veie i Skov og paa Fjæld, hvor det gaar over Stok og Sten, og hvor man ofte farer ud over Styrtninger af en eller et Par Alens Høide. En saadan Slæde vilde end videre, saa underligt det end kan synes, være langt mere udsat for at vælte end Pulken; thi denne vælter kun for den uvante Kjører; den Øvede har den ganske i sin Magt, og forstaar ved at balancere sit Legeme at holde den i Ligevægt der, hvor det vilde være uundgaaeligt at vælte i Slæde. Der ligger f. Ex. en stor Sten i Veien, skjult af den løse Sne. Renen hopper med Lethed over den; idet Pulken kommer op paa Stenen, har den selvfølgelig stor Lyst til at vælte; men den Kjørende hælder sig lidt til den modsatte Side, og den hvælvede Pulk glider let ned fra Stenen og baner sig Vei ved Siden af den. Omtrent det samme kan siges imod Brugen af Stænger; de maatte være uforholdsmæssig svære, for ikke at brækkes; de vilde hindre Pulken i at vige til Siden og med Lethed at bøie sig efter Veiens uendelige Krumninger, og de vilde i tætte Skove idelig hænge fast i de fremragende Grene og i Buskene. Pulken er kiledannet: hvor Renen kan smyge igjennem, vil Pulken altid kunne følge efter; der er intet paa dens Sider, som afgiver Modstand. Endog en dobbelt Tømme vilde kun være til Uleilighed og uden synderlig Nytte, da Renen —

som man desuden ikke maa tænke sig saaledes tæmmet og tilkjørt som en Hest — af den øvede Kjører ret vel lader sig styre med den enkelte Tømme alene (Rode).

De 8 pelsklædte Mænd, af hvilke jeg var den ene, var endelig reisefærdige. Det var første Gang i mit Liv, at jeg skulde kjøre med Ren. Jeg bildte mig ind, det maatte være noget lignende som at kjøre med Heste eller Okser. I sidste Øieblik fik jeg et Par velvillige Vink med Hensyn til Anbringelsen af mit Korpus, jeg satte mig til Rette, fik Tømmen om Tommelfingeren — og inden jeg vidste et Ord af det, eller egentlig fik Tid til at se, hvorledes det gik til, foer hele Reiseselskabet indbefattet mig af Sted i den vildeste Karriere, uden Orden til høire og til venstre, saa Pulkene svingedes hid og did, vippende op og ned paa deres Kjøl. Og da den ujævne Jordbund kun var tyndt dækket med Sne, blev Pulkens Bevægelser saa mangfoldige og kaade og voldsomme, at jeg maatte tænke paa en Baad i svær Søgang. Snart slyngede to eller tre Pulke mod hverandre, saa det bragede, snart spredtes de til alle Sider. Lensmandens Familie stod i Døren for, som jeg senere hørte, at have den Morskab at se mig trimle ud; men de gode Folk blev skuffede. Saa meget vidste jeg nemlig i Forveien, at den væsentligste Kunst ved Renkjørselen er at søge at blive i Pulken; jeg lod derfor Ren være Ren, søgte efter bedste Evne at læmpe mig efter alle Pulkens eventyrlige Krumspring og halsbrækkende Balanceringskunster, og skjønt jeg ikke begriber, at det gik saa godt, lykkedes det mig dog at beholde min Plads, indtil den første Overraskelse havde sat sig, og jeg med mere Ro kunde overse Situationen.

Og saa foer vi da videre, som om det gik paa Livet løs. Jeg kjender rigtignok kun fra Billeder den engelske steeple chase, men den kan næppe være forvovnere og vildere end denne tilsyneladende hensynsløse og blinde Jagen hen over Marker og Stene, Bakker og Skrænter. Det ser ud, som om der ikke er Tale om Styring, det synes, som om Renen springer, hvor den

vil, ubekymret om Pulken og Manden i den. Det er ogsaa kun i de store Hovedtræk, at selv den øvede Lap kan faa Renen til at gaa, hvor han ønsker; i alle Detaillerne gaar Renen efter sit eget Tykke. Den mathematiske Sætning, at den rette Linie er den korteste Vei imellem to Punkter, synes Renen ikke at kjende, eller den bryder sig i hvert Fald ikke om at anvende den; i Zikzak og Bugtninger til høire og til venstre gjør den sig Veien mindst dobbelt saa lang som nødvendigt.

En forspændt Ren gaar, i hvert Fald i Begyndelsen af Reisen, sjældent i Skridt; enten traver den, eller den galopperer af Sted alt, hvad dens Kræfter formaar; Tungen hænger den ud af Munden, og den puster som en udmattet Hund; af og til snapper den i Farten lidt Sne for at slukke sin Tørst. Det er et helt pudsigt Syn at se den korte, hoppende Galop, idet begge Forben og begge Bagben omtrent samtidigt gaar op og ned. Med Bagbenenes brede Klove sparkes Sneen bagud, saa den Kjørende har Fornemmelsen af at være ude i det mest forrygende Snefog. En eiendommelig, knitrende Lyd ledsager denne Renens Galopperen; den kan sammenlignes med Smældet af en Række uophørlig paa hverandre følgende elektriske Gnister, eller med den Lyd, der opstaar, naar man kaster Salt paa Ilden; den fremkommer rimeligvis ved en Bevægelse af en af Fodens Muskler.

Efter et Kvarters Forløb standsede de forreste Pulke for at vente paa Efternølerne. Alle Rener er nemlig ikke lige hurtige, og navnlig havde jeg faaet den dovneste af dem alle; men jeg priste min Lykke og skulde have betakket mig for et kvikkere Exemplar. Naar Renen standser efter en saadan Fart, puster og stønner den værre end nogen Sinde, undertiden saa voldsomt, at man kunde tro, den var nær ved at styrte; men det gaar som oftest snart over.

Det varede ikke længe, inden jeg havde lært, hvorledes man skal bære sig ad, naar man paa ny sætter af Sted: man slynger Tømmen med et rask Sæt fra venstre Side over Renens

Ryg over paa høire Side, idet man samtidig kaster sig i Pulken; denne sidste Proces lykkes ikke altid til Fuldkommenhed, idet Renen ved den mindste Antydning til Kjørerens Hensigt straks sætter af Sted i fuldt Firspring. Under Farten styres Renen ved, at man kaster Tømmen mod den Side af Dyret, hvorhen man vil have det til at gaa; men Renen lystrer ikke altid; som oftest maa man med nogle kraftige Slag med Tømmen knække dens medfødte Stivsind. Ved lignende Rap med Tømmen faar man den til at løbe hurtigere, om Farten skulde begynde at sagtne. Vil man standse, kaster man Tømmen om paa venstre Side, idet man samtidigt vælter sig ud af eller springer op af Pulken. Men hvad enten man standser eller kjører, gjælder det som den vigtigste Fordring, aldrig at slippe Tømmen, selv om man ligger og kjører uden for Pulken eller, hvad undertiden skal kunne ske, selv om Renen vender sig om mod den Kjørende og begynder at banke ham med Forbenene. Thi slipper man Tømmen blot et eneste Øieblik, sætter Renen af Sted hen over de udstrakte Vidder, uden at det vil være tænkeligt at fange den igjen før efter lang Tids, ofte flere Dages Søgen og Anstrængelser.

Det er en Fornøielse at se, med hvilken Færdighed Lappen forstaar at kjøre sin Pulk; han er her lige saa smidig og let, som en Berider paa sin Cirkushest; snart sidder han, snart ligger han paa Knæerne, snart staar han opreist; snart er han i Pulken, snart uden for den.

Hvilken Forskjel mellem Hovedstadens gallonerede Herskabskudsk, der fra sit høie Sæde styrer de vælige Gangere med det rige, sølvprydede Seletøi — og denne Ørkenens fattige Søn, der haster af Sted over de endeløse Vidder med sin lille hornede Ganger og den simple Nøddeskal. Men al hin prangende Herlighed, hvad vilde den nytte her? Det samme som Balsko paa en Isbræ eller et Dampskib i en Rendesten.

Med korte Standsninger foer vi saaledes af Sted over de vidtstrakte Snemarker. Snart op ad Bakke, saa Pulken næsten

staar lodret, snart ned ad steile Skrænter i den vildeste Hurlumhei, saa Pulken kommer foran Renen og stundom Renen op i Pulken. Mest tiltalende for mig, den uøvede Begynder, var det unægteligt at kjøre paa Elven og over de store Vande, hvor man som en Pil farer hen over de lange, lange hvide Flader med den jomfruelige Sne, som endnu ikke har været betraadt af nogen Menneske- eller Dyrefod.

Efter et Par Timers Kjørsel — og jeg maa sige, uagtet jeg hvert Øieblik ventede, at jeg selv eller en anden skulde brække

Lappetelt.

Arme og Ben, at det var den interessanteste, jeg endnu har deltaget i — ankom vi til Stedet, hvor et Par Lappefamilier havde slaaet sig ned i Nærheden af deres Renflok. Et Par Hundes Glam og Røgsøilen fra to Telte hilsede os velkommen til Nomadens Hjem.

Hvor vi saa ud, da vi steg ud af Pulkene! Vi var fuldstændigt forvandlede til Snemænd. Pæsken og Huen var hvide af Sne, Øienbrynene og Øienhaarene var sammenvævede med Sne-

og Rimkrystaller, hele Skjægget forvandlet til en eneste, sammenhængende Isklump.

Fjældlappens Bolig har ikke ret meget tilfælles med, hvad man ellers i Europa forstaar ved Navnet Bolig. Her er ikke Tale om Hus og Værelser, Tag eller Vægge. Fjældlappen bor Sommer og Vinter, i Regn og i Solskin i sit Telt.

Et simpelt Stillads af Træstænger, derover et Betræk af Vadmel eller grovt Seildug, det er Fjældlappens Hus og Hjem. Teltet er kegleformet, men Grundfladen noget kantet; denne er 12—16 Fod i Gjennemsnit, Teltets Høide i Midten omtrent 8—10 Fod. Oppe i Teltets Spids er der en Aabning, som baade er Vindue, Skorsten og Ventilator. Under dette Hul findes det saa godt som altid tændte Baal, der baade varmer Maden og dem, der skal spise den eller har spist den. Paa den ene Side af Teltet findes end videre en smal Aabning, der lukkes af en af Træstænger og Vadmel dannet Dør, som er ophængt i sin øverste, spidse Ende.

Dette trange Rum, hvor man næppe kan staa opreist, er Familiens Dagligstue, Soveværelse, Køkken, Spisekammer o. m. m. Af Møbler findes ikke nogen som helst Slags repræsenteret. Den med Birkeris bedækkede Grund inden for Teltet er baade Stol og Bord, baade Gulv og Seng. Om Dagen sidder man paa Skræddervis rundt om Baalet og spiser, drikker eller arbeider; om Natten placerer man sig rundt om Baalet, som det kan falde bedst. Sengklæderne er Gangklæderne, Afklædning om Aftenen eller Toilette om Morgenen er Begreber, som ikke ligger inden for Fjældlappens Synskreds.

Husgeraadet indskrænker sig til nogle Gryder og Kjedler, Træskaale og Øser og et Par Skeer af Træ eller Horn, stundom Sølv. End videre nogle Træskrin til at opbevare Smaagjenstande i. Paa Stængerne, der bærer Teltet, ophænges Seletøi og Tømmer, Klæder og Kjød. I Nærheden af Teltet opsættes Stilladser af for oven sammenstødende Birkestænger; her eller i Buskene

ophænges Skind, Klæder, Kjød og andet, som ikke for Øjeblikket bruges. Resten af Familiens Eiendele opbevares i de før omtalte lukkede Pulke eller i Stolpeboderne ved de fastboende Lappers Gaarde.

Uden for Teltets Dør staar i Almindelighed en Slags Huggeblok, dannet af 2—3 tykke Stammer, hvor Birkevedet tilhugges til Brændsel.

Hele Huslivet for øvrigt er ganske i tilsvarende Stil. Faste Spisetider holdes ikke, bl. a. af den Grund, at Familiens Med-

Lappetelt.

lemmer efter Tur har Vagt ved Renerne. En stor Jærngryde hænger næsten altid over Baalet; den Sultne griber sans façon et af Kjødstykkerne med Hænderne, trækker den store Kniv, som altid hænger i Lappens Bælte, ud af Skeden, og lader Fingrene tjene som Gaffel. I det hele taget maa man ikke medbringe alt for fine Fornemmelser, naar man gjæster Lappernes Hjem; kan man f. Ex. ikke taale at se, at Moderen i Ens Nærværelse, medens hun selv spiser, ogsaa tilfredsstiller sit spæde Barns Hunger, og derpaa ugenert anstiller en ivrig og ikke forgjæves

Jagt efter en her meget almindelig Art Husdyr, enten paa sig selv eller Barnet, eller finder man det i andre Henseender stødende, at disse Naturens Børn ikke kjender ret mange af Salonernes Former og Vedtægter — saa skal man blive udenfor.

Man maa f. Ex. heller ikke forarges, naar man en Gang imellem ser Lappen med Tungen slikke Fedtet af den store Træske, der staar i Gryden, hvor Kjødet koges; man ser og maa vænne sig til meget mere i samme Retning; „f. Ex. naar Lapperne rengjør deres Fade med Fingrene, som de slikker mellem hver Gang. de gnider med dem, eller naar de renser Spiseskeen ved at spytte paa den, o. s. v. Det er mærkeligt, hvor lang Lappen ved saadanne Slikninger kan gjøre sin Tunge; den minder om Hundens" (v. Düben).

Om Vinteren er Renens Kjød og Mælk, den sidste i frossen Tilstand eller undertiden som Ost, samt smeltet Snevand Fjældlappens væsentligste Mad og Drikke, den uundværlige Kaffe ikke at forglemme.

Deltager man i Lappernes Maaltid, maa man ikke blive forskrækket, naar man finder en utrolig Masse Renhaar indblandet i Maden. Disse Haar er uundgaaelige, hvor der er Lapper og Rener; de klæber sig fast til Gryder og Skeer, Knive og Hænder; man kan næsten ikke blive dem kvit, fordi de ved den mindste Strygning eller Gnidning bliver stærkt elektriske og derfor klæber sig end mere fast. Som en ældre Forfatter siger: „Den Mand har ikke været vel gift, som ikke i Løbet af sit Liv har opspist et Lispund Renhaar."

Der er ikke megen Plads tilovers i Teltet, naar det er optaget af en halv Snes Mennesker og den tykke Røgsøile. Luftens Beskaffenhed der inde er derfor saa som saa. Til Teltets Beboere hører ogsaa mindst 3—4 Hunde, disse løierlige smaa, spidssnudede og kloge Krabater, der, naar de vil logre, vrikker med hele Bagkroppen; altid aarvaagne, altid sultne. Det er Lappens vigtigste og uundværlige Vogter for Renerne, og de faar

derfor ogsaa Lov til at tumle sig i Teltet lige saa frit som de smaa, smudsige Børn; de sidder med „til Bords", naar der spises, med spændt Opmærksomhed følgende hvert Stykke Kjøds Vandring fra Haanden til Munden; de kravler omkring paa de sovende om Natten, og lægger sig paa dem eller hvor som helst, de finder for godt.

Af en Skildring af STOCKFLETH laaner jeg følgende: „Teltets Høide og Størrelse var saa betydelig, at jeg ikke blot skulde have kunnet sidde paa en Kiste, men ogsaa gaa opreist et Par Skridt der inde, hvis ikke andre Hindringer havde gjort dette umuligt. Blandt disse maa først nævnes Røgskyen, som næsten altid opfylder den øverste Del af Teltet; for at undgaa den, maa man sidde paa selve Gulvet. Dernæst er det blot i Midten af Teltet, at man kan staa eller gaa et Par Skridt i opreist Stilling; men der findes Ildstedet, hvortil kommer, at Teltet er saa opfyldt af Mennesker og Sager, at man aldeles ikke har nogen Plads at røre sig paa. Uden mere eller mindre at blive stegt og kvalt af Ild, Røg og Hede, kan man hverken komme ud af eller ind i Teltet, naar dets Beboere er samlede der. Næppe har jeg løftet paa Teltdøren for med bøiet Ryg at træde ind, førend Hundene gøende farer imod mig, visende skarpe Tænder og vrede Blikke. Ild, Hede og Røg slaar mig i Ansigtet; i de første Sekunder er Øiet ikke i Stand til at skjelne Gjenstandene; i den bedøvende Hundemusik blander sig undertiden et ikke mindre høirøstet Barneskrig, akkompagneret af Hyssen og Slag for at bringe Spektakelmagerne til Taushed. Under alt dette har jeg maattet blive staaende ved Indgangen, og skal nu med bøiet Ryg forsøge at begynde Vandringen til den imidlertid tildannede og anviste Plads, gaaende paa Randen af Ildstedet, ikke uden Fare for at tumle om i den brændende Ild eller den kogende Kjødgryde. Alle kommer nu i Bevægelse for at trække Benene til sig; Børnene maa tages til Side, o. s. v. — — — — Omsider var det ved Ilden opstillede Kjødstykke

saa vidt optøet, at det kunde hugges i mindre Dele, og den Lap, der skulde udføre dette vigtige Hverv, reiste sig saa meget, at han kom paa Knæerne. Vore Ben og Hundene og alt, hvad der kunde være i Veien, maatte da gjøre saa stor Plads, at Kjødhuggeren kunde forrette sit Arbeide. Han greb Kjødet med den ene Haand og med den anden løftede han Øksen høit i Veiret. Med komisk Høitidelighed lader han den falde til det første Hug. Med ikke mindre gravitetisk Alvor har et Par Hunde sat sig saa nær, som det forundes disse Stakler, og de rykker lidt efter lidt nærmere og nærmere; slikkende sig om Munden, betragter og følger de med begjærlige Blikke de afhugne Kjødstykker, der kastes i Gryden. Et barsk Raab maa stundom anvendes for at holde dem i behørig Afstand fra et eller andet Kjødstykke, som ved Afhugningen kommer i deres Nærhed. Naar Huggeren behøvede mere end eet Hug for at faa løst et Stykke, blev han udlet af de andre; men dette anfægtede ham ikke; først da han kastede det sidste Stykke i Gryden, kom der atter et Smil over hans Ansigt, og vi andre kunde nu igjen indtage vor forrige Stilling. — — — Da Maaltidet var spist, skulde man lægge sig. Først levnedes der mig saa megen Plads, at jeg kunde komme ind i min Sovesæk, hvormed min tjenstvillige Vært var mig behjælpelig. Derpaa lagde alle de andre sig i hverandres Favn, idet vi bøiede os om Ildstedet, dannende en Kreds omkring dette. Efterhaanden slukkedes Ilden af sig selv, og faa Øieblikke efter var al Tale forstummet, alt var stille og tyst, og kun et svagt Aandedræt hørtes her og der. Jeg laa længe og betragtede, dels de sovende Mennesker omkring mig, dels Stjærnerne, som jeg gjennem det store Røghul paa Teltet saa tindre paa den klare Himmel, der stundom oplystes af forbiflagrende Nordlys, indtil Søvnen ogsaa lukkede mine Øine."

Alle Familiens Medlemmer er sjælden samtidigt forsamlede i Teltet; Renflokken kræver deres Nærværelse og deres Opsyn, selv om Natten. Mænd og Børn, Koner og Piger, ingen undtages,

Rener.

skifter to eller tre Gange om Dagen i denne Bevogtning, og enhver drager ud med flere Hunde, der tilhører hver Vogter og kun lystrer dennes Ord. De forrige Vogtere kommer da tilbage med de sultne Hunde. Det er derfor ikke sjældent, at 8, 10 eller 12 Hunde samtidigt i Teltet spadserer hen over de hvilendes Hoveder for at søge bekvemme Hvilepladser for sig selv. De trænger rigtignok ogsaa til Ro, thi saa længe de ude bevogter Hjorden, er de i uafbrudt Bevægelse. Af dem afhænger Hjordens Velfærd og Sikkerhed. Kun ved Hjælp af dem holdes Renerne samlede paa bestemte Pladse eller drives til andre. Kun ved Hjælp af dem jager man Ulvene, Lappernes frygteligste Fjender, tilbage fra Renerne. Den frygtsomme Ren løber forskrækket om paa Vidderne, naar Ulven nærmer sig; Hundene derimod gør og driver Flokken saa tæt sammen, at Ulven ikke let vover et Angreb. Naar derfor Renen er for Lappen, hvad Ageren er for Bonden, saa er Hunden for Lappen, hvad Ploven er for Bonden (L. v. Buch).

Efter vort Ønske blev Renflokken dreven ned til Teltene. Det var et imposant Skue at se den store Skare, mindst paa 1200 Stykker, under Klokkeklang komme farende ned over Bakkeskraaningen, efterfulgt af de bjæffende Hunde og de ikke mindre støiende Vogtere. Hvilket Liv, hvilket Røre, hvilken Uro i den store, graaspraglede Flok! Renen er, med Undtagelse af, naar den ligger, aldrig rolig; uophørlig flytter den Benene, uophørlig bevæger den Kroppen og det kronede Hoved med de kloge Øine.

Her stanges et Par Renokser, bragende farer Hornene sammen; undertiden kan det hænde, at Takkerne derved indvikles saaledes i hinanden, at Renerne ikke selv kan skille dem ad og i Fællesskab maa dø af Sult, hvis der ikke kommer Folk til Hjælp. Hist søger en Ren at liste sig uden for Flokkens Grænser, men straks er Hundene efter den, og deres tilsyne-

ladende om den høieste Forbitrelse og Arrighed vidnende Glam, blandet med Vogternes opmuntrende Tilraab, driver snart atter den forskræmte, galopperende Desertør tilbage til dens Plads. Her og der har en Ren med Forbenene gravet et rundt Hul i Sneen for at tilfredsstille sin Sult med Renmossen, saa godt som den eneste Føde, Fjældet byder den.

Der er en overordentlig Variation i Udseendet af Renens Horn, bortset fra, at Hunnernes i Almindelighed er mindre end Hannernes. Kun faa er ganske kullede; enkelte bærer kun en eneste lille, opretstaaende, ugrenet Pind, andre er prydede med to, tre store, mangefold forgrenede Horn, og derimellem træffes alle Overgange.

Medens Flokken var saa nær ved Teltene, benyttede man Leiligheden til at malke en Del af Renerne. Det gaar ikke ganske saaledes til, som naar man malker Køer. Renen er aldrig saa tam, at man uden videre kan gaa hen og holde paa den; naar den skal malkes — ligesom naar den skal bruges til at kjøre med — maa den derfor først fanges paa samme Maade som de vilde Heste i Amerika, det vil sige med en Art Lasso, et 30—50 Fod langt Kastereb, der holdes oprullet i en Ring, og i hvis ene Ende der findes en let bevægelig Løkke. Det er den saakaldte suoppa, som Fjældlapperne stadig, især naar de er paa Reise, bærer om Skuldrene, og i hvis Brug man daglig kan se Lappebørnene i Koutokæino øve sig, idet de kaster den efter Hundene eller deres Kammerater. Har Lappen faaet Øie paa den Ren, han søger — og hans skarpe Blik søger ikke længe — kaster han Lassoen efter Dyret, ofte i 30—40 Fods Afstand; hvinende farer Rebet hen over Hovederne af de andre, og Løkken lægger sig omkring den udpegede Rens Horn. For den øvede mislykkes Kastet næsten aldrig. Renen mærker Rebet om Hornene og sætter i samme Nu af Sted, men derved strammes Løkken kun end mere fast, og efter nogen Modstand

kommer Lappen efterhaanden saa nær hen til Renen, at han kan tage den ved Hornene, medens en af Kvinderne malker den. Mælken optages i nogle eiendommeligt formede, runde Træskaale med Haandtag; det Kvantum Mælk, som faas af hver enkelt Ren, er meget ubetydeligt; der maa malkes to, tre Stykker, før man har en Pægl.

Det er et overmaade livligt og tiltrækkende Billede, som en saadan Scene af Fjældlappens Liv opruller, saa eiendommeligt og sælsomt, og især for den Fremmede i enhver Henseende saa nyt og overraskende.

Vi maatte drikke Kaffe hos vore Værter inde i et af Teltene. Vi bad om at faa den uden Salt, thi Lapperne pleier at kaste en ikke ubetydelig Portion af dette Kryderi i Kaffekjedlen, dels fordi Saltet, som de paastaar, gjør Kaffen klar, dels fordi de synes, at Drikken med denne Tilsætning smager bedre. De gustibus non est disputandum. Saa blev der halet frem en stor Klump af et gulhvidt, talglignende Stof; jeg troede først, at det var Smør, men det viste sig at være frossen Renmælk. Et Stykke af den blev kastet i Teltets eneste og i den høitidelige Anledning vaskede Kaffekop og gjorde Tjeneste som Fløde. Lapperne sparer ikke paa Kaffebønnerne, ikke heller bruger de nogen Tilsætning af Surrogater som Cikorie eller sligt, og deres Kaffe er derfor i Regelen god og stærk. De er ligeledes temmelig luxuriøse med Sukker; de bruger nemlig saa godt som aldrig andet end Top-Sukker. Heldigvis bruger jeg ikke Sukker i eller til Kaffe, ellers ved jeg virkelig ikke, om jeg skulde have fordristet mig til at tage et Par af de smaa Sukkerstykker, som bødes mig, og hvis engang hvide Farve i en betænkelig Grad var reduceret ved Behandlingen af diverse, alt andet end hvide Fingre. Men som tidligere sagt, det nytter ikke at være kræsen eller sensibel, naar man gjæster Lapperne; man maa stryge Europæeren af sig og fuldstændig sætte sig paa Naturfolkets

Kulturtrin, hvis man vil omgaas dem og lære dem og deres Liv at kjende.

Teltets eneste Kaffekop vandrede rundt blandt Gjæsterne, medens Teltets egne Beboere hjalp sig med Kaffekjedlens Laag eller en gammel Blik-Sardindaase, der ved Skæbnens mærkelige Omskiftelser havde fundet Vei op til denne fjærne Afkrog. Og vi lod Røgen fra vore Piber blande sig med Røgen fra Ildstedet, og sad i vor Renham nok saa gemytligt i det snævre, mørke Rum, mellem Mænd og Kvinder, Børn og Hunde og alle de andre Væsener, som et saadant Telt rummer. Naar jeg saa paa hele denne eventyrlige Scene, jeg selv klædt som Lap mellem alle de andre Lappefigurer omkring Ildstedets Lue, maatte jeg næsten spørge mig selv, om det var mig selv, som sad her, og om det virkelig var i det gamle Europa, at jeg befandt mig. Hvilken uhyre Forskjel mellem denne Tilværelse og det Liv, jeg fra Barndommen af havde været vant til og anset for det normale. En og anden lidt vemodsfuld Tanke listede sig vel ogsaa bort til Hjemmene sydpaa med deres Rigdom af Hygge og Skjønhed.

Og dog, denne Fjældets og Ørkenens fattige Søn er maaske lykkeligere i sin snævre, lille Verden, end Sydens rige Mand i sine Saloner, omgiven af alle de Herligheder, som Nutidens raffinerede Udvikling formaar at præstere. Nomadens nøisomme Liv kjender ikke noget til de Sorger og Bekymringer, som en høiere Kultur vilde oplukke hans Øie for; han ved ikke noget om, forstaar ikke og savner derfor ikke de Glæder, som Livet i den store Verden byder. Han er maaske den lykkeligste af os alle.

Maaske er den ufølsomme Sten den lykkeligste Skabning i Verden. Ja, hvem kan vide det? —

Aftenen var imidlertid begyndt at nærme sig, og vi maatte derfor skynde os med atter at faa vore Rener forspændte. Vi sagde Farvel til vore nye Venner og foer atter hen over de til-

sneede Vidder; det tiltagende Mørke gjorde Farten endnu mere eventyrlig end om Formiddagen. Men vi kom hjem uden brækkede Lemmer eller andre Ulykker, og jeg maa gjentage, at det var en af de fornøieligste Udflugter, jeg nogen Sinde har gjort. Jeg ønsker kun, at De selv havde været med, i Stedet for, at De nu maa nøies med min matte Skildring.

VII.

Om Lapperne.

I dette Afsnit, saa vel som i det næste, skal jeg for en stor Del referere efter den fortrinlige og udtømmende Fremstilling, som den udmærkede svenske Forfatter Gustaf von Düben har givet i sit store Værk: „Om Lappland och Lapparne, företrädesvis de svenske", et Arbeide, der i alle Retninger er saa fuldstændigt, at enhver senere Skribent, der vil behandle samme Æmne, næsten er nødt til at maatte enten stjæle eller laane fra v. Düben. Jeg foretrækker det sidste, og jeg gjør det med den fortræffelige Forfatters specielle Tilladelse. Jeg skal dog hovedsagelig kun tage Hensyn til Forholdene i Finmarken.

Det Folk, der færdes i de Egne, hvorhen jeg har ført Læseren, kaldes af Nordmændene i Almindelighed Finner, af Svenskerne derimod Lapper. Fra den svenske Benævnelse stammer Folkets Navn i de øvrige europæiske Sprog.

Folket selv anerkjender dog ikke dette Navn som sit; det kalder sig Sabme eller Sabmeladsjak, i hvilke Navne man gjenkjender Lyden af Suomi (Finland) og Suomalaiset (Finlænder), og af Samojed, to med Lapperne sproglig beslægtede Folkestammer.

Lapperne bebor et temmelig vidstrakt Omraade, nemlig den største Del af Europa (Rusland, Finland, Norge og Sverige), som ligger Nord for 66° n. Br.; i Norge og Sverige findes de endogsaa spredte lige til 62° Br. Denne Landstrækning udgjør den nordlige, ud i Havet ragende afrundede Ende af disse Riger, og den af Lapperne beboede Del deraf har en Størrelse af omtrent 7000 Kvadratmil. Folkets Størrelse anslaas af v. DÜBEN til omtrent 30,000 Individer.

Lappefamilie fra Koutokæino.

I Norge findes Størsteparten af Lapperne i den nordlige Del af Nordland, i Tromsø Amt og i Finmarkens Amt. Smaa Kolonier træffes paa enkelte Steder i det Trondhjemske og ved Røros. Antallet udgjør 17—18,000 Individer.

Lapperne i Norge inddeles i tre Klasser: de nomadiserende kaldes Fjældlapper; de ved Havet og inde i Fjordene bosatte: Sølapper; de, som har taget Bopæl ved Flodbredder eller Indsøer: Elvelapper eller fastboende Lapper.

Fjældlappens Levevis er høist uregelmæssig og fuldstændig afhængig dels af Aarstiden, dels af tilfældige Omstændigheder.

Han sover, hviler, spiser og drikker, naar der tilbyder sig Leilighed dertil. Kjød er hans kjæreste og om Vinteren næsten hans eneste Føde. Dertil kommer frossen Renmælk, iblandet med Bær, end videre osteagtig Surmælk og en Slags Kager eller Brød af Rugmel, bagte over Ilden i Teltets Baal. Om Sommeren er den hovedsagelige Kost Mælk, Spegekjød, Fisk, Melsuppe og deslige.

Stundom er han fattig, stundom rig. Formindskes Renhjorden for ham, maa han gaa i Tjeneste eller blive Sølap. Den Rigere spiser mere, drikker mere Brændevin, holder flere Tjenestefolk end den Fattige; hans Kone og Døtre har flere Sølvringe og Spænder end den andens — det er hele Forskjellen.

Hver Familie har gjærne visse Egne eller et vist Distrikt, som den aarlig gjennemstreifer. Ved Juletid pleier Koutokæinos og Karasjoks Lapper sædvanlig at opholde sig i Nærheden af Kirkestederne; senere trækker de til Dels efterhaanden mere mod Syd, og indtil i 1852 en russisk Lovbestemmelse satte en Stopper derfor, drog de endogsaa over den russisk-finske Grænse, hvor de i den Tid af Aaret, da Sneen ligger høiest, i de tættere Skove fandt mere Ro for Ulvene og mere Læ for Vinden. Hen imod Vaaren gaar det den samme Vei tilbage mod Nord, og ved Sommerens Begyndelse kommer Lapperne ned til Havkysten eller til de omkring Fjordene liggende Høider; herfra gaar Vandringen om Efteraaret atter op mod Koutokæinos og Karasjoks Høisletter. Keilhau fortæller, at han en Gang besøgte nogle Lapper, som paa denne Maade flyttede fra Faskojok (ved Enaresøen) til Magerøen, en Strækning af hele to Bredegrader. Varigheden af Lappens Ophold paa hvert Sted afhænger af Omstændighederne, især af Renmossens Mængde og den større eller mindre Fare for Ulve; men sjælden kan han forblive i Ro paa samme Plet i længere Tid end nogle Dage, yderst sjældent Uger; da maa Teltet nedtages og flyttes $^1/_4$ eller $^1/_2$ Mil længere bort. Alle Sagerne pakkes sammen og transporteres — om Vinteren let og hurtigt paa Pul-

kene, men om Sommeren med større Besvær paa Renens Ryg — til næste Opholdssted.

Fjældlappen, siger STOCKFLETH, er Moderstammen for de to andre Lappeklasser. Til Fjældet, til Ørkenen, til Livet i Guds frie Natur er Fjældlappens, er Nomadens hele Tilværelse knyttet,

Fjældlapper fra Koutokæino.

er alle hans Glæder, alle hans Sorger, alle hans Erindringer knyttede, med et Ord: hans hele Liv, det indre saa vel som det ydre; her og kun her er hans rette, hans egentlige, hans naturlige Hjem. Fjældhimlen og Ørkenhimlen, Fjældluften og Ørkenluften er med Modermælken, er fra Fødselen af, er fra hans første Aandedrag af bleven ham til Natur, til Nødvendighed.

Under Guds aabne Himmel, uden andet Tag over sig, tilbringer Fjældlappen sin meste Levetid. Hans Boliger, hans Telte, beskytter ham ikke mod Veirliget, ikke altid mod Regnen om Efteraaret, ikke altid mod Vinterens Sne, ikke mod Stormene. Sneen fylder stundom hans Telt, Stormen kaster det stundom til Jorden. Den sneklædte Vinterørken er Fjældlappernes Hjem, og her først lærer man rettelig at kjende og retfærdigt at bedømme disse Nordens Nomader, eller som de selv kalder sig, Fjældfolk. Det høie Nords Nomadeliv paa Fjældet og i Ørkenerne, hvor de kan vælge sig den Plads, der er bedst for dem og for deres Rener, og for Resten kan gjøre og lade, som de selv behager, og hvor ingen kan træde dem hindrende i Veien, i Forening med den uafbrudte Kamp med Elementerne, fremkalder og udvikler en Følelse af Frihed, Selvstændighed og Kraft, der igjen nødvendigvis maa være ledsaget af en Følelse af indre og ydre Velbefindende. Himmelhvælvingen med alle sine Lys, med alle sine natlige Stjerner og Undere, der aldrig er unddraget Fjældlappernes Øine, har givet dem et Sind modtageligt for religiøse Indtryk og Følelser. Sommer og Vinter, Vaar og Høst drager Fjældlappen om med sin Hjord, maa vogte den ved Dag og ved Nat; med den er han opvokset, alle dens Medlemmer har han set opvokse; Renerne er hans Arvegods, Nomade var hans Fader, Nomader var alle hans Forfædre. For at vedligeholde og om muligt formere sin arvede Eiendom, Hjorden, har Nomaden arbeidet og vaaget, lidt og levet, som Bonden for sin arvede Fædrenejord. Om Sommeren ser man rigtignok Fjældlappen vandre om paa Ishavets Strande, men her, det ser man straks, er han kun en midlertidig Gjæst, her er for ham intet blivende Ophold; her er ikke Hjemmet, her indaander han ikke den friske, oplivende Fjældluft. Livet paa Strandbredderne mellem de paa Hjælderne ophængte døde, vindtørrede Fisk er ikke Livet mellem de muntre, livlige Rener paa Fjældene.

Aarsagen til, at Fjældlappen om Sommeren fra sine Fjælde og Ødemarker drager ned til Havkysterne er i Følge STOCKFLETH den, at Renen ved Sommerens Begyndelse uimodstaaelig drages ned til Havet, hvor det er mindre varmt, og Myggene mindre talrige, og hvor den kan svømme og bade sig i Søvandet. Der findes imidlertid andre Aarsager, der sikkert i langt høiere Grad bestemmer Lappens Vandring til Havet: Opholdet her skaaner

Lappiske Smaapiger.

Fjældets Mosmarker om Sommeren, saa at de staar desto frodigere til Vinteren; end videre har Lappen i Vinterens Løb slagtet og jaget, og derved skaffet sig adskillige salgbare Sager, som han om Sommeren fører til Kysten, hvor da de fleste Kjøbmænd findes, saa at han kan betinge sig den høieste Pris for sine Varer og tillige faa Kjøbmandens paa de billigste Vilkaar. Det er derfor væsentlig Lappens personlige Fordele og ikke en Naturdrift hos Renen, der har fremkaldt disse Vandringer til Kysterne. Af

de svenske Skovlappers Levevis fremgaar det ogsaa, at Renen ikke nødvendigvis behøver at tilbringe Sommeren ved Havet.

Ishavets Strande, siger STOCKFLETH videre, er om Sommeren oplivede af Tusinder af Rener, som i store Flokke vanker om hist og her eller svømmer ude i Vandet med deres hornede Hoveder høit over Vandfladen, saa at man i det fjærne tror at se en svømmende Skov. Under Fjældlappernes omtrent tre Maaneders Ophold ved Havet benytter de fleste et lettere og mindre Sommertelt; mange af dem driver da ogsaa Fiskeri, snart hist, snart her, for stadig at være i Nærheden af deres Hjord, der ikke holder sig til en og samme Plet eller en og samme Strandbred. Under dette Ophold ved Kysten fortsætter derfor Fjældlappen hovedsagelig kun sit omvankende Nomadeliv.

Fjældlappen, Lappefolkets Kjærne og Stamme, lever alene af og ved sine Rener; med deres Skind klæder han sig, han nærer sig med deres Kjød og Mælk, for Renerne forskaffer han sig alle sine Fornødenheder. Ødelægger Ulvene, Sneskred eller andre Uheld hans Hjord, saa at den bliver utilstrækkelig til at ernære ham og hans Familie, da enten forener flere Lidelsesfæller sig, saa at de i Fællesskab vogter deres fælles Hjord, og samtidig skiftevis drager ned til Havet og driver Fiskeri, medens andre forbliver ved Hjorden; eller ogsaa sælges Hjorden, dens Eiere flytter ned til Kysten, anskaffer sig de nødvendige Fiskeredskaber for de solgte Dyr og bliver Sølapper.

Fjældlappernes Antal i Norge udgjør omtrent 1500 Individer, altsaa kun en ringe Del af alle Norges Lapper.

Sølapperne, der danner det langt overveiende Antal af de norske Lapper, lever for en stor Del som Finmarkens øvrige Kystbeboere. De bor ved eller i Nærheden af Kysten i deres Jordgammer eller i Træhuse. Sølappen lever mest af kogt Fisk; dernæst af Rugmelsvælling, iblandet med finskaaret, saltet eller tørret Kjød eller Talg; fersk Kjødmad vanker sjældent. Hertil kommer end videre Faare- og Gedeost. Maaltiderne er uregel-

mæssige paa Grund af Virksomheden paa Søen; Sovetiderne ligesaa. Kort sagt: Sølappen er en bosat Fisker, og sædvanlig lever han som en fattig Fisker.

Ung Lap.

Elvelapperne danner et Slags Mellemled mellem Fjæld- og Sølapperne: de har fast Bopæl, men eier tillige Rener. De fleste findes ved Koutokæino og Karasjok samt paa enkelte Steder i Østfinmarken. De bor i Regelen flere sammen ved Elvebred-

derne, ikke enkeltvis. De nedstammer for største Delen fra Finner (Kvæner), som rimeligvis hen imod Slutningen af det 16de Aarhundrede er indflyttede fra Finland, og de er følgelig i Henseende til Herkomst væsentlig forskjellige fra Fjældlapperne. Denne Forskjel har Tiden dog for længst udjævnet, og begge Klasser adskiller sig nu kun fra hinanden ved de af deres forskjellige Erhvervskilder betingede Eiendommeligheder. Selv deres oprindelige Sprog har Elvelapperne forladt; vel forstaar de alle deres gamle finske Modersmaal, og det samme gjør ogsaa enhver Fjældlap, en Følge af begge Folkeslags jævnlige Omgang; men indbyrdes taler de kun Lappisk.

Elvelapperne eier som sagt sædvanlig en Del Rener, men de kan ikke, som Fjældlapperne, siges at leve af dem. Deres Hovednæringsvei er nogen Kvægavl, Fiskeri i Elve og Indsøer, samt Jagt og Rypefangst. Engene bærer rigeligt, men ikke synderlig godt eller kraftigt Hø, formodentlig fordi de er alt for fugtige, og man intet gjør for at aflede Vandet. Med det indvundne Hø i Forbindelse med Renmos underholder hver Familie nogle Køer og Faar, samt i Karasjok desuden en eller to Kjøreokser. I Koutokæino derimod bruges ikke Okser til Kjørsel; men enhver af de der boende Lapper eier nogle Rener, som passes af en af de mindre formuende Fjældlapper, der mod en vis Godtgjørelse er forpligtet til hele Vinteren at holde sig med sin Hjord i Nærheden af Koutokæino, saa at Beboerne kan hente deres Rener, naar som helst de behøver dem til at kjøre Brændsel, Hø o. l. Nogle af de mere velstaaende fastboende Lapper holder paa denne Maade stundom et ikke ringe Antal Rener, nemlig foruden 20—30 Kjørerener (Hanner) ogsaa et lignende Antal Hunrener; herved undgaar man at kjøbe saa vel det fornødne Kjød til Husholdningen som nye Arbeidsdyr, efterhaanden som de gamle bliver ubrugbare. Den jævnlige Personbefordring og Varetransport, der om Vinteren foregaar til og fra Koutokæino, saa vel

som Postens Besørgelse, giver Elvelapperne Anledning til at skaffe sig nogen Extrafortjeneste ved Hjælp af deres Rener.

Ligesom altsaa Elvelappernes Næringskilder er en Blanding af Sø- og Fjældlappernes, saaledes kan de ogsaa i deres huslige Økonomi tilegne sig begges Fortrin, uden i samme Grad at være underkastede deres Besværligheder og Mangler. De kan føre et roligere Liv, og nyde alle de af dette og af et ordentligere Hus-

Unge lappiske Piger.

væsen flydende Fordele saa vel i intellektuel som i diætetisk og økonomisk Henseende. De lever ikke i den uafbrudte og ofte farefulde Kamp med en barsk Natur, saaledes som de øvrige Lapper, og medens Sølappens Kost næsten udelukkende bestaar af Fisk og Melsuppe, Fjældlappens saa godt som bestandig er Renkjød, disponerer derimod Elvelapperne over en uden Tvivl saa vel langt sundere som behageligere Afveksling af Kjød, Fuglevildt, Fisk, Rodfrugter og Mælkespise (Rode.)

Altsaa: kun Fjældlapperne har bibeholdt de rene, genuine

Træk af Nomadelivet, de andre er degenererede, Elvelapperne saa at sige civiliserede Lapper. —

Om Sommeren færdes Lappen — i det følgende er det væsentlig Fjældlappen, der haves for Øie — sædvanlig til Fods. Han gaar rask og tilbagelægger paa en Dag med Lethed 4—6 Mil eller mere. Paa sine Vandringer medfører han næsten altid en 6—8 Fod lang Birkestav, der kommer ham til Nytte ved Spring i Fjældegnene og ved Overvadningen af de talløse Bække, som krydser hans Vei. Han tilskærer sig den sædvanlig under Veis af det trindt omkring voksende Birkekrat. Hans Udrustning er yderst fordringsløs: han begiver sig paa Vei, som han gaar og staar, stikker en Renost eller et Stykke tørret Kjød til sig, foruden at han medfører Pibe, Tobak og Fyrstikker, samt binder sine Skobaand fast, hvilket sidste er en Sag, der ikke maa glemmes, dels for at han kan gaa let og behageligt, dels for ikke at faa Vand i Skoene. Han medtager ikke nogen Oppakning af Gjenstande til Leie for Natten, thi til et saadant stiller han ikke store Fordringer; kan han ikke naa nogen af sine Landsmænds Boliger, kryber han i Læ af en Sten eller et Træ. Er Veiret meget koldt, tænder han et Baal ved Siden af sig.

Om Vinteren, naar Sneen ligger overalt, bruger Lappen, saafremt han reiser til Fods, næsten stedse Skier. Disse er af den i hele Norge almindelige Form, omtrent 6 Fod lange, 4—5 Tommer brede og $^1/_2$ Tomme tykke; de er forfærdigede af Birk eller Fyr. Paa Midten af Skiernes øvre Side findes en lille Flade til Foden og Tværremme til at stikke Spidsen af Skoene ind i. Paa den nedre Side er der en langs Midten gaaende Fure. Skiernes spidse Ender er noget opadbøiede, Kanterne afrundede. For at give Bevægelserne større Sikkerhed og for at fremskynde Hurtigheden benytter Skigængeren en eller to Birkestave. Undertiden anbringes paa disses nederste Ende en lille, af en Træring og Skindradier dannet Indretning, der skal forhindre Staven fra at

synke ned i Sneen. Gaar det ned ad Bakke, rider Lappen sædvanlig paa den ene Stav for derved at formindske og styre Farten.

Skierne er for Lapperne som for flere andre Polarfolk af aller største Betydning under den lange Vinter, da det uden dem vilde være umuligt at komme frem paa og gjennem den dybe, løse Sne. Af den givne Beskrivelse vil det fremgaa, at Skierne er meget forskjellige fra de hos de nordamerikanske Indianere brugelige Snesko, der bestaar af en oval Træring, overspændt

Skigænger.

med et Net af Snører, paa hvis Midte Foden anbringes; de maa være temmelig ubekvemme og egner sig naturligvis ikke til Skridning. Lignende Snesko bruges for øvrigt enkelte Steder i Finmarken, dog ikke af Lapperne, men af Nordmænd og Finner.

I at løbe paa Ski øver Lappen sig fra Barnsben af, og han opnaar stor Færdighed deri; han gaar paa Skierne op ad og ned ad bratte Skraaninger; han gaar over Søer og Moser, gjennem Skov og Mark; paa Skierne forfølger han Ulven, opsøger Bjørnen

og dræber begge; paa Skierne sætter han efter sin bortløbne Ren, og paa dem foretager han utrolig lange Vandringer, naar han følger sin Hjord eller besøger andre Egne.

Om Sommeren er Baaden for Elvelappen, til Dels ogsaa for Fjældlappen en Ting af stor Vigtighed, da den muliggjør Kommunikationen over de mange Søer og de lange Elve. Den mest anvendte Form har jeg tidligere omtalt; den bruges næsten udelukkende til Roning eller Stagning, sjælden med Seil. Sølapperne er naturligvis som Kystens andre Fiskere fuldstændige Sømænd og bruger Baade som disse.

En Færd op ad Elven paa en Elvebaad skildrer STOCKFLETH paa omtrent følgende Maade. Med en 4—5 Alen lang Stang eller Stage staar den ene af Lapperne i Forstavnen, den anden i Bagstavnen, og Stagerne sættes mere ind under, end egentlig ved Siden af Baaden. Øvede og behændige, som de er, støder Lapperne rask og kraftigt Baaden frem, op mod Strømmen, bøiende sig langt ud over Baadkanten, og med Knæerne støttede mod Kantens indvendige Side. Naar Stangen er trukken op af Vandet, bringes den ved en svingende Bevægelse atter fremad. Under denne Stagning holder man sig saa nær som muligt ved Bredden, hvor Elven ikke er saa strid og dyb, og hvor Stagen saa meget lettere kan naa Bunden. Er flere Baade i Følge, stages de, efter at de Stagendes første Hidsighed og Kappelyst har sat sig, efter hverandre, i hverandres Kjølvand; thi i Begyndelsen af Reisen gjælder det for hver Baad at blive den første i Rækken, og Latter og munter Passiar ledsager denne Kappestrid. Saadanne op ad Elven stagende Baade afgiver i klart Solskin et livligt og behageligt Skue, navnlig for dem, der sidder i de bageste Baade, og især, naar man har Solen i Ryggen; Sollyset funkler i Vanddraaberne, der rinder ned ad de i uophørlig og afvekslende Bevægelse værende Stager. Ved at trække Stagen op af Vandet, taber den Stagende stundom Ligevægten, og falder ud over Baaden og ud i Elven, til største Moro for alle de andre.

I seig, klæbrig og leret Jordbund bliver nemlig Stagen undertiden siddende saa fast, at den Stagende, hvis han ikke slipper Taget, bliver trukken ud af Baaden, thi denne glider fremad med

Per Andersen Bæhr.

ustandselig Fart. Er Underholdningen gaaet i Staa, bringer et saadant Tilfælde atter den og Latteren i Gang, og det samme er Tilfældet, naar en Baad maa vende tilbage for at hente den faststaaende Stage.

Eller — med Benyttelse af samme Forfatter — ned ad Elven, over de stride, fossende Hældninger: Naar vi nærmede os et brusende og skummende Fald*), forstummede Lappernes livlige Samtale, og de blev idel Opmærksomhed. „Ro til af alle Kræfter!“ siger Styrmanden, der staaende i Bagstavnen styrer med en Aare, og hurtig som en Pil farer Baaden ned ad Fossen. Ofte ser det ud, som det skummende Væld vil begrave Baaden, thi gjentagne Gange maa denne styres forbi store Stene i kun et Par Tommers Afstand; saa trangt og smalt er Løbet, der skal befares. Men alt er saa nøie beregnet, at man, paa en Smule Vand nær, der kan skumme ind i Baaden, ikke er udsat for den mindste Ulempe, thi støt og sikkert farer Baaden ud over Fossefaldet. Det er nødvendigt, at Baaden, selv i den stærkeste Strøm, har en selvstændig Fart, uafhængig af Strømmens, da den ellers ikke vilde lystre Roret, og derfor maa der ros af alle Kræfter. Bølgerne i den skummende Fos styrter sig til alle Retninger, og de er saa meget farligere, som deres Fald og Løb ikke kan beregnes. For at kunne styre Baaden rigtigt udfordres der en nøie Beregning af dens Hurtighed, for at den ikke for tidligt eller for sent skal blive dreiet forbi de i Strømmen liggende Stene. Det ser derfor helt voveligt ud, naar Baaden styres lige paa en Sten, indtil man ved en umærkelig Vending farer den ganske tæt forbi; et mindre øvet Øie tror endnu at være langt fjærnet fra Stenen, medens man saa at sige er lige over den. Foruden denne Færdighed udfordres et nøie Lokalkjendskab, thi Styrmanden maa kjende enhver i Fossen liggende Sten, som maa undviges eller over hvilken Baaden kan glide. Dette Lokalkjendskab maa hvert Aar paa ny erhverves, thi Isen forandrer næsten aarlig Stenenes Leie; det hænder derfor, at paa Steder, hvor Farvandet det ene

*) Herved maa ikke forstaas et Vandfald eller en Fos i Ordets sædvanlige Betydning, men en længere eller kortere Strækning af Elven, hvor Vandet paa Grund af Jordbundens gradvise Skraaning har et ualmindelig hurtigt Løb.

Aar er rent og farbart, er det ufremkommeligt et andet Aar. Som en Aal snor den lange, tynde og smalle Elvebaad sig efter Styrmandens Villie gjennem Elvens brusende Bølger og mellem dens talrige Stene. Aldrig saa snart er vi komne ned gjennem Fosserne og ind i en stille og sagte Strøm, førend det er forbi med Tausheden, og den afbrudte, livlige Samtale kommer igjen i Gang. Aarerne lægges et Øieblik ind, for at man kan puste ud efter det anstrængende Arbeide med at ro og styre, og man lader da Baaden drive med Strømmen. Ofte er en saadan Hvilestund ikke af lang Varighed, thi flere Fossefald følger som oftest efter hverandre med kun ganske korte Mellemrum. Elvebaadens lette Bygning og lange Form bevirker, at den i Fossefaldene paavirkes af enhver Bølge, stundom af to paa en Gang, men denne Bøielighed og Elasticitet foraarsager tillige, at den ikke knuses i de Styrtninger og Brydninger, som Fossen udsætter den for; stivere byggede Baade vilde ikke komme saa godt derfra. —

Hos Fjældlapperne er Gjøremaalene ude vel hovedsagelig Mandens Sag, Arbeidet hjemme Kvindens, men findes der ikke voksne Sønner, eller er Formuen, det vil sige Renhjorden, ikke saa stor, at der behøves og kan holdes Tjenestefolk i større Antal, deltager ogsaa Kvinderne for en stor Del i Arbeiderne ude, særlig i Hjordens Bevogtning, og sædvanligt er det dem, der malker, medens Mændene hjælper til med at fange og fastholde Dyrene.

Mærkeligt er det, at Lappekvinderne ikke uden i Nødsfald besørger Madlavningen; det er som Regel altid Manden, der paatager sig dette Arbeide. Manden henter Brændsel og Vand, han tænder Ilden, paasætter og tilser Gryden, tager Fødemidlerne fra Forraadet og tilbereder dem, og det er ham, der uddeler Maden i Portioner, naar den er færdig.

For øvrigt sysselsætter Manden sig hjemme, naar der ikke er andet at gjøre og især om Vinteren, med at forfærdige og istandsætte sine Redskaber. Enkelte Lapper har en ikke ringe

Færdighed i at udskære i Træ eller Horn, f. Ex. Pibehoveder, Knivskeder, Spænder, Skeer, Naalehuse o. l., og disse Ting er ofte ganske smagfuldt prydede med Forsiringer. Ogsaa i Fletning af Granens Rodtrævler er Lapperne dygtige; de forfærdiger heraf Kastereb, Tømmer og andet.

Kvinden derimod syr Familiens Klæder, hvis Materiale de fastboende Lappers Kvinder for en Del selv spinder og væver. Fjældlappernes Kvinder væver derimod kun de Baand, hvormed Skoene fastbindes, samt deres Bælter. De Klædningsstykker, der forfærdiges af Tøi, sædvanlig Vadmel, undertiden Klæde, sys med sædvanlig Traad, der er kjøbt hos Handelsmanden; Skindklæderne og Skoene derimod sammensys med Traad, som Kvinderne selv forfærdiger af Renens Sener.

Med Hensyn til Klædedragten skal jeg til de tidligere givne Meddelelser endnu føie nogle Enkeltheder efter Rode. Koften er sædvanlig forfærdiget af Vadmel og omtrent af Snit som en Skjorte med en høi Krave. Sølapperne bruger den mest af ufarvet Vadmel; hos de øvrige Lapper og især til Stads er Kofterne i Regelen blaafarvede, undertiden grønne eller brune, ja endogsaa høirøde; selv sorte Fløielskofter kan man træffe. Hvilken Farve Koften end har, er den ved Haandledene, langs Sømmene paa Ryggen og i Kanterne prydet med Klæde af andre Farver, især Rødt og Gult. Under denne Kofte bæres en anden lignende, men mindre omhyggelig syet eller gammel og halvslidt Kofte umiddelbart paa Legemet; thi Lapperne — maaske med Undtagelse af enkelte Elvelapper — bruger aldrig Linned. I varmt Veir om Sommeren har de ogsaa ofte kun een Kofte paa; om Vinteren derimod bæres en Kofte af Lammeskind inderst paa Legemet og med Haarene indad. Det hele omgjordes med et Læderbælte, der spændes saaledes — temmelig langt nede — at Koften derved trækkes noget op, saa at den oventil falder i rige Folder ud over Bæltet, medens den er mest rynket bagtil. I Bæltet hænger den store Kniv, som Lappen altid fører med sig,

og som han bruger baade som Kniv og som Haandøkse. Benklæderne er af hvidt Vadmel, nedentil temmelig snævre, og saa lange, at de naar til Ankelen, hvor de ved Hjælp af de lange, smalle Komagbaand bindes ind i Komagerne. Uden paa Benklæderne bæres ofte Hylstre (Bællinger) af tyndt, garvet Skind; de naar fra Anklerne til noget oven for Knæet. Strømper bruger Lapperne aldrig; men som tidligere sagt udfyldes Skoene med en Slags Græs eller Hø, der indsamles om Sommeren og ved Bankning gjøres blødt og bøieligt. Disse „Senner" udtages hver Aften af Skotøiet og tørres til næste Morgen eller ombyttes med friske*).

Vinterdragten er kun forskjellig fra Sommerdragten deri, at hvert Stykke er af loddent Renskind i Stedet for af Vadmel eller garvet Skind. Hueformen, som benyttes i Koutokæino og omgivende Distrikter, har jeg tidligere beskrevet; i andre Egne bruges til Dels andre Former. Under Pæsken eller Koften bæres paa Brystet en om Halsen hængende Taske, hvori Smaasager, Penge o. l. gjemmes. Lommer bruges ikke; større Gjenstande puttes ned i Barmen af den rummelige Kofte eller Pæsk.

Kvindernes Kofte er af samme Snit som Mændenes, dog uden den høie, opstaaende Krave, i hvis Sted et lille Tørklæde ligger ud over Skuldrene — til Stads to, tre eller flere, det øverste i Regelen af Silke. I det vævede og ofte med Sølvsmykker besatte Bælte bæres foruden Kniven en Saks, Synaale, Traad og Nøgler. Huen, som den bruges af Koutokæinos Lappekvinder, slutter tæt til Hovedet; den er egentlig ikke klædelig, men som oftest smukt forarbeidet og rigt udstyret. Den er af blaat eller rødt Klæde, fortil forsynet med Kniplinger og for Resten beklædt med blomstret Bomuldstøi og Silkebaand.

*) Foruden de tidligere omtalte Skindhandsker bruges ogsaa brogede Uldvanter, især i mildere Veir, og naar man ikke kjører. Thi under Kjørselen er Skindhandskerne ikke alene et Værn mod Kulden, men ogsaa en fortræffelig, næsten uundværlig Beskyttelse for Hænderne mod de saa godt som uundgaaelige Stød og Slag under den hastige Fart.

I andre Egne har Kvindehuen andre Former, men Prisen for dem alle bærer uden Tvivl den Hue, som benyttes af Lappekvinderne i Karasjok*). Som Billedet viser, gaar den bagtil ud i en hjælmformet Forlængelse, der holdes opret ved et indvendig

Kone fra Karasjok.

anbragt Stykke Træ af samme Form. Saa vel selve Huen som dens Forlængelse er ofte prydet med uægte Guld- eller Sølvtresser. Det klædelige røde Slag, som bæres over Ryggen og Brystet, forekommer vistnok ligeledes kun i Karasjoks Egne; jeg har i

*) Koutokæinos Nabopræstegjæld.

Kone med Barn i „Komse“.

hvert Fald aldrig set den i Koutokæino; den benyttes mest paa Reiser.

Tidligere var Kvindehuen i Koutokæino den samme som i Karasjok; men under de religiøse Forvildelser, der i Midten af dette Aarhundrede som en epidemisk Sygdom udbredte sig blandt Koutokæinos Lapper, blev Hjælmforlængelsen kastet, da man var kommen til den Overbevisning, at Djævelen sad i denne Hjælm.

Jeg kan endnu tilføie, at Elvelappernes Kvinder hjemme i Huset ofte optræder i almindelige Fruentimmerskjørter.

Skulde Læseren — siger Rode — ved Hjælp af denne Skildring kunne danne sig en nogenlunde levende Forestilling om Lappernes Udseende, er det vel muligt, at de vil staa for hans Fantasi som uformelige, klodsede og smagløse Skabninger. Dette er til Dels ogsaa Tilfældet i den tykke og stive Vinterpaaklædning, som giver Lapperne, der sædvanlig er af temmelig lille Vækst, en uforholdsmæssig Førlighed. Men i den lette Sommerdragt tager en rask ung Lappekarl og en nogenlunde net Pige, der, uagtet Lappefruentimmerne just ikke altid ved deres Udseende kan legitimere deres Krav paa at regnes med til det smukke Kjøn, dog af og til findes, sig aldeles ikke ilde ud.

Saa snart Børnene er saa store, at de kan gaa, er de klædte lige som de Voksne, og de ser ganske pudsige ud i denne deres Dværgeskikkelse. De ganske smaa Børn har derimod slet ingen Klæder, men ligger indsvøbte i et Lammeskind og Mos i deres Komse. Denne Indretning er en Slags Mellemting mellem en Klædning, en Seng og en Vugge; den er dannet af Træbøiler som et Trug, overtrukken med Læder, og netop saa stor, at Barnet kan ligge deri, altsaa en Alen eller fem Kvarter i Længde og maaske 8 Tommer bred, noget smallere i den nedre end i den øvre Ende. Til Beskyttelse for Barnets Hoved er Komsen i den øvre Ende forsynet med en hvælvet Kappe, omtrent af Form som den, man stundom ser paa Vugger; til Kappens Forrand er fastgjort et Tørklæde, der kan bredes ud over hele Komsen. Til

Underholdning for Barnet er der spændt nogle brogede Baand fra Hvælvingens Rand til Komsens Forende, og disse Baand er besatte med Glasperler, Sølvknapper o. l. Naar Barnet er nedpakket

Johannes Persen Pentha (45).

i Komsen, tilsnøres Læderovertrækket, hvorunder Benene har Plads. Til begge Komsens Ender er fæstet en Rem, som Moderen kaster over Skuldrene, naar hun paa Vandringer bærer Barnet; i denne Rem ophænges Barnet ogsaa inde i Teltet, eller ude paa Marken paa en Trægren, naar Moderen har andet at

gjøre, end at sysle om det. Pattebørnene medføres næsten altid af Mødrene under disses Arbeider og Reiser til Markeder, Kirken o. s. v.; ingen Naboer findes, til hvem Barnet kunde overlades,

Birret Mikkelsdatter Hætta (20).

og Afstandene er overalt saa store, at Barnets Pleie og Ernæring ellers vilde være umulig.

Denne Maade at indpakke og bevare Børnene paa er sikkert, naar Hensyn tages til Lappernes Levevis, den bedste og bekvemmeste, der kan tænkes. Naar Barnet er nedlagt i sin Komse, er

det ikke alene lettest at haandtere, men det kan ogsaa forlades for en Tid uden Frygt for, at det skal komme til Skade. Man ser undertiden Mødrene, naar de i et eller andet Ærinde løber bort, stikke Komsen paa Ende ned i den dybe Sne, og Barnet ligger eller rettere staar saaledes uden ringeste Fare. Rode, hvem jeg fremdeles i det væsentlige citerer, fortæller, at han en Gang i Koutokæino var Vidne til, at en Ren, der var forspændt en Pulk, hvori et halvaarsgammelt Barn laa i sin Komse, sled sig løs fra Moderen, førend denne havde sat sig i Pulken, og med pilsnar Flugt satte af Sted. Pulken væltede straks i Begyndelsen, og slæbtes saaledes i omvendt Stilling over Stok og Sten. At Barnets Hoved maatte være knust, førend Renen tabtes af Syne, var jo en ganske nærliggende Formodning; Forundringen var derfor ikke mindre end Glæden, da de Lapper, der øieblikkelig paa Skier var satte efter Renen, næppe en Time senere bragte Renen og Pulken med det aldeles uskadte Barn tilbage. Først hen imod en halv Mil fra Stedet havde man naaet Renen; dens Tømme var bleven hængende i en Busk, og Renen var derved bleven standset: Pulken blev vendt, og Barnet fandtes — sovende. Komsens Hvælving og det foran denne bundne Klæde havde afpareret Stødene og endogsaa hindret Sneen fra at trænge ind.

Naar Barnet er født, skjænker Forældrene det en Renko; det samme er ligeledes undertiden Tilfældet, naar Barnet faar sin første Tand. Alt Afkom af disse Rener er Barnets Eiendom; er Renerne frugtbare, og er der Held med dem og deres Afkom, kan Barnet, naar det er voksent, allerede have en god Begyndelse til Velstand. Ved Arvens Skiftning medregnes disse Rener ikke.

Lappebarnets Lege er naturligvis høist forskjellige fra Børnenes Lege hos andre Folkeslag; de vordende Lapper forfærdiger sig Kastereb, Skier og Pulke, de øver sig i at gaa paa Ski, kaste med Lassoen o. s. v. I Almindelighed maa de skjøtte sig selv; paa Tugt og Orden lægger man ikke stor Vægt. Naar de kom-

mer i Skolen, siger Hvoslef, ligner de utæmmede Rener; enten viser de Trods, eller de søger Udflugter ad Krogveie. Maaske som en Følge af nævnte Frihed bliver de meget ligegyldige og

Brita Johannesdatter Tornensis.

forsømmelige lige over for deres Forældre, saafremt ikke en forventet Arv eller anden Egoisme holder dem i Tømme. Kun nødig underholder de deres Forældre, naar disse bliver gamle; de gjør det i hvert Fald mere for Skams Skyld end af Kjærlighed.

Gamle og især syge Folk er ogsaa til stort Besvær for Lapperne, navnlig ved deres Flytninger; gamle Slægtninge medføres derfor sjældent, men maa enten gaa paa Tiggeri, eller de indlogeres hos en fastboende Lap; undertiden tages de med til Fjælds, men lægges da hele Vinteren i et særskilt, nogenlunde centralt liggende Telt, hvor de af og til besøges af deres vidt omstreifende Børn. Bliver nogen syg, maa han sædvanlig enten medføres eller indlogeres hos en anden; men undertiden lader man ham tilbage efter at have forsynet ham med Ved og Mad, stundom tillige med et Barn til Pleie.

Tjenestefolkene behandles som Børnene. De fæstes ikke paa noget bestemt Tidsrum, men saa længe, de behøves. De aflønnes med Rener og nogle Klæder. Har de Held med deres Rener, kan de efter en Tids Forløb eie en lille Hjord og blive deres egne Herrer. —

Lappernes fysiske Eiendommeligheder skildres af v. Düben i kort Udtog omtrent paa følgende Maade.

Lappens Figur er for det meste uanselig; han er lille og spæd af Vækst; Middelhøiden er $1^1/_2$ Meter, Kvinderne er lidt mindre.

Lapperne gaar i Almindelighed noget foroverbøiede og bliver derved krumryggede, hvorved de kommer til at se endnu mindre ud, end de egentlig er. Benene er for det meste noget korte i Forhold til Overkroppen, og Hjulbenethed er meget hyppig.

Hudfarven er i Ungdommen lys; man finder da en livlig Rødme i Kinderne og en klar Teint. Kvinderne bibeholder denne Hudfarve bedre end Mændene, der tidligt taber den; hos disse og de ældre Kvinder er den brungraa, hvortil ikke alene Smuds er Grunden, men sandsynligvis ogsaa Modsætningen mellem Heden ved Teltilden og Kulden ude, samt deres for alle Klimaets Ublidheder udsatte Levevis. Haaret er i Almindelighed mørkt, oftest stridt og meget sjældent krøllet. I Alderdommen graaner Haaret, men næsten aldrig bliver det hvidt. Skjægvæksten er i Regelen

sparsom; den findes mest paa Overlæben og Hagen, mindst paa Kinderne.

Musklerne, skjønt ikke store, er vel udviklede, og som

Aslak Johnsen Bals (35).

Følge af deres bestandige Anvendelse i særdeles tjenestedygtig Stand. Lapperne brydes gjærne, og de gjør det baade med Kraft og Ihærdighed, ligesom de overhovedet i alle deres Bevægelser er udmærket sikre og smidige. Deres Levevis er ogsaa saaledes,

at Muskelkraften stadig behøver at udvikles. Om dette end især gjælder Manden, saa passer det dog ogsaa, om end i ringere Grad, paa Kvinden, thi hun har jo for en stor Del de samme Gjøremaal som han.

Johannes Johannesen Hætta (58).

Egentlig muskelstærke er Lapperne dog ikke; i denne Henseende er Nordmændene, Svenskerne og Finnerne dem langt overlegne.

Synet er særdeles skarpt, og paa Grund af stor Øvelse skjelner Lapperne Gjenstandene i overordentlig store Afstande. Munden er bred, og Læberne i Almindelighed tykke. Tænderne er som oftest gode, og de fleste Europæerinder vil med Beundring

Rasmus Andersen Spein (65).

og Misundelse kunne betragte deres unge, lappiske Søstres hvide Tandrækker.

Ansigtsudtrykket er i Regelen godmodigt og venligt, næsten

barnligt, dog med Undtagelse af de rynkede Øienbryn, der giver Udtrykket et vist melankolsk Præg.

Stemmen er for det meste noget pibende, Tonen tynd og klangløs.

Brita Olsdatter Nango.

Hænder og Fødder er i Almindelighed smaa, skjønt de sidste i paaklædt Tilstand synes store, medens Benene paa Grund af Benklædernes Tranghed, synes uforholdsmæssig smalle, især der, hvor de stikker op af de udstoppede Sko.

Lapperne glæder sig ved en god Helbred; de er sjældent syge, efter at de vel er komne ud over de første Barndoms Aar, og ofte naar de en høi Alder. Men Tiden tager temmelig hurtigt paa dem, og efter deres Udseende kan man vanskelig bedømme Alderen; de ser efter vore Begreber sædvanlig ældre ud, end de er. Især er dette Tilfældet med Kvinderne, der som unge ikke sjældent har et frisk og tækkeligt Udseende, men som ældre ofte er vederstyggelige.*)

I Henseende til Renlighed staar Lapperne ikke høit. Dog er i hvert Fald Fjældlapperne for en Del undskyldte. De ligger hele Vinteren i Klæderne, undertiden ogsaa om Sommeren; om Vinteren i en Pels, hvis Haar vender indad. Hele Familien bor sammen i Teltet, og der er ingen Leilighed til at vaske Kroppen; kun Ansigt og Hænder vaskes stundom. Selv om de har vasket sig, tilsmudses de inden faa Øieblikke af Røgen i Teltet, af Sod fra Ildstedet, af Sved og af Smuds fra Marken. Deres Forsømmelighed lige over for Renlighedsforskrifterne synes imidlertid ikke at bekomme dem ilde, tvært imod virker Smudset maaske som en nyttig og beskyttende Fernis mod Indvirkningen af Temperaturvekslinger og Uveir.

Kæmning er en Akt, som kun nu og da foretages, og Klæderne bliver i Regelen siddende paa Kroppen, til de er udbrugte, eller Aarstiden kræver Bytte. Under disse Forhold kan man ikke undre sig over, at der indfinder sig Indkvarteringer af forskjellig Art. Naar v. Düben med Hensyn til det elskværdige Væsen, der paa Latin hedder Pediculus, siger, at han kun hos faa Lapper har truffet det, da gjælder dette visselig ikke om Lapperne i Koutokæinos Egne. Tvært imod, de gaar uden Undtagelse omkring med hele Hjorder af disse Skabninger; for at forhindre en alt for stor Overbefolkning maa der af og til foranstaltes en større

*) Ved en Del af de i dette Afsnit givne Portræter af Lapper er Alderen tilføiet i Parenthes.

Slagtning. Men det er ligesom med Smudset: Lappen selv generes ikke af saadanne Bagateller. Betegnende for hans Opfattelse af denne Sag er følgende Historie, som jeg en Gang hørte i Kouto-

Mikkel Josefsen Neckela (21).

kæino. En Lap saa en af de omhandlede Kavallerer tage sig en Spadseretur uden paa hans Kofte. Forsigtig tager han den med Fingrene og stikker den ind i Barmen med de Ord: „Vil Du se, at Du kan blive indenfor, Du Kanalje!“ —

Lapperne er i Almindelighed gjæstfrie og omgængelige. Gjæstfriheden angaar dog hovedsagelig kun Tag, Soveplads og Varme. Man kan undertiden se den ene efter den anden reisende Lap komme ind i et Telt under et Uveir og tage Plads der inde. Er de kjendte med Teltets Beboere, bydes der dem maaske en Kop Kaffe, ellers maa de nøie sig med en lille Plads ved Ilden og med Vand; thi Lappen generer sig slet ikke for at spise med sin Familie uden at byde den ubudte Gjæst noget.

Karen Aslaksdatter Eira. Ravdna Andersdatter Somby. Kirsten Pedersdatter Bals.

Lapperne hilser i Regelen hinanden med: „buorre bæive“ (god Dag), hvortil den Tiltalte svarer: „Ibmel adde“ (det er Gud, som giver den); derpaa følger en Slags halv Omfavnelse, idet hver lægger sin høire Arm om den andens Liv, og ofte rystes Hænderne ovenpaa med gjentagne: „burist, burist“ (vel, godt). Tager Lappen Afsked, siger han „batse dærvan“ (forbliv frisk), hvortil de Tilbageblivende svarer: „mana dærvan“ (gaa frisk).

I deres indbyrdes Omgang er Lapperne muntre og snaksomme. Naar den vandrende Lap nærmer sig et Telt, paaskynder han sin Gang mere og mere, og ankommer næsten løbende, saa

ivrig er han. Ved Teltdøren kaster han sin Byrde paa Marken, træder hurtigt ind i Teltet, udbryder med Livlighed „burist, burist", sætter sig ned paa korslagte Ben, og inden faa Øieblikke er han i den livligste Samtale.

Mathis Johannesen Hætta (60).

Intet Kaffeselskab kan være mere høirøstet end en omkring Teltets Ild placeret Gruppe af Lapper, der nylig har truffet hverandre. Er der nogen Fremmed til Stede, er man rigtignok i Begyndelsen noget stille og tilbageholden; men er den Fremmede

selv meddelsom og venlig, og fremfor alt er han skjæmtsom, ændres Forholdet snart, og Lappen er da ikke bange for at svare paa Tiltale. Thi Lappen er selv Humorist og giver gjærne Gjensvar, kvikke og skarpe.

Omgangen mellem Ungdommen af begge Kjøn er særdeles fri og ugenert; i Teltene ligger Husbonderne, voksne Børn og Tjenestefolk om hverandre. De sædvanlige Følger indtræffer selvfølgelig ogsaa.

Lappen er i Almindelighed sparsom, ja endog gjerrig; Rigdommen bestemmer hos ham Rangen og giver Anseelse; maaske vil han ogsaa være forberedt paa slettere Tider. Tidligere pleiede Lapperne at realisere alt, hvad de kunde undvære, i Sølvpenge, som nedgravedes paa Steder, der kun var kjendte af Skattens Eier. Døde han, inden han kunde give nogen en Meddelelse herom, blev Skatten ubekjendt liggende i Jorden, og den ligger der formodentlig endnu den Dag i Dag. I vore Tider derimod har Lappen faaet Øie for, at han gjør bedre i at sætte sine Penge i en Bank.

I Forbindelse med denne Sparsommelighed og den for Lappen særegne Mistænksomhed staar den Omstændighed, at han, skjønt velvillig og høflig mod den Reisende, er temmelig fordringsfuld med Hensyn til Betaling, og at han i Handel og Vandel er egennyttig og forslagen; man maa passe godt paa, for at man ikke skal blive narret af ham. Mærker han, at man i høi Grad ønsker en Ting eller trænger til den og kun kan faa den gjennem ham, kan han skrue sine Fordringer meget høit op.

Lappen har en stærk Tilbøielighed til at hengive sig i Nydelsen af Livet, hvad enten det er i Form af en Pibe Tobak eller en Kop Kaffe eller et Glas Brændevin. Derfor synes han ofte temmelig magelig og sendrægtig. Tiden er intet for ham. Han har ikke Uhr og beregner ikke Tiden efter Timer, men efter Solens og Stjærnernes Stilling. Sker en Ting ikke i Dag, saa sker den vel i Morgen, og om ikke da, saa en anden Gang: det

er hans Filosofi. Skal han opgjøre et Kjøb, bestemme sig for et Arbeide eller antages som Ledsager for en Reisende, udfordres der endeløse Overveielser, inden Sagen kan blive afgjort; han vakler frem og tilbage i Beslutningen, og er den endelig til sidst

Ung lappisk Pige.

fattet, sættes den kun langsomt i Værk. Opgjørelsen af en Akkord om Rener til Transport af Sager, om Ledsagelse paa en Reise, Opbrud fra et Hvilested, Byrdernes Anbringelse o. s. v. under Reisen, er Ting, som paa Grund af denne Lappernes Sen-

drægtighed kræver baade overmaade lang Tid og for den Fremmedes Vedkommende en udsøgt Taalmodighed, for at de skal kunne bringes til en lykkelig Afslutning. Hastværk maa man ikke have, naar man færdes blandt Lapperne og er afhængig af dem. Men naar Lappen endelig kommer i Gang, naar en Beslutning endelig er fattet, et Foretagende endelig paabegyndt, udfører han sit Hverv ordentligt; han er da baade ihærdig og samvittighedsfuld i Udførelsen af, hvad han har paataget sig.

Anna Aslaksdatter Gaup (18). Anna Johnsdatter Somby (20).

Lapperne er gjennemgaaende et godmodigt Folkefærd, og langvarigt Fjendskab mellem dem hører til Sjældenhederne. Mandens Opførsel lige over for Hustruen, Børn og Tjenestefolk er velvillig og human.

Lappernes Forhold til de Folkeslag, mellem hvilke de lever, er i det hele taget godt. Dog med een Undtagelse. Det er det spændte Forhold, der existerer mellem Fjældlapperne og Nybyggerne i de Egne ved Kysten, hvor Nomaderne færdes om Sommeren. Nybyggerne besværer sig over, at deres Marker og Enge nedtrampes af Renerne; at Lapperne udstrækker deres Vandringer

til Egne, hvor de tidligere ikke er komne; at man aldrig kan gjøre sin Ret gjældende lige over for den, der har forvoldt Skaden, og følgelig heller aldrig faa nogen Erstatning. Lapperne paa deres Side beklager sig over, at deres Omraade Aar for Aar mere og mere indskrænkes; at de faa og trange Veie, som gjør deres Vandringer til Kysten mulige, mere og mere afstænges; at den Bosiddende skyder deres Rener, at hans Hunde farer ind i og adsplitter Hjordene o. s. v. Hver af Parterne paastaar at have Ret, og har det vel ogsaa. —

Til Slutning skal jeg endnu anføre de Ord, hvormed v. Düben under et skildrer Lappernes Karakter; disse Ord er vistnok saa træffende og udtømmende, at der hverken kan lægges noget til eller trækkes noget fra. Han siger:

De er barnlige Vilde, med denne naive Blanding af Godhed og Slethed, Enfold og List, Følsomhed og Raahed, Magelighed og Opbrusning, som i Almindelighed betegner denne Menneskelighedens oprindelige Tilstand.

VIII.

Om Renen.

Det aller vigtigste i Fjældlappens Husholdning er hans Rener; de er i Virkeligheden alt for ham, eller som en ældre svensk Forfatter udtrykker sig: „de er Lappens Ager og Eng, hans Heste og Kør; han modtager fra sine Rener alt, hvad Land og Strand, Indien og Levanten yder os". Selv om dette ikke skulde være aldeles korrekt, saa forsyner dog Renen Lappen med Føde, Klæder og Arbeidskraft; den giver ham Mælk, Ost og Kalve; den slagtes til Føde og til Salg; Huden benyttes til Klæder og Skind, Pande- og Benhuden til Skotøi; og ved at sælge disse og andre Produkter af Renen — og det er næsten det eneste, som Lappen har at sælge — skaffer han sig, hvad han for øvrigt behøver: Vadmel til Klæder og Telt, Mel, Salt, Brændevin, Værktøi og Smykker; af Renens Sener danner Kvinderne Traad; af Ben og Horn forfærdiges Redskaber eller koges Lim, o. s. v.

Dette for Lappen saa vigtige Dyr, der tillige giver disse høinordiske Egne et ganske særeget Præg, skal jeg her noget nærmere omtale, i det væsentlige efter v. Düben's Fremstilling.

Renen, der endnu lever vild hist og her i det Indre af den skandinaviske Halvø, er baade i vild og tam Tilstand et smukt

og kvikt Dyr, i fuldvoksen Stand omtrent 5 Fod lang fra Hornenes Rod til Halen, 3—3½ Fod høi. Den vilde er noget større.

Renen ligner i sin Bygning de andre Hjortearter, men den er plumpere og har et forholdsvis større Hoved, og Snuden ligner Koens; Skulderbladene staar temmelig høit op, saa at der dannes en Slags Pukkel, men den er saa lav, at den knap bemærkes.

Sommerdragten er mørk brungraa og mørkest langs Ryggen; det sidste er ogsaa Tilfældet ved Vinterdragten, der for øvrig er hvidgraa; stundom, skjønt sjældent, er Farven aldeles hvid baade Vinter og Sommer. Lapperne sætter særlig Pris paa de ganske hvide Rener, dels maaske, fordi disse synes dem de smukkeste, dels fordi de, naar deres Hjord bestaar af baade brune og hvide Dyr, lettere kan skjelne Flokken paa lange Afstande mod de brune Fjælde. Naar Kalven fødes, er den rødbrun, siden bliver den mørkebrun og efterhaanden lysere.

Partiet omkring Øinene er altid sortebrunt. Paa Halsens nedre Side, hen imod Bringen, findes et Knippe af lange, fremstaaende Haar. Snuden er hvid, og det samme er Tilfældet med den korte, omtrent 3 Tommer lange Hale; neden for denne findes en hjærteformet hvid Plet. Haarene paa Benene er sædvanlig mørke; i Nærheden af de brede Klove er Fødderne hvidringede. Haarbeklædningen er, især om Vinteren, temmelig tæt; Haarene er stive, dækker hverandre og er 1½—2 Tommer lange.

Sjælden er Renen uden Horn (eller Takker, som det zoologiske Sprog foretrækker at kalde disse Dannelser). Sædvanlig er Hannens Horn 2—3 Fod lange; de er rettede bagud og opad, paa Midten bøiede fremad. Spidserne er sammentrykte fra Siderne og fingerdelte i flere Grene eller „Ender“. Lige over Panden udgaar der omtrent fra Hornenes Rod en eller to kraftige Grene, der ofte naar helt til Snudespidsen; de er i deres yderste Ende lodret sammentrykte, aldeles flade, næsten spadeformige og forsynede med smaa Grene. Afstanden mellem begge Hornenes

Spidser svarer omtrent til Hornenes Totallængde. Undertiden findes kun eet Horn, stundom tre, hvoraf et midt i Panden, og endnu flere Variationer i Hornenes Form og Udvikling træffes hyppigt. Hunnernes Horn er noget mindre end Hannernes, finere og mindre grenede.

Renkalvens Horn begynder at udvokse 4—5 Uger efter dens Fødsel, og de tiltager i Størrelse indtil Oktober Maaned, da de er omtrent 8 Tommer lange og som oftest ugrenede. Hannens

Bundne Rener.

Horn naar deres fulde Længde ved $4^1/_2$, Hunnens ved 3 Aars Alderen. Rentyren fælder sine Horn i Midten af November; de begynder atter at udvokse straks efter Fældningen, er i Midten af April omtrent 3 Tommer lange, ved Midsommer halvvoksne, i den sidste Halvdel af August fuldvoksne. Renoksen fælder sine i Midten af April, Koen i Midten af Mai, en halv Snes Dage efter Kalvningen; begges er fuldt udvoksede i Midten af August. Naar de nye Horn bryder frem, er de bløde og overtrukne med en lodden, fløielsagtig Hinde, der i August løsner sig og rives af,

saa at Hornene senere er aldeles nøgne. Under Udvæksten er Hornene meget skjøre og Hinden paa dem i høi Grad følsom for selv den mindste Berøring; de vokser især i Længde, mindre i Tykkelse.

Renen bliver i Almindelighed ikke ældre end 14—16 Aar, undertiden kan den dog opnaa en Alder af 20 Aar eller mere. I 4—4½ Aars Alderen er Renen fuldvoksen, og senere forandres ikke Hornenes Størrelse og Form, saa at man ikke hos Renen, som hos andre Hjorte, kan bedømme Alderen efter Horntakkernes Antal. Hornenes Størrelse er ikke altid den samme fra Aar til Aar, hvad der hidrører fra Fødens vekslende Beskaffenhed eller fra Sygdomme.

Parringstiden indtræffer i Slutningen af September og Begyndelsen af Oktober. Sidst i Mai eller først i Juni kaster Hunnen sædvanlig 1, stundom 2, høist sjælden 3 Kalve. Moderen nærer dem med sin Mælk indtil Oktober eller November; senere maa de selv sørge for deres Livsophold.

Om Høsten mærkes Kalvene af Hjordens Eier paa den Maade, at der i Ørene gjøres et enkelt eller dobbelt Snit, stundom udklippes et lille Stykke. Disse Mærker er af en bestemt, inden for samme Lappefamilie stadig gjentagen Form, og de udgjør det eneste, men ogsaa tilstrækkelige, positive Bevis for Eiendomsretten.

Renen giver sjælden nogen Lyd fra sig, bortset fra den under Løbet opstaaende, knitrende Lyd i Fødderne; men stundom frembringer den en Lyd, der nærmest kan sammenlignes med Svinets Grynten. Man hører den især, naar Hunnerne kalder paa deres Kalve, eller naar disse svarer eller søger Moderen. Ligeledes grynter Tyren i Parringstiden.

Renens væsentligste og kjæreste Føde er den efter Dyret opkaldte Renmos (rettere Renlav, Lichen rangiferinus); dog spiser den ogsaa med Begjærlighed Græs og Hø og i det hele taget næsten alle de Vegetabilier, den kan komme over, Urter, Træ-

knopper o. s. v. Renen skaffer sig selv sin Føde, uden at noget Foder indsamles til den (her ses bort fra, at Kjørerenerne paa Reiser sædvanlig fodres med indsamlet Mos). Selv om Marken er bedækket med et høit Snelag, forstaar Renen dog at finde frem til Mossen; den graver sig ned med Forføddernes brede, spadelignende Klove, og sparker Sneen op omkring det runde Hul. Naar Sneens Overflade om Efteraaret ved Regn eller Tøveir smelter og derpaa atter fryser til Is, er Renen ikke i Stand til at gjennembryde denne Isskorpe og komme ned til Mossen. Den er da indskrænket til Trælav og spæde Kviste, og under ugunstige Omstændigheder gaar mange under saadanne Forhold til Grunde af Sult.

Renen benævnes rigtignok Husdyr og kaldes tam, men den er et Husdyr, som aldrig opholder sig under Tag, og Hjorden i sin Helhed er aldrig tam. Man kan rigtignok uden videre gaa ind i Hjorden, lægge sin Haand paa Renerne og endog røre ved deres Horn; men forsøger man at holde en af dem fast, eller røber man i det hele taget mere nærgaaende Hensigter, flygter Dyret ilsomt bort. Hvorledes skulde Renen ogsaa blive tam? Mennesket giver den ingen Foder, den lever aldrig længe sammen med samme Eier eller Vogter; han driver den foran sig, hidser Hundene paa den og forvolder den kun Besvær, uden egentlig nogen Sinde til Gjengjæld at vise den nogen Tjeneste og Velvillie, fraregnet den eneste: at slippe den løs, naar han har brugt den.

Til Arbeidsdyr bruges mest kun Okserener; de tæmmes i det 3die eller 4de Aar. At tæmme en ung, allerede voksen Ren er et besværligt og anstrængende Arbeide, der fordrer baade lang Tid, Kraft og Behændighed. I Begyndelsen taaler Renen ikke Pulken bag sig; for lidt efter lidt at vænne den dertil, bruger man i Førstningen meget lange Tømmer og Dragreb. Ofte tæmmes Renen ved at man spænder den foran en Lastepulk og binder den bag en anden, med en allerede tæmmet Ren forspændt

Pulk eller mellem to saadanne. Det utæmmede Dyr stritter vel imod af alle Kræfter, men nødes dog til at følge med og trække sit Læs, og saaledes vænnes det lidt efter lidt dertil.

Renens Optræden i store Masser frembyder altid et smukt og storartet Skue. Saaledes skriver f. Ex. STOCKFLETH: „Alle fire Renbyer blev samlede, og i denne skovrige Egn tog Dyrene sig fordelagtigt ud. De fire Renbyer kunde tilsammen tælle omtrent 1700 Dyr, men mellem Krattet syntes Antallet dobbelt saa stort, og Fjældene og Buskene syntes i Ordets egentligste Forstand at leve og bevæge sig. Allerede troede jeg, at hele Flokken var leiret om Teltene, da Dyrene pludselig saa op til et skovklædt, høit Fjæld, ved hvis Fod vi befandt os, og i samme Øieblik vendte ogsaa vi vore Øine did og bemærkede, at det øverst oppe paa Fjældtoppen begyndte at røre og bevæge sig. Bevægelsen tiltog mere og mere, og nu saa vi ogsaa Vogterne og Hundene, hvis Raaben og Gøen lød ned til os. Ned ad og ud over Fjældets Sider og Bratheder kastede sig flere hundrede Rener i flyvende Galop; smukt tog Dyrets Reisning og Holdning sig ud under det lette og flyvende Løb. Fjældets Styrtninger og Træerne mangfoldiggjør Dyrenes Vendinger og Bevægelser; i ustandset og ustandselig Fart omgaar de, i raske og muntre Vendinger, løsrevne Klippeblokke, forsvinder bag disse og Træerne og kommer atter til Syne. Nogle hundrede Skridt fra det Sted, hvor vi stod, styrtede nu Flokken galopperende frem, og det lød, som om en Stormvind susende foer gjennem Skoven, som om en Skylregn plaskede. Ladende de bjæffende og forfølgende Hunde langt efter sig, styrtede Flokken sig midt ind iblandt de omkring Teltet leirede Rener, og opskræmte disse til alle fire Himmelegne. Ordnende og styrende saas nu Vogterne fare frem paa Skierne, udsendende Hundene i alle Retninger. Et Kvarter senere er alt igjen samlet og roligt, for saa vidt Renerne kan være rolige. I forfængeligt Overmod og indtagen i Lyden af sin egen Gøen, forfølger en og anden geskæftig og bjæffende Hund en Ren, efter

Rener.

at denne er kommen tilbage til Hjorden. Hurtig vender Renen sig om, gjør et Stød med sine Horn, og Hunden ligger paa Ryggen og spræller; nu er det dens Tur at flygte, og den gjør det ogsaa, beskæmmet og tudende, med Halen mellem Benene. Med rolig og stolt Holdning ser Renen efter den Flygtende, som vilde den sige: uden for Hjorden er Din Plads, inde i den har Du intet at gjøre, hvorpaa den vender sig om til sine Kammerater".

Rode giver følgende Oversigt over, hvor stor Hjord en Lap behøver for at kunne leve deraf. Formuende eller dog velstaaende er den Lap, hvis Hjord er talrig nok til at kunne taale en aarlig Slagtning af 30—40 voksne Rener, hvilket Antal omtrent medgaar til Husholdningens Behov. Ti, tyve eller flere Stykker maa end videre kunne slagtes til Salg eller til Ombytte med andre Fornødenheder. For at kunne taale en saadan Slagtning uden at formindskes, maa Hjorden bestaa af i det mindste 2—300 Stykker, Okse- og Kjørerenerne samt Kalvene iberegnede. I en saadan Hjord vil der findes omtrent 100 voksne Hunner (Simler), 30—40 Hanner og Resten Kalve. Antager man, at hver Hun aarlig kaster 1 Kalv, faar Eieren om Foraaret 100 Kalve, hvoraf imidlertid næppe flere end Halvdelen oplever den næste Vinter; mange omkommer af forskjellige Grunde, og en Del maa slagtes for at skaffe Skind til Klæder, især til Børnene. Hjorden faar altsaa en Tilvækst af omtrent 50 Rener til at erstatte Afgangen af dem, der spises, sælges, forkommer eller bliver Ulvens Bytte.

Rige Lapper har Flokke paa 1000, 2000 eller vel endog flere Stykker. Den rigeste norske Lap, man ved om, var Per Banner, der i 1828 antoges at eie 8000 Rener. Antallet af samtlige Rener i Norge er omtrent 100,000, af samtlige Lappers Rener omtrent 400,000.

En Kjøreren har i Koutokæino en Pris af 20—30 Kroner, en Slagteren er noget billigere.

Denne Lappens Eiendom, der altsaa i Pengeværdi repræsenterer en ret betydelig Sum, er imidlertid meget usikker. Foruden

den tidligere nævnte Omstændighed, at Sneen stundom dækkes med en haard Isskorpe, kan andre Naturforhold skade Renen. Saaledes er f. Ex. de unge, ja selv aarsgamle Rener ikke i Stand til at faa tilstrækkelig Føde i de Aar, da der falder særdeles megen Sne; de maa gaa til de Huller, som de ældre har gravet, og en stor Del af dem sulter derfor ihjel, saafremt ikke Mossen er særdeles rigelig. Naar Foraaret kommer sent, naar Hunnerne altsaa maa føde paa Sneen og selv lider Mangel paa Føde, dør mange Kalve som Følge af Kulden og Mødrenes Svaghed. Forskjellige Sygdomme, som angriber Renen, kan i høi Grad formindske Flokken. Dertil kommer Renens andre Fjender: Jærven, i enkelte Egne Bjørnen, men fremfor alt Ulven, for hvem Lappen aldrig er sikker, og som undertiden kan anrette en forfærdelig Ødelæggelse i hans Hjord.

Kjørselen med Ren er tidligere omtalt; her kan endnu tilføies følgende.

Saa vel ved Flytninger som Markedsreiser har Lappen sædvanlig flere Læs, og af dem danner han, hvad han kalder en Raide. Forrest kjører Lappen i sin tomme Pulk; til denne bindes en Ren med sit Læs, bag dette atter en forspændt Ren og saaledes videre, 6, 8, endog indtil 15 Rener og Pulke efter hverandre. Er det en hel Familie, som reiser, og er der mange Læs, dannes flere Raider. Bag hver Raides sidste Pulk er der gjærne bunden en Ren (Stoppe-Ren), der er bestemt til at holde igjen, naar det gaar ned ad Bakke, eller flere Rener som Reserve. Det hænder nemlig ikke sjældent, at Renen udmattes, inden man naar Raststedet.

Bag hver enkelt Kjørepulk bindes ligeledes ofte en Stopperen. Er de Reisende uvante med Renkjørselen, kjører de undertiden ogsaa i en Raide, idet deres Rens Tømme bindes til den foregaaende Pulk; forrest i Rækken kjører da den lappiske Fører, eller som han kaldes: Vappus (en Fordreining af det lappiske

Ord: oapes, Veiviser, Kjendtmand), og leder hele Raidens Bevægelse.

Lapperne kjører aldrig med mere end een Ren forspændt for hver Pulk, og kun yderst sjælden og blot for en kort Tid har mere end een Person Plads i Pulken (Smaabørn undtagne). Heller ikke spændes nogen Ren for mere end een Pulk ad Gangen. Det kan her ligeledes bemærkes, at Renen aldrig anvendes som Ridedyr, skjønt den er af omtrent samme Størrelse som Æslet.

Selv om Pulkene ikke er sammenbundne til en Raide, kjører man dog altid i Rad, til Dels fordi Veien bliver bedre, jo flere der kjører efter hverandre. Renen er saa vant hermed, at selv paa en flad Mark eller en Sø, hvor Sneens Overflade er frossen saa haard, at den kan bære, og hvor det altsaa for Renen kan være ligegyldigt, hvor den gaar, selv der følger den saa nøie den foranløbende Ren i hver eneste Krumning, at det næsten er umuligt at faa den til at gaa en Gjenvei.

Paa blank Is kan man ikke kjøre med Ren, da Dyret ikke staar fast paa den glatte Overflade.

Reiser med Ren er ikke blot ofte besværlige, men ogsaa temmelig kostbare, naar man har meget Gods med sig; en enkelt Ren trækker forholdsvis lidt, og man behøver altsaa et stort Antal Dyr foruden Førere. Omtrent 200 Pund anses som fuldt Læs for en Ren; dog kan den, især paa kortere Stykker, og naar Veien er god, trække meget mere.

Dobbelt besværlig er Transporten med Ren selvfølgelig ved Lappernes Flytninger i den Tid af Aaret, da Jorden ikke er dækket med Sne. Da maa alle Lappens rørlige Eiendele, Telt og Redskaber, transporteres paa Renens Ryg. Dyret forsynes da med en Slags Bæresadel, der bestaar af to smalle, for oven samlede Birkestykker, der slutter sig til Kroppens Sider, og som for oven bærer to udskydende Spidser eller Kroge, paa hvilke Byrden ophænges, lige meget paa hver Side. Paa Dyrets Ryg anbringes under Bæresadlen et Stykke Renskind eller en Græs-

pude. Saaledes belæssede Rener er ikke lette at føre. I Spidsen gaar en af Lapperne og leder i en Tømme den første Ren. De øvrige bindes til denne, saa at i alt 6—8 Stykker i Rad følger i hverandres Spor. Paa daarlig Vei kan dog ikke flere end 3—4 gaa efter hverandre; thi dels faar Renen ofte det Indfald at vige til Siden for at tage sig en Mundfuld Mos, dels hænder det let, at Byrderne og med dem Renerne hænger sig fast mellem Stenene og i Buskene. Lappen i Spidsen maa hvert Øieblik drive paa Renerne for at faa dem til at gaa, ja ofte bogstavelig talt trække dem med sig. Saa snart man kommer til en nogenlunde dyb Bæk, maa Byrderne aflæsses og bæres over af Lapperne; thi Renen er saa lav, at Byrderne vilde blive vaade, hvis Dyret med dem paa Siderne skulde vade eller svømme over Vandløbet. Omtrent en Mil — tre til fire Timers Tid — kan Renen holde ud at gaa fuldt belastet; da maa den hvile og æde, og Byrderne selvfølgelig tages af den. Kort sagt, den hele Affære er baade langsom og besværlig, ligesom den kræver megen Omtanke hos Førerne.

Den Hurtighed, hvormed man ved Sneføre kommer frem med Ren, er under visse Omstændigheder meget stor, især i Begyndelsen af Reisen, og naar denne ikke er alt for lang, end videre naar Føret er godt, og Renerne ikke udmattede efter tidligere Ture. Rode siger herom: „Det er en ganske almindelig Tro, at man med Ren kommer omtrent lige saa hurtigt frem som med Damp. Det er sandsynligvis Forestillingen om den Hurtighed og Lethed, hvormed Renen som alle Hjortearter bevæger sig, der har fremkaldt denne Mening, og adskillige Reisende, der af Mangel paa bedre Udbytte af deres Færd til Nordkap, dog i det mindste vil have den Tilfredsstillelse, ved Hjemkomsten at fortælle deres Landsmænd noget vidunderligt, har gjort deres til at bestyrke den. Men naar man betænker, at en Ren ikke er større eller sværere end et nogle Uger gammelt Hesteføl, og man sammenholder det Begreb, man derved faar om Dyrets Kræfter, med

Stationernes Afstand og Veiens Beskaffenhed, da vil man næppe, uden at fordre Mirakler, kunne vente at reise med Dampfart. At løbe løs og ledig er et; at slæbe en Pulk med et voksent Menneske 16—18 Mil, stundom igjennem dyb Sne, noget ganske andet; det første kan gaa hurtigt, men at det sidste skulde gaa lige saa hurtigt, strider imod Sagens Natur. Vel kan man i godt Føre og paa en jævn Vei tilbagelægge en enkelt Mil eller mere i kortere Tid end en halv Time; men en saadan Hurtighed kan man ikke gjøre Regning paa, naar det gjælder en længere Reise. Fra Alten til Koutokæino (ca. 16 Mil), eller fra det sidstnævnte Sted til Karasjok (ca. 18 Mil) benyttes sædvanlig de samme Rener den hele Vei, og denne Reise udføres i Almindelighed efter Aarstiden og Førets Beskaffenhed i noget længere eller kortere Tid end 2 Dage. Vanskelig kunde den gjøres i samme Tid med Hest, et vel langt kraftigere, men næppe saa udholdende Dyr som Renen. Naar man har kjørt i 3—4 Timer, spændes Renen en halv Times Tid fra Pulken paa et Sted, hvor der vokser eller kan faas Mos, for at Dyret kan faa sig lidt Føde og puste ud; om Natten forunder man Renen flere Timers Hvile, som ogsaa den Reisende sædvanlig selv tiltrænger, og som han finder i de Fjældstuer eller Hytter, der i denne Hensigt er opførte i nogle Mils Afstand fra hverandre. Paa det aabne og nøgne Fjæld er Føret sjælden synderlig tungt, da Sneen gjærne fyger bort eller af Vinden trykkes sammen, efterhaanden som den falder; men i de smaa Dalstrøg og Fordybninger, som man stundom passerer, paa Elvene eller hvor Kratskoven giver Ly mod Vinden, er stundom Sneen saa dyb og løs, at Renen synker helt ned til Ryggen, og kun kan komme frem ved at hæve sig paa Bagbenene og hoppe Stykke for Stykke. At dette maa være høist udmattende for Dyret, og at man følgelig under saadanne Omstændigheder kun kommer meget langsomt fremad, er let at indse. Det fataleste Tilfælde, som kan møde den Reisende, er dog Tøveir; thi da sætter Sneen sig fast under Pulken, hvorved den bliver

overordentlig tung at trække; og der gives ingen større Taalmodighedsprøve, end en Reise under saadanne Omstændigheder. Thi ikke nok med, at man kun kan kjøre Fod for Fod: man maa ogsaa hvert Øieblik standse og staa ud af Pulken, medens Lappen vender denne om for at befri den for den paafrosne Sne og Is. Stundom hænder det ogsaa, at et stærkt Snefald nedtynger Isdækket paa Elvene, saa at Vandet stiger op over Isen og smelter en Del af Sneen; under saadanne Forhold kan man let komme til at tilbringe mange Timer, ja vel endog en hel Dag paa en enkelt Mil."

Om Reiser med Ren siger Rode end videre: „Det er altid ubehageligt at reise i slet Veir, men aldrig har dog Veirets Ublidheder saa megen Indflydelse, som naar man kjører med Ren. Denne Reisemaade, der i og for sig selv er mere trættende end andre, fordi alle Bekvemmeligheder under Veis fuldstændig mangler, kan i haardt Veir blive i høieste Grad besværlig og anstrængende. Hvad det vil sige at udholde et alvorligt Stormveir og et forrygende Snefog paa det nøgne Fjæld, ved kun den, som har prøvet det, og er man under disse Omstændigheder nødt til at tilbringe Natten under aaben Himmel, er en god Helbred en nødvendig Betingelse. At man endog nødes til for Veirets Skyld at lægge sig ude under aaben Himmel og lade sig begrave under Sneen, kan vel hænde; men det indtræffer visselig langt sjældnere, end Rygtet fortæller, og mange Reisende har Aar efter Aar færdedes i disse Egne, uden at et saadant Tilfælde nogen Sinde har truffet dem. I Almindelighed forstaar Lappen selv i Mulm og Mørke at finde frem til en af Fjældhytterne, og hvor usselt Herberget her end kan være, saa har man dog mere Ly end udenfor, ligesom man kan vederkvæge sig med lidt varm Mad og et Par Timers Søvn.

At Fjældlapperne kan finde frem over vilde, øde Fjældegne, hvor der ikke engang er Spor af Vei at se, synes næsten ubegribeligt. Men dog er det Tilfældet, og Sagen lader sig ogsaa

ganske naturligt forklare. Hele Knuden ligger i den almindelige Erfaringssætning, at et Menneske, endog med maadelige Evner, kan bringe det overordentlig vidt i en enkelt speciel Færdighed, naar han retter sin hele Opmærksomhed alene paa denne. Enhver af os forstaar i Mørke at finde Vei til sin egen Bopæl; men Fjældet er netop Fjældlappens Hjem; han tilbringer hele sit Liv med idelig at flytte frem og tilbage paa de samme Fjælde; paa næsten enhver Plet har han til en eller anden Tid haft sin Bolig; og da han intet andet har at lægge Mærke til i Verden, saa er det intet Under, at han bliver bekjendt med Egnen i dens mindste Detailler. Under denne Bakke opslog han sit Telt, og fra hin Bæk pleiede han at hente sit Kogevand; ved Træet der bandt han en Gang sine Rener, og imellem Buskene hist havde han sine Rypesnarer; ingen Gjenstand er ham fremmed. Derfor ser man stundom, at Lappen, naar han i Mørke eller Taage kjører over en stor Indsø, hvor intet uden Vinden kan veilede ham til omtrent at følge den rigtige Retning, ved Ankomsten til den modsatte Bred begynder at sparke i Sneen. Naar da Foden støder imod en Sten eller en Træstub, besinder han sig, hvor han sidst saa den, og da ved han, hvor han er. Vel har ikke alle lige godt for at orientere sig, og paa de ganske øde Fjældflader, hvor der kun sjældent frembyder sig et eller andet karakteristisk Mærke, og hvor man derfor i Mørke næsten altid kjører paa Slump, gjøres vistnok mangen unyttig Omvei; men sædvanlig kommer man dog før eller senere igjen paa et Sted, hvor Lappen gjenkjender Omgivelserne; og det er kun i meget slemt Veir, at man stundom længe maa kjøre frem og tilbage uden at kunne finde den rette Vei. Da kan det rigtignok ske, at man maa holde ud hele Natten, eller omsider, naar Folk og Dyr er udmattede, tage til Takke med Sneen som Dyne og en Sten som Hovedpude, indtil Dagen gryr." —

Efter samme Forfatter og v. Düben anfører jeg endnu følgende Notitser om Slagtningen af Renen. Den almindelige Slagte-

tid er fra Begyndelsen af Oktober til Slutningen af Februar. Tidligere om Efteraaret er Renen endnu mager, og de af Rensdyr-Bræmsen (Oestrus tarandi)*) foraarsagede Huller i Skindet er endnu ikke tillukkede. Senere paa Vinteren begynder Renen atter at blive magrere, og Skindet bliver baade tyndt og haarer af. Naar en Ren skal slagtes, griber Lappen den i begge Hornene; i en Haandevending kaster han den om paa Ryggen, drager i det samme sin lange Kniv og stikker den i Dyret lige til Skaftet, enten gjennem Brystet eller fra Siden gjennem Boven. I begge Tilfælde gjennembores Hjærtet. Han slipper nu Renen, som med Kniven i Brystet springer vildt op; men efter faa Øieblikkes Forløb indtræder Virkningen af det dødelige Saar. Renen begynder at skjælve; den vil staa, men Benene formaar ikke at bære den, og den falder snart afmægtig til Jorden. Først naar Dyret har draget sit sidste Suk, trækkes Kniven ud af Saaret, igjennem hvilket der næppe rinder en Draabe Blod; dette samler sig alt i Brystets Hulhed. Ofte slagtes Renen ogsaa i staaende Stilling, enten bunden til en eller anden Gjenstand eller fastholdt af en Lap.

Efter at have ligget en kort Tid for at afkøles, flaas Dyret. Huden paa Hovedet og Benene afflaas ikke sammen med den øvrige Hud, men særskilt, og disse Dele har deres særegne Anvendelse. Hovedhuden bruges nemlig til Skaller eller Vinterkomager, Benhuden til Vinterbællinger og til Handsker.

Det egentlige Skind udspændes straks over en lang med flere Tværstænger forsynet Stok; de øvrige mindre Dele af Huden udspændes ved Hjælp af smaa Bark- eller Træstykker.

Efter at Indvoldene er udtagne og Blodet udtømt, deles Kroppen i mindre Dele, hvorved Lappen kun benytter sig af sin

*) Dette Insekt lægger sine Æg blandt Renens Haar, hvorfra de udklækkede Larver borer sig ind i Huden. Naar Puppetilstanden forestaar, forlader de atter Renen. Slagtes en Ren om Sommeren, er Skindet, især paa Ryggen, af denne Aarsag gjennemboret af utallige Huller.

Kniv, idet han udfører Parteringen i Leddene. Derefter løsnes Kjødet fra Benene, og de større Stykker ophænges til Tørring.

Næsten alle Ting af Renen benytter Lappen paa en eller anden Maade. Den fede Tunge anses, og ikke blot af Lapperne, som en Delikatesse. Det samme gjælder om de saakaldte „Marvben". Det er Benenes Knokler, der, befriede for Kjødet, koges hele, men ikke længe, hvorefter de endnu varme knuses eller kløves, saa at den indenfor liggende fede Marv bliver tilgængelig. Man maa, naar man ikke er født som Lap, ligesom ved Østers først vænne sig til denne Delikatesse; i Begyndelsen smager den ikke, og Serveringen af den i en Laps Bolig er just heller ikke altid indbydende. —

Ligesom selve Lappen, paatrykker ogsaa hans Rener disse nordlige Regioner et særegent, et fremmed Præg. Hvad enten man i Pulken farer af Sted bag den lille hornede Ganger, eller man ser Raidens lange Række bugte sig gjennem Egnen, hvad enten Renflokken i Tusindtal myldrer blandt Fjældets Krat, eller dens kronede Hoveder danner en svømmende Skov paa Ishavets Vande — man føler, at man er i en fjærn, en fremmed Verden, hvor Fortiden endnu lever i Nutiden, og til hvis Strande Civilisationens nivellerende Bølgeslag endnu ikke er naaede.

Lappens Ager og Eng, hans Hest og Ko, opvokset i Sne og Kulde, udsat for Rovdyrets Tand, opdrættet til Slid og Møie, ukjendt med Kjærtegn og Pleie, lønnet med Haardhed og Død — det er Renen, det er Polarørkenens Kamel.

IX.

Ved Juletid i Koutokæino.

Koutokæino, den 5te Januar 1883.

Mørk, trist og tung har December været; næsten kun en eneste lang Nat i Naturen og Sindet. Blot de faa Timers Dæmring midt paa Dagen har mindet os om, at Solen endnu er til, og at der atter vil komme en Tid, da Dagens straalende Stjærne igjen vil stige op over Synskredsen, og med sin vækkende Varme og sit muntre Lysspil vil borttage det ensformige, det tyngende Vinterens Tæppe, der har lagt sig over Landskabets og Tankernes Liv.

Som om Lyset ikke allerede var os knapt nok tilmaalt, har i lange Tider et tykt og trykkende Skylag draget sit tætte, uigjennemtrængelige Slør hen over Himmelhvælvingens Aasyn, skjult for os dens tindrende Stjærneøine, skjult dens fortryllende Nordlyssmil.

Naar Solen har gjemt sig, naar Nattehimlens Pragt er unddraget Øiet, da eier denne fattige Vinterørken ingen Rigdomme, der kan bøde paa Savnet. Selv en Smule Stormveir vilde bringe en kjærkommen Afbrydelse af Ensformigheden, et dygtigt Snefald vilde straks medføre lidt Forandring — men Luften rører sig

næsten ikke, og trægt skrider de graa Skyer hen over den graa Himmel uden at neddrysse noget af deres Indhold.

Og Naturens Stemning afpræger sig i Menneskesindet. Sydboens varme Blod fødes og næres af hans Hjemstavns glødende Sol, hans Fantasis brogede Billedverden afspeiler den rige Naturs yppige, vekslende Fylde — her under Thules mørke, tungsindige Vinterhimmel begraves Sindets Blomster sammen med Markens, Følelsernes Væld stivner som Elven der nede, trægt som de ensformige Skyer slæber Tankerne sig af Sted.

Særlig i den første Halvdel af December blev Ensomheden og Ensformigheden næsten uudholdelig, uagtet de foregaaende Maaneder just ikke havde forvænnet mig, men tvært imod givet mig Leilighed til at erhverve adskillig Øvelse i at reducere til det mindst mulige Minimum den hos ethvert Menneske levende Trang til Selskab og Afveksling. I denne Tid var jeg bogstavelig talt det eneste Mandfolk i mange Miles Omkreds. Alle, baade Nordmænd og Lapper, var reiste bort i Anledning af Vintersæsonens eneste og derfor store Begivenhed, hvorom der havde været talt saa længe forud, og hvorom der blev talt saa mange Gange bag efter: Markedet i Bossekop. Uagtet jeg følte stor Lyst til ligesom alle de andre for en Stund at ombytte Ørkenen med Oasen, og endskjønt Bossekopmarkedet for en fremmed Betragter skal være ualmindelig rigt paa kaleidoskopiske Folkelivsbilleder, turde jeg dog ikke forlade min Post, og jeg blev alene tilbage for at forlyste mig med det alt andet end kaleidoskopiske Skue, som den tykke Skyhimmel frembød. En epidemisk Reisefeber syntes at have angrebet hele Befolkningen, ikke blot de her fastboende Lapper, men ogsaa de nær og fjærn vandrende Fjældlapper; der var ingen Ende paa de lange Raider, der i de Dage drog igjennem vor ellers saa livløse Egn*); fra Morgen til Aften saa vi de

*) Det er Koutokæinos Beliggenhed paa Midten af Handelsveien mellem den finsk-svenske Grænse og Kysten, der har foranlediget Stedets Navn; thi Koutokæino, paa Lappisk Guovdo-gæidno, betyder midt paa Veien.

lange Rækker fare ned ad Elven, belæssede med Renskind, Kjød og andre Varer, der i Bossekop skulde forvandles til klingende Mønt eller til de tre Luxusartikler, som for Lapperne næsten er blevne Livsfornødenheder, og som konsumeres i utrolige Kvantiteter: Kaffe, Sukker og Tobak.

Jeg var alene. Og i min mørke Ensomhed maatte jeg tænke paa Byens rigt oplyste Gader, hvor den muntre Menneskevrimmel færdes, hvor alt og alle forbereder sig og glæder sig til den kommende, glade Juletid. Hvad havde jeg ikke givet, for blot et eneste Øieblik at kunne blande mig i den glade Sværm, at kunne dele dens Glæde! Hvad havde jeg ikke givet for blot et eneste Øieblik at kunne dvæle i de lykkelige hjemlige Kredse, hvor de Voksne bliver Børn, naar de tænker paa den forestaaende Juletid!

„Tik — tak, tik — tak, tik — tak," siger Kronometret; „bort med saadanne Fantasier, pas Din Pligt. Se hverken til høire eller til venstre, Du ser kun Illusionernes bedrageriske Fata Morgana; lad Dit Livs Uhrværk gaa samme jævne, regelmæssige Gang som mit. Tik — tak, tik — tak, tik — tak."

„Ak, red mig fra den grusomme, fattige Ensomheds Tyngsel," siger min Cither; „kom, lad os flygte til mit skjønne Hjemland, hvor Alpetoppen gløder i Solglansen, hvor den muntre Fjældbæk boltrer sig mellem Dalens Blomster, hvor Glædens Toner klinger fra Høi og Dal. Bort, bort fra dette døde, kolde Naturens Lig i sit hvide Snelagen, i sin sorte Mørkets Kiste; bort til det rige, det lykkelige Sydens Haver, hvor Rosen blusser, hvor Sangfuglen kvidrer, hvor Yndens Smil fortryller Dit Øie." Og med et klagende Suk brister en af de dirrende Strænge.

„Tik — tak, tik — tak. Dumme, unyttige Tingest! Naar den flygtige, den lokkende Klang er hendøet paa Dine Strænge, til hvad duer Du da? Nei, lyt til min Melodi, tik — tak, tik — tak; den synger jeg fra Morgen til Aften, Nat og Dag, aldrig et Øieblik anderledes, bestandig paa samme Maade. Det er det

praktiske, det nøgterne Livs regulerende Rythme, den bringer Skipperens kostbare Ladning frem over Oceanet, den er Hjærteslaget i den reale Verdens Bryst. Tik — tak, tik — tak."

„Du stakkels, kolde Maskine, Du ved ikke, at Livet ikke blot er et Uhrværk, drevet af Nødvendighedens Spændkraft. Dine mathematisk nøiagtige Hjul og Cylindre, som Du kalder Dit og Livets Hjærte, aner under deres pligtopfyldende, ensformige Gang ikke, at der gives en Følelsernes Verden, som Skjønheden gjennemvæver, hvor Tonebølgen bæver og svulmer, hvor Farven taler og Formen lever, hvor Sangens Rythmevæld risler gjennem blomstersmykkede Enge."

„Det er bare Humbug, det er Digterfraser, Sentimentalitet, poetisk Flitterstads; nei, hold Dig paa det virkelige Livs prosaiske Landevei, marscher i Takt efter mit tik — tak, tik — tak; det er saamænd det eneste fornuftige, det eneste, som duer."

„Lad ogsaa mig tale et Ord med," siger Spilledaasen. „I har Ret og Uret begge to. Se paa mig. Jeg er som Du, afmaalte, strænge Kronometer, en Maskine af Tandhjul og Cylindre, men dog klinger Melodiernes liflige, tryllende Toner fra mit Bryst. Man maa ikke se ensidigt paa Livet, hverken lade sig rive med af Materialismens Malstrøm, eller forlade Jorden i Følelsernes og Fantasiernes Luftballon. Livet er nu engang en Blanding af Prosa og Poesi, og kun den har rettelig levet, hos hvem begge harmonisk sammensmelter; Poesien kaster sit Skjønhedsslør over Virkelighedens alvorlige Aasyn, Prosaen er den stærke, støttende Stamme, hvorom Museme slynger Poesiens skjønne Epheukrans." —

Mørket ruger over de hvide Vintermarker, Mørket ruger i Sindet. Med Undtagelse af den Smule Reminiscents af Dag, der dvæler over Egnen i Middagens Timer, er Tiden en uafbrudt Nat. Næsten stadig brænder Lamperne og Lysene i Værelserne, et tarveligt Surrogat for det Lys, som Naturen har unddraget os.

Jeg passer mine ensformige Forretninger, aflæser Instrumenterne ved Lygtens Skin, den ene Dag som den anden; langsomt glider Timerne hen for den ensomme Eneboer i Ørkenen.

Aldrig har derfor nogen mødt et mere velment og hjærteligt Velkommen end det, hvormed jeg modtog Markedsgjæsterne, da de langt om længe atter vendte tilbage hertil. De medbragte tillige en kjærkommen Berigelse for vort lille Samfund, nemlig Stedets Præst, der under hele mit Ophold hidtil har været fraværende. De første Raketter, som nogen Sinde er stegne op fra denne Del af Jordoverfladen, hilste de Hjemvendende et funklende og knaldende Velkommen, og gav Lapperne en ny Anledning til maalløs Forundring.

Med Præstens Ankomst er en ny Side af Livet her traadt i Virksomhed: den kirkelige. Hidtil har Kirkeklokken kun en sjælden Gang tonet hen over Snemarkerne, naar en Død i sin simple Trækiste er bleven hensat i Lighuset. Da Præsten kun opholder sig her om Vinteren, maa ikke alene Bryllupper og Barnedaab, men ogsaa Begravelser opsættes til denne Tid. Dødens Le arbeider imidlertid her som alle andre Steder hele Aaret rundt, og de Døde kan derfor ofte komme til at vente længe paa deres Begravelse. Fjældlapperne maa hensætte Ligene et eller andet Sted ude i den frie Natur — tidligere nedlagt i en Pulk, nu almindelig i en hjemmegjort Trækasse — indtil der kan blive Leilighed til at befordre dem til Kirken. Det trange Rum i det lille Lighus, der staar i et Hjørne af Kirkegaarden, var derfor ved Præstens Ankomst næsten opfyldt med saadanne Kister. —

Det er Juleaften — ja, det fortæller Almanakken. Her vil Øiet forgjæves søge de rigt oplyste Stuer, hvor muntre Børn danser om Juletræet med dets prangende Frugter. Lapperne ligger i deres mørke, smudsige Rum, klædte som paa alle andre Tider, levende, tænkende og følende, som de hver Dag lever,

Udenfor Koutokæinos Kirke efter Gudstjenesten.

tænker og føler. Selv i de Norskes Huse mærker man ingen Forskjel fra enhver anden, almindelig Aften.

Fuldmaanen kaster bag de tykke Skyers Slør sin matte Belysning hen over Landskabets hvide Kirkegaard, hvor Naturens Liv ligger jordfæstet, og hvor Lappernes Boliger rager op som sorte Gravstene. Ingen festlig Glædes jublende Toner forstyrrer Kirkegaardens stille Ro.

Det er Juleaften — ja, det fortæller Almanakken. — — —

Det er første Juledag. Kirkeklokken sender sine kaldende Toner ud over de hvide Marker, den lange Røgsøile fra Kirkens Skorstenspibe stiger lodret op i den rolige, kolde Luft. Den lille Birkelund ved Siden af staar pudret med Iskrystallernes fine Væv, der funklende tilbagekaster Dagskjæret i Syd. Den ene Flok efter den anden af de løierlige, pelsklædte Skikkelser bevæger sig hen imod Kirken oppe paa Bakken. Fra nær og fjærn er de strømmede sammen i Anledning af Julen, for at høre en Prædiken, for at begrave deres Døde, for at faa døbt deres Børn — enkelte kanske ogsaa for sammen med gode Venner at ofre lidt til Bacchi uægte Søn, Brændevinens Molok. Julen og Thingugerne er nemlig de Tider, da alle Egnens Fjældlapper saa vidt muligt søger at samles ved Kirkestedet.

Alle møder de i samme, noget uformelige Dragt; selv de ganske smaa Udgaver af Lappebefolkningen, der bæres til Kirken for at døbes, optræder med Pæsk og Hue. Kvinderne har i Anledning af Festen prydet sig med deres mest brogede Tørklæder om Hals og Skulder, med deres fineste Bælter og Smykker.

Den lille Kirkes Indre, med Ovnen i Midten, er aldeles opfyldt. Paa den ene Side sidder Kvinderne, paa den anden Mændene. Den lappiske Kirkesanger træder frem i Kordøren og læser Indgangsbønnen paa sine Fædres Sprog. Han er til Forskjel fra de andre klædt i Sommerkoften.

Han nævner Nummeret i den lappiske Salmebog — i Hovedsagen en ordret, urimet Oversættelse af de norske Salmer — og

begynder Sangen. Kun faa af Mængden stemmer i med, og disse enkeltes Bidrag er just ikke altid heldige i harmonisk Henseende. Denne Del af Gudstjenesten gjør derfor et temmelig tyndt og tarveligt Indtryk paa den fremmede Tilhører, og ikke heller synes den at udøve nogen egentlig vækkende Indflydelse paa det store Flertal af Menigheden, der tilsyneladende forholder sig fuldstændig kold og ligegyldig lige over for de faa, uslebne Stemmers slæbende Behandling af Melodien.

Man har ofte beskyldt Lapperne for at mangle ethvert Spor af musikalsk Sans og Opfattelse, og det kan heller ikke nægtes, at der er meget, som taler herfor. Folket eier ikke et eneste musikalsk Instrument, selv ikke det tarveligste — naar man da ikke vil tage Hensyn til, at Lappegutterne ligesom Gutter overalt i Verden skærer sig entonige Træfløiter — og heller ikke har det nogen Sinde lært at anvende noget af de Instrumenter, der hos Nabofolkene, Nordmænd, Svenske og Finner, tilfredsstiller Almuens musikalske Trang. Tonernes brogede Verden er for Lapperne omtrent et terra incognita.

Det eneste og tarvelige Surrogat for musikalsk Nydelse, som Lappen kjender, er den saakaldte Juøiken, en Art Jodlen, der imidlertid er lige saa fattig lige over for de glade Toner, der gjenlyder fra Alpernes Klippevægge, som Finmarkens Ørken er fattig lige over for Tyrols herlige Natur. Melodien — hvis man vil kalde en ensformig, monoton Vekslen af 2—3, høit regnet 4—5 Toner saaledes — og Teksten er som oftest Improvisationer, der under idelige Gjentagelser giver et Udtryk for Vedkommendes Stemning, Naturens eller Menneskers Karakter, o. s. v. Der er lige saa liden Poesi i Ordene, som der er Musik i Melodien. Af de utallige Variationer, man kan høre, skal jeg anføre en enkelt som Prøve:

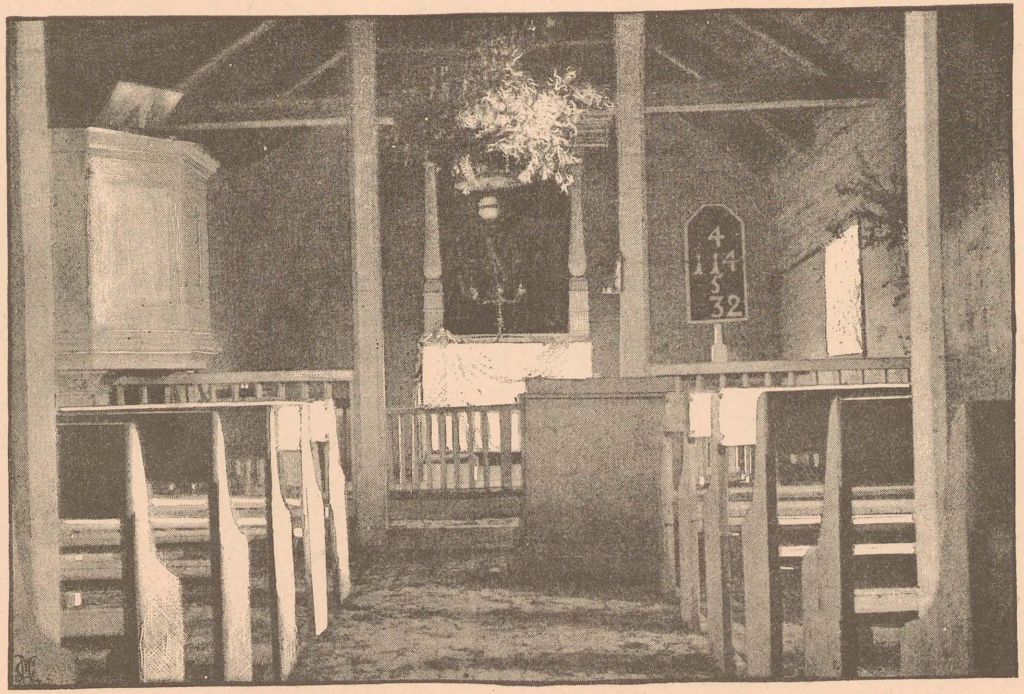

Det Indre af Koutokæino Kirke.

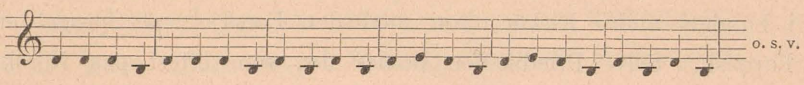

Sangens Længde er naturligvis ad libitum*). Som Bevis paa Lappernes ringe musikalske Øre anføres, at naar 6—8 juøiker sammen, er der ikke to, som samstemmer; hver synger i sin Toneart, lidt høiere eller lidt lavere end den anden. Jeg tror at have gjort den Erfaring, at jo mere Brændevin en Lap drikker, desto mere juøiker han eller hun; i hvert Fald er det sikkert, at Juøiken altid er Beruselsens Ledsager, om man end ikke omvendt kan paastaa, at den, der juøiker, nødvendig maa være beruset.

Trods det anførte er Lappernes Øre dog næppe ganske uimodtageligt for Musikens Indvirkning, og naar der hos Folket ikke kan paavises mere direkte Tegn hertil, tør det vistnok for en stor Del ligge i dets eiendommelige Levevis i den barske Natur. I Skolerne skal det have vist sig, at Lappebørnene undertiden har baade musikalsk Øre og Sangstemme, og jeg har selv været Vidne til, med hvilken Glæde og til Dels Forstaaelse enkelte Lapper har lyttet, naar jeg paa min Cither — det eneste musikalske Instrument i hele Koutokæino Præstegjæld — har spillet for dem en eller anden af de indsmigrende steyermarkske eller tyrolske Alpemelodier. Selv en gammel Spilledaases spæde Toner har jeg set dem komme i Henrykkelse over. Dog kan det naturligvis være, at det her mere er det Sælsomme, det Nye, det Ubegribelige, der har fængslet deres Opmærksomhed.

*) For ogsaa at give Dem en Ide om Tekstens Beskaffenhed, skal jeg anføre et Kvad, hvormed jeg blev hilst Velkommen af en beruset Frøken, da jeg indfandt mig ved et Bryllup: Stjærneherren, naa, naa, naa—aa, Stjærneherren, han er kommen, lo lo lo lo, han er kommen, Stjærneherren, han er kommen, han er kommen, Stjærneherren, Stjærneherren, naa—aa, naa—aa, han er kommen o. s. v.

Men tilbage til Kirken. Gudstjenesten foregaar i øvrigt som i Landets andre Kirker, kun med den Forskjel, at Sproget er Lappisk. Selve Prædikenen holdes dog som oftest paa Norsk, men oversættes da af den i Kordøren placerede Tolk, der enten er Kirkesangeren eller en anden mere end almindelig duelig Lap. Præsten maa derfor indrette sin Prædiken saaledes, at han kun fremsætter korte Perioder ad Gangen, og derpaa standser, indtil Tolken har gjentaget Ordene paa Lappisk for Menigheden. At være Tolk er ingen let Opgave; begge Sprogs saa vidt forskjellige Bygning lægger Oversætteren store Vanskeligheder i Veien; ikke mindre er Vanskeligheden ved at omforme de sædvanlige theologiske Udtryk i lappiske Begreber. Præsterne forbliver sjælden saa længe i disse alt andet end misundelsesværdige Kald, at de selv bliver Sproget fuldstændig mægtige. Paa den anden Side er det lige saa sjældent, at Lappen forstaar Norsk.

Under Gudstjenesten hører man undertiden fra Kirkens kvindelige Halvdel Graad og Hulken, Stønnen og Klagen, vel endog Skrig. Det er i Almindelighed gamle Koner, fra hvem disse Udbrud kommer. Det er nemlig en Særegenhed hos Lapperne, nu rigtignok i mindre Grad end tidligere, at de særdeles let lader sig rive med af religiøse Stemninger, ja undertiden endogsaa i den Grad, at Stemningen gaar over til et Slags temporært Vanvid eller Raseri.

Lappernes gamle hedenske Religion er for længst uddød; Folket bevarer ingen Tradition derom. Lapperne har i det hele taget en kort Hukommelse, baade som Individer og som Folk. En Lap ved næppe, hvem hans Bedstefader var; det er derfor ikke saa underligt, at Folket ikke har bevaret nogen Erindring om Fortids fjærne Dage. Lige saa lidt som Lapperne har nogen anden Literatur end den, som Nordmændene og Svenskerne har forsynet dem med i nyere Tid, lige saa lidt har de nogen anden Historie end den, man kan sanke ud af de spredte Efterretninger om dem fra andre Folkeslag.

En Mængde Børn blev døbt i Juledagene. De skriger under denne Proces lige saa stærkt, som andre Nationers Børn pleier at gjøre. Som det af Underskrifterne til Portræterne i denne Bog vil fremgaa, har Lapperne i Almindelighed ikke blot Fornavn og Faderens Navn (med Endelsen sen eller datter), men ogsaa Slægtsnavn. Det i Koutokæino hyppigst forekommende Slægtsnavn er Hætta; det skriver sig fra en finsk Familie, der i sin Tid fra det i den finske Lapmarken liggende Kirkested af samme Navn flyttede til Koutokæino og indgiftede sig blandt Lapperne her.

De i Lighuset staaende Kister blev nedsænkede i de allerede i den foregaaende Sommer eller Høst dannede Grave. Disse kan først tilkastes næste Sommer, naar Varmen igjen har optøet den stivfrosne Jordbund. Ceremonierne ved Begravelsen er de samme som andensteds i Norge; de Skikke, der tidligere har knyttet sig til denne Akt, er fuldstændig forsvundne sammen med den hedenske Religion. Jeg opgravede i Efteraaret et Par Grave paa den tidligere omtalte gamle og nedlagte Kirkegaard, for at skaffe Bergens Museum nogle Lappekranier; foruden Skeletterne, Rester af Pulken og af det over denne anbragte Tag fandtes ingen som helst Gjenstand, der kunde antages at være medgiven de Døde i overtroisk eller anden Hensigt, saaledes som det i hvert Fald i den hedenske Tid var Skik.

Der var en Gang en ivrig Ethnograf, der etsteds i russisk Lapmarken angreb selve den i Brug værende Kirkegaard for at supplere sin Samling. Det bekom ham ikke godt: den forbitrede Befolkning dukkede ham nogle Gange ned under Elvens Vand, før de lod ham løbe. For ikke at risikere noget lignende, eller i hvert Fald for ikke at vække Befolkningens Forargelse, maatte jeg ved Udgravningen gaa temmelig forsigtig og stille til Værks, uagtet jeg havde Stedets øverste verdslige Autoritet, Lensmanden, ved min Side. Min Assistent, Kirkens lappiske Graver, maatte aflægge Taushedsløfte, og i Smug maatte de opgravede Skeletdele

— et fuldstændigt Skelet og 4 Kranier — transporteres ned til Lensmandsgaarden. Jeg selv havde adskillige Skrupler ved at forstyrre de gamle Lapper i deres to hundrede Aars Ro — men hvad gjør man ikke for Videnskaben. Knoklerne stod i længere Tid oppe paa Lensmandens Loft ved Indgangen til det fotografiske Mørkekammer; jeg maatte derfor ofte passere dem, og jeg kan ikke nægte, jeg havde, især i Mørke, en vis Rædsel for, at de skulde begynde at røre paa sig og skræmme Livet af mig ved et eller andet Slags Spøgeri. Og naar jeg om Natten i Sengen hørte Bygningens Bjælkeværk under Frostens Indvirkning knage og brage med en Lyd som af Pistolskud, tænkte jeg ofte: nu begynder det. „Tik — tak, tik — tak," hørte jeg da Kronometret ræsonere, „hvorledes skulde fosforsur Kalk kunne gjøre saadanne Spilopper!" Jeg var dog ikke tryg, før jeg havde disse Rariteter ude af Huset; udenpaa Kassen maatte jeg skrive „Bøger og gamle Aviser", ellers havde jeg ikke faaet den besørget til Bossekop.

Ogsaa et lappisk Bryllup fik jeg Anledning til at overvære i Juletiden. Om end Tidens nivellerende Indflydelse ogsaa her har gjort sig gjældende, og bragt mangen tidligere, eiendommelig Skik til at forsvinde, er denne Handling dog ikke uden Interesse. Bruden møder i et Kostume, der sikkert for Lappen staar som Kulminationen af jordisk Pragt, men som i Virkeligheden ogsaa med Fornøielse kan betragtes af mere kritiske Blikke. Den stribede, pyntelige Kofte med de brogede, livlige Kanter er straalende ny. Om Hals og Skulder bæres det sædvanlige, brogede Uldtørklæde, men der over et pralende Silketørklæde, hvis overmaade stærke Glans og grelle gule, grønne og røde Farver næsten fordunkler hele den øvrige Stads. Der over atter et smalt, i Brystet med en Broche befæstet broget Skjærf. En prægtig, af Sølvsmykker dannet Kjæde ligger over Bryst og Skulder. Hænderne er anbragte i en Slags Muffe, dannet af et stort, sammenlagt Tørklæde. Men Pragtstykket bæres paa Hovedet; det er en

Art Krone, men i sin Form væsentlig forskjellig fra de af den norske Landbefolkning ved lignende Leiligheder anvendte. Den er sammensat af broget Silketøi, Perlerækker og Sølvsmykker; oventil afsluttes den med en Buket af Tøiblomster og forgyldte Sølvblade, og ned ad Nakken hænger der fra den en Uendelighed af lange, brogede Silkebaand i alle mulige Mønstre og Farver.

Brudepar fra Koutokæino.

Brudgommen er iført den blaa Sommerkofte med det brede, sølvprydede Bælte; men det egentlige Tegn paa hans Værdighed er et langt, smalt, hvidt Klæde, der gaar om Halsen og ligger korsvis over Brystet, og hvis Ender næsten naar Jorden.

Denne Brudeparrets Kostumering er til Dels karakteristisk for Koutokæino. I Kirken her opbevares end videre et stort,

firkantet, rødt Klæde, der i ældre Tid under Vielsen blev baaret som en Baldakin over Brudeparret af to Karle og to Piger. Denne, ogsaa for Koutokæino særegne Skik er imidlertid nu gaaet fuldstændig af Brug. Brudekronen eies kun af enkelte, der udleier den mod en vis Betaling.

Efter Vielsen begiver Følget sig parvis, med Brudefolkene foran, til det Hus, hvor Brylluppet videre skal feires. Indtil Processionen naar dette Hus, ringes der uafladelig med Kirkeklokken.

Den store Mængde tilreisende Fjældlapper logerer i Julen og ved lignende Leiligheder hos deres fastboende Frænder; her har ogsaa Fjældlappernes Børn Tilhold under Skoletiden. Det er ligeledes i de Fastboendes Huse, at Fjældlappernes Bryllupper og andre Fester feires. Jeg aflagde om Aftenen en Visit i Bryllupshuset, men jeg maa tilstaa, at jeg her ikke fandt meget, der kunde betegnes som tiltalende. Det trange, lave og mørke Rum var bogstavelig talt opfyldt af Mennesker, hvis eneste, fælles Attraa syntes at være at faa endnu et Glas af den berusende Nektar, som udskjænkedes ved et Bord i den ene Ende af Lokalet. Brændevinen er det nødvendigste Rekvisit ved en saadan Leilighed, thi Gjæsternes Antal og Gavmildhed i Henseende til Brudegaver staar i nøie Forhold til Brændevinens Mængde. Enhver af Gjæsterne, baade de indbudne og de ubudne, ofrer nemlig sin Gave, enten Penge eller Naturalier, især Rener, og det er ikke ganske ubetydeligt, hvad et Brudepar, der er godt forsynet med Brændevin, ved en saadan Leilighed kan tage ind. I Almindelighed udnævnes der en Slags Herold, der høit forkynder for den hele Forsamling, hvad og hvor meget hver frembærer, med Tilføielse af forskjellige mere eller mindre humoristiske Bemærkninger. Ved Bordet, hvor Brudeparret sidder i sin hele Stads, erlægger ogsaa jeg et Par Kroner i Tribut, og maa til Gjengjæld tømme nogle Glas af det gyselige Produkt, som Lapperne sammenblander af Spiritus og Vand. Efter Lappernes

Smag er dette Fluidum imidlertid alt andet end gyseligt, derom vidner de mange ravende Mænd og Kvinder, hele dette ubeskrivelige Virvar, denne Støien og Juøiken, som kunde bringe en til at tro, at man befandt sig i et Galehus eller mellem en Flok af Sydhavsøernes Kannibaler. Tænk Dem et mørkt, trangt og smudsigt Rum, der kun oplyses af Flammen paa Ildstedet; opfyld det med nogle Snese halvt og helt berusede Mennesker, lad Luften gjennemtrænges af vilde Hyl, Raaben og Skrigen — saa har De Grundtrækkene af saadan en lappisk Bryllupsfest.

Det fortjener at nævnes som ganske eiendommeligt, at Lapperne slet ikke kjender noget til Dans; men det forstaar sig, de trange Rum i deres Huse og Telte egner sig just ikke synderlig til Ballokaler. Ligeledes kjender de saa godt som ingen Slags Spil eller Lege, selv Kortspil er ikke almindeligt blandt dem.

Som vistnok omtrent alle Vegne hos Landalmuen i nordlige Lande er den poetiske, den romantisk-erotiske Side ikke synderlig fremtrædende i Lappens Forhold til sin Forlovede eller Kone. Frieriet begynder sædvanlig dermed, at Beileren under Samtale med sin Udkaarede søger at frarive hende Handskerne; den større eller mindre Lethed, hvormed hun lader sig dem fratage, er da enten et halvt Ja eller et Nei. Denne Introduktion er vistnok det eneste poetiske ved hele Affæren. Giftermaalet betragtes hovedsagelig som enhver anden Forretning. Ulykkelig Kjærlighed, Maaneskinssværmeri og Trubadurer forekommer ikke hos Lapperne.

Om Lappernes Forhold til Brændevinen siger Rodɛ meget træffende omtrent følgende: Andensteds drikker Almuesmanden daglig sin halve Pægl eller omtrent 4 Potter maanedlig og anses derfor som meget ordentlig; Lappen drikker maanedlig kun 1 Pot, men han drikker den paa en Gang, og betragtes følgelig som en Drukkenbolt.

Det er nemlig vel saa, at Lapperne, Kvinderne iberegnede, har en utrolig Kjærlighed til spirituøse Drikke, og de færreste

kan modstaa Fristelsen, naar denne Vare bydes dem, men deraf følger dog ikke, at Lappen konsumerer den i den Mængde, som

Skolelærerne i Koutokæino.

man maaske kunde tro. Sagen er nemlig den, at Lappen kun yderst sjælden har Brændevin hjemme i sit Hus eller Telt; den

Lykke, at gotte sig dermed, er ham forbeholdt, naar han kommer til Markeds- eller Kirkestedet, og der nyder han denne Lykke i saa udstrakt en Grad, som det er ham muligt. Hele Aaret rundt drikker han imidlertid langt mindre, end den norske Befolkning i de samme Egne.

Ved Juletid begyndte Skolen sin Virksomhed. Der findes to lappiske Lærere, den store, godmodige Kirkesanger Morten Clementsen og den elskværdige, livlige Henrik Pentha. Jeg har den Fornøielse at præsentere disse brave Folk for Dem. De forsøger fra Jul til Paaske at indprente deres Elever, blandt hvilke der findes skjæggede Ynglinge paa 20—25 Aar, nogen Religionskundskab, Øvelse i Læsning og Skrivning, samt Rudimenterne af Regnekunsten. Deres egne Kundskaber gaar ikke stort videre, men det behøves jo heller ikke. Som en tredie Lærer fungerer Præsten, nemlig for Konfirmanterne. Trods den korte, afbrudte Skoletid — for hvert enkelt Barn kun nogle faa Uger aarlig — kan dog i vore Dage største Parten af Lapperne læse, mange tillige skrive deres eget Sprog.

J Juleugen blev der i Skolens Lokaler afholdt forskjellige kommunale Møder af Lignings-, Skole- og Fattigkommissionerne. Medlemmerne af disse bestaar, med Undtagelse af Stedets tre Norske, udelukkende af Lapper, og i Almindelighed sidder eller ligger Forsamlingen paa Gulvet, rygende, skraaende og spyttende. Andet ser jeg mig des værre ikke i Stand til at berette om disse uden Tvivl særdeles interessante og opbyggelige Møder, da det for Folk med nogenlunde følsomme Lugtenerver næsten er umuligt i længere Tid at opholde sig i et af mange Lapper opfyldt Værelse. Lapperne bærer nemlig omkring med sig en eiendommelig, tilsyneladende af mange Ingredienser sammensat og yderst ubehagelig Lugt, der i et lidet Rum snart naar en ligefrem uudholdelig Intensitet, og som rimeligvis hidrører fra mange Slags Smuds i de i Maaneder baarne Klæder, Sved o. l. Hver Gang min Nysgjerrighed og min Referentsamvittighed drev mig ind til

de løierlige Forsamlinger, drev Lappelugten mig faa Øieblikke efter ud igjen.

Talrige var de Besøg, jeg daglig modtog af de tilreisende Fremmede, der naturligvis alle havde hørt om den forunderlige Stjærnekiger og nu med egne Øine vilde beundre hans Rariteter. Det var rigtignok ikke mange Ord, hvormed vi kunde gjøre os forstaaelige for hinanden, lidt Mimik og Fingersprog maatte træde støttende til, men vor Underholdning var desuagtet ganske livlig, især naar jeg var saa høimodig at sætte Kronen paa Besøgerens Nydelse ved at skjænke ham en Snaps. Da kunde jeg i hvert Fald være vis paa, at han kom igjen et Par Timer efter. —

Nu er alle Julegjæsterne atter dragne hjem til deres Rener, og Koutokæino er lige saa stille som før. Men den korteste Dag er passeret, Lysskjæret i Syd vokser sig med hver Dag større og høiere, og om ikke lang Tid vil vi igjen kunne hilse Solen Velkommen. Da vil hele Livet her atter faa et lysere Præg.

X.

Om Nordlyset.

Jeg har hidtil kun leilighedsvis berørt det Fænomen, der førte mig til Ultima Thules øde Vinteregne, og som altsaa tillige er den egentlige Foranledning til, at denne Bog blev forfattet. Det er derfor ikke mere end rimeligt, at Nordlyset gjøres til Gjenstand for en nærmere Omtale, og jeg skal her i en samlet Fremstilling forsøge at give et Overblik over det Standpunkt, som Videnskaben for Tiden indtager lige over for denne Fremtoning. Jeg skal bestræbe mig for at udtrykke mig saa letfatteligt, at enhver uden Vanskelighed skal kunne følge min Fremstilling, der derfor kun maa betragtes som et for det store Flertal af Læsere beregnet, populært Omrids, og ligesom jeg skal holde alle detaillerede Undersøgelser og vidtløftige mathematiske Udviklinger borte, maa jeg ogsaa af Hensyn til Pladsen indskrænke mig til kun at medtage det allervigtigste af den store Mangfoldighed af Kjendsgjerninger og Problemer, som Studiet af Nordlyset har bragt for Dagen. En udtømmende, i alle Retninger fuldstændig Behandling af Æmnet vilde udkræve adskillige tykke Bind.

Vi glemmer altsaa for en Stund Koutokæinos under Vinterens Mørke hvilende Sandbanker og det eiendommelige Folk, der færdes

paa dem, for at fæste vort Blik og vor Opmærksomhed paa den sælsomme, den gaadefulde Lysfremtoning, der smykker hine ellers saa fattige Egnes Himmel, og Nat efter Nat for Nordens Nomader opruller en Pragt, ved Siden af hvilken selv de rige Naturscener, som Tropezonens Beboer har for Øie, maa blegne. —

Lad mig straks paa Forhaand forebygge en Forventning og en Skuffelse, som en og anden Læser, der begynder paa dette Afsnit, mulig kunde blive udsat for. Den folkelige Opfattelse hænger sig ofte mærkværdig fast ved eiendommelige, naive Forestillinger om videnskabelige Ting, og ligesom den i en Astronom kun ser en Mand, der sidder foran en stor Kikkert og opdager nye Stjærner, eller ved en Meteorolog kun forstaar et beklagelsesværdigt Individ, der har indladt sig paa den utaknemlige Opgave at forudsige det kommende Veir, saaledes har den samme folkelige Opfattelse lige over for Studiet af Nordlyset fæstet sin Opmærksomhed kun ved eet Punkt, kun ved eet Spørgsmaal, som det eneste af Vigtighed og Interesse ved den hele Sag: Hvad er Nordlyset? Skulde nogen vente her at se dette Spørgsmaal definitivt besvaret, vil Vedkommende blive skuffet; skulde han imidlertid desuagtet føle sig foranlediget til at læse dette Afsnit til Ende, haaber jeg dog paa den anden Side ogsaa, at han vil finde, at der er mange andre væsentlige Punkter, der først maa studeres og opklares, inden hint Spørgsmaal kan ventes besvaret paa en fyldestgjørende Maade, og at mange andre Sider af Fænomenet er tilhyllede af et lige saa tæt Slør som det, der skjuler Nordlysets egentlige Aarsag og Væsen for os.

Da Videnskaben ikke har formaaet at give i hvert Fald et concist Svar paa dette, den store Mængde udelukkende interesserende Spørgsmaal, har den populære Videbegjærlighed som bekjendt selv søgt at tilfredsstille sig ved mere eller mindre geniale Forklaringer over Nordlysets Oprindelse. Men om end Videnskaben saaledes paa den ene Side maa erklære sig for fallit lige over for det eneste Krav, som Publikum med Hensyn til Nord-

lyset stiller til den, kan den dog ogsaa paa den anden Side søge en Slags Trøst deri, at den dog i hvert Fald formaar at sige, hvad Nordlyset ikke er, ligesom den maa tilraade Fabrikanterne af disse hjemmelavede Nordlystheorier at opsøge andre og mere taknemlige Felter for deres Opfindsomhed. Lige over for alle saadanne folkelige Hypotheser maa Videnskaben nemlig paa det bestemteste erklære, at Nordlyset f. Ex. ikke er en Reflex af Solskinnet paa Polaregnenes Ismarker; ikke et Gjenskin af Sollysets Glitren paa den bevægede Havoverflade eller dets Blinken i store Sildestimers blanke Skæl; ikke Solstraalernes Brydning i eller Tilbagekastning fra høit i Luften svævende Iskrystaller; ikke Lysningen fra Jordens ildflydende Indre, fremkommen derved, at Jordskorpen paa Grund af Jordens Axeomdreining ved begge Poler skulde være forbleven saa tynd, at der her har dannet sig saa at sige to Kæmpevulkaner(!)*), o. s. v., o. s. v. Ikke alene maa

*) Dette er aldeles ingen Overdrivelse fra min Side; tvært imod synes denne Hypothese at være særdeles yndet. Jeg er i Besiddelse af et Brev, hvori Forfatteren kjører op med et helt Batteri af slaaende Argumenter for at gjøre denne sin sindrige Ide indlysende for mig; det meteorologiske Institut i Kristiania eier en Epistel fra en anden folkelig Hypothesemager, der har undfanget akkurat den samme sublime Tanke; og paa Fyrvæsenets Kontor i Kristiania har jeg set en Ansøgning, i hvilken Supplikanten mente at gjøre sig særlig fortjent til den attraaede Fyrvogterpost ved at meddele, at han havde fundet, at Nordlyset skyldes en paa Grund af Jordskorpens Tyndhed ved Nordpolen dannet Vulkan etc. Det er jo for øvrigt en bekjendt Ting, at en ny Ide som oftest tændes samtidigt i flere geniale Hjærner. Af min Brevsamling kunde jeg for Resten fremdrage mange andre snurrige Nordlystheorier, som Godtfolk Tid efter anden har sendt mig. Jeg skal indskrænke mig til et eneste Exempel. For nogle Aar siden modtog jeg en Skrivelse, der af Forfatteren var tilstillet det ethnografiske Museum i Kristiania, men som dette sendte til mig, da det formodentlig fandt, at vedkommende Sag laa noget uden for dets sædvanlige Territorium. Brevet indeholdt intet mindre end en Paastand om, at Forfatteren, en forhenværende Sømand, til Punkt og Prikke kjendte Nordlysets Oprindelse; men han vilde kun røbe denne sin Hemmelighed, naar Staten til Belønning vilde sikre ham en klækkelig Sum aarlig. Jeg skrev til den gode Mand, at Staten selvfølgelig vilde vide at belønne en saa

den videnskabelige Forskning fuldstændig forkaste slige naive Theorier, hvis eneste Fortrin er den overraskende simple Maade, paa hvilken de søger at løse Problemet, men den formaar ogsaa at antyde Retningen, i hvilken enhver Nordlystheori maa gaa, idet der ikke kan være Tvivl om, at Nordlyset er et elektrisk Fænomen, der staar i nøie Forbindelse med de jordmagnetiske Kræfters vekslende Tilstand. Men med en saadan Forklaring er det store Publikum i Regelen ikke til Freds.

Videnskaben gaar endnu videre. Det er lykkedes den at finde og at kunne paavise en Række af Love, som Nordlyset adlyder, og af hvilke jeg her blot foreløbig skal nævne nogle af de vigtigste, der senere tillige med andre skal blive Gjenstand for en udførligere Omtale:

Nordlysets Hyppighed og Udvikling tiltager, jo mere man nærmer sig Jordens nordligste Egne, indtil et vist Maximum og en vis Grænse er naaet, inden for eller nordligere end hvilken Fænomenet atter aftager.

Sønden for denne Grænse ses Nordlyset som Regel paa den nordlige Del af Himlen, inden for den paa den sydlige; i Egnene med den største Hyppighed optræder Fænomenet paa alle Dele af Himmelhvælvingen.

Nordlyset er med Hensyn til Hyppighed, Styrke og Udvikling

---

fortjent Borger, der havde løst et af alle Landes Videnskabsmænd saa længe forgjæves studeret Problem, men bad ham dog, førend jeg kunde gjøre videre Skridt, ganske privat meddele mig lidt om de dybe Hemmeligheder, han sad inde med. Han svarede da, at han en Gang i de arktiske Farvande havde set et stærkt Nordlys; han holdt sin Sydvest i Veiret, og der faldt en Mængde smaa Iskrystaller ned paa den; følgelig var Nordlyset ikke andet end saadanne Iskrystaller, hvis gjensidige Gnidning frembragte Lyset. Des værre saa jeg mig i den sørgelige Nødvendighed at maatte tilraade Manden at fortsætte sine Forskninger over Nordlyset, da de af ham iagttagne Iskrystaller i nordlige Lande er et meget almindeligt Fænomen, der ikke har noget med Nordlyset at gjøre, saa at den attraaede Statsbelønning paa hans Studiers nuværende Standpunkt næppe vilde kunne opnaas.

bundet til bestemte Perioder, der til Dels staar i Forbindelse med Solpletternes Optræden og Perioder.

Nordlyset er ikke alene nøie knyttet til Jordmagnetismens forskjellige Fænomener, men det staar tillige i Forbindelse med Fremkomsten af usædvanlige elektriske Strømme ved Jordoverfladen.

Disse og flere andre Love har allerede været kjendte i adskillige Aar, men den store Mængde staar fremdeles i den Mening og fastholder den Paastand, at man intet som helst ved om Nordlyset, og de folkelige Grublere fortsætter fremdeles deres Søgen efter Fænomenets inderste Kjærne paa alle andre Veie end den rigtige.

De mere videnskabelige Hypotheser, der i Tidernes Løb i utroligt Antal er fremsatte angaaende Nordlyset, skal jeg her ikke nærmere omtale; de er mere indviklede end de populære, men formaar lige saa lidt som disse at give en fuldt ud tilfredsstillende Forklaring af de mange Eiendommeligheder, der i Følge Iagttagelse og Erfaring udmærker Nordlyset. En stor Del af disse Theorier, selv af de nyeste, er endog saa uholdbare, at man kun kan forklare sig deres Fremkomst derved, at de hovedsagelig skyldes Forskere fra sydligere Lande, hvor Nordlyset er en Sjældenhed, og hvor det aldrig optræder med den rige Udvikling, som det opnaar i sit egentlige Hjem. Man er bleven frapperet af det uvante Skue, og efter at have iagttaget nogle faa Tilfælde, har man straks anset sig for kapabel til at opbygge en Theori for det hele Fænomen. Hvad man selv har iagttaget, har man støttet og suppleret ved af andre Iagttageres Beretninger at udpille netop saadanne Udtalelser, som stemmede overens med ens egne Anskuelser — og saa har den skjønne Theori været fix og færdig. Kun Skade, at et saadant theoretisk Nordlys og et, som Naturen selv optegner paa Himmelhvælvingen, kun har saare lidt tilfælles. Man kunde ogsaa akkurat lige saa godt efter at have set en Istap skrive Bræernes Historie, eller efter en enkelt Sætning af et fremmed Sprog opbygge hele dettes

Grammatik. Det er egentlig først i den allerseneste Tid, at Nordlysforklaringen er slaaet ind paa et, som det synes meget lovende Spor; men herom paa et senere Sted.

Ukjendskab til og vrange Forestillinger om Nordlyset maa i det hele taget ikke alene søges hos Menigmand, men ofte ogsaa hos de Forfattere, der søger at oplyse den store Mængde. De populære Skribenter har med Hensyn til Nordlyset mange Synder paa deres Samvittighed; man kan tage omtrent den første den bedste af vor Tids utallige naturvidenskabelige Morskabsbøger, hvori Nordlyset omtales, og Kjenderen vil finde den ene Urimelighed efter den anden, ganske bortset fra de stundom vedføiede skrækkelige Afbildninger, der skal gjengive Nordlysets Udseende, men som ikke har hjemme andensteds end i Tegnerens Fantasi. Uden eget Kjendskab til Fænomenet afskriver den ene Kompilator den anden, det rigtige med det urigtige, det misforstaaede med det forvanskede, og Nordlysliteraturen er derved i Tidernes Løb bleven opfyldt med en saadan Mængde af traditionelle Løgne, at det vilde blive et sandt Herkulesarbeide, om nogen en Gang til Gavns skulde rense denne Augiasstald. —

I lige saa høi Grad som Nordlysets gaadefulde Væsen tiltrækker sig Forskerens Interesse, vækker og fængsler dets forunderlig hemmelighedsfulde Optræden Betragterens Opmærksomhed. I sydligere Lande, hvor Fænomenet er forholdsvis sjældent, har derfor ogsaa Nordlysets uforudsete Fremkomst, dets hurtige Bevægelser, vekslende Former og pragtfulde Farver til alle Tider gjort Indtryk paa Mængdens Sind. Man kan forfølge dets Spor gjennem alle Aarhundreder tilbage til de fjærne Tidsrum, da Italiens og Grækenlands Kultur stod i sin Blomstring. Ganske vist er det først i en forholdsvis sen Tid, at man lærte at indse, at Nordlyset ligesom Regnbuen og Lynet maa betragtes som lovmæssige Ytringer af Naturens Kræfter, og saa godt som alle fra Oldtiden og Middelalderen bevarede Optegnelser om Nordlyset er derfor iklædte Fantasiens og Overtroens Dragt; men gjennem den

eventyrlige Iklædning skinner dog de Træk frem, som Iagttageren den Dag i Dag maa erkjende som karakteristiske for Fænomenet*).

Allerede Aristoteles omtaler Nordlyset, og tilmed mere nøgternt end langt senere Tiders Skribenter; han sammenligner det med Flammen fra forskjellige jordiske Lyskilder og betegner endogsaa de forskjellige Slags Nordlys med særegne Navne. Af disse er især χάσμα, Chasma**) (Aabning, Svælg, ɔ: i Himlen) bleven bekjendt og i de senere Aarhundreder hyppig anvendt. Ogsaa hos Cicero, Plinius og Seneca finder man Nordlyset omtalt. Den sidste fortæller etsteds, at der under Keiser Tiberius en Nat i Rom viste sig et Nordlys, der i den Grad lignede Gjenskinnet fra en stor Ildebrand, at man troede, at hele Byen Ostia stod i Flammer, saa at Kohorterne ilede derhen for at yde Hjælp. Den samme Aarsag har ofte senere frembragt den samme Virkning; endnu i 1870—72 foraarsagede Nordlyset hist og her Brandmandskaberne unødvendig Uleilighed.

Jo længere man kommer frem i Tiden, desto talrigere bliver efterhaanden de Meddelelser, man i Krønikerne og Annalerne finder om Nordlyset. Fænomenet betragtedes sædvanligt ligesom Kometerne med overtroiske Øine, og i dets vekslende Lysformer saa Fantasien ikke blot alle mulige sælsomme og grufulde Skikkelser, men ogsaa manende eller truende Varsler om kommende Ulykker, Krige, Epidemier og lignende. For øvrigt behøver man slet ikke at gaa overdreven langt tilbage i Tiden for endnu at finde Reminiscenser af denne Anskuelse: mange af Læserne vil vistnok erindre, hvorledes de storartede røde Nordlys, der viste sig i 1870—71, af Menigmand sattes i Forbindelse med blodige Slag under den samtidige Krig. Af de billedlige Udtryk, hvormed Nordlyset i ældre Tid, ja lige til det 17de Aarhundredes Slutning,

*) De ældste Nordlys, hvorom man har kunnet finde Efterretninger, gaar tilbage til ca. 500 Aar f. Kr.

**) Eller med Flertalsform: χάσματα, Chasmata.

hyppigst betegnes, skal jeg her anføre nogle enkelte: flammende, blodige Krigshære; brændende Straaler i Nord; Ildskyer; ildagtig Rødhed; lysende, brændende Bjælker; flyvende Fakler; røde Skyer, der udspyr Ild, Damp og Røg; vidunderlige Tegn; flammende Drager; brændende Aabninger i Himlen; ildagtige Skikkelser i Nord; blodige Vaaben; flammende Spyd, Lanser og Sværd; onde Aander; brændende Halmknipper; lysende Baand; flammende Telte — og mange andre, svarende til de Forestillinger, som Indbildningskraften skabte.

Paafaldende er Nordboernes Taushed med Hensyn til Nordlyset. Naar man undtager den for sin Tid mærkværdig ædle og usminkede Beskrivelse af Nordlyset, der findes i „Kongespeilet“ (forfattet ca. 1250 af en for øvrigt ubekjendt, i det nordlige Norge bosat, høitbegavet Skribent), findes der i hele Old- og Sagaliteraturen ikke en eneste Hentydning til Nordlyset. I de islandske Annaler forekommer der vel hist og her Optegnelser, der maaske kan sættes i Forbindelse med Nordlys, men de synes som oftest at være udskrevne af mellemeuropæiske Krøniker; de har den samme fantastiske Iklædning som alle andre samtidige Nordlysoptegnelser, og ingensteds træffer man Fænomenet, som dog paa Island er saa hyppigt, betegnet med sit allerede i „Kongespeilet“ forekommende, oldnordiske (og islandske) Navn: nordurljos. Grunden til denne Taushed maa vistnok søges deri, at Fortidens Nordboere overhovedet ikke havde Øie for Foreteelser i Naturen. Men vilde man f. Ex. for Norges Vedkommende gjøre gjældende, at det netop er Nordlysets store, næsten dagligdagse Hyppighed her, der har gjort Folket saa fortroligt og tilvant med Fænomenet, at man i ældre Tid ikke er kommen i Tanker om at omtale det — da slaar denne Anskuelse ikke til. Thi kommer vi noget længere frem i Tiden, hvor norske Skribenter begynder at skrive om Nordlyset, gjør de det som oftest paa en Maade, der viser, ikke blot, at den almene Folkebevidsthed ikke er fortrolig med Nordlyset, men ogsaa, at selve Skribenterne

tror at staa foran et nyt, tidligere ukjendt Fænomen. Aarsagen er formodentlig den, at Nordlysets Hyppighed er underkastet visse, endnu lidet kjendte Perioder af betydelig Længde, saa at Fænomenet, selv i temmelig nordlige Egne, stundom i en Række af Aar kan synes at være fuldstændig forsvundet. Naar hertil føies de ældre Tiders ringe literære Produktion og høist begrænsede personlige Kommunikation, kan man tænke sig, at Erindringen om det foregaaende Nordlysmaximum har været tabt, naar et nyt begyndte.

I Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede indtraf der en saadan nordlysfattig Periode. Jeg skal fra dette Tidsrum meddele en Episode, der er i høieste Grad betegnende, naar man husker, at den spiller i en Egn af Jorden, hvor i vore Dage Nordlyset er lige saa kjendt som Skyer og Regn. Der blev en Aften paa en Gaard i Sætersdalen i Norge holdt Dansegilde. Efter at man havde danset en Stund, viste der sig Nordlys paa Himlen. Denne Fremtoning havde Folkene aldrig set før eller hørt omtale; de betragtede den derfor som noget forfærdeligt, og blev saa forskrækkede og alvorlige, at de sluttede Gildet og reiste hjem.

De ældste nordiske Optegnelser om Nordlys skriver sig fra den sidste Halvdel af det 16de Aarhundrede. De bærer ganske deres Tidsalders Præg. Selv det 16de Aarhundredes store Iagttager, Tycho Brahe, har endnu ikke det rette Greb paa Sagen; han ansaa Nordlyset for en Slags svovlagtige Dampe, og i hans Nordlysoptegnelser, der findes i hans, for øvrigt paa Dansk affattede meteorologiske Dagbog, betegnes Fænomenet stadig med Chasmata: „om nattenn tyctes der naagle Chasmata aff norden," „om affthenen regierit Chasmata" o. l. Man fristes heraf til at drage den Slutning, at Ordet Nordlys den Gang endnu ikke har været kjendt i Danmark, hvad der dog af andre Grunde synes lidet troligt.

Jeg skal her give en enkelt Prøve paa en norsk Nordlysbeskrivelse fra det 16de Aarhundrede; den kan tjene som Exempel for hin Tids Nordlysbeskrivelser overhovedet. Den forekommer blandt flere andre i en af Magister Absalon Pedersson i Bergen fra 1552 til 1572 ført Dagbog:

(1557, 16de April.) „Same aar der den lofflige mand och herre mester Geble Pedersson, fød aff eddel blod, blef kranck, hende det sig paa Langefredag, der klocken kunde vere ved sex, da syntis oss heden (henne) vid Alle helgens kircke, huorlunde at der var lige som it gloende suerd, det slo tre gonger neder mod iorden och rychte seg huer gong hastelig op igien, siden skildes det ad vdi tre parter, ligeruis som tre skonroger (Rugtvebakker) med knopper paa."

Videnskaben opdagede saa at sige først Nordlyset i det følgende Aarhundrede, da Franskmanden Gassendi iagttog det store Nordlys den 12te September 1621, og derved tillige fik Leilighed til at give Fænomenet dets videnskabelige Navn: Aurora Borealis ɔ: den nordlige Morgenrøde, et Navn, der hvor lidet træffende det end er, dog er gaaet over i de fleste Sprog. Fra denne Tid af begynder Nordlyset mere og mere at blive betragtet som en under Naturforskerens Omraade liggende Fremtoning.

Først temmelig sent kom man til Kundskab om, at der paa den sydlige Halvkugle optræder en lignende Fremtoning, der, saa vidt man for Tiden kan bedømme det, i et og alt svarer til Nordlyset, og som betegnes med Navnet Sydlys, Aurora Australis. Endnu i 1752 skriver den svenske Astronom Wargentin: „Om der omkring Sydpolen viser sig et lignende Lysfænomen, er endnu lige saa ubekjendt, som om der dersteds findes beboede Lande." Dog havde allerede Antonio de Ulloa i 1745 ved Omseilingen af Kap Horn flere Gange iagttaget Sydlyset, ligesom man ogsaa senere har fundet Efterretninger om endnu længere tilbage i Tiden optraadte Sydlys.

I nyere Tid betegner man derfor mere korrekt Fænomenet med Navnet Polarlys.

1.

Nordlysets Optræden i Almindelighed.

At give en almengyldig Fremstilling af den Maade, paa hvilken et Nordlys optræder, er forbundet med store Vanskeligheder. Ikke alene betinger den forskjellige geografiske Beliggenhed væsentlige Forskjelligheder i Fænomenets Karakter, men selv for en og samme Lokalitet frembyder Fænomenet en saadan Rigdom paa Variationer, at næppe det ene Nordlys ligner det andet. Jeg skal forsøge i korte Træk at skildre de væsentligste Momenter dels ved et svagere, dels ved et stærkt Nordlys, saaledes som Fænomenet optræder i det sydlige Skandinavien, i Danmark, England o. s. v.

Solen er gaaet ned for nogle Timer siden, Lyset fra den svindende Dag er slukket paa Vesthimlen, og Stjærnevrimlen funkler paa den mørke Hvælving. Lavt nede langs Horisonten i Nordvest og Nord skimtes en svag, ubestemt Lysning, der opad og nedad umærkelig gaar over i Himmelbundens Mørke.*) Snart opdukker der hist og her Pletter med lidt stærkere Lys, snart udviskes atter næsten alle Spor af den sarte, dæmrende Lystaage. Men i det hele taget er dog Lysstyrken i Tiltagende, og det varer ikke længe, inden der hen ad den nordvestlige Horisont strækker sig en bred Lysbue, der med begge Ender hviler paa Synskredsen i NO og V, og hvis høieste Punkt ligger i nogle Graders Høide i NNV. Opad taber dens Lys sig efterhaanden uden synlig Grænse; for neden er Lysstyrken størst, og Under-

*) Det er denne, især i sydligere Lande hyppige Nordlysform, der har givet Anledning til Nordlysets moderne latinske Navn: Aurora Borealis, der ikke oprindelig hører hjemme i det latinske Sprog, men som tidligere omtalt først temmelig sent er bragt i Anvendelse.

randen træder ret tydeligt frem. Enkelte stærkere Lysspletter dukker op i Buen, snart her, snart der, og skrider med en vibrerende Bevægelse til den ene eller anden Side, følgende Buens Retning, hvorefter de atter smelter sammen med deres Omgivelser. Forfølger man Buen opmærksomt, ser man, at den ganske langsomt hæver sig, dens Toppunkt kommer høiere op over Horisonten, og Afstanden mellem dens Fodpunkter bliver større. Farven af Lyset er næsten hvid, dog med et svagt gulgrønt Skjær, hvad man let overbeviser sig om ved at sammenligne den med Mælkeveiens hvide, kolde Lystone. Pludselig kommer der mere Energi og Liv i Fænomenet. Den nedre Rand af Buen omdanner sig i et Nu til en smal, intensiv Lyssøm, der skarpt fremhæver sig fra det ubelyste Rum underneden, som nu synes fuldstændig sort eller svagt violetfarvet (det „mørke Segment"). Høiere oppe samler Lysmassen sig til en bredere og langt svagere Lysbue, der løber parallel med den nedre. Kun et Øieblik bevarer Nordlyset dette distinkte Udseende: da fremtræder der paa nogle Steder i den nedre Bue en stærkere Lysudvikling, som straks efter afføder Grupper af lysstærke, korte og lodrette Straaler, der naar op til den øvre Bue og vugger sig til høire og til venstre, medens de samtidigt skrider mod Øst eller Vest; for neden skærer de sig med deres lysstærkeste Ender ned i Segmentet, hvis skarpe Begrænsning derved forsvinder. Af den øvre Bue er der kun Brudstykker tilbage; den nedre er nu aldeles opløst i de sitrende Straaleknipper, hvoraf det ene udslukkes efter det andet, men nye tændes og erstatter de forsvundne. Her langsomt, hist med ilsomme Skridt, rykker de under deres Svingninger tilsyneladende til høire eller til venstre, uden at man dog bestemt kan sige, om det er Straalerne selv, der flytter sig, eller om det kun er Lysglansen, der forplanter sig fra Straale til Straale, uden at disse ændrer deres Plads. Men kun kort varer dette Optrin, Straalerne mister deres Bevægelse og Lys, og snart ser man kun ubestemte, blege Lys-

ninger i deres Sted. Langsomt samler de sig, indtil atter en Bue er dannet. Den er ikke saa regelmæssig som den forrige, og dens Lys har ikke det Præg af Ro som hins; uophørlig forandrer den Form, Beliggenhed og Styrke, indtil et nyt Straaleudbrud indtræffer: paa to, tre Steder blusser Lyset op til Bundter af lange Straaler, medens det i Mellemrummene dæmpes, saa at Nordlyset straks efter kun bestaar af adskilte Grupper af Straaleknipper, der ligesom de forrige graciøst tumler sig om hverandre, men med deres øvre, lyssvage Spidser stiger helt op til Polarstjærnens Høide; deres nedre, kraftigste Ender staar i forskjellige Høider og udvikler under Bevægelsen svage, skiftende Regnbuefarver. Men dermed er ogsaa Nordlysets største Fase naaet. Straalerne taber sig en efter en, Lyset afbleges, og til sidst samler de faa Rester sig atter til en lav og langstrakt Bue. Den beholder kun i nogen Tid sin udprægede Form; saa udviskes dens Rande, den bliver mere og mere utydelig, og sluttelig synker ogsaa de sidste, næppe kjendelige Antydninger hen i Himmelbundens Mørke.

Det vilde imidlertid være feilagtigt at tro, at alle mindre Nordlys optræder paa denne Maade, eller at de forskjellige Udviklingsstadier altid viser sig i den her antydede Rækkefølge. Der forekommer som sagt den største Variation i saa Henseende, og ovenstaaende Skildring maa mere betragtes som et Exempel end som en Norm. Buernes Antal kan være to, tre eller flere (se Fig. 6—11); de kan være smalle og brede, de kan stige og synke; ofte naar Nordlyset ikke videre frem end til at danne en Lysning eller en Bue, til andre Tider viser det alle de nævnte Former og ikke blot en Gang, men tre, fire eller flere Gange i Løbet af samme Aften; stundom tændes og slukkes Nordlyset i Løbet af samme Time, til andre Tider staar det i vekslende Skikkelse paa Himlen fra Aftenens Begyndelse til den følgende Dags Morgen.

Jeg skal nu forsøge at antyde, hvorledes for de samme Egne et af de mest udviklede Nordlys optræder.

Det er en smuk Efteraars- eller Foraarsaften. Dagskjæret i Vest svinder mere og mere, og den ene Stjærne kommer frem efter den anden. Da viser der sig høit i NO en sælsom, sitrende Lysning; snart med et svagt rødligt Skjær, snart gjennemfuret af lange, smalle Lysstriber, der naar op til Polarstjærnen eller høiere, bølger den langsomt hid og did, som om Vinden sagte viftede paa den lette Lystaage; tydeligere og tydeligere træder den frem, efterhaanden som Natten breder sit mørke Slør ud over Himmelhvælvingen. Pludselig gjennemfures Lysningen fra øverst til nederst af et glimrende Straaleknippe, hvis nederste smaragdgrønne Ende næsten naar ned til Horisonten, medens den øverste, taageagtige Spids, der blusser med et rødligt Skjær, rækker helt op til Himlens høieste Punkt. Straale ved Straale vugger sig frem og tilbage, flere og flere kommer til; med en for Betragteren overvældende Hurtighed udbreder Straalingen sig imod Vest, og snart efter er hele den nordlige Himmel eet straalende Flammehav. Som et feagtigt, af Lys og Farver vævet Tæppe hænger Straalerækken ned i Luften; hist og her slaar Tæppet yndefulde Folder, og i en ubeskrivelig Skjønhed bølger det frem og tilbage, som om Vinden pustede Liv i Straaledraperiets Folder. Rødt og Grønt spiller om hinanden i Tæppets nedre Rand. Nogle Minuter varer Lysmassernes sælsomme Spil, hvis vekslende Skikkelser, Farver og Bevægelser fængsler og beskjæftiger Sindet ikke mindre end Øiet — da er Kræfterne udtømte, det skjønne Billede udviskes, og Formerne opløser sig til store og svage Lysskyer, der bedækker næsten hele den nordlige Halvdel af Himlen. Men nede ved Horisonten hersker der fremdeles en livlig Virksomhed; her har der dannet sig et Par Buer, hvis uophørlig vekslende Fremtoninger optager Beskuerens Opmærksomhed i Mellemakten mellem den forrige og den næste store Scene af det ophøiede Skuespil, som Naturens Kræfter opfører paa Firmamentet

— snart svage, snart stærke, nu regelmæssige, nu slangeagtigt bugtede, eet Øieblik spaltede i tre, fire Buer, saa atter smeltede sammen til en eller to, snart gjennemvævede med Regnbuens livlige Farvetoner, snart udskydende Rækker af korte Straaler, der minder om Metalpibernes Opstilling foran et Kirkeorgel. Da opstiger der pludselig lodret fra Horisonten i Øst en smal, hvid Stribe; en lignende og tilsvarende opstiger i Vest; de vokser hurtigt i Længde, mødes med deres Ender og danner saaledes en mægtig Bue, der lodret over Iagttageren omspænder hele Himlen. Samtidig fremstaar ved dette Lysbaands Fodpunkter to store og lange Straaleneg, vundne af hvide og røde Striber. Lysningerne paa Nordhimlen tændes atter til fornyet Liv, og snart bølger igjen Flammehavet som før paa hele den nordlige Himmelhalvdel. Livligere og livligere bliver Bevægelserne og Farverne. høiere og høiere gaar Straalerne og nærmer sig med deres øvre Ender til den store Bue, der langsomt er skreden mod Syd. Andre Straalegrupper dannes i større Høider, her og der, i Øst og i Vest, og mere og mere udbreder Lysmasserne sig over Himlen. Høit oppe, lodret over Hovedet, dannes i et Nu nye, over hele Himlen gaaende, hvide Baand, der ilsomt farer mod Syd og opløses. Nu har Lysmasserne længst overskredet Zenith, Straaleenderne skyder for oven sammen imod et Punkt høit paa den sydlige Himmel, i Øst og Vest rykker Straalernes Enemærker stadig længere mod Syd. Da viser der sig et forunderligt Skue. Hele Himlen, i alle Retninger, er bedækket med Straaleknipper, alle skyder de op imod hint Punkt (det „magnetiske Zenith") og omdanner saaledes Himmelhvælvingen til en mægtig Flammekuppel, hvis Skjønhed intet Ord formaar at udtrykke, ingen Pensel at male. Alle de glimrende Farvenuancer, som sammensætter Regnbuens brogede Baand, har her givet Møde for at smykke den herlige Lyshvælving; der er Smaragdens Grønt, Rubinens Rødt, Safirens Blaat. Her boltrer sig en Flok gulgrønne Flammer i lystig Leg, hist stiger mægtige Søiler op som for at under-

støtte den stolte Lysbygnings Hvælving; der drager et høirødt, gjennemsigtigt Forhæng sig over Himlen, og bag Forhænget stiger blændende hvide Straaler frem. Det er Nordlyskronen. Et skjønnere Syn er det visselig ikke forundt det menneskelige Øie at nyde; den, der ikke har set det, kan ikke gjøre sig nogen Forestilling om dette vidunderlige Skuespil, som trodser enhver Beskrivelse. En Stund staar den mægtige Lyshvælving i majestætisk Skjønhed; da brister Buerne, som bærer den, de svage Lysskyer, der bliver tilbage paa Sydhimlen, slukkes snart, og Nordlyset trækker sig atter tilbage til den nordlige Halvdel af Himlen. Her fortsættes Straalingen og Farvespillet endnu i mangfoldig Veksel, men Omraadet trækker sig dog stedse længere ned mod den nordlige Horisont. I de svage Lysninger, der endnu staar høit paa Nordhimlen, optræder der nu en forunderlig Fremtoning: det er, som om de med Lynets Fart slynges opad og slukkes; her og der, alle Vegne tændes lignende Lystaager og jager opad efter de andre, Øiet kan næppe følge denne Lysmassernes sælsomme Dans. Atter vokser Straalerne i Længde, Lysbølgerne standser deres Jagt, og atter nærmer Straalerne sig Himlens høieste Punkt. Men de overskrider det ikke; de staar nogle Øieblikke i ophøiet Ro, saa slukkes de langsomt. Men endnu Time efter Time fortsættes det underfulde Spil paa Nordhimlen, snart stærkere, snart svagere, og ofte standser det først, naar Morgenrødens Lysning hæver sig op over Horisonten i Øst.

Saa store Nordlys, som det her antydede, hører i det sydlige Skandinavien og lignende Egne til Sjældenhederne, og under mit 6-aarige Ophold i Bergen har intet af de ca. 150 Nordlys, som jeg dersteds har iagttaget, naaet en saa fuldstændig Udvikling. Den givne Skildring af Nordlyskronen støtter sig hovedsagelig til Erindringen om nogle overmaade storartede Nordlys, som jeg i 1870—71 iagttog i Kjøbenhavn. I de nordlige Lande, hvor jeg senere har opholdt mig, er Nordlyskronen ingen Sjældenhed, men dens Optræden der svarer ikke ganske til foranstaaende

Skildring. Den kan der paa sin Vis være mere fyldig og formrig, men jeg har aldrig set den optræde med den grandiose Majestæt og den skjønne Farveudvikling som ved hine kjøbenhavnske Nordlys. Det er paa andre Maader, at Nordlyset i den arktiske Zone viser sin Overlegenhed lige over for sydligere Fænomener. Men paa den anden Side tør det anses som sikkert, at de meget sjældne, store Nordlys, der med lange Mellemrum — sidste Gang den 4de Februar 1872 — stundom optræder i sydligere Egne, endog helt til Middelhavets Kyster, i Henseende til Pragt fuldt vel kan maale sig med de mest glimrende Nordlys i høinordiske Egne, om end Karakteren er en anden.

Hvad der før blev sagt om den mangfoldige Forskjellighed, med hvilken de svagere Nordlys optræder, gjælder selvfølgelig i endnu høiere Grad om de mere udviklede Fænomener, ligesom det er klart, at der mellem svage og stærke Nordlys gives en snart sagt utallig Mængde af Mellemformer.

For at give Læseren et muligst fyldigt Begreb om Nordlysets Optræden — for saa vidt det overhovedet kan gjøres med Ord — skal jeg endnu her i noget forkortet Gjengivelse meddele Weyprecht's Skildring af de af ham mellem Novaja-Zemlja og Franz Josephs Land iagttagne Nordlys.

„Oppe paa Himlen straaler og funkler Stjærnerne, ingen Luftning rører sig, en lydløs Stilhed hviler over den endeløse Ismark, der omgiver os paa alle Sider; den barske Polarkulde har bragt hele Naturen til Taushed. Selv Sneen synes at være bleven til Is; Stormen og Kulden har sammenkittet den, og den knirker næppe under Foden af Matrosen, der indhyllet i Pelsværk gaar frem og tilbage ved Siden af Skibet og forkorter den lange Vagt ved Tanken om det fjærne Hjem, ved Længsler efter Sydens solbeskinnede Lande.

Kun Stjærnehimlens matte Lys og det hvide Snedække mildner noget den Maaneder lange Nats Mørke, men ikke nok til at forunde Øiet nogen Afveksling; ingensteds kan man skjelne

bestemte Former eller Omrids. Hele Omegnen er indhyllet i Polarnattens tunge Ensformighed.

Kun hist i Syd, lavt nede ved Horisonten, staar en mat Lysbue. Langsomt tager den til i Styrke og hæver sig høiere; den er fuldstændig regelmæssig; begge dens Ender berører næsten Horisonten, og de skrider mod Øst og Vest, efterhaanden som den stiger. Straaler kan ikke skjelnes i den; den bestaar blot af et jævnt, ensartet Lysstof med et herligt, sart Farveskjær; det er et gjennemsigtigt Hvidt med en let grønlig Tone. Maanens Lys synes gult ved Siden af dette milde Skin.

Buen er bred; den har omtrent Regnbuens tredobbelte Brede, og langt skarpere begrænset end denne fremhæver den sig stærkt mod Nattehimlens Mørke. Med usvækket Glans skinner Stjærnerne igjennem Buens Lysbælte.

Høiere og høiere stiger den, men for øvrigt hviler der over hele Fremtoningen en klassisk Ro; kun nu og da vælter en Lysbølge sig langsomt fra den ene Side over til den anden. Over Isen begynder det at blive lysere, og enkelte Isgrupper kan skjelnes.

Endnu har Buen ikke naaet Zenith, men en anden Bue har allerede dannet sig i Syd, og efter den følger flere. Alle stiger de opad. Den første har nu overskreden Zenith, den sænker sig langsomt ned mod Nordhorisonten og taber sin Lysstyrke. Nu er der over hele Firmamentet udspændt Lysbuer; der staar syv paa Himlen til samme Tid, men deres Lyskraft er kun ringe. Jo dybere de gaar ned mod Nord, desto mere afbleges de, og til sidst forsvinder de aldeles; ofte vender de dog alle tilbage forbi Zenith og slukkes, hvor de opstod.

Et andet Billede. Paa en eller anden Kant af Horisonten staar en tæt Skybanke; dens øvre Rande er oplyste, og herfra udvikler der sig et Lysbaand, som hurtigt udbreder sig, bliver stærkere og hæver sig mod Zenith. Farven er den samme som ved Buerne, men Lysstyrken er større. I stadigt vekslende Spil

forandrer Baandet langsomt men uafbrudt Stilling og Form. Breden er betydelig, og det intensive hvidgrønne Lys udhæver sig vidunderligt smukt mod den mørke Baggrund. Nu slynger Baandet sig i mangfoldige Bugtninger, der vel dækker, men ikke skjuler hverandre, idet den fjærnere tydelig kan ses gjennem den forrestes Lys. Med undulerende Bevægelse iler der uafbrudt Lysbølger gjennem Baandet i hele dets Udstrækning; snart løber de fra høire til venstre, snart fra venstre til høire; tilsyneladende krydser de hverandre, naar de samtidigt optræder paa den forreste og bageste Side af en Bugtning.

Nu ruller Baandet sig atter op i hele sin Længde; det synes næsten, som om Vinden høit oppe i Atmosphæren drev sit hemmelighedsfulde Spil med den brede flammende Vimpel, hvis Ende taber sig fjærnt ved den modsatte Horisont.

Lyset bliver stedse stærkere, Lysbølgerne følger hurtigere paa hverandre; ved Baandets øvre og nedre Rand træder Regnbuefarverne frem: det sarte Hvide i Midten er for neden indfattet med en smal Stribe Rødt, for oven med Grønt. Af eet Baand har der imidlertid uddannet sig to; det øvre nærmer sig mere og mere til Zenith og udskyder Straaler, der alle peger imod et fælles Punkt i Nærheden af Zenith. Nu har Baandet naaet dette Punkt, og i en Stund viser der sig heromkring et pragtfuldt Straalespil. Om det fælles Samlingspunkt blinker og flagrer de korte Straaler til alle Sider; ved alle Rande viser de prismatiske Farver sig; korte og længere Straaler afveksler med hverandre; Lysbølger iler i hurtig Veksel omkring Midtpunktet. Det er Nordlyskronen, som vi ser; den optræder næsten altid, naar et Baand passerer hint Punkt.

Men allerede kort Tid efter er denne Udviklingsform afsluttet; Baandet staar nu paa Himlens nordlige Side; det sænker sig efterhaanden og afbleges, eller vender atter tilbage mod Syd, for at gjentage det forrige Spil. Saaledes varer det ved, Time efter Time; uafbrudt veksler Nordlyset Plads, Form og Lysstyrke;

ofte er det en kort Tid aldeles forsvundet, for pludselig atter at komme til Syne, uden at Iagttageren egentlig kan sige, hvorledes det kom, hvorledes det svandt: det er der simpelt hen.

Men ofte viser Baandet sig i en ganske anden Form. Det bestaar da ikke blot af Lysstof, men danner en Række af tæt sammentrængte Straaler. De hurtigt paa hverandre følgende Lysbølger fremkalder i hver enkelt Straale en betydelig større Intensitet, og Straalerne synes derfor i en stadig, hoppende Bevægelse; begge Randene, farvede grønne og røde, danser bølgeformigt op og ned, eftersom Lysbølgerne gjennemiler Straalerækken. Ofte forlænger Straalerne sig opad i hele Baandets Udstrækning, de naar næsten op til det magnetiske Zenith og synes omtrent at staa stille. De er skarpt markerede, men langt lyssvagere end selve Baandet. Deres Farve gaar mere i det gule, det ser ud, som om Tusinder af fine Guldtraade var udspændte over Firmamentet. Et herligt, gjennemsigtigt Lysslør ligger da over Stjærnehimlen; Lystraadene, hvoraf det er vævet, aftegner sig skarpt paa den mørke Baggrund; dets nedre Garniture er et bredt og intensivt hvidt Baand, som er indfattet med det sarteste Rødt og Grønt, medens dets talløse Folder og Bugtninger er i uafbrudt Bevægelse. En violet Nordlysdunst ligger ofte samtidig paa enkelte Steder af Himlen.

Og atter et andet Billede. Hele Dagen har der allerede drevet Nordlysbaand af alle mulige Skikkelser omkring paa Himlen; nu, Klokken 8 om Aftenen, staar kun enkelte Straalebundter tilbage, og hist i Syd ligger tæt over Horisonten et svagt Baand, som vi næppe lægger Mærke til.

Paa en Gang hæver det sig hurtigt; det udbreder sig mod Øst og Vest, Lysbølgerne begynder at hoppe igjennem det, og det sender enkelte Straaler op mod Zenith. En kort Stund holder det sig stationært, da kommer der pludselig fornyet Liv i det. Fra Øst mod Vest jager Lysbølgerne hastigt gjennem Baandet, Randene farves stærkt røde og grønne og danser op og ned; hurtigere og hurtigere skyder Straalerne i Vejret, og Baandet

nærmer sig efterhaanden det magnetiske Zenith. Mere og mere ilsomt følger Bølgerne paa hverandre, krydser hverandre, iler hen over hverandre; i vild Jagt kappes Straalerne om, hvem af dem, der først skal naa Samlingspunktet; det er ikke mere enkelte Straaler, det er hele Bundter af Straaler. Og nu har de endelig naaet det Punkt, som de alle stræber hen imod, og Lysene farer op og ned til alle Sider, mod Nord og mod Syd, mod Øst og mod Vest. Gaar Straalerne fra neden opad eller fra oven nedad? Hvem kan afgjøre det! Omkring Midtpunktet ses et bølgende Flammehav; er det rødt, hvidt eller grønt? Hvem kan sige det; det er alle tre Farver til samme Tid. Næsten ned til Horisonten naar Straalerne, hele Himlen staar i Flammer. Baandet er blevet til en Bue, der løber hen over Zenith og støtter sig til begge Sider af Synskredsen; det er blevet til en Ildflod, hvori de brede Lysbølger med overordentlig Hurtighed jager fra den ene Side til den anden. Naturen fremstiller her et Fyrværkeri, som den dristigste Fantasi ikke kan tænke sig herligere. Vi lytter uvilkaarlig, et saadant Skuespil synes os utænkeligt uden Lyd — men der hersker den dybeste Stilhed, ikke den svageste Lyd naar til vort Øre. Over Isen er det blevet lyst; dens Spidser og Takker er skarpt markerede, klart og tydeligt afgrænser Ismarkens Hvidt sig i det Fjærne mod den mørke Horisont. De fremragende Isbrokker kaster Skygge; vi tager en Bog i Haanden og læser den fine Skrift.

Men nu er alt allerede afbleget igjen. Med den samme ubegribelige Hurtighed, hvormed de straalende Lysskikkelser kom, er de atter forsvundne. Kun paa den nordlige Himmel staar endnu et enkelt Baand; langsomt hopper Lysbølgerne gjennem det. Over Isen har den mørke Nat atter tilhyllet alt med sit Slør.

Det er Nordlyset i sin fulde Pragt. Ingen Farve og ingen Pensel formaar at male det, intet Ord mægter at skildre det i hele dets Storartethed.

Og her nede staar vi stakkels Menneskebørn og taler om vor Viden og vore Fremskridt, stolte af vor Forstand, hvormed vi aflurer Naturen dens Hemmeligheder; her staar vi og ser raadløst op til den store Gaade, som Naturen med flammende Bogstaver har skreven paa den mørke Nattehimmel — her staar vi og formaar blot at studse og at tilstaa, at vi i Grunden Intet ved!" —

Idet jeg forøvrigt henviser til de i dette Afsnit givne Nordlysafbildninger, kan jeg ikke nægte mig selv og formentlig tillige Læseren den Fornøielse ogsaa at medtage Billederne Fig. 1—5, der, hvor utroligt det end kan synes, ligeledes skal fremstille Nordlys.

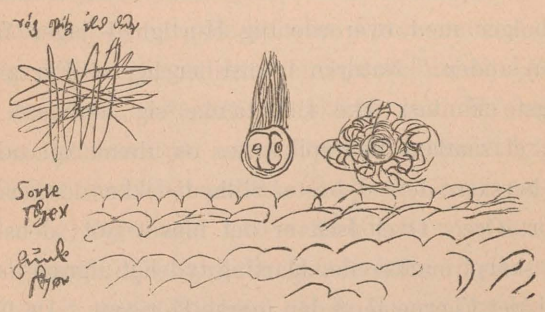

Fig. 1.

Fig. 1 findes oprindelig i Absalon Pedersøn's tidligere nævnte Dagbog, der opbevares paa det kongelige Bibliothek i Kjøbenhavn. Tegningen fremstiller et Himmelsyn, som Forfatteren saa i Bergen en Aften kort før Jul 1563, og som han beskriver paa følgende Maade: „Først skeen maanen klar vdi øster, saa opsette sig offuer maanen en sort sky oc hun syntis at gaa høgt op vdi himmelen ligeruis som jt riis, oc varede en god stund, strax der hoes sette sig en klar sky skinnende som en huid lwge (Lue), oc stode saa baade til hobe en tid lang, der effter som de vore forwisnede,

kom der en sort sky, som var wnaturlig sort, mod skyers nature, huilken som (havde?) andre adskillige trefler oc palter med sig paa alle sider, hun kom fra synden, oc kom til maanen oc formørkede honnom, saa at hand miste sit skind saa lenge som den varede for honnom, der den var løben om, da begyntes vdi himmelen i vester røg, ild och luge oc spitze, det ene imod det anned. Siden begyntis der andre skyer vnder maanen, først sorte, der vnder huide, oc ginge ligesom i bubler oc saa forsuantz de." Udtrykkene: i Vest Røg, Ild, Lue og Spidser, den ene mod den anden, gjør det sandsynligt, at et Nordlys i hvert Fald har været medvirkende i det beskrevne Syn, ligesom det

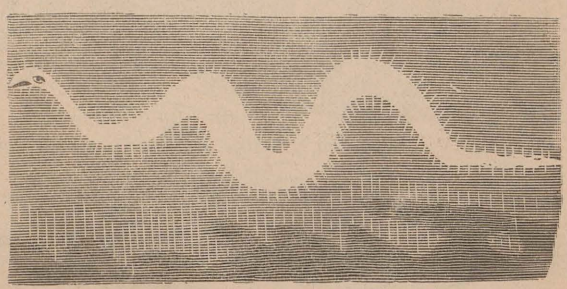

Fig. 2.

tilsvarende Parti i Tegningen, der uden Tvivl er den ældste i Norden existerende billedlige Fremstilling af et Naturfænomen, ret vel lader sig tyde som en ubehjælpsom Fremstilling af et Knippe Nordlysstraaler.

Hvorledes man fulde tre Aarhundreder senere ser og fremstiller Nordlyset, viser Fig. 2. Dette Billede findes i et stort Værk, der i det Herrens Aar 1883 er udkommet i London, forfattet af en lærd Dame og anbefalet af en anset Lord (jeg kjender for øvrigt kun den svenske Oversættelse „Midnattsropet: Se brudgummen kommer", af E. M' Hardie, Stockholm 1883). Tegningen skriver sig fra et Cincinnati Blad og fremstiller Nordlyset

den 21de Marts 1843, Kl. 11—12 Nat. Efter Beskrivelsen viste der sig paa Himlen en frygtelig Slange, i bugtet Stilling undtagen Halen, der var lige; med sit klart lysende, røde og uhyggelige Skin stod Figuren saaledes i flere Minuter, hvorpaa den for-

Fig. 3.

vandlede sig til et G, der straks efter blev til et O, og heraf udviklede der sig atter et D,*) hvorpaa det skrækkelige Syn forsvandt.

*) God (engelsk) ɔ: Gud.

Fig. 3 gjengiver den ældste Nordlysafbildning, man har fra Finmarken. Den findes paa et af de mange Kobberstik i KNUD LEEM's i 1767 udgivne store Værk: „Beskrivelse over Finmarkens Lapper". Teksten til Billedet lyder som følger: „Lappen i Agt at skyde Ræve graver smaa Kiød-Stykker hist og her ned i Sneen; Ræven, som da ved sin skarpe Lugtelse fanger Lugt af det nedgravne Kiød, indfinder sig, og i det han sparker i Sneen for at bekomme samme, hilses af Lappen, som imidlertid ligger paa Luur, med en Rifle-Kugle; dette Skytteri øve Lapperne om Natten ved Maaneskin, og i Mangel deraf ved Nord-Lys, som der i Landet om Vinter-Nætterne i klar Luft teer sig saa overflødig, som Himmelen stod i Lue, og paa sin Maade lyser hart ad som det prægtigste Maaneskin." *)

*) Lapperne tror, at de ved at drille Nordlyset, som i deres Sprog hedder guovsahas, kan faa det til at blive vred, saa at det giver sig til at hoppe livligt op og ned. Da Drilleformularen næppe tidligere er trykt, gjengiver jeg den her med ordret Oversættelse.

Guovsahas viekka, viekka	Nordlys løber, løber
lippaha, lippaha;	rapfodet, rapfodet;
vætsjer-oaivve,	Hammer-Hoved,
navar-gaddsa-juølgek,	Naver-Skrue-Fødder,
ruona hælmek,	grønne Kanter,
lippaha, lippaha;	rapfodet, rapfodet;
buoide bitasj njalmest,	fed Bid i Munden,
gakkobitasj giedhast,	Kagebid i Haanden,
viekka lippaha!	løber rapfodet!

En meget udbredt Overtro hos Almuen i det nordlige Norge er den, at man ved at vifte med et hvidt Klæde eller Lagen kan faa Nordlyset til at blive stærkere, livligere og ligesom at komme nærmere. Som Vidnesbyrd herom skal jeg blot anføre følgende Beretning fra Tjøtø (66 ° n. Br.), der nylig er bleven mig tilsendt. „En Aften i min Barndom sad jeg alene i en Krog, fordybet i mine Lektier, da de andre Børn kom styrtende ind med høie Skrig: „Kom og se, Nordlyset vil tage os!" Alle sprang ud. Den nordlige Halvdel af Himlen stod ligesom i Brand. Vor Lærer kom til, og de, som havde været ude fra først af, forklarede nu, at en af Gutterne, da han saa nogle svage Nordlys, havde hentet et Lagen, hvormed han havde viftet af alle Kræfter; jo længere han viftede, desto større blev Lysene, til de til sidst kun var et Par Bøsseskud fjærnede fra Hovederne. Vi stod længe stille og betragtede Synet, indtil det efterhaanden hendøde."

Fig. 4, der er tagen fra en Afhandling af J. F. Ramus i det danske Videnskabsselskabs Skrifter fra det forrige Aarhundrede, forestiller ikke Moskvas Brand, men Nordlyset i Danzig den 17de Marts 1716. „Den Nordre deel af Himmelen, særdeles mellem Østen og Norden, syntes at brænde; udi N. O. samledes Ild-klumper tilhaabe; af disse Ild-klumper udskiøde sig Luer med saadan hastig Fart, at de i 2. secunders Tiid stigede fra Horizonten indtil Zenith, og bøjede sig noget lidet hen mod Østen.

Fig. 4.

Da de første forsvandt, samledes andre igien, som ligeledes kastede Luer fra sig; nogle Luer syntes ligesom at opstige af Kirke-Taarnene ikke anderledes end som de havde staaet i Brand, dog stigede disse Luer høyere end udi Ildebrand pleyer at skee: thi de strekkede sig op til Zenith; Nogle af dem begyndte fra Horizonten at opkomme, og vare alle blodrøde som gloende Jern.“

Fig. 5 viser, paa hvilken gemytlig Maade det samme Nordlys præsenterede sig efter Midnat. „Klokken 1. min. 45. bleve udi Norden seet nogle lyse Flekke-Skyer, som længe stode stille paa det samme Stæd; af disse lyse Flekke udkomme ideligen Luer, som Bølgeviis opstigede 40. Grader høyt.“

2.

Nordlysformer.

Jeg skal nu noget nærmere omtale de enkelte Hovedformer, som optræder ved Nordlyset, og som allerede i det foregaaende er blevne nævnte, om end kun rent antydningsvist. Ved den

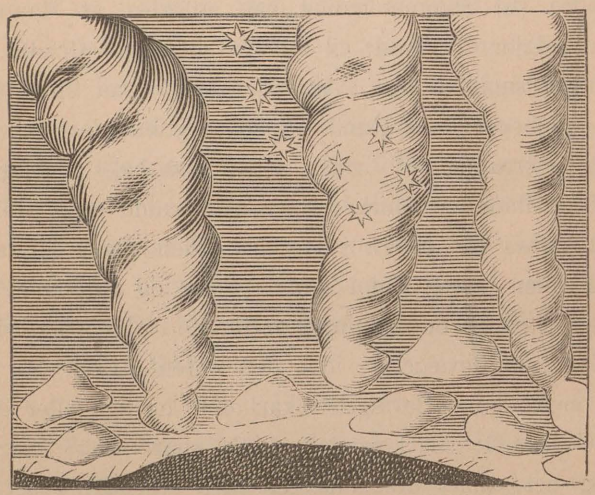

Fig. 5.

følgende Klassifikation maa man imidlertid ikke glemme, at den hovedsagelig er theoretisk, og at Nordlyset selv ikke respekterer nogen stræng Klasseinddeling, idet der ligesom mellem de forskjellige Nordlys ogsaa mellem de enkelte Former findes en Mang-

foldighed af Overgange, saa at en Form ofte lige saa meget hører til den ene som til den anden Klasse, eller til ingen af dem. Der er her ganske det samme Forhold som ved Skyernes Klassifikation: enhver praktisk Skyiagttager vil have gjort den Erfaring, at de 6 eller flere Klasser, hvorunder man har samlet de forskjellige Skyformer, ofte er utilstrækkelige, og at man hyppig støder paa Skyvarieteter og Overgangsformer, der ikke lader sig indordne under nogen bestemt af de vedtagne, i deres Definition skarpt fra hverandre afgrænsede Skyarter.

Buer. Nordlyset i Form af en Bue viser sig i det mellemste og sydlige Skandinavien, i Danmark, England o. s. v. som Regel paa den nordlige Kant af Himlen, mere eller mindre hævet over Horisonten; jo høiere Buen staar, desto mere er dens Fodpunkter rykkede mod Øst og Vest.*) Dens Brede varierer fra $^1/_2$ Grad eller mindre (til Sammenligning kan anføres, at Maaneskivens Tværmaal udgjør $^1/_2$ Grad) til en, to eller flere Grader. Naar den er meget smal, er den i Almindelighed ogsaa tillige særdeles lysstærk, og begge dens Rande skarpt begrænsede; ved bredere Buer gaar Overranden ofte uden nogen som helst tydelig Grænse over i Himmelbundens Mørke; Buer, der baade er brede og lyssvage, er ogsaa for neden i Regelen uden skarp Afgrænsning. Ofte staar Buen i lang Tid i samme Form og Stilling og slukkes paa samme Sted, hvor den først optraadte. Hyppigst viser den dog en langsom Bevægelse, idet den enten stiger eller synker. Samtidig med denne Bevægelse kan den hurtigt eller langsomt veksle i Udseende: snart er den stærk, snart svag; snart regelmæssig og hel, snart uregelmæssig eller afbrudt; i eet Øieblik har den samme Lysstyrke i hele sin Længde, i et andet er det stærkeste Lys samlet paa enkelte Punkter; stundom er Lyset inden for Buens Omraade fuldstændig roligt, til andre Tider

*) Undertiden kan Buen staa saa lavt, at man kun ser dens Overrand oven for Horisonten.

viser det Svingninger og Undulationer. Buen kan være dannet af en jævn, ensartet Lysmaterie, eller være sammensat af sidestillede, korte Straaler; det sidste betegner i Almindelighed en forhøiet Virksomhed med Hensyn til Lysstyrke og Bevægelser, og Buen er i saa Tilfælde sjælden stabil eller regelmæssig.

Buens Toppunkt ligger — i de nævnte Egne af Jorden — ikke nøiagtigt mod Nord, men noget mod NNV, omtrent i den Retning, hvorhen Kompasnaalens Nordende peger. Større eller mindre Afvigelser herfra er dog ikke sjældne, især ved høie Buer. For Steder, hvor den magnetiske Deklination er østlig (f. Ex. Nordasien), viser Buens høieste og midterste Punkt sig paa tilsvarende Maade i NNO. I nordlige Egne hen imod den magnetiske Nordpol, f. Ex. i Grønland, viser Buen sig som Regel mod Syd. Det samme kan ogsaa som Undtagelse indtræffe i Sydskandinavien og sydligere, men yderst sjældent.

I Mellemeuropa iagttager man sjælden mere end een Bue ad Gangen; jo længere man kommer mod Nord, desto oftere har man Leilighed til at se to, tre eller flere Buer paa en Gang. De staar da i forskjellig Høide, men har i Almindelighed (dog ikke altid) samme Centrum, saa at de løber parallel med hverandre. I det nordlige Norge og tilsvarende Egne kan man undertiden se indtil en halv Snes Buer paa en Gang; de strækker sig da med brede Mellemrum over næsten hele Himlen, baade dens nordlige og sydlige Halvdel.

Et nogenlunde tydeligt Begreb om bueformede Nordlys og specielt de flerfoldige Buers Udseende, saaledes som de ikke sjældent kan iagttages i det sydlige Skandinavien, giver Afbildningerne Fig. 6—11. De fremstiller 6 forskjellige Momenter ved et og samme Nordlys, som jeg iagttog i Bergen den 1ste December 1878. Disse Billeder vil tillige kunne give en Forestilling om, hvor høist forskjelligt og hurtigt vekslende et og samme Nordlys kan være, selv naar det holder sig inden for en og samme Grundtypes Omraade.

Det Rum, der ligger under Nordlysbuen, mellem denne og Horisonten, har, naar det er ubelyst og forudsat, at Buen ikke staar høit paa Himlen, et eget Navn: det kaldes det mørke

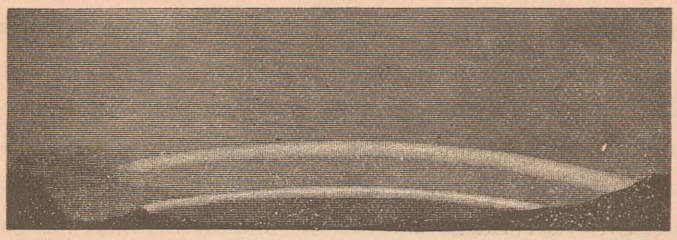

Fig. 6. 1ste December 1878, 7 t. 20 m.

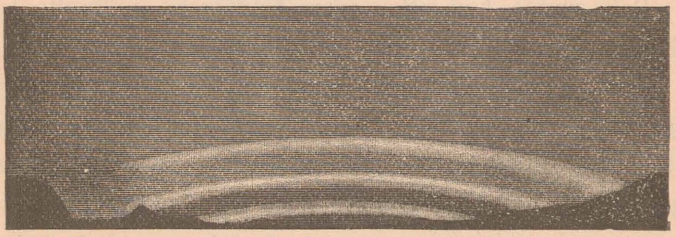

Fig. 7. 7 t. 33 m.

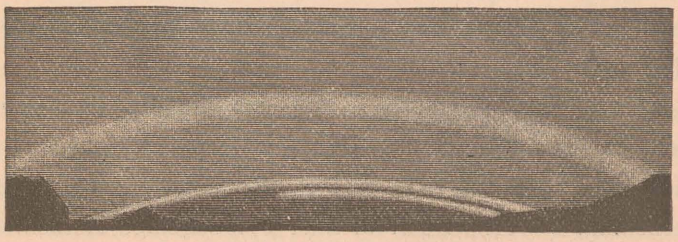

Fig. 8. 7 t. 57 m.

Segment. Det er undertiden ikke mørkere, end Himlen er paa andre ubelyste Steder; til andre Tider kan det derimod synes aldeles kulsort. Stundom har det et smukt violet Farveskjær,

eller det viser sig med en svag brunlig Tone. Det mørke Segment iagttages især paa lavere Breder, hvorimod det sjældent omtales fra Egne, hvor Nordlyset baade er hyppigt og ofte ud-

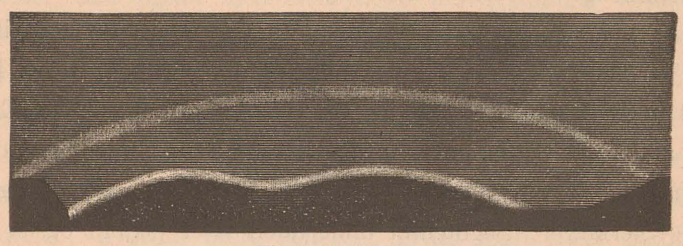

Fig. 9. 7 t. 59½ m.

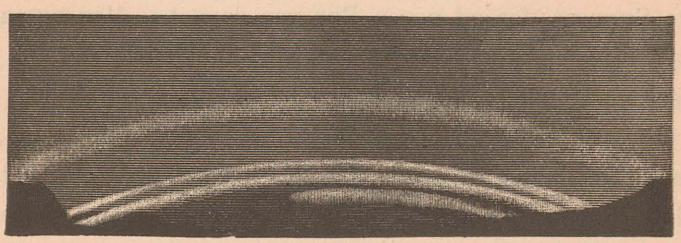

Fig. 10. 8 t. 10 m.

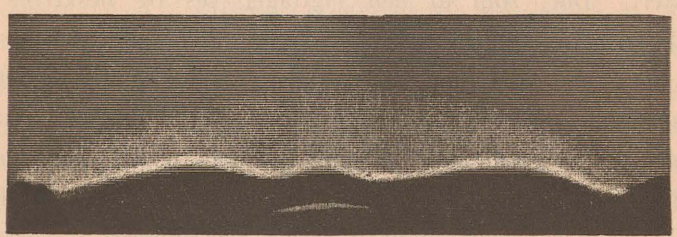

Fig. 11. 9 t. 4 m.

bredt over en større Del af Himlen. Det dannes ikke af Skyer (selvfølgelig er der intet i Veien for, at en Skybanke undertiden kan komme til at ligge saaledes i Forhold til Nordlyset, at den

frembyder et lignende Udseende som det mørke Segment); thi man har ofte Leilighed til at se Stjærner skinne igjennem det. Meningerne om dette Fænomens Forklaring er endnu noget delte; enkelte Forskere antager, og vistnok med rette, at dets ofte eiendommelige Udseende kun skyldes et Sansebedrag, idet den mørke Tone rimeligvis blot fremkaldes ved Modsætningen til den oven for liggende Bues Lys;*) andre mener derimod, at der ligger noget mere reelt til Grund for Segmentets Fremkomst (f. Ex. en eller anden Indvirkning af Nordlyset paa Vanddampene i Luftens nedre Lag); Forfægterne af den sidste Anskuelse støtter sig dels til de Særfarver, Segmentet undertiden viser (skjønt ogsaa disse maaske kan skyldes en Modsætningsvirkning), dels til den Omstændighed, at forskjellige Iagttagere beretter at have set det mørke Segment, førend nogen Bue var dannet. Men ogsaa med Hensyn til det sidste Punkt kan der muligvis gjøre sig Feiltagelser gjældende.

Baand. Denne Form er vel i Udseende og Optræden, men næppe i Realiteten forskjellig fra de sædvanlige Buer, idet Forskjellen efter al Sandsynlighed kun betinges derved, at Baandet befinder sig i større Nærhed til Iagttageren og derfor baade staar høiere paa Himlen og frembyder en langt mere udtryksfuld Karakter. Det, som af een Iagttager ses og beskrives som Baand, vil af en anden, paa et sydligere Sted, opfattes som Bue.

Nordlysbaandet viser sig særlig hyppigt i de Egne, der kan betegnes som Nordlysets egentlige Hjem. Hvad der særlig karakteriserer denne Form i Modsætning til Buen (nogen skarp Grænse kan for øvrigt heller ikke her trækkes), er dens større Høide over Horisonten, men i hvilken Høide den ophører at være Bue og begynder at blive Baand, er naturligvis en ganske vilkaarlig Bestemmelse. Enkelte Nordlysiagttagere foretrækker paa en anden

*) Hermed staar i Overensstemmelse, at Segmentet i Regelen synes desto sortere, jo lysstærkere Buen er.

Maade at skjelne mellem Buer og Baand, idet de ved de første forstaar alle nogenlunde regelmæssige Lysbælter, der strækker sig over Himlen i Retningen af omtrent Ø—V, uanset i hvilken Høide, medens de mere uregelmæssige og høist foranderlige Dannelser, der ogsaa med Hensyn til deres Retning viser store Afvigelser, benævnes Baand. Hvorledes man end vil drage Grænsen, i alle Tilfælde kommer man til kort med sine Klassifikationer og Definitioner, da de to Betegnelser Buer og Baand kun udtrykker to enkelte Former af en rig Mangfoldighed af Variationer, der alle er forskjellige Ytringer af en og samme Grundform, hvorom mere senere. Hvad man i eet Øieblik er tilbøielig til at betegne som Bue, kan i det næste vise alle de Eiendommeligheder, som man tillægger Baandet, og faa Minuter senere finder man maaske, at ingen af disse Betegnelser mere passer. Da det derfor ikke er muligt at angive noget fyndigt, for alle Tilfælde gjældende Skjelnemærke mellem Buer og Baand, skal der her ved den sidste Betegnelse kun i Almindelighed forstaas de i større Høider af Himlen optrædende, nogenlunde sammenhængende Dannelser, hvis Længderetning i Hovedsagen er østlig—vestlig.

Ligesom Buen kan Baandet bestaa af enten en ensartet Lysmaterie eller af Straaler (stundom er det dannet af de saakaldte Lysskyer), og ligesom Buen, men i endnu høiere Grad, er Baandet underkastet de talrigste Forandringer i Henseende til Beliggenhed, Form og Bevægelse. Navnlig naar Baandet bestaar af Straaler, frembyder det den rigeste Afveksling og største Skjønhed. Straaledraperiets Foldninger og prismatiske Farvespil, Lysbølgerne, der med ustandselig Hast gjennemfarer de yndefuldt svaiende Straalerækker, hele det rige Spil af Lys, Farver og Bevægelser gjør denne Form til en af de mest tiltalende af alle.

Undertiden viser sig samtidig flere Baand i forskjellig Høide. For en meget fjærn, sydlig Iagttager vil disse Baand (forudsat at de er over hans Horisont) muligvis gjensidig dække hverandre

og fremstille sig som en enkelt, normal Bue; en noget nærmere Iagttager vil se Nordlyset som en flerdobbelt Bue paa Nordhimlen.

Buens (og Baandets) perspektiviske Grundtræk kan man let forklare sig derved, at Nordlyset danner en eller flere Ringe eller Brudstykker af saadanne Ringe, der i Hovedsagen har deres Centrum i Magnetpolen (eller rettere i et Punkt af den magnetiske Jordaxe ɔ: Forbindelseslinien mellem begge Magnetpoler), og som ligger i en vis Høide over Jordoverfladen. Paa Grund af Jordklodens store Omfang i Forhold til Nordlysets Høide vil kun en lille Del af denne Ring være synlig ad Gangen, og hver Iagttager vil se sit eget Stykke, hvis Beliggenhed i Forhold til hans

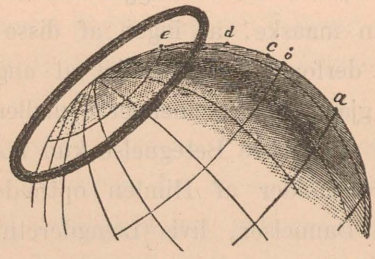

Fig. 12.

Horisont og Zenith vil afhænge af hans Stilling i Forhold til Nordlysringen. Dette kan anskueliggjøres paa følgende Maade. Paa enhver nogenlunde fuldstændig Globus findes der oven for Nordpolen anbragt en lille Messingring, betegnet med Døgnets 24 Timer. Forestiller vi os den noget større og rykket noget længere ned, saaledes som antydet i Fig. 12, faar vi et anskueligt og nogenlunde korrekt Billede af Forholdene med Nordlysringen. Tænker vi os et mikroskopisk lille Insekt, der kryber op ad Globen langs Linien a e, vil det i a endnu intet se af Ringen, da denne vil være fuldstændig skjult af Kuglens Runding; kommer Insektet saa til b, vil det netop begynde at skimte

Ringen over sin Horisont. I c vil det se en lille Del af Ringen som en Bue, hvis høieste Punkt staar i Retning ad Globens Nord; i d vil Buen have naaet en større Høide over Horisonten og dens Fodpunkter være rykkede længere mod Syd. Kommer Insektet omtrent midtveis mellem d og e, vil det se Ringen stryge hen lige over Hovedet, og skrider det endnu længere mod Nord, vil Ringen senere vise sig som Bue i sydlig Retning. Kun maa man her erindre, at Nordlysringen ikke har den geografiske Pol eller et Punkt i Jordaxen, men — i det store og hele taget i hvert Fald — et Punkt i den magnetiske Axe til Centrum; end videre at Ringen ikke er enkelt, men som oftest bestaar af flere eller mange Ringe, hver med sit Centrum paa forskjellige Punkter af den magnetiske Axe, samt at Ringen næppe altid er hel, men sandsynligvis oftest afbrudt og med mange Afvigelser fra den regelmæssige, symmetriske Skikkelse. Ringen er endelig i Stand til at skride mod Syd eller Nord, hvad der for en fast Iagttager vil betinge lignende Forandringer i Udseende, som oven for blev antydede under Antagelse af en fast Nordlysring og en vandrende Iagttager. Lader man heller ikke ude af Betragtning, at den oven for givne Sammenligning med Globen kun skal søge at anskueliggjøre det rent typiske Grundtræk, som ved en Uendelighed af ukjendte Aarsager kan modificeres, saa vil man i dette Billede have et ret godt Holdepunkt til at forklare sig Bueformen ved Nordlyset og dens forskjellige Optræden og Beliggenhed i forskjellige Egne og ved forskjellige Nordlys.

Der kunde af det foregaaende synes at fremgaa, at man ved eller i Nærheden af den magnetiske Nordpol maatte se Nordlyset som en sluttet Ring rundt omkring hele Himlen oven for Horisonten. Dette er imidlertid ikke saa. Nordlysets Høide, selv om denne anslaas til mange Mil, er i Forhold til Jordens Dimensioner saa ubetydelig, at man ingensteds, hverken inden for eller uden for Ringen, vil kunne se denne fuldstændig; alle Vegne vil man kun se en forholdsvis lille Buedel af samme.

Straaler. Denne Form er næst efter Buen den i Sydskandinavien, Nordengland etc. almindeligste og bedst kjendte. Ogsaa den indbefatter en Række af de mangfoldigste Varieteter, der kun har det til fælles, at Retningen noget nær er vertikal, og at Længden er betydelig større end Breden. Længden er overordentlig forskjellig, fra 2, 3 ° til 20, 30 ° eller mere. Breden er paa Grund af den sædvanlig vedvarende Bevægelse vanskelig at opfatte; en enkelt Straale kan danne en yderst tynd og fin Lystraad, en anden kan have en Brede af 10 ′, 1 ° eller mere. Korte Straaler sammensætter ofte, som oven for omtalt, Buen eller Baandet. De lange Straaler er i Almindelighed samlede i Knipper, der enten kan staa isolerede eller, især naar Nordlyset forud har bestaaet af en Bue, være sidestillede saaledes, at deres nedre, lysstærkeste Ender omtrent følger den forrige Bues Spor. Straaleknipper, der staar høit paa Himlen, har ofte Vifteform, den brede Ende nederst. De meget klare Straaler er skarpt afgrænsede til Siderne, men fra dem er der alle mulige Overgange til de svageste, næppe synlige Lysstriber. Ved Siden af og imellem skarpe og lysstærke Straaler synes Himlen usædvanlig mørk paa Grund af Modsætningen: det er efter al Sandsynlighed Forklaringen paa de „mørke Straaler", som adskillige Iagttagere i tidligere Tider mener at have bemærket. Den øverste Ende af Straalerne er i Almindelighed lyssvag og uden skarp og tydelig Afgrænsning mod Himlen. Stjærnerne skinner gjennem Straalerne som gjennem alle Nordlysets andre Former, og det er maaske tvivlsomt, om Lysstyrken nogen Sinde kan blive saa stor, at en nogenlunde klar Stjærne fuldstændig overstraales og skjules af Nordlyset.

Straalebuen og Straalebaandet danner ofte Underlaget for en Række af lange Straaler; i saa Tilfælde er det vanskeligt at afgjøre, om man skal bruge Benævnelsen Bue og Baand eller Straalerække.

Straalernes Bevægelse er en dobbelt. For det første i Retning ad Længden, idet Straalerne forlænges eller forkortes, opad eller nedad. Dernæst har Straalerne en Bevægelse til Siden, der flytter dem parallelt med sig selv enten til høire eller til venstre. Stundom er denne Bevægelse langsom, stundom overordentlig hurtig, og navnlig i det sidste Tilfælde faar man det Indtryk, at Straalerækken gjennemløbes paa langs af hurtigt paa hverandre følgende Energibølger, under hvis Indflydelse Straalerne momentant blusser op. Om det forholder sig saa, eller om det i Virkeligheden er selve Straalerne, der flytter sig, lader sig vanskelig afgjøre.

Straalernes Længderetning er ikke blot tilsyneladende men ogsaa i Realiteten meget nær vertikal, idet forskjellige Kjendsgjerninger viser, at Straalerne stiller sig i samme Retning som en magnetisk Inklinationsnaal, det vil f. Ex. for Sydskandinaviens Vedkommende sige, at de er rettede mod et Punkt paa Himlen, der ligger omtrent 70^0 over Horisonten og 20^0 fra Zenith mod SSO (det er dette Punkt, man kalder det magnetiske Zenith). For Egne nærmere Magnetpolen, hvor den magnetiske Inklination er større, staar Straalerne mere lodret; i sydligere Lande derimod danner de en mindre Vinkel med Jordoverfladen.

Kronen. Denne Form, der i Almindelighed, i hvert Fald i mere sydlige Egne, betegner Nordlysets Kulmination i Henseende til Lysstyrke, Farvepragt og Udbredelse, opstaar derved, at Straaler fra alle Sider skyder sammen mod et fælles Punkt høit paa Himlen, det magnetiske Zenith. Fra dette Samlingspunkt som Centrum synes Straalerne at udgaa til alle Retninger; Straalerne er dels meget lange, dels, især nær Kronens Midtpunkt, kortere; de danner ofte Rækker eller Baand, der terrasseformigt er stillede oven over hverandre. Himlen eller i hvert Fald dens høieste Partier faar derved undertiden Udseende af en Kuppel eller et Telt, bygget af Lysstraaler. I Virkeligheden er samtlige Straaler parallele; at de synes med modsatte Hældninger at udgaa

og spredes fra det fælles Samlingspunkt i alle Retninger, er kun en perspektivisk Virkning, der hidrører fra, at Straalernes øverste Ende er fjærnere end den nederste, den samme Virkning som gjør, at Gaslygterne i lange Gader eller Trærækkerne i en Allé synes at løbe sammen i det fjærne.

Kronens Midtpunkt er undertiden mørkt, det vil sige, man ser her Himlen gjennem et Mellemrum mellem Straalerne; til andre Tider er Centralpartiet opfyldt af vekslende Lysformer.

Ofte er det ikke blot Straaleformen alene, som optræder ved Kronedannelsen, men ved saadanne Leiligheder er hyppigt saa godt som alle mulige Nordlysformer repræsenterede. Kommer saa dertil, at Nordlyset gjærne i saadanne Momenter tillige udvikler den størst mulige Fylde af Lys og Farver, saa vil man forstaa, at Kronen maa blive den af alle Nordlysets Former, der frembyder den største Pragt og den rigeste Mangfoldighed.

Ikke altid er Kronen saa storartet. Formen er der, men Bevægelsen og Lysstyrken er ringe, Farverigdommen fattes. Eller Kronen er ufuldstændig, kun dens nordlige eller sydlige Halvdel er til Stede, eller spredte Straalevifter antyder kun i Hovedtrækkene dens Form.

I Sydskandinavien, Danmark etc. finder Kronedannelsen i Almindelighed Sted paa den Maade, at Nordlyset fra Nord af efterhaanden stiger høiere og høiere, indtil det overskrider Issepunktet og derpaa naar det magnetiske Zenith: i samme Nu opdukker eller fremskyder der Straaler paa den sydlige Side af det magnetiske Zenith, og ved Nordlysets fortsatte Fremrykning mod Syd bliver Kronen mere og mere fuldstændig. I nordligere Egne, hvor Nordlyset hyppigt høit paa Himlen skrider i nordlig eller sydlig Retning, har man ofte Leilighed til at se Fænomenet, hver Gang et Straalebaand passerer det magnetiske Zenith under Bevægelsen mod Nord eller Syd. Det er dog ikke altid, at der fremkommer en Krone, naar Nordlyset passerer det magnetiske Zenith, og navnlig er dette sjældent Tilfældet, naar et af jævn Lysmaterie

bestaaende Baand overskrider det nævnte Punkt. Det er nemlig i Særdeleshed Straaleformen, som Kronen skylder sin Tilblivelse.

De pragtfulde Kroner varer i Almindelighed kun en kort Tid; men ofte kan de gjentage sig flere Gange ved et og samme Nordlys. Mindre udviklede Kroner kan med stadig skiftende Udseende holde sig længere, et Kvarter eller vel endog en hel Time.

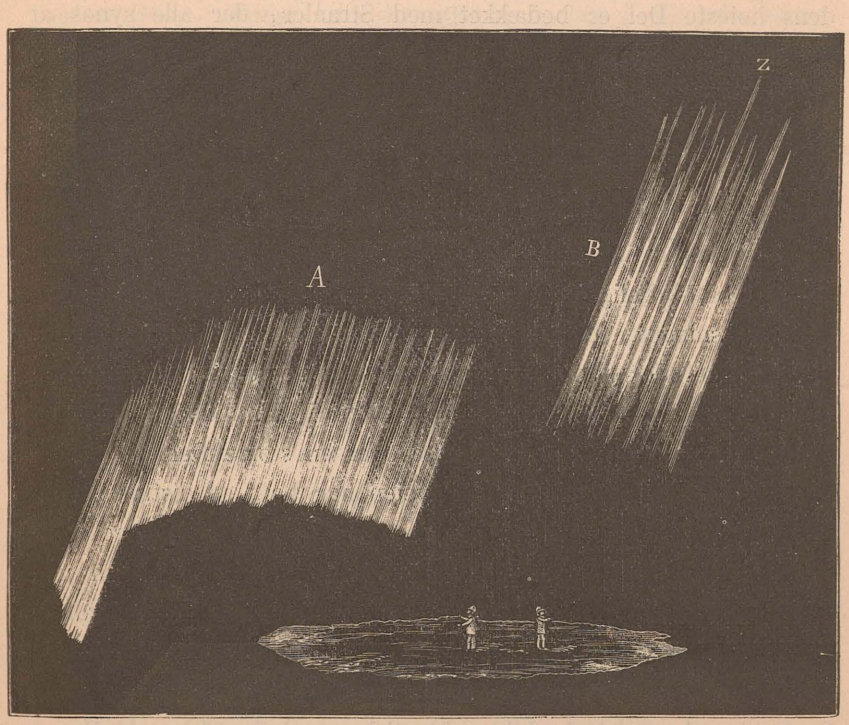

Fig. 13.

Naar man fastholder, at Nordlysstraalernes Retning er den samme som Inklinationsnaalens, kan man let anskueliggjøre sig Fremkomsten af saa vel et almindeligt straalende Nordlys som Kronen. Antager vi i Overensstemmelse med, hvad der tidligere er sagt, at Straalerne, hvis Hældning mod Horisonten udgjør f. Ex. 70°, er samlede i en stor Ring om Magnetpolen, og at Iagttageren befinder sig sydlig for denne Ring, saaledes som

antydet i Fig. 13 A, ser han et normalt, straalende Nordlys; Straalefødderne danner en langstrakt Bue over Horisonten, og denne Bues høieste Punkt ligger omtrent i NNV. Rykker Straaleringen parallel med sig selv længere mod Syd, saa at den i B kommer til at staa mellem Iagttageren og hans magnetiske Zenith (Z), ser han en Nordlyskrone; hele Himlen, eller i hvert Fald dens høieste Del er bedækket med Straaler, der alle synes at konvergere hen imod Z. En endnu længere Fremskriden mod Syd vil bevirke, at Straalerne nu viser sig som Baand eller Bue paa den sydlige Himmel.

Nordlysskyer. Naar et straalende Nordlys eller et Parti af samme bliver mindre virksomt, svækkes Straalerne, deres Kanter bliver utydelige, deres Længde formindskes, medens Breden tiltager, og sluttelig danner de mere eller mindre udbredte, skyagtige Lysninger. Disse saakaldte Nordlysskyer er uden bestemt og udpræget Form, deres Grænser er afrundede og noget svagere end Midtpartierne. Deres Lysstyrke er i Almindelighed ringe. De er enten uregelmæssigt spredte over en større Del af Himlen, eller, naar Nordlyset kort i Forveien har haft en distinkt Skikkelse, gjengiver de i Hovedtrækkene denne. Beslægtet med disse taageagtige Dannelser er det rolige Lysskjær, der stundom udbreder sig mellem eller over mere markerede Former. Nordlysskyerne kan staa tilsyneladende rolige med kun langsomme Forandringer, men ofte viser de en høist eiendommelig, hurtig Bevægelse, hvorved de bliver identiske med den følgende Form.

Nordlysbølger (Nordlysflammer). Med disse Navne kan man betegne en eiendommelig Form eller Bevægelse, der ikke maa forvekles med de Lysbølger, som tilsyneladende gjennemiler Straalerækkerne paa langs, men som tilnærmelsesvis kan sammenlignes med den bølgeagtige Bevægelse, en med høit Korn bevokset Ager frembyder, naar Stødvinde farer hen over den. Matte Lysmasser, enten i Form af Lysskyer eller Straaler eller Buestykker, tændes i et Nu og farer med bølgeagtig Flammen og

stor Hurtighed op ad Himlen, eller det synes, som om en heftig vibrerende, stødvis Bevægelse energisk iler opad og paa sin Vei momentant bringer Omgivelserne til at blusse op med et mat Lys. Denne Bevægelse optræder i Almindelighed kun ved og efter større Nordlys; den viser sig sædvanlig kun i større Høide over Horisonten, og optræder jævnlig i store Partier af Nordlyset paa en Gang. Enten kan Bevægelsen opstaa i allerede existerende Lysformer, eller den kan udbrede sig langt uden for Nordlysets tidligere Grænser. —

Dermed har jeg nævnt de for Nordlyset mest karakteristiske Former. Et Par andre Punkter skal jeg her endnu ganske kort berøre.

Nordlysets Grundfarve er hvid med en let grønlig eller grøngul Tone. Sammenlignes den med Maanens Lys, som vi i Almindelighed anser for hvidt, viser dette sig gulligt ved Siden af Nordlysets Lys. I Sammenligning med Mælkeveiens absolut hvide Lys træder derimod Nordlysets grønlige Skjær ret tydeligt frem. Ved næsten alle mindre og ogsaa ved mange større Nordlys optræder der ingen andre Farver.

Bliver Nordlyset intensivere, viser der sig desuden Rødt og Grønt. Ved lave Straalebuer optræder begge disse Farver om hinanden i Straalernes nedre Ende, og disses idelige Bevægelse bevirker, at man ikke kan komme paa det rene med, hvorledes egentlig de to Farver er grupperede i Forhold til hinanden. I høiere Buer eller Baand ser man derimod tydeligt, at det Røde optræder i Straalerækkens nedre Kant, og høiere oppe gjennem Hvidt gaar over i Grønt. Ogsaa Straalernes Sidekanter kan vise de samme Farver, især naar Bevægelsen er livlig; den forangaaende Rand er da rød, den efterfølgende grøn. Den røde Farve optræder undertiden ogsaa selvstændig, uden dens grønne Komplement, idet den kan farve store og i Almindelighed høit liggende Partier af Nordlyset, og især er dette Tilfældet ved meget stærke Nordlys, hvor undertiden store Strækninger af Himlen er belagte

med en jævn og intensiv violet eller blodrød Farve. Ved meget udviklede Nordlys optræder Rødt og Grønt i mange skjønne Nuancer, og ogsaa andre af Spektrets Farver kan komme til Syne, om end kun sjældent.

Selve Naturen af det Lys, som Nordlyset udsender, har man kunnet studere paa to forskjellige Maader. Den første bestaar i at undersøge, om Nordlysets Lys viser eller ikke viser Spor af Polarisation. Polarisationen er en Egenskab, som Lysstraalerne faar dels ved at tilbagekastes, dels ved at brydes, og i Følge hvilken de er ude af Stand til f. Ex. at gaa igjennem et paa en særegen Maade tildannet og anbragt Kalkspathprisme, eller at kastes tilbage fra et under en bestemt Vinkel opstillet Speil. Ved at undersøge et hvilket som helst Lys med et eller andet Polarisationsapparat, finder man derfor uden Vanskelighed, om dette Lys er det oprindelige Lys, der udgaar fra det lysende Legeme, eller om det først kommer til Øiet efter at være tilbagekastet eller brudt. Allerede i 1817 fandt Biot paa denne Maade, at Nordlysets Lys ikke viser mindste Spor af Polarisation, et Resultat, der er bleven bekræftet af talrige senere Iagttagere. Der følger heraf med Sikkerhed, at Nordlysets Lys ikke som f. Ex. Regnbuen, Ringe om Solen og Maanen, skyldes nogen Tilbagekastning eller Brydning, men at tvært imod Nordlyset er selvlysende.

Naar Lysstraaler, der udgaar fra et fast eller flydende lysende Legeme, samles paa en Skjærm efter at have passeret igjennem en smal Spalte, en Linse og et Prisme, eller med andre Ord et Spektroskop, faar man paa Skjærmen et regnbuefarvet Baand, et Spektrum, i hvilket de forskjellige Farver gaar jævnt over i hverandre fra Rødt i den ene Ende gjennem Gult, Grønt, Blaat til Violet i den anden Ende. Er derimod Lyskilden i luftformig Tilstand, bliver Spektret ikke sammenhængende, men kommer til at bestaa af et større eller mindre Antal af lyse Linier, der er indbyrdes adskilte ved sorte Mellemrum. Antallet

og Beliggenheden af disse lyse Linier afhænger af den lysende Gasarts kemiske Natur. Nordlysets Spektrum er af den sidste Slags, hvad der altsaa viser, at Fænomenets Lys kommer fra en Kilde, der er i luftformig Tilstand, og ikke fra lysende Smaadele i fast eller flydende Form. Den første Undersøgelse af Nordlysets Spektrum hidrører fra den svenske Fysiker Ångström 1867; han fandt, at Spektret væsentlig bestaar af en enkelt Linie, der ligger i den gule og noget hen imod den grønne Del af Spektret. Foruden denne Linie iagttog Ångström endnu tre andre hen imod Spektrets grønne Del liggende og langt svagere Striber. Senere Iagttagelser har vist, at endnu en hel Del andre Linier optræder; altid og selv ved svage Nordlys forekommer den grøngule Linie, og den er i alle Tilfælde den stærkeste; men foruden den kan der vise sig Linier eller Baand i Rødt, Grønt, Blaat og Violet, altid dog kun svage og stundom aldeles ikke. Uoverensstemmelsen mellem de af forskjellige Iagttagere sete Spektra, Vanskeligheden ved at identificere de iagttagne Linier, og andre Omstændigheder har bevirket, at Spørgsmaalet om Nordlysets Spektrum endnu ikke er definitivt afgjort. Heller ikke formaar man kunstigt at fremstille et Spektrum, der ligner Nordlysets, lige saa lidt som man har kunnet paavise med Bestemthed, at nogen af Nordlyslinierne netop falder sammen med Linier fra bekjendte jordiske Stoffer, om end enkelte af dem ligger forskjellige Gasarters og Jærnets Linier nær. Spektralanalysen, der har vist sig saa overmaade frugtbringende paa saa mange andre Omraader, har derfor hidtil ladet os noget i Stikken med Hensyn til Nordlyset.

Det kan her endnu bemærkes, at Nordlyset ligesom Atmosphæren deltager i Jordklodens daglige Omdreining, saa at Nordlyset maa betragtes som et rent tellurisk Fænomen; end videre, at det i Modsætning til Luften ikke udøver nogen lysbrydende Indvirkning paa de fra Stjærnerne kommende Straaler.

3.

Nordlyset i Koutokæino.

Nu nogle kortfattede Bemærkninger om Nordlysets Optræden under mit Ophold i Koutokæino. Den videnskabelige Bearbeidelse af mine Observationer er endnu ikke fuldført og vilde heller ikke være paa sin Plads her, hvor jeg kun skal indskrænke mig til at give nogle sammentrængte Meddelelser i Almindelighed, der kan supplere det foregaaende.

Nordlyset hører i Koutokæino uden Overdrivelse til de daglig indtræffende Fænomener, og en Aften eller Nat uden Nordlys vilde her være lige saa mærkelig som en Nat med Nordlys i Nærheden af Ækvator. Under mit Ophold indtraf der i hvert Fald ikke en eneste fuldstændig klar Aften uden Nordlys. Veirforholdene var imidlertid næsten hele Vinteren igjennem temmelig ugunstige, idet en for disse Egne exceptionel stor Skymængde meget ofte lagde Hindringer i Veien for Iagttagelserne. Men til Trods herfor blev paa Grund af Nordlysets store Hyppighed det indsamlede Iagttagelsesmateriale dog meget betydeligt.

I sin Optræden viste Nordlyset her som alle Vegne paa høie Breder en stor Mangfoldighed. Ofte indskrænkede det sig til ubetydelige og svage Buefænomener lavt i Nord, ganske som de, man ser i det sydlige Skandinavien; til andre Tider naaede det en Udvikling og Pragt, som trodser enhver Beskrivelse. Overmaade hyppigt var hele Himmelhvælvingen bedækket med Nordlys.

Navnlig i een Henseende blev Opholdet i Koutokæino mig meget lærerigt: det var med Hensyn til Forstaaelsen og Opfattelsen af de forskjellige Nordlysformers virkelige Skikkelse og Stilling, og de Forandringer, de i saa Henseende tilsyneladende undergaar, naar deres Høide over Horisonten veksler. Dels paa Grund af Nordlysets Hyppighed, dels fordi det saa ofte optræder snart i Nord, snart i Syd, snart i Zenith, har man særdeles rig

Leilighed til at studere de Modifikationer, som en eller anden Nordlysform undergaar, idet den forandrer sin Stilling i Forhold til Iagttageren.

Jeg lærte paa denne Maade at indse, at de mange forskjellige, tidligere omtalte Former egentlig kan reduceres til ganske faa Typer. I de allerfleste Tilfælde danner Nordlyset Bælter eller Zoner, der strækker sig hen over Jorden omtrent i Retning ad magnetisk Øst-Vest, og disse Zoner bestaar som oftest af et Konglomerat af tynde, bag hverandre opstillede Lysplaner, hvis Retning er parallel med Inklinationsnaalen. Lys materien i disse Flader er enten jævn, diffus, eller adskilt i smalle Straaler.

Det kommer nu, som til Dels allerede tidligere antydet, kun an paa, hvilken Stilling Iagttageren indtager i Forhold til en saadan Zone, for at den kan vise sig for ham paa den ene eller den anden Maade. Er han i meget stor Afstand fra Nordlyset, ser han en Bue, jævn eller straalende, ganske efter Lysmateriens Beskaffenhed. Kommer han nærmere, ser han maaske flere adskilte Buer, hele Fænomenets Udtryk bliver kraftigere, og Bevægelsen og Farverne livligere. I endnu større Nærhed vil han opfatte Nordlyset som Baand, og er Lysmaterien straalet og passerer Iagttagerens magnetiske Zenith, opstaar Nordlyskronen.

Det er imidlertid kun i de store Træk, at Retningen er Øst-Vest; især naar Lysmaterien er straalet, kan der forekomme betydelige Afvigelser fra denne Retning. Man iagttager dette bedst ved de i stor Høide staaende Straalebaand. Foruden de Bugtninger, som Lysfladerne uophørlig slaar, kan saadanne Baand, i hvert Fald en Tid lang, indtage næsten enhver som helst Stilling, og i de forunderligste Figurer slynge sig hen over Himlen. Jeg har set Baandene gaa fra Nord til Syd; undertiden er de næsten spiralagtigt oprullede; jeg har endogsaa set dem danne en næsten fuldstændig Cirkel hele Himlen rundt, med Zenith som Centrum og i omtrent 30 Graders Høide over Horisonten.

Disse Lyszonernes store Afvigelser fra deres regelmæssige Løb er Aarsagen til de mange Uregelmæssigheder, som saa ofte iagttages ved Buerne, f. Ex. deres usymmetriske Beliggenhed i Forhold til den magnetiske Meridian, deres uregelmæssige Former, deres elliptiske Tilbagebøininger ved Endepunkterne, o. s. v. Paa Fig. 14 har jeg fremstillet, blot i de rene Grundtræk, nogle af

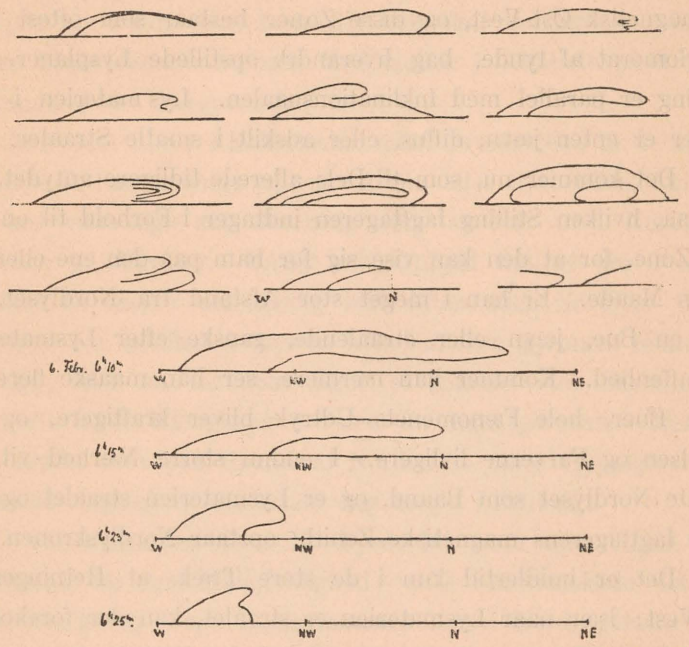

Fig. 14.

de eiendommelige Former, som jeg i Koutokæino iagttog ved lave Buer.

Særlig mærkelige og temmelig hyppige var de slynge- eller sløifeagtige Former, der opstaar derved, at to lave Buer i deres østlige Ende noget over Horisonten er forbundne og sammenhængende. Som Exempler paa denne Type kan tjene den 6te, 8de og de 4 sidste af de smaa Afrids paa Fig. 14. Det kan næsten anses som en Lov, at Sammenføiningen altid findes i den

østlige Ende, aldrig i den vestlige, ligesom overhovedet den østlige Ende af Buerne er langt rigere paa Uregelmæssigheder, Tilbagekrumninger etc. end den vestlige.

Et andet eiendommeligt Træk er det, at disse Buesløifer næsten altid trækker i vestlig Retning, og derved, forudsat at de holder sig saa længe, til sidst forsvinder under Horisonten. Et godt Exempel herpaa afgiver de fire sidste Tegninger paa Fig. 14.

Ogsaa naar de tilsvarende Former staar høit paa Himlen, som Baand eller Kroner, er det sædvanligt, at hele Komplexet drager i vestlig Retning.

Af en ganske anden Art end de nævnte Tilbagebøininger, er den svage, elliptiske Tilbagekrumning ved især høiere Buers Ender. Denne skyldes nemlig kun en perspektivisk Virkning, medens hine betegner reelle Afvigelser fra det normale Løb.

Det er tidligere omtalt, at Toppen eller Midtpunktet af Buerne ligger omtrent i den magnetiske Meridians Retning. Det synes imidlertid, at denne Regel ikke ganske slaar til i nordlige Egne. ARGELANDER i Åbo og senere den franske Expedition i Bossekop fandt allerede, at Buernes Kulminationspunkt i Regelen ligger noget Vest for den magnetiske Meridian, samt at Afvigelsen vokser, jo høiere Buerne staar over den nordlige Horisont. Paa Grund af Buernes svage Krumning er det ikke godt muligt direkte at bestemme Kulminationspunktets Beliggenhed; men maaler man Beliggenheden af Buens (navnlig Underrandens) Skæringspunkter med Horisonten, faar man (under Forudsætning af, at Buen er regelmæssig) Beliggenheden af Toppunktet ved at tage Middeltallet af begge Maalinger. De i Koutokæino paa denne Maade fundne Resultater bekræfter ganske det oven for sagte. Medens Misvisningen her er ca. 5^0 vestlig, udgjør Middelværdien for Beliggenheden af samtlige maalte Buers Midtpunkt 15.3^0 V (svarende til en Middelhøide for Buerne af 75.5^0). For en gjennemsnitlig Høide af 10.5^0 findes en vestlig Afvigelse af 10.5^0, for Høiden 19.6^0 en Afvigelse af 14.4^0. For samtlige Buer paa

Nordhimlen udgjør Middeltallet for Midtpunktets Beliggenhed 12.6° V (Middelhøide 16.1°), for samtlige Buer paa Sydhimlen 18.6° (Middelhøide 33.2° over Sydhorisonten).

Meget instruktiv er Betragtningen af Kronen. Naar et Straalebaand bevæger sig hen imod det magnetiske Zenith, bliver Straalerne tilsyneladende kortere og kortere, fordi de betragtes under en mere og mere spids Synsvinkel, og idet Baandet passerer det magnetiske Zenith, ser man kun dets nedre Kant, der da viser sig som en bøiet, krummet og foldet Lyslinie; man iagttager da, at hver enkelt Straalerække har en meget ringe Tykkelse, men som oftest bestaar Baandet af flere, undertiden af overordentlig mange saadanne bag hverandre staaende og omtrentlig parallele Lysflader. Navnlig i det sidste Tilfælde faar Kronen et ganske overordentlig fyldigt Udseende, der sammen med de uophørlige Bevægelser, Forandringer og Farveskiftninger gjør et ubeskrivelig ophøiet Indtryk.

Den fundamentale Type for Nordlyset dannes altsaa af Bælter, der i Hovedsagen stryger i Retningen magnetisk Ø—V, og som bestaar af jævne eller straalede, i Inklinationsretningen bag hverandre opstillede yderst tynde Lysflader, og til denne Grundform kan saa godt som alle de andre Former føres tilbage. De isolerede Straaler eller Straaleknipper er ikke andet end ufuldstændige Straalerækker; de meget lange Straaler, der undertiden i Ø og V synes at naa fra Horisonten til Zenith, viser sig ved nøiere Betragtning ikke at være andet end Straalerækker, hvis enkelte Straaler paa Grund af Stillingen til Iagttageren til Dels dækker hverandre; Lysskyerne er saa at sige Rester af tidligere straalende Nordlys, og ligeledes de synes altid at bestaa af Flader i Inklinationsnaalens Retning. De udbredte røde Flader, der ved store Nordlys undertiden iagttages over vide Strækninger af Himlen, optraadte aldrig under mit Ophold i Koutokæino, saa at jeg ikke tør have nogen Formening om, hvorledes dette Fænomen rettelig skal opfattes — om Lyslaget virkelig danner et kontinuer-

ligt Slør parallelt med Jordoverfladen, eller om ogsaa her Retningen er den samme som ved de øvrige Nordlysformer.

Længe var jeg uvis om, hvorledes egentlig det med Navnet Nordlysbølger eller Nordlysflammer betegnede Fænomen skulde forstaas. Denne Fase optræder næsten uden Undtagelse — ligesom de egentlige Nordlysskyer — først i Aftenens sidste Timer, omkring Midnat eller senere, i Regelen efter store og udbredte Nordlys. Man kunde gjærne betegne den f. Ex. som pulserende Nordlysskyer, thi ikke alene er der en vis ydre Lighed mellem begge Former, men deres Slægtskab er vistnok ogsaa saa nært, at den eneste Forskjel mellem dem er, at den ene er rolig eller i hvert Fald kun viser langsomme Forandringer og Bevægelser, medens den anden frembyder en saa heftig og energisk Bevægelse, at man vanskelig bliver i Stand til at danne sig nogen tydelig Formening om Fænomenets egentlige Natur og Beskaffenhed. Undertiden kan saa godt som hele Himlen være optaget af denne Form og i timevis ligne et stormbevæget Ildhav. En opmærksom Betragtning af denne eiendommelige Fremtoning har til sidst ført mig til den Overbevisning, at ogsaa denne Form dannes af Lysflader i Inklinationsnaalens Retning. Den tilsyneladende bølgeformige Bevægelse skyldes tre Aarsager: Lysningens korte, ofte næsten momentane Varighed, Lysfladernes heftige, slikkende, hoppende Bevægelse opad og nedad i Planets Retning, og endelig deres overordentlig hurtige Forflyttelse i horisontal Retning, parallel med Jordoverfladen.

De egentlige Nordlysskyer, der ligesom Nordlysbølgerne danner de afsluttende Momenter af store Nordlys, ligner ofte saa skuffende lave Klodeskyer eller Cumulostrati, at man, især naar Maanen skinner, vanskelig kan afgjøre, om det er Skyer eller Nordlys, man har for sig.

Nattehimlen i disse nordlige Egne er, selv naar den er fri for Nordlys, aldrig saa mørk som i sydligere Lande; den er mere

graa end blaasort. Sandsynligvis ligger der altid et nordlysagtigt Slør over den. Ofte er man i Stand til direkte at iagttage dette, nemlig naar der i dette Slør saa at sige opstaar Rifter, Mellemrum, hvor man ser den mørke Himmelbund skinne igjennem.

At Nordlyset stundom udøver en eiendommelig Indflydelse paa Skyforholdene, hvad enkelte tidligere Iagttagere har paastaaet, havde jeg oftere Leilighed til at se konstateret paa en slaaende Maade. Himlen kunde være nok saa klar: efter et usædvanlig stærkt Udbrud af Nordlyset i Zenith blev den stadig pludselig overtrukken af Skyer. Disse opløste sig sædvanlig igjen straks efter. Denne Omstændighed afgiver rimeligvis Forklaringen paa den Paastand, man undertiden finder i Nordlysiagttagelser: at man har set Nordlyset eller Partier deraf direkte forvandle sig til Skyer*).

Uagtet Nordlyset meget ofte var udbredt over hele Himlen eller viste sig i Syd, var dog Nordhimlen dets overveiende Sæde. Den Zone, hvori Nordlyset optræder hyppigst, laa derfor — i hvert Fald i denne Vinter — Nord for Koutokæino. I Bossekop var det samme Tilfældet.

Hvad Farver angaar, har jeg allerede paa et tidligere Sted sagt det tilstrækkelige. Den røde Farve i den nedre Kant af Buer og Baand antager undertiden usædvanlige Nuancer: Karmoisin- eller Anilinrødt, Gulrødt, Rosenrødt, Violet o. s. v. Er Bevægelsen meget livlig, danner Straalerækkernes nedre Kant store, brede røde Flader, der med en overordentlig Heftighed slikker sig nedad.

Med Hensyn til Lysstyrken af Nordlyset i den arktiske Zone har man i sydligere Lande meget overdrevne Forestillinger. At Nordlyset skulde erstatte Solens Fraværelse, er en Fabel; at Be-

*) Den omvendte Iagttagelse, der ofte forekommer i ældre Skrifter: at man har set Skyer (især Fjerskyer) forvandle sig til Nordlys, beror rimeligvis ligeledes paa en Feiltagelse.

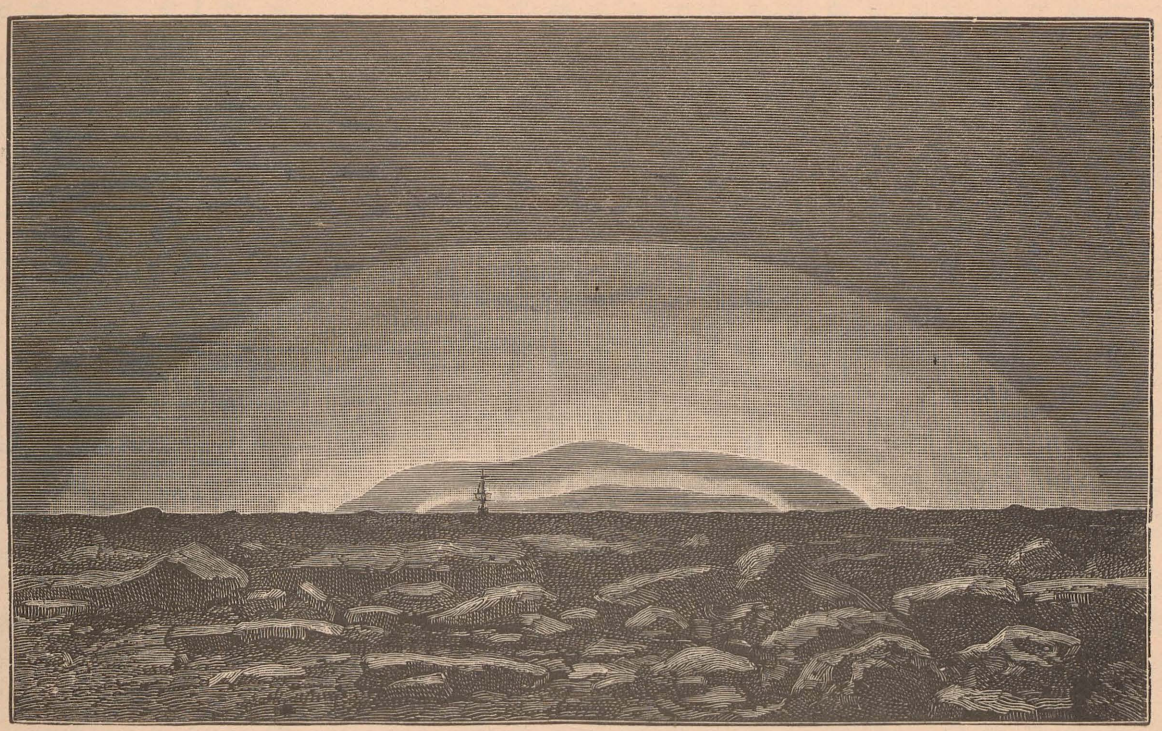

Nordlys iagttaget under „Vegas“ Overvintring den 21de Marts 1879.

folkningen i hine Egne under deres Reiser og Gjøremaal har nogen væsentlig Nytte af Nordlyset som Lyskilde, er en høi Grad af Overdrivelse. I Almindelighed er den samlede Mængde af Lys, som Nordlyset udstraaler, saa ringe, at den saa godt som intet bidrager til at oplyse Natten, og i Tiden omkring Fuldmaane skal Nordlyset være temmelig stærkt for overhovedet at blive synligt paa den af Maanen oplyste Himmelgrund. Naar Maanen kommer til at staa inden for Nordlysets Omraade, forsvinder det fuldstændigt i stor Afstand rundt Maanen, og paa dennes Skive iagttages intet usædvanligt. I enkelte Momenter kan Lyset rigtignok naa en høi Grad af Intensitet og kaste en forbausende Klarhed ud over Landskabet, men disse Momenter er saa kortvarige, at denne Belysning ikke har nogen som helst praktisk Betydning for Polaregnenes Mennesker. Den største Klarhed, som Nordlyset nogen Sinde udstraalede, eller som jeg i hvert Fald var i Stand til at bestemme under mit Ophold i Koutokæino, kan sammenlignes med den Klarhed, som Maanen ved skyfri Himmel udstraaler $2^1/_2$ Dag efter Fuldmaane, naar den staar i 25 Graders Høide over Horisonten. Jeg var da i Stand til uden Vanskelighed at læse

Skrift af denne Størrelse.

Men det er forholdsvis kun sjældent, at Lyset naar denne Styrkegrad. At Nordlyset skulde kunne vise sig ved høilys Dag, som enkelte har paastaaet, er ligefrem utænkeligt; man har efter al Sandsynlighed ladet sig vildlede af lette Skydannelser med en nordlyslignende Gruppering.

Alle Forsøg paa at fotografere Nordlyset i Koutokæino mislykkedes for mig. Det samme Resultat kom man til paa alle Polarstationer. Uagtet jeg anvendte de mest følsomme tørre Plader og selv ved en Expositionstid af 4—7 Minuter, lykkedes

det mig ikke at faa det mindste Spor af Billede paa Pladerne. Grunden er baade Lysets ringe Styrke og dets svage kemiske Indvirkning *).

4.

Nordlysets geografiske Optræden.

Nordlyset viser sig desto sjældnere og mindre pragtfuldt, jo nærmere man er Ækvator; ligeledes optræder det mindre hyppigt og med ringere Udvikling, naar man i Retning ad Nordpolen overskrider en vis Grænse. Regionen for Fænomenets største Hyppighed og rigeste Udvikling omslutter baade Jordens geografiske og dens magnetiske Nordpol, men ligger ikke symmetrisk i Forhold til noget af disse to Punkter.

Dette er i store Træk vort nuværende Kjendskab til Lovene for Nordlysets mere eller mindre hyppige Forekomst.

Den første nøiere Undersøgelse af disse Forhold skyldes Amerikaneren E. Loomis og H. Fritz i Zürich, og det er særlig den sidstnævnte Forskers store Fortjeneste at have konstrueret et Kaart, der grafisk gjengiver Nordlysets forskjellige Hyppighed for de forskjellige Dele af den nordlige Halvkugle. Paa lignende Maade som det sker ved Jordens magnetiske og meteorologiske Forhold, hvor man ved Linier forbinder alle de Punkter af Jorden, der har f. Ex. samme magnetiske Deklination eller samme aarlige Middeltemperatur, Lufttryk o. s. v., og saaledes faar et anskueligt og lærerigt Billede af de angjældende Forhold, har Fritz kunnet optrække Linier for lige stor Nordlyshyppighed. Det interessante Kurvesystem, der dannes af disse Linier, som Fritz kalder Isochasmer**), er fremstillet paa Fig. 15.

*) Det er dog senere, den 15de Marts 1885, i Kristiania lykkedes mig ved en Expositionstid af $8^1/_2$ Minut at erholde et synligt Indtryk af Nordlyset paa en fotografisk Plade.

**) Dannet af de græske Ord ἴσος, isos (lige, ens) og χάσμα, chasma.

Hvis man fra et stort Antal Punkter besad mangeaarige Iagttagelsesrækker over Nordlyset, anstillede efter bestemte Regler, saaledes som man har dem for meteorologiske og magnetiske Fænomener, saa vilde de aarlige Middeltal være tilstrækkelige til at give et Billede af Nordlysets forskjellige geografiske Hyppig-

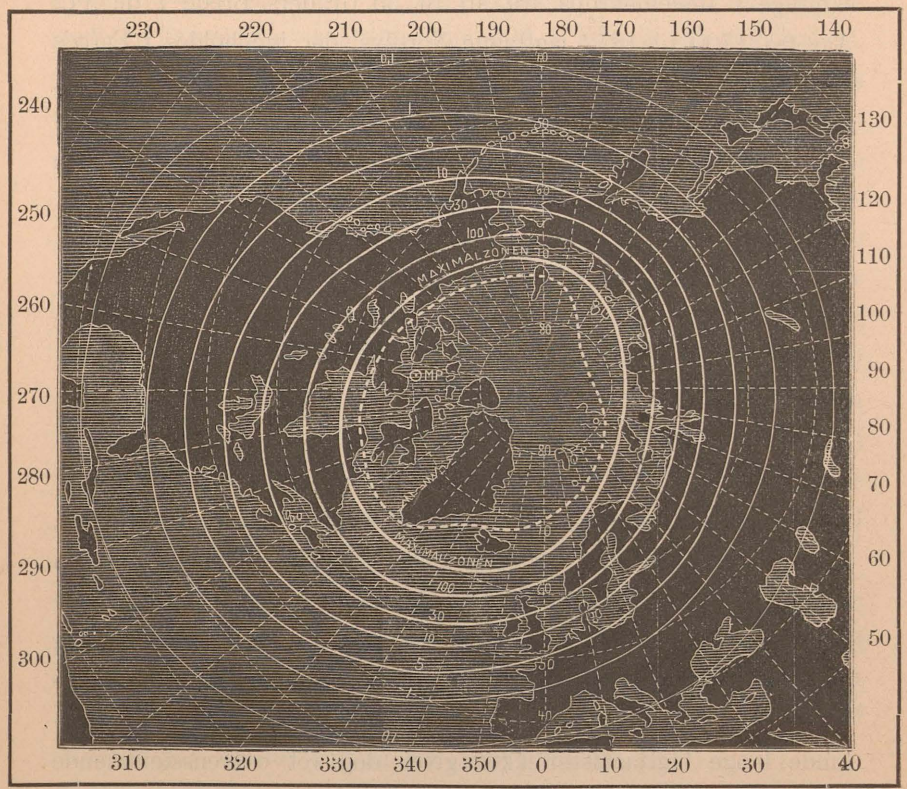

Fig. 15.

hed. Saa er imidlertid langt fra Tilfældet; som oftest maa man nøies med ganske korte og lidet overensstemmende Observationsserier. Dertil kommer end videre som en anden Ulempe, at Nordlyset med Hensyn til Hyppighed er et periodisk Fænomen, hvis Frekvens, i hvert Fald paa lavere Breder, er stærke Forandringer underkastet, saa at en Iagttagelsesrække, der kun

udstrækker sig over et enkelt eller faa Aar, ikke kan give nogen sikker Oplysning om det gjennemsnitlige aarlige Antal af Nordlys paa vedkommende Sted. FRITZ har søgt at omgaa disse Vanskeligheder paa følgende Maade. Kaldes m den aarlige Middelhyppighed for et eller andet Sted A, k Summen (4834) af samtlige i Mellemeuropa fra 46 til 55 Graders Brede i de 172 Aar fra 1700 til 1872 iagttagne Nordlys, der indeholdes i FRITZ's store Nordlyskatalog, a Summen af de i et vist Tidsrum i A iagttagne Nordlys, e Summen af de i samme Tidsrum i Mellemeuropa optegnede Fænomener, saa findes Middelhyppigheden m for Stedet A efter følgende Formel:

$$m = \frac{k}{172} \cdot \frac{a}{e} = 28 \cdot \frac{a}{e}.$$

Saaledes finder man f. Ex. for Kristiania:

1837—54 (a = 529, e = 581), m = 25.5
1855—70 (a = 436, e = 568), m = 21.9
1837—70 (a = 965, e = 1149), m = 23.7.

Som man ser, afviger disse tre Værdier lidt fra hverandre, og lige saa lidt kan en fuldstændig Overensstemmelse mellem Middeltallene fra forskjellige Steder ventes; selv for nærliggende Punkter er Afvigelserne undertiden stærke, hvad der navnlig ligger i dels de forskjellige Iagttageres høist forskjellige Iagttagelsesmaade, dels Nordlysfortegnelsernes Ufuldstændighed. Nogenlunde lange Iagttagelsesrækker giver dog ret overensstemmende Resultater.

Indtegner man nu de fundne Værdier for m i et Kaart, og forbindes Punkterne med lige stor Hyppighed med Linier, saa opstaar det paa Fig. 15 fremstillede Kurvesystem. Her er foruden Maximalzonen optrukket Linierne for gjennemsnitlig 100, 30, 10, 5, 1 og 0.1 Nordlys om Aaret.

Af disse Linier skal vi forfølge et Par af de interessanteste lidt nærmere.

Linien for m = 0.1, altsaa for Steder, hvor der i Løbet af 10 Aar gjennemsnitlig kun ses et eneste Nordlys, gaar gjennem den sydligste Del af Spanien, nordlig forbi Sicilien og Sydkysterne af Sortehavet, sydlig for Baikalsøen til Kurilerne; derpaa nordlig for Sandwichsøerne gjennem Sydspidsen af Kalifornien og Mexiko, over Kuba og Madeira. I endnu sydligere Egne ses Nordlys kun rent undtagelsesvis, saaledes Aar 502 i Edessa (Mesopotamien), 1097—98 i Syrien, 1117 i Palæstina, 1621 i Aleppo, 1837 indtil Teneriffa, 1848 indtil Lilleasien, 1859 i det Atlantiske Hav indtil 14° n. Br., 1870 indtil Lilleasien og 1872 endogsaa indtil Indien og over en stor Del af Nordafrika. I Asien ligger hele Kurvesystemet nordligere end i Europa og Amerika, og i den sydlige Del af Asien er Nordlys derfor overordentlig sjældne. Selv for Pekings Brede (40°) har man kun ganske isolerede Optegnelser, og endog under det stærke Nordlysmaximum omkring 1871 er intet Nordlys optegnet i de meteorologiske Observationer fra Peking 1868—74. I Nikolajevsk ved Amur (53°) blev der i Maximumtiden 1870—74 kun set et eneste Nordlys. Paa Sandwichsøerne er kun meget udbredte og store Nordlys synlige. I Amerika derimod gaar Linien 0.1 helt ned til 20° Brede.

Linien for m = 100 gaar fra Hebriderne over Shetlandsøerne, Trondhjem, Vardø, Novaja-Zemlja til Lenamundingen og skærer Beringsstrædet under Polarkredsen. Derfra i Nordamerika over Kotzebuesund og Fort Simpson, gjennem den sydlige Del af Hudsonsbay og lidt nordlig for Newfoundland.

Linien for Nordlysets største Hyppighed (Maximalzonen) gaar fra Barrowspidsen over den store Bjørnesø til Hudsonsbay, skærende denne ved den 60de Bredegrad, over Nain paa Labradorkysten, sydlig for Grønlands Sydspids, mellem Island og Færøerne(?), over Lofoten og Nordkap, Nordspidsen af Novaja-Zemlja, Kap Tcheljuskin og sydlig for Wrangels Land. I de Egne, som denne Linie gaar igjennem, er Nordlyset i den mørke Del af Aaret et saa godt som dagligt Fænomen.

Inden for denne Linie tager Nordlysets Hyppighed atter af, og muligvis hurtigere end uden for den, om det end ikke er rimeligt, at Nordlyset paa noget Sted inden for denne Zone er aldeles usynligt, saaledes som det er Tilfældet med Ækvatorialegnene.

Noget af det eiendommeligste ved hele Kurvesystemet er dets uregelmæssige Beliggenhed i Forhold til baade den geografiske og den magnetiske Nordpol (denne er paa Kaartet betegnet med M. P.). Som allerede sagt, omslutter Maximalzonen dem begge, uden at ligge symmetrisk til nogen af dem. Snarere synes Midtpunktet for Systemet at ligge omtrent midt imellem begge Poler. Det er til Dels herved, at Kurvesystemets sydlige Forskydning i Amerika i Forhold til Europa og navnlig Asien fremkommer. Forfølger vi Meridianerne 90° og 270° Ø. Gr. i Asien og Amerika, faar man for hver 5te Bredegrad følgende omtrentlige Værdier for m:

	N. Br.	20°	25°	30°	35°	40°	45°	50°	55°	60°	65°	70°	75°	80°
m	Asien	0	0	0	0	0	0.1	0.3	0.9	4	8	30	100	Max.
	Amerika	0.1	0.5	1	4	7	20	40	100	Max.				

Søger man omvendt, under hvilken Brede hver af Kaartets Kurver skærer Meridianerne 90° og 270°, finder man:

	m	0.1	1	5	10	30	100	Max.
N. Br.	Asien	47	56	62	66	70	74	78°
	Amerika	21	31	37	43	48	55	60°

Disse Sammenstillinger viser meget iøinefaldende, hvilken Forskjel der med Hensyn til Betingelserne for Nordlysets Hyppighed gjør sig gjældende henholdsvis i Amerika og i Asien.

Over Sydlyset foreligger der endnu alt for faa Iagttagelser, til at man paa lignende Maade skulde kunne angive dets geografiske Udbredelse. Efter de Optegnelser, man besidder, udgjør m for Hobarttown (43° s. Br.) 6, Melbourne (38°) 15, Aucklandsøerne (50°) 10. De paa den sydlige Halvkugle i største Nærhed

Nordlys i Bossekop den 6te Januar 1839.

af Ækvator iagttagne Sydlys er følgende: Cusco (13° s. Br.) Aar 1744, Rio de Janeiro (23°) 1783, Afrika indtil 28° 1870—72, Mauritius (21°) 1870—72.

Om endskjønt det Iagttagelsesmateriale, paa Grundlag af hvilket Kaartet Fig. 15 er konstrueret, er temmelig mangelfuldt, især for de nordligste Egnes Vedkommende, tør man dog uden Tvivl antage, at Kurverne i Hovedsagen fremstiller det korrekte Forhold mellem Nordlyshyppigheden paa de forskjellige Dele af den nordlige Halvkugle, selv om ogsaa senere Forskninger muligvis vil hidføre forskjellige Modifikationer i Kurvernes Beliggenhed og Form. Saaledes er det f. Ex. meget sandsynligt, at Island ligger Syd for Maximalzonen og ikke som paa Kaartet Nord for den. Som jeg paa et senere Sted skal omtale, synes det, som om hele Kurvesystemet er underkastet forskjellige Bevægelser i nordlig og sydlig Retning.

Et andet Spørgsmaal er det, paa hvilken Maade de til hver Kurve svarende Talværdier skal forstaas. Betragter vi f. Ex. Skandinavien paa Kaartet, da gjennemskæres det af Linierne 100, 30 og 10. Dette maa ikke forstaas saaledes, at der over vedkommende Dele af disse Lande aarlig optræder 100, 30 og 10 Nordlys. Kurverne fremstiller nemlig ikke det samlede Antal Nordlys, der virkelig optræder over et vist Gebet, men derimod kun det Antal, som en enkelt Iagttager har Sandsynlighed for ved nogen Opmærksomhed at kunne se. Disse to Ting maa holdes vel ud fra hinanden; thi det fremgaar af de i de sidste Aar paa mit Initiativ i Nordeuropa anstillede Iagttagelser, at Antallet af iagttagne Nordlys i høi Grad vokser med Iagttagelsesstedernes Antal og Territoriets Udstrækning. Det af en enkelt Iagttager sete og optegnede Antal Nordlys er kun en ringe Del af det, der virkelig optræder i hans Egn, og som kunde være set, naar alle Betingelser havde været gunstige. Den væsentligste Aarsag hertil er sikkert Skyforholdene, der for et enkelt Sted kan skjule mange Nordlys, men ikke spiller saa

stor en Rolle, naar det gjælder større Omraader; foruden andre Omstændigheder har ogsaa Iagttagernes forskjellige og forskjellig lange Iagttagelsestid Indflydelse i denne Henseende. Jeg skal som Støtte for dette kun anføre nogle Tal fra de af mig samlede Nordlysiagttagelser fra Vinterhalvaaret 1879—80.

Betegnes Grønland med G, Island med I, Skandinavien Nord for 66° n. Br. med S^1, Skandinavien mellem 66° og 62° med S^2, mellem 62° og 58° med S^3, Syd for 58° med D og England med E, da er der i hvert af disse Omraader iagttaget følgende Antal Nordlys (ɔ: har forekommet Dage med Nordlys) i Tidsrummet August 1879 — Mai 1880:

G	I	S^1	S^2	S^3	D	E	S	S + D
140	73	123	97	112	37	15	185	198

Sammenligner man Tallene fra det sydlige Skandinavien med Værdierne for Kaartets Kurver, ser man let den iøinefaldende Forskjel. Igjennem det her med S^3 betegnede Omraade gaar Linien m = 30, men som man ser, er Antallet af optraadte Nordlys næsten 4 Gange saa stort. Gebetet D gjennemskæres af Linien m = 10, det iagttagne Antal er ogsaa her næsten 4 Gange større. Og vel at lægge Mærke til, de ovenanførte Tal gjælder for et Aar, hvor Nordlyset, i hvert Fald i Sydskandinavien var et forholdsvis sjældent Fænomen, medens Kurverne paa Kaartet svarer til Middeltal af baade nordlysfattige og nordlysrige Aar.

I Gebetet S^3, hvor der i alt er iagttaget 112 Nordlys, ligger Bergen; her blev der den Gang speidet saa omhyggeligt efter Nordlys, som maaske næppe noget andet Sted; ikke desto mindre har jeg i det ovenanførte Tidsrum ikke kunnet iagttage mere end 25 Nordlys, altsaa kun 22 Procent af det samlede Antal for denne Del af Skandinavien.

I min Bearbeidelse af Nordlysiagttagelserne 1879—80 har jeg for første Gang gjort et Forsøg paa for Skandinaviens Ved-

kommende at optrække Linier for lige stor Nordlyshyppighed i det nævnte Vinterhalvaar. Disse Linier, der er fremstillede i

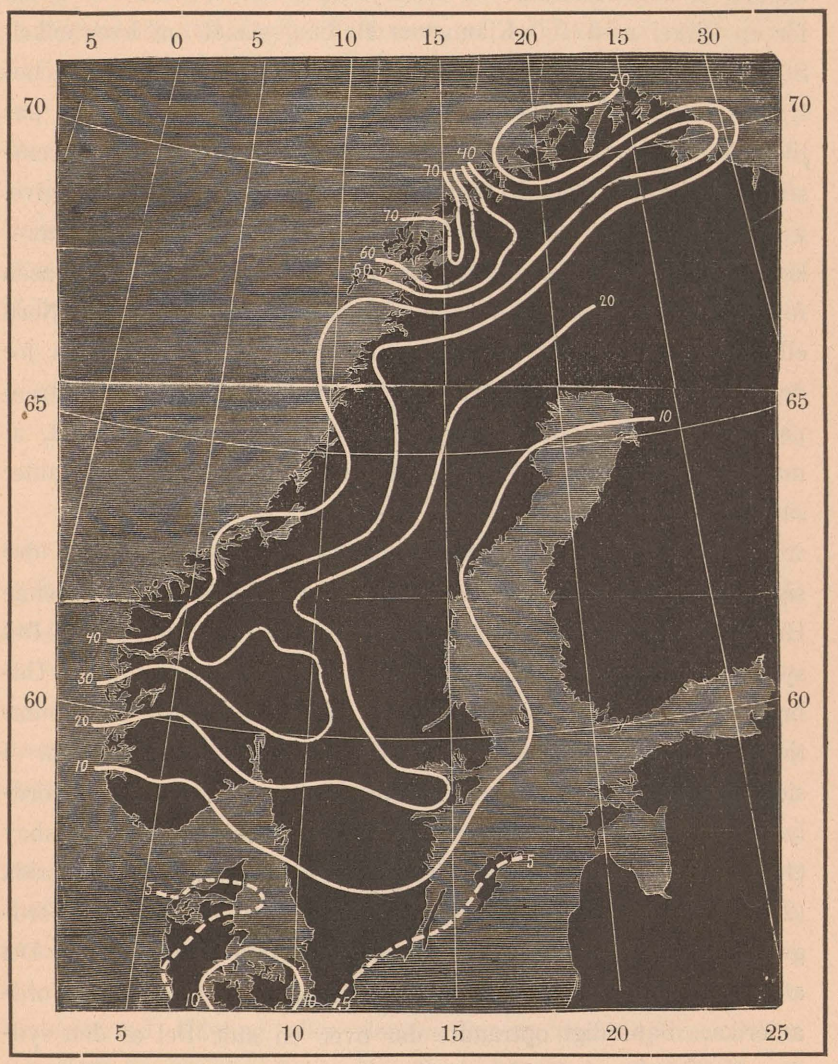

Fig. 16.

Fig. 16, er optrukne for 5, 10, 20, 30, 40, 50, 60 og 70 Nordlys i Tidsrummet September 1879 — April 1880. Til Grund for

deres Konstruktion er ikke lagt de fra hver enkelt af de ca. 300 Nordlysstationer optegnede Antal, men som Nordlysantal for hver Station er taget samtlige de Nordlysdage, der er indtrufne inden for en Cirkel med 100 Kilometers Radius, slaaet om hver enkelt Station som Centrum. Om end denne Fremstilling kun maa betragtes som et første Forsøg i sit Slags, tror jeg dog, den har tilstrækkelig Interesse til at fortjene en Plads her. Lignende Fremstillinger for de følgende Vintre er det endnu ikke muligt at give.

Paa Fig. 15 findes inden for Maximalzonen en punkteret krum Linie, der ligeledes skyldes Fritz. Den betegner Grænsen for de Egne af Jorden, hvor Nordlyset som Regel ses mod Nord eller mod Syd; uden for den er det første Tilfældet, inden for den det sidste. Den omsluttes af Maximalzonen og løber omtrent parallel med den; det er imidlertid ingen Tvivl underkastet, at man ved nærmere Undersøgelse vil finde, at begge Linier falder sammen.

Om den rumlige Udbredelse af enkelte Nordlys lader der sig ikke sige stort med Bestemthed, fordi Iagttagelsen i denne Henseende er i saa høi Grad afhængig af Skyforholdene. Det synes imidlertid, at mange Nordlys ikke har noget stort Udbredelsesomraade, medens omvendt andre, især ved Maximumtiderne, flammer op over uhyre store Strækninger af Jorden. I sidstnævnte Henseende skal jeg som Exempel kun nævne Nordlyset den 4de Februar 1872, der i Asien blev set indtil Bombay (19° n. Br.), i Afrika indtil Syene (24°), i Amerika indtil Florida (25°), og imod Nord mindst fra Jeniseisk til Polarisbai i Nordgrønland (82°) — altsaa et Omraade, der indbefatter en stor Del af Asien, hele Europa, Nordafrika, det Atlantiske Ocean og Nordamerika. Samtidigt optraadte der over en stor Del af den sydlige Halvkugle et Sydlys, der viste sig saa langt nordlig som Mauritius (21° s. Br.) og Natal (30°). Begge Fænomener var altsaa kun adskilte ved et Bælte af omtrent 20 Graders Brede paa hver Side af Ækvator.

Usædvanlig store Nordlys synes i det hele taget næsten altid at være samtidige med ualmindelig udbredte Sydlys. For øvrigt er Nordlyset, naar hele Jorden betragtes, et saa hyppigt, ja bogstavelig talt dagligt Fænomen, at det ikke har nogen Vanskelighed for ethvert iagttaget Sydlys at finde et tilsvarende Nordlys, uden at der — hvad man ofte har villet — kan tillægges denne Omstændighed nogen Vægt; den Kjendsgjerning derimod, at de ualmindelig stærke Udbrud af de Kræfter, som fremkalder Polarlyset, indtræffer samtidigt paa begge Jordens Halvkugler, er af stor Interesse, thi den viser, at disse Kræfter har Jorden som Helhed under deres Herredømme.

5.

Nordlysets Høide.

Udforskningen af Nordlysets Høide over Jordoverfladen er, som det let vil forstaas, af den største Betydning for hele vor Opfattelse af Fænomenets Natur. Des værre har Nordlysets Høide længe været og er til Dels endnu et stort Spørgsmaalstegn i Naturvidenskaben. Det mangler ganske vist ikke paa Beregninger og Iagttagelser herover, men Resultaterne, især de ældre, er lidet overensstemmende og staar til Dels i stor Modstrid med hverandre.

Som Grundlag for Maalingerne har man i Almindelighed taget Buerne eller enkelte skarpt markerede Straaler, naar disse Former samtidigt er blevne iagttagne paa to eller flere, i tilstrækkelig Afstand fra hverandre liggende Steder, og den tilsyneladende Høide og Beliggenhed paa hvert af disse Steder er bleven bestemt ved Maaling eller Sammenligning med Stjærner. Paa Grund af Nordlysets ofte hurtige Forandringer baade i Udseende og Beliggenhed, er denne Methode i Almindelighed forbunden med mange Vanskeligheder og Ulemper, der vistnok for en stor

Del forklarer de høist afvigende Resultater, hvortil man ved Beregningerne er kommen.

For at give Læseren en Forestilling om Princípet i disse Høidebestemmelser i deres simpleste Form, skal jeg her give en kortfattet Fremstilling af, hvorledes jeg i et enkelt, bestemt Tilfælde har baaret mig ad.

Den 17de Marts 1880 blev der paa 145 af mine Stationer, hovedsagelig i det sydlige Norge, den vestlige Del af Sveriges Sydspids og i Danmark, iagttaget et større Nordlys, der især udmærkede sig ved en stor, bred Bue (eller om man vil Baand), som i længere Tid strakte sig tværs over hele Himlen fra Øst til Vest; i Bergen stod den en Tid lang i Zenith eller sydligere; paa mere mod Nord liggende Steder viste den sig mod Syd, medens den paa de Syd for Bergen liggende Stationer iagttoges paa den nordlige Himmel. Paa Grund af sin karakteristiske indre Ro og sin langsomme Stedforandring egnede denne eiendommelige Bue sig særlig godt til, saa vel at konstatere Identiteten af det paa de mange forskjellige Steder observerede Fænomen, som at kunne tjene som Grundlag for en Høideberegning. Den havde, medens den indtog sin sydligste Stilling, tilsyneladende ingen Forbindelse med de nordligere optrædende, væsentlig straalende Former, hvis uendelige Veksel i Stilling og Udseende umuliggjorde ethvert Forsøg paa at kombinere Iagttagelser over dem fra forskjellige Steder. Gjennemgaar man de forskjellige Meddelelser, der foreligger over dette Nordlys, finder man, at der ikke kan være ringeste Tvivl om, at det er et og samme Objekt, en og samme Bue, der er iagttaget saa vel paa de nordligste som paa de sydligste Stationer. Jo længere man bevæger sig bort fra Buen i sydlig Retning, desto mere aftager dens iagttagne, tilsyneladende Høide, indtil den for de sydligste Punkter, for hvilke der foreligger Iagttagelser, optræder som en ganske almindelig og lav Nordlysbue. I Bergen iagttoges sydlig for Buens Begrænsning intet som helst Nordlysfænomen, fra de sydligere Steder

omtales intet, der endog antyder Muligheden for et saadant, og man kan derfor med fuldstændig Vished slutte, at de i Bergen som Zenithbue iagttagne Dele af Nordlyset er de samme, der er sete paa alle sydligere Stationer, og at den i Bergen iagttagne sydlige Grænse for Buen har været Nordlysets absolute sydlige Begrænsning.

Førend man imidlertid efter de foreliggende Iagttagelser kan foretage en Høideberegning for denne Bue, maa man først søge at komme paa det rene med Retningen af dens Beliggenhed i Rummet i Forhold til de Dele af Jordoverfladen, fra hvilke den var synlig. I det store og hele taget befinder Kulminationspunktet for almindelige Nordlysbuer sig, som tidligere nævnt, i Retningen af hvert Steds magnetiske Nord, og selve Buerne ligger omtrent i Flugt med de magnetiske Paralleler. For den her omtalte Bue fandt jeg imidlertid paa en Maade, som det her vilde blive for vidtløftigt at omtale, at dens Toppunkt afveg omtrent 10^0 mod Vest fra den magnetiske Meridian, og at Buens Længderetning dannede en Vinkel paa ca. 25^0 med de geografiske Parallelkredse.

Beregningen af Buens Høide hviler nu paa følgende Princip, til hvis Forstaaelse der ikke udkræves større mathematiske Kundskaber, end jeg tør forudsætte hos i hvert Fald en Del af mine Læsere. Lad i Fig. 17 S og S' betegne to Iagttagelsessteder, C Jordens Centrum og P et og samme Punkt af Nordlyset, beliggende i samme lodrette Plan gjennem S og S', og hvis Vinkelhøide over Horisonten, h og h', er funden paa hver Station. Er Iagttagelsesstedernes geografiske Længde og Brede bekjendt, kan man (efter en bekjendt trigonometrisk Formel: $\cos d = \cos (l - l') \cos b \cos b' + \sin b \sin b'$, hvor l og l' betegner Længden, b og b' Breden for de to Steder og d Afstanden eller Storcirkelbuen mellem dem) finde Buen SS', der er lig Vinklen SCS'. Heraf findes atter let Korden SS' ($^1/_2$ SS' = sin $^1/_2$ SCS'), endvidere er $< x = x' = {}^1/_2$ SCS'. Man kjender altsaa i

Trekanten SPS' Siden SS' og Vinklerne PSS' og PS'S, saa at dens øvrige Stykker, f. Ex. PS, ved Hjælp af simple trigonometriske Beregninger kan findes. Kjendes PS, har man i Trekanten PSC end videre SC, der er lig Jordens Radius, og Vinkel PSC $= 90^0 +$ h. Man kan deraf finde PC, og subtraheres derfra SC, faas den lodrette Høide af P over Jordoverfladen; søges

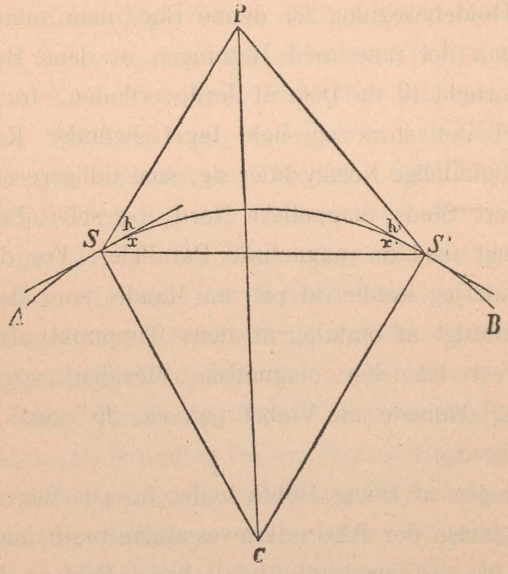

Fig. 17.

$<$ PCS, faas tillige det Punkt paa Jordoverfladen, over hvilket P staar lodret*).

Saa ganske ligetil forholder Sagen sig imidlertid i Almindelighed ikke i Praxis. Methoden forudsætter, at P ligger i samme Vertikalplan som begge Iagttagelsessteder, hvad der kun sjældent

*) For dem, der er noget mere fortrolige med mathematiske Udtryk, anfører jeg den Formel, hvorefter, naar h, h' og $<$ SCS' $=$ c kjendes, $<$ PCS direkte findes: $\text{tg PCS} = \frac{\cos h' - \cos (h' + c)}{\cos h' \text{ tg } h + \sin (h' + c)}$.

vil være Tilfældet. Men den beholder dog sin Anvendelighed, selv om P blot betegner f. Ex. det øverste Punkt i en Nordlysbues Over- eller Underrand, hvis Kulminationshøide er funden paa begge Steder, forudsat at disse enten ligger i et og samme Plan lodret paa Buens Længdeaxe eller henføres til et saadant Fællesplan.

En anden Ulempe er vanskeligere at beseire. Forudsat at Buen i vertikal Retning har en betydelig Tykkelse i Forhold til sin horisontale Brede, vil ikke altid, hvad der for de forskjellige

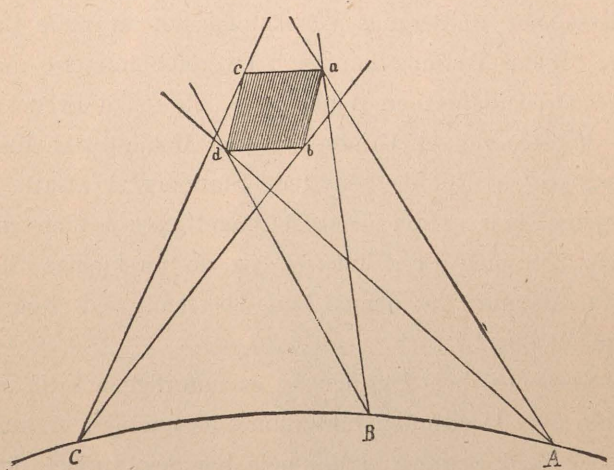

Fig. 18.

Iagttagere præsenterer sig som Buens Over- eller Underrand, kunne henføres til de samme Dele af Buen, idet den tilsyneladende Brede især for lavere Buers Vedkommende skyldes en Samvirken af baade Buens reelle Brede og dens Tykkelse. Lad a b c d Fig. 18, forestille et Tværsnit af en Bue, der iagttages fra Stederne A, B og C, idet vi antager, at Buens nordlige og sydlige Begrænsning stiller sig parallel med Inklinationsnaalen. Da vil for A og B Punktet a betegne den øvre (sydlige) Rand, for C derimod b; paa lignende Maade vil den nedre (nordlige)

Rand bestemmes af Punktet d for A og B, men af c for C, etc. Lægges altsaa f. Ex. Bestemmelsen af Overrandens tilsyneladende Høide for A og C til Grund for en Beregning, vil der ikke af denne fremgaa Høiden af Overranden, men derimod af Skæringspunktet for Linierne Aa og Cb, og saaledes videre. Mange andre Variationer kan tænkes, alt efter Buens Dimensioner og Beliggenhed; dog vil i Almindelighed, naar Buen ligger paa en og samme Side af Iagttagelsesstederne, de paa begge Steder observerede Rande være identiske.

Paa følgende simple Maade har jeg henført de forskjellige Iagttagelsessteder til Bergens Vertikalplan for at finde Buen SS' i Fig. 17. Buens Retning har jeg i Overensstemmelse med Iagttagelserne ladet danne en Vinkel paa 25° med Bredekredsene. Jeg har konstrueret et Gradnet i stor Maalestok i MERCATOR's Projektion, paa hvilket de benyttede Stationer er afsatte. Igjennem Bergens Plads er der dernæst draget en ret Linie under en Vinkel paa 25° med Bredelinierne, og de forskjellige Stationers vinkelrette Afstand fra denne Linie bestemt ved Konstruktion og direkte Maaling.

De Stationer, hvis Iagttagelser er udførlige nok til, at Buens Vinkelhøide over Horisonten har kunnet bestemmes, er saa blevne kombinerede med Bergen. I det hele har jeg kunnet danne 19 forskjellige Kombinationer. De af dem fundne Høider for Buen afviger noget, skjønt ikke betydeligt fra hverandre, og tager man et Middeltal af dem alle, faas som sandsynligste Værdi for Buens Høide over Jordoverfladen 146.95 Kilometer (19.8 geogr. Mil).

Det fremgaar end videre, at Iagttagelserne ikke er bestemte nok til, at man kan faa nogen Oplysning om Buens Tykkelse; den angivne Værdi maa derfor tillige anses som en Middelhøide, et Middeltal af det øverste og det nederste Lags Afstand fra Jordoverfladen.

Paa Fig. 19 har jeg søgt at anskueliggjøre den oven for fundne Høide for Nordlysbuen ved at sammenligne den med

Nordlys i Bossekop den 6te Januar 1839.

andre bekjendte Høider. Nederst er fremstillet et Profil af Norge fra Bergen i Retningen Ø 25° N; Høidepunkterne her har en

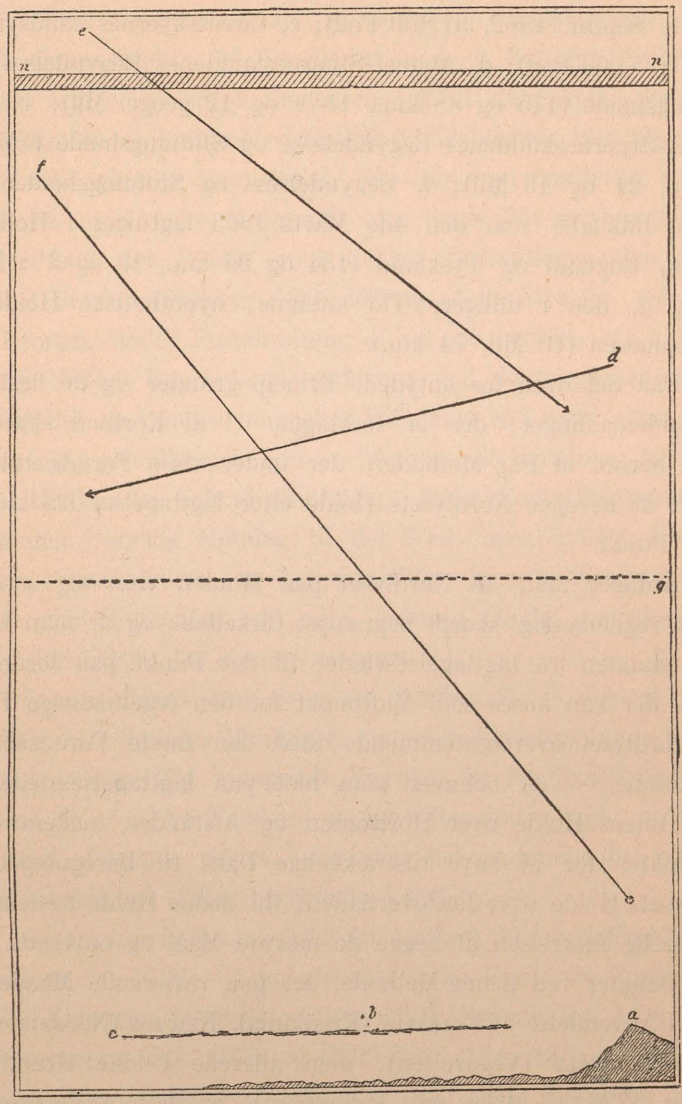

Fig. 19.

Høide af indtil 5000 Fod. Øverst fremstiller n n Nordlysbuen i dens Høide af 147 km.; Tykkelsen er angivet rent vilkaarligt, og

rimeligvis alt for ringe. Til Sammenligning er indtegnet: a, Jordens høieste Bjærg (Mount Everest, 28,000 Fod); b, den største af Mennesket naaede Høide (Glaisher og Coxwell i Luftballon den 5te Septbr. 1862, 31,800 Fod); c, Cirrusskyernes sandsynlige Høide (25,000 Fod); d, August-Stjærneskuddenes Begyndelses- og Slutningshøide (115 og 88 km., $15^1/_2$ og 12 geogr. Mil); e, November-Stjærneskuddenes Begyndelses- og Slutningshøide (155 og 98 km., 21 og 13 Mil); f, Begyndelses- og Slutningshøiden for en stor Ildkugle, som den 4de Marts 1863 iagttoges i Holland, Belgien, England og Tyskland (134 og 26 km., 18 og $3^1/_2$ Mil); endelig g, den i tidligere Tid antagne, hypothetiske Høide af Atmosphæren (10 Mil, 74 km.).

Paa det oven for antydede Princip grunder sig de fleste af de Høidemaalinger, der er foretagne. I al Korthed skal jeg endnu berøre et Par Methoder, der under visse Forudsætninger tillader at beregne Nordlysets Høide efter Iagttagelser fra kun et enkelt Punkt.

Antager man, at Nordlyset paa Himlen viser sig som en aldeles regelmæssig, skarpt begrænset Cirkelbue, og at man kjender Afstanden fra Iagttagelsesstedet til det Punkt paa Jordoverfladen, der kan anses som Midtpunkt for den regelmæssige Ring, som Nordlyset overensstemmende med den første Forudsætning maa danne — da behøver man blot paa Iagttagelsesstedet at maale Buens Høide over Horisonten og Afstanden mellem dens Fodpunkter for at have tilstrækkelige Data til Beregningen af Nordlysets Høide over Jordoverfladen; thi denne Høide bestemmer selvfølgelig Størrelsen af begge de nævnte Maal og omvendt. De svage Punkter ved denne Methode, der paa varierende Maader er bragt i Anvendelse af Fearnley (Kristiania), Newton (Nordamerika) og Nordenskiöld (Vegareisen), men allerede i sine Grundtræk fremsat 1726 af Meyer (St. Petersborg), er dels Antagelsen af den fuldstændig regelmæssige Nordlyscirkel, dels Uvisheden angaaende Beliggenheden af dennes Midtpunkt. Medens Meyer,

selvfølgelig afgjort feilagtig, antog den geografiske Pol, valgte FEARNLEY den magnetiske og NORDENSKIÖLD et Punkt omtrent midtveis mellem begge.

Det er tidligere omtalt, at den ved Nordlyskronen optrædende Sammenløben af Straalerne mod et bestemt Punkt paa Himlen kun er et optisk Fænomen, og at de enkelte Straaler i Virkeligheden er indbyrdes parallele og ligeløbende med Retningen af en frit ophængt Magnetnaal. Nu har man imidlertid troet at bemærke, at Kronens Midtpunkt ofte ligger lidt mere sydlig paa Himlen end det Punkt, mod hvilket Inklinationsnaalen peger. GALLE i Breslau forklarer dette derved, at de Straaler, som danner Kronen, under Forudsætning af, at de befinder sig i en betydelig Høide, ligger langt sydligere end Iagttagelsesstedet og følgelig har en mindre magnetisk Hældning end dette. Paa denne Betragtning grundlægger han en Methode til Beregning af Straalernes Høide, idet han af Ændringen i Inklinationsretningen afleder Afstanden i sydlig Retning til det Sted, over hvilket Nordlyskronen svæver lodret, og da man tillige kjender Nordlyskronens Høide over Horisonten, vil dens lodrette Høide over Jordoverfladen forholdsvis let kunne beregnes.

Sammenlignes den oven for fundne Høide for et enkelt Nordlys med tidligere Maalinger, stemmer den nogenlunde overens med de i nyere Tid beregnede Værdier for Nordlysbuens Høide, medens de af ældre Forskere angivne Resultater som oftest er i høi Grad afvigende derfra. Jeg skal her sammenstille nogle af de til forskjellige Tider beregnede Værdier.

Svenskeren BERGMANN fandt for omtrent 30 forskjellige Nordlys i Tidsrummet 1726—64 en gjennemsnitlig Høide for Nordlysbuen af 770 Kilometer (104 geografiske Mil); KRAFFT for 3 Nordlys i St. Petersborg 920, 1075 og 2090 km. (124, 145 og 282 Mil). MAIRAN fik som Resultat 900 km. (120 Mil), BOSCOVICH 1340—1630 km. (180—220 Mil). GILBERT beregnede for et Nordlys i

Tyskland 1804 en Høide af 380 km. (51 Mil), medens WREDE for det samme Nordlys fandt en Høide af 1310 km. (177 Mil). O.s.v., o.s.v.

I en senere Tid fandt DALTON som Høide for Nordlysbuen 160 km. (22 Mil), CAVENDISH 80—120 km. (11—16 Mil), AIRY 80—96 km. (11—13 Mil). CHRISTIE reducerede Høiden til 7 km. (1 Mil), FARQHUARSON endogsaa til 1 km. ($^1/_7$ Mil). Den franske Expedition, der i Vinteren 1838—39 opholdt sig i Bossekop, var ikke i Stand til med Sikkerhed at angive nogen bestemt Høide for Nordlyset, fordi den valgte Distance mellem begge Iagttagelsessteder (Bossekop-Jupvik, 16 km.) var for lille; imidlertid syntes forskjellige Omstændigheder at tyde paa en Høide af mellem 100 og 200 km. LOOMIS i Amerika beregnede for to Nordlys i August og September 1859 den nedre Grænse for Lysudviklingen til 70 km. (10 Mil) i det ene Tilfælde og til 25 km. ($3^1/_3$ Mil) i det andet; den øvre Grænse i det første Tilfælde til 870 km. (118 Mil), i det andet til 810 km. (109 Mil). FLÖGEL fandt for flere Nordlys i September og Oktober 1870, at Straalernes nederste Ender laa i en Høide af 300—370 km. (40—50 Mil), deres øverste Ender i en Høide af 520—820 km. (70—110 Mil). Etc., etc.

FEARNLEY finder ved Hjælp af den omtalte Methode af 16 i Kristiania iagttagne Nordlysbuer en Middelhøide af 200 km. (27 Mil); NEWTON 210 km. (28 Mil); NORDENSKIÖLD 190 km. (26 Mil). GALLE beregner efter sin Methode for Nordlyset den 4de Februar 1872 efter omtrent 60 Iagttagelser Høider af 270—510 km. (36—69 Mil); efter 18 Iagttagelser af Nordlyset den 25de Oktober 1870 Høider af 590—980 km. (80—132 Mil); han ansætter Middelhøiden til omtrent 450 km. (60 Mil), og Straalernes nedre Begyndelse til omtrent 300 km. (40 Mil).

I den nyeste Tid har den danske Polarstation i Godthaab (Grønland) for 22 Nordlys (Underranden) fundet Høider af mellem 0.6 og 68 km. (2000 Fod og 9 Mil), og S. FRITZ har endogsaa for et Par Nordlys i Ivigtut i Grønland fundet Høider af kun 650 og 170 Fod.

Dette er kun faa Exempler af den store Række høist forskjellige Værdier, der foreligger; men det vil her næppe have Interesse at anføre flere. Man kan finde næsten alle mulige Værdier mellem 0 og 2000 km.

Angaaende Resultaterne af de af mig i Koutokæino i Forbindelse med Polarstationerne Bossekop og Sodankylä udførte Maalinger til Bestemmelse af Nordlyshøiden, skal jeg her fatte mig i Korthed. Dels er Observationerne fra Sodankylä endnu ikke komne mig i Hænde, dels maa Iagttagelsesmaterialet gjøres til Gjenstand for en langt omhyggeligere Diskussion og Undersøgelse, end jeg hidtil har haft Leilighed til at udføre. En foreløbig Betragtning af Observationerne Koutokæino—Bossekop har imidlertid ført mig til det Resultat, at Nordlyset i hvert Fald i disse Egne i Almindelighed optræder i en Sphære, der ligger hen imod 100 km. eller mere over Jordoverfladen. Jeg har gjennemgaaet alle de paa begge Stationer samtidig gjorte Observationer, og der forekommer ingen som helst Antydning til, at Nordlyset stundom skulde stige saa langt ned til Jordoverfladen, at det kunde være synligt paa den ene Station og ikke paa den anden, ligesom der heller ikke synes at kunne næres nogen Tvivl om, at de paa begge Steder iagttagne Former er identiske*), selvfølgelig naar tilbørligt Hensyn tages til den forskjellige Høide over begge Stationers Horisont. Afstanden mellem Koutokæino og Bossekop udgjør i lige Linie 107 km. ($14^1/_2$ Mil).

Jeg har, efter det Princip, der er antydet i Forbindelse med Fig. 17, foreløbig beregnet en Række Maalinger af Nordlysbuers Underrand, og kun valgt Tilfælde, hvor der ikke kan være Tvivl om de maalte Randes Identitet; de Værdier, jeg derved har funden, er følgende, angivne i Kilometer: 76.0 — 79.9 — 84.6 — 93.6 — 97.7 — 98.2 — 99.0 — 100.0 — 100.6 — 107.0 —

*) De af Prof. Lemström i Sodankylä gjorte Erfaringer, der synes at pege i modsat Retning, skal jeg omtale paa et senere Sted.

116.6 — 124.1 — 124.9 — 131.9 — 141.6 — 144.9 — 149.0 — 163.6 (10—22 Mil). Tages Middeltal af samtlige disse 18 Værdier, faas som gjennemsnitlig Høide for Buernes Underrand: 113.0 km. (15 Mil).

At sige noget bestemt om de øvrige Nordlysformers Høide, Buernes Tykkelse, Straalernes Længde etc. lader sig ikke gjøre før efter en nøie Granskning af det foreliggende Materiale. Overhovedet er det ikke overflødigt at tilføie, at man ved alle Bestemmelser af Nordlysets Høide maa nøies med tilnærmede Værdier, hvad der ligefrem ligger i Sagens Natur, ganske bortset fra Maalingernes uundgaaelige Unøiagtighed; lige saa lidt som Skyerne har Nordlyset nogen absolut skarp eller uforanderlig Afgrænsning nedad eller opad, saa at man maa være til Freds med blot nogenlunde at komme til Kundskab om Beliggenheden af den Region, hvor Nordlyset optræder.

Saa vidt er man imidlertid ikke naaet endnu. Vel maa man absolut forkaste de ældre Beregninger, der førte til Høider af 100 Mil eller mere; men selv de nyeste Bestemmelser viser saa skrigende Uoverensstemmelser, at man i Grunden ikke øiner nogen Udvei til paa en skikkelig Maade at slippe ud af dette videnskabelige Uføre. De hidtil anførte Resultater grunder sig paa Maalinger; vil man ogsaa tage Hensyn til Høideangivelser efter Skjøn, faar man selvfølgelig endnu mærkeligere Ting at høre. Jeg skal anføre nogle Exempler.

I November 1865 saa to Iagttagere i Behringsstrædet Nordlyset foran et i et Par engelske Mils Afstand liggende Bjærg, saa at dettes Top var synlig oven for Nordlyset.

En anden Iagttager saa i December 1850 ved Bredden af en Biflod til Peels-River (nordlige Nordamerika) Nordlyset mellem sig og Flodens modsatte Bred.

Parry med to Ledsagere iagttog i Januar 1825 i Port Bowen (Baffinsland) en Nordlysstraale mellem Skibet og den i 8000 Fods Afstand liggende, 700 Fod høie Kyst.

Da Mandskabet fra det forulykkede Opdagelsesskib „Hansa" i 1869—70 paa en Isflage drev langs Grønlands Østkyst, syntes Nordlyset stundom at være saa lavt, at en af Professorerne en Gang sprang i Veiret for at gribe det.

Man har end videre paa Polarreiser ment at se Nordlysstraaler mellem Skibene eller mellem Skibet og Isbjærge; man har set Nordlyset neden for Skyerne eller foran Bygninger; man har endogsaa set det skyde op umiddelbart fra Jordoverfladen ved Siden af sig.

Hvor meget eller hvor lidt der i saadanne Beretninger, hvoraf de ovenstaaende kun er ganske faa, temmelig vilkaarlig valgte Exempler, maa tilskrives Skuffelse og Sansebedrag, er ikke godt at sige. Man tør ikke uden videre forkaste saadanne exceptionelle Meddelelser, fordi man ikke selv har iagttaget noget lignende; paa den anden Side er Nordlysets Optræden af den Beskaffenhed, at et mindre skeptisk Øie let kan vildledes i sin Opfattelse af et og andet. Hvad mig selv angaar, kan jeg kun sige, at jeg under mit Ophold i Koutokæino saa vel som Vinteren efter paa Island des værre alt for ofte havde Leilighed til samtidigt at se Nordlys og Skyer paa Himlen; men uagtet al Opmærksomhed har jeg aldrig nogen Sinde set nogen Del af Nordlyset foran eller lavere end Skyerne; selv den mest intensive Udvikling af Lys, Farver og Bevægelser foregik altid høiere end selv de tilsyneladende høieste Skyers Omraade. Lige saa lidt har jeg paa Island set nogen Antydning til, at Nordlyset stundom skulde sænke sig saa lavt, at det kan vise sig neden for Bjærgtoppe eller foran Fjældsider; og heller ikke har jeg nogen Sinde set fremragende Gjenstande i Landskabet omgivne af en nordlysagtig Taagelysning, saaledes som det berettes fra enkelte arktiske Egne.

Skulde man forsøge at samle de mange modstridende Anskuelser og Beretninger til et sandsynligt Resultat, maatte man sige, at Nordlyset udvikler sig i meget forskjellige Høider, at dets

nedre Grænse paa de fleste Steder af Jorden som oftest ligger ca. 100 km. til Veirs, men at det især i meget nordlige Egne stundom kan stige ned til langt ringere Høider over Jordoverfladen.

Naar hele det store Iagttagelsesmateriale, der med Hensyn til Nordlyset er blevet indsamlet i Polarstationernes Aar, har været underkastet en omhyggelig Undersøgelse og Drøftelse, vil man sandsynligvis komme Løsningen af Spørgsmaalet om Nordlysets Høide et stort Skridt nærmere. Indtil da maa Læseren nøies med de her givne Antydninger.

6.

Nordlysets Perioder.

Erfaring og Undersøgelse har vist, at Nordlyset har tre bestemt udprægede Perioder: 1) den daglige Periode eller den vekslende Hyppighed i Løbet af Døgnets Timer; 2) den aarlige Periode eller Variationen i Fænomenets Hyppighed i Løbet af Aarets Maaneder; og 3) den 11aarige Periode. Disse Perioder skal jeg her i Korthed omtale, idet jeg væsentlig støtter mig til de af Prof. Fritz givne Sammenstillinger.

Den daglige Periode. Iagttagelser fra alle Lande har vist, at Nordlyset optræder hyppigst og opnaar sin største Udvikling paa en bestemt Tid af Dagen, der for de fleste Egne indtræffer en til to eller tre Timer før Midnat; dette Maximum synes end videre at indtræffe desto senere, jo mere man kommer mod Nord eller mod den magnetiske Nordpol. Dette vil fremgaa af den følgende Sammenstilling, hvor det i Parenthes satte Tal angiver Stedets geografiske Brede, og det andet Tal det Klokkeslet, til hvilket Nordlyset gjennemsnitlig opnaar sit Maximum.

Prag (50) $8^3/_4$; Oxford (52) $9^1/_4$; Kendal (England, 54) $9^3/_4$; Makerston (Skotland, 56) $9^1/_3$; Upsala (60) $9^1/_2$; Kristiania (60) 10; Bergen (60) $9^4/_5$; Bossekop (70) $10^1/_2$; Pustosersk (Rusland,

68) 11—12 — Quebec (47) $10^1/_3$; Carleton Fort (53) $12^1/_4$; Fort Simpson (62) 12; Point Barrow (71) $13^1/_2$*).

I saa godt som alle Egne viser den daglige Periode kun et enkelt, tydelig udpræget Maximum; paa Spitzbergen optræder der derimod efter WIJKANDER's Iagttagelser to Maxima, det ene

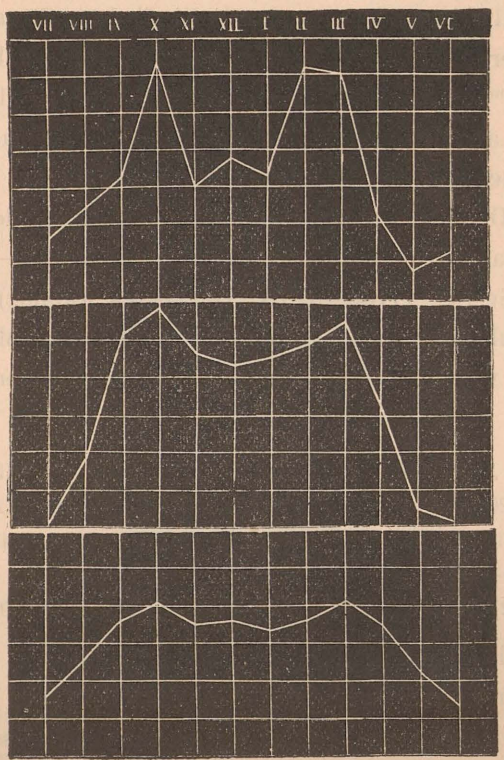

Fig. 20, 21, 22.

10^t 30^m om Aftenen, det andet 4^t 30^m om Morgenen, adskilte ved et Minimum Kl. $12^1/_2$ om Middagen og et sekundært Minimum Kl. $1^1/_2$ om Morgenen. I vore Egne er der selvfølgelig et Minimum om Dagen paa Grund af dennes Klarhed; men denne Aarsag

*) $1^1/_2$ Time efter Midnat.

gjør sig for en Del ikke gjældende paa Spitzbergen, hvor Solen om Vinteren i to Maaneder stadig er under Horisonten.

Nordlysets enkelte Former synes ligesom selve Fænomenet at være knyttede til daglige Perioder og at opnaa deres største og hyppigste Udvikling til bestemte Tider af Døgnet. Af Franskmændenes Iagttagelser i Bossekop fremgaar saaledes, at Buerne gjennemsnitlig begynder at optræde Kl. 7^t 52^m, Straalerne 8^t 26^m, Nordlysskyerne 11^t 18^m; Nordlysbølgerne viser sig hyppigst mellem 13^t 12^m og 13^t 53^m, de stærkeste Farver 10^t 11^m.

Den aarlige Periode. Denne viser sig paa den største Del af Jorden ved to Maxima og to Minima, begge bestemt udprægede. Dette vil fremgaa af følgende Rækker, der angiver de noterede maanedlige Summer for Schweiz (Aar 583—1874, Fritz's Katalog), Sverige (1700—1875, Rubenson's Katalog) og for den nordlige Halvkugle (502—1877, Fritz's Katalog). Maanederne er betegnede ved Romertal, saaledes at I betegner Januar, II Februar, o. s. v.

	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI
Schweiz (Fig. 20)	12	18	23	45	21	27	24	44	43	16	6	9
Sverige (Fig. 21)	25	365	991	1121	886	822	865	935	1043	633	89	5
Nordlige Halvkugle (Fig. 22)	707	1059	1571	1711	1499	1501	1482	1539	1799	1476	882	554

Den i disse Tal udtrykte Lovmæssighed vil endnu træde tydeligere frem ved Betragtningen af de tilsvarende Figurer, hvor for den bedre Sammenlignings Skyld alle Maanedssummerne er reducerede til samme aarlige Sum.

I alle tre Tilfælde — og disse kunde forøges med mangfoldige lignende — ser vi, at Nordlyset i sit aarlige Løb frembyder to Maxima; de indtræffer omtrent i Oktober og Marts og er næsten lige stærkt fremtrædende. Anderledes forholder det sig derimod med de to Minima ved Solhvervstiderne: det, som indtræffer om Sommeren, gaar langt længere ned end Vinterens. Dette kan til Dels hidrøre fra, at de lyse Sommernætter i en

stor Del af Jorden hindrer mange Nordlys i at vise sig; det synes imidlertid af Rækker fra den sydlige Halvkugle at fremgaa, at ogsaa der det i Juni—Juli indtræffende Minimum gaar længere ned end det tilsvarende i December—Januar, uagtet den sydlige Halvkugle netop har de længste Nætter i Juni—Juli.

Den samme Lov gjenfinder man, naar der kun tages Hensyn til de største og mest udbredte Nordlys; 88 mellem 1700 og

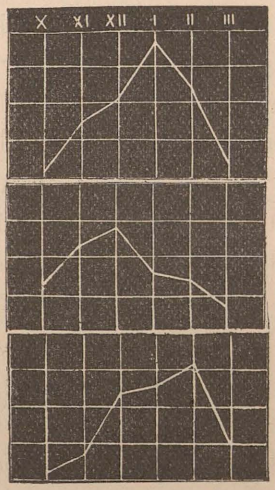

Fig. 23, 24, 25.

1874 optraadte meget store Nordlys er paa følgende Maade fordelte over Aarets tolv Maaneder:

VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI
2	4	12	17	11	5	6	16	8	5	1	1

Undersøger man imidlertid Forholdene for Egne, der ligger nærmere den magnetiske Nordpol, saa finder man et andet Præg ved den aarlige Hyppighedskurve. Som Exempler anføres følgende Rækker fra høie Breder:

	X	XI	XII	I	II	III
Smithsund (Fig. 23)	1	7	10	17	11	2
Mosselbai (Fig. 24)	12	23	28	16	14	7
Novaja-Zemlja (Fig. 25)	1	3	10	11	13	4

Disse Rækker er fremstillede paa Fig. 23—25, efter at være reducerede til samme Sum. For disse Egne stiller Forholdet sig altsaa saaledes, at Hyppigheden er størst omtrent ved Vintersolhverv, mindst ved Jævndøgnstiderne. Om Kurven muligvis atter stiger til et Maximum i Sommermaanederne, lader sig ikke afgjøre, da Nordlyset i denne Tid slet ikke ses paa Grund af Polaregnenes lange Dag.

Stundom har man villet gjøre gjældende, at Nordlyset f. Ex. ligesom Stjærneskuddene skulde være særlig hyppigt og fremtrædende paa enkelte bestemte Dage af Aaret (f. Ex. den 4de Februar). En nøiere Undersøgelse af de fuldstændigste Nordlysfortegnelser viser imidlertid, at denne Antagelse er ugrundet.

Den 11aarige Periode. I lang Tid har det været bekjendt, at Nordlyset i hvert Fald i de fleste Egne af den nordlige Halvkugle fra Aar til andet veksler i høi Grad i Henseende til Hyppighed og Udvikling, og at det f. Ex. i Mellemeuropa næsten kan mangle aldeles i Løbet af flere Aar, for saa atter flere Aar igjennem at optræde hyppigere og ofte med stor Pragt. Det var dog først, efter at man havde faaet nogenlunde fuldstændige Nordlysfortegnelser, at man blev i Stand til at paavise, at denne Veksel følger en bestemt Periode, og hvad der er endnu vigtigere, at denne Periode staar i Forbindelse med Fænomener langt uden for Jordens Omraade, nemlig med Omvæltninger paa Solen. Det er navnlig Fritz, der ogsaa her har Fortjenesten af, ikke alene at have tilveiebragt den hidtil fuldstændigste Nordlyskatalog for hele Jordens Vedkommende, men ogsaa at have paavist den 11aarige Periodes Gang og dens Forbindelse med Solpletternes Periode.

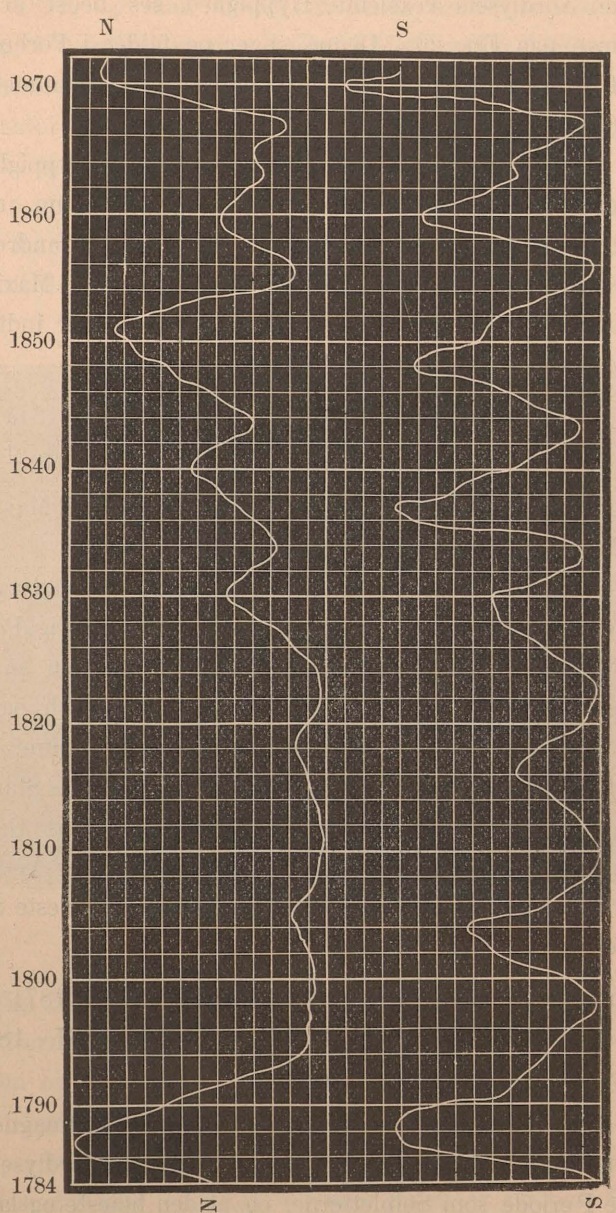

Fig. 26.

Denne Nordlysets vekslende Hyppighed ses bedst af den øverste Kurve paa Fig. 26. Denne stiger og falder i Forhold til Antallet af Nordlys i hvert Aar, og omfatter Tidsrummet fra 1784 til 1871.

Man bemærker uden Vanskelighed, at Nordlyshyppigheden i Mellemrum af omtrent 10 Aar stiger til et Maximum, og at Minimumstiderne ligger omtrent lige saa langt fra hverandre.

Efter vidtløftige Undersøgelser har Fritz fundet, at Maximum og Minimum, i Gjennemsnit for alle Egne af Jorden, er indtrufne til følgende Tidspunkter i dette Aarhundrede:

Maxima: 1805 1818 1830 1840 1850 1861 1871.
Minima: 1811 1822 1834 1844 1856 1866 1878.

Periodens gjennemsnitlige Længde (fra Maximum til Maximum eller fra Minimum til Minimum) udgjør 10.9 Aar.

I 1843 paaviste Schwabe af sine mangeaarige Soliagttagelser, at Solpletterne er underkastede en temmelig regelmæssig Periode paa 10—11 Aar, saaledes at deres Mængde fra den mindste Værdi i Løbet af omtrent 5 Aar stiger til et Maximum og derefter atter i Løbet af 6 Aar synker ned til et Minimum. Man har senere, navnlig ved Wolf's Bestræbelser, været i Stand til med stor Sikkerhed at bestemme Solplethyppighedens Gang i forrige og nærværende Aarhundrede, og for det sidstes Vedkommende har man fundet, at Solpletkurvens høieste og laveste Stand er indtruffen til følgende Tider:

Maxima: 1804 1816 1830 1837 1849 1860 1871.
Minima: 1811 1823 1834 1844 1856 1867 1878.

Periodens Middellængde udgjør 11.1 Aar.

Som det tidligere havde været paavist for flere jordmagnetiske Fænomeners Vedkommende, fandt Fritz i 1862, at Nordlyset har den samme Periode som Solpletterne, og at den høieste og laveste Stand for begge Fænomeners Hyppighed indtræffer samtidigt. Paa Fig. 26 er nederst fremstillet Solplethyppighedens Gang

1784—1871, og man vil se, at denne Kurve afspeiles temmelig tydeligt i Nordlyskurven ovenfor. Men endnu klarere fremgaar Forbindelsen mellem begge Fænomener, naar man sammenligner de ovenfor anførte Tidspunkter for begges Maxima og Minima. En fuldstændig nøiagtig Sammenfalden er der ganske vist ikke, og kan paa Grund af Nordlysiagttagelsernes Ufuldstændighed heller ikke ventes, men Afvigelserne er ikke store, og de gaar snart til den ene, snart til den anden Side. Den nederste Kurve

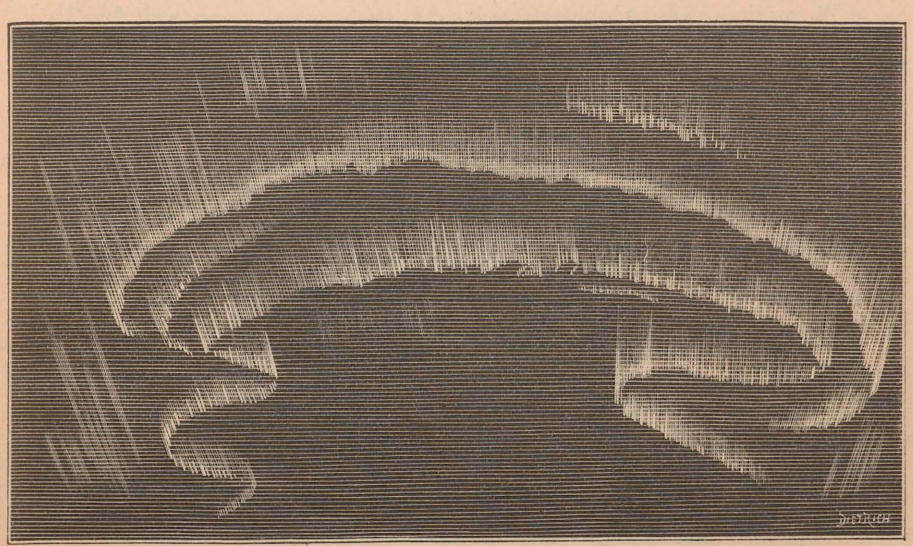

Nordlys i Koutokæino den 6te Oktober 1882.

paa Fig. 26 viser end videre tydeligt flere Eiendommeligheder ved Solpletternes Periodicitet, f. Ex. Hyppighedens hurtigere Til- end Aftagen og de enkelte Perioders noget forskjellige Længde.

Tager man kun Hensyn til de største og mest udbredte Nordlys, kommer man til samme Resultat: disse Nordlys optræder hovedsagelig kun i de Aar, i hvilke Solen er rig paa Pletter.

Men Nordlysets Forbindelse med Solpletterne kan endnu paavises paa en anden, ikke mindre slaaende Maade. Naar

Nordlyset er hyppigst i de Aar, i hvilke Solpletterne er talrigst, er det ikke urimeligt at antage, at Nordlyset ogsaa maa være særlig fremtrædende paa de Dage, da Solpletdannelsen er størst. At saa er Tilfældet, har først Looms paavist i 1870. Han benyttede som Grundlag 251 Nordlys, iagttagne i New-Haven (Connecticut, 42° n. Br.) i Aarene 1837—54, og undersøgte, hvor stor Solpletfrekvensen havde været paa hver Nordlysdag og paa de 6 foregaaende og de 6 efterfølgende Dage. Som Gjennem-

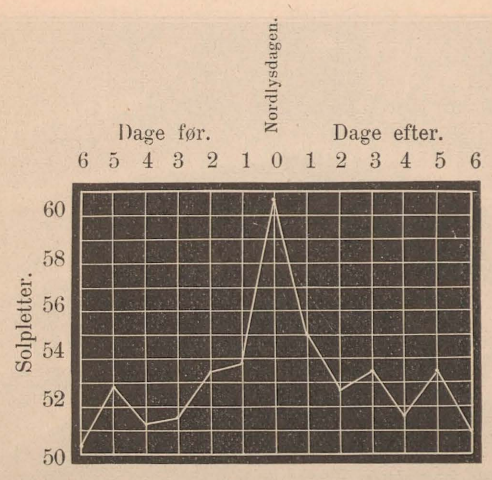

Fig. 27.

snitsresultat for samtlige Nordlys fandt han følgende, i nederste Række angivne Værdier, der betegner den relative Størrelse af det af Solpletterne indtagne Omraade af Solen.

	Dage før Nordlyset.						Nordlys-
	6	5	4	3	2	1	dagen.
Solpletter	50.3	52.7	51.0	51.2	53.1	53.7	60.5

	Dage efter Nordlyset.					
	1	2	3	4	5	6
Solpletter	54.8	52.5	53.3	51.4	53.3	50.7.

Det fremgaar heraf, at netop paa selve Nordlysdagen er Solpletfrekvensen overmaade stor i Forhold til de foregaaende og efterfølgende Dage, hvad der vil fremtræde endnu tydeligere, naar ovenstaaende Værdier fremstilles grafisk, saaledes som det er sket i Fig. 27.

Hvorledes skal man forklare sig denne Forbindelse mellem jordiske Fænomener og Begivenheder paa Solen? Det er en af de største Gaader, som vor Tid overlader til Fremtiden at løse. Ikke blot er selve Solpletdannelsen et Mysterium for vore Dages Forskning, men ogsaa dens 11aarige Periode trodser enhver Forklaring, uagtet der er gjort utallige Forsøg paa at finde dens Aarsag (med tilsyneladende størst Held ved at bringe den i Forbindelse med de store Planeters, Jupiters og Saturns Omløb om og vekslende Afstand fra Solen).

Foruden den 11aarige Periode følger Nordlyset endnu en eller flere Perioder af betydelig længere Varighed. Man har til forskjellige Tider søgt at bestemme disse Perioders Længde, men uden synderligt Held. En af dem synes at have en Varighed af omtrent 55 Aar, saaledes at den indbefatter 5 af de 11aarige Perioder. Sandsynligvis forekommer der i hvert Fald endnu en, mindst dobbelt saa lang Periode. Optegnelserne fra tidligere Tider er imidlertid alt for ufuldstændige til, at man kan vente i en nær Fremtid at faa Vished i denne Sag. Store Maxima synes i dette Aartusinde at være indtrufne omkring Aarene 1117, 1203, 1306, 1401, 1529, 1738, 1848; store Minima 1050, 1420, 1490, 1700, 1800.

Det lidet, man ved om Sydlyset, synes at hentyde paa, at dette Fænomen med Hensyn til Perioder følger de samme Love som Nordlyset.

7.

Nordlyszonens Bevægelser.

Det ligger i Sagens Natur, at det navnlig er Iagttagelser fra den tempererede Zone, der har ydet Bidrag til Paavisningen af den i det foregaaende omtalte 11aarige Nordlysperiode. Hvad Polaregnene angaar, har man antaget, enten at Nordlyset ogsaa i disse Egne følger den samme Lov, eller at Fænomenet der op-

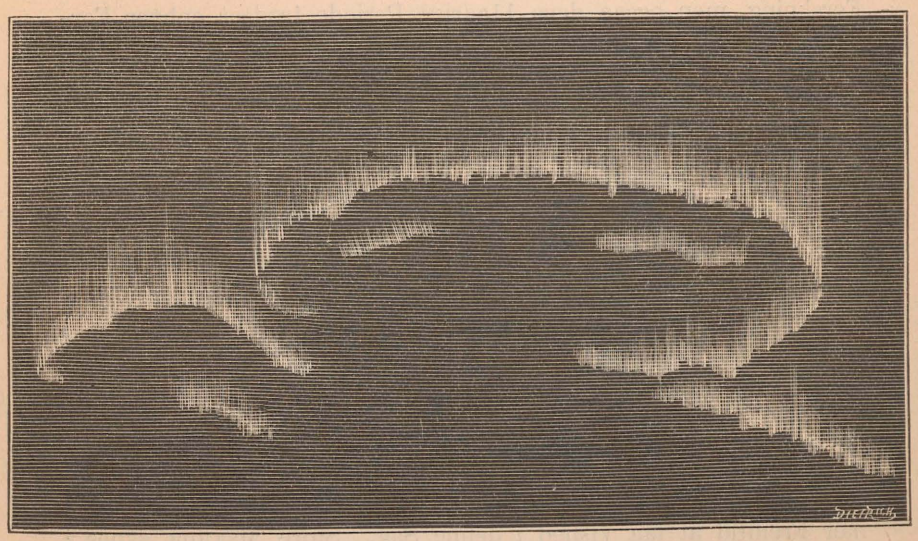

Nordlys i Koutokæino den 6te Oktober 1882.

træder med samme Styrke og paa samme Maade Aar efter Aar. Intet af dette synes imidlertid at være Tilfældet, idet Undersøgelsen af en 15aarig, omhyggelig udført Iagttagelsesrække fra Godthaab i Grønland har ført mig til det i flere Henseender mærkelige Resultat, at alt, hvad der henhører under Nordlysets vekslende Hyppighed, i Godthaab udviser et Modsætningsforhold til, hvad der finder Sted paa sydligere Breder.

De nævnte Iagttagelser, der er anstillede af S. KLEINSCHMIDT, udstrækker sig over Tidsrummet fra August 1865 til Mai 1880. Antallet af Nordlysdage i hvert Aar — dette regnet fra August til Mai — er følgende:

1865—66	66—67	67—68	68—69	69—70	70—71	71—72	72—73
97	112	65	84	45	61	32	47
1873—74	74—75	75—76	76—77	77—78	78—79	79—80	
73	97	97	104	69	100	75	

Disse Værdier kan imidlertid ikke antages at give et sandt Billede af Forholdet mellem Nordlysets vekslende Hyppighed, fordi Skyforholdene selvfølgelig har en stor Indflydelse paa Betingelserne for Nordlysets Synlighed. Er Skymængden meget forskjellig Aar for Aar, vil dette i en væsentlig Grad indvirke paa Antallet af de iagttagne Nordlys. En nærmere Undersøgelse af Skymængden i Godthaab sammenholdt med Nordlyshyppigheden har ført mig til det Resultat, at man i Hovedsagen tør sige, at Nordlysantallet tager af i samme Forhold, som Skymængden tager til. De ovenfor anførte aarlige Nordlyssummer maa derfor reduceres til samme Skymængde, det vil sige, man beregner, hvor store de vilde have været, hvis Skymængden hvert Aar havde været ens. Man kommer derved til de under N anførte Værdier.

	1865—66	66—67	67—68	68—69	69—70	70—71	71—72	72—73
N.	86.2	91.3	67.4	80.9	51.7	56.5	32.0	46.0
S.	23.5	6.1	18.3	60.1	107.0	133.5	98.6	89.4
	1873—74	74—75	75—76	76—77	77—78	78—79	79—80	
N.	78.4	97.0	95.0	102.0	73.0	85.2	83.3	
S.	51.7	32.1	11.6	13.5	6.8	2.2	16.3	

Under S er anført de Tal, der gjengiver Forholdet mellem Solpletternes Mængde i de samme Aar (Juli—Juni). Sammenligner man begge Rækker med hinanden, finder man en næsten fuldstændig Modsætning mellem Nordlys- og Solplet-

hyppighedens Gang. Dette vil endnu tydeligere fremgaa af Fig. 28, hvor begge Rækker, Nordlysenes og Solpletternes Hyppighed, er fremstillede grafisk.

De faa Iagttagelsesrækker over Nordlyset, som man besidder fra andre Polaregne, og som jeg har kunnet undersøge, antyder, hvor ufuldstændige de end er, et lignende Forhold.

Da en stor Del af de Godthaabske Nordlysiagttagelser falder om Morgenen, har jeg ved de fleste Undersøgelser ikke blot holdt

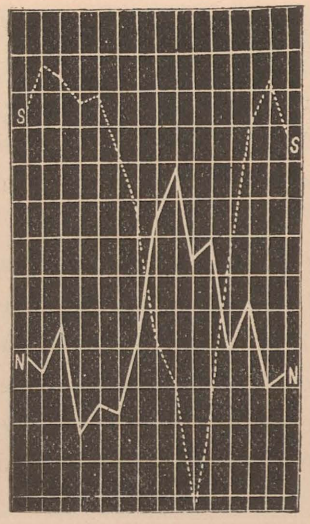

Fig. 28.

mig til Nordlysdagene (regnede fra Middag til Middag), men ogsaa særskilt betragtet Morgen- og Aftennordlysene for sig. Hvad nu først den 11aarige Periode angaar, da fører baade Morgen- og Aftennordlysene til samme Slutning som Nordlysdagene, det vil altsaa sige, de er sjældnest ved Solpletmaximum.

Med Hensyn til den aarlige Periode skal jeg her kun anføre de maanedlige Summer for Aftennordlysene, efterat der er taget Hensyn til baade Maanedernes Skymængde og ulige Længde.

Septbr.	Oktbr.	Novbr.	Decbr.	Jan.	Febr.	Marts	Apr.
87.0	133.5	133.9	136.1	129.5	125.6	98.7	35.2.

Disse Tal, der er fremstillede paa Fig. 29, viser, at Nordlyset i Polaregnene har et aarligt Maximum i Nærheden af Vintersolhverv, uden at dog Overvægten her er stor lige over for de nærmeste Maaneder paa begge Sider. Af de paa lavere Breder saa sikkert paaviste Maxima ved Jævndøgnstiderne findes her ikke noget Spor.

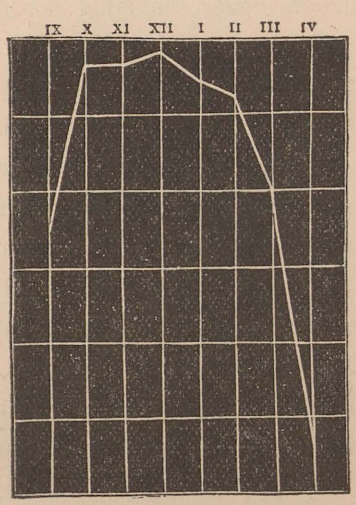

Fig. 29.

Weyprecht har fremsat den Formodning, at Nordlyszonen — det Bælte, hvor Nordlyset er hyppigst — i Aarets Løb udfører en frem og tilbage gaaende Bevægelse, saaledes at den ved Jævndøgnstiderne ligger mere sydlig, hvorved de i de tempererede Egne ved disse Tider optrædende Maxima finder deres Forklaring, medens den omvendt ved Vintersolhverv skulde have en mere nordlig Beliggenhed, og derved fremkalde det i Polarlandene ved denne Tid indtræffende Maximum og længere sydpaa det samtidige aarlige Vinterminimum. Foranlediget heraf har jeg undersøgt

de Godthaabske Nordlys i denne Henseende, men jeg har udstrakt denne Undersøgelse ogsaa til Nordlysets to andre Perioder, hvorved jeg er kommen til ret eiendommelige Resultater.

Weyprecht støtter sin Formening navnlig til det i Maanedernes Løb vekslende Forhold mellem Antallene af Nordlys i Nord og Nordlys i Syd for det Omraade, hvor han befandt sig under den østrigske Polarexpedition, og som laa omtrent under selve Nordlyszonen. En saadan Adskillelse mellem nordlige og sydlige Nordlys kan ikke gjøres ved de Godthaabske Iagttagelser, fordi Godthaab allerede ligger saa langt nordlig for Nordlyszonen, at det langt overveiende Antal Nordlys viser sig mod Syd. Jeg maatte derfor gaa en noget afvigende Vei, idet jeg fandt Forholdet mellem de Nordlys, der kun er optraadte i ringere sydlig Høide, og de, som har vist sig i Zenith eller i Nord eller har indtaget hele Himlen. Ogsaa paa denne Maade vil man kunne faa en Forestilling om Nordlyszonens større eller mindre Nærhed til Iagttagelsesstedet og Beliggenhed i Forhold til dette.

Disse Undersøgelser har ført mig til samme Resultat som Weyprecht: at Nordlyszonen hen imod Efteraarsjævndøgn skrider mod Syd, og derefter gaar mod Nord for at naa sin nordligste Stilling ved Solhverv; herpaa skrider den atter mod Syd og er i sin sydligste Stilling ved Foraarsjævndøgn, hvorpaa Bevægelsen igjen gaar i nordlig Retning.

Der følger heraf, at de to i de tempererede Zoner ved Jævndøgnstiderne optrædende Maxima maa nærme sig hinanden desto mere, jo nordligere Iagttagelsestedet er beliggende. Dette synes ogsaa at være Tilfældet. Som nogle Exempler kan anføres, at medens de to Maxima optræder i Marts og September i St. Petersborg, Åbo, Stockholm, Kristiania, Worcester (Massachusets) og New-Haven (Connecticut), indtræffer de i Aalesund, Newberry, Quebec og Newfoundland i Februar og Oktober, i Hammerfest Decbr.—Jan., i Fort Reliance i Januar. Lærerige i saa Henseende

er ogsaa Iagttagelserne fra de tre grønlandske Stationer Upernivik, Jacobshavn og Ivigtut. For Ivigtut, den sydligste af disse Stationer, indtræffer det aarlige Maximum vel i Januar, men der optræder tillige et sekundært Maximum omkring Efteraarsjævndøgn. I Jacobshavn, som ligger 8^0 nordligere, optræder der kun et eneste, meget tydelig udpræget Maximum i Januar, og i Upernivik, den nordligste af Stationerne, fremtræder Maximum ved

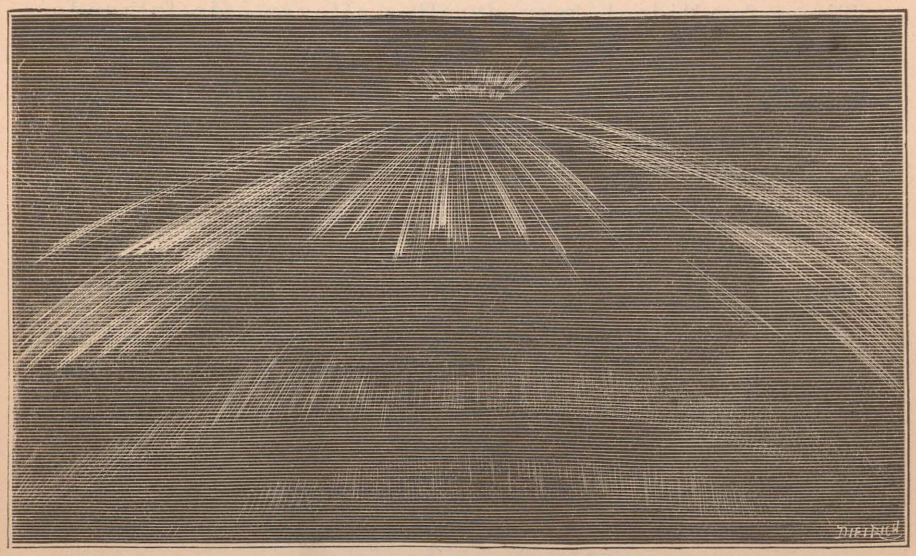

Nordlys i Koutokæino den 18de November 1882.

Vintersolhverv saa markeret og dominerende, som i ingen anden hidtil bekjendt Række fra noget Sted paa Jorden.

Et andet meget vigtigt Faktum, som fremgaar af disse Undersøgelser, er det, at medens ved Aftennordlysene de i Zenith og nordligere optrædende Nordlys er mindre hyppige end Nordlysene i Syd, er det omvendte Tilfældet ved Morgennordlysene.

For Godthaab er for Morgennordlysenes Vedkommende de i Zenith optrædende over 3 Gange talrigere end Nordlysene i

Syd, ved Aftennordlysene er derimod deres Antal kun $^3/_7$ af de i Syd optrædende.

Dette Resultat synes at vidne om, at Nordlyszonen ogsaa i Døgnets Løb foretager en Vandring, saaledes at den i Løbet af Natten bevæger sig mod Nord*). Man faar herved tillige en Forklaring af den navnlig paa midlere Breder konstaterede daglige Periode, der udtaler sig derved, at Nordlyset naar sit Maximum nogle Timer før Midnat, men derefter aftager i de følgende Timer.

Saafremt dette er rigtigt, maa det daglige Maximum indtræffe desto senere, jo nordligere Iagttagelsesstedet er beliggende, og jeg har ogsaa paa et tidligere Sted anført flere Exempler paa, at dette synes at være Tilfældet.

Undersøger man paa lignende Maade, hvorledes Forholdet mellem Syd- og Zenith-Nordlysene stiller sig i de forskjellige Aar af den Godthaabske Iagttagelsesrække, kommer man til det interessante Resultat, at Procenttallene for Zenithnordlysene i Hovedsagen følger selve Nordlyshyppighedens Gang. Det vil sige, at ved Tiderne for Nordlysets Maximum i Godthaab er de Nordlys, der kommer i dette Steds Zenith eller nordligere, ikke alene absolut, men ogsaa relativt hyppigere end ved Tiderne for Nordlysets Minimum.

Hvilken Slutning kan der uddrages heraf? At Nordlyszonen ogsaa i Løbet af den 11aarige Periode udfører en Bevægelse, saaledes at den, naar Solpletterne er i Minimum, staar mere nordlig end ved Solpletternes

*) Denne Vandring maa ikke tænkes udført af Nordlyszonen betragtet som Helhed eller som en regelmæssig, materiel Ring; thi da maatte det daglige Maximum for alle Egne, der ligger i lige stor Afstand fra denne Ring, indtræffe til samme absolute Tid, medens det i Virkeligheden i sin Optræden retter sig efter hvert Steds lokale Tid. Man maa derimod tænke sig denne Bevægelse udført af hver enkelt Del af Nordlysringen uafhængig af alle dens andre Dele.

Maximum. Sammenholder man dette med, hvad der i det foregaaende blev fremsat om den 11aarige Periodes Forløb i Polarlandene, faar man en interessant Forklaring af, hvorfor denne Periode i Godthaab og paa lignende Steder viser det omvendte Løb af det, der er paavist for mere sydlige Egne. Det i de tempererede Egne ved Solpletternes Maximum optrædende Nordlysmaximum opstaar derved, at Nordlyszonen da er i sin sydligste Beliggenhed, hvorfor Polaregnene samtidig har et Nordlysminimum; omvendt har Nordlyszonen sin nordligste Beliggenhed, naar Solpletterne er i Minimum, hvorved der for de tempererede Egne fremkaldes et Nordlysminimum, for Polaregnene et Nordlysmaximum.

Altsaa alle Nordlysets tre Perioder — den daglige, den aarlige og den 11aarige — og den paa forskjellige Steder til forskjellig Tid konstaterede Indtræden af deres Vendepunkter, skyldes efter de her udviklede Anskuelser, der imidlertid maa bekræftes fra andre Hold, før de kan fremsættes med Vished, en og samme Aarsag: Nordlyszonens Bevægelser mod Nord og Syd.

8.

Slutningsbemærkninger.

I al Korthed skal jeg endnu berøre forskjellige andre Punkter, der staar i Forbindelse med vort Æmne.

Hen imod Midten af forrige Aarhundrede fandt Hjorter og Celsius i Upsala, at Magnetnaalen (Deklinationsnaalen) kommer i en mærkværdig Uro, naar et Nordlys optræder, idet den udfører smaa og langsomme Svingninger til begge Sider af sin Hvilestilling. Senere bemærkede Hjorter dog, at disse magnetiske Forstyrrelser (Perturbationer) og Nordlys ikke altid var samtidige, og at de første særlig ledsagede Nordlys, som i Upsala viste sig Syd for Zenith. En Mængde Videnskabsmænd fortsatte disse Under-

søgelser. Wilcke i Stockholm fandt, at næsten alle magnetiske Perturbationer er ledsagede af Nordlys, men ikke omvendt; han paaviste tillige, at Nordlyskronens Midtpunkt falder sammen med Forlængelsen af Inklinationsnaalen, og at ogsaa denne under stærke Nordlys udfører lignende om end mindre Svingninger som Deklinationsnaalen. Franskmanden Cotte bemærkede, at Deklinationsnaalens Perturbationer indtraf mere end en Time tidligere end selve Nordlyset. Ikke blot Jordmagnetismens Retning (Inklination, Deklination) men ogsaa dens Styrke (Intensitet) influeres af Nordlyset, hvad Humboldt paaviste i 1806. Hansteen i Kristiania fandt, at Intensiteten forøges stærkt, nogen Tid før Nordlyset viser sig, men at den aftager, medens Nordlyset er synligt, samtidig med, at der ofte kan hengaa 24 Timer, inden den atter naar sin oprindelige Størrelse. Den magnetiske Forening, der i 1834 blev stiftet af Gauss og Weber, gav Anledning til en rig Forøgelse af Exempler paa Samtidigheden af Nordlys og Forstyrrelser i Jordmagnetismens tre Elementer; men det viste sig tillige, at Forbindelsen mellem begge Fænomener er langt mere indviklet, end man tidligere havde antaget. De store Perturbationer, som opstaar samtidigt paa begge Jordens Halvkugler, synes stedse at være ledsagede af meget udbredte Nordlys; men noget lignende er langt fra ikke altid Tilfældet med de mere almindelige Forstyrrelser, der kun optræder paa een Halvkugle alene eller inden for et endnu mere begrænset Omraade, idet disse synes at kunne optræde, uden at der samtidigt viser sig Nordlys. Det vilde imidlertid blive alt for vidtløftigt her at nævne flere af de mere eller mindre uoverensstemmende Kjendsgjerninger, man til forskjellige Tider mener at have fundet; jeg skal kun endnu anføre nogle af de Resultater, hvortil Weyprecht er kommen. De magnetiske Forstyrrelser, som i de arktiske Egne ledsager Nordlyset, er i samme Forhold stærkere, som Nordlyset gjør Indtryk af at være nær ved Iagttageren. De rolige Buer og svage Nordlys med langsomme Bevægelser optræder ofte, uden at Magnetnaalen viser

nogen Forandring; derimod bliver de magnetiske Perturbationer meget stærke under Nordlys med skarpe Konturer, distinkte Straaler og livlige Bevægelser*). For øvrigt synes Forbindelsen mellem Nordlyset og Magnetnaalen paa disse høie Breder mere usikker end i sydligere Egne; ofte optræder der Perturbationer, uden at noget Nordlys er til Stede, ligesom omvendt Nordlys viser sig, medens Naalen forbliver fuldstændig rolig.

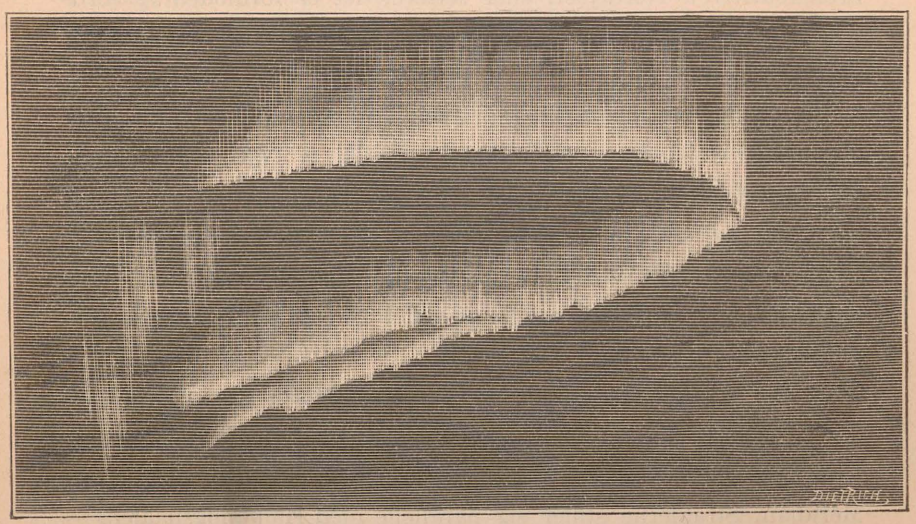

Nordlys i Koutokæino den 15de Oktober 1882.

Man kan altsaa slutte, at der ikke er nogen absolut fuldstændig Forbindelse mellem Nordlyset og de magnetiske Forstyrrelser, i det mindste i de arktiske Egne, hvor netop baade Nordlyset og Perturbationerne er hyppigst og stærkest. Ganske vist kan man ikke altid slutte noget af, at Nordlyset ikke viser sig under Perturbationerne: thi det kan være synligt i andre Egne;

*) Paa Polarstationen i Bossekop var Nordlyskronen stedse ledsaget af magnetiske Forstyrrelser.

men noget andet er det, naar Perturbationerne ikke optræder, uagtet der er Nordlys paa Himlen. Naar Polarstationernes Observationer om forhaabentlig ikke lang Tid foreligger offentliggjort, vil man sikkert erholde Data til en klarere Opfatning af Forholdet mellem Nordlyset og de magnetiske Forstyrrelser.

Man kan næppe antage, at Nordlyset er Aarsagen til de magnetiske Forstyrrelser; snarere er det maaske disse eller de elektriske Jordstrømme, der i hvert Fald for en Del bestemmer Fremkomsten af Nordlyset, eller rettere, det er formodentlig Jordstrømmene, der fremkalder saa vel de jordmagnetiske Fænomener som Nordlyset.

Jordmagnetismens Forandringer er for øvrigt endnu et af de mest indviklede og uforklarede Felter af Naturvidenskaben. Her skal jeg blot bemærke, at disse Forandringer har en daglig, en aarlig og en 11aarig Periode, der staar mere eller mindre i Forbindelse med Nordlysets tilsvarende Perioder, ligesom Jordmagnetismens 11aarige Periode paa det nøieste slutter sig til Solpletternes.

Det er tidligere omtalt, at Nordlyset ogsaa paa andre Maader viser sig at staa i nøie Forbindelse med de jordmagnetiske Kræfter: Buernes Toppunkt ligger i eller nær den magnetiske Meridian, Straalerne stiller sig parallelle med Hældningsnaalen. —

Hvorvidt Nordlyset staar i nogen Forbindelse med Elektriciteten i Luften, ved man ikke sikkert, trods talrige Forsøg; derimod indtræffer der samtidig med store Nordlys usædvanlige Forstyrrelser i Telegrafledningerne, idet der i disse optræder elektriske Strømme, der modarbeider og ofte fuldstændig ophæver de Strømme, ved Hjælp af hvilke Telegrammerne sendes fra Station til Station. Undertiden kan Telegraferingen i hele Lande af denne Grund være afbrudt og umulig i kortere eller længere Tid, hvis man da ikke, hvad undertiden har været gjort, benytter selve Perturbationsstrømmen til at befordre Depecherne. Tordenveir fremkalder for øvrigt lignende Forstyrrelser, men disse indskrænker

sig i Almindelighed kun til ganske smaa Omraader og varer kun kort; derimod er de som oftest heftigere end de, der ledsager Nordlys.

Siden 1ste Juli 1881 bliver der paa 44 Telegrafstationer i Norge og Sverige paa Foranledning af mig optegnet alle i Ledningerne optrædende Forstyrrelser med Angivelse af Tid, Varighed, Styrke, Retning o. s. v. Disse Iagttagelser vil først kunne faa nogen større Betydning, naar der foreligger en længere Række af dem; jeg har imidlertid troet, at det kunde have sin Interesse allerede nu at undersøge, om der for disse telegrafiske Forstyrrelser kan paavises nogen daglig og aarlig Periodicitet, saaledes som Tilfældet er med Nordlyset. For ikke at udstrække denne Undersøgelse alt for vidt, har jeg nøiedes med at udvælge 4 af de norske Stationer, nemlig Kistrand (70° n. Br.), Lødingen (68°), Trondhjem (63°) og Bergen (60°). For hver Maaned i de 3 Aar Juli 1881—Juni 1884 har jeg søgt Antallet af Dage med telegrafiske Forstyrrelser, hvorved jeg har udelukket alle de Forstyrrelser, der kun skyldes Tordenveir. Antallet af Forstyrrelsesdagene fordeler sig paa følgende Maade:

	Juli.	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Jan.	Febr.	Marts	Apr.	Mai	Juni	1881—82	1882—83	1883—84	1881—84
Kistrand	11	15	30	40	35	24	12	26	33	43	26	24	128	124	67	319
Trondhjem	22	15	19	32	33	25	20	30	33	20	20	15	144	89	51	284
Lødingen	10	10	14	20	26	7	9	23	24	17	12	8	79	75	26	180
Bergen	6	5	7	12	19	13	6	12	18	13	6	4	56	44	21	121

Maanedssummerne er fremstillede paa Fig. 30. Saa vel Tallene selv som Figuren viser med stor Tydelighed, at Telegrafforstyrrelserne følger den samme aarlige Periode som Nordlyset i den tempererede Zone: deres Maximum indtræffer ved begge Jævndøgnstider, deres Minimum ved begge Solhvervstider. Særlig vigtig er Paavisningen af et Minimum ved Sommersolhverv, hvoraf det fremgaar, at Nordlysets samtidige Minimum ikke blot skyldes Sommernattens Klarhed og Kortvarighed.

De ovenfor anførte aarlige og treaarlige Summer vil give en Forestilling om, hvor hyppige disse Telegrafforstyrrelser er i Norge. I Aarssummerne viser der sig for alle fire Stationer en stadig Aftagen, der svarer til Nordlysets samtidige Aftagen, og der kan ikke være Tvivl om, at Telegrafforstyrrelserne ogsaa har den 11aarige Periode tilfælles med Nordlyset.

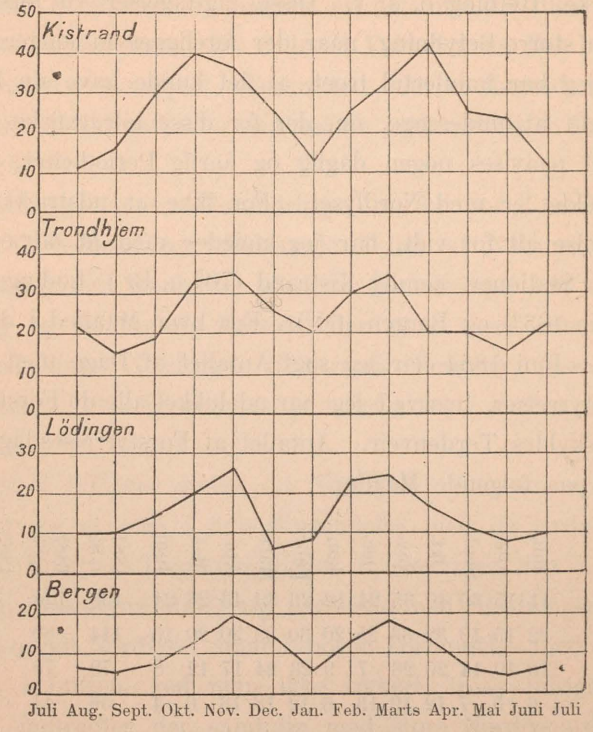

Fig. 30.

For at bestemme den daglige Periode har jeg søgt, hvor mange Gange der i hver Time fra Kl. 7 Formiddag til 12 Aften er optraadt Forstyrrelser i de tre Aar. De fundne Tal er grafisk fremstillede i Fig. 31. Man ser, at der indtræffer et meget fremtrædende Maximum om Aftenen Kl. 8—9. Der findes tillige (med Undtagelse af Bergen) Antydninger til et mindre Maximum om Formiddagen Kl. 10—11 og et derpaa følgende Minimum Kl. —2. —

Om Nordlysets Indflydelse paa og Sammenhæng med Veiret hersker der — som i næsten alle Punkter, der vedrører Veiret — megen Overtro. Gjør man sig den Uleilighed fra forskjellige Lande eller blot fra forskjellige Egne af samme Land at samle Menigmands Anskuelser i denne Henseende, saa faar man det Resultat, at Nordlyset i de forskjellige Egne frembringer de

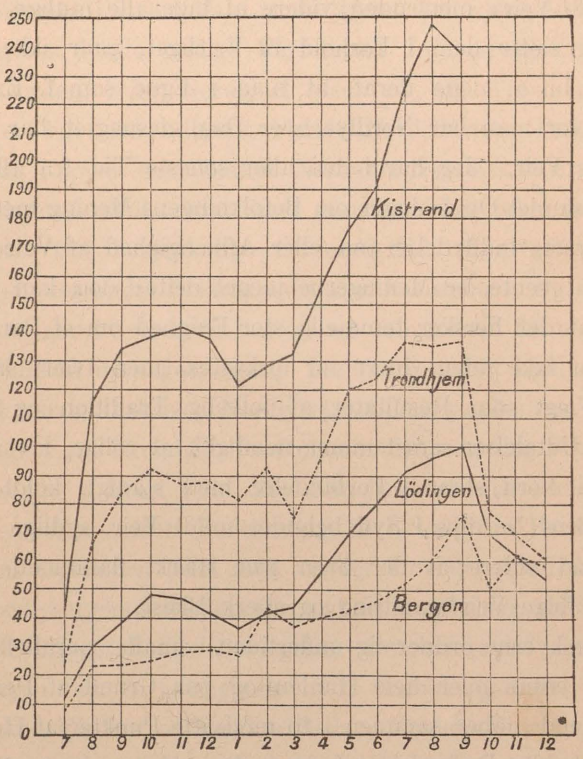

Fig. 31.

mest modsatte Virkninger, her nordlig, der sydlig Vind, paa det ene Sted Storm, paa det andet Stille, her Kulde, hist Varme o. s. v. Jeg skal langt fra benægte, at der kan findes en Forbindelse mellem Nordlyset og Veirforholdene, tvært imod, jeg anser det endogsaa for sandsynligt; men denne Forbindelse er ikke saa ligefrem, at den uden videre kan paavises ved nogle

Aars formentlig Erfaring, og nogen egentlig videnskabelig Undersøgelse har denne Sag endnu ikke været Gjenstand for. Det maa imidlertid paa Forhaand anses som sandsynligt, at visse Veirforhold kan være gunstigere end andre for Dannelsen af et Nordlys, og maaske ogsaa, at visse Arter af Nordlys kan udøve nogen Indflydelse paa eller i hvert Fald staa i Forbindelse med det kommende Veir; men uden videre at tage alle mulige Nordlys i Flæng og sætte dem i Forhold til Veirliget, gaar ikke an; det fremgaar bl. a. alene deraf, at man i Egne som f. Ex. Koutokæino, hvor man har Nordlys hver Dag, desuagtet har alle mulige Slags Veir. Jeg har i den aller seneste Tid fra alle Norges Egne indsamlet Oplysninger om Befolkningens Mening med Hensyn til Nordlysets Indflydelse paa eller Afhængighed af Veiret. Som det var at vente, er Meningerne meget delte; dog kan det ikke nægtes, at der hersker temmelig stor Enighed om et Par Punkter, der derfor ikke uden videre tør forkastes, men tvært imod faar en vis Vægt som Resultater af folkelig Tradition og Erfaring. De fleste Udtalelser samstemmer nemlig i, at rolige, lavt staaende Nordlys i Nord staar i Forbindelse med stadigt, koldt Veir og Sne, medens Nordlys i Syd bebuder mildt Veir, sydlige Vinde og Regn; end videre at der oven paa stærkt flammende Nordlys pleier at følge Veirforandring og stærk Blæst. —

Fjerskyerne ordner sig undertiden i smalle, parallelle Striber, der gaar tværs over hele Himlen og paa Grund af Perspektivet tilsyneladende løber sammen i to modsatte Punkter af Horisonten. Disse saakaldte Polarbaand formodes at staa i et eller andet Forhold til Nordlyset eller til de Kræfter, der betinger dette Fænomen. Disse Skystriber synes i hvert Fald med Hensyn til Hyppighed at følge den samme aarlige og 11aarlige Periode som Nordlyset. —

Maanens Indflydelse paa Nordlyset viser sig derved, at Nordlyset er sjældnest ved Fuldmaane, hyppigst ved Nymaane; men Grunden er naturligvis kun den, at Maaneskinnet i mange

Tilfælde overstraaler det svagere Lysskin fra Nordlyset. Nogen anden Forbindelse mellem Maanen og Nordlyset findes der formodentlig ikke. Maanens forskjellige Afstand fra Jorden er uden Indflydelse i Henseende til Nordlyset. —

Der gives næppe noget Punkt vedrørende vort Ämne, hvorom der hersker større Uenighed end den Lyd, som Nordlyset efter manges Sigende i hvert Fald undertiden skal være ledsaget af. Den beskrives i alle mulige Variationer fra saa godt som alle Egne af Jorden, hvor Nordlyset viser sig, og Troen paa dens Existens er lige saa udbredt blandt Nordsibiriens Folkeslag og Finmarkens Lapper som blandt Nordamerikas Eskimoer. Selv i langt sydligere, civiliserede Egne paastaas den ikke sjælden at være hørt. Det besynderlige er imidlertid, at virkelige Videnskabsmænd, der under Polarexpeditioner har opholdt sig i arktiske Egne, naar ganske enkeltstaaende og som oftest temmelig tvivlsomme Tilfælde undtages, aldrig har hørt nogen Lyd, der med Sikkerhed kunde tilskrives Nordlyset. Uden ganske at ville benægte denne Lyds Mulighed, forekommer det mig dog ikke usandsynligt, at der i hvert Fald ofte maa ligge et eller andet Sansebedrag, en eller anden Forveksling til Grund for Beretningerne om Lydens Optræden (idet man vender Hovedet opad for at betragte Nordlyset, kan Blodets Circulation frembringe en Susen for Ørene; Nordlysets livlige Bevægelser fremkalder af sig selv let Forestillingen om en ledsagende Lyd; Sneens og Isens Knitren i stærk Kulde, Floders og Bækkes Rislen, Vindens Susen i Træerne o. s. v.). Jeg var under mit Ophold i Koutokæino saa godt som daglig omgiven af Folk, der ikke alene troede paa denne Lyd, men ogsaa fuldt og fast var overbeviste om selv at have hørt den; i Bossekop sagde man mig endogsaa, at man slet ikke regnede Nordlyset for noget, før det begyndte at knitre*) — og dog,

*) En Lap — fortælles der — reiste en Nat med Ren i Nærheden af Enaresøen, da der pludselig fremkom et saa forskrækkelig stærkt Nord-

alle de stærke Nordlys, som jeg saa, og som jeg visselig forfulgte med mere Opmærksomhed end Folk i Almindelighed, var lige saa tause, som de mange Nordlys, jeg tidligere har iagttaget i sydligere Egne.

Hvor udbredt Troen paa Nordlyslyden i vore Dage er i Norge, vil fremgaa af følgende. I Marts 1885 udsendte jeg i flere tusinde Exemplarer et Cirkulære til alle Norges Egne, indeholdende forskjellige Spørgsmaal angaaende Nordlyset og deriblandt følgende: „Har De eller Deres Bekjendte nogen Sinde hørt Lyd ved Nordlys? og i saa Fald naar? og paa hvilken Maade?“ Til Dato (30te August) har jeg modtaget Besvarelser paa disse Spørgsmaal fra 144 Personer trindt om i Norge. Af disse er der ikke mindre end 92 eller 64 p. C., som tror paa Nordlyslydens Existens, og 53 (36 p. C.) af dem paastaar selv at have hørt den, medens de øvrige 39 kun anfører andres Vidnesbyrd; blot 21 (15 p. C.) erklærer, ikke at kjende noget til eller at vide noget om Lyden, og de øvrige 31 (22 p. C.) har slet ikke givet nogen Besvarelse paa Spørgsmaalet. Her staar altsaa 92 Ja'er lige over for 21 Nei'er.

Nordlyslyden beskrives i disse Besvarelser paa følgende Maader: „hvislende“ (3), „bragende eller hvislende“, „en Mellemting mellem Hvislen og Knitren, stundom som naar man river et Stykke Papir over“, „en Slags Spragen, som naar man river Silke“, „hvislende, thssj“, „svag Knitren afvekslende med Hvislen“, „svag, knitrende, hvislende“, „hvæsende og raslende“, „dels hvæsende, dels som en Slags susende Hvislelyd“, „vispende og gnistrende“, „stærk Susen“ (3), „Susen eller Hvislen“, „Susen, eller fjærn, svag, uafbrudt Knitren“, „en ikke ubetydelig Susen, omtrent som fra en fjærn Fos“, „stille Susen, hyssende“, „hyssende eller hoi! hoi! hoi!“, „Susning“, „susende som en Elv“, „svag men tydelig Susen som fra en antændt Krudtlunte“, „Susen“ (5),

---

lys, at han i Forfærdelse vendte Pulken og lagde sig under den; han hørte da en lang Tid, hvorledes Nordlyset ligefrem trommede paa Bunden af Pulken!

Nordlys i Bossekop den 21de Januar 1839.

„Susen i Luften", „susende", „susende, som naar man jager Faarene", „svagt susende eller knitrende", „sagte Susen", „svagt hvislende, svag Susen", „susende eller hvinende", „Rislen", „knitrende" (4), „hyssende", „hyssende Susen i Luften", „Smæld i Luften", „Døn i Luften", „Rullen eller Døn i Luften", „Brag", „blaffende, som et Flag i Vinden", „dels som Slag eller Blaffen af Seil, der hænger løse for Vinden, dels som Hvislen fra Ild", „som Lyden fra et fjærnt, i Vinden svaiende Flag, der nu og da sender en knitrende Lyd fra sig", „som Lyd af Seil paa et Skib,

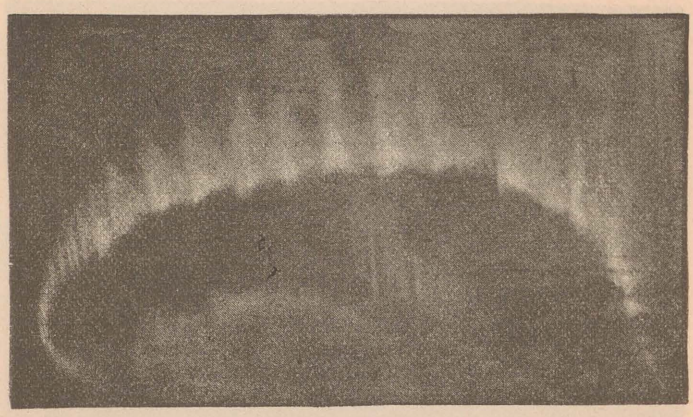

Nordlys i Koutokæino.
6te Oktober 1882, 9 t 30 m.

naar de kommer løs i Storm", „knitrende, til andre Tider, som naar et Seil slaar mod Masten eller blaffer for Vinden", „dels susende, dels som naar et Seil blaffer for Vinden", „som naar et Seil blaffer for Vinden", „ensformig susende og knitrende, som naar et Lagen blaffer for Vinden", „som naar man brænder Enebærris", „spragende eller knitrende, som naar man brænder Ener", „som fra et svagt flammende Baal", „som naar man brænder tørre Ener", „som fra Flammerne ved en Ildebrand", „skærende, hvislende, som fra Ildflammer", „knitrende og spragende, en Susen som fra en stor Ildslue, f. Ex. som naar man

afbrænder Krat", „som Lyd af en Fuglesværm", „Susen, som naar en Fugl flyver i Luften", „stærk Susen, som naar en Fugl flyver En meget nær", „Ildknitren og Vingeslag", „som om en hurtigt flyvende Fugl kom susende gjennem Luften", „susende, som naar man slaar med en Svøbe i Luften", „susende som en Pil", „som en Bis Surren", „Susen, som naar stærke Vindstød farer gjennem Skovens Trætoppe", „knitrende som Vindens Susen", „fjærn Susen af en Storm", „Susen som af en Storm", „susende, som af en forbigaaende Hvirvelvind", „som en sagte Vinds Susen",

Nordlys i Bossekop.
16de Januar 1839, 10 t 5 m.

„sagte Vindsus", „Vindens sagte Susen i en Skov", „Piskning med Ris", „Viften", „svagt sitrende, som naar man i Frastand vifter med et Stykke Papir", „som Viftning med et Klæde", „Havdøn", „tung, dump Lyd, Havdøn", „feiendé Lyd, som naar tør Sne farer hen over en Isflade", „som naar man holder et Tørklæde i to Hjørner og slaar med det", „som om en Tordenlyd gik over os fra Vest til Øst", „svagt knitrende som Udladningen af elektriske Gnister fra en Elektrisermaskine", „som naar man stryger Ryggen af en Kat mod Haarene". —

Der gives endogsaa, selv i nyere Tid, Iagttagere, der har villet bemærke Lugt ved Nordlys. Da der imidlertid hertil vistnok behøves Næser af en hos største Parten af Menneskeheden ikke almindelig Finhed, skal jeg ikke indlade mig paa at drøfte denne Materie, men overlade dens Undersøgelse til Folk, der er udrustede med et saa sensibelt Nervesystem, at de ogsaa kan høre Græsset gro. —

Det kan næppe have Interesse her at fremføre nogle af de mangfoldige Theorier, der har været fremsatte for at give en

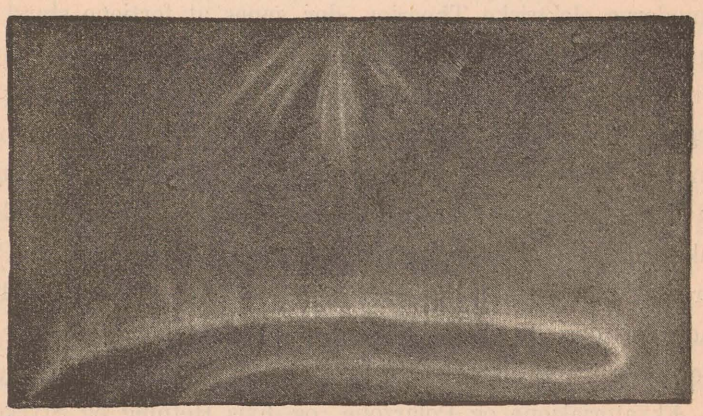

Nordlys i Koutokæino.
4de Februar 1883, 5 t 55 m.

Forklaring af Nordlyset, dets Natur og Oprindelse. Ingen af disse Theorier har endnu formaaet at vinde frem til almindelig Anerkjendelse, og ingen af dem har paa langt nær formaaet at give en Forklaring af alle de forskjellige Enkeltheder, som knytter sig til Fænomenet. Bortset fra de ældre Hypotheser, der nu maa anses for at være aldeles uden Betydning, har man i nyere Tid især søgt at forklare Nordlyset ad to Veie. Den ene betegner de saakaldte kosmiske Theorier, i Følge hvilke Nordlyset skulde opstaa ved, at Jorden i sit Løb om Solen trænger ind i en Slags jærnholdige Støvmasser, hvis Smaadele under Jord-

magnetismens Indvirkning skulde gruppere sig paa bestemte Maader og derved fremkalde de forskjellige Nordlysformer og deres Stilling i Rummet. Disse Theorier tæller imidlertid næppe stort flere Tilhængere end deres Ophavsmænd. Den anden Slags Theorier fremstiller Nordlyset som et elektrisk Fænomen, og i Virkeligheden er allerede Ligheden mellem den elektriske Udladning i et luftfortyndet Rum og forskjellige af Nordlysets Ytringsmaader saa slaaende, at man næsten ikke kan undgaa at tro, at der ogsaa findes et indre Slægtskab mellem disse to Fænomener. Herom kan der heller ingen Tvivl være. Den af de moderne elektriske Theorier, der synes at fortjene størst Tilslutning, skyldes Edlund i Stockholm. Han henfører Nordlysets Oprindelse til den Gruppe af elektriske Fænomener, som man betegner med Navnet unipolar Induktion. Naar en lodret, cylindrisk Magnet, der er omgiven af et Metalhylster, sammen med dette dreies om Længdeaxen, efter at man har forbundet et Punkt af Hylsteret i Nærheden af en af Polerne med et Punkt omtrent midtveis mellem begge Poler ved Hjælp af en Kobbertraad (der dog ikke maa deltage i Omdreiningen), opstaar der under Rotationen en elektrisk Strøm, der kredser mellem Hylsterets Ækvatorialzone og Polarzone, og hvis Retning og Styrke afhænger af Omdreiningens Retning og Hurtighed. Anvender vi dette paa selve Jorden, der kan betragtes som en roterende Magnet med en Elektriciteten ledende Omhylling (Jordskorpen), saa optræder Atmosphæren, der i sine nedre Lag i Almindelighed er en slet Leder, i de øvre derimod en temmelig god, som en det elektriske Kredsløb sluttende Forbindelse mellem Ækvatorialzonen og begge Polarzoner. Under Jordens Rotation vil da den positive Elektricitet ved Ækvator stødes bort fra Jorden, og de høiere Luftlag vil efterhaanden lades med positiv Elektricitet, medens Jorden selv bliver negativ; end videre vil den positive Elektricitet i de høiere Luftlag bevæge sig fra Ækvator hen imod Polerne, medens omvendt den negative Elektricitet i Jorden be-

væger sig fra Polerne mod Ækvator. Der vil altsaa være en elektrisk Spænding mellem Luften og Jorden, og naar den bliver tilstrækkelig stærk, vil der finde en Udjævning Sted. Ved Ækvator og i de tempererede Egne vil denne Udjævning ske ved pludselige Udladninger, som vi kalder Lyn, hvorimod den ved Polerne vil foregaa som en mere jævn, rolig og langsom Udladning, det vil sige som Nordlys. Grunden til, at de pludselige Udladninger optræder i de tropiske og tempererede Egne, er den, at enhver Udladning lettest finder Sted i Inklinationsnaalens Retning, men ved Ækvator staar Inklinationsnaalen horisontal, saa at en Udladning kun kan finde Sted, naar Spændingen mellem de høiere Luftlag og Jorden bliver saa betydelig, at den kan overvinde den ringe Ledningsevne i Atmosphærens nedre Lag; den viser sig da under Form af den elektriske Gnist, Lynet. Jo nærmere man derimod kommer til Polerne, desto mere hælder Inklinationsnaalen, og desto lettere vil en jævn Udladning kunne finde Sted ned mod Jorden. Edlund paaviser end videre, at disse mere rolige Udladninger fornemlig maa optræde i et Bælte, der i nogen Afstand omgiver den magnetiske og den geografiske Nordpol — det samme Bælte, som i det foregaaende er bleven betegnet som Nordlysets Maximalzone eller Nordlyszonen.

I de store Hovedtræk har jeg nu for Læseren oprullet et Billede af, hvad vi ved og ikke ved om Polaregnenes skjønne Lysfænomen. Vil man nogen Sinde komme til at løse alle de Gaader, som Nordlyset med Flammeskrift optegner paa Nattens mørke Himmelhvælving? vil Menneskeaandens Øie nogen Sinde trænge ind til Bunden af de Mysterier, som skjuler sig bag det flagrende, af Lys og Farver vævede Draperi?

Hvem vover at besvare dette Spørgsmaal! Kun Fremtiden kjender Svaret. Men Forskeren arbeider sig daglig et Stykke

videre frem paa den møisommelige Vei, opmuntret af Haabet om, at det fjærne Maal en Gang vil naas.

Herlige Lysspil! Falme maa Tropezonens glødende Blomsterpragt, blegne maa Ædelstenens brogede Funklen ved Siden af den vidunderlige, den sælsomme Dans, hvori Naturens gaadefulde Kræfter tumler sig med Lys og Farver i Polarørkenens lange Vinternat.

Herlige Lysspil!

XI.

Udflugter fra Koutokæino.

Koutokæino, den 9de Februar 1883.

Graat i Graat var Billedet malet, det jeg for en Maaneds Tid siden i mit sidste Brev gav Dem af Koutokæino i Vinternattens Favn. Mørkets Tyngsel hvilede over Stemningen, Ensformighedens Fattigdom tegnede Omridsene.

Men jeg havde ingen livligere Farver paa min Palet; der var intet Solskin at anbringe, ingen livsfriske Former at tegne, skulde Billedet blive en nogenlunde tro Gjengivelse af Virkeligheden.

Men hvis De ogsaa nu, efter at Solens Gjenkomst som ved et Trylleslag har omskabt det hele Sceneri og kaldt til Live Farvernes og Stemningernes og Modsætningernes brogede Mangfoldighed, hvis De ogsaa nu vil fordre, at jeg med Sanddruhed skal male, hvad jeg ser, da maatte jeg kunne dyppe min Pensel i Solstraalens Glød, for at kunne vise Dem Himlens forunderlige Farvepragt og Landskabets skinnende Vinterklædebon; jeg maatte kunne male med Rosens Rødme, for at De kunde se Bakkeskraaningernes usigelige Skjønhed i den synkende Solskives Skjær,

male med Diamantens funklende Regnbueglans, for at De kunde beundre de tusinde tindrende Ædelstene, der fra Markens Sne, fra Buskenes Rimfiligran tilbagekaster Straalerne fra Solen med syvfold Pragt.

De vilde sige, dette Billede er lige saa overdrevent som det andet, og De vilde ikke kunne tro, at Naturen her saa pludselig kan skifte Ham.

Den sov i sin fattige Nattedragt; nu da Aarets Morgengry er oprundet, har den iklædt sig sit mest straalende Skrud.

Men hvis De selv kom her op til denne fjærne Zone, vilde De tilstaa, at min Penselføring ikke var for dristig, mine Farver ikke for grelle, men at tvært imod Virkeligheden byder langt mere, end min matte, skizzerede Kopi kan gjengive.

Men da De ikke selv kan sammenligne Originalen med Billedet, saa beder jeg Dem en Gang for alle tro mig, naar jeg siger, at jeg bestræber mig for at tegne saa vidt muligt med fotografisk Sandhed, og at jeg kun, hvor det er aller uundgaaeligst — anvender lidt Retouche. Billedet forbliver derved det samme sande, kun de tilfældige Pletter og Uregelmæssigheder er fjærnede med varsom Haand, for at de ikke skal skade det harmoniske Indtryk af det Hele.

Følg mig da paa et Par smaa Udflugter, som kan bringe lidt Afveksling ind i det ensomme Vinterliv i Koutokæino. Naar man saa længe har siddet indestængt i Mørkets Trængsel, føler man Trang til at røre sig lidt.

Vi kjører først til Autzie. Det kan ikke nytte, De søger dette Navn paa noget andet Kaart end det, som findes her i Bogen; thi da vil De søge forgjæves. Hvis De overhovedet interesserer Dem for at vide, hvor og hvad Autzie er, kan jeg oplyse Dem om, at Autzie ligger omtrent en Mils Vei Øst for Koutokæino, og at den store Stad bestaar af 4—5 Gaarde, hvori der bor lige saa mange Elvelappe-Familier.

De mener maaske, at sligt ikke er en Reise værd, og at man lige saa gjærne kan blive hjemme og undvære Synet af de 4—5 Gaarde og de lige saa mange Elvelappe-Familier.

Fordringsfulde! vidste De blot, hvor nøisom man bliver, naar man Dag ud, Dag ind, fem Maaneder igjennem, har været lænket til en Plet i Ørkenen! Da bliver en Tur til Autzie's 4—5 Gaarde og dens lige saa mange Elvelappe-Familier lige saa lokkende og epokegjørende, som for Kunstneren en Reise til Italiens Skatte, for Historikeren et Besøg paa Hellas's Ruiner.

For Fangen i den ensomme Celle er en Flue eller en Edderkop en hel Verden fuld af Underholdning og Nydelse.

Altsaa: vi kjører til Autzie.

Morgenskjæret rødmer i Sydost. Lille Jossa, min stadige Ledsager paa saadanne Smaature, har bundet sine to Rener ved Handelsmandens Gærde, hvor de staar og spiser af et Par store Klumper Mos. Nu skal de forspændes, men de har slet ikke Lyst til at afbryde deres Maaltid. De viltre Dyr reiser sig paa Bagbenene og sparker til Jossa, idet han lægger Seletøiet paa; Forbenene gaar saa hurtigt som to Trommestikker. Men Jossa er saa vant til sligt, at det ikke anfægter ham; han giver Renerne et Par vel rettede Slag, og snart er alt i Orden.

Rolf skulde denne Gang faa Lov til at være med.

Hvem er Rolf?

Rolf er min tro Følgesvend, der fra Europas civiliserede Egne har ledsaget mig til Ultima Thules Afkrog, Rolf har delt mine Besværligheder og min Ensomhed, Rolf er med andre Ord min store St. Bernhardshund.

Megen Fornøielse har Rolf beredt mig baade under Reisen til og Opholdet i Koutokæino; men ogsaa megen Besvær har Rolf beredt mig baade under Reisen til og Opholdet i Koutokæino. Derom kan jeg fortælle følgende tragikomiske Enkeltheder.

Jeg fik Hunden sidste Sommer under et Besøg i Odense; jeg ansaa det den Gang næsten for nødvendigt at have en saadan Beskytter med mig paa min Færd til det høie Nords uciviliserede Egne. Nu maa jeg tidt le ad denne min dumme Frygt.

Det gjaldt nu om paa en eller anden Maade at faa Hunden praktiseret ind i Norge. Denne Sag er nemlig ikke saa ganske let, som det kunde synes, og dermed hænger det saaledes sammen. For en halv Snes Aar siden var Hundegalskaben som bekjendt temmelig almindelig i Danmark, og i Følge en norsk Forordning blev det af denne Grund under Dødsstraf (dog kun for Hundens Vedkommende) midlertidig forbudt at indføre danske Hunde i Norge. Hundegalskaben er for længst ophørt, men Forbudet er endnu i Kraft — formodentlig fordi man har glemt at ophæve det.

Jeg henvendte mig derfor paa Politikammeret i Laxenes og Handskernes By i Jylland, hvor jeg den Gang opholdt mig, for at faa Oplysning om, hvorvidt det nævnte Forbud endnu gjordes gjældende, og i saa Fald, om det kunde omgaas.

Politikontorets Personale syntes ikke engang at vide, hvad en Hund er for noget, langt mindre havde man nogen Anelse om, hvorvidt der existerede eller ikke existerede Lovparagrafer angaaende saadanne Skabninger. Man gjennembladede et Par støvede Folianter, der stod i Reolen og kjedede sig — ligesom Lokalets øvrige Beboere. Nei, man kunde absolut ingen Oplysning give, og Kontoristerne tog atter Plads ved deres beblækkede Pulte og lod, som de bestilte noget.

Saa telegraferede jeg til Politimesteren i Kristianssand, forestillede ham Sagens Sammenhæng, bad om fornødent paa Grund af de særegne Omstændigheder om Dispensation fra Lovparagrafen, og søgte i det hele taget, saa vidt det lader sig gjøre gjennem det telegrafiske Sprog, at blødgjøre hans Hjærte. Hans Svar var lige saa kort, som mit Spørgsmaal var langt. Umuligt, lød det.

Saa telegraferede jeg til Politimesteren i Göteborg med Forespørgsel om, hvorvidt danske Hunde kunde indføres i Sverige. Der var ikke det mindste i Veien, svarede han som galant nordisk Franskmand.

Naa, jeg ruller altsaa med Rolf af Sted til Frederikshavn, vi spiser begge i god Ro vor Middag paa Hotellet, og da Dampskibsklokken har lydt anden Gang, vandrer vi ned til Havnen for at gaa om Bord.

„Hunden kan ikke følge med," brøler Kapteinen mig barsk i Møde. Hvadbehager? „Det er forbudt at indføre Hunde i Sverige, med mindre de er ledsagede af en Attest fra en Dyrlæge og en dito fra en svensk Konsul." Jeg foreviste Telegrammet fra Göteborgs Politimester — det hjalp ikke; jeg bønfaldt om, at man ikke maatte standse mig, da jeg nødvendigvis til en bestemt Tid maatte være i Bergen for at træffe det Dampskib, der skulde føre mig nordpaa — det nyttede ikke. Skaffede jeg ikke de forlangte Attester, kunde Hunden ikke komme med. Havnen ligger i den ene Ende, Dyrlægen og Konsulen bor i den anden Ende af den 5—6000 Fod lange Gade, der kaldes Frederikshavn, og Dampskibsklokken lød for tredie Gang. Der maatte tages en resolut Bestemmelse. Jeg besluttede at reise alene til Göteborg og, skjønt min Tid var kostbar, blive der en Dag og vente paa Rolf, til den kunde komme over med næste Dampskib, ledsaget af de uundværlige Attester, der skulde godtgjøre dens Ufarlighed lige over for det svenske Riges Hunde og Mennesker. En tilstedeværende frederikshavnsk Gentleman i Bluse og Træsko lovede mod gode Ord og Betaling at tage sig af Hunden og arrangere det fornødne.

Jeg kom til Göteborg, og næste Dags Aften arriverede Rolf med Attesterne, der naturligvis kostede mange Penge. Men Dyrlæger og Konsuler skal jo ogsaa leve.

Samme Aften ankom der et Dampskib, der skulde gaa videre til Kristiania. Jeg lod min Bagage kjøre ned til Havnen og vilde

gaa om Bord, men ogsaa her nægtede Kapteinen mig og Hunden Adgang; han havde allerede hørt Tale om den, ja syntes at kjende hele dens Biografi, og turde ikke vove at føre den til Norge. Saa tilbage til Hotellet igjen, for næste Morgen at gjøre et Forsøg med Jærnbanen.

Her gjorde man heldigvis ingen Ophævelser. Jeg kjørte hele den lange Dag med Rolf inde i Koupéen, og vi passerede den norske Grænse, uden at nogen gjorde andre end venskabelige Anmærkninger om Hunden. En halv Time efter Ankomsten i Kristiania om Aftenen var jeg om Bord i et Dampskib, hvormed jeg gik til Kristianssand, stadig ængstet ved Tanken om, at man skulde opdage, hvilke frække Løgne det var, som jeg maatte binde nysgjerrige Spørgere paa Ærmet for at faa dem overbeviste om Hundens rene, ægte og uforfalskede Norskhed; heldigvis kunde Rolf straks gø paa Norsk, saa at dens Maal ikke kunde røbe den. Saaledes fik jeg altsaa dog Rolf til Kristianssand, trods Politimesterens „Umuligt", men jeg havde rigtignok maattet gjøre en lang og bekostelig Omvei for at opnaa det. I Kristianssand turde jeg af gode Grunde knap vise mig paa Gaden med Hunden, og først da jeg atter var om Bord i et nyt Dampskib paa Veien til Bergen, følte jeg mig rigtig tryg.

Saa fulgte Rolf med paa den lange Dampskibsvei langs Norges Alpekyst, alle Reisendes Ven og Gjenstand for deres Beundring. Jeg kunde næsten blive misundelig paa Hunden, naar jeg saa de mange fine Damehænder klappe den, de mange smukke Øine smile til den.

Rolf spadserede over Beskades, og Rolf sad i Elvebaaden, da vi drog op ad Elven til Koutokæino.

Ligesom min Nærværelse for Lapperne, blev Rolfs Optræden for Lappehundene en sensationsvækkende Begivenhed. I Begyndelsen var de smaa, spidssnudede Skabninger yderst indignerede over den kolossale Fremmedes Indtrængen paa deres Enemærker, men efter at de havde overbevist sig om, at Rolf er en lige saa

godmodig og skikkelig Ven, som den kan være en frygtelig Fjende, blev de snart enige om at finde sig i det uundgaaelige og at indrømme Rolf det mest uindskrænkede Enevoldsregimente paa deres Territorium.

Et saa venskabeligt Toleranceforhold lod sig ikke tilveiebringe mellem Rolf og Renerne. Disse, der kun er vante til at se Canis familiaris repræsenteret ved dens lille lappiske Varietet, har sat sig i Hovedet, at Rolf er en ny Slags Ulv; medens Rolf paa sin Side, efter at dens første, umaadelige Forbauselse over de mærkelige hornede Skabninger havde sat sig, har faaet den fixe Ide, at Renerne kun pønser paa at bortføre mig fra den. Denne gjensidige Misforstaaelse af Situationen har medført adskillige Konflikter, og vil sagtens medføre endnu adskillige flere.

Selv Lapperne ser med lidt mistænksomme Blikke paa Rolf, og for Resten ikke uden Grund. Ikke blot er dens Spor i Sneen ofte blevne forvekslede med Ulvespor, men viser Rolf sig i Nærheden af en Flok Rener, har det omtrent samme Virkning, som naar man kaster en Bombe i en Tønde Krudt. Det er ogsaa hændt mere end en Gang, at en Lappekniv er bleven slynget efter Rolf, naar den — jeg maa til dens Undskyldning sige: ofte mod sin Villie — har bragt en Raide i Forvirring.

Som sagt, Rolf skulde faa Lov til at følge med til Autzie. Den maatte nu være saa fortrolig med Synet af Renerne, at jeg kunde være nogenlunde rolig for, at der ingen væsentlige Ulemper vilde indtræffe. Lille Jossa rystede rigtignok svært paa Hovedet: „Voj, voj, stuorra bæna, stuorra bæna!“ *)

Som en Kanonkugle, der forlader Mundingen, sætter vi af Sted op ad Bakkerne ved Siden af Kirken. Rolf formaar næppe at holde Skridt med de forskrækkede Reners forcerede Løb. Rolf tror, at Renerne mod min Villie bortfører mig, og den mener at maatte gjøre sit bedste for at forhindre det. Renerne

*) Ak, ak, store Hund, store Hund!

tror, at de har en Ulv i Hælene paa sig, og de gjør alt for at undslippe den. Det kan nok være, at det gaar kvikt fremad paa den Maner!

Jossa banker, opbragt og skjældende, med Tømmen paa sin Ren for at faa den til at moderere sin vilde, tøilesløse Fart; jeg raaber mig hæs for at berolige Rolf, der blot svarer med at gø af alle Kræfter, idet den gjør sig den yderste Umage for at følge med og indhente de to Pulke, der slingrende hid og did suser fremad over de snedækte Marker.

Det er en lystig Fart!

Naar Renen bliver forskræmt, har den en ganske egen Maade at løbe paa. Den spidser Øren, reiser sin lille Stump af Hale, og idet den løfter Forbenene høit til Veirs og kaster dem langt forud, sætter den af Sted i en Slags halvt svævende eller halvt flyvende Galop, der tager sig meget graciøs ud, og som er ganske forskjellig fra den sædvanlige Galopperen.

Baade Renerne og Rolf blev til sidst udmattede af den voldsomme Jagen. Vi standsede et Øieblik, og der var foreløbig Vaabenhvile mellem de fjendtlige Magter. Men det var just ikke blide Blikke, de kastede til hinanden.

Saa gik det af Sted igjen. Rolf foer med fortvivlede Spring gøende omkring min Ren, der det ene Øieblik sky undveg til Siden, men i det næste dristig sparkede løs paa Hunden med sine Forben. Efter hvert saadant Angreb skyndte Rolf sig hen til Jossa's Ren, der var endnu mere frygtsom end min, og efter her at have gjort al den Ulykke, den kunde, vendte den om igjen for hos mig at gjentage de samme Bedrifter.

Jo, det var en lystig Fart!

Der er som sagt omtrent en Mil til Autzie; vi brugte, takket være Rolf, næppe en halv Time for at tilbagelægge denne Vei.

Lige før man kommer til Autzie, gaar Veien ned ad en høi og steil Bakke. Her er det ikke saa ganske let at undgaa at

komme i Kollision med sin egen Ren eller med den forankjørende Vappus, thi Pulken gjør sig al mulig Anstrængelse for at være først nede ved Bakkens Fod. Man maa saa godt som muligt se at dæmpe Farten ved at sætte Fødderne uden for Pulken som Bremseindretninger; men har man foruden sin Ren og Pulk endnu en Hund at passe, da er det en dobbelt vanskelig Opgave at komme til Bakkens Fod med hele Lemmer. Vi slap dog godt derfra, selvfølgelig ikke uden adskillige Væltninger, Puf og Stød. Men sligt regner man ikke paa en saadan Færd. Desuden er

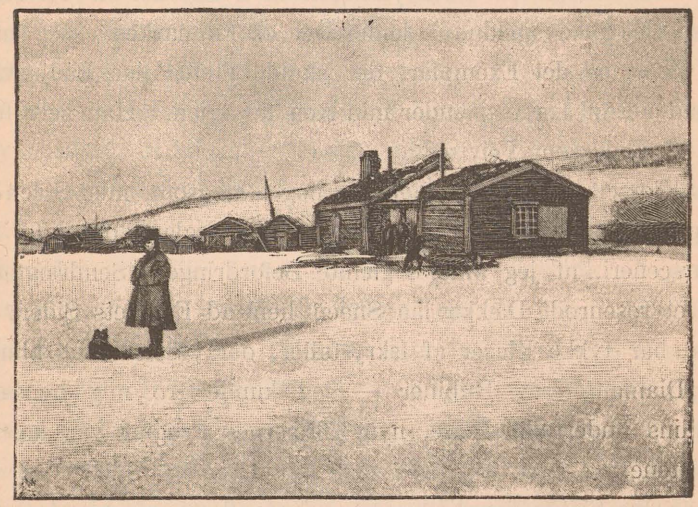

Parti af Autzie.

man overalt saa godt indpakket i Skind, at man, hvis ikke just et særligt Uheld indtræffer, uden Skade kan taale adskilligt i den Retning.

Nu var vi altsaa i Autzie med sine smaa, mørke Træbygninger og høibenede Høstager, omgivne af bølgeformede Bakker, hvor det tynde Birkekrat stikker sort op af Sneen.

Jeg besøger naturligvis alle Beboerne i deres trange, mørke Rum. I den paa Billedet gjengivne Gaard bor hele Egnens ældste Mand og en af dens faa historiske Personligheder, Clement Gun-

DERSEN, i sin Tid Kirkesanger i Koutokæino og Fader til den nuværende Kirkesanger. Han paastaar selv, at han er mellem 90 og 100 Aar gammel; men han er næppe mere end omtrent 85. Om ham skal jeg senere fortælle mere under Skildringen af de religiøse Excesser i Koutokæino 1852.

Der var bleven mig fortalt, at der paa Fjældet Bæljasjvarre i Nærheden af Autzie skulde staa en Seite. Ved denne Betegnelse forstaar man Stene, i Almindelighed beliggende paa høie, isolerede Punkter, og som i den hedenske Tid af Lapperne har været ansete som Gudesymboler, til hvilke der ofredes Rener. De er slet ikke sjældne i denne Del af Finmarken. Jeg havde Lyst til at se det Exemplar, der skulde findes paa Bæljasvarre, og bad derfor JOSSA spænder min Ren for igjen. Han selv fulgte med til Fods som Veiviser.

Kjørselen op ad Fjældet var noget langsom, men Solen stod netop op og kastede en saa feagtig Eventyrglans over det hele Natursceneri, at jeg aldeles glemte Befordringens Sendrægtighed. Som et rosenrødt Dække laa Sneen hen ad Fjældets Sider; Buskene bar tykke Klaser af Iskrystaller, der i Solskinnet blinkede som Diamanter og Rubiner — jeg kunde tro mig hensat til Aladdins underfulde Have, hvor Træernes Frugter var kostelige Ædelstene.

Selve Seiten frembød, som vel de fleste af den Art, intet mærkeligt. Det var en af Naturen formet, kolossal Sten, hvori Tiden havde slaaet store Revner og Kløfter. Tidligere har der nok oven paa den staaet en lille, ganske hvid Sten, der formodentlig har været den egentlige Helligdom. Hvor den er bleven af, vidste ingen at fortælle. Ved at grave i Sneen omkring Stenen fandt jeg nogle halvt hensmuldrede Renhorn, Rester af de her i tidligere Dage ofrede Dyr.

Var Opturen sen, saa gik det til Gjengjæld nedad med dobbelt Fart, endskjønt JOSSA satte sig foran mig i Pulken. Rolf var forbleven bunden i Autzie for ikke at gjøre flere Ulykker end

høist nødvendigt. Da vi kom ned fra Fjældet, havde Solen allerede igjen skjult sig bag Horisonten.

Jeg spiste min medbragte Middagsmad inde i en af de smaa sorte Stuer, hvor Kvinderne sad og vævede Komagbaand eller lavede Traad ved at trække Rensener gjennem Tænderne, medens Mændene med deres store Knive tilskar et eller andet Redskab. Naar jeg saa paa disse store Knive og de mørke Ansigter, og tænkte paa, at jeg her var ganske alene blandt lutter omtrent halvvilde Mennesker, kunde jeg næsten ikke forhindre en og anden frygtsom Tanke fra at dukke op. Men der er ingen Grund dertil; Lappernes Naturel er saa godmodigt, at man aldrig behøver at frygte noget sædvanligt Overfald, endsige Mord fra deres Side, selv om man er en enlig Fremmed blandt dem, og selv om de tilsyneladende kunde have Fordel deraf.

Da vi skulde til at reise hjem, forlangte Jossa, at Rolf skulde bindes bag min Pulk, for at den ikke skulde kunne løbe ved Siden af eller foran Renerne. Vi prøvede altsaa dette Arrangement, og skulde nu først op ad den steile Bakke, hvor Stigningen er saa brat, at man for at skaane Renen som oftest gaar ved Siden af Pulken. Jeg kjørte imidlertid derop med Maven paa Sneen, thi min balstyrige Ren satte straks fra Begyndelsen af saa voldsomt op ad Bakken, at jeg med Respekt at melde væltede uden at kunne komme paa Fode igjen, naar jeg ikke vilde slippe Taget. Da jeg senere atter sad i Pulken, forekom det mig, at der var noget galt ved mit ene Øie. Jeg blev ganske urolig; mon jeg skulde have slaaet det til Skade? Jeg gned det og gned det, men det hjalp ikke, indtil jeg tilfældig bemærkede, at jeg kunde stikke Fingeren gjennem Brillerne: det var det ene Brilleglas, som var borte, og som var gaaet ud ved Faldet eller under den noget aparte Kjøretur op ad Bakken.

At kjøre med Rolf paa den antydede Maade, lod sig ikke gjøre i Længden, hvis jeg ikke vilde risikere, at Hunden skulde kvæles. Jeg lod derfor min Ren binde fast til Jossa's Pulk, og

tog selv i mine Hænder Rebet, der holdt Hunden. Denne Methode var imidlertid heller ikke uden Ulemper, thi Rolf var snart paa den ene, snart paa den anden Side, snart løb Renerne hurtigt, snart langsommere, og jeg maatte derfor uafbrudt have min Opmærksomhed henvendt paa Hundens Reb, for at holde det klar og for ikke selv at faa det om Halsen. Naar man har saa meget at passe paa, er det undskyldeligt, at man en Gang imellem glemmer at holde Pulken i Balance; De vil derfor forstaa, at naar jeg siger, at jeg en halv Snes Gange væltede ud af Pulken paa Hjemveien, saa glemmer jeg at medregne mindst lige saa mange lignende Tilfælde, for at De ikke skal tro, at jeg er alt for ubehændig.

Før jeg begyndte paa denne Udflugt, forberedte jeg Dem paa, at den ikke kunde bringe noget stort Udbytte. De synes maaske endogsaa, at det mere var en Historie om en Hund end Skildringen af en Reise. Det kan være, De har Ret. Men Rolf spiller ogsaa sin, om end kun beskedne Rolle i mit Vinterliv i Koutokæino, saa at jeg som samvittighedsfuld Referent har troet ikke at burde forbigaa den i Taushed. —

Hvis De ikke er kjed af mig som Fører, saa følg mig dernæst op paa Gargovarres høie Top, hvor vi skal besøge en anden Seite. Denne skal, det forsikrer Lapperne i hvert Fald, være kunstig tilhuggen som et Menneskehoved med Øine, Næse og Mund.

Det er en lige saa straalende Morgen — eller for at tale i Overensstemmelse med Deres Uhr: Formiddag — som alle dens Forgængere nu i ugevis har været. Solskiven titter netop frem over Bakkeranden i Sydost og kaster sit fagre rødgule Skjær hen over Skraaningernes høieste Dele, medens de lavere endnu slumrer under Skyggernes blaalige Slør. Himlen hvælver sig i majestætisk Renhed som en azurblaa Kuppel over den hvide Jord. Fra alle Skorstenene — Lapperne koger Kaffe — stiger de lange Røgsøiler lodret i Veiret, ikke bevægede af nogen Luftning, hvide som

Dampskyer i Solens stærke Lys. Kort sagt, Himlen og Jorden, hver Linie i Landskabets Konturer, hver lille Isnaal i Sneen og Rimen giver sit bedste Bidrag til at lade det hele Billede rumme al den Skjønhed, som en ægte Vinterdag med 20—30 Graders Frost kan byde.

Renerne, prydede med røde og gule Kvaster og Baand og Rosetter, har alt ventet fra den foregaaende Aften; LILLE JOSSA er nu i Færd med at gjøre de sidste Forberedelser. Jeg er for længst færdig og begjærlig efter at komme af Sted, thi der er næsten 4 Mil til Gargovarre, og jeg skal være tilbage inden Aften. Rolf er bleven spærret inde i Præstegaarden, da dens Bedrifter paa Turen til Autzie endnu lever i alt for frisk Minde hos JOSSA og mig, til at vi skulde have Lyst til atter at lade den følge med os.

LILLE JOSSA er nu færdig med Pulkene; jeg faar min Tømme viklet om Haandledet, han kaster sig i sin Pulk og farer med Lynets Hast af Sted. Jeg kaster mig ligeledes i Pulken, min Ren gjør forskrækket et voldsomt Sidespring — og jeg ligger ved Siden af Pulken, næppe i Stand til at forhindre min vilde, hornede Ganger fra paa denne Vis at befordre mig i stik modsat Retning af den rigtige.

I samme Moment opdager jeg Grunden til det uventede Mellemspil: det er Rolf, der anende Uraad er brudt ud af Præstegaarden, og da den ser, at den har faaet mig ud af Pulken, sætter den i strakt Karriere efter den intet anende JOSSA, der allerede er kommen et langt Stykke bort.

Snart er han indhentet af Rolf, hvis forbitrede Gøen og voldsomme Spring gjør hans Ren saa tummelumsk, at ogsaa han mod sin Villie maa ombytte Pulken med Marken.

Rolf, til Freds med paa denne Maade at have hævnet sig over den mod den udviste Underfundighed, kommer fornøiet og stolt hen imod mig, idet jeg netop er kommen paa Benene igjen.

En lille Gut kommer forbi for at gaa i Skole; i min Tankeløshed beder jeg ham holde Hunden, der mindst er dobbelt saa stor som han selv. Han tager den ogsaa troskyldig i Halsbaandet, jeg kaster mig atter i Pulken — men i samme Nu ligger baade Gutten og jeg og triller rundt paa Sneen; Rolf har naturligvis revet sig løs, og da den mærker, at man endnu pønser paa at føre den bag Lyset, farer den som rasende ind paa min Ren.

Nu begyndte der en lystig Pas de quatre, som vi fire, jeg mener Renen, Rolf, Pulken og jeg udførte med al den Gracie, som Omstændighederne tillod: Renen snart springende frygtsom til Side, snart stormende frem med nedad vendte Horn eller sparkende med Benene — Rolf farende som forrykt omkring den, i eet Øieblik feigt vigende tilbage, i det næste fornyende sit Angreb med fordoblet Energi — Pulken udførende alle mulige uberegnelige og lunefulde Kaprioler og Svingninger — og jeg søgende baade at undgaa dem alle og at holde paa dem alle, ængstelig for at komme i Kollision med Renens Takker eller Ben, flygtende for Pulkens vilde Stormløb, raabende til Hunden, baade bedende og bydende, venlig og truende, slidende i Tømmen, snart i vertikal, snart i horisontal Stilling.

Saa brast vuotta-raipe (det Reb, hvormed Pulken er fastgjort til Renen), og vi var nu een mindre.

Men samtidig fik Renen mere Frihed i sine Bevægelser, Tømmen snørede mine Fingre til Blods gjennem Vanten, og inden jeg vidste et Ord af det, havde jeg begaaet den store Fadæse, som en Renkjører aldrig maa gjøre sig skyldig i, hvad der saa end sker: jeg havde ladet Tømmen slippe mig ud af Haanden.

Renen, der straks følte sig fri, satte af Sted, Rolf fulgte efter, og i flyvende Galop foer begge bort fra Skuepladsen, langt, langt hen over Bakkerne, til de ikke mere kunde øines.

Alt dette var faa Øieblikkes Værk; Jossa, der netop nu var kommen hen til mig for at staa mig bi, kastede sig fluks i sin

Pulk og hastede af Sted med susende Fart efter sin flygtende Ren og min jagende Hund.

Pulken og jeg var ene tilbage paa Valpladsen.

Rolf kom omsider tilbage, og fik sine Prygl. Nu var vi atter tre. Men hvor var den fjerde?

Jeg ventede til Middag — der kom ingen Jossa. Saa tog jeg Reiseklæderne af. Jeg ventede til Aften — der kom ingen Ren. Først den følgende Dags Aften vendte Jossa tilbage med Flygtningen.

Det er en af Ytringerne af denne Mellemting mellem Tamhed og Vildhed, hvorunder Renen lever, at den, saa snart den ikke føler det materielle Baand: Tømmen eller Lassoen mellem sig og en Menneskehaand, eller ser sig omgærdet af Vogternes og Hundenes Ring, betragter og opfører sig som fri og vild.

Jossa foer omkring fra Sted til Sted, men speidede alle Vegne forgjæves, og uheldigvis tabte han snart Renens Spor; han kjørte i Syd og Nord, han forespurgte i Renbyen, hvor Renen hørte hjemme, han kjørte i Øst og Vest — forgjæves. Først om Aftenen fandt han Desertøren; Tømmen havde forviklet sig i en Busk og derved gjort al videre Flugt umulig.

Altsaa om igjen, Kjære!

Renerne, prydede med røde og gule Kvaster og Baand og Rosetter, har alt ventet fra foregaaende Aften; Lille Jossa er nu i Færd med — o. s. v., ganske som oven for, kun to Dage senere. Men denne Gang var Rolf forsvarlig indelukket, saa Afreisen gik for sig uden andre Ulemper end de, der altid let medfølger ved en saadan Leilighed. Det første Stykke Vei er Renen nemlig altid som fra Sans og Samling, og lige over for dens vilde Galop og lunefulde Sidespring formaar den Kjørende ikke stort; man maa give sig Renen og Skæbnen i Vold med det stille Ønske, at en af dem eller begge ikke fører En mod et Gærde eller en større Sten. Har Renen først løbet den værste Hidsighed af sig, gaar det bedre, skjønt Farten altid er temmelig vild og uregel-

mæssig, omtrent som om De reiste paa Havet i en Baad, foran hvilken der var spændt en Delfin.

Men en prægtig Fornøielse er det — naar man først er lidt vant dertil — saaledes at fare hen over de lange, uveisomme Strækninger, overhovedet det bedste, synes jeg, hvad disse Egne byder. Lad andre foretrække den trange Jærnbanekoupé eller prise Dampskibssalonens kvalme Rum — hvad er det mod denne friske, vilde, ubændige Fart over Sneen, uden Vei, uden Hensyn til Hindringer eller Vanskeligheder; blot fremad, fremad i Galop, hen over Skrænter og Stene og Buske; jo vildere, desto bedre, jo voldsommere, desto fornøieligere. Hvad gjør det, at man hvert Øieblik vælter ud af Pulken og slæbes et Stykke hen ad Marken — man risikerer ikke stort derved, det er blot en lille Afveksling — op igjen! Og saa ned ad de bratte Bakker; hu hei! hvor det gaar; Pulken og Renen kappes om at komme først ned; til sidst er Pulkens Bagende forrest og Renens Forben bagest; og selv om Pulk og Mand og Ren, vuotta-raipe og Tømme i et kaotisk Sammensurium ruller ned en compagnie som en uopløselig Klump, saa er det hele blot Løier — fremad — videre!

Underligt er det, at det lille Dyr kan udholde saa langt og saa længe at haste af Sted med sin tunge Byrde, underligt, at det kan udholde de Stød og Slag, som det uophørligt faar paa Krop og Ben af Pulken og dens spidse, skarpe Forstavn. Thi skaansom mod sin Ren er Lappen ikke; der findes hos ham ikke en Gnist af Araberens Kjærlighed til sin Hest; og Renen er dog langt mere for Polens Ørkenbeboer end Hesten er for Ækvators.

Kun med nogle faa Standsninger har vi i omtrent to Timer tilbagelagt de tre Mil til Galanito eller Mortas. Her ligger nogle spredte Huse, tre fastboende Lappefamiliers Boliger. Renerne spændes fra og faar deres velfortjente Løn i Form af saa megen Mos, de kan æde, medens Jossa gaar bort for at finde en af Mændene, der kan føre mig til Seiten paa Gargovarre, thi selv kjender han ikke Veien.

Jossa løber fra Hus til Hus, men kommer tilbage med den Besked, at ingen af Mandfolkene er hjemme. Hvad gjør man saa? Jossa er ikke tvivlraadig; han forsvinder igjen, og vender faa Øieblikke efter tilbage med en — jeg havde tankeløs nær skreven skjørteklædt, men husker i rette Tid paa, at Skjørter i Almindelighed ikke er i Brug paa denne Kant af Jorden, altsaa: — kvindelig Fører. Jeg ser, det er Thuri Marit, min gode Veninde fra i Høst, da hun med sin skraalende Unge — Hensynet til Sandheden byder mig at tilføie i Parenthes: et hos lappiske Piger ikke usædvanligt Appendix — fulgte med paa den lange Baadreise op ad Elven til Koutokæino.

Thuri Marit er saa fager, som en lappisk Pigelil paa mellem 30 og 40 i Almindelighed pleier at være; hendes uvaskede Kinders Rødme fordunkler Rosens og kappes med mit røde Blæks om Forrangen; hendes uredte, ravnsorte Haar gror frodigt som en Urskov, som Fantasien anelsesfuldt befolker med de Uhyrer, der hører en saadan til; hendes Hænders sorte — dog, hvortil alle disse Detailler; jeg tror, De ser allerede Thuri Marit staa lyslevende for Deres Øine. Hvis ikke, kan De svøbe Dem ind i en Pæsk, i et halvt Aars Tid tage Bolig i et Hundehus, lige saa længe lade være at klæde Dem af, vaske og rede Dem — og saa stille Dem selv foran et Speil.

Thuri Marit ved, hvor Seiten staar; hun har ofte set den, og lover at føre mig sikkert hen til den. Thuri Marit forstaar rigtignok ikke et eneste norsk Ord, og jeg ikke mange flere lappiske, men efter at Jossa har indprentet mig, at „hold Renen“ hedder „doalla hærge“ og „hvor er Veien“: „gost læ gæidno“, mener jeg at turde anbetro min kostbare Person til Lappeamazonens Varetægt, stolende paa, at jeg næppe i hendes Øine kan have saa mange tillokkende Sider, at hun kunde tænke paa at bortføre mig, saaledes som det en Gang gik en Præstefrue, der havde tændt sin lappiske Førers Hjærte i Brand. Hvad Kræfter angaar,

kunde THURI MARIT magelig paa en Gang have bortført tre—fire saadanne Spinkelheder som jeg.

THURI MARIT fik altsaa JOSSA's Ren og Pulk og bandt sine Skier bag den sidste; jeg var atter placeret i min egen Pulk, og saa gik det igjen af Sted i Huj og Hast. Ligesom enhver kjørende Lap slaar THURI MARIT uophørlig paa Sprællemands Maner ud med begge Armene og smækker med Tungen for at paaskynde Renens Løb, og jeg sidder og efteraber hende.

Efter en halv Times Kjørsel over Bakker og Dale naaede vi et større Vand, og hinsides dette saa vi Gargovarre reise sine steile Sider. Jeg antager, at dette Fjæld hæver sig omtrent 1000 Fod over de nærmeste Omgivelser, men i disse lave Bakkers Selskab tager det sig langt høiere ud. Paa de fleste Sider falder det brat ned, kun mod Nord er Stigningen jævnere. Her skulde vi nu forsøge at komme op.

THURI MARIT tog Skierne paa, og jeg bandt min Ren fast til hendes Pulk; saa gik hun i Spidsen, trækkende den forreste Ren, medens jeg blev siddende i den bageste Pulk. Det var et sørgelig besværligt Arbeide, baade for THURI MARIT og for Renerne. Den høie Sne var saa blød, at Renerne hvert Øieblik sank i til Bugen, og Pulken trykkede en alendyb Rende i den; dertil gik det oven i Kjøbet stadigt opad, og tilmed ad Skrænter tæt bevoksede med Smaatræer og Buske. Jeg fik en ubehagelig Forudfølelse af, hvorledes Nedturen vilde blive.

Men THURI MARIT lod, som om det hele kun var Bagateller, og travede trøstig videre, kun standsende en Gang imellem, naar hun eller Renerne sank alt for dybt ned eller kom i Kollision med en under Sneen skjult Busk. Jeg selv laa bekvemt i min Pulk, men kunde ikke andet end ynkes over de stakkels to- og firbenede Skabninger, der her for min Skyld maatte udføre et saa tungt Trællearbeide.

Naa, langt om længe kom vi da op paa de høiere Dele af Fjældet, hvor Stigningen var mindre stærk, og hvor kun en eller

anden Sten laa i Veien. Men lige op til den høieste Top skulde vi, og omsider havde vi naaet den.

Her gav THURI MARIT mig pantomimisk at forstaa, at vi var ved Maalet.

Hvilken stolt, eiendommelig Udsigt — jeg mener ikke den, som THURI MARIT og hendes Tegnsprog frembød, men jeg mener det mægtige, gribende Rundskue, som Naturen oprullede for mit Blik fra Gargovarres Top.

Jeg har staaet paa Triumfbuen i Paris og set den myldrende Verdens Storhed udbredt under mig; jeg har fra de romantiske Sandstenskegler i det sachsiske Schweiz beundret de yndefulde, smilende Landskaber trindt omkring; jeg har fra saa mangen en Fjældtop i det sydlige Norge set Hav og Fjord og Fjæld samvirke i storslagne, uforglemmelige Naturmalerier — men dog, dette eiendommelige Skue fra Gargovarres enlige Top ud over det øde, døde Landskab bærer Prisen.

Her er der ganske vist intet Spor af Verdensstadens brogede, rastløse Liv, her bugter sig ingen blinkende Flod mellem venlige Byer og grønklædte Bredder, her taler ikke Havets mægtige Storhed, her smiler ikke Fjordenes indsmigrende Ynde — her er det Naturens umaadelige, øde Ensformighed, der virker saa gribende paa Sindet.

Hvidt og Sort, det er alle de Farver, hvormed Naturen her har malet, og desuagtet, eller maaske netop derfor, hvilket mægtigt Indtryk gjør ikke dette Billede! Se denne Vrimmel af smaa, isbelagte Vande mellem de lave Bakker, hvor hist og her de nøgne, sorte Buske stikker op af Sneen — Vand og Bakke og Buskenes sorte Mønster paa Sneens hvide Tæppe, det er alle de Bestanddele, hvoraf det store Billede er sammensat. Men med hvilken rig Variation har Naturen ikke forstaaet at forme og sammenstille disse faa og fattige Enkeltheder til et stort og virkningsfuldt Hele! I hvad Retning De end skuer ud over den store Kredsflade, der udbreder sig om Dem, fra dens Midtpunkt til

dens yderste, fjærne Rand, hvor Himmel og Jord mødes, ser De kun Gjentagelser af, hvad De allerede saa. Kun mindre og mindre bliver Formerne, utydeligere Omridsene, jo videre Deres Blik streifer ud mod Synskredsens fjærne Ringlinie.

Alt er stille og roligt; ikke en Sky findes paa den blaa Himmelkuppel, hvorfra Solkuglen nedstraaler en næsten blændende Glans over det store, ensformige, dødsstille Billede. I dets Centrum staar de eneste synlige Repræsentanter for Liv: Thuri Marit, jeg og Renerne.

„Mutto gost læ seite, Thuri Marit?“ (men hvor er Seiten), spurgte jeg efter en Stunds Forløb. Ja, „gost læ seite“, det var det store Spørgsmaal. Alle mulige andre Skabninger i Verden syntes at vide bedre Besked derom end Thuri Marit.

„Im mon diedhe“ (jeg ved ikke), var al den Oplysning, jeg for Øieblikket kunde faa.

Thuri Marit saa paa nogle af de tusinde Stene, som laa rundt omkring, Thuri Marit vankede søgende hid og did, men stadig uden Resultat.

Da jeg ofte har haft Leilighed til at se, hvilken mærkelig vækkende Indflydelse en Dram har paa Lappernes indre Jeg, tænkte jeg, at en saadan kanske ogsaa her kunde bidrage til at skærpe Thuri Marit's Øie og Hukommelse. Jeg havde rigtignok ikke andet end Rum hos mig, og vidste ikke saa lige, om det gik an saadan sans façon at byde en Dame dette Fluidum. Jeg vovede imidlertid Forsøget.

„Sidakgo jugastaga, Thuri Marit?“

Der var ingen Ting i Veien; Thuri Marit takkede, sagde „Skaal“, og væk var Drammen.

„Dat læ sagga buorre“ (det er meget godt), sagde hun med et kjærligt Blik til Flasken.

Hun begyndte paa ny sine Efterforskninger. Jeg streifede ligeledes omkring for muligvis at træffe paa det gamle Stenskræm-

sel. Men ingen af os lykkedes det at finde andet end ganske trivielle, hverdagsagtige Stene.

„Sidakgo jugastaga vela, THURI MARIT?"

Den anden Dram havde imidlertid med Hensyn til Seiten ikke mere Virkning end den første; den mærkelige Sten var ikke til at opdage.

Alle gode Gange er tre, tænkte jeg. „Sidakgo ain jugastaga vela?"

THURI MARIT svarede, at hun blev „garrim". Da jeg havde faaet hende gjort begribeligt, at jeg ikke forstod, hvad hun mente, kastede hun sig, saa lang hun var, paa Jorden med høist mærkværdige Gebærder. Det forstod jeg endnu mindre; jeg kløede mig raadvild bag Øret. Saa gjentog hun den samme besynderlige Præstation, og formodentlig med mere fuldendt Udførelse, thi nu gik det op for mig, at hun dramatisk vilde illustrere det for mig ubekjendte Ord, og at „garrim" betegner en Tilstand, hvori man i Regelen ikke pleier at se Damer. Hendes Frygt i denne Henseende var imidlertid meget begrænset lige over for den Kjærlighed, hun havde fattet til min Flaske: Nummer tre smagte endnu bedre end Forgængerne.

Vi søgte igjen. THURI MARIT var nu bleven glad i Hu og gav sig til at juoike paa den lifligste Vis. Lo—o, li—a, lo, lo, lo—o, li—a, lo—o, lo—o, klang det ud i den rene, friske Luft fra Gargovarres Top.

Pludselig ser vi en Skigænger oppe mellem os. Det er MORTEN TORNENSIS, en ung Mand fra Galanito, der er kommen hjem, har hørt Tale om vor Færd og er faret af Sted for at staa os bi. Ogsaa han vidste, hvor Seiten havde været, men hvor den var nu — en Dram gav heller ikke her Svaret.

Der var derfor ikke andet at gjøre end at vende hjem med uforrettet Sag. Farvel, skjønne, hvide Panorama!

Vi er atter i Pulkene, jeg i den forreste, THURI MARIT i den bageste, til hvilken MORTEN knytter et Reb, i hvis anden Ende

han holder, saa at han paa denne Maade kjører ned paa sine Skier. Kvikt gaar Farten ned ad Fjældets øverste Skraaning.

En stor Sten kommer naturligvis i Veien for mig; bums, der ligger jeg og kjører et Stykke Vei ved Siden af Pulken. Men man kommer jo ogsaa frem paa den Maade, selv om man snarest muligt søger at ombytte den med en mere bekvem en. Bare gaa paa!

Thuri Marit juøiker, saa at det er en Lyst at høre; Nattergalen vilde være bleven misundelig, hvis den havde været i mit Sted. Lo, lo, li—a, lu—a, lo, lo, lo, lo.

Vildere og vildere bliver Farten; min Ren er bleven rent forstyrret i Hovedet, uagtet den dog ikke havde faaet nogen Dram, Stakkel. Saa kommer vi ned i Træregionen, Pulken farer nedad af sig selv, og Renen skynder sig endnu mere for at undgaa den. Gaar det godt, gaar alting godt, tænker jeg — Thuri Marit juøiker — i det samme kjører jeg Øinene lige mod en tyk Gren. Jeg mærker det næppe, videre fremad, stadig nedad gaar den vilde Fart — Thuri Marit juøiker, li—a, lo—o, lo, lo, lo — voldsommere og voldsommere bliver Hurtigheden, knagende og bragende slynges Pulken til høire og til venstre mod Træstammerne — lo, lo, li—a, lu—a — bums! krik — krak! bum, bum, bum! — — — Pulken er med Forenden faret lige ind i Kløften af et tvestammet Træ, vuotta raipe brister, jeg gjør en Kolbøtte oppe i Luften, slipper Tømmen, og Renen sætter af Sted. Finis Poloniae! Fuimus Troes! Saa snart mine Tanker atter har samlet sig nogenlunde, udstøder jeg et ikke ganske svagt Brøl, for at gjøre de efterfølgende opmærksomme paa Situationens høist fatale Beskaffenhed. Thuri Marit — der fremdeles juøiker af Hjærtens Lyst — og Morten er snart ved min Side; de gjør mig bekjendt med, at Blodet løber ned fra mit ene Øie, jeg blot peger paa Renen, der heldigvis har forviklet Tømmen i en Busk i Nærheden.

Jeg foretrak at tilbagelægge den øvrige Vei ned ad Fjældet uden Ren og Pulk, hvor besværligt det end var at vade i den dybe, løse Sne. I Virkeligheden var det et temmelig farligt Vovestykke, jeg havde indladt mig paa; den ene Ren burde have været bunden bag Pulkene for at holde igjen, da Skraaningen er saa brat og paa Grund af Træerne saa vanskelig at befare; men Thuri Marit bare juøikede og var glad og havde under Snapsenes Paavirkning glemt alt, hvad der hedder Forsigtighedsregler.

Saaledes slap jeg med Skrækken og et læderet Øielaag. Jeg skal for Fremtiden være noget forsigtigere med at byde Damer jugastaga!

Resten af Veien tilbagelagdes uden nogen som helst Vanskelighed — Thuri Marit vedblev at juøike, til vi naaede Galanito — og fra dette Sted, hvor Lille Jossa atter overtog Kommandoen, og til Koutokæino gik Farten hele Tiden over Elven, hvor kun en Gang imellem et Hul i Isen kunde sætte Fantasien lidt i Bevægelse.

Tænk Dem paa denne Maade i Aftenskumringens Halvmørke farende hen over de lange, endeløse, hvide Flader, medens Maanens smalle Bue kaster sin dæmpede, eventyrlige Belysning ud over Egnen, og Nordlysets bølgende Straaler flammer paa den stjærnebesatte Himmelhvælving — og De vil indrømme, at selv det fattige Nord eier Skjønhedsmomenter, som Syden i sin Rigdom ikke aner, og som, naar man er saa heldig at gribe dem, præger sig uudsletteligt i Sindet.

XII.

Rædselsperioden i Koutokæino.

Hvad her skal berettes, ligner næsten mere et Udslag af en aandssyg Digters Fantasi end et Blad af Virkelighedens Bog. Og dog fortæller jeg kun Fakta, saaledes som de er bevarede i Samtidiges Erindring og skriftlige Meddelelser eller optegnede i Retsprotokollernes Forhandlinger. Jeg har haft Leilighed til at omgaas flere af dem, der har oplevet og deltaget i hine Dages mærkværdige Begivenheder, ligesom jeg har gjennemgaaet vedkommende Forhørsakter, der opbevares paa Altens Fogedkontor; paa Grundlag af de fra disse Kilder hentede Oplysninger i Forbindelse med de Beretninger, der skyldes Præsterne Stockfleth og Hvoslef, er den følgende Fremstilling bygget. Hvor fantastisk denne Skildring end klinger, hvor absurde mange af dens Enkeltheder end synes — jeg beder Dem stadig lægge Mærke til, at det er Kjendsgjerninger, der har tildraget sig, og hverken Overdrivelse eller Digtning.

De øde, vidt udstrakte Egne, i hvilke Fjældlappen færdes, den Ensformighed, der præger den hele Natur, den uforstyrrede Stilhed, der hviler over disse Polarzonens Marker, kan ikke andet end gjøre et stærkt Indtryk paa hans Sind, og gjøre det modtageligt for overnaturlige Indtryk. Gjærne lytter han derfor til alt, hvad der synes vidunderligt og hemmelighedsfuldt, til alt, hvad der sætter Indbildningskraften og Følelsen i Bevægelse.

Før 1852 fandtes ingen fast Præst i Koutokæino. Kun to Maaneder eller kortere Tid om Sommeren opholdt en Præst sig der paa Stedet, altsaa paa en Tid, da største Parten af Befolkningen befandt sig ved Kysten. Og Præsten kjendte i Almindelighed saa lidt til Lappernes Sprog, at han som oftest behøvede en Tolk baade i og uden for Kirken.

I Vinteren 1845 begyndte der at optræde en stærk religiøs Vækkelse i det nærmeste svenske Nabosogn Karesuando, hvor Præsten Lästadius af alle Kræfter ved de skarpeste, i det mest glødende, ofte ligefrem vulgære eller lascive Billedsprog affattede Prædikener søgte at modarbeide de blandt Lapperne gængse Laster, navnlig Drukkenskab og Rentyveri*). Ikke alene de Koutokæino Lapper, som hvert Aar pleiede at opholde sig i Nærheden af Karesuando, men ogsaa andre, der havde hørt Tale om den mærkelige Præst og de mærkelige Prædikener, reiste nu did for at høre og se, hvad der gik for sig. Dette havde dog endnu ingen videre synlige Følger.

Men i Vinteren 1847 sendte Lästadius „Hunde ud for at gø", som han udtrykte sig. Der kom til Koutokæino tre Lapper og tre Kvæner for at prædike Omvendelse. I Følge med dem

*) Denne Lästadius var i øvrigt i mange Henseender en fremragende Mand. Hans Portræt findes i Atlasset til „Voyages en Scandinavie". Da han paa flere Maader havde staaet den franske Expedition bi, fik han Æreslegionens Kors og det store Værk tilsendt. En Del Aar senere, da han var bleven vakt, opbrændte han det hele. Endnu i vore Dage findes der i det nordlige Skandinavien en talrig Sekt (i Norge især Kvæner), der hylder hans Lærdomme og kalder sig Læstadianere.

var Præstens Datter, der imidlertid straks fortsatte Reisen til Alten for der at prædike for dem, der ikke forstod Lappisk eller Kvænsk. De andre 6 blev tilbage i Koutokæino og udfoldede en rig Virksomhed. Hvor de ikke forefandt bestemt Uvillie til at høre dem, søgte de at opskræmme Samvittigheden ved at foreholde Tilhørerne deres ugudelige Levnet og ved at udmale de Fordømtes Pinsler i Helvede. De medførte som Forstærkning Afskrifter af en Del af LÄSTADIUS i de krasseste Udtryk forfattede Prædikener, der oplæstes ved Sammenkomsterne. De Tilhørere, der paa Opfordring erklærede, at de ansaa disse Prædikanter for at være Guds Børn, maatte falde paa Knæ og bede Guds Aand om Syndserkjendelse; derefter skulde de skrifte deres Synder for at vise, om deres Bøn var hørt.

„Hvor mange Børn (ɔ: Synder) har Du?" spurgte Prædikanten.

„Fire," svarede Synderen f. Ex.

„Hvilke er deres Navne?"

„Brændevinsdrik, Tyveri, Løgn, jeg pynter mig hver Søndag med en rød Hue."

„Dræb disse Dine Børn, og Du skal vorde gjenfødt."

„Jeg har dræbt dem."

„Naar?"

„I Gaar Formiddag, da Solen stod op."

„Saa Du da Dit Legeme og Din Sjæl brænde i Helvedes Luer?"

„Ja."

„Saa Du Kristus komme for at udfri Dit Legeme og Din Sjæl?"

„Ja."

„Bragte han Dit Legeme og Din Sjæl til Himlen?"

„Ja."

„Sagde han Dig, at Du var et gjenfødt og benaadet Guds Barn?"

„Ja."

„Da har Du i Gaar Formiddag, da Solen stod op, faaet Aanden, der ransager alt. Gak ud og prædik Omvendelse og Fordømmelse for de Uomvendte!"

Efter at have arbeidet en Tid paa denne Maade, reiste de seks Prædikanter, men kom tilbage til Koutokæino den næste Vinter 1848. De erklærede sig nu at være iførte Kristi Retfærdighed og udrustede med en tilsvarende Grad af Magt og Myndighed. Baade Sorgen over Synden og Glæden over Syndsforladelsen skulde nu aabenbare sig tydeligere end første Gang. Sorgen ved Graad, Sukken og Stønnen, Besvimelser og Krampe, Glæden ved Latter, Hoppen og Springen*). Forvisningen om at være et Guds Barn lærtes nu at skulle grunde sig udelukkende paa visse indre Rørelser og Fornemmelser; enhver, som følte dem, var et gjenfødt Guds Barn, der lededes af Guds Aand.

Endskjønt den udsaaede Sæd fandt en mere og mere gunstig Jordbund blandt Koutokæinos Lapper, kom det dog heller ikke denne Vinter til egentlig betænkelige Udbrud. Inden Prædikanterne reiste tilbage, opstod der Strid mellem dem og nogle af deres Disciple om Syner og Drømme, og som endte med, at de gjensidig fordømte hverandre til Helvede.

I Vinteren 1849 begyndte enkelte af Lapperne i Koutokæino at kalde sig hellige og retfærdige. Syndigheden stak i det høieste kun endnu i de ydre Lemmer, medens andre mente sig at være fuldstændig fri for den. Kun den, der havde „Guds Aand", var et Guds Barn. Aand, Aand! blev nu Løsenet. De „Aandelige" prædikede Omvendelse for de Uomvendte.

Sæden spirer mere og mere.

I Vinteren 1850 opstod der en formelig Kappestrid mellem de Aandelige om, hvem der var den største. Disse Aandelige

*) I Karesuando hændte det efter Altergangen, at man jublede, dansede og omfavnede hverandre ved Alteret af Glæde over Sakramentet.

havde nu høiere og høiere Aabenbarelser; den ene paastod, at han var opstanden, den anden, at han var uden Kjød, en tredie, at han var selve Kristus. Disse Bevægelsens egentlige Hovedmænd drog frem med Myndighed og Voldsomhed, og udbredte Skræk, hvor de kom, saa at mange ikke vovede at modsige eller blev tvungne til Taushed. Man skulde komme til Kirken i stygge Klæder og uden Bælte; Kvindernes Huer, der bagtil havde Formen af et Krumhorn, skulde nu være flade og formede efter Hovedet; thi en Djævel sad i det Træstykke, som frembragte den krummede Form. Om Søndagen maatte man hverken reise eller arbeide, ja ikke engang smile, og det var syndigt paa denne Dag at spise saadan Mad, hvortil Benyttelsen af Kniv var nødvendig. Da Præsten i nogle Uger opholdt sig i Koutokæino, indfandt de Aandelige sig flittig i Kirken. Efter Gudstjenesten saa man store Sværme strømme sammen i tætte Klynger, medens en eller anden i lange Taler, under ildfulde Gebærder virkede saa mægtigt paa Tilhørernes Gemytter, at den hele Skare udbrød i en Stønnen, afbrudt af Skrig og Graad. Kvinder og Mænd, Børn og Voksne laa grædende i hverandres Arme, jamrende sig over deres Synder, opmuntrende hverandre til at gjøre Omvendelse, til at bekjende Synderne, om de vilde undfly Helvede.

De Aandelige lærte end videre paa dette Tidspunkt, at Børn ikke skulde døbes, de var alligevel hellige, baade Troendes og Vantroendes; Alterens Sakramente forkastedes ligeledes. Den Aandelige havde Tilladelse til at gjøre alt; thi hvad end en saadan foretog sig, kunde det ikke være Synd, da han styredes af Guds Aand. De Aandelige skulde regere Jorden. Præsterne og Øvrigheden var Djævle, som man hverken skyldte Ærbødighed, Lydighed eller Skat. De Aandelige var Præster og Øvrighed, Profeter og Apostle, dem skulde man lyde, de skulde besidde alt. I Førstningen havde man begyndt at give tilbage eller erstatte Eieren, hvad man havde stjaalet eller laant, men nu erklæredes den for pengegjerrig og vantroende, som fordrede noget tilbage

af en Retfærdig. Ægteskabets Baand gjaldt ikke for de Aandelige, „thi det hedder i Skriften, at Abraham havde en Medhustru".

De, som ikke vilde antage de Aandeliges Lærdomme og dele deres Tro, blev ofte med Magt tvungne dertil med Trusler, Ris og Slag. Jeg anfører kun eet Exempel. En ung Pige, Inger Larsdatter Gaup, kom i Besøg til Anders Nielsen Siri's Renby, hvis Kone Birret Nielsdatter Bals var en af de Aandelige. Inger maatte bekjende sine Synder for hende og de øvrige i Teltet tilstedeværende, 3 Mænd og 2 Kvinder, og da det var sket, forlangte Birret, at Inger skulde dele hendes og de andres Tro og deltage med dem i deres Bøn. Da Inger nægtede dette, truede Birret med at ville afklæde og piske hende. Da Inger fremdeles nægtede, kastede Birret sig opbragt over hende, afklædte hende med Magt ganske nøgen og tog et i Teltet liggende Ris, hvormed hun slog Inger over hele Kroppen. Riset gik derved itu, og Birret gik ud af Teltet for at hente et bedre. Den mishandlede og forskræmte Inger benyttede dette Øieblik til at smutte ud af Teltet i Haab om at kunne undfly, men den dybe Sne forhindrede hende i at komme langt, og hun var snart indhentet af den rasende Birret. Imidlertid kom en anden Kone til, og ved dennes Paavirkning blev Birret saa formildet, at Inger fik Lov til at klæde sig paa og drage sin Vei. Men ved Afskeden truede Birret med, at hvis Inger ikke næste Gang, de mødtes, vilde antage hendes Tro, saa skulde hun tvinge hende dertil med Ild; „thi der staar i Lærebogen, at den, som ikke vil omvende sig, skal tugtes."

Om Foraaret drog Lapperne som sædvanlig til Kysten, hvor de Aandelige prædikede for Sølapperne, og hvor de i Skjærvø Kirke forstyrrede Gudstjenesten paa flere Maader. Ved Konfirmationen her udstødte Rasmus Rasmussen Spein (som han senere paastod: under Aandens Indvirkning) saa høie Suk, at Gudstjenesten blev afbrudt, og han maatte bringes ud, hvorefter en anden

Leder, Aslak Pedersen Rist, traadte frem paa Kirkegulvet og prædikede Bod og Bedring.

Uveiret trækker mere og mere sammen, og da Lapperne om Efteraaret 1851 atter var vendte tilbage til Koutokæino, havde Bevægelsen blandt dem antaget en Form og Udvikling, som ingen havde kunnet ane. For mulig at dæmpe Stormens Heftighed kom Stockfleth*) efter Biskoppens Anmodning i Slutningen af Oktober til Koutokæino. Da han var Øienvidne til den nærmest følgende Tids Begivenheder, skal jeg for disses Vedkommende for en stor Del henholde mig til hans Beretning.

Da Stockfleth om Aftenen den 21de Oktober nærmede sig Kirkestedet i Baad, hørte han allerede fra det Fjærne Lyden af støiende og buldrende Mennesker; de stod uden for Handelsmandens Hus og udstødte vilde Raab om Omvendelse, ledsagede af Fordømmelsesdomme og Trusler. Da Stockfleth kom i Land, havde Flokken adspredt sig.

Stockfleth erfarede nu, at de værste af Anførerne var samlede ved Kirkestedet, og at de nu paa tredie Døgn havde raset, saa godt som uden Søvn. Deres Voldsomheder havde i de sidste Døgn tiltaget mere og mere, Mænd og Kvinder var blevne piskede, fordi de ikke vilde omvende sig. Disse forvildede Mennesker brød ind i Husene og Teltene og udøvede Voldsomheder, og

*) Nils Vibe Stockfleth (1787—1866), først Officer i den dansk-norske Hær, begyndte 36 Aar gammel at studere Theologi, modtog to Aar senere (1825) Vadsø Præstekald, og kastede sig saaledes pludselig ind i en aldeles ny Virksomhed, i fuldstændig fremmede Forhold, i et Sprog, hvoraf han næppe kjendte et Ord. Hurtigt uddannede han sig i det lappiske Sprog, især ved mangfoldige Missionsreiser rundt om i Finmarken; hans brændende, til Extase grænsende Iver lod ham under mange tunge Forsagelser leve næsten en Menneskealder blandt Lapperne; dette i Forening med hans dybe kristelige Sindelag fremkaldte hos ham en næsten sværmerisk Kjærlighed til Folket, for hvilket han har udrettet stort baade ved Lære og Levnet og ved de af ham besørgede Oversættelser af religiøse Bøger. I 27 Aar fortsatte han denne sin Virksomhed, indtil han i 1852 forlod Finmarken og tog sin Afsked.

hvor de drog frem, udbredte de Skræk og Forvirring blandt Folket. De var ogsaa brudte ind i Handelsmand RUTH's Hus, og et Fruentimmer havde sønderrevet hans Kones Kjole, fordi hun ikke vilde anerkjende de Forvildedes Aandelighed. De trængte ind i alle Værelserne og ind i Kramboden, lyste Forbandelse over alt og over alle, og truede med at ville dræbe Husets samtlige Beboere, thi „det var ikke nogen Synd".

Straks den næste Morgen efter sin Ankomst gik STOCKFLETH hen i Skolelærerens Hus, hvor de fleste af Urostifterne havde taget Bopæl. Han hilsede dem, men ingen svarede ham. Han talte til dem, men de ændsede ham ikke. To Mænd og et Fruentimmer hoppede med begge Ben op og ned i Stuen og fordømte alle Uomvendte til Helvede; paa Gulvet laa Mænd, Kvinder og Børn. De tre Hoppende vendte sig nu mod STOCKFLETH, fordoblede deres Bevægelser og blev end mere høirøstede; da de til sidst trængte helt ind paa ham, maatte han med et Par Rap af sin Stok holde dem i tilbørlig Afstand. Men derved kom der Liv i dem, som laa paa Gulvet; alle kom paa Benene, hoppede, slog op og ned med Armene, med ophidsede og fordreiede Ansigter udstødende Trusler mod og Fordømmelse over alle Uomvendte. „Jeg stod hensunken i Beskuelsen af deres vilde Færd. Der laa noget saa vanvittigt, noget saa dæmonisk i deres Vildskab. Omsider gik jeg langsomt og roligt hen mod Døren; uagtet deres Ophidselse, deres uafbrudte Hoppen, Hujen, Truen og Opfordren til Omvendelse lod de mig dog uanfægtet den nødvendige Plads. Da jeg kom til Døren, standsede jeg og vendte mig om for endnu en Gang at kaste et Blik hen paa disse Mennesker. Jeg overraskedes nu ved et Syn, der altid siden har staaet levende for mig. Et 10 Aars gammelt Drengebarn trængte sig frem mellem de Voksne, uafladelig hoppende som de, med de samme fortrukne Ansigtstræk som de, udstødende de samme Forbandelser som de. Jeg stod nogle Øieblikke og saa til, og gik derpaa langsomt ud gjennem den lange og mørke Gang; de fulgte

mig hujende i et Skridts Afstand. Da jeg var kommen udenfor, gik jeg nogle Skridt frem, hvorpaa jeg standsede, vendte mig om mod dem og saa paa dem. Hujende, hoppende og bandende stillede de sig op uden for Huset; de var saa hæse, at man næsten ikke kunde skjelne artikulerede Lyd. Misbilligende deres Færd med en Haandbevægelse og ved at ryste paa Hovedet, gik jeg til sidst, forfulgt af deres Hujen, indtil jeg var kommen dem af Syne. Idet jeg gik, sluttede flere Lapper, som jeg mødte, sig til mig og fulgte mig til Skolehuset, hvor vi aftalte Tiden til vor Aftenandagt og Bibellæsning."

En talrig Forsamling indfandt sig om Aftenen til Andagt i Skolen; her herskede Stilhed og Opmærksomhed. En af de tilstedeværende nogenlunde besindige Aandelige sagde haanende om Stockfleth: „Stakkel, han vil give af den Aand, som han har, Stakkel!"

Dagen derpaa gik Stockfleth atter hen til Skolelæreren; der var nu indtraadt Havblik efter de tre Dages uophørlige Rasen Nat og Dag. „Min Hilsen blev besvaret; Skolelæreren sad paa en Stol, jeg gik hen til ham, og vi hilsede hinanden paa det venligste med den lappiske Omfavnelse. Efter nogle Øieblikkes rolig Samtale faldt han pludselig ned paa sit Ansigt og omfavnede mine Fødder; i samme Øieblik laa ogsaa alle de andre Tilstedeværende paa deres Ansigter bøiede til Jorden, hylende over deres Synder og fremsigende en Syndsbekjendelse. Efter den første Udgydelse kom jeg efterhaanden til Orde. Efter en venlig og fortrolig Samtale faldt nu ogsaa jeg paa Knæ og ligesaa de øvrige, der igjen havde reist sig. Jeg endte med en Bøn, som flere af dem lydelig fremsagde efter mig. Vi reiste os igjen, og under vor fortsatte Samtale formanede jeg og bad dem indtrængende, at de ikke maatte forlade og foragte deres egentlige Dont."

„Tror Du, at Du taler af Aanden, naar Du taler til Menneskene?" spurgte pludselig en af de Tilstedeværende, og alles Blikke hvilede nu spørgende paa Stockfleth. Han svarede: „Ja, jeg tror det, og derfor tror jeg det, fordi jeg aldrig siger eller

taler eller prædiker noget, uden det, som den hellige Skrift med klare og tydelige Ord siger og byder prædiket."

Man indlod sig nu ikke videre paa den Sag. Men kort efter udbrød en anden: „Kanske jeg har et Barn i mit Indre", og nu var atter alles Øine spørgende henvendte paa STOCKFLETH. Han saa paa dem og svarede smilende: „Kanske jeg ogsaa har dette Barn i mit Indre, i mit Hjærte". „Han hører, han hører, han forstaar Aandens Tale!" raabte nu den hele Forsamling. —

Kvinder og Børn kom ind i Præstegaarden til STOCKFLETH for at udgranske, om og naar han var bleven gjenfødt, om og naar han havde faaet Aanden, o. s. v. Han modtog dem altid venligt, og søgte at veilede dem paa bedste Maade.

Onsdag den 29de Oktober brød Urolighederne ud igjen; de første otte Dages Stilhed var kun et Forbud paa Stormen. Denne Dag kom den tidligere nævnte RASMUS SPEIN ind til STOCKFLETH. Han begyndte straks med Heftighed, dels med Ord, dels med Juøiken at forlange, at STOCKFLETH skulde erkjende ham for at være, ikke Kristus, men høiere end Kristus, hvis ikke, var STOCKFLETH hjemfalden til Helvede. Han gik omsider, men kom om Aftenen igjen i Følge med to andre. De samme Paastande gjentoges nu af alle tre. Da STOCKFLETH ikke vilde give dem Medhold, erklærede de med tiltagende Lidenskabelighed, at han hørte Djævelen til, og at han ingen Fred skulde nyde. Forgjæves var alle Forestillinger; Handelsmanden og en Handelsbetjent befandt sig i et Værelse ved Siden af, og STOCKFLETH kaldte dem ind til sig, men spildte var alle Forsøg paa at tale Lapperne til Rette. De satte sig til Modværge, men blev dog til sidst bragte ud. Udenfor kom en fjerde til, og nu stormede de alle fire mod Indgangsdøren, som heldigvis var bleven lukket i rette Tid. Lysene i Præstegaarden blev slukkede, og da drog Urostifterne af Sted og begav sig hen til Skolelærerens Hus, hvor de hujede og støiede hele Natten igjennem. Den næste Morgen drog de til Renbyerne, men lovede at komme mandstærke tilbage.

Stockfleth indmeldte nu til Fogden og Amtmanden, hvorledes Sagerne stod; at det var umuligt at indestaa for, til hvilken Yderlighed disse Forvildede vilde gaa, hvis Voldsomheder tiltog Dag for Dag; at de ikke engang frygtede for personlige Voldsomheder mod deres Præster, og at det var umuligt at forebygge, hvad et nødtvungent Selvforsvar kunde medføre. Et Expresbud sendtes tillige til Fogden med det nødvendige Antal Rener, for at han uden Ophold og uden at oppebie Amtmandens Samtykke kunde afsende saa vel Folk, der kunde arrestere de værste Urostiftere og føre dem til Alten, som et Par Politibetjente, der stadig kunde forblive paa Kirkestedet for nogenlunde at opretholde Ordenen. Stockfleth indberettede tillige, at Lensmanden — en Lap — til Dels stod paa Voldsmændenes Side.

Foruroliget og forledet af de Forvildede kom ogsaa Uroligheds og Forvirringens Aand atter over Skolelæreren, som hverken havde Mod eller Kraft til at forbyde deres Sammenkomster i hans Hus. Han blev nu afsindig, saa at Familien maatte binde ham, da han slog itu alt, hvad han kunde komme over. Af Familien og af de Aandelige blev denne hans Afsindighed anset som et Vidnesbyrd for, at han havde Aanden, men i en Fylde, som Legemet ikke kunde bære.

Stockfleth gik hen til ham; han var da ikke bunden, men sad halvnøgen paa Gulvet.

„Hvorledes lever Du i Dag?“ spurgte Stockfleth.

„Hvordan jeg lever! Jeg, som var, som er og som bliver!“ lød hans Svar. Han kaldte en ung, voksen Datter frem for sig; hun kom, men skjælvede.

„Knæl!“ bød han, „Du skal bede Din Fader om Tilgivelse, fordi Du har forset Dig mod ham.“

„Ja, jeg skal,“ svarede Datteren og knælede.

Skolelæreren skelede hen til Stockfleth. Denne sagde: „Ja, det bør sig et Barn at bede sin Fader om Tilgivelse.“

„Nei, det er ikke nok!“ vedblev Skolelæreren, „Datter, Du skal tilbede mig som —“

„Holdt, Skolelærer!“ afbrød STOCKFLETH ham. „Ingen Gudsbespottelse! Mennesket skal alene tilbede Gud. Staa op igjen, unge Pige!“

Skolelæreren saa paa STOCKFLETH med et paa en Gang hadsk og frygtsomt Blik. Han forblev taus, mens Præsten var i Huset, og rørte sig ikke, men skelede af og til hen til ham med det eiendommelige Blik. —

Fredag den 31te Oktober samlede de seks Hovedledere sig; til dem sluttede sig fire andre, og de var saaledes 10 i Skolelærerens Hus. De forlod den Dag ikke Huset, men hujede og støiede. Lørdag Formiddag kom to af dem til STOCKFLETH og spurgte, om de kunde komme til at tale med ham. Han var straks villig dertil. Ämnet var det samme som altid. Til sidst sagde STOCKFLETH: „Enig bliver vi ikke, men jeg takker enhver, som saaledes paa fredelig Maade kommer og taler med mig.“ „Tak Din Fader Djævelen! Tak Din Fader Djævelen! Vi vil ikke have en saadans Tak!“ og ud stormede de i vild Heftighed.

Længere hen paa Dagen kom alle ti samt to Fruentimmer. Man underrettede STOCKFLETH om, at det gjaldt en Generalforsamling paa samtlige Aandeliges Vegne og i deres Navn.

„Skal denne være Præsten?“ spurgte Ordføreren de øvrige og lod, som om han ikke kjendte STOCKFLETH. Efter at have faaet det Svar, at dette virkelig var Præsten, sagde han: „Saa faar jeg vel tage Huen af,“ og han gjorde saa.

„Saa faar vel ogsaa jeg tage Huen af,“ sagde STOCKFLETH, og nu tog ogsaa alle de øvrige deres Huer af.

Ordføreren holdt nu en længere Tale, hvis Hovedindhold var: da de Aandelige hørte, at STOCKFLETH var kommen til Koutokæino, havde de glædet sig over hans Ankomst, men deres Forventninger og Forhaabninger var blevne skuffede; han havde før, naar han havde besøgt Koutokæino, været en nidkjær Mand, men hvad var han nu, da han ikke vilde holde med de Aandelige? Ordføreren berettede derpaa om to Syner eller Aabenbarelser,

som han havde haft i en Skov efter tre Dages Bøn. Kristus havde i en lysende Skikkelse vist sig for ham og overgivet ham Dommermagten; dette Syn havde to Gange gjentaget sig for ham.

Efter $1^1/_2$ Times Samtale gik Forsamlingen ud, som sædvanlig støiende og truende. De Paastande og Lærdomme, som de Aandelige fremsatte i denne Generalforsamling saa vel som baade før og senere, var i Hovedsagen følgende:

„Vi er komne for at bringe Ufred; der, hvor vi er, maa der ikke være Fred."

„For at frygte Gud, maa man synde; thi kun den, som synder, frygter Gud; men vi frygter ikke Gud, thi de, som har Aanden, kan ikke synde."

„Vi er Lemmer paa Gud, og Gud kan ikke straffe, ikke dømme sine egne Lemmer, Gud kan saaledes ikke dømme os."

„Vi er døde, og kan derfor ikke dø."

„Der er aandelige og kjødelige Legemer, vi har ikke kjødelige, ikke legemlige Legemer, men aandelige Legemer."

„Vi er paa den nye Jord."

„Vi er aandelige, hellige, retfærdige."

„Vi er Bibelen, det nye Testamente, Sinai."

„Vort Legeme er Loven, følgelig er vi berettigede til at dømme."

„Vi er Gud Fader, Søn og Aand, Sønnen har tabt sin Magt, som nu er hos os."

„Aanden i os har Magt til at dræbe."

„Den Præst, som ikke nægter, at han har Kjød, er følgelig dødelig og hører Djævelen til. Vi har ikke Kjød, Kjødet er dræbt, vi dør ikke mere, thi vi er allerede en Gang døde."

„Vi kan gjennemskue alle Menneskers Indre og se, om Menneskene er aandelige eller kjødelige."

„Naar I siger: Fader vor, Du som er i Himlen, da lyver I; I skal sige: Fader vor, Du som er i Helvede; thi saa længe, I ikke har omvendt Eder til os Aandelige, saa er Djævelen den Fader, som I tilbeder."

„Børnene skal bande deres Forældre, for at Forbandelsen paa den Maade skal komme tilbage Led for Led opad indtil vore første Forældre."

„De, som ikke her i Verden bliver syndefri, kommer ikke i Himlen."

„Vi har ikke modtaget Aanden ved Læsning af Skriften, men ved Omvendelse og Bøn."

„Vi Aandelige i Koutokæino kan sige om os selv: i Kraft af Aanden er vi sand Gud, og i Kraft af vor menneskelige Natur er vi sandt Menneske."

„Det sømmer sig ikke at adlyde eller give Skat til en uaandelig, uomvendt Øvrighed."

„Naar der kommer en Magt over os til at bande, saa bander vi." —

Lørdag Aften den 9de November ankom fra Alten de to af Stockfleth rekvirerede Mænd, der skulde foretage de nødvendige Arrestationer. Senere ankom ligeledes de to Politibetjente, samt end videre den nyudnævnte Lensmand Bucht.

Den følgende Dag under Begyndelsen af Gudstjenesten udstødte en af Agitatorerne, den flere Gange nævnte Rasmus Spein enkelte uartikulerede Raab, der varslede om Uroligheder. Idet Kirkesangeren traadte frem i Kordøren, medens Stockfleth knælede ved Alteret, bemærkede denne, at en Lap gik forbi ham. Pludselig lyder der en klar og lydelig Røst:

„Forbandet være Præsten Stockfleth! Bort med alle saadanne Præster som han! Omvender Eder og gjører Forbedring! Det er Aanden, som taler igjennem mig; jeg er Veien til Salighed; jeg er Herrernes Herre og Kongernes Konge, jeg skal komme igjen i Himlens Skyer for at holde Dom."

Det var Rasmus, der stod paa Prædikestolen og talede saa.

Da han havde udtalt disse Ord, lod han sig uden Modstand føre ned fra Prædikestolen af Kirkesangeren og nogle andre be-

sindige Lapper, medens Stockfleth ilsomt sendte Bud efter de to Mænd fra Alten.

Men nu rev Rasmus sig løs, stillede sig midt i Kordøren og begyndte atter at tale. Hele Kirken var tæt opfyldt af Mennesker, der stod dels paa Gulvet, dels paa Bænkene, med Skræk, Forvirring eller sindssyg Glæde præget i Ansigterne, medens Hulken og Stønnen, Graad og Skrig fra Kvinderne fyldte Luften. I Kordøren stod Rasmus med sit vindende Ydre, og med ildfuld Veltalenhed lød hans klangfulde, mandige Røst ud i Kirkens Rum:

„Lapper, omvender Eder og gjører Forbedring! Præsten Stockfleth er en Djævel, og alle Præster er Djævle, vender Eder bort fra ham, vender Eder bort fra dem, vender Eder bort fra Mørket, vender Eder bort fra Satan. Jeg er helliggjort formedelst Aanden, og i Aandens Medfør fordømmer jeg alle Uomvendte til Helvedes Afgrund. Jeg er Veien og Porten til den evige Salighed; den, som ikke tror paa mig, vil ikke erholde Salighed. Jeg har Nøglen til Himlen og Helvede, og jeg er mere end Gud, thi jeg er tillige sandt Menneske. Lapper, omvender Eder, omvender Eder! Og Du Helvedes Præst, bøi Knæ og bed!“

I det samme kom de to budsendte Mænd, der kun med Møie havde trængt sig frem gjennem den tætte, oprørte Mængde, og greb Rasmus. Han gjorde fortvivlet Modstand, slog om sig til høire og venstre og skreg: „Hvor tør I lægge Haand paa Jesus Kristus!“ Hans Tilhængere tog Parti med ham og søgte at rive ham løs, Slagsmaal, Eder og Forbandelser fyldte Kirken.

„Det er Satan og Satans Tjenere, der har lagt Haand paa den Retfærdige,“ skreg Svend Thomassen Kvænangen, og da han med Magt trængte ind paa en af Mændene fra Alten, og denne slog til ham, raabte han: „Gud ser det!“ Lidt efter lidt lykkedes det at føre Rasmus og hans Forsvarere nærmere imod Udgangsdøren. „Det er Kristus, man korsfæster!“ skreg en af de halvt vanvittige Kvinder; en anden: „Sønderriver ikke Forløseren!“

Pludselig lød en høi, skingrende Røst: „Har I gjort min Faders Hus til en Røverkule? omvender Eder og gjører Forbedring!“ Det var den unge Lars Jakobsen Hætta, der senere kom til at spille en betydningsfuld Rolle i disse Begivenheder. Han stod i Døren med Huen paa, og var netop kommen ind, da han udraabte de anførte Ord. Han erklærede senere for Retten i Anledning af dette Optrin, at hans Aand ved denne Leilighed var saa stærk, at han havde haft Magt til, om han havde villet, at tilintetgjøre Kirken; men han bad til Gud, at han for denne Gang vilde lade sin Vrede fare.

Endelig lykkedes det at faa Bugt med den ustyrlige Rasmus og hans Hjælpere og Venner, og efter at de var førte ud af Kirken, blev Gudstjenesten fortsat uforstyrret.

Rasmus blev kort efter transporteret til Fængslet i Tromsø, og optraadte derfor ikke mere aktiv i de følgende Uroligheder, hvorimod flere af hans Staldbrødre, især Aslak Jakobsen Hætta og Mons Aslaksen Somby blev de virksomste i de mere og mere udartende Excesser, der afsluttedes med den forfærdelige Katastrofe Aaret efter. Fra Tromsø blev Rasmus ført til Tugthuset i Kristiania. Han holdt stadig fast ved sine Paastande om sin egen Hellighed og sin Sags Retfærdighed. I et helt Aar forblev han uimodtagelig for nogen ydre Paavirkning, men da blev han syg og kom til Erkjendelse; Sygdommen tiltog, og han anraabte om Syndsforladelse og Sakramentet. Tilfældig var Stockfleth netop kommen til Kristiania. Da Rasmus hørte dette, ønskede han at se ham. Stockfleth fandt Rasmus ved fuld Bevidsthed; han erkjendte sin Synd, modtog Sakramentet og døde et Par Timer efter (28 Aar gammel). „I Sandhed en mærkelig Forsynets Styrelse,“ siger Stockfleth, „at den Præst, over hvem han Aaret forud i Kirken fra Prædikestolen havde udtalt Fordømmelsesdommen, netop skulde blive den Sjælesørger, der beredte ham til Døden.“

De Aandelige i Koutokæino fortsatte i og uden for Kirken deres Omvendelsesarbeide med Vold og Magt. Kun et Par Scener skal her anføres.

En af de ivrigste Agitatorer var den tidligere nævnte Aslak Rist. Til hans Renby kom en Dag Aslak Henriksen Gaup, der straks af Aslak Rist blev opfordret til at omvende sig og bede sammen med ham. Da han nægtede dette, sagde Aslak Rist: „Du skal, thi jeg er Veien til Himlen." Samtalen foregik et Stykke fra Teltet, og da begge skulde gaa hen til dette, forlangte Aslak Rist, at de skulde komme krybende hen til det, „thi det er Frelserens Telt." Aslak Gaup maatte af Frygt for Overlast bekvemme sig hertil. Efter Ankomsten til Teltet begyndte atter Samtalen om Synd og Omvendelse, og Aslak Gaup maatte bekjende alle sine Synder. Aslak Rist paastod, at det var nødvendigt for en omvendt Synder at afklæde sig for at faa Ris, og Aslak Gaup maatte klæde sig af, og lægge sig ned paa Hænder og Fødder, hvorpaa Aslak Rist slog ham over Hoften, idet han for hvert Slag udraabte: „Jesus". Saa blev Aslak Gaup anset for at have faaet Aanden, og fik Lov til at klæde sig paa igjen.

En anden Gang var Aslak Rist forsamlet med flere Lapper i et Hus i Koutokæino; det var et af de sædvanlige Møder med Omvendelsesraab og Hoppen. Anders Andersen Vars kom tilfældig ind til dem, og da han var anset for at være uomvendt, blev han øieblikkelig opfordret til at gaa over til de andres Tro. Det nægtede han bestemt, hvorpaa Aslak Rist faldt over ham og slog ham til Jorden med de Ord: „Naar et Lem forarger Dig, saa hug det af", hvorpaa alle de øvrige Tilstedeværende gav sig til at trampe paa Anders Vars, sparkede til ham, spyttede paa ham og slog ham, til han næppe kunde røre sig mere.

Kvinderne gav ikke Mændene noget efter. Da den gamle, 70aarige Rasmus Punski ikke vilde anerkjende Konen Susanna for Jomfru Maria, bandt hun ham fast til en Pæl og slog ham saa længe med en Stok, indtil han indrømmede, hvad hun forlangte,

hvorpaa hun forlod ham og lod ham staa bunden, indtil en forbigaaende løste ham.

I de følgende Søndage blev Gudstjenesten vel ikke afbrudt paa nogen saa voldsom Maade som den 10de November, men Forstyrrelser og Uorden var der stadig. En Søndag begyndte Pigen Elen Mikkelsdatter Gorvatus at skrige og bande under Gudstjenesten; da hun var bleven bragt ud af Lensmanden, og Præsten fortsatte sin Prædiken, rev hun Kirkedøren op, stillede sig midt i den og raabte: „Skrig, Lapper, skrig, Mænd og Kvinder, skrig, saa at den Satans Præst ikke faar Lov til uforstyrret at lokke Eder til Helvede!“ Saadanne og lignende Scener gjentoges hver Søndag. Et Par Gange, naar Præsten i sin Prædiken brugte Udtrykket „mine Venner“, raabte en og anden Kvinde: „Det er Løgn, det Du der siger, Præst, jeg er ikke Din Ven“. Da Stockfleth en Søndag uddelte Sakramentet, raabte Mikkel Isaksen Hætta: „Det, Du der uddeler, Præst, er af Djævelen; hvorfor lokker Du Folk hen til et Alter af Træ?“ En Gang sagde Præsten i sin Prædiken, at Saligheden ligger i Ordet. „Nei, den gjør ikke,“ raabte Niels Pedersen Kvænangen, „den ligger i Kraften.“

Naar Præsten i sin Embedsdragt gik til Kirken, blev han jævnlig forfulgt af en Flok Aandelige, der hujende udstødte Forbandelser mod ham. Da han ved en Brudevielse gik til Kirken foran Brudeparret, raabte Mikkel Hætta efter dem: „Djævelen er Eders Styrmand“; og da de atter kom ud af Kirken: „Saa, nu har Djævelen viet Eder til Helvede.“

Men ogsaa Handelsmand Ruth og Lensmand Bucht var som uomvendte Gjenstand for de Aandeliges Forfølgelser. Aslak Hætta, der allerede fra tidligere Tid af forskjellige andre Grunde havde faaet Nag til Handelsmanden, truede saaledes en Gang denne med, at han snart skulde tænde hans Hus i Brand, hvorpaa han vilde flaa Skindet af ham, og bringe det til Fogden for at faa Betaling for at have ombragt et Rovdyr; en anden Gang truede

Aslak med, at Handelsmanden snart skulde blive skudt af ham. Ruth anede den Gang ikke, at disse Trusler vilde blive opfyldte paa en frygtelig Maade, inden et Aar var gaaet.

Lensmanden havde især paadraget sig Had derved, at det som oftest var ham, der maatte føre Urostifterne ud af Kirken, og i det hele taget forsøge at holde dem i Ave, hvad han ikke altid formaaede at udføre med Lempe. „Den Helvedes Lensmand" eller „Hoveddjævel for alle Djævle" raabte man til ham, naar han kom i Kirken. Eller han blev ligesom Præsten truet med at blive indebrændt i sin Seng. Heller ikke han havde nogen Anelse om, hvilket skrækkeligt Endeligt der forestod ham.

Under Gudstjenesten flokkede man sig jævnlig sammen uden for Kirken, støiende og forbandende. Naar Gudstjenesten var forbi, samledes de Aandelige sædvanlig uden for Handelsmandens Hus eller Præstegaarden, lige til det blev mørkt, larmende og hujende, opfordrende til Omvendelse og angribende en og anden Vantroende. Saaledes havde en Gang to aandelige Fruentimmer faaet en ung Lap under sig med Ansigtet paa Sneen. Derefter rev de ham op, saa at han kom til at ligge paa Knæerne foran dem, og nu svingede de Armene over ham; saa forandredes Armenes Svingninger til stødende Bevægelser mod hans Bryst, indtil han omsider fik Leilighed til at løbe sin Vei.

Stockfleth siger: „Sindet maatte sættes i Bevægelse, naar man silde om Aftenen eller i Nattens Stilhed og Mørke hørte Luften gjenlyde af de Tungsindiges og Mismodiges Klageraab og Paakaldelser, og paa samme Tid af de Forvildedes gudløse og høirøstede Færd og Fordømmelsesdomme. De sidste søgte bestandig at give sig Skinnet af, at de, saa langt fra at være de angribende, meget mere var de angrebne; de var uskyldige og feilfri som Lammet, der stille og uden at aabne sin Mund føres til Slagterbænken".

En stilfærdig og fredelig Lap kom en Morgen fra sin Hjord, hoppende som de øvrige paa begge Benene, og raabende: „Nu

har ogsaa jeg faaet Magt til at dømme!" Daglig saas dels enkelte, dels flere i denne forunderlige hoppende Bevægelse.

De Mismodige og Forsagte lod sig ofte i kortere eller længere Tid forlede til at tage Del i Anførernes vilde Færd, dels af Frygt, dels tvungne, dels fordi deres Indbildningskraft blev ophidset og forvirret af disse Mennesker, som dertil vidste at benytte ethvert Middel.

En af dem, der en Tid lang lod sig forlede til at deltage i de Aandeliges Færd, men senere optraadte paa en virksom Maade mod dem, var JOHANNES MATHISEN HÆTTA, der endnu lever som en 80aarig Olding, og hvis Billede findes i dette Afsnit. Ved et i Slutningen af 1851 afholdt Forhør udtrykte han sig paa følgende troskyldige Maade: „Jeg har ogsaa ladet mig paavirke af disse Aandelige, der fortalte mig, at jeg ved Bøn skulde blive lige saa ren som de; deres Renhed bestod deri, at deres gamle Hjærte var gaaet i Stykker, og at de havde faaet et nyt, hvori Jesus var. Jeg følte ogsaa selv, som om jeg havde faaet et nyt Hjærte, og i Glæde derover deltog jeg med de andre i deres Dans. Men da de ogsaa opfordrede mig til at udgive mig for Gud, da kunde jeg ikke følge dem; thi jeg anser dem for syndige Mennesker. Og nu indser jeg, at de er aldeles vildfarende, thi de forbander alt og alle, og anser sig for saa rene, at de kan begaa enhver strafbar Handling, uden derved at begaa nogen Synd".

Nogle andre af de Udtalelser, der fremkom ved dette Forhør fra Hovedmændene for Bevægelsen, vil her ogsaa være paa deres Plads.

JOHANNES JOHANNESEN HÆTTA havde i Præstegaarden kaldt Præsten for en Djævel, thi det var han, da han ikke var omvendt. Præsten er uomvendt, fordi han ikke har Aanden; noget af den har han maaske, fordi han ikke lægger Had for Dagen mod dem, der har Bekymring for deres Sjæl. Han selv er ren og hellig, og har af Aanden faaet Ret til at fordømme enhver, som han ikke tror er omvendt.

Mons Somby har ligeledes kaldt Præsten en Djævel, og dertil har han Ret, thi han er selv saa ren og fri for Synd som Jesus selv. Som Gud selv kan han følgelig ikke synde, og selv om han gjør sig skyldig i nogen syndig Handling, er det ikke nogen Synd for ham. Den, der tror paa ham, vil blive salig; den, der ikke tror paa ham, vil blive fordømt. Han er født paa ny, og alle hans Handlinger er Gud velbehagelige, ligesom alle hans Gjerninger før Gjenfødelsen, selv de bedste, var Gud en Vederstyggelighed.

Niels Kvænangen anser sig selv for Herrernes Herre og Kongernes Konge. Det er Jesus, som taler i ham, thi Jesus er i ham og han i Jesus. Naar han er traadt op mod Præsten, var det Guds Aand, som drev ham dertil.

Anders Andersen Utzi paastaar, at Jesus er syndig, men han selv er hellig; thi da Jesus har paataget sig og lidt for hans Synder, maa Jesus være syndig, og han selv syndefri.

Mathis Jakobsen Hætta erklærer sig for at være mere end Gud.

Aslak Hætta er saa hellig og retfærdig, at for hans Skyld maa den hellige Skrift gjærne brænde, da han ikke længer trænger den til sin Veiledning.

Naar man læser disse Udtalelser, som jeg ordret har taget fra Forhørsprotokollen, skulde man næsten tro, at de stammer fra en uhelbredelig Vanvittigs Mund. Man kan maaske ogsaa have Ret til at anse hele denne eiendommelige Bevægelse for et Slags Vanvid, men det mærkelige, det uhyggelig-interessante er, at det her er største Parten af et helt Distrikts Befolkning, der er bleven indslynget i Vanviddets frygtelige Garn.

Da Stockfleth 1ste Juledags Morgen holdt Andagt i Skolen, reiste Konen Marit Aslaksdatter sig og holdt et langt Foredrag, der vakte megen Sensation blandt de Tilstedeværende, hvorpaa hun og en anden Kone gav sig til at huje og bande saa frygteligt, at Stockfleth maatte lade dem bringe ud. Da udbrød Skole-

læreren Isak Olsen Hætta: „Præst, Du er en Ulv, som sønderriver Faarene, i Stedet for at Du skulde være deres Hyrde!“

Da Kirkesangeren efter Gudstjenesten Søndag mellem Jul og Nytaar slukkede Lysene i Kirken, begyndte et 11 Aars gammelt Pigebarn at prædike Fordømmelse over alle Uomvendte, som ikke vilde omvende sig til de Aandelige. Det virkede saa stærkt paa Kirkesangeren, at han nu ogsaa blev klarsynet og kunde se, hvad der boede i Menneskene, o. s. v. Efter en 14 Dages Forløb besindede han sig dog igjen. Han havde længe været Gjenstand for de fanatiske Aandeliges uafladelige Paavirken og Paatrængenhed, saa at han kom i en saa svækket Sjæls- og Legemstilstand, at han for en kort Tid lod sig rive med af Strømmen.

Samme Søndags Aften kom en Lap ind til Stockfleth, kastede sig paa en Stol og sagde: „Jeg er kommen for at aarelade Dig“. Stockfleth takkede ham for hans Tjenstagtighed, men ønskede Udsættelse, da han var træt, og det var silde. Men da Lappen ikke var til at formaa til nogen Udsættelse med at udtappe noget af det Syndens Djævleblod, der flød i Præstens Aarer, tænkte denne: saa sid da i Mørket og tal; han tog Lysesaksen for at slukke Lysene og gaa ind i et andet Værelse. Da det ene Lys var slukket, taug Lappen pludselig og saa stift paa Stockfleth, og da denne slukkede det andet Lys, foer Lappen som en Stormvind ud af Døren, og Stockfleth saa ham ikke siden.

Et aldrende Fruentimmer pleiede at gaa med bart Hoved i Kirken i den strænge Kulde; det ravnsorte Haar, sprængt med Graat, flagrede vildt om Hovedet, men hun var stille, blid og sagtmodig, og neiede dybt, hver Gang Stockfleth saa hen til den Kant, hvor hun sad. Da han en Gang traf hende i Præstegaarden, spurgte han, hvorfor hun gik barhovedet i en saadan Kulde; hun svarede, at Jomfru Maria gik barhovedet, og hun var jo en høihellig Jomfru, og nu vilde hun saa gjærne ligne og være som Jomfru Maria.

En Søndag Morgen, da STOCKFLETH indførte Dagens Forretninger i sin Journal, var Værelset i Præstebygningen som sædvanlig opfyldt med Mennesker. Pludselig blev der en umaadelig Larmen, et Fruentimmer kom farende hen mod STOCKFLETH, raabende, at han skulde forbandes, bindes og overgives i Fængsel o. s. v., og sagde, at hun var kommen for at opvække alle de afdøde Profeter, slog i Bordet og paa Bogen. En Mand raabte: „Hun er en Profet, hører hvad hun siger!" Idet det vilde Fruentimmer atter slog i Bordet og raabte, at STOCKFLETH skulde bindes og kastes i Fængsel som uomvendt Præst, følte han sig bag fra omfavnet om Halsen. Da han forbauset reiste sig og vendte sig om, saa han, at det var Kvinden med det bare, sorte Haar, der erklærede, at hvis ingen vilde beskytte og beskjærme ham, saa vilde hun.

I Anledning af Urolighederne havde STOCKFLETH skrevet til Biskoppen i Tromsø og anmodet ham om at komme; han modtog det Svar, at saa vel Biskoppen som Stiftamtmanden allerede havde bestemt sig til at indtræffe i Koutokæino den 28de Januar. Til Onsdagen den 21de var deres Afreise fastsat; de skulde da først med Baad reise til Lyngen, og herfra skulde Reisen fortsættes over Land med Rener til Koutokæino. Men idet de skulde forlade Tromsø, opkom pludselig en stormende Modvind, der varede i 15 Dage og stundom blæste med orkanagtig Voldsomhed; i denne Tid havde man i Koutokæino ingen Efterretninger hverken om eller fra dem. Blandt de Aandelige blev der nu almindelig Jubel; de betragtede Biskoppens og Stiftamtmandens Udeblivelse som et afgjørende Bevis for, at begge disse uomvendte Øvrigheder, der vilde fordriste sig til at dømme Aandelige, til Straf derfor var druknede og farne levende til Helvede.

Mandag den 9de Februar kom imidlertid Biskoppen. Han var derefter hver Aften nærværende ved Aftenbønnen og deltog vekselvis med STOCKFLETH i samme. Den første Aften traadte Kirkesangeren frem og sagde: „Hør Folk! jeg erkjender, jeg har

faret vild, og var kommen bort fra Guds Ords Sandhed. Jeg har bedet Gud og Mennesker om Tilgivelse og forlader Eders vildfarende Tro".

I sine Prædikener, som blev tolkede af Kirkesangeren, gjennemgik Biskoppen Hovedpunkterne i de Aandeliges Paastande og gjendrev dem med Skriftens Vidnesbyrd. Fastelavns Søndag uddelte Biskoppen Sakramentet paa Lappisk. Biskop JUELL var den første Biskop, der besøgte Koutokæino, og den første, der lagde sig efter Lappisk. Under Biskoppens Ophold blev Roligheden ikke forstyrret i nogen væsentlig Grad.

Et Par Dage senere end Biskoppen kom Stiftamtmanden, hvorpaa Forhørene begyndte. I alt blev 22 Personer idømte haardere og mildere Straffe. Fire af de Domfældte appellerede til Kongen, fordi de vilde komme til Kundskab om, hvorvidt Kongen var omvendt eller uomvendt, men da Kongen ikke fritog dem fra den idømte Straf, sagde de, at han var en uomvendt Konge.

I de følgende Søndage efter Øvrighedernes Afreise var der stadig en talrig Forsamling, men der herskede Stilhed og Opmærksomhed under Gudstjenesten. Politibetjentene lod STOCKFLETH reise tilbage til Alten, da han for den øvrige Tid af Vinteren ansaa deres Nærværelse for unødvendig.

Stormen syntes at have lagt sig. Ak, det var kun et skuffende, forræderisk Vindstille, hvori de gjærende onde Magter samlede Kræfter, for derpaa at lade Orkanen bruse frem med hele sin frygtelige, tilintetgjørende Virkning.

Onsdag den 7de April ankom den for Koutokæino Menighed ansatte Præst HVOSLEF med Hustru. Anden Paaskedag indsattes han af STOCKFLETH, hvorpaa han samme Dag holdt sin Tiltrædelsesprædiken paa Lappisk, som den hele Menighed erklærede at have forstaaet Ord til andet. Den 20de April forlod STOCKFLETH Koutokæino.

Ved denne Tid drog ogsaa Fjældlapperne som sædvanlig bort fra de Egne, der havde været Skuepladsen for deres vilde

Færd. Fred og Stilhed hvilede derfor hele Sommeren igjennem over Koutokæinos Vidder.

Høsten kom, og Lapperne vendte tilbage. Truende sorte Skyer stiger op over Synskredsen, de vokser og forener sig i rivende Fart, og pludselig farer Uveiret løs i hele sin Vælde.

Da de i det foregaaende Foraar i Anledning af de om Vinteren udøvede Excesser faldne Domme skulde exekveres, reiste der sig et fanatisk Had mod Øvrigheden, især da det viste sig, at de Tiltaltes Rener og øvrige Eiendele vilde medgaa til Dækkelse af de idømte Sagsomkostninger. Især ramte dette Had Lensmand Bucht, der i Embeds Medfør ofte havde maattet gaa strængt frem mod den gjenstridige Befolkning, og som under Forhørerne havde været nødt til at vidne mod de Tiltalte. Men ogsaa den brave og fredsommelige Handelsmand Ruth blev Gjenstand for de Aandeliges forbitrede Uvillie; thi ogsaa han havde vidnet mod dem, og ligeledes ved enkelte Leiligheder været nødt til at anvende Magt lige over for dem. „Dommen er uretfærdig og et Djævelens Værk" paastod Lederne, og i hele Befolkningen gjenlød det: „Dommen er uretfærdig og et Djævelens Værk."

Paa selve Koutokæino Kirkested var det roligere end Aaret forud. Enkelte Gange kom nogle af de ivrigste Aandelige for at paavirke de fastboende Lapper; Præsten indfandt sig da i Almindelighed hos dem, de udskjældte ham, men demonstrerede for øvrigt kun ved at reise bort om Lørdagen, for ikke at være i Koutokæino under Gudstjenesten.

Men i Renbyerne rundt omkring, der groede frodigt den af de onde Magter udsaaede Sæd, og kun alt for snart var den naaet frem til Modenhed.

I Begyndelsen af Efteraaret flyttede de fleste af Lederne sammen, saaledes at de havde deres Rener i en fælles Hjord, og deres Telte ved Siden af hverandre. De mest fremragende

Personligheder i denne aandelige Koloni var: Aslak Hætta, Aslak Rist, Aslak Olsen Somby*) og Ole Aslaksen Somby.

Af disse maa Aslak Hætta betragtes som den egentlige øverste Anfører og Leder i de nu paafølgende Begivenheder. Han var 28 Aar gammel og begavet med ualmindelig gode Forstandsevner, ærgjerrig og selvklog og med et trodsigt og hævngjerrigt Sind; han nærede navnlig et lidenskabeligt Had til Ruth. Han kaldte sig Lappernes Konge og Gud, med Magt til at gjøre alt, hvad han vilde; Treenigheden boede i ham.

Den nærmest følgende i Rangen var Mons Somby (27 Aar gammel), der imidlertid boede i en anden Renby. Under de senere Forhør sagde han om sig selv, at der ikke gaves nogen retfærdigere end ham, og ved samme Leilighed erklærede Aslak Hætta, at Mons Somby var lige med ham i Aandelighed, men stod under ham i verdsligt Herredømme.

Som Nummer tre maa nævnes Aslak Rist (30 Aar), der for Retten forklarede, at Mons Somby havde en høiere Værdighed end han, „men over Mons Somby staar Aslak Hætta, og Præsten Lästadius er af alle den høieste for Gud."

Endelig maa her endnu anføres Aslak Hætta's 18aarige, meget begavede Broder Lars Hætta, der, som Læseren vil erindre, ligesom de øvrige allerede optraadte under den foregaaende Vinters Uroligheder. Trods sin unge Alder blev han en af de aller ivrigste i den grufulde Episode, jeg straks skal skildre.

Blandt de fra foregaaende Vinter dømte Personer var Elen Aslaksdatter Skum**), hvis Mand allerede hensad i Tugthuset for den Gang begaaede Excesser. Hun var idømt $1^1/_2$ Aars Tugthusstraf. Da hun ansaa sig for en af de mest aandelige blandt Kvinderne, ja endog gik under Navn af Jomfru Maria, betragtede hun denne Straf som en ufortjent Forfølgelse, og besluttede at

*) Fader til Mons og Ole Somby.
**) Aslak Hætta's Svigerinde.

unddrage sig den. Hun flyttede derfor til den fælles Renby, hvor hun levede i Konkubinat med Ole Somby, og hele Renbyens Befolkning lovede at beskytte hende mod de djævelske Øvrigheder, og af alle Kræfter at modsætte sig hendes Udleverelse, thi „hun var uskyldig for Gud". Allerede om Sommeren havde Lensmand Bucht indfunden sig for at paagribe hende, men hendes Kammerater havde faaet Nys om, hvad der var i Gjære, og flygtede bort med hende, saa at Eftersøgelsen foreløbig maatte opgives. Da Lensmanden nu sendte Johannes Mathisen Hætta af Sted for at anholde hende, nægtede man med stærke Trusler paa det bestemteste at udlevere hende, „om der saa kom mange Tusinde".

Elen Skum afgiver ikke det eneste Exempel paa, at de ægteskabelige Baand i hin Tid ikke var synderlig faste. Saaledes forlod Marit Thomasdatter Skum „for Troens Skyld" sin Mand, flyttede til Aslak Rist og kaldte sig „Apostlernes Hustru". Peder Mikkelsen Gorvatus's Kone blev af Mons Somby overtalt til at følge denne, da hun ikke burde blive hos Manden længere, fordi han hørte til de Ugudelige. Konen forlod sin Mand og drog med Mons Somby. Da Peder Gorvatus nogen Tid efter indfandt sig i Mons Somby's Renby for at fordre sin Kone tilbage, blev han med udstrakte Arme bunden til et Stykke Træ, og saaledes lod man ham ligge fra Middag til Midnat. Han blev da løst et Øieblik, men derefter atter paa samme Maade holdt bunden til om Morgenen. Konen vilde ikke følge med ham tilbage, og han maatte derfor for sine smaa Børns Skyld flytte til Mons Somby's Renby.

I den fælles Renby kunde man hver Dag vente et nyt Besøg af Lensmanden; man søgte derfor at gjøre sig saa mandstærk som muligt for at kunne forsvare sig, og tillige for at kunne blive i Stand til at udføre den store Plan, som Aslak Hætta havde udtænkt, og som han endnu kun havde betroet til nogle faa af de høieste Aandelige: nemlig i sluttet Følge at drage til

Koutokæino og der bekrige og udrydde de Vantro. Derfor søgte man ved Overtalelser og Trusler at bevæge flere til at flytte til samme Renby; med Vold overfaldt man dem, der i anden Anledning indfandt sig sammesteds, og skræmte dem ved Piskning og anden Mishandling til at blive Førernes villige Redskaber.

Den store Tanke rygtedes mere og mere: det gjaldt om at samle en Hær af Aandelige, der skulde drage til Koutokæino, prædike Omvendelse, dræbe dem, der gjorde Modstand, opbrænde Bygningerne og Kirken og ødelægge alt, hvad der hørte de Ugudelige til.

Snart var det ikke længer noget Rygte: fra Telt til Telt lød Opfordringen om at være med i Krigen mod de Vantro*).

Her kun eet Billede af de mange lignende fra hin Tid. Peder Olsen Koutokæino, en fastboende Lap, var paa Reise fra Koutokæino og kom igjennem Førernes Renby. Her blev han mødt af Aslak Hætta og Ole Somby, der bebreidede ham hans Ugudelighed og Ubodfærdighed og truede at dræbe ham med Kniv, hvis han ikke vilde omvende sig, hvorpaa de kastede ham over Ende i Pulken og gav ham Ris, efter først saa godt som at have afklædt ham. Derefter opfordrede de ham til at gjøre Bod og antage deres Tro. De tvang ham til uophørlig at gjentage: „Hjælp mig, Herre Jesus." Saa blev han ført ind i Elen Skum's og Ole Somby's Telt, efter at først hans Ben var sammenbundne med en Rentømme, og saaledes blev han holdt fangen hele Natten. Medens han laa her, kom Thomas Andersen Eira og Elen Andersdatter Utzi, der i Forening trak ham ud af Teltet og gav ham Ris paa det blottede Legeme. Derefter blev han igjen trukken ind i Teltet og lagt inderst i samme, for at han ikke skulde undslippe. Uophørlig maatte han gjentage Raabet: „Hjælp mig, Herre Jesus," indtil han af Træthed faldt i Søvn.

*) Rygter om, at de Aandelige samlede sig, naaede ogsaa til Koutokæino, uden at man dog her foruroligedes synderligt derved.

Da de andre mærkede dette, blev Elen Andersdatter Spein sat til at passe paa ham, holde ham vaagen og paase, at han uafladelig gjentog de samme Ord. Hun blev forsynet med et Ris, hvormed hun skulde tugte ham, hvis han var gjenstridig eller blev søvnig. Det hele udførtes efter Befaling af Aslak Hætta, der lod Riset optø, „for at det skulde være mindre skarpt," medens de tidligere anvendte havde været frosne. Om Morgenen flyttedes Renbyen en Mils Vei længere fra Koutokæino. Man ankom til det nye Sted om Eftermiddagen, og det var mørkt, inden Teltene var reiste. Paa Veien var Peder Olsen ikke bunden, men stod under samtliges Opsyn. Efter at være bleven ført ind i Elen Skum's Telt, maatte han atter idelig gjentage Bønnen: „Hjælp mig, Herre Jesus." Om Morgenen kom Marit Skum ind i Teltet og ytrede: „Hvem er Husbonde i dette Telt, siden man lader en Hedning sove her?" Han blev nu ført ud af Teltet, stadig gjentagende den samme Bøn. Nu blev de saakaldte Ubodfærdige i Renbyen samlede i en Klynge. De blev piskede af de aandelige Kvinder, og maatte rive hverandre i Armene og Pæskekraven og flere Steder, „for at de kunde faa et Begreb om, hvorledes det er at være i Helvede". Aslak Hætta, Aslak Rist og Mons Somby stod Vagt. Dette Optrin varede i flere Timer. Om Eftermiddagen blev Peder Olsen pisket i Hovedet og Ansigtet, saa han blev blodig, og Hænder og Hoved hovnede op. Han forblev i Teltet Resten af Dagen uden at blive mere pisket, men maatte stadig bede som før. Om Aftenen kom Aslak Hætta ind og spurgte ham, om han vilde følge med til Koutokæino for at prædike Bod og Omvendelse og dræbe dem, som ikke vilde underkaste sig. Af Frygt for yderligere Mishandlinger maatte Peder Olsen love dette. Han blev for Resten, som vi snart skal se, meget ivrig i Kampen mod de Vantro, efter at han først havde faaet „Blod paa Tanden".

Saaledes og paa lignende Maader søgte Anførerne at formere deres Hær. Manden tvang sin Kone, Konen tvang sin Mand

til at være med. Det gjaldt jo en hellig Sag: de Aandeliges Seir over de Uomvendte, og Hævn for de tilføiede Uretfærdigheder. „Guds Retfærdighed vil det," raabte ELEN SKUM, „den taaler ikke saadanne ubodfærdige Folk; følg mig, jeg, ASLAK HÆTTA og MONS SOMBY er een Person i Guddommen; en Røst fra Himlen har befalet mig at udrydde de Vantro i Koutokæino."

„Du er ikke værd at leve," blev der sagt til JOHANNES JOHANNESEN HÆTTA, da han, idet han lovede at følge Flokken, bestemt forlangte, at man intet ulovligt maatte foretage sig; „Gud har kaldet os til denne Gjerning, og hvad Gud har befalet, er ingen Synd."

„Nei, det er ingen Synd," raabte flere, „thi intet sker uden Gud."

„Følg med," sagde Moderen til Sønnen, „hvis Du vil blive delagtig i Saligheden." „Følg med," sagde Manden til Hustruen, „ellers bliver Du udelukket fra den evige Salighed; Dine to Sønner (MONS og OLE) og ASLAK HÆTTA har jo sagt, at de er Vagt for Døren til Himmerig."

ELEN SPEIN fortalte, hvorledes hendes Aand gjennem en Stemme fra Himlen var bleven betydet, at man skulde stride mod de Ugudelige; hendes Søster KIRSTEN berettede, at hun havde faaet en Opfordring fra Guds Aand om at være med.

Ogsaa ASLAK HÆTTA talte om Drømme og Syner: en Gang syntes det ham, at han brødes med en Mand og kom til at ligge øverst, hvorpaa han bed Næsen af sin Modstander; en anden Gang saa han sig i Kamp med en anden, som han ligeledes overvandt, og hvis Legeme han derpaa kastede i en Brønd.

Endelig mente ASLAK HÆTTA, at Tiden var kommen. Der var nu samlet saa mange i Renbyen, at han ansaa sin Styrke for tilstrækkelig til at overmande de Ugudelige i Koutokæino. Det var Søndag den 7de November 1852. ASLAK HÆTTA gik fra Telt til Telt og samlede Mængden til Opbrud, truende paa Livet enhver, som ikke vilde følge; „ikke engang en Hund skal blive

her tilbage." Han bød dem alle forsamle sig uden for hans Telt.

Planen var nu modnet: man skulde næste Morgen være i Koutokæino, straffe de Uomvendte, dræbe Lensmanden og Handelsmanden, opbrænde Kirken, Præstegaarden og Handelsstedet, tugte Præsten og føre ham og hans Kone, hvis de ikke gjorde Modstand, med sig tilbage, for at forhindre ham i at prædike og tvinge ham til at leve som Lap; end videre skulde de Uomvendtes Gods røves eller ødelægges. Enhver af Deltagerne skulde staa til Ansvar for, hvad der blev udøvet, selv om han ikke havde deltaget i enhver Gjerning.

Om Aftenen var alle forsamlede og reisefærdige uden for Aslak Hætta's Telt; der var i alt 30 voksne Personer og 19 Børn. Ingen blev tilbage, endogsaa alle Hundene fulgte med. Teltene blev staaende, og der blev kun medført de til Kjøringen nødvendige Rener; de øvrige Rener lodes tilbage uden Bevogtning. I en af Pulkene medførtes et Læs Ris. Før Toget satte sig i Bevægelse, opfordrede Aslak Hætta Mængden til at holde Bøn, hvilket ogsaa især Kvinderne efterkom ved uophørlig at raabe: „Herre Jesus, hjælp os," og nogle af dem skreg saa længe og saa stærkt, at de blev ganske hæse.

Derpaa kjørte den lange Række af Sted. Aslak Hætta bagest for at have Opsigt med dem alle, og med en stor Trækølle i Pulken. Johannes Johannesen Hætta forsøgte to Gange at undfly, men blev hver Gang indhentet. Ligeledes holdt man skarpt Øie med Peder Olsen, for at han ikke skulde undslippe og mulig forberede Beboerne i Koutokæino paa, hvad der ventede dem.

Noget før Midnat ankom Toget til Galanito, hvor man vilde overnatte. Her boede Morten Olsen Tornensis og Kone, Aslak Mathisen Sara's Kone og Lars Johnsen Gaino og Kone, alle bekjendte for at være uomvendte. Morten Tornensis var selv ikke hjemme. De andre blev bundne paa Hænder og Fødder, gruelig piskede med de medbragte Ris og tvungne til at

gjøre Bøn. Derefter anstilledes en Prøve paa, hvorledes Opholdet er i Helvede: alle blev lagte paa Gulvet, trukne frem og tilbage og piskede, idet de snart lagdes paa Maven, snart paa Ryggen. Aslak Hætta gik et Øieblik ud og saa nogle af Togets Kvinder staa udenfor; han sagde da til dem: „Jeg skal sende mine Engle fra Himlen for at drive disse lade Kvinder, der staar ledige, ind til at gjøre deres Pligt," hvorpaa han jagede dem ind og tvang dem til at deltage i Piskningen. Han befalede specielt Peder Olsen at piske Lars Gaino, „fordi de var gode Venner". Selv holdt han senere et Stykke brændende Bark under den bundne Lars Gaino's Hage. Derpaa lagde man sig til Ro; de bundne blev ikke løste. Det lykkedes imidlertid Lars Gaino at frigjøre sig, medens de andre sov, og stille listede han sig ud af Huset. Men hans Flugt blev straks bemærket, og en Flok satte efter ham; et dristigt Spring over en lille Elv og Nattens Mørke bevirkede, at hans Forfølgere snart tabte hans Spor og vendte tilbage. Han holdt sig skjult hele Natten, til han om Morgenen hørte Toget drage forbi. Da han kom hjem, stod Huset tomt, alle de øvrige Beboere var førte bort; men paa Bordet midt i Stuen stod en Komse med hans lille, halvaarsgamle, sovende Barn, som Voldsmændene ikke havde gjort nogen Fortræd og overset eller glemt. Husets Varebeholdning var opbrudt, og Kjød og andre Sager borttagne, ligeledes en Lommebog med en Pengeseddel i*).

Tidlig om Formiddagen, Mandag den 8de November, nærmede Toget sig Koutokæino. Paa Elven traf Voldsmændene Johannes Mathisen Hætta's Søn Mathis; han søgte forgjæves at undvige, blev pisket, indtil han besvimede, og ført med, bunden til en Pulk, hvor Mons Somby satte sig paa ham. Hans lille 12-aarige Broder, der fulgte ham, blev behandlet paa samme Maade.

*) Den tomme Lommebog fandtes senere; Aslak Hætta havde tilegnet sig Pengene.

Ankommen til JOHANNES MATHISEN's Gaard, standsede Toget. Her blev Renerne spændte fra Pulkene, dog skulde nogle, omtrent 10 af de bedste Kjørerener med Pulke følge bag efter Toget til Handelsmandens Gaard. Man opfordrede JOHANNES MATHISEN til at følge med, men han gav et undvigende Svar. Opholdet her var ganske kort; det var tydeligt, som JOHANNES MATHISEN senere bemærkede, at man havde Hastværk. Medtagende JOHANNES MATHISEN's 20aarige, grædende Datter, fortsatte Toget Veien til Fods til RUTH's Bopæl, efter at hver først af Gærdet i Nærheden havde forsynet sig med lange og tykke Birkestave, flere af Arms Tykkelse. Klokken var mellem 8 og 9 om Morgenen.

JOHANNES MATHISEN's Gaard ligger kun et kort Stykke fra Præstegaarden og Handelsstedet. Den nuværende Lensmandsbygning fandtes den Gang ikke endnu; Lensmand BUCHT boede hos Handelsmanden.

Hujende og skrigende nærmede Voldsmændene sig Handelsstedet. Paa Gaardspladsen her stod RUTH og BUCHT samt Handelsmandens Tjenestedreng og saa dem komme. BUCHT løb ind i Køkkenet til RUTH's Kone og varslede hende om, at der kom en Flok støiende Lapper, og bad hende lukke Døren og ikke være bange.

I Spidsen for Toget gik ASLAK HÆTTA, væbnet med en tyk Stav. Han gik lige hen paa BUCHT med Raabet: „Omvend Dig, Du Djævels Lensmand!" men uden at oppebie Svar slog han ham over Hovedet med Staven, saa at den Overfaldne segnede om. ASLAK kastede sig derpaa over ham, afbed hans Næse, og idet han raabte andre til Hjælp, trak han BUCHT's Kniv ud af Skeden og bibragte sit Offer et Stik under venstre Armhulhed. Paa ASLAK's Raab om Hjælp tililede med høie Skrig ELEN SKUM, ASLAK SOMBY og ANDERS PEDERSEN BÆHR, og slog BUCHT med Stave, indtil han syntes bevidstløs. Han reiste sig dog igjen og løb hen til en Dør, hvor han blev indhentet af ASLAK HÆTTA, ASLAK RIST og OLE SOMBY, atter slaaet over Hovedet med Stave, og derpaa,

medens de to sidstnævnte holdt ham, af Aslak Hætta med dennes Kniv, som han førte med begge Hænder, og hvis Blad var 7 Tommer langt, 1 Tomme bredt og 1/4 Tomme tykt i Ryggen, tilføiet et Stik under høire Skulderblad, saa at Kniven gik ind lige til Skaftet.

Straks da Bucht blev angreben, ilede Ruth ham til Hjælp, men blev øieblikkelig selv angreben af flere, navnlig Aslak Rist og Elen Skum, medens andre hængte sig fast i hans Ben; han søgte at fravriste en Kvinde hendes Stav, men blev greben om Livet af Ole Somby, og derpaa af Mons Somby og Lars Hætta slaaet med Stave paa Hoved og Skuldre, til han segnede. Han reiste sig atter paa Knæ, støttende sig paa Hænderne, og raabte fortvivlet: „Er der ingen, som vil hjælpe mig," men blev igjen slaaet over Hovedet, til han blev liggende bevidstløs, uden dog endnu at opgive Aanden.

Bucht blev imidlertid slæbt hen og lagt ved Siden af Ruth. Han reiste sig paa ny og løb ind i Huset, men blev i Gangen indhentet af Mons Somby, og af denne slaaet med en Stav i Baghovedet, saa at han atter besvimede, hvorefter Aslak Hætta og Mons Somby slæbte ham ud og igjen lagde ham ved Siden af Ruth. Endnu en Gang reiste han sig og løb ind i Gangen, forfulgt af de nævnte to; da han løb op ad Trappen, greb Aslak Hætta ham i Benene, men Taget glippede, og det lykkedes Bucht at komme op i et Loftsværelse, som han aflaasede. Mons Somby satte efter ham, opbrød Døren med en Økse og fandt Bucht liggende halvdød i Sengen. Han slog ham nogle Gange med Øksen over Hovedet, hvorunder Bucht blot bevægede Øinene. Mons raabte nu ud af Vinduet: „Der er endnu Liv i Lensmanden," hvortil Aslak Hætta svarede: „Anti-Kristus er noget seiglivet!" Nu kom Aslak Hætta, Lars Hætta, Thomas Eira, Henrik Skum og en Del Kvinder, hvoriblandt Elen Skum, stormende op ad Trappen og ind i Værelset, hvor de fortsatte deres Mishandling af Bucht. Navnlig slog Aslak Hætta ham med et Stykke af en

paa Værelset staaende Væverstol, men da Livet endnu hang i den mishandlede Mand, forsøgte Aslak Hætta at gjennembore hans Bryst med sin Kniv. Dette vilde dog ikke lykkes, fordi Kniven ikke var skarp nok. „Herre, hjælp mig!“ stønnede den pinte Mand næppe hørligt. Aslak bød da sin Broder Lars udføre Gjerningen. Denne tog sin store Kniv*), bad Thomas Eira holde den midt paa Brystet, hvorpaa han selv med et Stykke Ved bankede Kniven ind lige til Skaftet. Derved udslukkedes den sidste Gnist af Liv hos Bucht. Da Lars Hætta atter trak Kniven ud, strømmede Blodet ud af det frygtelige Saar og farvede Sengklæderne røde. Man lod Liget blive liggende i Sengen, efter at først en Kone endnu for Sikkerheds Skyld med en Kølle havde knust begge dets Arme.

Ruth blev paa det Sted, hvor han var falden, slaaet med Stave af en Flok hujende Kvinder, men da der endnu var Liv i ham, befalede Aslak Hætta Ole Somby at dræbe ham med Kniv. Ogsaa her holdt Thomas Eira Kniven, medens Ole Somby bankede den ind med et Stykke Ved. Derpaa begyndte Kvinderne atter at slaa den døde Mand i den Grad, at Hjærneskallen blev fuldstændig knust, Bensplinter trængte ind i Hjærnemassen, og Nakkebenet blev kløvet, ligesom hele Legemet for øvrigt var fuldt af Saar. Aslak Hætta gav derpaa Befaling til at kaste Ruth's Lig i Brønden, men betænkte sig straks og sagde: „Nei, lad ham blive liggende til Skue for Israel.“

I Handelsmandens Gang havde Ruth's Kone staaet og set, at hendes Mand blev overfalden; da han laa paa Knæ og raabte om Hjælp, ilede hun hen til ham, greb ham om Livet, men fik i det samme et Slag over Hovedet, og vilde utvivlsomt være bleven dræbt, hvis ikke Tjenestepigen havde revet hende bort og bragt hende ind i Gangen, hvor hun segnede om, overvældet af

*) Af samme Dimensioner som den oven for beskrevne.

Smerte, men atter fattede sig og derpaa hurtigt med sit mindste Barn paa Armen ilede hen til Præstegaarden.

Ruth's Tjenestedreng lykkedes det, efter at have faaet nogle Slag, at smutte op paa Loftet, hvor han skjulte sig. Her havde ogsaa Husholdersken gjemt sig med Ruth's lille Søn. Men da Bucht var bleven dræbt, og Voldsmændene atter begav sig ned fra Loftet, blev de Skjulte fundne, grebne og slæbte hen til Præstegaarden.

I Præstegaarden stod Præsten i Køkkenet og talte med sin Kone, ikke anende noget ondt, da Ruth's Kone kommer løbende med Tjenestepigen og med frygtelig fordreiede Ansigtstræk raaber: „De dræber Ruth!" Hvoslef løb øieblikkelig ud, og da han naaede Handelsstedet, saa han den døde Ruth liggende midt paa Gaarden, med Ansigtet opad, omringet af en Hoben rasende Kvinder, der ikke kunde blive træt af at slaa ham. Da Præsten øieblikkelig saa, at der ikke mere var Redning for Ruth, der hverken rørte sig eller gav nogen Lyd fra sig, ilede han ind i Huset og gjennemsøgte alle Værelser for at finde Lensmanden, hvem han vilde have til at ile til Autzie efter Hjælp, medens han selv blev hjemme hos Kvinderne for at trøste dem og dø med dem, hvis det var Forsynets Villie. Da han imidlertid ikke fandt Lensmanden nogensteds, anede han, hvad der var sket, og i Bøn kastede han sig paa Knæ. Voldsmændene kom i det samme stormende ind i Værelset, hvorpaa Ole Somby slog Præsten over Hovedet, „fordi han ikke bad paa rette Maade, saa det kunde tilfredsstille Aandens Fordringer." Præsten spurgte efter Bucht; der blev svaret: „han er faren til Helvede med to Knive i Ryggen." Nu begyndte hele Flokken at slaa til Præsten med knyttede Næver, at puffe og støde til ham; han maatte kaste sine Briller, for ikke at faa Glasstumper ind i Øinene. Derpaa slæbte man ham ud i Gaarden, hen ved Siden af Ruth's Lig, under stadig Mishandling, ikke alene fra Mænd og Kvinder, men ogsaa fra Børn, Drenge og Piger; de sønderrev hans Linned, slog ham

og spyttede ham i Ansigtet, medens Aslak Rist, til hvem han var overgiven af Ole Somby, der erklærede, at det var under hans Værdighed videre at befatte sig med Præsten, stadig stod foran ham med vilde Øine, skrigende: „Gjør Forbedring, Du Djævelens Barn, Du Sjælemorder!“ medens andre skreg: „Anraab Jesu Navn!“ En stor Del af Hoben begav sig nu hen til Præstegaarden, hvorhen Aslak Rist straks efter ogsaa førte Præsten, stadig stødende til ham „for at støde Djævelen ud af ham“. Jeg skal straks ogsaa føre Læseren hen til Præstegaarden, naar jeg har skildret, hvad der videre gik for sig ved Handelsstedet.

Efter at man havde mishandlet Ruth og Bucht, blev førstnævntes Hus, efter at alle Rum var opbrudte og Vinduerne ituslagne, efter Aslak Hætta's Befaling plyndret for det meste Løsøre, undtagen Møblerne, der blev sønderslaaede, medens Resten udbragtes og nedpakkedes i de medførte Pulke; endogsaa de mindste Skuffer og Æsker plyndredes; lige saa udtoges fra Kramboden Kaffe, Sukker, Krudt og Hagel. Derpaa befalede Aslak Hætta, med Tilføiende, at enhver, som ikke efterkom Befalingen, vilde blive dræbt, at Huset skulde opbrændes. Han selv huggede Brænde dertil, som andre bar ind i Huset. Antændelsen udførtes af Peder Olsen, ved at lægge Ild under et i et af Værelserne staaende Skab. Da Vinduerne var udhuggede, gav Luftstrømmen snart Ilden rig Næring, og inden kort Tid stod hele Bygningen i Lue.

Udenfor stod en Del af den rovgjerrige Flok og spiste en stor Roe, som man havde funden i Kramboden, medens der under megen Munterhed blev fortalt, hvor seiglivet Bucht havde været, og hvorledes man endelig havde faaet Livet af ham. „Laan mig Din Kniv, Peder Olsen,“ sagde Thomas Eira, „til at skære Roen med; paa min er der Djævleblod, med den har jeg stukket Ruth og Bucht.“

Imidlertid havde Aslak Hætta ogsaa været virksom paa anden Maade, idet han gav en Flok Befaling til at gaa over

Elven til de der fastboende, piske dem og føre dem til Præstegaarden. En tilfældig Tilreisende, der kom for at handle med Ruth, blev ligeledes bunden og ført til Præstegaarden. Denne var derfor efterhaanden bleven opfyldt af Mennesker.

Da Præsten havde forladt sin Kone og de andre to Kvinder, aflaasede disse Døren. Snart kom en Flok af de vilde Mennesker til Præstegaarden, gik rundt om den, idet de med deres Stave bankede paa Væggen, og begyndte derpaa at slaa Vinduerne ind. Fruentimmerne flygtede fra det ene Værelse til det andet, til sidst ind i Spisekammeret, men efter at ogsaa her Vinduet var slaaet ud, og efter at den ene af Præstegaardens Døre var opbrudt, kunde det ikke nytte længer at forsøge Flugt; de gik derfor Voldsmændene i Møde i Køkkenet. De blev førte ind i Stuen og frygtelig piskede. Efterhaanden førtes flere og flere der ind, især Kvinder, og alle blev paa det grueligste mishandlede.

Præsten var, som vi har set, af Aslak Rist ført hen uden for Præstegaarden. Han søgte at faa en Samtale i Gang med Aslak, for at forhale Tiden, idet han stadig haabede, at en eller anden af Beboerne kunde være ilet til Autzie for at hente Hjælp; han prøvede paa lidt efter lidt at drage Aslak hen i Retning ad Johannes Mathisen's Gaard, for muligvis derfra at faa sendt Bud til Autzie; men det lykkedes ikke. Af Aslak og andre blev Præsten igjen dreven tilbage til Præstegaarden, hvor Aslak atter begyndte at besværge Djævelen i Præsten. Denne frøs meget i den strænge Kulde (÷ 35° C.), da han var barhovedet og kun iført Slobrok, hvorfor han bad Aslak om at maatte laane dennes Yderpæsk, som Aslak ogsaa trak af sig, idet han tillige gav Præsten Skindhandsker og Hue. Dette var til stor Held for Præsten under de senere Mishandlinger.

I Præstegaarden fortsattes imidlertid Ødelæggelsesværket. Med Stave og Økser sloges Vinduesstolperne bort og Rammerne ud, og Mængden krøb ind gjennem Aabningerne. Nu blev ogsaa Præsten ført ind i Værelset, hvor de øvrige blev piskede. Han

bad de vilde Mennesker om at skaane Kvinderne. Han faldt paa Knæ og bad høit paa Norsk; de Rasende syntes at være tilfredsstillede, naar de blot hørte Jesu Navn. Nu begyndte der frygtelige Scener. Alle blev piskede paa det blotte Legeme, for at den gamle Adam kunde dræbes. Præsten og Handelsmandens Dreng blev bundne om Fødderne, trukne omkring paa Gulvet under Skrig, Hujen og Forbandelser, og piskede med de fra Renbyen medbragte Ris. Den høie Krave paa Pæsken og Huen afbødede mange Slag, som tildeltes Præsten, men til sidst rev man Huen og Vanterne af ham, saa at han snart blødte paa Ansigt og Hænder. Kvinderne blev kastede om paa Gulvet, man satte sig paa dem og piskede dem paa den blottede Krop, paa Hovedet og i Ansigtet, saa de hovnede op eller blødte; flere besvimede. I Pauserne mellem Piskningerne maatte Ofrene lægge sig paa Knæ og anraabe Jesu Navn. Aslak Rist havde Opsynet under hele denne Akt, medens Piskningen især udførtes af Kvinder. Naar Præsten bad sin Kone og de øvrige Ulykkelige om at være taalmodige og have Tillid til Gud, syntes Voldsmændenes Raseri at optændes, idet de da fordoblede deres Mishandlinger. Præsten blev behandlet med størst Grusomhed; ofte troede de andre, at han var død. Et infernalsk Spektakel, Hujen og Hylen, Raab og Skrig dannede det passende Akkompagnement til den forfærdelige Scene, der vedvarede i flere Timer. Peder Olsen stod Vagt uden for Vinduerne, for at ingen skulde undslippe gjennem dem, og slog med en af de udhuggede Vinduesposter enhver, som indenfor nærmede sig Vinduerne.

Igjennem Døren saa man paa Køkkenets Væg et lysende Skin. Det var Ruth's Hus, der brændte. Præsten bad Aslak Rist om et Øieblik at løse Linen om hans Ben; Aslak opfyldte denne Bøn og førte Præsten ud paa Køkkentrappen, pegede mod det brændende Hus og sagde: „Der kan Du se, Præst, hvorledes de Ubodfærdige brænder i Helvede; hvis Du vil ydmyge Dig under Aanden, skal Du faa Lov til at leve."

En Del forlod nu Præstegaarden for at fortsætte Plyndringen af RUTH's Krambod. Der indtraadte en længere Pause i Piskningen. Men de bundne blev ikke løste, og ingen fik Lov til at forlade Værelset. Da Huset næsten var nedbrændt, begyndte atter Piskningen og Mishandlingen som før, dog gik det nu især ud over dem, der var førte ind fra de omkringliggende Huse. Vilde, vanvittige Hyl, Forbandelser og Smerteskrig fyldte atter Rummet; de, som ikke var ivrige nok til at piske, blev selv slaaede med Ris over Hovedet af de andre.

Klokken 3 om Eftermiddagen lød Raabet udenfor: „Autziefolkene kommer!" Inde i Stuen gjenlød det: „Autziefolkene kommer!" De ulykkelige, mishandlede Ofre aandede atter op: „Hjælpen kommer!" „Ingen maa forlade Værelset," bød ASLAK RIST; en Mand blev sat som Vagt ved Døren, medens de øvrige Voldsmænd samlede sig uden for Præstegaarden.

Om Formiddagen var en lille Gut kommen løbende hen til JOHANNES MATHISEN og havde fortalt ham, at RUTH og BUCHT var dræbte. JOHANNES spændte øieblikkelig sine Skier paa og ilede til en Renby, hvorfra han i største Hast kjørte til Autzie.

Han ankom her noget før Middag og underrettede Beboerne om, hvad der gik for sig i Koutokæino, og at man øieblikkelig maatte drage af Sted, for at komme de endnu levende til Hjælp. Ved en heldig Omstændighed var ganske tilfældig alle Beboerne til Stede, da Underretningen kom, og havde tillige Rener paa Pladsen, da de netop samme Eftermiddag skulde kjøre Ved og Hø; tilfældigvis var ogsaa netop nogle Fjældlapper nærværende. Alle var straks villige til at drage til Koutokæino, og saa snart det lod sig gjøre, kjørte man af Sted. Der var i alt 16 Mænd og 3 Kvinder. Tre af Mændene var forsynede med Geværer, de øvrige væbnede sig med Birkestave.

Omtrent Kl. 3 kom man til Koutokæino. I Nærheden af Kirken blev Renerne bundne, og Flokken begav sig til Fods hen imod Handelsstedet. Ilden lyste i den begyndende Skumring fra

det snart nedbrændte Hus. Foran Ilden saa Autziefolkene en Flok Mennesker komme dem i Møde, alle bevæbnede med Birkestave. Da begge Parter var komne hinanden saa nær, at de kunde forstaa hinandens Tale, hørte Autziefolkene de Aandelige raabe til dem, om de vilde ydmyge sig for dem. Kirkesanger Clement Gundersen, der gik nogle Skridt foran de øvrige af Autziefolkene, forlangte, at de Aandelige skulde sende en Mand, for at

Johannes Mathisen Hætta.

begge Parter i Fred kunde samtale. Der kom intet Svar, men under vilde Hyl stormede Aslak Hætta i Spidsen for sine Trosfæller frem mod Clement Gundersen. „Vogt Dig, eller jeg skyder," raabte Clement og affyrede Geværet, men uden Virkning, da det ved en Feiltagelse kun var ladet med løst Krudt. I samme Nu laa begge Partier i Haandgemæng. Skuddene knaldede, og bragende foer Stavene imod hverandre. Clement Gundersen blev slaaet i Hovedet, saa han sank i Knæ. Aslak Hætta søgte at

gribe ham i Struben og rev ham til Blods i Ansigtet, men CLEMENT var saa heldig at faa to af ASLAK's Fingre i sin Mund, og uagtet han næsten var bevidstløs, bed han saaledes til med Tæn-

CLEMENT GUNDERSEN.

derne, at ASLAK skreg af Smerte og ikke kunde komme løs. I det samme gav JOHANNES MATHISEN ASLAK et saadant Slag over Hovedet, at han besvimede, hvorefter CLEMENT slap Taget

og kom til sig selv igjen. Han tog nu Aslak's Stav og slog om sig til høire og til venstre. Der vankede blodige Hug i dette Slag. Men skjønt de Aandelige var dobbelt saa talrige som deres Modstandere, maatte de til sidst bukke under; saa godt som alle blev slaaede til Besvimelse; et Par af dem, nemlig Ole Somby og Marit Rasmusdatter Spein, blev endogsaa kvæstede saaledes, at de døde kort efter.

Autziefolkene havde vunden en glimrende Seir, om end de selv havde faaet mange drøie Slag. Koutokæino var reddet fra at gaa totalt til Grunde.

De i Præstegaarden indespærrede Ulykkelige var atter fri. De sank alle paa Knæ, og en inderlig, brændende Takkebøn opsteg til Himlen.

De paa Marken bevidstløs liggende Forbrydere blev bundne om Ben og Hænder og paa Pulke og Kjælker trukne hen til Præstegaardens Stabur, hvor de blev indespærrede. Nogle faa af Voldsmændene, hvoriblandt Aslak Rist, var undslupne, men blev senere indhentede og fangne.

De fra Handelsmandens Hus og Krambod udbragte Sager var blevne kastede paa Ilden, saa snart man fik Autziefolkene i Sigte, „for at de ikke skulde komme andre til Nytte, hvis de Aandelige skulde blive overvundne".

Ruth's Legeme fandtes paa det Sted, hvor han var falden, stivfrossent og bedækket med Blod. Nogle af Bucht's Ben fandtes i Ruinerne af det nedbrændte Hus.

Uden for Staburet blev der sat Vagt. Indenfor larmede de vilde Mennesker, skjældte og bandede, hylede og skreg, angrede, at de ikke havde dræbt flere, og ønskede sig kun fri, for at kunne gjøre det. De stakkels smaa Børn, hvis Mødre var der inde, skreg ynkelig: „Slip Moder løs, slip Moder løs!"

Det var næsten ikke muligt at faa Rener og Folk til at transportere Fangerne til Alten, da de fleste af Egnens Lapper

var dragne bort i Forfærdelse over de frygtelige Begivenheder. Først Onsdag Aften kunde de komme af Sted. Onsdag Morgen sang Præsten og hans Nærmeste en Takkesalme uden for Staburet og holdt Bøn, saa at Fangerne kunde høre det.

Vinduerne i Præstegaarden maatte i Begyndelsen tildækkes med Planker og Renskind, saa at der var aldeles mørkt i Værelserne. Kulden var fremdeles saa stræng, at man i de utætte Værelser stadig maatte gaa med Pæsk paa.

Voldsmændene forlod deres Rener uden Bevogtning, 3000 adspredtes, streifede vidt omkring og gjorde megen Skade ved at opspise de Fastboendes Høbeholdninger.

Flere ansete Mænd stillede sig i Spidsen for en Indsamling til Fordel for saa vel de Skadelidte som de kjække Redningsmænd. Der indkom omtrent 6000 Kroner; heraf fik bl. a. Clement Gundersen 120 og Johannes Mathisen Hætta 80 Kroner. De havde uden Tvivl fortjent en større Belønning for deres mandige og smukke Daad.

I den store Retssag, som fulgte efter, blev i alt 33 Personer tiltalte for Mord, Mordbrand, Vold paa Person og Gods etc. Ved Høiesteretsdommen blev 5 dømte til Dødsstraf, nemlig Aslak Hætta, Lars Hætta, Mons Somby, Elen Skum og Henrik Skum; 8 til Strafarbeide paa Livstid, hvoriblandt Aslak Rist, Thomas Eira og Aslak Somby. De øvrige til Strafarbeide paa længere eller kortere Tid.

Dødsdommen blev imidlertid kun fuldbyrdet paa Aslak Hætta og Mons Somby, der blev henrettede i Alten den 14de Oktober 1854. De røbede under Sagen ingen som helst Anger og fastholdt til det sidste deres Paastand om ingen Forbrydelse at have begaaet, men at have handlet som af Gud udvalgte Redskaber i Forsvar af Aandens Sag og i Kamp mod de Uomvendte. Over 1000 Mennesker havde samlet sig ved Retterstedet, deriblandt en hel Del Koutokæino Lapper; en Troppeafdeling havde

ledsaget de Dødsdømte fra Tromsø. Mons gik til Retterstedet lige saa rolig, som han hele Tiden havde været i Arresten, og han lod sit Hoved falde uden at ville erkjende at have begaaet nogen Synd og uden at ville modtage Sakramentet. Aslak har

Lars Jakobsen Hætta.

vistnok lige til det sidste staaet i den Formening, at han vilde blive benaadet. Først da Mons var bleven henrettet — der hengik omtrent en Time mellem begge Exekutioner — sank han fuldstændig sammen, og paa Veien til Skafottet hylede og skjælvede han krampagtigt, ja satte sig endog til Modværge, saa at

han med Magt maatte overmandes. Ogsaa han døde uden at ville høre Tale om Bod eller Sakrament.

Lars Hætta blev paa Grund af sin unge Alder benaadet med livsvarig Tugthusstraf. I Straffeanstalten i Kristiania lagde man snart Mærke til hans gode Begavelse og exemplariske Opførsel. Et Par formaaende Mænd fik Interesse for ham, skaffede ham Undervisning i flere Retninger, og han tilegnede sig de forskjellige Kundskaber saa hurtigt, at han i Fængslet oversatte paa Lappisk en Bibelhistorie, det nye Testament, Salmebogen og en Del mindre Bøger, Oversættelser, der, reviderede af kyndig Haand, er udkomne i Trykken og endnu i vore Dage benyttes af hans Landsmænd. Paa Grund af de Fortjenester, han derved indlagde sig, og da hans Opførsel i det hele taget stadig var rosværdig, fritog Kongen ham i 1867 for videre Straf. Han bor nu i Koutokæino, fremdeles sysselsat med literære Arbeider.

Den ubønhørlige og fortjente Haardhed, hvormed Øvrigheden tugtede hine Voldsmænd, slog som et Lyn ned i hele Befolkningen, og endnu i vore Dage gyser man, naar man tænker paa hin frygtelige Novemberdag og Drabsmændenes sørgelige Skæbne.

Vi har nu fulgt Bevægelsen fra dens Ophav til dens Ende. Det vil være klart, at den i sin inderste Grund er et Udslag af religiøse Grublerier, der senere parrede sig med Hovmod og Herskesyge, ligesom i Slutningskatastrofen ogsaa øiensynlig egennyttige Motiver og personlig Hævnlyst var medvirkende. At Bevægelsen kunde naa saadanne Dimensioner og føre til saadanne Følger, lader sig forklare, naar man kjender Lappernes levende Fantasi, deres for dybe Indtryk modtagelige Sind, og dertil føier den den Gang sparsomme geistlige Betjening samt Lappernes forvirrede Begreber om Lov og Øvrighed, der ikke lod dem indse,

at de, som paa Embeds Vegne optraadte kraftigt mod dem, handlede af renere Hensyn end Lyst til at skade og fornærme dem.

Men i alle Fald danner det Billede, jeg her har oprullet for Læseren, et enestaaende, mærkeligt Blad i vort Aarhundredes Historie, mere ligt en fantastisk Digtning end en tro Gjengivelse af virkelige Tildragelser for kun en Menneskealder siden.

XIII.

Paa Reise.

Koutokæino, den 15de Marts 1883.

„Wenn jemand eine Reise thut, dann kann er was erzählen" — det er en saadan pæn og passende Begyndelse for en Reiseskildring, disse den gamle Wandsbecker Digters bevingede Ord, og derfor begynder jeg med dem. Ikke alene slipper jeg derved at bryde mit Hoved med selv at finde paa en pyntelig Introduktion, men jeg følger da ogsaa en god gammel Skik; thi har ikke i adskillige Snese Aar omtrent hver anden Forfatter af lange Beretninger om korte Reiser disket op med Claudius's Sentens?

„Wenn jemand eine Reise thut, dann soll er was erzählen" — siger De formodentlig, hvis denne „jemand" er identisk med Deres ærbødige Forfatter, der nu saa længe har opvartet Dem med den tynde Suppe, som han i sine tidligere Breve har forsøgt at koge paa de Koutokæino Pølsepinde, at De begjærlig efter lidt Afveksling har al Grund til at fordre, at han ikke forsømmer at berette om de mærkelige Ting, som han oplevede og saa paa sin Reise til — ja, det skal De faa at vide siden. For Resten be-

høver De ikke at nære nogen Frygt for, at han skulde føle denne Forpligtelse som nogen trykkende Byrde, thi

„Wenn jemand eine Reise thut, dann muss er was erzählen" — jeg ved ikke, om De kan stoppe Niagaras brusende Fald, men jeg ved, at det er lettere end at standse den Talestrøm, der vælder ud af en Reisendes Mund, naar han er vendt tilbage fra sin Reise, selv om denne kun var halv saa lang som fra Gadens ene Ende til den anden. Oprigtig talt, Kjære, er det ikke en af Reisens største Nydelser at gaa omkring med den Tanke: hvad kan man nu ikke fortælle, naar man kommer hjem? Løber man ikke med Tungen ud af Halsen fra det ene apokryfe Museum til det andet, klatrer man ikke i sit Ansigts Sved op til det ene Udsigtspunkt høiere end det andet — ikke just fordi man egentlig har Interesse for dette eller Forstand paa hint, men blot for hjemme at kunne fortælle derom? Vi er i det Kapitel alle i nær Slægt med Mester Gert Westphaler; reis blot saa langt, som en Cigar brænder, straks maa det frem: „Jeg gjorde en Gang en Reise fra Haderslev til Kiel; denne Reise glemmer jeg aldrig, osv. osv." Jeg er i den Henseende ikke bedre end andre — nødig vilde jeg rigtignok nu, at De skulde sige til mig, som, ja hun hed formodentlig Leonora, sagde til Holberg's udødelige Barber: „Nu kan I fortælle min Kat Resten af Historien" — og De har selv i mit sidste Brev set, at jeg endog i Sneørkenens Ensomhed ikke kunde lade være at prale med, at jeg har været baade her og der i Verden.

„Wenn jemand eine Reise thut" — Kjære, bliv ikke utaalmodig, jeg skal straks tage fat — saa altsaa „kann, soll, muss er was erzählen" — nu tror jeg, at jeg tilstrækkelig har dokumenteret min Berettigelse til at fortælle det, jeg nu vil fortælle.

Denne Dokumentation kunde gjærne have været borte, mener De. Aa ja, jeg mener det samme. Men da jeg dog nu har haft det Besvær at udtænke og nedskrive den, saa lad den staa. De kan springe den over, naar De læser disse Blade næste Gang.

Saa, efter at nu Ouverturen er spillet, kan der gives Signal til, at Tæppet skal gaa op. Men hvad hedder egentlig Komedien, og hvorom handler den?

Det vil De efterhaanden faa at vide i Løbet af Komedien. En Forfatter maa sørge for at holde sin Læser i Spænding. Foreløbig skal jeg dog imødekomme Deres Nysgjerrighed saa vidt, at jeg røber for Dem, at Begyndelsen foregaar i Koutokæino.

Personerne er Lensmanden, en Forstmand fra Bossekop, Forfatteren, to Lapper og syv Rener, diverse Pulke, Kofferter og Madkasser. Den levende Part af Personlisten er, dels ved Naturens, dels ved Kunstens Hjælp, iført Renens varme Pels; Kofferterne og Kasserne er forsvarligt nedpakkede i Bagagepulkene. Straks efter Middag skal Reisen begynde. Et uventet Besøg, som indtraf straks før Middag, forpurrede imidlertid Realisationen af denne vor Plan. Den sjældne, men derfor just egentlig ikke velkomne Gjæst var en orkanagtig Storm fra Syd, en af dem, der paa de meteorologiske Kaart betegnes ved en Pil med fem Tværstreger. Den kom ikke som sædvanlig med Skyer og Sne eller Regn i Følge; nei, Solen stod smilende paa den rene, blaa Himmel og betragtede med synlig Fornøielse den lystige Leg, som de galopperende Luftmasser opførte paa Jordoverfladen. Der var rigtignok ikke meget her, som Stormen kunde lege med; der var lidt Sne og under den lidt Sand; men der var ikke et Snefnug, ikke et Sandskorn, som ikke maatte med i den kaade, hvirvlende og feiende Runddans, som Vinden, hvinende og pibende mellem Husenes Hjørner, selv præsterede Musiken til. Op ad den bageste Side af Synskredsens Bakker kom de farende, disse Skyer af Sand og Sne, saa at Bakkerandene stod indhyllede i en tæt Taage; i strygende Karriere foer de derpaa ned ad Skraaningernes forreste Side, hen over de store Flader, hvor ingen Modstand mødte dem. Men kun umiddelbart ved Jordens Overflade, til en Alens Høide eller saa omtrent, foregik denne lystige, vilde Jagt; man havde derfor et fuldstændigt Overblik over den, og det var et lige saa

pragtfuldt som sjældent Syn at betragte dette hvide, urolige Hav, hvis Bølger i Solskinnet glinsede som Sølv.

Vi havde allerede taget en rørende Afsked med vore tilbageblivende Venner; alle de ved en saadan Leilighed brugelige og passende Ønsker og Løfter var blevne udvekslede; men da vi trods vor ustyrlige Lyst til at komme af Sted, dog ikke kunde lade være at gjøre den triste Erfaring, at vi, saa snart vi satte Foden uden for Døren, maatte anspænde alle vore Kræfter for ikke at gaa samme Vei som Sneen og Sandet, kunde vi ikke andet end bøie os for det Faktum, at en Reise i den lave Pulk lige stik imod en saadan fygende Storm — De skjønner nu, at Reisen gaar mod Syd — hører til de ubehagelige Tilfælde, som Livet byder En under Navn af Umuligheder. Reiseklæderne maatte af igjen.

Stormen muntrede sig hele Natten igjennem og en god Del af den følgende Dag med, men hen ad Middag lod den til at have blæst sin værste Hidsighed af sig, og tilsyneladende træt og udmattet formaaede den kun af og til at istandbringe et kraftigt Pust. Vi havde atter Reiseklæderne paa og tog paa ny Afsked.

Skal jeg nærmere udmale, hvorledes Afreisen gik for sig? omtale alle dens uforudsete Fortrædeligheder, skildre den Hurlumhei, der opstod, da netop i Afgangens Øieblik hele Raiden med vor Bagage indfiltrede sig til en uopløselig Klump, som man først efter lang Tids Arbeide fandt Begyndelse og Ende paa? Aa nei, naar jeg betænker, at jeg trods mine mange Ord endnu ikke er kommen saa vidt, at Reisen overhovedet er begyndt, og naar jeg dertil lægger, at det er en Reise paa hele ni Dage, som jeg har sat mig for at skildre, saa maa jeg nok i Fremtiden gaa noget mere summarisk frem, ikke dvæle ved uvæsentlige Bagateller, men holde mig til Hovedsagen uden at gjøre de mange Sidespring, der hidtil har givet min Fremstilling en vis Lighed med Renens Maade at løbe paa.

For altsaa at bøde paa min hidtidige, TRISTAM-SHANDY'ske Sendrægtighed, gjør jeg nu et stort Spring: 5—6 Timer frem i Tiden, 3--4 Mil frem i Rummet. Saa langt er vi nu naaede Syd for Koutokæino; vi er paa en Elv, hvis Navn De, hvis De ikke har andet at bestille, kan øve deres Taleorganer til at udtale: Bievjavæijokka. Eller rettere, vi skulde have været paa Elven, men vi er der des værre ikke. Der er noget andet paa Elven, som forhindrer os fra at være der; noget, som under normale Forhold pleier at være i Elven. I de sidste Dage er der i disse Egne falden store Snemasser, hvis Tryk paa Isen har tvunget en Del af Vandet op paa denne, saa at det nu er en Elv i to Etager; den ene flyder i sit sædvanlige Leie, den anden paa den førstes Isloft. Pulken er rigtignok baadformet, og Renen en god Svømmer, men des værre tillader de faktiske Forhold og navnlig Tyngdens ubønhørlige Love mig ikke at gjøre Renreiserne endnu mere eventyrlige, end de er i Virkeligheden, ved ogsaa at lade dem gaa for sig paa det vaade Element. Da vi altsaa ikke kunde benytte dette, og da af de øvrige tre af den før-kemiske Tidsalders Elementer heller ikke Luften — vi havde ingen Flyvemaskine — eller Ilden — vi havde lige saa lidt noget Lokomotiv — stod til vor Disposition, maatte vi bruge det fjerde og sidste Element, nemlig Jorden. Det vil sige, vi maatte søge at bane os Vei langs Elvens kratbevoksede og bakkede Bred. Aftenen var mørk og tyk, Stormen og Snefoget begyndte med fornyet Kraft at gjentage Gaarsdagens Extravagancer, og kun en Gang imellem tittede Fuldmaanens runde, joviale Ansigt frem mellem de jagende, sorte Uveirsskyer, og kastede et Par Minuters Lys ned over vor besværlige og langsomme Færd i det ufremkommelige Terræn. Snart sank Renerne til Skuldrene ned i den dybe, løse Sne, snart maatte hele Karavanen gjøre Holdt, fordi den første i Rækken var kjørt fast mod et Træ. Nu op ad Bakke, nu ned ad Bakke; nu ned i Huller, nu op af Huller. Mine store Snebriller blev hurtigt ved Vindens, Sneens og Ansigtsvarmens forenede Hjælp

bedækkede med et Isbelæg, der som optisk Instrument betragtet havde den mislige Egenskab at gjøre mig aldeles blind. Da jeg derpaa med megen Møie havde faaet Brillerne løs fra de under Huen gjemte Øren — De maa huske, at Hænderne sidder i Monstra af Vanter, og at Tømmen under ingen Omstændigheder maa slippes — og med ikke mindre Besvær praktiseret dem, jeg mener Brillerne, ned i min ene Vante, opdagede jeg snart, at jeg var kommen fra Dynen i Halmen; thi de af Stormen piskede smaa Snekorn eller Iskjærner foer ind i Øinene med en Virkning, som om det havde været skarpkantede Sandskorn, og forvoldte en saa skærende Smerte, frøs endogsaa fast med Øienhaarene, at jeg til sidst maatte lukke Øinene aldeles til og ganske overlade det til min Rens Forgodtbefindende, hvorhen og hvorledes den vilde transportere mig. Saadanne Smaating, som at hele Skjægget forvandler sig til en eneste Isklump, taler jeg slet ikke om; thi det hænder hver Gang, man reiser. Men for ikke at lade Skildringen af disse Gjenvordigheder vare lige saa længe, som selve disse varede — kort og godt: sent paa Natten kom vi endelig til Fjældstuen Aidejavre.

Disse Fjældstuer er Lapmarkernes første Rangs Hoteller — er Deres Fordringer mere beskedne, for at tale i Reisehaandbøgernes Sprog, kan jeg anbefale Dem et af Røg og Lapper og Hunde og adskillige andre Væsener opfyldt Telt eller, s'il vous plait, en Hule i Sneen. Men som alle Vegne, staar man sig ogsaa i dette Hjørne af Verden bedst ved at tage ind i de bedste Hoteller. Man faar i disse Fjældstuer en udmærket Renboeuf, en aldeles excellent Renbouillon og Toddy efter Behag og Trang — NB. hvis man selv medfører de nødvendige Ingredienser, Redskaber og Beholdere. Men De kan være overbevist om, at den bedste Ret ved Kongens Taffel ikke paa langt nær smager Dem saa godt, som vor Boeuf og vor Bouillon og vor — nei vore Toddyer smagte os denne Aften og alle de senere Aftener, der ligesom denne fulgte paa en anstrængende Dag. Se paa os tre,

som sidder i den lille mørke og lave Stue, hvis Bjælkevægge De næppe kan skimte i Belysningen af vort medbragte og i en Flaskehals placerede Lys, der svagt sekunderes af de hendøende Gløder paa Arnestedet, hvor vi har tillavet vort frugale Maaltid — De har aldrig paa Slottet i de straalende Lysekroners blændende Skin set tre Ansigter, der mere talende var et Udtryk for Lensmandens Yndlingssentens: „Das Leben ist schön" („aber kostspielig," føier han undertiden til, naar han er ved den anden Toddy).

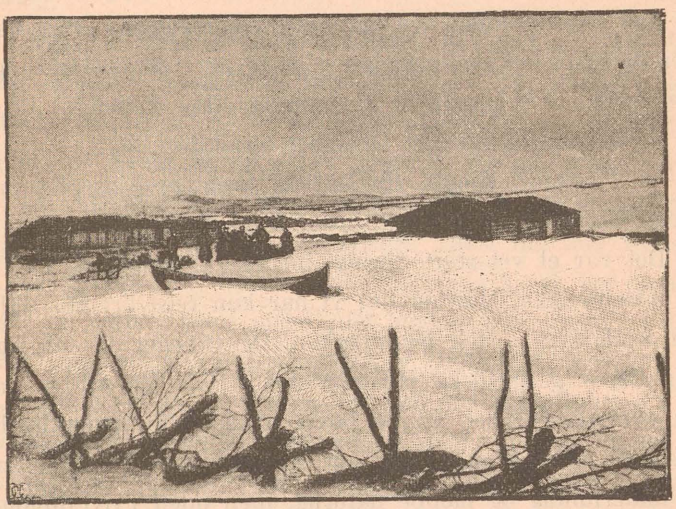

Fjældstuen Sitsjajavre.

Der bliver lagt Hø ind paa Stuens eneste Seng — en ved Væggen staaende Trækasse — og der bliver bredt Hø ud paa Gulvet, og snart sover vi alle saa trygt og sødeligt, som laa vi i Edderdunsdyner og bag Silkeforhæng.

Et nyt Spring bringer os atter adskillige Mil fremad, men denne Gang mod Øst: vi er næste Formiddag ved Fjældstuen Sitsjajavre, hvoraf De her ser et Billede. Her er for øvrigt ganske som i Aidejavre; de samme smaa, tarvelige Bygninger, det samme ensformige Landskab trindt omkring. Efter et kort

Ophold kjører vi videre i sydlig Retning, og vi kjører over Tsjurgimjavre og Gamasjavre og Stuorgoattemjavre og en hel Del andre Javrer (javre betyder i Lappisk Indsø).

Oppe paa en Bakke ligger der et løierligt Bygningskomplex: to parallele og symmetriske Længdefløie, forenede paa hver Side ved høie Pallisadevægge med Porte. Her holder vi vort Indtog; vi er i Neckela. Den ene Fjerdepart af Stuen optages af en vældig, muret Kamin, hvor et lystigt Baal af Fyrretræ flammer og knalder. Vi hører et Sprog, som ikke er Lappisk, men som lyder lige saa fremmed, om ikke saa velklingende. Paa Væggen er der opslaaet Bekjendtgjørelser i dette og i det svenske og i et tredie Sprog, hvis Bogstaver vi endogsaa ikke kjender.

Hvor har jeg nu ført Dem hen? spørger De.

Til Rusland, Kjære, til Czarens mægtige Keiserdømme, til Knutens Territorium og Nihilismens Hjemstavn.

Det var et vel stort Spring, mener De rimeligvis.

Aldeles ikke, Høistærede; vi har kun reist fire Mil, siden vi forlod Sitsjajavre. Men jeg mærker, De trænger til, at jeg opfrisker Deres geografiske Hukommelse. Hvis De vil se paa et Kaart over disse Egne, vil De finde, hvad De formodentlig havde glemt eller maaske aldrig før lagt Mærke til, at Rusland paa en høist underfundig og næppe naturlig, men uden Tvivl diplomatisk rigtig Maade lader Finland kile sig langt ind mod Vest mellem Norge og Sverige, saa at kun en smal Strimmel paa faa Mils Brede skiller Rusland fra Bunden af de norske Fjorde paa denne Kant, og saaledes at De, naar De tidlig om Morgenen forlader Koutokæino, om Aftenen kan lægge Dem til Ro i Karesuando med Bevidstheden om paa een Dag at have været baade i Norge, Rusland og Sverige. Jeg ved ikke, om De forstaar saa meget Fysik, at De er fortrolig med Theorien for Kilen — dette uskyldige Apparat er nemlig for længst blevet annekteret af Fysikerne, der titulerer det „enkelt Maskine“ og sætter det i Familie med Knive og Naale — men det var ikke herom, vi skulde tale; De

har i hvert Fald set, hvorledes Arbeidsmanden uden Anelse om Theorien forstaar at udnytte Kilens praktiske Brugbarhed. „So ein Ding muss ich auch haben" — des værre ved jeg ikke, hvad det hedder paa Russisk — har Rusland formodentlig sagt i klar Erkjendelse af Kilens Theori og Anvendelse, og forstaaet at praktisere sin finlandske Kile saa langt ind imellem de skandinaviske Tvillingriger, at — men tys, vi maa være forsigtige med, hvad vi siger, og huske paa, at der ikke er langt fra Rusland til Siberien.

Men for atter at komme tilbage til vort egentlige Thema: vi har, medens vi snakkede om Kiler, spist vor Middag i Neckela, ofret en Flaske Portvin for at drikke baade Czarens og Storfyrsten af Finlands Skaal og grundigt studeret de paa Væggene i det russiske, svenske og finske Sprog opslaaede Bekjendtgjørelser, blandt hvilke især Gjæstgiverstedernes Takst har lagt Beslag paa vor Opmærksomhed; vi har heraf bl. a. lært, at der paa disse Kanter af Verden gives noget, der hedder „en jungfru bränvin", og at denne mærkelige Artikel koster 15 Penniä; for „ett måltid mat, husmanskost" er Prisen 50 Penniä; en „eldbrasa" koster derimod bare 2 Penniä. Den sidste Vare var den eneste, vi lod os opvarte med; hvad den første angaar, saa var der her hverken nogen Jomfru, d. v. s. et stort Snapseglas, eller Brændevin, fordi denne Drik som Følge af en for Tiden kraftig, præstelig Indvirkning i disse Egne i hvert Fald officielt betragtes med skjæve Øine; Finnerne betegner den i deres Sprog endog som en Art Elixir des Teufels, men des værre er Navnet, birro kusta, alt for uhøvisk, til at jeg tør vove at oversætte det.

Men — endnu en Gang — for atter at komme tilbage til vort egentlige Thema: Sagerne er atter nedpakkede, Renerne forspændte, og vi kjører videre.

Egnen begynder nu efterhaanden at antage et mere venligt og afvekslende Udtryk; de golde eller i det høieste med tyndt Krat bevoksede Fjældbakker er ikke mere saa dominerende i

Landskabet, og snart er vi inde i de uhyre Skovstrækninger, der sammen med de „tusen sjöar" danner den Del af Europa, der kaldes Finland. Men da vi endnu i Aften skal være i Hätta, har vi ikke Tid til at tabe os i saadanne eller andre lige saa interessante Betragtninger; vi maa i lige Linie styre mod vort Maal.

I lige Linie: dette Udtryk maa De ikke tage i stræng bogstavelig eller mathematisk Forstand; thi da vilde De have et aldeles feilagtigt Begreb om Renens Maade at bevæge sig paa. De kan lige saa let faa Maanen til at løbe i en ret Linie, som De kan faa en Ren dertil. Nu en Bugtning til høire, nu en til venstre, saa igjen en til høire, og saa en til venstre, og saaledes uafbrudt: det er paa den Maade, at man her reiser i lige Linie. Veien bliver altsaa en af lutter Bugtninger bestaaende Slangelinie, og hvis De forstaar lidt Mathematik, saa er Forholdet omtrent dette: i Stedet for at gaa Diameteren, gaar Renen den halve Periferi, i Stedet for at danne en ret Linie, er Veien sammensat af lutter Halvcirkler, og De vil da ogsaa vide, at den derved bliver 1.5708 Gange længere, end den behøvede at være. Den ene Ren følger nøiagtigt den andens Spor; den Vei, som paa Nysne dannes af den først passerende Ren og Pulk, følges senere ufravigelig, hvor mange absurde Krumninger den end gjør, af alle i samme Rute reisende Rener og Pulke, lige indtil den udslettes af Sneveir eller Fog. Kommer en Ren af en sammenhørende Række af en eller anden Grund nogle Øieblikke bort fra den egentlige Vei, maa ogsaa alle de efterfølgende bort fra den; hvert Sidespring, den ene gjør, maa Efterfølgeren efterligne.

Men under min Omtale af Renens Hang til Digressioner er jeg selv, som De vil have bemærket, igjen kommen bort fra Veien. Altsaa hurtigt ind paa den igjen!

I den mørke, stjærneklare Aften kjører vi gjennem de store Skoves tause Haller, Nordlysets Straalespil bølger over vore

Hoveder, og mellem Granernes og Fyrrenes ranke, sorte Stammer blinker Fuldmaanens store, røde Skive frem.

Vi er i Hätta, Kirkestedet i Sognet Enontekis. Et i den senere Tid i disse Egne ofte nævnt Navn, fordi dette Sted er Midtpunktet for en religiøs Bevægelse, der i mange Henseender minder om det Røre, som Karesuando Præsten Lästadius hen imod Midten af dette Aarhundrede gav Stødet til, og som fik sit sørgelige Udslag i de blodige og vilde Mordbrænderoptrin i Koutokæino. Nogen egentlig Fare for en Gjentagelse af disse Udskeielser er der dog næppe; Lappernes koleriske, til et vist religiøst Sværmeri tilbøielige Sind er rigtignok fængbart som Krudt; men den ubønhørlige Haardhed, hvormed Øvrighedens Arm rammede hine Voldsmænd, lever endnu i alt for frisk Minde blandt Folket, til at der kan være Frygt for, at lignende religiøse Forvildelser hos vor Tids Lapper skulde kunne vokse til saadanne Dimensioner, som den Gang var Tilfældet. Men Lapperne fra Norge og Sverige reiser i Mængde til Hätta, hvor Præsten ved at lægge Haanden paa deres Hoved ikke alene giver dem selv Forladelse for alle deres Synder, men derved ogsaa tillige gjør dem saa hellige og ophøiede, at de nu i lang Tid har Evne til paa samme Maade at kunne uddele Syndsforladelse i ubegrænset Mængde til hvem som helst anden. Og det kan ikke nægtes, at det er en, om end kun svag Gjenklang af hine Tiders Vanvid, naar man nu f. Ex. ser den første, den bedste Lap, der slet ikke undser sig for, naar der er Leilighed, at stjæle sine Landsmænds Rener, reise omkring og byde de dertil Trængende Portioner af den Syndsforladelse, som han har hentet i Hätta. Det vilde føre mig alt for vidt, her at indlade mig paa en nærmere Omtale af alle de mærkværdige Ting, man jævnlig hører berette om, hvad der foregaar og læres i Hätta, eller at skildre de mange, i deres Beskaffenhed dels latterlige, dels næsevise, for ikke at sige uforskammede Forsøg paa ogsaa at paavirke de i de norske og svenske Nabosogne boende Ikke-Lapper. Somme siger, det er religiøs Fanatisme,

andre, at det er en forvirret Hjærne, som er Grunden til, at Bevægelsens Leder farer frem, som han gjør. Jeg skal ikke give mig af med at udgranske, hvad Aarsagen er; det er mig ogsaa temmelig ligegyldigt, og Dem formodentlig ikke mindre.

Skal jeg skildre Aftenen eller Morgenen i Hätta?

Saafremt De er en Ynder af Whist, kan jeg fortælle Dem, at vi tilbragte Aftenen i Gjæstgivergaardens lille Kammer med at spille adskillige Omgange. Hvem der vandt, og hvem der tabte,

Parti fra Hätta.

kan være det samme, da De dog ikke har set vore Kort og kan afgjøre, om Lensmanden havde Ret, da han paastod, at jeg burde have stukken med Ruderknægt, medens jeg mente, det var rigtigst at lægge Nien paa. Hvorledes vi fik fat i Kort i denne Pietismens Rede? spørger De. Vi havde saamænd været saa uskikkelige at tage et Spil med fra Koutokæino. Hvorledes vi turde sidde saa gemytligt ved vore Glas, kun et Par hundrede Skridt fra Præstegaarden? spørger De dernæst. Jo, jeg skal betro

Dem, vi havde faaet at vide, at Præsten var bortreist; thi havde han været hjemme, havde han sikkert trængt sig ind paa os for at examinere os, hvorvidt vi endnu hørte til de Ugudeliges Tal, og havde han da truffet os i Selskab med Kort og Glas, havde han uden Tvivl ikke alene skjældt os ud for Helvedes Gesandter og Djævelens Leiesvende, men rimeligvis ogsaa samlet Folk for at smide os ud af hans Rige. Men da sligt altsaa ikke var at befrygte, drak vi vor Toddy i gemytlig Ro, og efter Toddy er der intet, der smager saa godt som en kraftig Renbouillon, og

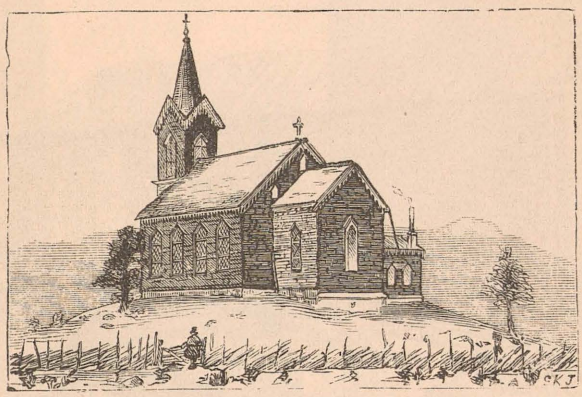

Kirken i Hätta.

efter denne gives der ingen lifligere Drik end Mælk, som der alle Vegne i Finland er Overflod paa. Anna minulle maido — bring mig Mælk — var det første og omtrent det eneste af det finske Sprog, som jeg lærte paa denne Tur.

Eller vil De hellere, at jeg skal skildre den herlige, pragtfulde Vintermorgen, som vi overraskedes med i Hätta? Den blaa Himmel og Solskinsglansen paa de hvide Marker, Fuglenes jublende Morgensang fra Naaletræernes Grene, det smilende Landskab med de store, prægtige Skove omkring Hedanjärvis*)

*) Järvi er den finske Form for det lappiske javre.

lange, isbelagte Vand — hvilken Modsætning til det fattige Landskab, som mit Øie i det sidste halve Aar har vænnet sig til! Halvt gjemte mellem Træerne skimtes de spredte Gaarde og Huse; høit op over dem rager den nye Kirkes slanke Spir; som den mærkværdig skjøn og sirlig staar der paa sin lille Høi, skulde ingen tro, at der i dens Indre fremmanes saa mørke Billeder.

Et savnede jeg her og senere i det ellers saa tiltalende og ynderige Finland. Her mangler Lappernes brogede Liv, deres farverige Dragt. Kun rent sporadisk mødte vi hist og her en

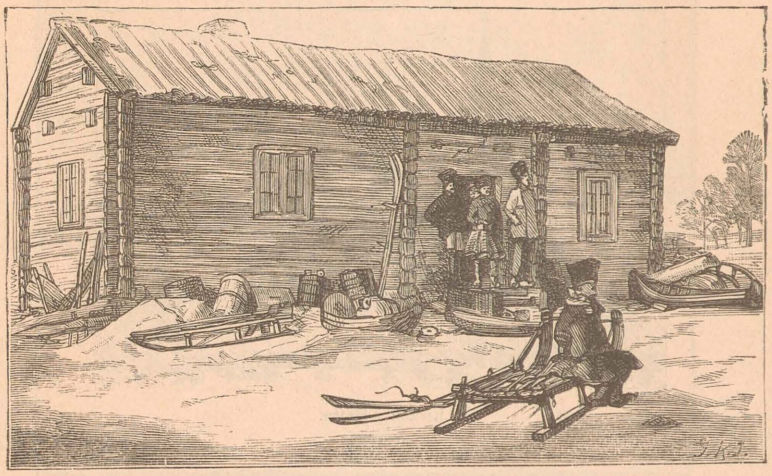

Gjæstgivergaarden i Hätta.

Repræsentant for dette Folk. Kjedelig og ensformig er Finnernes Dragt, kjedeligt og ensformigt Almuens Fysiognomi og Væsen. Mændenes sorte Pelshue og Kvindernes korte Jakke er det eneste typiske ved Dragten, der for øvrigt er lige saa triviel som den, man ser overalt i Europa. For Resten benytter Finnerne meget ofte, især paa Reiser, den lappiske Pæsk. Deres Fodtøi afviger fra Lappernes deri, at Komagerne og ofte ogsaa Skallerne er forsynede med Skaft; men ogsaa almindelige europæiske Støvler benyttes.

Lad mig her indskyde den Parenthes, medens Renerne spændes for, at det paa disse Kanter har sine Vanskeligheder at finde ud af, hvorledes man egentlig skal titulere de to Folkeslag, der sammen med Svenske og Nordmænd bebor disse Egne. Lapperne kaldes af Svenskerne Lapper, men af Nordmændene Finner, af Finnerne Lappalaiset, men selv kalder de sig Sabmeladsjak. Finnerne kalder sig selv Suomalaiset eller Landalaiset, men Nordmændene kalder dem Kvæner, Svenskerne Finner og Lapperne

Kvæner.

Laddeladsjak. Kan De hitte ud af denne babyloniske Sprogforvirring? for jeg kan min Sandten ikke.

Endnu et maa jeg ikke glemme, før vi forlader Hätta: jeg saa her — ja, hvad tror De? — en Hest. De ler maaske, men jeg kan forsikre Dem for, at jeg slet ikke havde betragtet et Mammuthdyr eller en Urokse, om saadanne Skabninger spadserede omkring i Hätta, med mere Interesse end denne Hest, den første, som jeg saa efter mere end et halvt Aars Forløb. Den syntes mig saa stor som en Kamel; mine Øine har nu saa længe været

vante til at betragte Renen som Dyreverdenens største Frembringelse.

Og saa af Sted. Og hurtigt maa det gaa; thi jeg er endnu

Jovel Velitallo, Kvæn.

ikke engang kommen to Døgn frem i Tiden, og der er over syv tilbage at berette om. Altsaa i Galop gjennem de pragtfulde, rimbelagte Naaleskove, i Galop hen over de endeløse, utallige Søer.

Siden vi er komne over den finske Grænse, kan vi ikke undlade at lægge Mærke til, at der ved hver Gaard findes en lille isoleret Bygning, hvis Aabninger er tilsværtede af Røg. Spørger man om, hvad det er, faar man til Svar, at det er Savna'en. For den, som ikke har læst Du Chaillu's elskværdige Beretninger fra disse Egne, vil denne Benævnelse være lige saa oplysende, som om jeg havde nævnt et hvilket som helst kinesisk Ord. Da jeg for et Par Maaneder siden læste den bekjendte Gorillajægers næsten utrolige Skildring af denne Indretning, var jeg overbevist om, at hans Fremstilling her udelukkende var sammensat af den Slags Uefterretteligheder, som man med et høfligt Navn kalder Usandheder. Men ved nærmere Efterspørgsel erfarede jeg, at Du Chaillu i dette Punkt kun har berettet den rene Sandhed. Savna'en er Badstuen; naar den bruges, er den opfyldt af koghede Dampmasser, der frembringes ved at hælde Vand paa Ildstedets glødende Stene. Her hen spadserer hver Lørdag Aften, selv i halvhundrede Graders Kulde, alle Kjøn og alle Aldre i den Paaklædning, som de har faaet forærende af Naturen, og her tager Herskab og Tjenerskab, Forældre og Børn, Bedsteforældre og Børnebørn, Greta og Eva Maria, Lars og Mattias sig en compagnie et Dampbad; efter at man dygtigt har pisket hverandre med Riskviste, tumler man sig bag efter udenfor et Par Gange rundt i Sneen for at afkøles. Tvivler De, saa kom selv og se eller læs Du Chaillu. Han siger:

„Badstuen dannes af et lille Træhus uden Vinduer; for oven findes en Aabning for Røgen. Midt i Rummet staar en Slags Mur, opført af løse Stene, der ophedes af et neden for anbragt Baal. Derefter slukkes Ilden, Kvinderne renser Stedet for Aske og Sod, og Røghullet tillukkes. Et stort Kar med Vand bæres ind; en Del smidige Birkegrene lægges deri, og med dem piskes senere Kroppen. Badstuen ligger for sig selv i nogen Afstand fra de øvrige Bygninger, for at disse ikke skal komme i Ildsfare, om Badstuen skulde komme i Brand. Hver Lørdag-

aften, baade Sommer og Vinter, ser man Røg strømme ud af Badstuen. Det er nemlig en ufravigelig Skik, at hele Gaardens Befolkning den nævnte Aften tager sig et Bad; thi Ugens Arbeide er da endt, og Søndagen staar for Døren. Efter Badet iører alle sig rent Linned og deres bedste Klæder.

Levende erindrer jeg mit første Bad en famille. En Lørdagaften sagde et Par unge Karle, netop som Pigerne var i Færd med at afslutte Rengjøringen af Badstuen: „Paulus, tag et Bad med os i Dag!“ „Ja, gjør det,“ udbrød de øvrige Tilstedeværende, deriblandt baade Faderen og Moderen til den store Familie. Veiret var bidende koldt, og Jorden bedækket med Sne, hvorfor jeg var glad over, at Badstuen ikke laa mere end et Stenkast fra Vaaningshuset. Fra mit Vindue saa jeg, hvorledes flere Piger ilede hen imod Badstuen i en Dragt, som med Undtagelse af Farven mindede mig om Afrika. Det undrede mig slet ikke, at de syntes at have Hast; thi det var omtrent 30 Graders Kulde. Straks efter kom tre temmelig gamle Kvinder fra en nærliggende Gaard og gik samme Vei; de to ældste havde dog gamle Skjørter om Livet. Senere kom flere unge Piger, og alle forsvandt de bag Døren. Flere gamle Mænd indfandt sig, og efter dem kom en Del yngre Karle og Børn af alle Aldre. Alle gik de ind i Badstuen; ingen af dem havde Klæder paa.

Omsider syntes jeg, det var Tid til at begive mig selv paa Vei. Jeg styrtede i Firspring ud fra mit Værelse, thi jeg var lige saa sparsomt paaklædt som de, der tidligere havde begivet sig til Badstuen. Jeg stødte Døren op og hilsedes velkommen af hele Selskabet. Heden var saa stærk, at jeg næppe kunde trække Veiret, og jeg bad om, at man foreløbig ikke vilde udvikle mere Damp. Den pludselige Overgang fra Kulden til en saadan Varme næsten tilintetgjorde mig. Da mine Øine havde vænnet sig til Mørket inde i Rummet, begyndte jeg ved Hjælp af det svage Lys, der trængte ind gjennem Dørens Revner, at gjenkjende mine Venners Aasyn. Der var flere Folk end sædvanligt, thi alle Na-

boerne havde indfunden sig for at bade sammen med Paulus. Til en Begyndelse satte jeg mig paa en af de laveste af de Bænke, som var opførte langs Væggene, men kort efter steg jeg op paa en af de høieste. Der hældtes mere Vand paa de hede Stene, og der udvikledes en saadan Mængde Damp, at den blev mig uudholdelig, saa at jeg maatte springe ned igjen og hvile mig i halvt siddende Stilling for at kunne aande mere frit. Gang efter Gang frembragtes mere Damp, ved at man hældte Vand paa Stenene, indtil den hede Luft til sidst blev i høi Grad trykkende.

Af og til øste vi Vand paa hverandre, hvad der frembragte en behagelig Følelse af Lettelse. Derpaa piskedes de Tilstedeværendes Rygge og Lænder med Kviste, saa det sved ganske stærkt derefter. „Lad mig piske Dig, Paulus," sagde en og anden lyshaaret Pige eller ung Karl, „og naar Du har faaet, hvad Du skal have, maa Du være saa god at piske mig." Efter omtrent en halv Times Forløb begyndte de Tilstedeværende at bortfjærne sig, efter at de først havde faaet en sidste Piskning og derefter var blevne overhældte med koldt Vand. Alle begav sig hjem lige saa nøgne, som de var komne. Det var med en overmaade behagelig Følelse af Velvære, at jeg forlod Badstuen, og den friske Luft gav mig nye Kræfter og oplivede mine Livsaander. Jeg rullede mig i Sneen ligesom de andre, og løb derpaa af alle Kræfter til Gaarden.

Naar man kommer i Hus, klæder man sig ikke straks paa, thi man maa efterhaanden afkøles og lade den stærke Transpiration standse. Jeg havde næppe været et Kvarter i mit Værelse, førend Døren pludselig aabnedes, og Husmoderen, som nu var paaklædt, traadte ind. Hun blev ikke i ringeste Grad forvirret ved at se mig, men talte med mig, som om jeg havde været iført i hvert Fald en Slobrok. Døren aabnedes atter, og ind traadte en voksen Datter og efter hende en anden. Jeg begyndte at frygte for, at hele Nabolaget skulde indfinde sig.

Damerne lod ikke til at føle sig generede; det samme kunde ikke siges om mig. Jeg satte mig alligevel paa en Stol, og en Stund samtalede vi om dit og dat. Derefter begav de sig bort, og jeg klædte mig paa, hvorefter jeg gik ind i Familiens Samlingsværelse. I Begyndelsen var det mig næppe muligt at bevare Alvorligheden; thi det Syn, som viste sig for mig, var i høieste Grad komisk. Der inde befandt sig nemlig en hel Del Naboer af forskjellig Alder i Besøg, og blandt dem tre gamle Drenge — en Farfar, en Fader og en Farbroder — der med korslagte Ben og uden Spor af Klæder sad paa en Bænk og ragede sig uden noget Speil. Det lod ikke til, at nogen skjænkede dem nogen

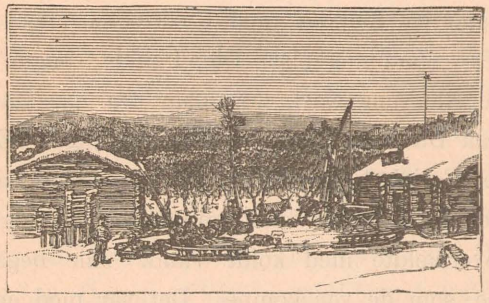

Puoledaibala.

Opmærksomhed, og Kvinderne syede, vævede og pratede. Det var i Sandhed et Skuespil, som vidnede om ufordærvede Sæder."

Jeg har ikke selv oplevet saa mærkværdige Ting; derfor har jeg ladet Du Chaillu tale.

Vort Middagsophold gjør vi ved Puoledaibala, omtrent den første menneskelige Beboelse, som vi efter at have forladt Hätta træffer i den ensomme Skovnatur. En Renby med sine Hundreder af fremilende Rener, med sine støiende Vogtere og bjæffende Hunde flytter netop her forbi under vort Ophold; bag efter kommer Kvinderne kjørende med Familiens Telt og Husgeraad i Pulkene. Hurtigt som det kom, er det livlige Billede atter unddraget Blikket.

Men vi tør ikke blive her længe; vi har endnu en lang Strækning at reise. De finske Mil, hvoraf vi denne Dag skal tilbagelægge seks, er seige; de synes at være betydelig længere end de norske, der dog er halvanden Gang saa lange som de almindelige, geografiske. Vi kjører gjennem Skov og over Sø, over Sø og gjennem Skov; det faar aldrig Ende, skjønt vi nu har kjørt hele Dagen og en Del af Aftenen med.

Langt om længe ser vi endelig for ude en Række af Lys, der bebuder os, at vi er i Nærheden af Reisens Maal: Muonioniska. Det er nu saa mørkt, at vi ikke ser andet end disse som Stjærner blinkende Lyspunkter; thi Maanen er endnu ikke staaet op. Kort efter holder vi uden for Gjæstgivergaarden.

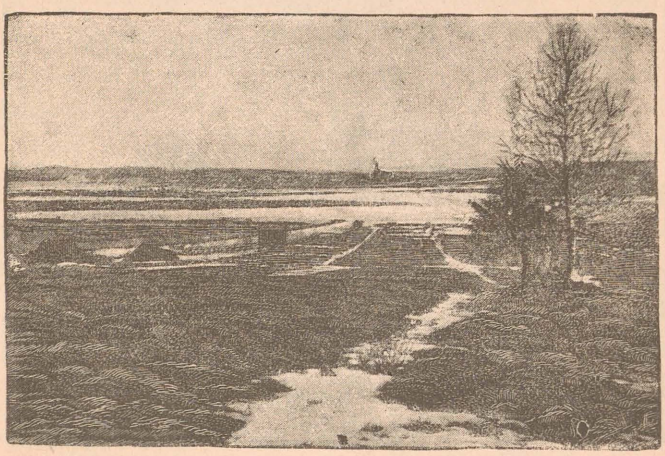

Udsigt til Muonioniska.

Meget kunde der være at berette om, hvad vi oplevede i de to Dage og tre Nætter, vi tilbragte blandt de glade Sjæle i det smilende Muonioniska. Vid og aaben er Egnen her; endeløse Skovstrækninger omrammer Bredderne af Muonioelven, der i to-tre Arme bugter sig gjennem det brede Dalføre; en talrig Klynge af smaa Træhuse, de fleste røde med hvide Kanter og hvide

Vinduer, omringer den store Korskirke oppe paa Høiden. Landet paa den anden Side af Elven er atter et nyt Rige: det er Sverige. Der ligger det store og velstaaende Handelssted Muoniovarre, hvor saa mange Reisende har fundet et gjæstfrit Hjem.

Kanerne er forspændte, og Bjælderne klinger paa de i vore Øine kæmpemæssige Heste med den store Bøile over Ryggen, saaledes som man ofte ser paa Billeder fra Rusland. Hvor det er underligt for os Halvlapper, vante til at ligge i den lave Pulk

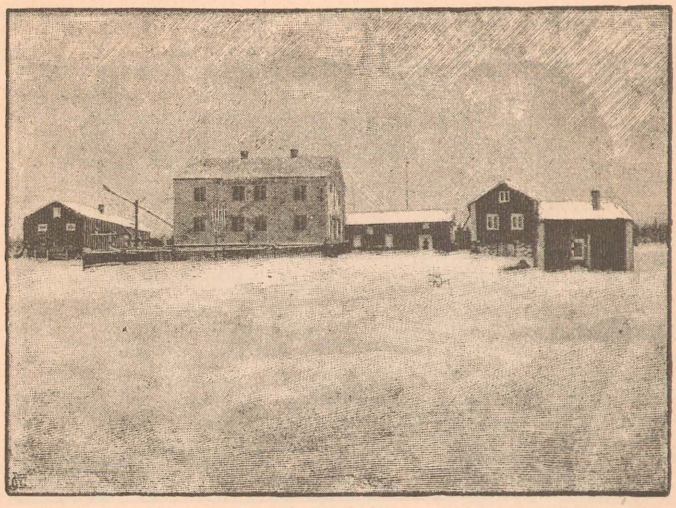

Muoniovarre.

nede ved Jordoverfladen, at sidde saa høit til Veirs i disse efter europæisk Snit byggede Kaner. Og vi kjører til alle de nette smaa røde Huse, fra det ene til det andet, til alle de venlige Mennesker i dem, og alle Vegne finder vi en Modtagelse saa gjæstfri, at vi snart føler, at vore Kræfter langt fra forslaar til at gjøre den Fyldest.

Saa meget er vist, at Totalafholdenhedssagen og lignende prisværdige Indretninger næppe har Udsigt til for det første at gjøre Proselyter i Muonioniska. Det var lige meget, hvor vi kom

hen, det var lige meget, til hvad Tid vi kom, bestandigt marscherede de op, de store Regimenter af Glas og Flasker. Hvad enten det var Frokost eller „smörgåsbord“ eller Middag eller Kaffe eller Aftensmad, hvad enten det var Begyndelsen, Midten eller Enden af Døgnet — der var eet Omkvæd, som lød til alle Tider og under alle Forhold: „en liten sup?“ Og en saadan „liten sup“ har, som De ved, hvis De har været i Sverige, adskillige uundgaaelige Efterfølgere, der kaldes „halfvan“, „qvartan“, og jeg ved ikke hvad. Og hvad der var saa forførende for os hyperboræiske Barbarer fra Koutokæino: Serveringen og Anretningen var stadig præget af den udsøgte Smag og Elegance, som er saa karakteristisk for Sverige. Livet som Sproget hos de Dannede her i Muonioniska er nemlig i enhver Henseende fuldstændig svensk.

Og jeg drak „brorskål“, om ikke som Erik Bøgh med „en hel Nation“, saa dog med hele Muonioniska, og var paa en Gang bleven „farbror“ til alle de søde smaa Børn.

Ak, Pennen falder mig ud af Haanden, som salig Reiser siger i sin Historie om „den mærkværdige og meget fyrgterlige store Ildebrand i Kjøbenhavn“, naar jeg tænker paa hine Dage — og Nætter, om De vil. Den falder ud af Haanden, fordi jeg føler, at den paa ingen Maade formaar at give Dem det ringeste Begreb om de „roliga“ og „trefliga“ Timer, vi nød hos disse hjærtensgode og med Livet saa overmaade tilfredse Folk. „Jag måste ovilkorligen skratta,“ naar jeg f. Ex. tænker paa hin Aften (og Morgen) hos Lensmanden, der selv ikke var hjemme, men hvor den potenserede Venskabelighed, der i daglig Tale kaldes Skogsuppsyningsman W., agerede Vicevært, og mindst hvert Minut, smilende over hele Kroppen, med et uimodstaaeligt „var god“ indbød os til at tømme eller fylde vore Glas — hvor Jægermesteren dansede, ja lad mig kalde det Tarantella, i Skjorteærmer — var god — hvor vor ellers saa alvorlige Reisefælle fra Bossekop følte Sangens Kræfter gjære i sig i den Grad, at han

maatte synge alle 19 Sange af en Studenterkomedie, hvori han en Gang havde spillet en stum Rolle, og da han var færdig med

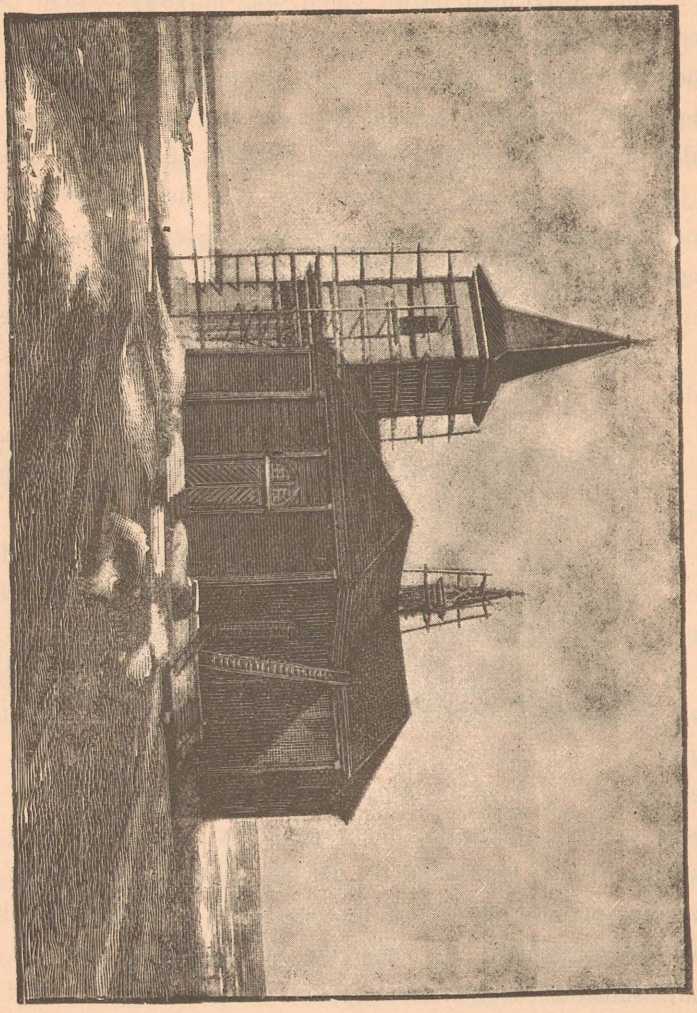

Kirken i Muonioniska.

Nummer 19, begyndte for fra med Nummer 1 — var god — hvor ogsaa Koutokæino Lensmanden røbede en utæmmelig Trang til at gjøre os bekjendte med Alverdens Viser, som han

sang paa egne og høist originale, i Øieblikket komponerede Melodier — var god — og hvor den tredie af os tre, der i noget mindre Grad var smittet af den grasserende, fra „Kildereisen“ bekjendte Perisangia, slog Takten til alle disse koreografiske og musikalske Divertissements med et brændende Lys — var god — — dog, det er bedst, at jeg her lader Tæppet falde. I den stjærneklare Morgenstund begav vi os hjem over den isbelagte Flade af den lille af Elven dannede Bugt; nede i Synskredsens Rand flimrede nogle svage Rester af Nordlys. „Klara stjerna, Du som strålar“ sang den potenserede Venskabelighed op til Vega — saa godt, han kunde, og vi andre sang med — saa godt, vi kunde.

Søndag Formiddag gjorde jeg en Afstikker til Kirken, hvis Ydre netop var under Restauration. De to store forsølvede Kors paa de to Taarne skinnede i Sollyset med blændende Glans. Der sad en halv Snes Personer i det store Rum, som dannes af Kirkens fire Arme. De høie Vægge bestaar af mørke, uhøvlede Bjælker; hist og her er der anbragt grelle Forsiringer i skrigende røde og grønne Farver. Men hvor er Præsten henne? Bøi Deres Nakke tilbage, saa Synsretningen kommer til at danne en Vinkel paa 45^0 med Horisonten, saa finder De høit oppe over Alteret en lille tøndeformet Prædikestol og i den det øverste af Præsten. Han er iført Pelsfrakke og Pelshue, og kun den lille hvide Brystsmække — eller hvad den kaldes — antyder hans Værdighed. Han prædiker i det underlige, for os naturligvis uforstaaelige finske Sprog, der ved de mange ä'er faar en ganske særegen Klangfarve. Men hvor Pokker er Præsten nu igjen henne? Midt i Prædikenen dukkede han pludselig ned i Tønden og forsvandt for vore profane Blikke. Et Par Minuter efter dukker han op igjen, og fortsætter, hvor han slap. Det er nok en i den finske Ritus foreskreven Skik. Saa bliver der til Afveksling sungen eller gjort Tilløb til at synge en Salme, efter at først en pelsklædt Figur, som sidder til høire for Alteret, har anbragt Nummeret

paa en Plade og dreiet denne om mod Publikum, og derefter vandrer Præsten igjen videre paa sin Prædikens jævne Landevei.

At det finske Sprog ligesom det mesopotamiske (vide Holberg) er et underligt Sprog, som jeg oven for bemærkede, vil De give mig Ret i, naar jeg anfører et Par Sætninger, tagne paa maa og faa af den finske Almanak, som jeg for Kuriositetens Skyld kjøbte i Muonioniska. De kan bruge dem som Stave-

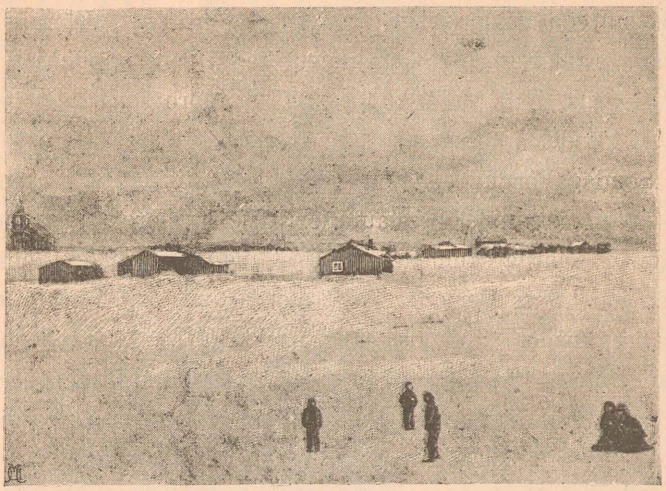

Karesuando.

øvelser for Deres Smaabørn, hvis De er saa lykkelig at have saadanne.

Yö näillä pohjan mailla on pitkä, mutta älkäämme tehkö sitä wielä pitemmäksi, sillä että hyödyllisimmiltä elukoiltamme muutamme päiwänkin yöksi; elukat syöwät enemmän kylmässä huoneessa kuin lämpimässä, eikä rawinto heissä kuitenkaan tule näkywiin sen enempää.

Tager det sig ikke ud omtrent som Kinesisk, skreven med europæiske Bogstaver?

Der er en ganske anderledes fyndig Klang i det Lappiske; her er en Prøve:

Davve-vuorasgis vulgi dam jabmemættom ædnami, dainago dak jabmemættom ædnama olbmuk legje sudnji ustebak; ja dego davve-vuoras bodhi dobbe ruoktod, de mujtali dam olbmai, gutte nieida ja bædnaga læi suoladam, atte: jos don ik doalvo ruoktod, de dakkek soadhe du vuøstai.*)

Men tilbage til Muonioniska, eller rettere, lad os skyndsomt flygte fra dette Sodoma og Gomorra, hvis vi skal haabe at komme levende tilbage til Koutokæino. Alle de indsmigrende Anstrængelser for at holde os tilbage maatte vi lukke vore Øren for, alle Invitationerne til fremtidige Frokoste, Middage og Aftener maatte vi renoncere paa, hvor ofte end den potenserede Venskabelighed gjentog: „Kära bror, stanna qvar," „lugna Er en liten stund," „det har alls ingen brådska!" og for at springe alle de rørende Afskedsscener over — ved Middagstider finder De os atter kjørende paa den gamle Vis; Retningen er en anden, nu gaar det mod Nordvest, men Søerne og Skovene og Skovene og Søerne er de samme som før, i hvert Fald hvad Udseende, Mængde og Endeløshed angaar.

Vi kan derfor her, hvor vi kun reiser paa Papiret, springe forbi dem, og efter at have sovet om Natten i det snævre Kam-

*) Jeg anfører her Fadervor og de ti første Talord baade paa Finsk og Lappisk: Isä meidän, joka olet taiwaissa. Pyhitetty olkoon sinun nimes. Lähestyköön sinun waltakuntas. Tapahtukoon sinun tahtos, niin maassa, kuin taiwaassa. Anna meille tänä päiwänä meidän jokapäiwäinen leipämme. Ja anna meille meidän syntimme anteeksi, niinkuin mekin welwollistemme anteeksi annamme. Ja älä johdata meitä kiusaukseen. Mutto päästä meitä pahasta. Amen. — Attsje min, don, gutte læk almin. Basotuvvus du namma. Bottus du rika. Sjaddus du datto, moft almest, nuft maida ædnam alde. Adde migjidi odna bæive min juokkebæivalasj laibbamek. Ja adde migjidi min velgidæmek andagassi, nuftgo migis andagassi addep min vælgoladsjaidassamek. Ja ale doalvo min gættsjalusa sisa. Mutto bæste min bahast erit. Amen.

Yksi, kaksi, kolme, neljä, viisi, kuusi, seitsemän, kahdeksan, yhdeksän, kymmenen. — Oft, guöft, golm, njællja, vitta, gutta, tsjietsja, gavtse, ovtse, loghe.

mer i Palojokki, gjør vi et lignende Spring for næste Middag at være paa svensk Grund, i Karesuando.

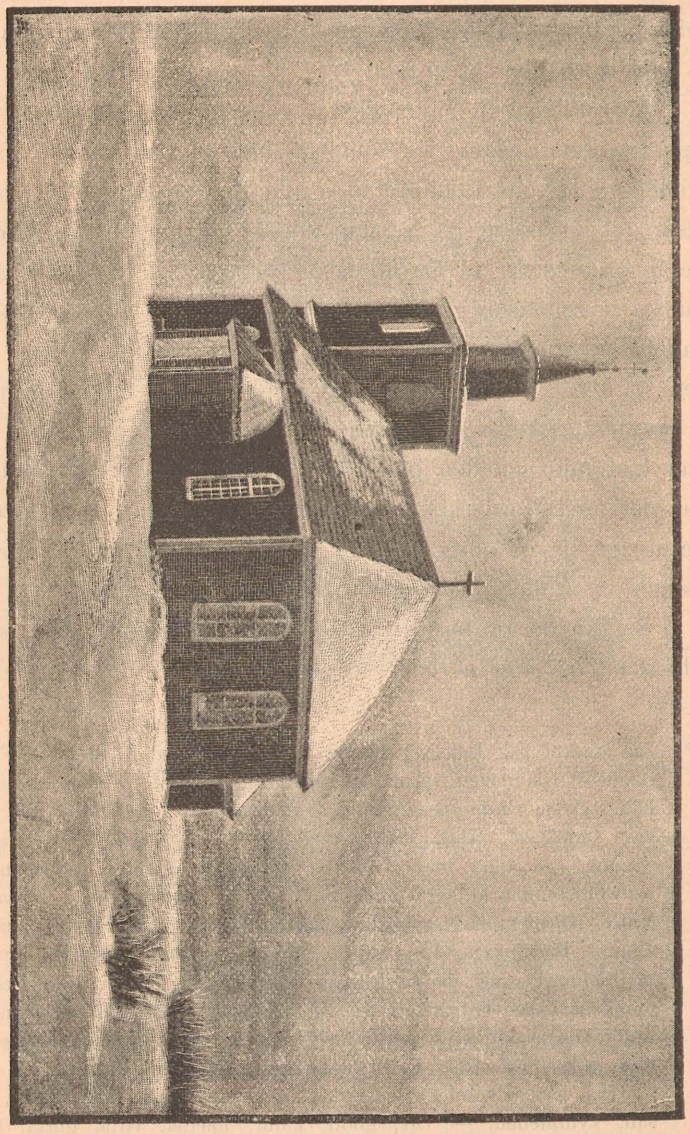

Kirken i Karesuando.

Her havde vi tænkt os at gjøre et længere Ophold, men Lensmanden var borte, og Præsten var borte, og flere Beboere

er her ikke udenfor Almuestanden. Øde og tomt er dette Sted, ogsaa hvad Naturen angaar; ikke et eneste Træ, ikke en eneste Bakke afbryder den triste Ensformighed i det fattige Billede, som

Lap fra Karesuando.

den hvide Sne, den gamle Kirke og de 5—6 spredte Gaarde danner.

Den fastboende Befolkning bestaar af Kvæner, der i deres Ydre ikke det ringeste adskiller sig fra deres Slægtninge i Finland. Ved deres Gaarde findes ligesom i Koutokæino en Mængde

smaa Stolpeboder, hvori Egnens Lapper opbevarer deres Eiendele.

I Nærheden af Karesuando færdes nemlig om Vinteren en Mængde Fjældlapper, hvoraf her nogle Typer fremstilles. Om Foraaret drager de ligesom Koutokæinos Lapper til den norske

Lap fra Karesuando.

Kyst med deres Renflokke. Et Par Familier opholder sig om Sommeren i Nærheden af Tromsø, og vil være bekjendte for mange Turister, da Dampskibene i Regelen ligger saa længe i

Tromsø, at man kan gjøre en Udflugt til den nærliggende Tromsødal og der faa en Ide om Fjældlappens Maade at leve paa.

Paa Grund af de anførte Omstændigheder havde vi ingen som helst Foranledning til at standse længere i Karesuando end

Lappekone fra Karesuando.

nødvendigt for at spise Middag, og da det var gjort, satte vi atter over Elven og var paa ny i Finland. Nu gik det i lige Retning hjem ad.

Ud paa Aftenen kom vi til Syvvajärvi. Her var en Stue, Mand og Kone og tolv Børn, diverse Hunde, utallige mindre Beboere og megen Smuds. Stuen og Manden og Konen og de tolv Børn, vi tre Reisende og vore to Lapper og alt det øvrige

Lappegut fra Karesuando.

skulde nu holde Selskab sammen denne Nat. Nu ja, naar man har kjørt en hel Dag i Pulk, saa kan man ogsaa sove paa den Maner. Pladsen er noget indskrænket, Luften ikke den bedste, og ikke samtlige ovennævnte Skabninger har Lyst til at sove. Men sligt faar man finde sig i.

Om næste Dag har jeg ikke stort at fortælle. Ved Middagstid kjørte vi over Grænsen — De kan have Grund til at spørge: hvilken? Jeg mener den norske Grænse. Heldigvis er der intet Toldvæsen i disse Egne, ellers kunde det her, hvor tre Lande støder sammen, have sine Ulemper saaledes at fare fra det ene Land til det andet, over den ene Grænse efter den anden. Vi gjorde derpaa en kort Rast i en af Postvæsenet opført Jordgamme, hvor den smeltende Sne fra det utætte Tag hvert Øieblik truede med at slukke vort med stort Besvær istandbragte Baal. Om Aftenen haabede vi at være i Koutokæino.

Det havde vel ogsaa blevet Tilfældet, hvis ikke en pludselig opstaaende, heftig Snestorm havde tvunget os til endnu en Nat at sove paa lignende Maade som den sidste. Vi maatte nemlig, hvor meget vi end længtes efter at faa Ende paa Reisen — og De længes formodentlig ikke mindre derefter — ved Aftenstid standse i Galanito, og tage til Takke med det Husly, Morten Gaino kunde byde.

For sidste Gang spændes vore trætte Rener for næste Morgen, i et Par Timer har vi tilbagelagt Veien ned ad Elven, og snart ser vi Flagene fra alle Koutokæinos tre Flagstænger hilse os „Velkommen tilbage".

„Wenn jemand eine Reise thut, dann kann er was erzählen," sagde Præsten, da vi atter sad i den hyggelige Stues hjemlige Kreds. Han behøvede ikke at opfordre os to Gange, og hvad vi fortalte, det vil De, hvis De allerede har glemt det, erfare ved at læse dette Brev fra Begyndelsen til Enden.

XIV.

Thingugen i Koutokæino.

Koutokæino, den 14de April 1883.

„Naar kan vi vente dem?“

„De kan være her Onsdag Aften, hvis de reiser videre, straks efter at de er ankomne med Dampskibet.“

Fyrværkeriet stod opstillet, Kanonskuddet var parat, alt var gjort, for at Modtagelsen kunde blive saa festlig som mulig.

De kom ikke. Fyrværkeriet blev taget ind igjen. I Morgen Aften maa de ganske sikkert være her.

Og Raketterne og de romanske Lys stod igjen paa deres Plads. De stod der uforstyrrede til Midnat; saa maatte de ind igjen.

De kom nemlig heller ikke den Aften.

„Ja, nu kan der ikke være Tvivl om, at vi jo har dem her i Morgen Middag.“

Dragen blev sat op, Luftballonerne pakkede ud, og for det utænkelige Tilfældes Skyld, at de først skulde komme om Aftenen, blev Fyrværkeriet atter stillet op.

Dragen speidede hele Eftermiddagen med sine store Øine mod Nord: nei, den saa intet, skjønt den var saa høit til Veirs.

Præsten og Skolelæreren klatrede et Par Gange op paa Præstegaardens Tag: nei, der var ikke Spor af dem at se. For Sikkerheds Skyld er det dog bedst at heise Flagene op.

Solen gik ned, og efter at have rystet et Par Gange med Hovedet, gjorde Dragen det samme. Vinden var bleven kjed af at vente længere paa dem. Flagene hang slappe og søvnige paa Stængerne: ned med dem!

Det var aldeles ubegribeligt. Selv om dette eller hint er indtruffet, ja selv om saa eller saa skulde have været Tilfældet, saa maatte de have været her. Vi maa sidde oppe i Nat og vente paa dem; hvis de ikke nu kommer, kommer de aldrig.

Og Time gik efter Time; Præsten sad inde hos mig og nikkede med Hovedet, thi han er vant til at gaa i Seng Klokken 9. Og han nikkede saa længe, til hans Exempel smittede mig.

Pludselig vækkes vi ved at høre Henrik Pentha brøle udenfor: „Nu kommer de!“ Hurtigt Ild paa Cigaren, hvormed Fyrværkeriet skal tændes — i Overensstemmelse med, hvad hin klassiske Digter synger: „Cigaren han havde i Munden, den brugte som Lunte han“ — og en, to, tre ud i den kolde og mørke Nat.

I det Fjærne hører vi Menneskerøster og en Bjældes svage Klang. Men Stemmerne forstummer, og snart dør ogsaa Bjældens Lyd bort i den tause, mørke Tomhed omkring os. Det var ikke dem; det var Folk, der reiste forbi i modsat Retning.

Men nu var vor Taalmodighed til Ende. Cigaren blev atter slukket, Fyrværkeriet taget ind, og vi selv gik harmfulde i Seng. Nu kunde de for os komme, naar de vilde, eller blive borte, om de vilde; det var os ligegyldigt, saa vrede var vi.

Og den næste Morgen kom, men de kom ikke. Det vilde blot være Taabelighed at vente paa dem med Middagsmaden; thi nu maatte selv den mest sangvinske Udholdenhed indrømme, at de overhovedet slet ikke kom. Men ubegribeligt var det.

Ud paa Eftermiddagen raabte Handelsmanden over til os:

„Nu kommer de!“ Men vi vilde ikke lade os narre oftere, og lo blot ad ham.

Men hvad er det? hans Flag gaar til Veirs! Det er dog bedst at gaa hen og se, om det virkelig skulde være sandt.

Jo, ganske rigtigt, der har vi dem. Op med alle Flagene! Dragen farer i Veiret med en saadan Iver, at dens Hale river Telefontraadene over. Cigaren hen til Kanonskuddet: bum! og i strygende Karriere kjører den lange Række frem foran Præstegaarden.

Jeg har aldrig set Folk staa med saa lange Ansigter, som dem, vi stod med, da vi fik at se, hvem det egentlig var, som var kommen. —

Men hvor i al Verden foregaar dog dette, og hvem er de? spørger De med berettiget Utaalmodighed.

Det første havde De i Grunden ikke behøvet at spørge om, naar De har bemærket, hvorfra dette Brev er skrevet. Ord som Fyrværkeri, Kanonskud og Raketter, Drager, Telefoner og Luftballoner kunde ganske vist bringe Dem paa den Tanke, at Skuepladsen er en eller anden af Europas Hovedstæder, og ikke Polarørkenens fattige Afkrog; men De vil af disse Antydninger kunne ane, med hvor raske Skridt Koutokæino er gaaet frem i de sidste Maaneder.

Og nu skal De faa at vide, hvem de er. Koutokæino venter en saa stor Mængde Fremmede, at der næppe nogen Sinde tidligere paa en Gang har været samlede saa mange paa dette Sted, hvor ellers Ensomheden og Forladtheden regerer Dag efter Dag. Her skal nemlig være Bispevisitats og samtidig afholdes Thing. Her kommer Biskoppen og Provsten, Skoledirektøren og Doktoren, Fogden, Sagførere og Kontorist, og endelig kan vi vente omtrent hele det store Præstegjælds lappiske Befolkning, der i den dobbelte Anledning vil strømme til fra alle Kanter.

Kan det derfor undre Dem, at vi var forventningsfulde, og at vor Skuffelse var stor, da blot Provsten og Doktoren ankom

og meldte, at Bispevisitatsen ikke blev til noget. Heftige Storme havde standset Biskoppen og Skoledirektøren i Hammerfest, og omsider tvunget dem til at vende om igjen tilbage til Tromsø. Derved var den lange Forsinkelse fremkaldt.

Stor blev Skuffelsen blandt Befolkningen, der længe forud havde glædet sig til den sjældne Begivenhed; det er over 10 Aar siden, at nogen Biskop har været her. Ikke mindst skuffet var Præstefruen, der i en hel Maaned havde ladet bage og vaske, og omtrent endevendt den gamle Præstegaard, for at faa den til at se nogenlunde hyggelig ud. Og Præsten, der saa længe havde arbeidet paa sin Prædiken!

Men der var ikke noget at gjøre ved den Sag; vi fik rigtignok kun „tørre Jyder" i Stedet for „Karper", men da vi havde „en sulten Mave", tog vi til Takke med en Provstevisitats i Mangel af noget bedre.

Snart efter ankom de juridiske Herrer, Mængden strømmede festligt klædt sammen fra fjærn og nær, og i de otte smukke, sommermilde Solskinsdage frembød Koutokæino et saa broget og vekslende Liv, at jeg ikke kunde ønske mig nogen bedre Afslutning paa mit frivillige Fangenskab i denne fjærne, ensomme Egn. Thi min Mission her er nu endt; Nordlysets Flammespil formaar ikke mere at beseire Nattedæmringens Klarhed; straks efter Thinget aflægger jeg den finske Polarstation Sodankylä et Besøg, hvorom De skal høre i mit næste Brev, og efter Tilbagekomsten gaar Reisen ad Ishavskysten til. —

Kunde jeg male, jeg skulde give Dem en farverig Fremstilling af de skiftende Billeder, snart fængslende, snart barokke, der i denne Uge oplivede Koutokæinos ellers saa fattige Sandbanker. Jeg skal give Dem, hvad jeg kan: nogle faa, løst skizzerede Pennetegninger, som Deres Fantasi maa udfylde med de manglende Farver og Detailler.

Vi ser først et Øieblik ind i Thingstuen, medens der er Forhør. Der er næppe Plads for os, thi det store Rum er aldeles

opfyldt af Mennesker. Ved det lange Bord bag Skranken sidder Fru Justitias Repræsentanter og forsøger at finde Faktaernes Traad i det Væv af Sandt og Usandt, i hvis Fremstilling Delinkventerne er uovertræffelige Virtuoser. Siddende, liggende eller staaende deler Mængden Gulvet mellem sig; en og anden lister sig til at ryge en Pibe Tobak; der ligger et Par Stykker, som søger at bortsove Virkningerne af Handelsmandens Vin; Hundegøen og spæde Børns Skrig blander sig paa en drastisk Maade i de alvorlige Forhandlinger, der foregaar ved Skranken. Ikke sjælden bliver Mængden i sine private Samtaler saa høirøstet, at Retsforhandlingerne er nær ved at drukne i dette Hav af Snak, Raab og Latter, saa at Fogden maa slaa i Bordet og med et tordnende „Orro jaskat!“ (værer rolige) forsøge at sætte en kortvarig Dæmper paa Gemytligheden. Snart efter bruser atter Passiarens Strøm som før. Døren til Værelset staar næsten aldrig stille; nogle gaar ud, andre kommer ind.

Ved Skranken er Retstolken Johannes Isaksen Vik (for Resten af Fødsel en Kvæn) Mellemmand mellem Fogden, der ikke forstaar Lappisk (med Undtagelse af det oven anførte Udbrud), og Synderne, der ikke forstaar Norsk. „Spørg ham, Johannes, om det eller det,“ siger Fogden. „Javel,“ siger Johannes Vik, „naa, Nilas, gula (hør)!“, og nu udspinder der sig mellem de to en længere Konference, hvis Kvintessens Johannes da forelægger for Fogden, stadig med en og samme, ganske karakteristiske Introduktion: „Det skal spørges ud af ham, at o. s. v.“ Hvis De heraf vilde slutte, at Fogden blot behøver at spørge, for at faa den ønskede Oplysning, vilde De tage meget feil; nei, Lappen er forslagen til det yderste og lader sig ikke saa let fange. Han er en Mester i at lyve; med Behændighed og Sikkerhed voltigerer han mellem hele kombinerede Systemer af Løgne. Og kan han ikke andet, saa benægter han frisk væk alt; Modparten kan fremføre Vidne efter Vidne, Kjendsgjerningerne kan tale saa tydeligt,

de vil, han bliver ved sit: dat læ tsjappis gieles — det er en sort Løgn.

Naar undtages nogle Sager, der henhører under den erotiske

JOHANNES ISAKSEN VIK.

Genre, og hvor Disharmonien, som Retten skal udjævne, hidrører fra den mandlige Parts berettigede eller uberettigede Ulyst til aarlig at udbetale den kvindelige Part det af Loven for saadanne

Tilfælde fastsatte Beløb, dreier Forhandlingerne sig saa godt som udelukkende om Tyverier, og i det langt overveiende Antal Tilfælde om Rentyverier. Naar man ved Nattetid træffer en ubevogtet Renhjord, er det saare fristende at tage Kasterebet fra Skulderen, slynge det hen over en af de mange Hundreder og føre den bort med sig; det er en ren Fortjeneste af mindst 20 Kroner. Renen bliver naturligvis snarest muligt slagtet, Kjødet solgt eller spist, men Skindet foreløbig gjemt, efter at Ørene med Eierens Mærke er afskaarne. Thi selv om Øremærkerne er borte, kjender Eieren Skindet igjen; selv om det er forvandlet til et Par Skaller eller Vanter, kjender han sit Dyr igjen. Og selv om han ofte ikke ved, hvor mange Rener han eier, kjender han dog hver enkelt saa nøie, at han straks savner den, naar den er borte, og da gjælder det om at opspore Ransmanden. Det er ligefrem utroligt, hvor godt Lappen kjender hvert enkelt Individ af sin ofte store Hjord; en Fremmed finder ikke mere Forskjel mellem de forskjellige Rener, end mellem Bladene paa samme Træ; men naar jeg har vist Lapper Fotografier af deres Renhjorde, har de været i Stand til at udpege og gjenkjende hvert eneste af de mange Dyr paa et saadant Billede. Om det derfor end er let at stjæle en Ren, er det meget vanskeligt at udføre denne Idræt saaledes, at ikke Tyven bliver opdaget.

Af Mandkjøn er det et rent forsvindende Antal Lapper, som kan siges at være fri for at have givet sig af med Rentyveri, og da den norske Lov betragter denne Bedrift fra et noget strængere Synspunkt end den lappiske Folkebevidsthed, træffer man ikke ret mange her, som ikke en eller flere Gange har gjort Bekjendtskab med Fængselslivet. Naar man under Thingene her ved Forhørene har skullet udvælge saakaldte Lagretsmænd, har det ofte næsten været umuligt blandt den forsamlede Mængdes Hundreder at finde dertil habile Personer, det vil sige Lapper med aldeles uplettet Rygte. Men jeg ved ikke, hvoraf det kommer: Lapper og Ikke-Lapper ser her med mildere Øine paa den Straf-

fældte, og jeg har i det sidste halve Aar omgaaedes med Mordbrændere og Drabsmænd, Tyve og Tugthuskandidater lige saa ugenert og intimt, som om jeg havde befundet mig i det mest udvalgte Selskab af Menneskeheden.

Den ene Sag ender, og en ny begynder, indtil ogsaa den afsluttes for at følges af en lignende; Side efter Side i Protokollen fyldes med Digtning og Sandhed, til Ugen er omme. —

Fra Morgen til Aften bevæger de brogede, pyntede Skarer sig mellem Husene og Gaardene. Vekslende Billeder, snart tiltalende, snart groteske, møder Øiet.

Der sidder en Flok paa Rad uden for Lensmandshuset og taler om det nylig endte Forhør; nogle i Pæsk, andre i Kofte; gamle og unge, smukke og hæslige, Mænd og Kvinder; se paa det livlige Minespil, hør det klangfulde Sprog, som det gaar fra Mund til Mund.

Der tager en bortreisende Lap Afsked med sine tilbageblivende Venner. „Lækgo gærgos vuølgemi?“ (er Du færdig til at reise), siger de. „Læm (jeg er)*); æle dærvan nubbe gavnadæbmai!“ (lev vel, til vi træffes igjen.) Og han farer af Sted med sin Ren.

Hist sidder en gammel Kælling paa en Pulk; en anden rynket Furie ligger ved hendes Fødder uden Hue og lader den første med et frygteligt Monstrum af en Kniv holde en storartet Slagtning blandt de Hjorde, der huserer i det lange graa og strittende Haar.

Fire, fem Kvæner, der er indstævnede til Thinget, ligger saa lange, de er, ude paa Sneen og soler sig; ikke alene den høie, sorte Pelshue, men ogsaa de stereotype, noget haarde An-

*) Det lappiske Sprog har ligesom forskjellige andre den Eiendommelighed ikke at eie Ord for „ja“ og „nei“; er Du, vil Du, kan Du etc. besvares med enten: jeg er, jeg vil, jeg kan, eller: jeg er ikke, jeg vil ikke, jeg kan ikke etc.

sigtstræk viser, at det er Repræsentanter for et andet Folk, et stivsindet, selvraadigt og paa samme Tid flegmatisk Folk.

Arm i Arm vandrer en ung Lap mellem to Piger over Elven; de har i Forening kjøbt og tømt et Par Flasker Portvin, og er derfor ikke ganske sikre i Gangen. Midt paa Elven, hvor der i et Par Dage har staaet Vand, men hvor nu atter en tynd Isskorpe har slaaet Bro, brister Isen under dem, og alle tre synker Arm i Arm ned i Vand til Knæerne; saaledes staar de en Stund uden klar Bevidsthed om Situationen og ude af Stand til at kunne forandre den, indtil en forbigaaende trækker dem op en efter en.

Det er en Fornøielse at betragte de mange unge Piger, som de møder i deres bedste Pynt. Mange tiltalende Ansigter findes ganske vist ikke, enkelte træffes dog, men desuagtet dvæler Blikket med udelt Glæde ved de muntre, støiende, ungdomsglade Skarer i den farverige, straalende Dragt. Se for Exempel paa denne lille BIRRET, den nydeligste af dem alle — „voj, voj, dam nieida læ tsjabesvutti!“ (o, hvor den Pige er smuk), sagde en af hendes Tilbedere — se denne elfenbenshvide Tandrække, som er særegen for alle Lapper, se disse skjælmske Øine — „dat læ rieban tsjalbmik,“ det er Ræveøine (det vil sige poliske Øine), sagde en anden Pige om dem — betragt den pyntelige Hue med alle dens Farver og Forsiringer, et lille yndefuldt Mesterværk; om Hals og Skulder bærer hun fire, fem Tørklæder, det ene over det andet, det ene mere broget end det andet; de skjuler næsten det mangefarvede, sølvprydede Perlebaand, som slynger sig om Halsen.

Her skjæmtes en ung Mand med en Flok Piger, og søger under megen Latter og Støien at fravriste en af dem Vanterne. Men stadig smutter hun bort i Tide. „Virdetsjamai gula!“ (kjære Vennen min, saa hør da), raaber han utaalmodig; „gula-ai don uttsekaddsjam!“ (hør Du min Lille). Men hun blot ler og siger: „Mana gæidnosat!“ (gaa Din Vei), og hele Flokken istemmer: „Vuølge min gaskast!“ (gaa fra os).

En Aften gik en ung Lappepige i grøn Kofte forbi mig. „Guten Abend, mein Herr," sagde hun til mig. Havde min Hund Rolf begyndt at tale Tysk, jeg kunde ikke være bleven mere forbløffet, end jeg blev. Men hvem kan skildre min grænseløse Forbauselse, da jeg hører hendes næste Ord: „Je parle Français, Monsieur." Hvis det ikke var et alt for trivielt Udtryk, vilde jeg sige, at jeg næsten maatte knibe mig i Armen for at erfare, om jeg var vaagen, eller om jeg drømte. Det var imidlertid ingen Drøm, og ved at tale nærmere med Pigen erfarede jeg, at hun har været baade i Berlin og i Paris, nemlig som Medlem af en Lappefamilie, der i sin Tid er bleven offentlig forevist i disse Byer. Derfra skriver sig hendes, for en Lap ganske vist enestaaende Sprogkundskab.

Handelsmandens Krambod er fra tidligt til sent fyldt med støiende Mennesker, der kommer for at kjøbe og sælge. Handelsmanden har stor Omsætning i disse Dage, især af visse Varer, navnlig Figener, Vin og Nafta. Figener anses af Lapperne for den herligste Delikatesse, Jorden frembringer, og man kan ikke gjøre en ung Pige gladere end ved at forære hende et Kræmmerhus fyldt med denne Frugt. Men de gamle Mænd og Koner er ikke mindre begjærlige efter denne Lækkerbidsken. Et andet særdeles yndet Mundgodt er nogle meget tarvelige Kager, som Handelsmanden ogsaa sælger i massevis; njalgis laibe, sødt Brød, kalder Lapperne dem. Da der ikke maa sælges Brændevin eller andre Spirituosa, gaar det ud over Portvinen, og snart er hele Beholdningen udsolgt. Saa maa man hjælpe sig med smaa Flasker Nafta. Den sælges rigtignok som Medicin, men Lapperne, ligesom for øvrigt Landbefolkningen andre Steder i Norge, nyder den med Velbehag som et Surrogat for Brændevin. Den er rigtignok noget dyr, men saa er den ogsaa til Gjengjæld desto kraftigere. Baade Mænd og Kvinder bruger dette Berusningsmiddel; man lugter det, naar man kommer i deres Nærhed.

I Kramboden og udenfor træffer man derfor ikke saa ganske sjældent Folk, der i en temmelig betænkelig Grad har overskredet Grænserne for, hvad deres Kræfter kan taale. Her er der en, som juøiker; der holder en anden et langt, uforstaaeligt Foredrag, ledsaget af de livligste Gestikulationer. Men som i hele deres Optræden, er Lapperne ogsaa, naar de er berusede, yderst godmodige; deres Sind er nær ved at strømme over af Velvillie og Menneskekjærlighed, de omfavner, klapper og kysser hverandre.

Jeg var i Thingugen meget populær blandt dem, fordi jeg af og til skjænkede en eller anden af dem en Snaps Kognak. „Voj, voj, dat læ garras!“ (o, den er stram), sagde de da i Almindelighed, og satte det mest velvillige Ansigt op for at faa en endnu. En Dag havde jeg faaet to nette Fyre op paa mit Værelse i Præstegaarden, hvor jeg under Thingtiden boede, da mine Lokaler i Lensmandshuset afbenyttedes af Juristerne. Det var Aslak Johnsen Bals og Niels Andersen Eira. Den sidste havde et Par udmærket smukt udskaarne Knivskeder af Ben, som jeg gjærne vilde erhverve for Bergens Museum; men da han allerede var i en ikke ganske normal Tilstand, og heller ikke kunde et eneste Ord Norsk, skulde Aslak være hans Mellemmand og Tolk. Denne Aslak er nylig retourneret fra Trondhjem, hvor han i nogen Tid har levet paa Statens Bekostning i en bekjendt Anstalt; han har her ikke alene tillært sig det norske Sprog, men ogsaa meget slebne Manerer; for øvrigt er det en meget slu Person, og der skal Paapasselighed og Kunst til for ikke at blive narret af ham. Aslak sagde, at siden det var mig, skulde jeg have Sagerne for 15 Kroner; de var mindst det dobbelte værd. Jeg vidste jo, hvem jeg havde for mig, og bød 6 Kroner. Aslak slog Hænderne sammen af Forfærdelse og saa med himmelvendte Blikke smilende op mod Loftet. Men det var det samme, Niels trængte til Penge, jeg skulde faa dem for 10 Kroner. Jeg fastholdt mit Bud: 6 Kroner, ikke en Smule mere. Aslak konfererede nu i længere Tid med Niels, der halvt sovende holdt sig fast til et Bord, for

ikke at miste Balancen; ASLAK saa paa Knivskederne, tænkte paa den Mængde Brændevin, der kunde faas for 6 Kroner, og kom endelig med følgende Forslag. Jeg skulde betale NIELS 6 Kroner og to rigtig store Dramme, og ASLAK skulde have lige saa stor en Dram for Uleiligheden med at bringe Handelen i Stand. Jeg gik ind herpaa, skjønt jeg indsaa, at NIELS næppe vilde have godt af to Dramme endnu. Han skyllede dem i sig som Vand, hvorpaa ASLAK tog ham under Armen og spadserede ud med ham. Da de kom til Trappen, foretrak NIELS at gaa Luftveien i Stedet for de mange Trin, og da hans Hjærtensven ikke ganske var denne Situation voksen, fulgte han med. Jeg hørte et forfærdeligt Bulder, og da jeg saa ud af Døren, laa begge nede i Gangen ved Trappens Fod. Da de syntes at have Lyst til at blive liggende der, maatte jeg ned og samle dem op og expedere dem uden for Præstegaarden, hvor de straks i Sneen tog sig en lille Slummer. Jeg havde adskillige Skrupler over, ikke at have handlet ganske rigtigt; men næste Dag spadserede de to Venner nok saa lystige omkring og samlede Begyndelsesgrundene til en ny Rus.

En eneste Gang hændte mig det vistnok enestaaende Tilfælde, at en Lap bød mig Brændevin. Det var sent om Aftenen, da jeg ude mødte OLE BÆHR, der stiltiende trak mig hen bag en af Bygningerne. Jeg kunde ikke begribe, hvad Manden vilde. Men saa tog han en lille Flaske frem fra Barmen og spurgte: „Aigokgo vinest jukkat?“ (vil Du drikke lidt Brændevin), og lagde til, at han bød mig det af Taknemlighed, fordi jeg saa ofte havde givet ham og andre en Dram. Nu ja, for Originalitetens Skyld satte jeg Flasken for Munden og tog en Slurk af det ubehagelige Fluidum, halvt Spiritus, halvt Vand, og for ikke at være uhøflig, sagde jeg: „Gitos ædnag addaldaghast“ (mange Tak for Gaven), og inviterede OLE til at komme til mig næste Dag, for at jeg kunde gjøre Gjengjæld. Han kom ikke blot næste, men ogsaa alle de følgende Dage. Det gjælder for øvrigt i alle Tilfælde:

naar Lappen giver nogen en Gave, sker det under Forudsætning af, at han faar den tidobbelt gjengjældt.

En Aften var jeg til Stede ved et Bryllup i en af Gaardene. Udenfor kom en ung Lap, som jeg ikke kjendte, hen til mig og bad mig om at laane ham en Krone; han havde ingen Penge, og vilde saa gjærne ind i Bryllupshuset og drikke lidt Brændevin; han skulde næste Dag bringe mig en Rensteg til Gjengjæld. Han fik Kronen, men da jeg kom hjem og fortalte det passerede, blev jeg ordentlig udlet af Præsten og Lensmanden, fordi jeg saaledes kunde lade mig narre. Men den næste Dag var det mig, som lo ad Præsten og Lensmanden, thi den unge Lap kom virkelig til alles Overraskelse og bragte mig Stegen. Man kan ogsaa gjøre en Skjælm Uret!

I Thingugen bliver mangt og meget slaaet sammen under et: Thing, Handelsforretninger, Altergang, Vielse, Daab og Ligfærd. Præst, Kjøbmand og Øvrighed maa benyttes, medens Mængden er paa Stedet. Der er nu ingen Mangel paa Gjæster til Brylluppet, ingen Mangel paa Faddere til Barnedaaben, ingen Mangel paa Folk til et anseligt Ligfølge. Fra Thingstuen gaar Mængden til Handelsmanden, fra Handelsmanden til Præsten, fra Præsten til Kirken, fra Kirken til Kirkegaarden, hvor Livstragedien afsluttes med Ordene: af Jord er Du kommen, til Jord skal Du blive. Kirkeklokken tier, og Gravsalmen forstummer, Kirken lukkes, og Mængden spredes; nogle drager til Bryllupsfest, andre til Daabsgilde, somme til Sørgehuset; hist er Munterhed og Glæde, her Stilhed og Sorg; og næste Dag spilles de samme Scener af Livets Drama om igjen.

Navnlig Præsten og Handelsmanden faar hyppige Besøg af Lapper med Renkjød, Rentunger, Marvben, Skind og Huder. Præsten lønnes nemlig til Dels in natura (saaledes er f. Ex. Betalingen for Altergang en Rentunge), og de øvrige Varer skal afleveres hos Kjøbmanden mod andre Sager, og der bliver pruttet og tinget længe, inden Handelen eller Byttet kommer i Stand.

Det hænder for Resten ikke saa sjældent, at Lappen, især naar han er tørstig, gaar Præstegaardens Dør forbi med sin Tribut til Præsten og afhænder den til Handelsmanden; Præsten kan vente til en anden Gang, mener han.

Thingugen er den eneste Tid af Aaret, da der her findes Læge. Til alle andre Tider maa man hjælpe sig uden en saadan. Naturen er den bedste Læge, siger man, og det synes ogsaa næsten her at være Tilfældet; thi Sundhedstilstanden er bedre end i de fleste Egne af Jorden, hvor der er een Læge for hver ti Mennesker, og Levealderen er ikke kortere end andensteds. En Alder af 70—80 Aar er ikke ualmindelig, og man hører ofte nævnt langt høiere Aldere. Dette kommer dog til Dels deraf, at Tiden falder de Gamle saa lang, at de sædvanlig tror sig meget ældre, end de er. Naar en Lap har naaet de 80, varer det ikke ret længe, inden han med et rundt Tal er 100 Aar gammel, og derved bliver han da sædvanlig staaende til sin Død. Stockfleth fortæller om en gammel Fjældlap, som han traf i Karasjok, og som havde lovet Kirken 40 hvide Rener, dersom han kunde blive 200 Aar gammel; men da han mærkede, at han blev svagere og svagere, tog han Løftet tilbage, da han var 103 Aar gammel; han døde i en Alder af 109 Aar.

Et ganske eiendommeligt Tilbud blev der gjort mig i Thingdagene. Det kom fra Mathis Persen Gaup, den grinagtige Fjældlap med de sorte Hænder, det sorte Haar og det sorte Ansigt, i hvis Centrum den runde Næse rager frem som en Pølseende. Han vilde absolut, at jeg skulde blive hans Svigersøn, og bød mig ikke alene sin deilige Datter — en tro Kopi af Faderen, ikke mindst hvad Næsen angaar — men ogsaa en hel Formue, nemlig 500 Rener, i Medgift. Det var unægtelig et fristende Tilbud.

Kanske jeg burde have taget imod det.

Hvad siger De, skjønne Læserinde? —

Ved Siden af Præstegaardens Stabur havde jeg ved Hjælp af nogle Strikker og Seil i Thingugen indrettet mig et fotografisk Atelier efter alle Kunstens Regler, og Tilstrømningen i Middags-

Mathis Persen Gaup.

timerne var saa stor, at jeg næppe kunde tilfredsstille Mængdens Ønsker. Thi denne min Virksomhed er bleven overordentlig populær blandt Lapperne, skjønt den endnu i deres Øine har et vist overnaturligt Præg.

Men noget aldeles ubegribeligt, sælsomt og overraskende for dem var de Luftballoner, hvoraf jeg daglig sendte flere op. „Den er vist ikke skabt af Gud," sagde en gammel Kone ved en saadan Leilighed. Og naar om Aftenen Raketterne foer til Veirs, og de romanske Lys knaldede, var der mere end en, som af Forfærdelse rystede paa Hovedet. —

I mit forrige Brev har jeg kortelig omtalt den fanatiske Præst i Hätta; her faar jeg atter Anledning til at dvæle noget ved denne eiendommelige Person. Ogsaa han havde nemlig med nogle kvænske Tilhængere indfundet sig til Bispevisitatsen; man vidste ikke rigtig af hvilken Grund eller i hvilken Hensigt, men man maatte være forberedt paa, at han vilde sætte et eller andet i Scene, selv om Biskoppen ikke personlig var til Stede. Da alle Nordmændenes tre Huse var optagne af de mange Fremmede, maatte Hätta Præsten tage Ophold i Josef Neckela's Gaard lige over for paa den anden Side af Elven.

Har De nogen Sinde været paa et Marked i en Kjøbstad, hvor Gjøglere og Markskrigere har reist deres Telte Side om Side paa Torvet, og hvor hver enkelt af alle Kræfter søger at drage Bondebefolkningen til sig? „Vær saa artig, vær saa artig," skriger den ene; „bom, bom," slaar den anden paa Stortrommen; „tra-rara," lyder de falske Trompettoner fra den tredie. Omtrent saaledes gik det til her i Koutokæino et Par Dage af Thingugen. „Vær saa artig, vær saa artig," skreg Hätta Præsten fra Morgen til Aften for at drage Mængden over til sin Bod, hvor han uddelte Syndsforladelse og smaa opbyggelige Prædikener med grove Udfald mod Landets Autoriteter.

„Nei, kom her! jeg har Luftballoner og Raketter, fotografisk Atelier, romanske Lys og Drager, mein Liebchen, was willst Du noch mehr, bom, bom!"

„Du maa ud og kalde Folkene sammen, Johannes, at vi dog omsider kan faa begyndt," siger Fogden for at faa sin Bod fyldt.

I denne Kappestrid udøvede øiensynlig de juridiske Præstationer den mindste Tiltrækning paa Publikum; Thingstuen stod ofte ganske tom; en Stund havde jeg den stærkeste Søgning, men til Slut var det dog Hätta Præsten, som gik af med Seiren. Store Skarer drog over paa den anden Side af Elven; jeg sendte op den ene Ballon efter den anden, den ene Raket mere knaldende end den anden, for at trække Mængden hid — nei, det hjalp ikke, Hätta Præsten var uimodsigelig gaaet af med Seiren.

Søndag og største Delen af Mandag hengik paa denne gemytlige Maade; da besluttede Provsten og Præsten at drage over til deres finske Kollega for mulig at sætte en Stopper for hans Virksomhed. De to lappiske Skolelærere, Tolken Lars Hætta og en Del andre, som man kunde stole paa, fulgte med. Jeg sluttede mig til den lille Flok, som drog over Isen, men stak først en Raket under min Pæsk, for dog at have et Vaaben hos mig, om det skulde komme til Haandgribeligheder.

I det lille Kammer hos Josef Neckela sad Hätta Præsten i et — for at tale høfligt — meget nonchalant Kostume, klædt og seende ud som en anden ordinær „Kvæntamp", og med Pibe i Munden. Kammeret og Gangen og Pladsen udenfor var tæt opfyldte af Mennesker, saa vor lille Flok vanskelig nok kunde bane sig Vei. Provsten sagde uden Omsvøb, at han var kommen for at høre, med hvilken Berettigelse Hätta Præsten i et fremmed Land prædikede sine falske Lærdomme og udsaaede Mistillid til Stedets Myndigheder. Hätta Præsten svarede i et længere Foredrag, sammensat af Spidsfindigheder, nærgaaende Udfald mod de Tilstedeværende og grove Usandheder. De to norske Præster søgte at faa en ordentlig Samtale i Gang, men det var dem aldeles umuligt at afbryde den Snakkesalighedens fossende Strøm, der flød fra Hätta Præstens Læber. Da han kulminerede i sine Uforskammetheder, forlod Koutokæino Præsten i Harme Værelset.

Da reiste Provsten sig, og ubekymret om Hätta Præstens fortsatte Udgydelser kaldte han paa Tolken og begyndte at tale til Mængden.

Som han stod der med det sorte Reiseplaid om Skuldrene, laa der en saadan imponerende Værdighed over hans Person, hvilede der et saadant Forklarelsens Skjær over hans Ansigt, at jeg ikke kan tænke mig nogen mere ophøiet eller virkningsfuld Optræden. Hvilken Modsætning til den tølperagtige Simpelhed, der sad og gjorde sig bred i Hjørnet mellem Bordet og Væggen med den korte Pibe i Munden! I klare, indtrængende og paa samme Tid djærve Ord advarede Provsten den tilstedeværende Forsamling mod at lytte til den falske Profet, der forblindet af egoistisk Fanatisme søgte at lede Mængden bort fra den sande Tro ved tillokkende, men farlige Lærdomme, og ved at foregjøgle den, at dens egne Præster var Djævelens Tjenere.

I Begyndelsen af Provstens Tale forsøgte Hätta Præsten at male videre paa sin Floskelkværn; men da Provsten ikke lod sig forstyrre heraf, indskrænkede han sig senere til at sekundere med forskjellige smagfulde Udbrud som: „det er Løgn", „ha ha", „ja saa". Imod Slutningen af sin Tale drog Provsten sig efterhaanden ud i det Frie, fulgt af sin finske Kollegas spodske Smil og haanende Ord.

Da Provsten og hans lille Flok kort efter drog tilbage over Elven, kastede Hätta Præsten paa ny sine Garn ud for at fange Sjæle. Ogsaa hele den følgende Dag fortsatte han sin agitatoriske Virksomhed, men nu i en fjærnere Gaard, og undlod ikke for sin Tilhørerkreds at besudle Provstens Rygte paa den gemeneste Maade. Saa forsvandt han. —

Jeg har en Gang tidligere berettet om min Tur til Seiten paa Gargovarre; De husker, det var den Gang, Thuri Marit var med. En af Thingdagene besøgte jeg atter dette Sted for at komme paa det rene med, hvor meget sandt og hvor meget Fabel

der var i de Beretninger, jeg havde hørt om denne gamle Stenafgud, og i Fald den frembød noget mærkeligt, at træffe Foranstaltninger til at bortføre den.

For ikke atter at løbe med Limstangen betroede jeg mig denne Gang ikke til THURI MARIT's elskværdige Assistance, men valgte til Fører den Lap, der ikke alene havde givet mig den mest detaillerede Skildring af Stedet og Seiten, men som tillige i Miles Omkreds kjender hver Sten og hver Busk. Han hedder LARS JOHNSEN GAINO, taler Norsk som en Nordmand, og er i Besiddelse af en udmærket skarp Begavelse. Jeg har allerede tidligere nævnt hans Navn i Forbindelse med de religiøse Rædselsscener i Koutokæino. Uheldigvis har nogle grove Tyverier i hans yngre Dage og flere Ganges Tugthusstraf givet hans Liv en forfeilet Retning; ellers vilde han med sit gode Hoved og sine mange Talenter sikkert have bragt det til noget ualmindeligt. Han har kun een Arm, men kan med den udrette mere end de fleste med to. Navnlig er han en Mester i Træskærerkunsten og i Møbelsnedkeri, men ogsaa som Skytte, Jæger og Ulvefanger præsterer han noget fremragende. Naar han som Vappus kjører med Ren, er det ligefrem mærkværdigt at se, hvorledes han trods de mange Vanskeligheder hjælper sig med den ene Arm, og hvor godt og hurtigt han udfører sit Hverv; jeg har aldrig haft nogen saa god Vappus som ham.

Jeg kjørte altsaa af Sted med LARS GAINO den lange, besværlige Vei til Fjældets Top.

Husker De fra Deres Barndom Historien om hin Bondesøn, som hedte Hans og havde været udenlands, og som paastod der at have set en Hund saa stor som en Hest, hvilket Uhyre imidlertid gradvis skrumpede ind til at blive en ganske ordinær Køter, efterhaanden som Hans med Faderen mere og mere nærmede sig hin Bro, hvorover ingen Løgner kunde passere ustraffet?

Omtrent saaledes gik det med LARS GAINO og Seiten.

Da vi reiste fra Koutokæino, var den kunstig tilhuggen som et Menneskehoved med tydelige Øine, Næse og Mund; da vi kom

LARS GAINO med Kone.

til Galanito, indrømmede LARS, at Øine, Næse og Mund var noget udviskede af Aarhundreders Veir og Vind; og da vi drog op ad Fjældet, fremsatte han som en ikke urimelig Mulighed, at hvad

der var blevet anset for disse Ansigtsdele, maaske kun var tilfældige, naturlige Dannelser.

Naa, vi kom til Stedet, og Lars præsenterede Seiten for mig. Som jeg havde anet, var det en Stenklump af den mest ordinære Slags, noget stor og lang, men uden den ringeste Mærkelighed i nogen som helst Henseende. Lars forsøgte rigtignok at vise mig de meget omtalte Øine, Næse og Mund, men han kunde for den Sags Skyld med lige saa meget Held have forsøgt at vise mig et Thorvaldsen'sk Basrelief eller hvilket som helst andet paa Stenens Overflade. Jeg betragtede den paa alle Kanter, fra alle mulige Retninger: det var og blev den samme hverdagsagtige Kampesten. Nu ja, jeg havde faaet et nyt Bevis for, hvad jeg ofte tidligere havde erfaret, at man ikke skal stole for meget paa Lappernes Beretninger om saadanne Ting. At imidlertid Stenen virkelig i den hedenske Tid har været anset som en Helligdom, kan næppe være tvivlsomt; derom vidner ikke alene Traditionen og den af Naturen særlig fremhævede Lokalitet, men ogsaa den Omstændighed, at det ikke er mange Aar siden, at man her endnu kunde finde Mængder af Horn fra de her i sin Tid ofrede Rener.

Da der ikke var nogen som helst Grund til at faa Stenen bortflyttet, vilde jeg dog i hvert Fald tage et Fotografi af den. Lars gjorde mig opmærksom paa, at den tidligere havde staaet i opreist Stilling et Par Skridt fra det Sted, hvor den nu laa væltet. Han havde selv for flere Aar siden flyttet den, da en norsk Botaniker havde anmodet ham om at faa den transporteret til Kysten; men senere var Sagen gaaet i Glemme. Jeg mente, det var bedst, om vi kunde gjengive Stenen dens oprindelige Plads og Stilling. Med stort Besvær, thi den er tung, den gamle Tingest, fik vi den med vore tre Arme væltet op i en Pulk, hvorpaa vi med ikke mindre Besvær trak den op ad den lille Skraaning og reiste den i den Stilling, som den formodentlig har haft i

hine Dage, da Lapperne ansaa den for en Gud eller i hvert Fald for et Symbol paa de guddommelige Magter.

Medens vi var i Færd hermed, forandrede Veiret sig pludseligt; Sneskyer skjulte Solen, og en heftig Vind reiste sig. Desuagtet pakkede jeg mine fotografiske Apparater ud. Vinden blev stærkere og stærkere, og snart stod vi i det tætteste Snefog. Cameraen var skruet fast paa Stativet; jeg vendte mig et Øieblik bort fra den, men det samme Øieblik benyttede Vinden til at vælte Apparatet, saa at Cameraen knustes mod en Sten. Derved blev selvfølgelig al Fotograferen umulig.

Lars Gaino smilede. „Det er en gammel Tro hos vort Folk," sagde han, „at den, der vover at give sig af med Fortidens Guder, bliver rammet af Uheld." Derfor havde jeg sidste Gang, jeg var her, nær kjørt mig ihjel; derfor reiste denne pludselige Storm sig og ødelagde mit Apparat.

Det syntes næsten, som om Lars havde Ret. Thi da vi kort efter kjørte ned ad Fjældet, smilede Solen atter, og der var ikke mere Vind end i en Stue.

For Resten var den gamle Stengud endnu ikke til Freds med, hvad han havde udrettet; thi paa Hjemveien paa Elven gjorde han et Forsøg paa at drukne mig. Jeg havde ladet min Rens Tømme binde fast til Lars Gaino's Pulk, og havde lagt mig til at sove. Pludselig vaagner jeg ved et voldsomt Stød; jeg aabner Øinene og ser mig omgiven af Vand paa begge Pulkens Sider. Pulken er gaaet ned i et Hul i Isen, der har været dækket af et løst Snelag, og ved den derved frembragte pludselige Standsning er Tømmen sprungen. Heldigvis var Pulken noget længere, end Hullet var bredt, saa jeg slap med et Øiebliks Forskrækkelse og en plaskvaad Pæsk.

For Fremtiden skal jeg lade alle Seiter i uforstyrret Ro! —

De festlige Dage er forbi. Folket er draget tilbage til sine Telte og Rener, de fremmede Gjæster har atter forladt os. Det

brogede Liv er til Ende, den glade, støiende Tummel forstummet. Gnisterne fra den sidste Raket er slukkede, den sidste Luftballon er forsvunden i det Fjærne, og Dragen ligger sønderbrudt ude paa Marken. Ensomhedens triste, dødsstille Tomhed ruger atter over Koutokæinos golde Sandbanker.

XV.

Reise til Sodankylä.

Koutokæino, den 5te Mai 1883.

Hvis min første Reise til Finland ikke har trættet Dem, agter jeg nu at indbyde Dem til at følge med paa en lignende, men adskillig længere Udflugt. Maalet er denne Gang den finske Polarstation Sodankylä; i mindre end 14 Dage kan Reisen ikke gjøres, og jeg siger Dem paa Forhaand, at det bliver en meget besværlig Tur, dobbelt besværlig, fordi jeg var saa ulykkelig at faa en Vappus med, der med Hensyn til Uduelighed præsterede det mest mulige. Jeg vil ikke, skjønt han visselig fortjente det, offentlig stille hans Navn i Gabestokken; lad mig derfor her og i det følgende betegne ham som den Unævnte. Denne Elendige havde forstaaet at indsnige sig i min Gunst, men navnlig hans store Dygtighed i det norske og finske Sprog bragte mig til at modtage hans Tilbud om at ledsage mig paa denne Reise som Fører og Tolk, skjønt jeg fra flere Sider var bleven advaret mod at indlade mig med ham. Lensmanden sagde til mig: „Tag enhver som helst anden end denne Lap, selv den sletteste vil være bedre end han"; og jeg maatte senere sande hans Ord. Men jeg

saa ham den Gang endnu i hans gunstigste Belysning, og heller ikke kan det nægtes, at han i flere Henseender staar betydelig over sine Landsmænd. Jeg valgte ham altsaa.

Men for ikke at lade denne Indledning blive lige saa lang som den, der indledede min forrige finlandske Reise, saa vil vi straks tage af Sted.

Dette er nu for Resten lettere sagt end gjort; thi den Unævnte behøver to Timer til at gjøre Pulkene i Stand og spænde Renerne for. Medens vi altsaa maa vente en Stund, til den træge Laban er færdig, faar jeg Tid til at fortælle Dem, at det i den sidste Uge har været Tøveir, at Føret derfor er miserabelt, og at det paa Grund af den fremrykkede Aarstid — den sidste Halvdel af April — overhovedet er tvivlsomt, hvorvidt en saa lang Reise (frem og tilbage i alt omtrent 90 geografiske Mil eller saa langt som i lige Linie fra Skagen til Leipzig), tilmed i sydlig Retning, vil kunne udføres. Her i Koutokæino var der ingen, som troede det; man var aldeles vis paa, at jeg enten vilde blive nødt til at vende om Dagen efter, eller at jeg, hvis jeg virkelig skulde naa frem til Sodankylä, først til Sommeren vilde kunne komme tilbage i Baad, saafremt jeg ikke skulde foretrække at lægge Veien sydpaa over Haparanda og den botniske Bugt. Saa meget var i hvert Fald sikkert, at jeg saa vidt muligt maatte benytte Nætterne til at reise i, og hvile ud i de varmeste Timer af Dagen.

Endelig er den Unævnte færdig med Forberedelserne, og kort før Midnat kjører vi af Sted i et temmelig uhyggeligt, skyet og stormfuldt Veir. Jeg havde næppe begyndt at glæde mig over, at jeg endelig var kommen paa Vei, før vi atter gjorde Holdt ved den Unævntes Hus. Her skulde han forsyne sig med Fødemidler til Turen. Uagtet denne Slyngel havde været forberedt paa Reisen i flere Uger, og derfor, synes jeg, havde haft tilstrækkelig Tid til at fylde sin Madpose, og uagtet han vidste, det gjaldt for mig om at reise saa hurtigt som muligt, maatte

jeg dog sidde og vente i hele to Timer i hans elendige sorte Røverkule, før vi igjen kunde komme af Sted.

Jeg forsikrer Dem, jeg stamper i Gulvet af Ærgrelse, naar jeg nu ved at fortælle derom tænker tilbage paa denne hans første Genistreg, der senere efterfulgtes af saa mange, mange lignende. Og jeg ærgrer mig dobbelt ved at mindes den mærkelige og uforklarlige Omstændighed, at jeg under hele Reisen uden at knurre føiede mig efter alle hans Urimeligheder, at jeg taalmodig som et Lam i alle Tilfælde lod ham faa sin Villie, og kun en sjælden Gang vovede at fremkomme med en høflig og spag, men for Resten aldeles virkningsløs Indvending. Vi havde ikke reist ret langt, førend Forholdet formede sig saaledes, som om det var ham, der var Herre, og jeg hans lydige Tjener, der i et og alt maatte rette sig efter hans Godtykke, Luner og Bekvemmelighed. Indvendig kogte Harmen rigtignok i mig, men jeg sagde intet, jeg lod alt gaa, som han vilde. Men nu skal han faa hele sit Synderegister opregnet, den Hallunk, det kan han stole paa.

Vi kjørte fra Koutokæino med den Unævntes egne tre Rener; nu skulde vi lægge Veien om ad Siepi, for der i en Renby at faa tre friske og kraftige Dyr, der kunde holde ud den lange Vei til Sodankylä og tilbage igjen. Der var rigtignok bleven forlangt en ualmindelig høi Pris for at benytte dem, men jeg betalte den gjærne, da jeg stolede paa, at en saa erfaren Lap som den Unævnte nok skulde forstaa at skaffe mig tre rigtige Pragtexemplarer i Styrke og Udholdenhed. Jovist!

I Siepi — et Par Mil fra Koutokæino — standsede vi en Times Tid ved den ene af dette Steds to Gaarde, saa vidt jeg kan indse uden anden Grund end den, at den Unævnte gjærne vilde slaa en Passiar af med Husets Folk, som blev vækkede op af deres dybe Søvn. Thi en Fjerdingvei længere frem standsede vi igjen i Oskald, hvor der bor en enkelt Familie; her maatte Renerne hvile og have Mos, paastod den Frække. Det var imidlertid nok snarere ham, der skulde have Kaffe; thi Renerne

kunde uden Tvivl have ventet, til vi naaede den nærliggende Renby. Da et Par Timer var gaaede med Tillavningen og Drikningen af Kaffen, kunde vi atter begive os paa Vei. Det var naturligvis nu blevet høilys Dag.

Kort efter kom vi til Renbyen. I det ene af de to Telte laa der blot en lille Gut og sov; vi vækkede ham, men han kunde naturligvis ikke skaffe os de i Forveien bestilte Rener; han fortalte, at alle de Voksne var reiste bort for en Times Tid siden. Det andet Telt havde ogsaa kun en eneste tobenet Beboer, en snorkende Yngling, der ved Udsigten til en Krone og et Par Dramme vaagnede saa vidt, at han trægt lovede at være os behjælpelig med at fange Renerne. Kasterebene foer mange Gange forgjæves ud i Luften eller indviklede sig i urette Reners Horn — den ene af de Kastende var ikke vaagen, den anden gad ikke anstrænge sig — inden det lykkedes at fange de til os bestemte Dyr. Et Par kostbare Timer var atter medgaaede, før vi sent paa Formiddagen drog videre.

Jeg erindrer ikke, om jeg ikke etsteds tidligere har sagt, at en forspændt Ren aldrig gaar i Skridt; mange andre har i hvert Fald paastaaet det, men det er en skammelig Usandhed. De Renfarter, jeg tidligere har forsøgt at skildre, gjælder hovedsagelig kun mindre Udflugter paa faa Mils Længde i Vinterens Begyndelse, naar Føret er godt og Renerne endnu ikke udkjørte; da er Tempoet allegro con fuoco. Men paa de lange Reiser, især mod Vinterens Slutning, gaar det mere moderato, og er tilmed Føret tungt, og sidder der i Pulken en saa træg Klodrian som den Unævnte, der ikke engang gider drive Dyrene frem eller falder i Søvn hvert Kvarter, da vil selv den langsomste forspændte Okse bringe Dem hurtigere frem end Renen. Under saadanne Forhold bliver det i Længden fortærende kjedeligt saaledes at snegle sig frem Mil efter Mil.

Føret var denne Dag for Resten slet ikke værre, end at vi jo uden Besvær havde kunnet komme frem i den halve Tid; men

den personificerede Magelighed, der ledede Kjørselen, veg sky tilbage for selv den mindste Anstrængelse, og lo mig ud af fuld Hals, da jeg beskedent spurgte, om det ikke kunde gaa lidt hurtigere.

Tidlig paa Eftermiddagen naaede vi Fjældstuen Sitsjajavre. Her sov jeg en halv Times Tid og den Unævnte i to Timer; da jeg vækkede den snorkende Lømmel, der som en anden Standsperson ugenert havde lagt sig paa Gjæstestuens bedste Sengested, havde han oven i Kjøbet den Frækhed at paastaa, at han slet ikke havde sovet. Men der kunde ikke være Tale om at reise nu, behagede han at mene; han maatte først have Kaffe, ellers vilde han ikke kunne holde det ud. „Og nu skal vi," sagde han med sit væmmelig sødladne Smil, „have os en rigtig god Kop Kaffe, kjære Ven" — ja, han sagde virkelig „kjære Ven", og jeg taalte det, baade nu og senere — og han foreslog at tage af min Kaffepose. Han sparede ikke paa Bønnerne, og Drikken blev ogsaa god og kraftig, men jeg saa med Bedrøvelse paa det store tomme Rum, der var opstaaet i Kaffeposen. Skulde den Unævnte oftere faa Lyst til at benytte den, vilde min Kaffebeholdning være sluppen op om et Par Dage. Da jeg havde drukket en Kop eller to og den Unævnte hele Resten af den fyldte Kaffekjedels Indhold, mente han, at vi nu havde Kræfter nok til at begive os paa Vei.

Vi kjørte da videre — ligesom om Formiddagen Skridt for Skridt; kort efter passerede vi — Skridt for Skridt — den finske Grænse, og om Aftenen ankom vi — Skridt for Skridt — til Neckela. Jeg foreslog i al Ydmyghed, at vi om et Par Timer skulde reise videre til Hätta, og der hvile ud hele den følgende Dag, men det havde den Unævnte ikke Lyst til. Han kunde ikke længer undvære Søvn, han følte sig allerede ganske syg, fordi han ikke havde sovet sidste Nat — en skammelig Løgn, baade hvad Sygdommen og Søvnen angaar; thi han spiste med en Udholdenhed, som om han havde sultet et Par Uger, og mange Gange

havde jeg, baade om Natten og om Dagen, set, at han laa og sov i Pulken. Jeg vovede at ændre mit Forslag derhen, at vi skulde afreise næste Morgen Klokken 4. Ja, hvis han kunde vaagne saa tidligt, men det troede han ikke, hvorpaa han hensank i vemodige Betragtninger over de skrækkelige Strabadser, han havde udholdt, og de frygtelige Anstrængelser, der forestod ham; hele sit Liv igjennem skulde han, hvis han overhovedet kom levende hjem igjen, bittert angre, at han havde været saa dum at indlade sig paa denne Reise. Jeg ønskede at faa nyt Sennegræs i mine Skaller, og en af en Vappuses simpleste Pligter er det at holde Fodtøiet i god Orden, saa at Fødderne altid er varme; men den Unævnte mente, at det kunde vente til næste Morgen. Taalmodig bad jeg Husets tilstedeværende Søn om at gjøre, hvad jeg ønskede, og med Redebonhed og Omhu udførte han dette Hverv, medens min Æsel sad med Piben i Munden og saa til, hvorefter ogsaa han lod sit Fodtøi bringe i Orden af den unge Mand.

Ak! hvorfor havde jeg ikke medtaget en Tjener, der kunde have opvartet min fordringsfulde Ledsager.

Vi kom naturligvis ikke af Sted Klokken 4 om Morgenen, og Middag var forbi, inden vi naaede Hätta. Den Unævnte lovede naadigst her at skaffe sig Oplysning om den nu følgende Veis Beliggenhed, thi selv havde han aldrig paa disse Kanter været sydligere. Om Aftenen skulde vi se at komme videre.

Og jeg sad atter i Gjæstgivergaardens lille Kammer, hvor vi hin Aften, om De husker det, spillede en gemytlig Whist, og jeg sad og tænkte paa, hvorledes jeg skulde faa de mange Timer til at gaa. Thi det eneste civiliserede Menneske i Hätta er Præsten, og han er, som De ved, ikke saa civiliseret, at man ret godt kan omgaas ham. Desuden havde han i Thingugen i Koutokæino saa haardt fordømt mine uskyldige Raketter og Luftballoner, ja tituleret dem som djævelske Indretninger, at jeg ikke vovede at bringe min Person mere end høist nødvendigt inden for hans

Rækkevidde. Den eneste Afveksling og Underholdning, jeg kunde vente mig, var Synet af den lille skikkelige, trippende Værtinde, naar hun mindst hver halve Time kom ind med en ganske lille Kop Kaffe. Jeg har før staaet i den Formening, at Lapperne var Verdens første Kaffeslugere, men efter senere Erfaringer maa jeg tilstaa, at de i denne Retning kun er Børn mod Finnerne, og aldrig havde jeg drømt om, at et Menneske i sit hele Liv skulde kunne optage i sig saadanne enorme Masser af denne Drik, som dem, jeg maatte konsumere i de to Uger, jeg tilbragte i Finland. Men Kaffen serveres i yderst smaa, næsten latterlig smaa Diminutivudgaver af Beholdere; „Smaakopperne grasserer i Finland," sagde Lensmanden forrige Gang, vi var her. Og jeg drak den ene lille Kop efter den anden lille Kop, og maatte tilstaa, at det ogsaa var et Slags Tidsfordriv.

Men ved et sjældent og heldigt Tilfælde førte Skæbnen samme Eftermiddag en anden Reisende til Hätta, og hvad der var endnu heldigere, denne Reisende var ingen anden end den brave og fortræffelige Lensmand fra Muonioniska, ham, vi skulde have besøgt, men ikke traf paa vor forrige Reise, Manden med det aabne, fulde Hjærte og det glade, vennesæle Sind, Manden med Digterens glødende Begeistring og varme Ord for sit Lands Skjønhed og sit Folks Storhed, med Adelsmærket paa den brede Pande, med Trofasthedens Blik i det klare Øie. Hvorledes kunde jeg selv i Hovedstadens Vrimmel have fundet et mere fortræffeligt Selskab end det, som Skæbnen i et Anfald af godt Humør førte til mig her i den lille fjærne finske Afkrog!

Nu fløi Timerne alt for hurtigt hen i muntert, fortroligt Samvær. Muonioniska Lensmanden vidste ikke alt det gode, han skulde gjøre mig; han lod anrette varm Middagsmad, han gav mig de bedste Vink med Hensyn til Veien og Stationer, han fyldte mine Lommer og Kufferter med Flasker, aftvang mig Løftet om at besøge ham i hans Hjem paa Tilbageveien, og da jeg forlod Gjæstgivergaarden, fik jeg ikke Lov til her at betale en eneste

Øre. Stedets Præst vilde ganske vist have slynget sin mest bombastiske Tordentale ud mod os, om han havde set os sidde her og „knöle“ — en tysk Student vilde have sagt „kneipen“ — i Selskab med Flasker og Glas; thi De maa ikke tro, at det blot er Kaffe, man drikker i Finland. Men jeg beder Dem være overtydet om, at enhver anden end Hätta Præsten og hans Ligesindede vilde have befundet sig vel ved at sidde blandt os.

Imidlertid kom snart Afskedens Øieblik, da om Aftenen det indtrufne Klarveir havde medført en let Frost, som det gjaldt os om at drage Fordel af.

Ved denne min Afreise indtraf en ret løierlig Episode, der endnu en Gang — men det skal ogsaa være den sidste — giver mig Anledning til at trække Hätta Præsten frem paa Skuepladsen. Des værre kan jeg kun referere efter Meddelelser fra anden Haand, thi jeg selv deltog kun sovende i det lille Mellemspil, skjønt jeg egentlig tillige var Hovedpersonen deri.

Min Ren var fastbunden som den sidste i Rækken; straks efter at vi var komne ud paa Hedanjärvi's store Ismark, lagde jeg mig ned for at sove lidt, og enten det nu var som en Følge af de sidste Dages anstrængende Reiseliv, eller det var Muonioniska Lensmandens Kognak, som virkede, eller endelig, hvad der ogsaa kan tænkes, paa Grund af begge Faktorers forenede Indflydelse — nok er det, jeg faldt straks i Søvn. En Stund efter aabner jeg Øinene og ser som i Drømme en kvænklædt Skikkelse kjøre ved min Side, idet han siger: „Nå bror, hur mår Du?“ Dette Syn maatte jo være mig noget paafaldende, men inden jeg rigtig havde begyndt at forundre mig derover, laa Hovedet allerede paa den anden Side, og jeg var atter vandret over i Søvnens Rige. Kun en forvirret Støi af høirøstede Stemmer og kjørende Pulke formaar mine Øren i Søvne at opfatte. Noget efter vaagner jeg ved, at min Pulk standser, og hvem staar ved Siden af mig? Ingen anden end Lensmanden fra Muonioniska.

Nu paafulgte der en Forklaring. Et Par Minuter efter at jeg var kjørt fra Gjæstgivergaarden, havde Hätta Præsten kastet sig i en Pulk og sat efter mig. Lensmanden, der bemærkede det, anede Uraad og Omvendelsesforsøg og lignende, fik øieblikkelig forspændt den største Ren, han kunde finde, anbragte en Flaske i sin Lomme og sig selv i Pulken, og hastede af Sted samme Vei. Og Præsten jagede efter mig, og Lensmanden jagede efter Præsten. Da De allerede kjender saa meget til min Dromedar af Vappus, at De ved, han ikke forhaster sig, kan det ikke overraske Dem at høre, at Præsten snart indhentede mig; men Lensmanden er den finske Lapmarkens første Virtuos i at kjøre med Ren, og derfor var ogsaa han næsten i samme Nu ved Mødestedet. Da Præsten saa sin Arvefjende i Hælene paa sig, indsaa han, at hans Forsøg var mislykket, og at det var bedst for ham at vende om, hvad han da ogsaa tordnende og skjældende gjorde. Lensmanden er heller ikke bange for at bruge djærve Udtryk, og det var en ganske anselig Byge af Skjældsord, der forfulgte Præsten, da han skyndsomst flygtede tilbage, indtil han var uden for Hørevidde.

Stolt som en Seirherre stod Lensmanden foran mig med Flasken i Haanden og foreslog, at vi nu, da den onde Aand var dreven paa Flugt, skulde drikke en Skaal for Suomi, de tusind Søers Land.

Kort efter var jeg atter alene med mit Dovendyr; jeg mener ikke den skikkelige Ren foran min Pulk, thi den Stakkel gjorde alt, hvad dens svage Kræfter formaaede; men han, som jeg mener, gjorde ingen Ting uden at sove. Naar Renerne som Følge deraf til sidst gik aldeles i Staa, vaagnede han et Øieblik, satte atter Rækken i Gang, og fortsatte derpaa sin afbrudte Slummer. At sove her var saa meget mindre forsvarligt, som Veien hele Natten ligesom den følgende Dag gik op ad en stor og bred Elv, paa hvilken Isen som Følge af den stærke Strøm var gjennembrudt af store Huller. Heldigvis var Renerne mere aarvaagne

end det Uhyre af Vappus, der skulde lede dem, ellers var vi mange Gange plumpede ud i den stride Strøm. Det kunde han for Resten have haft godt af, den Kanalje.

I Løbet af Natten blev en anden Ulempe mere og mere følelig. Renerne blev snart fuldstændig udmattede, og navnlig den midterste, som trak Bagagepulken, syntes sin Ende nær; Tungen hang den sort ud af Halsen, og inde i dens Bryst bankede Hjærtet som en Hammer paa en Ambolt. Hen imod Morgenen naaede vi dog en lille, fattig Gaard, Kettomella, hvor jeg sov en Times Tid paa det haarde Gulv.

Men mellem dette Sted og den næste Station Kyrö viste det sig umuligt at komme videre med de Stakler af Rener, som den nedrige Sjæl havde skaffet mig, uagtet vi endnu kun havde kjørt høist 15 geografiske Mil med dem, og de efter Bestemmelsen skulde have været i Stand til at føre os helt til Sodankylä og tilbage igjen. Alle tre var udkjørte; den midterste ikke alene ikke trak mere og lod sig trække af den forreste, men til sidst sank den aldeles sammen og styrtede om paa Isen, ude af Stand til at reise sig eller lade sig reise. Vi ventede, at den hvert Øieblik skulde dø.

Det var en net Situation! Ikke alene vilde jeg komme til at betale en ublu Sum, hvis Renen skulde dø; men hvorledes skulde vi overhovedet i denne ubeboede Egn komme videre med to udmattede Rener, tre belæssede Pulke og dertil oven i Kjøbet en død Ren. Den Unævnte var, som man kunde vente, aldeles raadløs. Vi lod den halvdøde Ren ligge en Stund, indtil den havde samlet saa mange Kræfter, at den atter kunde staa paa Benene; vi bandt den da bag den sidste Pulk, og lod den forreste Ren trække begge de to første Pulke. Kort efter faldt den syge Ren ned i et Hul i Isen, og det kolde Bad, den derved fik, friskede den tilsyneladende lidt op. Paa denne Maade slæbte vi os med mange, mange Standsninger møisommeligt frem til Kyrö, hvor vi ankom ved Middagstid.

Landet har her som baade før og senere et meget tiltalende, men ogsaa uhyre ensformigt Fysiognomi. Det er en eneste, endeløs, storartet Naaleskov med smaa Afbrydelser af Søer, Elve og Moser. I et saa straalende Sommerveir som det, der indtraf, efter at jeg havde forladt Hätta, og som vedvarede uafbrudt til den sidste Dag, jeg tilbragte i Finland, tager denne vældige Skovnatur sig herlig ud, hvad enten Straalerne fra Middagssolen spiller mellem de eviggrønne Kroner, eller de ranke Stammer aftegner sig som Silhouetter paa den gyldenrøde Aftenhimmel. Men naar man ser dette selv samme Skue drage forbi Ens Blik i timevis, i dagevis, i ugevis, bliver det unægtelig noget trættende i Længden. Helst bør man se disse Egne i Sommertiden, naar Solvarmen har aabnet Søernes smilende Øine, og Isen ikke længer lægger sit ensformige, livløse Dække over de rislende Elve, der bugter sig gjennem Skovensomheden.

Skilte ved Miles Afstande lever her den faatallige finske Befolkning paa sine store Gaarde. Oftest bestaaende af et betydeligt Antal isolerede, mørke Bjælkebygninger, af hvilke især de høie, toetages Stabure tager sig besynderligt ud, ser disse Gaarde paa Frastand helt storartede ud, især naar flere ligger sammen, hvad ofte er Tilfældet. Om det nærmere Bekjendtskab just ikke svarer til det første Indtryk, er der dog en himmelvid Forskjel mellem disse Gaarde og de i Norge fastboende Lappers. I disse træffer man kun mørke, trange og smudsige Rum, blottede for ethvert Spor af Gjenstande, der efter almindelige menneskelige Begreber kunde gjøre Beboerne Opholdet nogenlunde hyggeligt. Værelserne i de finske Gaarde er derimod store, næsten for store, høie og lyse, og om de end hyppig anvendes til Værksteder — f. Ex. til Forfærdigelse af Smørfustager — ser man dog, at Renlighed ikke foragtes i den Grad, som af Lapperne; man finder endogsaa Uhre paa Væggen, man træffer Kamme og Speile.

Den finske Almue ser temmelig prosaisk ud. Mændene har alle noget vist haardt og koldt, for ikke at sige frastødende i

deres Ansigt og Væsen. De unge Kvinder har i Almindelighed tækkelige, men temmelig udtryksløse Fysiognomier; de ligner hverandre som Æbler fra samme Træ, hvortil meget den ensartede Dragt — en kort Trøie og Tørklæde over Hovedet — bidrager. De ældre Damer er ikke skjønne, men de holder meget af Tobak: man træffer dem altid med en Pibe i Munden.

De fleste af disse Gaarde er tillige, fordi de er de eneste beboede Punkter i disse ensomme Egne, et Slags Gjæstgiversteder, hvis Eier — han kaldes kestikiewari, et Ord med en saa stærk

Finsk Gaard.

svensk Klang, at det minder om adskillige lignende Misfostre i det danske Sprog, saasom: Slobrok, Geborsdag, Isenkræmmer etc. — er forpligtet til at tage imod den Reisende, underholde ham mod en af Staten fastsat og urimelig billig Betaling (en Kop Kaffe med alt Tilbehør koster f. Ex. kun 5 Penniä eller $3^1/_2$ Øre), og med Hest eller Ren skydse ham til den næste Gjæstgivergaard.

Lapperne har i Finland kun en ringe Udbredelse. Deres Antal anslaas til omtrent 800 Individer. De fleste er de saakaldte Skovlapper; de eier en Del Rener, foruden Køer og Faar, og

lever for øvrigt væsentlig af Fiskeri i Søerne og Jagt. Deres Rener er noget større, kraftigere byggede og langt mindre vilde end Fjældlappernes. Om Vinteren holdes de i Nærheden af Beboelsesstederne, om Sommeren streifer de i Flokke omkring i Skovene, og de kommer altsaa ikke som Fjældlappernes til Havkysten. De faa finske Fjældlapper lever ganske som de norske.

Ogsaa den finske Befolkning eier i Almindelighed en Del Rener, der om Vinteren som Køer eller Faar gaar løse omkring ved Gaardene, og som i det hele taget i enhver Henseende kan betragtes som virkelige Husdyr. En forspændt Ren staar her uden at være bunden lige saa rolig uden for Døren og venter, som en forspændt Hest; sligt vilde være utænkeligt i Norge.

Jeg vender nu tilbage til mine egne Rener. Min Døgenigt — der har De et Pragtexemplar af de oven for omtalte Sprøguhyrer — paastod, at de halvdøde eller døende Dyr umulig kunde befordre mig længere frem, hvad der des værre kunde være sandt nok. Han foreslog, at jeg her i Kyrö skaffede mig en Mand og tre nye Rener til den næste Station Debasto, saa skulde han forsøge at komme bag efter med mine, fra deres Byrder befriede Trækdyr. Jeg gik ind herpaa; der var heller ikke andet at gjøre. Ak, havde jeg her kunnet faa det Indfald at sende den Unævnte og hans tre umulige Rener tilbage til Koutokæino, i Stedet for med stor Bekostning at trække omkring i Finland med dette byrdefulde Paahæng af fire komplet ubrugelige og unyttige Subjekter, da havde jeg været forskaanet for mange senere Besværligheder, Ærgrelser og Udgifter. Men det forstaar sig, det har ogsaa sine Betænkeligheder at reise ganske alene i et saadant næsten ubeboet Land, hvis Sprog man ikke kjender.

Som det var gaaet i Kyrö, gik det i Debasto: mine Rener var ikke blevne bedre og kunde ikke bruges; der var kun den Forskjel, at jeg reiste fra Debasto med Hest og i Slæde.

Hvis jeg sagde, at de Heste, som jeg her og mange Gange senere benyttede, lignede Kameler, vilde det være en ufortjent

Fornærmelse mod disse Ørkenens brave Dyr. I det hele taget har Naturen ikke nogen Sinde eller nogensteds dannet saa ynkværdige Skabninger, som disse finske, ved Aarrækkers opslidende Trællearbeide frembragte Hesteskygger. Det var en Bedrøvelighed at se dem anspænde deres sidste tarvelige Rester af Kræfter, disse kantede og knoklede Hesteruiner, med Haarene afslidte alle Vegne, hvor Seletøiet havde gnavet Aar efter Aar, naar de tvungne af Piskens tunge, smertefulde, ubønhørlige Slag trak os frem Skridt for Skridt.

Men for Resten havde selv den bedste Hest ikke kunnet bringe os synderlig hurtigere frem; thi efter at vi havde forladt den lange Elvs bekvemme Isvei og var komne ind i selve Skovlabyrinten, blev den indtrufne høie Temperaturs Indvirkning mere og mere følelig. Jo længere, vi kom frem, desto tyndere blev Sneen, desto ujævnere Veien; paa lange Strækninger var Sneen smeltet aldeles bort med Undtagelse af en smal Stribe paa Veiens lavest liggende Side. Men dette var dog kun Bagateller mod, hvad jeg senere skulde lære at kjende i Henseende til slet Føre.

Slæderne, som jeg fra nu af, og til jeg atter naaede Hätta, saa godt som udelukkende benyttede, fortjener al Ros. De er temmelig lave og meget lange, det dobbelte af en Mands Længde, saa at selv et tyndt Is- eller Snedække bærer dem; paa Grund af deres lette Bygning og Sammensætning er de meget bøielige og elastiske, saa at de trods deres Længde giver efter for Veiens utrolig mange Uregelmæssigheder. Paa et blødt Leie af Hø og Renhuder, mellem Tæpper og Puder ligger man saa lang, man er, meget bekvemt paa disse Slæder; Kusken passer Hesten, og kan man sove, mærker man ikke noget til det kjedelige ved Befordringens Langsomhed. Om Dagen havde denne Reisemaade imidlertid ogsaa sine Ubehageligheder paa Grund af de høist usædvanlige Veirforhold, der indtraf under mit Ophold i Finland. Den brændende, i en halv Snes Dage ikke af en eneste Sky tilslørede Sol, og Luftens Dag for Dag stigende Temperatur

frembragte den samme ubehagelige Fornemmelse, som om jeg i Pæsk og med Pelshue havde reist under Tropernes glødende Himmel. Pæsken, der i Solskinnet blev saa varm udenpaa, at man næsten kunde brænde sig paa den, maatte snart kastes; Huen med dens tykke Edderdunspude i Pulden blev erstattet af et sammenknyttet Lommetørklæde eller af en af Gjæstgiveren laant Kaskjet, indtil jeg i Kittilä kunde kjøbe mig en mere passende Hovedbedækning.

Efter Midnat naaede jeg Jokkela; længe efter ankom mine fire elendige Reisefæller fra Koutokæino. Den tobenede af dem paastod, at de firbenede ikke formaaede at gaa et Skridt længer; de maatte forblive her en Uges Tid og hvile ud, saa kunde de føres den halve Mil til Sirka, hvorigjennem vi skulde passere paa Tilbageveien, saafremt vi vilde reise over Muonioniska. Den Unævnte havde fundet en Mand, der var villig til at tage sig af Renerne, saa at han selv kunde følge med til Sodankylä. Paa denne Maade blev jeg da kvit de tre Fjerdedele af den unyttige levende Bagage, jeg trak omkring med mig i det fremmede Land. Ubegribelige Dumhed! som gjorde, at jeg ikke samtidig skilte mig af med den fjerde og ubehageligste. Thi den Nytte, han hidtil havde gjort og senere gjorde mig som Tolk, var aldeles illusorisk; det faldt overhovedet ikke ham ind at gjøre noget som helst andet, end hvad der kunde tjene til hans egen Bekvemmelighed, og de tre, fire Sætninger, som viste sig at være tilstrækkelige for at komme fra den ene Station til den næste, havde jeg snart lært at udtale. Men, skjønt jeg mindst hvert Kvarter ønskede ham did, hvor Peberen gror, og skjønt jeg tusinde Gange hellere havde medtaget den første, den bedste Stratenrøver eller Galeislave, lod jeg ham dog følge med. De første Par Mil kjørte han i samme Slæde som jeg, og han laa snorkende og bred ved min Side; saa fandt han det for ubekvemt og bildte mig ind, at een Hest ikke kunde trække saa meget; jeg lod ham da faa sin egen Hest og Slæde og Kusk, og paa denne Maade kjørte den uvær-

dige Parasit for mine Penge som en Herremand omkring i Finland, og for at gjøre Maalet fuldt, talte den Uforskammede oven i Kjøbet fra Morgen til Aften ikke om andet, end de forfærdelige Besværligheder, han maatte udstaa, og udmalede til Sammenligning, hvor godt han havde haft det, naar han i tidligere Aar havde reist med andre. Og det sagde den utaknemlige Slyngel til mig, som — hvad De ikke behøver nærmere Oplysning om — havde vist ham Velgjerninger lige fra den første Dag, jeg var i Koutokæino. Jo, det var et herligt Ris, jeg havde bunden til mig selv!

Efter at have reist hele Natten og den næste Formiddag fra Gaard til Gaard, og skiftet Heste og Slæde ved hver eneste*), ankom vi om Middagen til Kittilä.

En Mængde smaa Grantræer, mellem dem et halvt hundrede statelige Gaarde og Huse i en halv Mils Udstrækning, paa Veiene ikke Spor af Sne, men en utrolig Mængde leret Dynd og flydende Smuds — saaledes saa jeg Kittilä, det finske Laplands Hovedstad. Den nyder denne Rang, fordi der her ikke alene bor Lensmand, Præst og Forstembedsmænd, men tillige Lapmarkens Kronofoged, en Læge og Herredshøvdingen (Dommeren). Her findes desuden tre, fire Kjøbmænd og en Fængselsbygning, der bærer det stolte, men efter det omgivende Plankeværks Beskaffenhed at dømme ikke ganske berettigede Navn: Fæstningen. Kirken er bygget af Træ, gammel og uden arkitektoniske eller andre Mærkværdigheder. Egnens væsentligste Prydelse dannes af tre, fire smukke Snefjælde i Horisonten, en Prydelse, der er sjælden i Finland.

Det vilde føre mig alt for nært ind paa det private Familielivs Omraade, om jeg her i Detailler skulde skildre de to prægtige Dage, som jeg tilbragte i Kittilä. Det maa være nok at sige,

*) Ligger den næste Gaard f. Ex. kun en Fjerdingvei fra den foregaaende, er Gaardeieren desuagtet ikke forpligtet til at kjøre længer, og han gjør det heller ikke, da Betalingen (omtrent 7 Øre pr. Kilometer) ikke staar i noget Forhold til det anvendte Kvantum af Tid, Arbeide og Kræfter.

at mit Ophold var delt mellem Kronofogdens Hjem og den store Gaard, hvis to Hovedfløie danner Bolig for Herredshøvdingen og

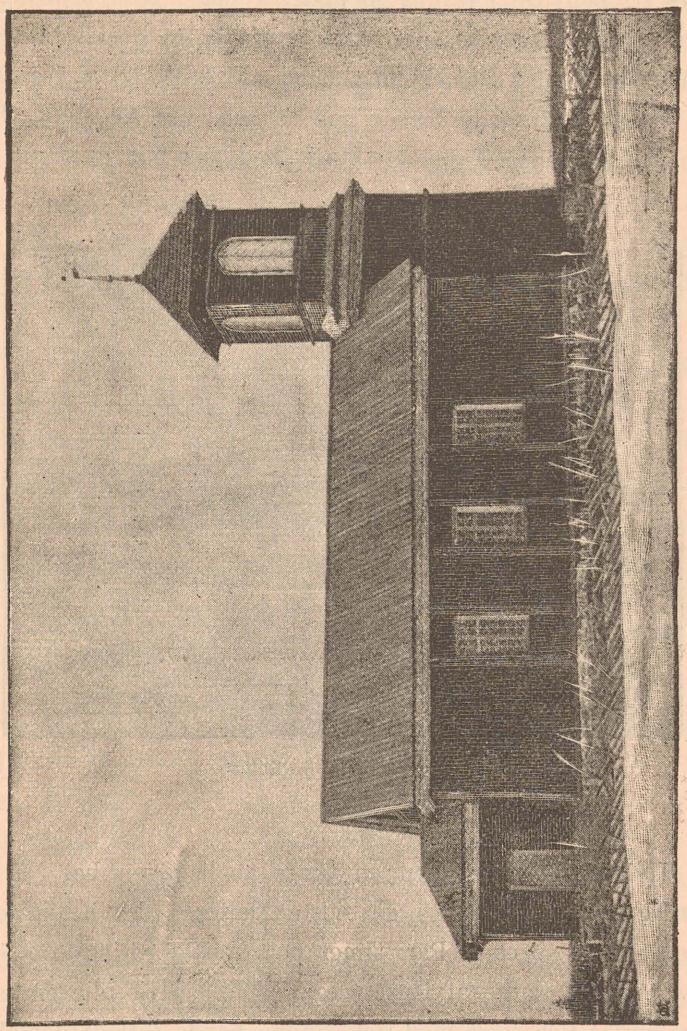

Kirken i Kittilä.

Doktoren; at der i disse Huse lever de mest fortræffelige Mennesker, hos hvem ægte nordisk Gjæstfrihed parrer sig med Sydens

elegante Komfort; at jeg her, foruden adskilligt andet, for første Gang paa russisk Maner drak The af Glas, og røg Bjærge af russiske Cigaretter (Papyrosser), som i denne Del af Finland træffes og benyttes i utrolig Mængde; at jeg i Herredshøvdingens Gaard sov i et Værelse, der høist originalt fra øverst til nederst var tapetseret med Stockholmerbladet „Figaro", og at jeg faldt i Søvn under mislykkede Forsøg paa at tælle alle de mange Rageknive, der fra disse Tapeter stirrede ned paa mig.

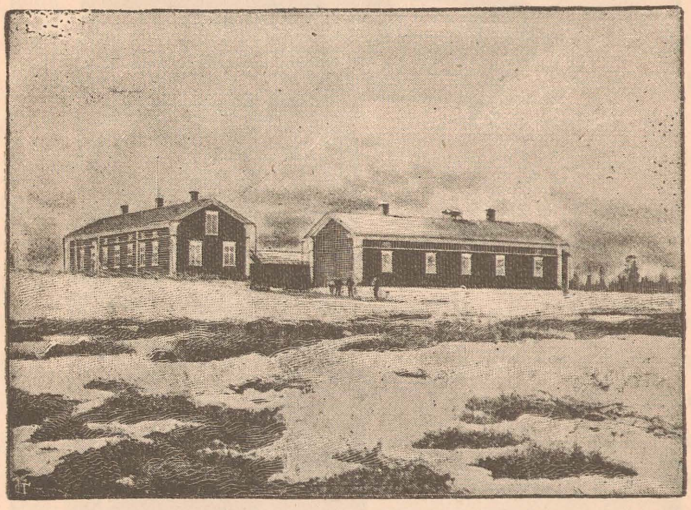

Dommerens Gaard i Kittilä.

Hvilket Velvære igjen en Gang at ligge en hel Nat i en ordentlig Seng, efter nu i de sidste Nætter i det heldigste Tilfælde at have sovet et Par Timer paa høist fordringsløse Sengesteder, nylig forladte af Husets egne Folk. Hvis alle en saadan Sengs øvrige Benyttere med det samme havde forladt den, kunde det endda have gaaet an; men at saa ikke var Tilfældet, kan jeg indestaa for; jeg tilendebragte ikke min Reise uden at hjembringe et svagt Indtryk af, hvad de Herrer Herodes, Sulla og Alba maa

have gjennemgaaet paa deres sidste Dage. Den joviale Herredshøvding fortalte mig, at de finske Lopper i Gjæstgivergaardene staar med Bagbenene paa Gulvet og Forpoterne oppe i Vinduet, ventende paa og speidende ud efter ankommende Reisende. Og deres i Folkeanskuelsen temmelig nære, i naturhistorisk Henseende noget fjærnere Slægtninge skal være saadanne Bæster, at de knurrer, naar man peger paa dem!

I Kittilä var jeg end videre saa mærkelig heldig at træffe to af Videnskabsmændene fra Sodankylä, der tilfældigvis netop var i Besøg hos Herredshøvdingen og skulde afreise den følgende Dags Aften. Intet kunde selvfølgelig være mig kjærere end at slaa Følge med dem.

Der er 92 Werster eller omtrent lige saa mange Kilometer mellem Kittilä og Sodankylä. Det første Stykke Vei paa 45 Werster til den første Station Tepsa blev jeg raadet til at tilbagelægge med Ren, da dette vilde gaa hurtigst, og Føret her endnu var nogenlunde. Jeg fulgte naturligvis Raadet til den Unævntes store Misfornøielse, da han maatte ombytte det magelige Leie i Slæden med den adskilligt mindre bekvemme Pulk. Men da han saa, at jeg havde hele Kittilä og en Del af Sodankylä paa min Side, indskrænkede han sig til at se tvær og fornærmet ud.

Den første halve Times Vei maatte vi tilbagelægge til Fods, da Marken var totalt blottet for Sne; men senere gik det bedre, og om Morgenen var vi i Tepsa. Her blev Renerne staaende for at vente paa os, til vi kom tilbage.

Nu havde jeg altsaa Rener staaende to Steder i Finland!

Senere benyttede jeg — og naturligvis ogsaa han, hvis Navn jeg kunde have Lyst til at prisgive til Deres Ringeagt, hvis jeg ikke, hvad De formodentlig for længst har indset, var af en alt for godmodig Natur — Hest og Slæde. Føret blev tarveligere og tarveligere, Snemængden mindre og mindre, de nøgne Pletter større og større. Det gik derfor kun smaat fremad, og da jeg tilmed maatte rette mig efter min Bøffels Sove-, Spise- og Drikke-

tider, gik hele Dagen med. De to Fysikere fra Sodankylä var blevne kjede af at reise saa langsomt, og ilede med deres Rener forud for paa Polarstationen at melde min Ankomst.

Ved Solnedgang aabner sig en rig og vid Udsigt: omrammet af Skovenes Vrimmel og fjærne Snefjældes afrundede Toppe, omstrømmet af bugtende Elve ligger foran os det venlige Sodankylä med sin nydelige Kirke og sine store, rødmalede Gaarde,

Kirken i Sodankylä.

dobbelt venlig i Aftensolens Purpurskjær. Snart efter er jeg i den hyggelige Præstegaard samlet med Polarstationens Medlemmer.

Ikke skal jeg her trætte Dem med nogen tarvelig Gjengivelse af de indholdsrige og fornøielige 30 Timer, som jeg tilbragte her, og hvoraf kun faa var viede Søvnen. Jeg skal forbigaa al den hjærtelige Velvillie, der strømmede mig i Møde fra Polarstationens seks elskværdige Medlemmer, jeg skal ikke dvæle ved den storartede Gjæstfrihed, jeg fandt i den fortræffelige Provsts Hus, hvor

Stationens Direktør bor, men blot i Korthed omtale selve Polarstationen og dens Virksomhed.

Den Mand, hvem det først og fremmest skyldes, at ogsaa Finland — for Resten i den ellevte Time — kom til at deltage i den internationale Kappestrid, eller rettere det internationale Forbund, der har Løsningen af en Del af Polarzonens naturvidenskabelige Problemer til Maal, er Professor LEMSTRÖM i Helsingfors. Han deltog ogsaa personlig i Stationens Indretning og første Virk-

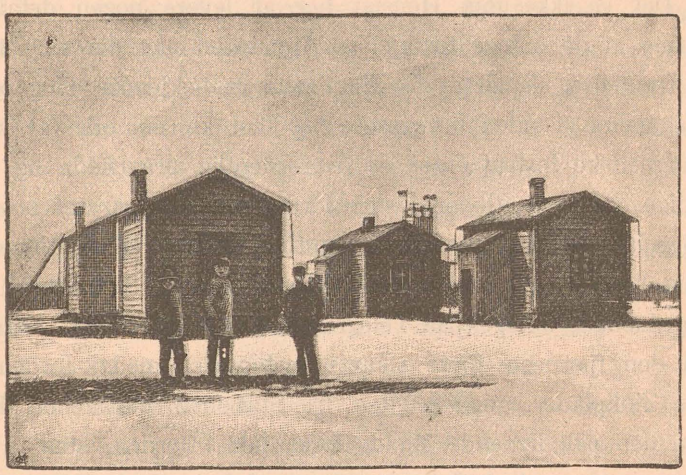

Polarstationen i Sodankylä.

somhed, men er senere vendt tilbage til sit Arbeidsfelt i Landets Hovedstad. Stationen staar nu under Ledelse af Hr. ERNST BIESE, der med fem Kolleger, hvoriblandt en Botaniker og en Zoolog, alle unge Mænd under 30 Aar, udfører den lange, uafbrudte Række af den Mangfoldighed af Observationer, som ligger inden for en saadan Polarstations Arbeidsplan.

I Sammenligning med den norske Polarstation i Bossekop tager den finske sig noget flottere og rigere ud; den har ogsaa kostet et betydelig større Beløb. Af Stationens fire, nette, i en

Firkant liggende Hovedbygninger optages de tre væsentlig af de magnetiske Instrumenter, medens det fjerde er helliget Meteorologien; bag dem ligger det lille, mere tarveligt udseende astronomiske Observatorium. Et Net af Telefontraade forbinder disse Bygninger indbyrdes og med Observatorernes Boliger; i et Par Retninger udgaar lange elektriske Ledninger paa Telegrafstolper. At de sædvanlige externe meteorologiske Attributer, som Jordthermometre, Regn- og Vindmaalere etc. ikke mangler, er en Selvfølge.

Det er ikke min Hensigt her at levere nogen detailleret Skildring af de mange forskjellige Apparater eller deres Opstilling og Anvendelse, da dette for Fagmænd er bekjendte Ting og for Ikkefagmænd er uden Interesse. Jeg skal kun omtale, at særlig de magnetiske Instrumenter er overordentlig pragtfulde og fuldstændige, og at Stationen i sine Jordstrømme-Apparater besidder en Specialitet fremfor vistnok samtlige andre Polarstationer. I nordlig—sydlig og i østlig-vestlig Retning er i omtrent 5 Kilometers Længde udlagt (paa Telegrafpæle) isolerede Ledningstraade, der i den fjærneste Ende staar i Forbindelse med i Jorden anbragte Zinkplader, medens den fra Stationen udgaaende Ende, førend den paa lignende Maade føres ned i Jorden, staar i Forbindelse med et stort Galvanometer, ved hvis Naals Udslag Jordstrømmen, der fremkalder dette Udslag, observeres og maales. Dette sker paa samme Maade som ved de magnetiske Variationsinstrumenter: Naalen — for at tale kort — bærer paa sin ene Ende et lille Speil, lige over for hvilket der i horisontal Stilling er anbragt en lang, inddelt Maalestok; det opstaaede Speilbillede af denne betragtes i en Kikkert, der er rettet mod Speilet, og eftersom Naalen bevæger sig, vil forskjellige af de med Tal betegnede Dele af Maalestokken reflekteres ind i Kikkertens Synsfelt, hvor en lodret Traad tjener til nærmere Bestemmelse af Speilbilledets og altsaa ogsaa Naalens Stilling. Naalen er næsten aldrig i Ro, fordi Ledningen uophørlig gjennemløbes af elektriske Strømme,

der særlig skal optræde stærkt i den i østlig—vestlig Retning udlagte Ledning.

Under sit Ophold paa Stationen udførte Professor LEMSTRÖM nogle Experimenter, der har vakt adskillig Opsigt, og som jeg derfor her skal omtale. Disse Experimenter gik ud paa intet mindre end — for at tale populært — at lave Nordlys. Paa Toppen af Fjældet Oratunturi, et Par Mil fra Sodankylä, anbragtes et saakaldet Udstrømningsapparat, der ikke bestod af andet end en Kobbertraad, paa hver halv Meter forsynet med fastloddede, opadvendte Jærnspidser, og anbragt paa Telegrafstolper, der var opstillede saaledes, at Kobbertraaden kom til at danne en spiralagtig Figur, der indtog et Fladerum af hen imod 1000 Kvadratmeter. Fra det inderste Punkt af Kobbertraaden førtes en isoleret Ledning paa Telegrafstolper ned til Fjældets Fod (omtrent 600 Fod under Udstrømningsapparatet), hvor Ledningen stod i Forbindelse med en Metalplade i Jorden. Indsattes et Galvanometer i denne Ledning, viste det sig, at den gjennemstrømmes af elektriske Strømme, men det interessanteste var, at hele Udstraalingsapparatet paa Fjældets Top ofte om Aftenen og Natten var omgivet af en svag, gulhvid Lysning, der undersøgt med Spektroskop gav, om end kun svagt, det samme Spektrum som Nordlyset. Senere gjentog Professor LEMSTRÖM disse Forsøg med lignende Apparater paa et Fjæld i den nordostligste Del af den finske Lapmarken, i Nærheden af Enaresøen. Her viste sig ved en enkelt Leilighed en kegleformet, opad spids Lysning over Udstraalingsapparatet; nogen spektroskopisk Undersøgelse blev ikke udført. Et mindre Apparat af lignende Art har i længere Tid været anbragt paa Toppen af Sodankyläs høie Kirkespir, men uden at give noget Resultat.

Professor LEMSTRÖM mener, at de paa denne Maade frembragte Lysninger er identiske med Nordlyset, og slutter som Følge deraf blandt andet, at Nordlyset optræder i forholdsvis ringe Høide over Jordoverfladen. Det har imidlertid sine store Be-

tænkeligheder uden videre at acceptere denne Anskuelse. Det ligger nærmest at antage, at de af ham frembragte Lysninger er mere beslægtede med det under Navn af St. Elms-Ild bekjendte elektriske Fænomen end med Nordlyset; thi den spektroskopiske Undersøgelse beviser ikke stort, dels fordi man vel endnu aldrig har undersøgt St. Elms-Ildens Spektrum, dels fordi LEMSTRÖM selv beretter, at han fra saa godt som alle mulige Objekter, fra Hustage, fra Snefjælde, fik Nordlysets Spektrallinie. Der foreligger ganske vist, som paa et tidligere Sted omtalt, Antydninger til, at man i hvert Fald undertiden maa søge Nordlysets Sæde temmelig nær ved Jorden; men de fleste Kjendsgjerninger synes dog at godtgjøre, at Fænomenets Sphære ligger i adskillige Mils Høide. Tilhængerne af den sidste Antagelse har endogsaa for nylig haft den Tilfredsstillelse at se den væsentligste Vanskelighed, der stillede sig i Veien for deres Hypothese, ryddet bort, idet den berømte Elektriker Professor EDLUND i Stockholm har vist, at det lufttomme eller meget luftfortyndede Rum ikke, som man tidligere har troet, modsætter sig Elektricitetens Forplantelse. Jeg skal her ikke gaa ind paa nogen nærmere Undersøgelse af dette Æmne: i hvert Fald fortjener Professor LEMSTRÖM's interessante, men paa Grund af Forholdene des værre alt for kortvarige og provisoriske Experimenter at gjentages paa Steder, der ikke lægger saa mange Hindringer i Veien for deres Udførelse, som den skovbevoksede, bjærgfattige finske Lapmarken med sin strænge Vinterkulde.*)

Et andet af LEMSTRÖM's Synspunkter lige over for Opfattelsen af Nordlyset anser denne Forsker for bevist ved nogle i Sodankylä anstillede Observationer, nemlig at to eller flere i nogen Afstand fra hverandre placerede Iagttagere ikke ser et og samme

*) I Vinteren 1883—84 gjentog LEMSTRÖM disse Forsøg i de samme Egne, men opnaaede kun temmelig svage og usikre Resultater. Et stort Udstrømningsapparat, som jeg samme Vinter anbragte paa det omtrent 2500 Fod høie Fjæld Esja ved Reykjavik, gav intet som helst positivt Resultat.

Nordlys, ligesom hver Betragter ser sin egen Regnbue. Saafremt dette forholder sig saaledes, vil det være umuligt at finde Nordlysets Høide paa nogen af de hidtil foreslaaede Maader. De ganske vist mærkelige, men des værre ogsaa her alt for enkeltstaaende Erfaringer, som man i denne Retning gjorde i Sodankylä, var nemlig følgende. Noget over 4 Kilometer netop i Nord for Sodankylä oprettedes en Nordlysstation med Telefonforbindelse med Polarstationen. Paa begge Steder opstilledes Instrumenter til Maaling af Nordlysets tilsyneladende Høide over Horisonten, og denne Maaling skulde paa begge Steder udføres i den ved en Forbindelseslinie mellem Stationerne betegnede Retning. Ved Hjælp af Telefonen var det muligt, at Maalingen paa begge Stationer blev udført i samme Tidsmoment, efter at man først var kommen overens om, hvilken af de synlige Nordlysbuer og hvilken af dennes Rande, man skulde maale. De 6—7 Maalinger af denne Art, som udførtes en enkelt Aften, gav et høist eiendommeligt Resultat, idet Buernes tilsyneladende Høide i næsten alle Tilfælde fandtes mindst paa den nordligste Station (de maalte Buer stod paa Nordhimlen). Selv under en hvilken som helst Antagelse for Nordlysets Høide er et saadant Resultat meningsløst, saafremt man fra begge Stationer har maalt samme Objekt; i det ugunstigste Tilfælde, det vil sige ved en overordentlig stor Nordlyshøide i Forhold til Stationernes indbyrdes Afstand, vilde de maalte Høider begge Steder have været lige store; i alle andre Tilfælde maa Buerne for den nordligste Station vise sig i størst Høide. Lemström forklarer de uoverensstemmende Maalinger derved, at man fra begge Steder har set forskjellige Fænomener, idet det har været forskjellige Dele af et udbredt lysende Lag, der for hver Iagttager har projiceret sig paa Himlen som Buer. Der vilde ikke være noget i Veien for at gaa ind paa denne, allerede af Arago forfægtede Anskuelse, hvis ikke ogsaa her ikke faa Fakta bestemt pegede i modsat Retning. Vi har tidligere set, at Observationerne Koutokæino—Bossekop ikke giver nogen som helst

Grund til en saadan Antagelse; jeg saa i Sodankylä Tegninger af Nordlysbuer, der saa bestemt gjengav det karakteristiske ved de i Koutokæino observerede (f. Ex. den paafaldende Forskjel mellem den østlige og vestlige Ende af Buerne), at jeg ikke i ringeste Grad kan tvivle om de paa begge Steder observerede Fænomeners Identitet. Paa hvad Maade det i Sodankylä fremkomne Resultat skal forklares, skal jeg lade være usagt. Det laa nær at antage, at Aarsagen kunde søges i en mulig Ufuldkommenhed hos de anvendte Maaleinstrumenter; men ved at undersøge det i Sodankylä opstillede Instrument — en yderst lille, fåa Tommer høi, almindelig Theodolith, hvis Glas er borttagne — fandt jeg ved at indstille det paa Skyrande, at dets Usikkerhed i det høieste udgjør 10', medens Forskjellen i et enkelt af de nævnte Tilfælde udgjorde hele 3°. Men ogsaa her maa det i høi Grad beklages, at man kun paa en eneste Aften fandt Leilighed til at udføre saadanne Maalinger. Man kan derfor foreløbig ikke tillægge det tilsyneladende vundne Resultat nogen afgjørende Betydning.

I det behagelige og interessante Selskab fløi de 30 Timer ilsomt hen, og trods alle Opfordringer, trods al den Hygge og Elskværdighed, jeg maatte give Afkald paa, kunde og turde jeg ikke blive længere, hvis jeg ikke vilde risikere at maatte forblive flere Maaneder i disse om Foraaret ufremkommelige Egne. Jeg maatte huske paa de Vanskeligheder, der allerede havde mødt mig paa Hidreisen, huske paa, hvor ofte jeg havde været nær ved at vende om, og at Tilbageturen, om den overhovedet var mulig, vilde blive endnu mere besværlig paa Grund af det exempelløse Sommerveirs Vedvaren. Ved Midnatstid maatte jeg bryde op fra Provstens gjæstfrie, rige Bord, thi Slæderne holdt uden for Døren. Farvel, Farvel, og paa Gjensyn i Helsingfors ad Aare!

Veien var i en sørgelig Grad forandret; hvor der før havde været mørke, bare Pletter i den hvide Sne, var der nu kun hist og her Rester af hvide Pletter i den mørke Grund. Indtil

Tepsa, hvor vi ankom næste Middag, var det dog især Hestene, det gik ud over. Men værre end alt tidligere blev Reisen med Rener herfra og til Kittilä; vi var 14 Timer under Veis paa de 45 Kilometer.

Den, der ikke har prøvet sligt, kan ikke gjøre sig nogen Forestilling om, hvor møisommelig en saadan Reise er. Paa Elvene var der store Huller, eller der stod paa deres Isdække fodhøit Vand, som vi maatte sætte igjennem — til sidst gjorde jeg det ganske koldblodigt, thi jeg var omsider bleven saa vaad, at jeg ikke kunde blive vaadere — paa Søerne dannede den halvsmeltede Sne en væmmelig Grød eller Vælling, der var endnu ubehageligere end det blotte Vand; i Skovene var Jorden bar som om Sommeren, Græsset begyndte endogsaa at grønnes. Lange Strækninger maatte tilbagelægges til Fods, fordi Renerne ikke formaaede at drage os frem over den sneblottede Jordbund; her og der maatte store Omveie gjøres for at undgaa en aaben og dyb Elv eller store, i de aller sidste Dage dannede Vandflader.

Selv disse vanskelige Forhold formaaede ikke at vække mit Murmeldyr til mere Aktivitet; naar vi kjørte, sov han med Tømmen mellem Renens Ben, indtil han vækkedes ved, at Huen faldt af ham eller Renerne standsede; i sine vaagne Øieblikke gjorde han intet andet end at jamre sig over, at han vilde blive dødssyg, fordi han ikke fik tilstrækkelig Søvn, eller snart maatte fryse ihjel, fordi hans Fødder var blevne vaade.

Længe efter Midnat naaede vi omsider Kittilä Gjæstgivergaard, hvor Værten og hans Kone overlod mig deres Seng, efter at den dog først, som det var at vente i en Hovedstad, var forsynet med nye Sengklæder.

Den næste Formiddag blev det sidste Farvel sagt til de hjærtelige Mennesker i Herredshøvdingens Gaard, og efter endnu at have spist til Middag hos Kronofogden, drog jeg med Hest videre til Sirka, hvor jeg ankom om Aftenen. Her skulde jeg

altsaa atter mødes med mine tre Koutokæino Rener, om levende eller døde, var ikke godt at sige. De befandt sig imidlertid til min Overraskelse i bedste Velgaaende. Den Mand, der havde passet dem, forlangte som Godtgjørelse et uforskammet stort Pengebeløb, som jeg i Begyndelsen harmfuld nægtede at betale ham; men da jeg indsaa, at Skylden laa hos min lappiske Slyngel, der naturligvis ikke havde akkorderet med hin finske Slyngel eller maaske endogsaa var i Ledtog med ham, maatte jeg falde til Føie, hvis jeg vilde have Renerne med. Gid jeg aldrig havde set disse ulyksalige Skabninger!

Jeg havde faaet nok af under saadanne Veirforhold at reise i Pulk, og forlangte derfor i Sirka Hest. I Begyndelsen erklærede man rent ud, at det ikke vilde være muligt for mig at komme videre hverken med Hest eller Ren, da et Par Elve var gaaede op samme Dag; til sidst kom man dog i Tanker om, at der fandtes en anden, muligvis endnu farbar Vei. Efter at have ventet hele fire Timer paa Hesten, kjørte jeg da af Sted med Bagagen, medens mine fire unyttige Kreaturer sjokkede bag efter.

For ikke at komme med alt for mange Gjentagelser og Jeremiader, maa det være nok at sige, at jeg paa denne Maade drog fra Sirka til Pöntsa, fra Pöntsa til Ravhalla, fra Ravhalla til Torrasiepi og fra Torrasiepi til Muonioniska. Føret blev ikke værre, thi det var en Umulighed. Dermed hengik hele Natten og største Delen af den følgende Dag.

Nu var jeg da atter i Muonioniska, det gjæstfrie Muonioniska, det glade Muonioniska, og hvad der var endnu mere værd: den fortræffeligste af de fortræffelige Muonioniskaensere var min Vært, og aldrig har visselig nogen Fremmed funden et mere hyggeligt Hjem, end det jeg fandt i Lensmandens Hus. Der kunde ikke være Tale om andet, end at jeg maatte blive et Døgn i Muonioniska, og Døgnet blev til halvandet.

I Muonioniska var alt snebart, og Elven gaaet op paa lange Strækninger. Varmen blev mere og mere trykkende; det uden for Vinduet i Solskinnet hængende Thermometer viste over 30° Celsius, og vi maatte om Eftermiddagen inde i Værelserne tage Frakkerne af og gaa — tilgiv mig Læserinde! — i Skjorteærmer. Lensmanden, hvis hele Liv omtrent hengaar med Reiser i sit store Distrikt, og hvis erfarne Kyndighed jeg derfor kunde stole paa, udkastede for mig en Reiseplan, som han haabede skulde føre mig frem til Hätta trods de fortvivlede Forhold. Min Parodi paa en Vappus sendtes Formiddagen efter vor Ankomst af Sted med Renerne ad den sædvanlige Vei til Hätta; jeg selv og Bagagen skulde følge en anden og noget længere Vei med Hest og Slæde.

Endelig slog ogsaa her Afskedens Time, og Klokken 6 om Morgenen forlod jeg det gjæstfrie Hus, dog ikke førend den uovertræffelige Lensmand havde proppet mine Lommer med Cigaretter og fyldt Slæden med alle mulige Levnetsmidler og en Legion af Flasker med Kognak, Banko, Akvavit og Øl. Det lyder utroligt, men det er sandt: jeg bragte flere fyldte Flasker til Koutokæino, end jeg medførte derfra.

Jeg havde kjørt et Kvarters Tid paa den brede Muonioelv, da brister Isen, og Hesten synker igjennem den. Kusken og jeg er naturligvis i samme Nu ude af Slæden. Hesten forsøger at arbeide sig op, men under disse Bevægelser bliver Hullet større, og den synker dybere ned. I faa Øieblikke har Kusken frigjort den fra Forbindelsen med Slæden, og gjør, hvad han kan for at trække den op; forgjæves, den gaar ned i Stedet for op, nu er kun den nederste Del af Forbenene og Hovedet over Vandet. To fortvivlede Mennesker er de eneste Tilskuere ved denne Scene: det er Kusken og mig; jeg havde aldrig før staaet foran et saadant Tilfælde og var fuldstændig maalløs; jeg kunde ikke gjøre andet end at hjælpe Kusken med at holde i Tømmen, for at ikke

Dyret skulde forsvinde aldeles for vore Øine. Han brølede hvert Minut af alle Kræfter: „Hjælp, Hjælp, en Hest er gaaet gjennem Isen, Hjælp, Hjælp!“ Det nyttede lidet, ingen viste sig, intet Hus var i Nærheden. Vi forsøger atter at trække Hesten op; umuligt, vi opnaar kun at gjøre Hullet endnu større. Kusken raaber igjen, men ingen svarer, og ingen kommer; han hugger Afsatser i Isen, for at vi skal staa mere sikkert; han haler i Hovedet og jeg i Benene. Ingen Forandring, intet Haab om at redde Hesten. Kun Hovedet med de næsten tillukkede Øine og Forhovene laa paa Isens Rand; det skjælvende Dyrs sidste Time syntes at være kommen. Da omtrent tre Kvarter var hengaaede med disse mislykkede Forsøg, lod Kusken mig staa alene med Tømmen i Hænderne, bad mig endelig holde godt fast, og løb saa over paa den ene Bred, hvor han gjentog sine Nødraab.

Der stod jeg da alene paa Muonioelvens Is i en høist eiendommelig og alt andet end misundelsesværdig Situation. Jeg strittede imod af alle Kræfter, men kunde hvert Øieblik risikere, enten at se Hesten forsvinde i Hullet, eller at den tynde Is vilde briste, og jeg som en Sten synke ned i den her mange Favne dybe Strøm. Heldigvis holdt Hesten sig rolig, det stakkels Skind, og Isen brast ikke. Da Kusken til ingen Nytte havde brølet sig hæs paa den ene Bred, løb han over paa den anden, og bad mig atter i Forbifarten endelig holde godt fast. Jeg holdt, hvad jeg kunde, men det sved i mine Hænder.

Paa den anden, fjærne Bred blev der endelig svaret paa Kuskens fortvivlede Raab, to Mænd kom med Kræfter og Reb, alle fire trak vi, som gjaldt det vort eget Liv, og endelig havde vi den Tilfredsstillelse at faa Hesten op paa Isen. Den rystede Vandet af sig, fik et Tæppe lagt over Ryggen, blev straks spændt for, og lod som om ingen Ting var hændt.

Jeg kan ikke nægte, at jeg var glad, da vi ved den første Station Pultanen forlod Elven, og kom ind paa et rigtignok

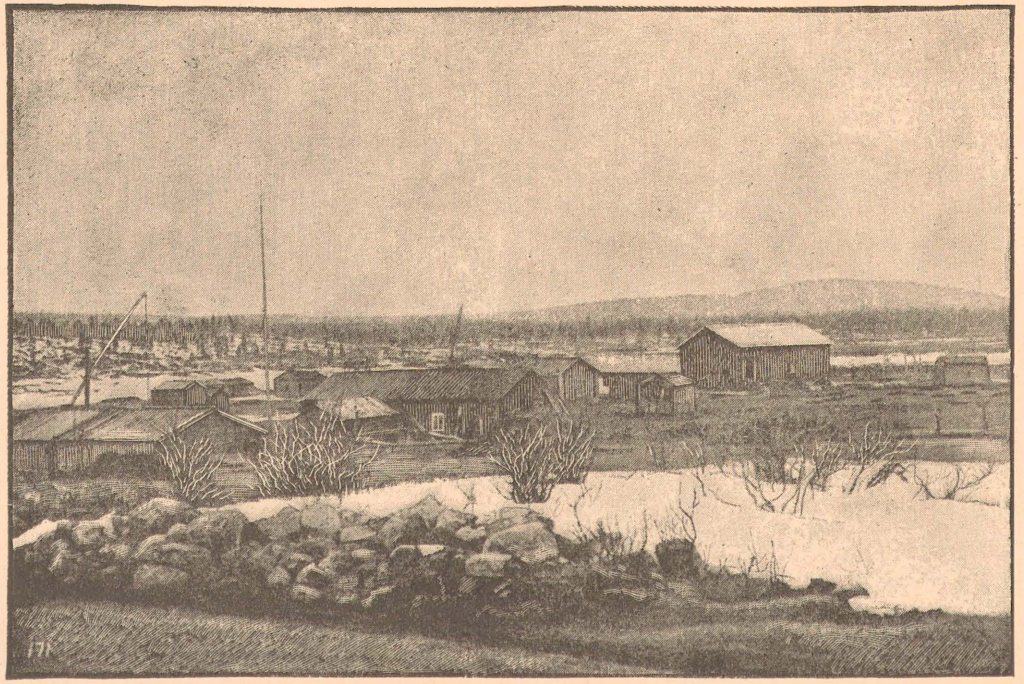

Udsigt over Gätkesuando.

langt besværligere, men ogsaa mindre usikkert Terræn. Paa en lille Sø ikke langt fra Pultanen faldt min nye Kusk, der gik ved Siden af Slæden, gjennem Isen til Bæltestedet; men det lod slet ikke til at overraske ham, han trak rolig Støvlerne af, hældte Vandet ud af dem, og vandrede videre.

I Gätkesuando, den næste Station, erklæredes det for en komplet Umulighed at komme længere; der var ikke andet end Vand og aabne Elve paa de 30 Kilometer til den næste Station. Jeg lovede dobbelt Betaling, og det hjalp. Men ikke kan jeg tænke mig nogen værre Reisemaade end den, jeg oplevede i de seks Timer, som nu paafulgte. Hele Veien dannedes af sammenhængende Mosestrækninger, hvor Vandet stod som Søer i en Fods Høide eller mere; et Par Gange maatte vi sætte tværs igjennem stride og dybe Elve. Men det kunde ikke nytte at betænke sig; jeg maatte jo frem. Hvad der gjorde Situationen end mere trist, var det pludselig forandrede, graa og tykke Veir, og som om der ikke var Vand nok i Forveien, begyndte det oven i Kjøbet at regne.

Af de mange lange Timer, som jeg oplevede paa denne Reise, var dog ingen saa fortærende lange som disse seks. Jeg havde her ikke engang den Tidsfordriv at kunne ærgre mig over min lappiske Klodrians Uduelighed.

Resten af Veien, fra den næste Station Muotka til Hätta, var en ren Børneleg oven paa det foregaaende. Man kjører her paa en sammenhængende Række af Søer, og da Isen paa dem var sikker, og Hesten ikke sparede sine Ben, kom vi snart til vort Maal.

Det var Aften, da jeg ankom til Hätta. Her sad den Unævnte og spiste i Gjæstgivergaarden; han var naaet hertil om Middagen. Han havde selvfølgelig ikke gjort de ringeste Forberedelser til min Afreise herfra, uagtet den — ja, nu finder jeg ikke flere Skjældsord; De kan tage, hvilket De vil, og saa mange,

De vil, af det rige Forraad, jeg allerede har leveret — lige saa godt som jeg vidste, at hver Time var kostbar. Han paastod, det var nødvendigt, at jeg her i Hätta leiede en fjerde Ren, da Føret var saa slet, at vi ellers ikke vilde kunne naa til Koutokæino. Jeg føiede mig naturligvis efter ham, men da han endelig havde spist og sovet og spist, saa at vi Klokken 3 om Morgenen kunde komme af Sted, saa jeg, at den fjerde Ren blev brugt til at trække hans egne, i Muonioniska kjøbte Varer. O, Du skjændige Sjæl, hvor har Du ikke vidst at bruge og misbruge min næsten utrolige Taalmodighed!

I Hätta sluttede en anden Lap, der ligeledes skulde til Koutokæino, sig til os. Især mellem Hätta og Neckela, hvor den sædvanlige Vei var aldeles upassabel, og hvor vi derfor maatte krybe os frem mellem Buske og Træer, traadte min Unævntes Uduelighed grelt frem ved Sammenligning med hans Landsmand. Hvilken Fornøielse at se denne rydde Vanskeligheder af Veien, ikke alene for sig selv, men ogsaa for os andre; hvor ofte maatte han ikke hjælpe min monstrøse Unævnte, naar dennes elendige Kjøreredskaber gik i Stykker i det vanskelige Terræn, og hvor var han ikke villig, naar jeg anmodede ham om en Tjeneste.

Men alt har en Ende, denne Reise ogsaa, og dens Beskrivelse maa ligeledes have det. Altsaa: et Par Dage efter naaede vi Koutokæino.

Men hvad ingen Ende har og aldrig skal faa nogen, det er min grænseløse Ringeagt for den usle Stymper, der er en af Hovedpersonerne i disse Reiseeventyr, og som for at slaa Sømmet paa Hovedet efter Hjemkomsten forlangte og fik en ublu Betaling for alle de Dumheder, al den Unytte, han havde gjort.

Og Moralen af denne Historie er den: kommer De nogen Sinde i Nærheden af Koutokæino, saa skaf Dem for alt i Verden hans Navn at vide, for at De kan være sikker for, ikke at falde

i hans Hænder; sky ham som Pesten, reis ti, reis tyve Mil, hvis det er nødvendigt for at undgaa ham, og pris Dem lykkelig, om De i en forhaabentlig fjærn Fremtid kan lægge Dem til at dø med den Bevidsthed, at han ikke har kunnet forvolde Dem saa mange Ærgrelser, at derved Deres Livs Længde er bleven forkortet med et Par Aar.

XVI.

Fra Koutokæino til Bossekop.

Bossekop, den 20de Mai 1883.

Efter min Tilbagekomst fra Finland var Koutokæino om muligt endnu mere stille end før. Nu stod atter Præstegaarden tom; allerede da jeg drog af Sted til Sodankylä, havde jeg for stedse sagt Farvel til den brave unge Præst og hans elskværdige Kone; de skulde i Slutningen af April drage til Kysten for at opholde sig der hele Sommeren. Fjældlapperne med deres Rener laa nu allerede flere Mil mod Nord paa Vandringen til Kysten, og kun en sporadisk opdukkende Skikkelse fra de faa fastboende Lappers Kreds gav af og til et svagt Indtryk af, at der endnu fandtes andre levende Væsener end de to norske Familier, der var blevne tilbage paa Stedet.

Da der efter de fjorten Dages Sommer, som gjorde min finlandske Reise saa besværlig, paa ny indtraf en Smule Vinter, var jeg, trods de alt andet end glædelige Erfaringer, jeg for nylig havde gjort med Hensyn til slet Føre, saa letsindig at dvæle endnu over en Uge i Koutokæinos Ensomhed. Det lyder maaske underligt, men det er ikke desto mindre sandt, at det faldt mig

ganske tungt at løsrive mig fra den lille Plet, hvor jeg havde tilbragt saa mange lange, mørke og kolde Dage.

Men endelig maatte jeg bryde det Baand, der i Løbet af snart trefjerdedels Aar fastere og fastere havde knyttet mig til Stedet og dets Mennesker; jeg kunde ikke længer opsætte min Afreise, hvis jeg skulde haabe at komme til Kysten med Vinterføre, og hvis jeg vilde undgaa at maatte vente, til Elven om en halvanden Maaned blev farbar. Min store Bagage og mine Instrumenter var heldigvis for længst sendte til Bossekop. At det var i den yderste Time, jeg reiste, fik jeg blandt andet ogsaa at føle deraf, at det næsten var mig umuligt at faa en Vappus og Rener; ingen vilde paatage sig at føre mig til Bossekop i det slette Føre, indtil der endelig fandtes en tapper Fyr, der mod en exempelløs høi Betaling erklærede sig villig til at forsøge det.

Lad mig, førend jeg forlader et Sted, som i største Parten af et Aar har været knyttet til min kjæreste Virksomhed, og hvorfra jeg i disse mine Skildringer har ladet Dem dele mine Indtryk, mine Tanker og Savn, et Sted, som De, om jeg tør haabe det, maaske ogsaa har faaet lidt Sympathi for — lad mig, førend jeg siger Koutokæino det sidste Farvel, endnu dvæle lidt ved de Dage, jeg tilbragte der.

Da jeg reiste did, maatte jeg være forberedt paa at gaa i Møde mange ensomme Timer, forberedt paa at give Afkald paa al Livets Luxus baade i aandelig og materiel Henseende, forberedt paa Klimaets ubønhørlige Haardhed. Men i mange Retninger stillede Forholdene sig langt bedre, end jeg ventede og kunde vente.

Den frygtelige Kulde, som pleier at optræde i disse Finmarkens Egne, og som jeg unægtelig nærede en høi Grad af Respekt for, udeblev; rigtignok sank Thermometret ofte saa langt ned, at forkjælede Sydboere vilde anse det for umuligt for nogen menneskelig Organisme at trives under saadanne Omstændigheder, men saa galt, som et halvt hundrede Graders Frost, hvad der

ellers ikke hører til Sjældenhederne, blev det dog ikke. Den laveste Kuldegrad, jeg oplevede — og som De ser, har jeg overlevet den — var omtrent 35 Grader (Celsius). Man kan vænne sig til alt, og selv en Kulde af en Snes Grader forekom mig, efter at have prøvet den et Par Gange, som en ren Bagatel, saa snart blot Luften var rolig. Men frygtelig blev Kulden at modstaa, naar Blæsten gjorde den Selskab; da skulde der lidt mere end dagligdags Humør til for at udholde den skærende Svie i Ansigtet, de ulidelige Smerter i de halvt stivnede Hænder og de øvrige Besværligheder ved i timevis at færdes ude ved Instrumenterne.

Mørketiden var en tung Tid, skrækkelig tung. Vel var det ikke nogen uafbrudt Nat, som man i Syden ofte feilagtig forestiller sig; selv paa Aarets korteste Dag kunde jeg om Middagen uden Vanskelighed i fri Luft læse den fineste Skrift, som Bogtrykkerkunsten formaar at præstere. Men dog — Solens stadige Fravær, den næsten uafbrudte Anvendelse af kunstig Belysning, og dertil Mangelen paa saa godt som al Afveksling i det daglige Liv, alt virker tilsammen i Længden saa nedtrykkende paa Sindet, at man er nær ved at fortvivle over at kunne sanse al denne endeløse, ensformige, døde Tomhed.

Opera, Baller og Koncerter, Theater og Cirkus kan man naturligvis ikke vente at finde i Koutokæino; disse Herligheder og meget mere maa De selvfølgelig give Afkald paa, om De agter at aflægge dette Sted et Besøg. Men kan De finde Dem i at leve en Tid sammen med et Par brave og elskelige Familier, der intet sparer for at hygge om den Fremmede, da vil De ofte kunne glemme, at De savner noget, og De vil finde, at mange Timer flyver hen lige saa hurtigt, som om De havde været inde i den Adspredelsernes Hvirvel, som den store Verden byder.

I alle Savn, i al den Glædesløshed og Tomhed, hvormed ofte Dagene gled hen, blander der sig mangt et lysere Minde. Hvor mange nye Indtryk fik jeg ikke, hvor mange fornøielige

Erindringer har jeg ikke fra den fremmede, den eiendommelige Verden, som jeg færdedes i, det interessante Folkefærd, som var min daglige Omgang. Og lige saa interessant og nyt, som Lappernes Liv og Færden maatte vise sig for mit Blik, lige saa fremmed og besynderlig blev min Optræden for dem. De kan selv tænke Dem, med hvilken Forundring og Ærbødighed disse naive Folk, hvoraf de fleste ikke kjender noget, der rækker uden for deres daglige Livs snævre Omraade, maatte betragte alle de mærkværdige Ting, jeg efterhaanden gjorde dem bekjendte med, og sikkert vil man mindst i hundrede Aar i Teltene og Gammerne tale om nasteduthke (den Stjærnekyndige) eller nasteherra (Stjærneherren) — som de kaldte mig — og den Vinter, han færdedes blandt dem.

Paa et tidligere Sted har jeg allerede antydet, hvorledes jeg berigede Lappernes Forestillingskreds med de nye Begreber Fyrværkeri, Luftballoner og Fotografi, ja at jeg endogsaa gik saa vidt at bringe en af den moderne Videnskabs seneste Frembringelser, Telefonen, til praktisk Anvendelse i den lappiske Ørken. Da jeg erfarede, at man ikke engang kjendte den aller simpleste og aller tidligst opfundne Flyveindretning, forfærdigede jeg en stor Drage, saa høi som en Mand, og malede paa den et Ansigt med store, speidende Øine. Hvilken Fryd baade for de smaa og for de voksne Børn at se den svæve saa høit oppe, eller at faa Lov til at holde den eller at prøve, hvor meget den strammede Snoren!

Men jeg blev ikke staaende herved; jeg vilde fremstille den største Drage, Verden nogen Sinde havde set. Jeg maatte forkaste den almindelige Drageform med den halvrunde Bøile, da en saadan ikke kunde skaffes stor nok. Jeg fik lavet to 6 Alen lange, stærke Stænger, der blev lagte i Kors, de fire Hjørner forbundne med $^1/_4$ Tomme tykke Reb. Saa kjøbte jeg hos Handelsmanden nogle og tyve Alen Lærred til at beklæde dette Dragens Skelet med. Resultatet var en firkantet Seilvæg paa over 70 Kvadratfods Størrelse, der baade paa Grund af sin Tyngde og

Vindens mægtige Indvirkning paa den næsten var umulig at flytte fra Sted til Sted. Fire i eet Punkt sammenstødende Reb blev anbragte paa en saadan Maade, at Dragen trods sin Tyngde maatte stige i en nogenlunde stærk Blæst. En saadan indfandt sig, og Uhyret skulde naturligvis straks prøves. Enden af det tykke Reb, der skulde holde den, blev forsvarlig fastgjort til en i Jorden staaende Pæl. Men hvorledes skulde jeg faa en passende Hale til dette Monstrum? At tage en almindelig Papirhale vilde naturligvis være det samme som at bruge en Fyrstik til Ror paa en Fregat. Jeg bibeholdt den traditionelle Form for Halen, men i Stedet for Papirstykker tog jeg — Vedstykker. Endelig kom det høitidelige Øieblik, da Kæmpen skulde gaa til Veirs. Hvad ingen af de andre havde troet, skete: Bæstet foer op i Luften som en Raket. Men dette var tillige Signalet til en almindelig, ilsom Flugt af alle de Tilstedeværende, deriblandt Dragens Konstruktør; thi paa Grund af en ikke tilstrækkelig Ækvilibrering beskrev Kolossen og dens forfærdelige Hale med rasende Hurtighed de vildeste, mest uberegnelige Baner i Luften; hvert Øieblik saa det ud, som om den vilde styrte sig hovedkulds ned, og ve den Stakkel, den havde ramt. Han havde ikke faaet flere Drager at se i denne Verden. Ved en senere Leilighed trak denne fænomenale Drage med Lethed 4 eller 5 Personer i Pulk op ad Bakke; paa flad Mark vilde den have kjørt dem og Pulken fordærvet. Men det viste sig snart, at man ikke kan overskride visse af Naturen satte Grænser; Dragen var oppe flere Gange, men for hver Gang fik den flere og flere Skavanker; snart brast Rebet, der holdt den, saa den faldt ned og kom til Skade; snart fik den selv det Indfald at styrte sig ned paa Jorden, saa at et eller andet af Hjørnerne knækkede; Lærredet reves hist og her i Flænger. Det gik med den som med Great Eastern: den var for stor; Fornøielsen ved dens Forfærdigelse var større end den Nytte, den gjorde. De ønsker rimeligvis at kjende dens senere Skæbne. Denne blev meget tragisk. Dragen blev forvandlet til — Skjorter. To

Parter stredes om at erhverve den til dette Øiemed; Skolelæreren Henrik Pentha gik af med Seiren. Han gaar nu med Dragens Rester. Gid han maa slide dem med Helsen!

Aldrig vil jeg kunne glemme det lystige Galleri af disse uforlignelige Lappefigurer, der om Vinteren færdes paa Koutokæinos Høie, og som jeg efterhaanden stiftede Bekjendtskab med, men som min svage Pen paa ingen Maade forstaar at tegne Dem Portræter af.

Der var for Exempel Dorba, som hans Øgenavn lød, den snurrige Fyr; Dorba, der en Gang fik det Indfald at møde i Kirken i Fruentimmerklæder, til stor Forargelse for somme, til endnu større Jubel for andre; Dorba, som for en Del Aar siden paa Grund af Begrebsforvirringer angaaende Mit og Dit skulde føres til Tugthuset, men fandt Leilighed til at smutte bort fra Dampskibet i en Baad, og som, da han blev forfulgt af Skibets Styrmand, foreløbig reddede sig ved at drukne Forfølgeren; Dorba, som under sin, paa Grund af det sidste Mesterstykke meget forlængede, Fængselstid mistede hele sin firbenede Rigdom, og som derfor siden da kun har været optagen af den eneste, stadige Tanke: at anlægge Proces mod Fogden og hele det norske Retsvæsen; Dorba, som blev saa rasende paa mig, fordi han troede, at jeg havde budt ham fire Kroner for tre Skeer, medens jeg havde budt ham tre Kroner for fire Skeer.

Der var Rasmus Persen Anda, som jeg en Gang gav en Raket i Haanden med Paalæg om at holde godt fast; jeg tændte den, og Rasmus styrtede af Rædsel baglængs om paa Jorden, til største Moro for hele Flokken, der omringede ham. Da han havde reist sig, saa han paa sine af Krudtet sværtede Hænder, stirrede derpaa til Veirs for at faa Øie paa den underlige Tingest, der var faret ham ud af Haanden, og rystende paa Hovedet over dette Djævelskab gik han stiltiende sin Vei.

Der var Garre Rastus, som en Gang set, forsyner En med Latterstof for hele Livet; der var Giste Aslak med de pæne,

dannede, i Tugthuset lærte Manerer, men med Gavtyven afmalet i hvert et Træk; der var MIKKEL BONGO, og der var JOHAN SPEINSEN, der var ELEN MARIE, og der var THURI MARIT.

Der var den og den og den; den ene bestilte godt Veir hos mig, den anden bad mig vise ham Tyven, der havde stjaalet hans Penge.

Der var Kirkesangeren MORTEN CLEMENTSEN med den svære, statelige Figur, og med en halv Snes lige saa svære og statelige Døtre. Da jeg saa, hvor net og dannet han optraadte og opførte sig i de Norskes Huse, men hørte, at han hjemme hos sig selv — hvad for Resten er Tilfældet med alle mere fremragende Lapper — ganske levede paa sine Forfædres primitive og for civiliserede Øine alt andet end tiltalende Vis, forærede jeg ham et Dusin Tallerkener, Skeer, Knive og Gafler, mod at han høitidelig lovede, for Fremtiden at benytte disse Redskaber i Stedet for som sine kjære Landsmænd at spise med Fingrene i Gryden. Jeg er for Resten overbevist om, at han meget snart bliver kjed af at holde dette Løfte.

Der var HENRIK PENTHA, den anden lappiske Skolelærer i Koutokæino, en af de mest tiltalende og elskværdige Skikkelser, som jeg traf blandt Folket. En ærlig, brav og trofast Sjæl, altid villig til at hjælpe andre, og med et Sind saa livligt som Kviksølv. HENRIK PENTHA spillede mange Roller og spillede dem godt. Skulde Præsten have savet Ved, saa var det HENRIK PENTHA, som savede den; var Lensmanden forhindret i at udføre en Reise i Embeds Medfør, saa udførte HENRIK PENTHA den for ham; skulde jeg have en elektrisk Ledning lagt ud, saa var det HENRIK PENTHA, som var Ingeniør. HENRIK PENTHA klatrede op til Kirkespirets Spids for der at anbringe et Apparat for mig, HENRIK PENTHA bar Vand op i og ned fra det fotografiske Mørkekammer. Hvad enten det gjaldt at sætte en Drage eller Luftballon op eller at lade en Raket knalde, altid var HENRIK PENTHA den villige, opofrende Assistent. Da det paa Grund af det lange Nattearbeide var mig

umuligt at staa tidlig op, maatte jeg opdrage HENRIK PENTHA til at udføre de meteorologiske Morgenobservationer. Det kneb svært, inden han lærte det. Brøker og især Decimalbrøker var Uhyrer, som han havde en til Rædsel grænsende Respekt for; snart mente han, at der hørte 15 Tiendedele til en Hel, snart syntes han, at 4 var tilstrækkelige dertil. I Begyndelsen var det i lang Tid en hel Fornøielse at se ham gaa omkring og øve sig, se ham stirre op paa Himlen med kritisk Blik for at bedømme Skymængden, og høre ham tale med sig selv: „otte, nei fire, nei — nei fem." Men da han først nogenlunde var bleven fortrolig med alle de meteorologiske Indretninger og Betegnelser, var han ikke lidet stolt og vigtig, naar han om Morgenen gik omkring med Lygten og noterede i sin Bog.

Der var den løierlige, uforglemmelige CHRISTENSEN, ogsaa en lappisk Skolelærer, hvis Hverv det var at reise omkring fra Telt til Telt for at bibringe de Lappebørn, som ikke kunde møde paa Skolen, nogle Brudstykker af hans Smule Viden. Om ham skal jeg fortælle en Historie, fordi dens Pointe indeholder en stor Sandhed, som ikke fortjener ukjendt at dø med dens Opdager, men som Verden ligefrem kan have godt af at høre. I Anledning af Provstevisitatsen maatte ogsaa CHRISTENSEN møde paa Kirkestedet for at fremvise Prøver paa sin pædagogiske Dygtighed. Han skulde da examinere Børnene i Regning. „Tillader Hr. Provsten, at jeg benytter min egen Fremgangsmaade; jeg skal nemlig sige Hr. Provsten, at jeg har en egen Fremgangsmaade?" Ja, naturligvis. CHRISTENSEN farer ud af Døren. Provsten standser ham og spørger, hvad det skal betyde; han skulde jo prøve Børnene i Regning. „Javel, Hr. Provst, men jeg skal blot ud og hente en Abc." Hvad i al Verden han skulde med den til Brug ved Regning? „Jo, ser De, Hr. Provst, jeg skal nemlig sige Hr. Provsten, at Abc'en er Grundlaget for al menneskelig Viden."

— — —

Farvel, alle I løierlige Skikkelser! Tak for de mangfoldige, mangeartede Billeder, Eders Liv og Væsen har givet mig Leilighed til at skue. Tak for hver en Stund, vi har tilbragt sammen; vi kom jo altid godt ud af det med hinanden, og I vil vist lige saa ofte som jeg tænke tilbage paa den Vinter, da „Romholta“*) levede imellem Eder, skjænkede Eder Dramme, kjørte med Eders Rener og besøgte Eders Telte. Farvel, alle I løierlige Skikkelser!

Og Farvel, Du brave Handelsmand med Kæmpeskikkelsen og med det ærlige Ansigt, der har trodset Ungdoms Fattigdom og Nød, men nu ogsaa ser de mange Aars haarde Arbeide og ensomme Liv lønnet med Velstand; Du, som har vist mig saa mangen en Venskabstjeneste, og gjort alt, hvad Du kunde, for at bringe Underholdning og Afveksling ind i mit Vinterophold deroppe. Farvel, Du brave Handelsmand!

Og Farvel, Harald Worum! Har jeg ved mit Vinterexil kunnet udrette noget til Videnskabens Fremme, da skyldes det ikke mindst Koutokæino Lensmand, der ikke alene ved sit elskelige Væsen saa ofte bragte mig til at glemme Polarørkenens fattige Ensomhed, men som ogsaa med den mest uegennyttige Opofrelse gjorde alt muligt, for at mit Ophold kunde blive saa behageligt og formaalstjenligt, som Omstændighederne vilde tillade. I de mange lange Timer fandt jeg her en Aand, hvis mangesidige Begavelse og Interesser bød mig saa mangt et Tilknytningspunkt, hvor vi kunde mødes i Sympathi og Forstaaelse. Han paatrykte mit Ophold dets egentlige Karakter, og gjorde det ikke alene udholdeligt, men ogsaa indholdsrigt. Mindet om ham skal jeg bevare som en kjær Erindring om en af de mest tiltalende Skikkelser, jeg nogen Sinde har haft den Lykke at støde paa. Farvel, Harald Worum!

*) Lapperne kan vanskelig udtale to paa hinanden følgende Konsonanter i Begyndelsen af et Ord; fremmede Egennavne lader de i Almindelighed ende med a.

Og Farvel, Koutokæino! Farvel, I golde Sandbanker, hvor Ødets Ensomhed hersker i de lange, mørke Vinternætter, i de lange, lyse Sommerdage: Farvel, Du brede Elv med de hvide Skrænter og den flade Strand; Farvel, Du lille røde Kirke; Farvel, I tre norske Huse, som gjæstfrit optog mig; Farvel, I lappiske Gaarde og Gammer. Farvel, Koutokæino! —

„Jeg gjorde en Gang en Reise fra Koutokæino til Bossekop. Denne Reise glemmer jeg aldrig. Blandt andre, som var i Følge med mig," var to Lapper, der begge hed MIKKEL ISAKSEN, og to norske Tjenestepiger, der begge hed DOROTHEA.

Men der var endnu en anden i mit Følge. Det var min store Hund Rolf. Det blev en besværlig Reisefælle.

Da vi ved Midnatstid skulde til at afgaa fra Koutokæino, blev min Ren anbragt midt i Raiden, og Rolf bunden til min Pulk. Alle Renernes fjorten Øine skottede sky hen til det ulvelignende Uhyre; Rolf var paa sin Side i høieste Grad forbauset over den eiendommelige Situation, den for første Gang befandt sig i; og begge Parter ventede med spændt Forventning paa, hvad der videre skulde ske.

Alt var i Orden, Toget kunde sætte sig i Bevægelse.

Et Sekund senere var Situationen denne:

Jeg sad med Bagenden af Pulken i et Hul paa Elven, den ene DOROTHEA laa hylende paa Isen, hendes Pulk vendte Kjølen i Veiret og stak med Forenden, hvor hendes Tøi havde ligget — nu laa det der ikke mere, det tog sig en Svømmetur — nede i det samme Hul, hvori jeg var placeret. Rolf havde reven sig løs og foer med forbitret Gøen omkring de forfærdede Rener, der af Rædsel ikke vidste, om de skulde fare af Sted eller sætte sig til Modværge. MIKKEL ISAKSEN og hans Søn var rasende.

Jeg blev trukken op af Hullet, den hylende DOROTHEA blev samlet op, hendes Tøi fisket op, hvilken sidste Operation akkompagneredes af endnu intensivere Hyl, der dog først naaede deres Maximum efter Fiskningens lykkelige Tilendebringelse, da det viste

sig, at alle de mange i Sækken indesluttede Rariteter var totalt spolerede af Vandet. Renerne og Pulkene blev igjen bragte i Orden, og efter at en halv Time var hengaaet med alle disse Arbeider, kunde vi atter gjøre et Forsøg paa at komme af Sted. Nu var Rolf den sidste i hele Rækken, og paa denne Maade gik det bedre, om end en Sydbo vilde have korset sig over vor vilde, forvirrede Jagt ned ad den isbelagte Elv, hvor det ene Hul gabede ved Siden af det andet.

Efterhaanden blev Rolf træt og Renerne mere fortrolige med Synet af den, og Turens senere Del løb derfor bedre af, end Begyndelsen havde lovet.

Min egentlige Vappus var Mikkel Isaksen Tornensis — en Fyr med et Fysiognomi saa indiansk, at man kunde tro, man havde for sig den sidste Mohikaner i lappisk Forklædning — men da hans Rener laa adskillige Mil mod Nord, havde han faaet sin Ven — for saa vidt denne Betegnelse overhovedet kan anvendes for Lappernes Vedkommende — og Navne Mikkel Isaksen Hætta til at befordre os det første Stykke Vei til Pingisjavre, hvorfra han selv vilde føre os Resten af Veien med nye Rener.

De to første Mil gaar Veien ned ad Elven, og dette Stykke var snart tilbagelagt. Ikke saa hurtigt gik det med de fire følgende Mil. Sne var der næsten ikke Spor af, og hvor Jorden ikke var bar, var den dækket med Vand. Det gik derfor kun yderst smaat fremad; 14 Timer var vi uden Standsning under Veis paa de 6 Mil.

Det havde endda kunnet gaa an, hvis man havde kunnet holde Vandet uden for sig. Men det var en ren Umulighed. Pulken er utæt som en Kurv, og Pæskens Skind suger Vandet til sig som en Svamp, saa at det forvandles til en væmmelig, blød, tyk og svampet Masse, som det er baade en Byrde og en Tortur at slæbe paa. Da jeg ved Afreisen sad et Par Minuter i det omtalte Hul, blev jeg derfor naturligvis straks vaad paa den Del af Kroppen, der var i den intimeste Berørelse med Pulken. At

kjøre en hel Nat igjennem med en saadan Begyndelse, eller om De vil Ende, er ikke behageligt, kan De tro. Jeg søgte paa alle mulige Maader at formindske Ubehageligheden: først stak jeg et Lommetørklæde der ned, et Par Minuter efter var det saa vaadt, at man kunde vride Vandet af det; saa reiste et nyt Lommetørklæde samme Vei med samme Udfald; derefter faldt jeg paa at bruge Puden i min Lappehue; den hjalp en god Stund, den var baade tyk og varm, men til sidst var ogsaa den forvandlet til en latterlig, grødagtig Pandekage, hvorefter hele Huen blev anbragt paa samme Sted. Men for øvrigt blev jeg efterhaanden saa vaad paa saa mange andre Steder, at jeg indsaa det aldeles frugtesløse i at ville sætte nogen Grænse for Vandets Paatrængenhed. Jeg lod derfor senere, som om jeg ikke mærkede det. For at sætte Kronen paa Værket havde Mikkel Isaksen, kort før vi naaede Pingisjavre Fjældstue, det geniale Indfald at kjøre mig tværs igjennem en Elv, hvis Vand stod langt høiere end Pulkens Rand, og da man omtrent befinder sig i liggende Stilling i Pulken, kan De tænke Dem til Resten. Heldigvis var der ikke langt til Fjældstuen, ellers havde jeg næppe levet saa længe, at jeg havde kunnet skrive denne Beretning; nu slap jeg med lidt Feber i de paafølgende Dage. Vaadere kan intet Menneske, ja ingen Fisk eller Sælhund være, end jeg var, da jeg kom til Pingisjavre; der var bogstavelig talt ikke en tør Trævl paa mig. Hvert et Klædningsstykke, lige fra det yderste til det inderste, maatte af, vrides og hænges til Tørring.

Mikkel Isaksen Nummer 2 var ikke, som han burde have været, i Pingisjavre; ja, vi maatte endogsaa vente næsten tre hele Dage, inden han kom. Det var tre hyggelige Dage, kan De være overbevist om; det var netop Pinseaften, første og anden Pinsedag. Grunden til Mikkel's Udebliven var det slette Veir, der indtraf, straks efter at vi havde naaet Pingisjavre; i flere Dage havde vi vedvarende Blæst, Snefog og stærkt Tøveir, og under saadanne Omstændigheder vilde det være umuligt at komme frem.

Hvad jeg havde at underholde mig med i denne lange Tid, er hurtigt fortalt. Der var for det første Haabet om, at MIKKEL snart skulde komme, og Haabet om, at Veiret snart vilde forandre sig. MIKKEL kom ikke, og Veiret forblev uforandret, men desto mere Grund var der jo til at blive ved med at haabe.

Der var dernæst Undersøgelsen af de omkring Ovnen til Tørring ophængte Klæder. Denne Morskab var omtrent af lige saa lang Varighed som hine Forhaabninger, thi Vandet vilde paa ingen Maade saa hurtigt ud af Klæderne, som det var kommet ind i dem; ja Pæsken var endnu ikke bleven tør, da jeg ved Afreisen atter maatte have den paa.

Saa var der mine to kvindelige Reisefæller. De hed som sagt begge DOROTHEA, men den ene kaldtes DORTHE, den anden THEA. Den første havde sin Force i at bande, og ikke kan nogen Sjover i denne Retning præstere djærvere Kraftudtryk end dem, hun uafladelig anbragte som Boller i sin Veltalenheds tynde Suppe.

THEA var en meget stille, meget bly, men tillige meget praktisk anlagt Pige. Uden at bruge noget Ord forstod hun med udmærket Dygtighed at klare alle de mange Vanskeligheder paa Turen, ikke alene for sig selv, men ogsaa for hendes bandende, i alle andre Henseender ikke meget fremragende Navne. Ja, hun maatte endogsaa adskillige Gange række mig en hjælpende Haand, naar jeg var bleven siddende i en Vandpøl, eller mine Kjøreredskaber var komne i Uorden.

I det hele taget har aldrig to kvindelige Væsener forbauset mig som disse: den ene ved sin Banden, den anden ved sin Dygtighed i alle lappiske Idrætter.

Den første Dag var begge meget vemodigt stemte over Afskeden fra deres Herskaber; næsten rørte til Taarer udtalte de deres dybe Anger over at have forladt Steder, hvor de havde det saa godt, og Mennesker, saa fortræffelige, at de aldrig nogen Sinde eller nogensteds vilde finde deres Lige.

Men det var kun den første Dag, at der blev spillet paa de Strænge.

Allerede den følgende Nat — vi laa naturligvis i samme Værelse — hørte jeg, medens de troede, jeg sov, hvorledes de laa og tilhviskede hinanden om alle de slette Sider, de havde funden hos deres Herskaber, al den uretfærdige Behandling, de havde maattet taale; der var ikke et eneste Medlem af de tre norske Familier, som blev forbigaaet eller skaanet, ikke en, som ikke blev veiet og funden for let; i broget Rækkefølge kom frem gamle og nye Historier, i hvilke den ene føiede til, hvad den anden glemte, og den anden supplerede, hvad den første føiede til, Historier, der om de blot havde indeholdt ti Procent Sandhed, kunde have bragt mig til at istemme Sladdersøstrenes stadig tilbagevendende Hjærtesuk: „Gud ske Tak og Lov, at jeg er kommen bort derfra!" Aldrig var Verden Vidne til nogen mere harmonisk og fuldstændig Overensstemmelse mellem to Sjæle end den, der i denne Nat forenede de to DOROTHEA'er i deres kritiske Behandling af det sidste Aars Oplevelser.

Den næste Nat var denne Harmoni forbi; da laa de og skjændtes om ganske andre, kun dem selv vedkommende Ting.

I Fjældstuens andet Lokale, som er forbeholdt Husets egne Beboere og deres Landsmænd, var man i Pinsedagene fra Morgen til Aften meget optaget af religiøse Sysler; der blev læst Prædikener og sunget Salmer. Fruen i Huset er nemlig for nylig bleven greben af den moderne læstadianske Bevægelse, og har som Følge deraf blandt andet forbudt sin kjære Gemal JOHANNES ISAKSEN at smage spirituøse Drikke. Det forhindrede ham rigtignok ikke i, da jeg indbød ham dertil, at drikke et Glas eller rettere en Kop Toddy inde hos mig, men han drak den ogsaa med ikke mindre Frygt end Lyst; hver Gang der hørtes Trin udenfor, maatte den farlige Kop skjules under en Hue. Ogsaa blandt Lapperne gives der beklagelsesværdige Ægtemænd, der staar under Tøffelen. De omtalte religiøse Beskjæftigelser angreb

en stakkels gammel Kælling i den Grad, at jeg her for første Gang fik Leilighed til at se den eiendommelige exstatiske Tilstand, hvori Lapperne, især af Kvindekjønnet, undertiden kan henfalde, naar deres religiøse Sværmeri faar Overmagt over dem. Hun teede sig fuldstændig som et vanvittigt Menneske; snart hylede hun i vilden Sky, som om hun led forfærdelige legemlige Smerter, snart hulkede hun, saa Taarerne i Strømme randt ned ad de gamle, indfaldne Kinder; eet Øieblik sukkede og stønnede hun, udstødende Raab om Anger og Naade; i det næste Nu var hun greben af den vildeste Henrykkelse, jublede af Glæde og slog ud med Hænder og Ben. Alle disse Faser fulgte i rask Følge uophørlig oven paa hverandre. Hvad der gjorde et endnu styggere Indtryk paa mig, var at se den hensynsløse Kaadhed og Raahed, hvormed Husets Børn, baade smaa og store, havde den Gamle til bedste under hendes Anfald.

Mandag Eftermiddag ankom endelig Mikkel Isaksen Tornensis med Renerne, Sneveiret var standset, og om Aftenen afreiste vi.

Da de nye Rener ikke kjendte Rolf, havde vi atter mange fortvivlede Besværligheder at gjennemgaa, inden vi kom rigtig i Gang. Navnlig min egen Ren var aldeles forstyrret af Skræk for Hunden, der var bunden bag min Pulk. Den gjorde de mest forrykte, de mest halsbrækkende Hop i den alendybe Sne, sprang snart til venstre, snart til høire, snart ind imellem de forankjørende; eet Øieblik standsede den, i det næste vilde den absolut fare af Sted i modsat Retning. Til sidst opførte den sig paa en Maade, som jeg aldrig har set eller hørt omtale, og som derfor var mig dobbelt overraskende: den reiste sig paa Bagbenene, kastede sig bag over og lagde sig saa lang den var med Ryggen oven paa mig i Pulken og med alle fire Ben strittende i Veiret! Jeg har været i adskillige løierlige Situationer, men denne var dog den mest komiske til Dato. Tænk Dem mig liggende der i det lave, baadformede Kjøreredskab, i den venstre Haand holdende Hunden, for at den ikke skal styrte frem og gjøre ondt

værre, i den høire Tømmen, medens den forbistrede Ren som ramt af et apoplektisk Tilfælde ligger paa min Mave og med alle fire peger mod Zenith. Den syntes at have det paa samme Maade som Skildpadder og visse Insekter, der ikke kan reise sig selv, naar de kommer til at ligge paa Ryggen. Den altid agtpaagivende THEA var heldigvis snart ved Siden af mig og fik Renen væltet omkring.

Men nok hermed; vi kjørte den største Del af Natten, og da de nylig faldne store Snemasser saa at sige havde absorberet Vandet nedenfor, kom vi uden synderlig Ulempe om end temmelig langsomt tidlig om Morgenen til den næste Fjældstue Suolovuobme.

Først om Aftenen kunde vi komme videre. Tykke, tunge Skyer indhyllede Beskades, hvorover vor Vei denne Nat skulde gaa. Da vi kom op paa Høiden af dette næsten 2000 Fod høie Fjældplateau, tillod Taagen os kun at se faa Skridt foran os, og Regnen sivede ned, som om det havde været Bergens Himmel, der var udspændt over os. Men ogsaa her var Snemængden endnu temmelig betydelig, saa at vi maatte være fornøiede.

Egnen, hvorigjennem vor Vei har gaaet, lige siden vi forlod Altenelven, er trist, ensformig og sørgelig i den høieste Grad. Af og til nogle Bakker, hist og her lidt forkrøblet Krat, der sort stikker frem af Sneen, det er alt, hvad Øiet møder.

Men saa snart man naar Beskades's nordlige Affald, faar Naturen straks et rigere og venligere Udseende; Naaleskove bedækker de høie Skraaninger, Birkelunde vinker os nede i Dalene. Her findes de om Vinteren berygtede og farlige Gargiabakker, der fra Fjældplateauets Høide fører ned til Fjældstuen Gargia; farlige ikke blot paa Grund af det bratte Fald og den store Høide, men især fordi hele Strækningen er tæt bevokset med Træer og Buske. Her gjælder det derfor, naar man om Vinteren kjører med Ren, at passe godt paa, hvis man ønsker at komme derfra med hele Lemmer. For os var der intet at frygte, simpelt hen

fordi det var os umuligt at kjøre her; hver Rest af Sneen var borte, og hele Skraaningen bedækket med et Net af Bække. Vi var derfor et Par Timer om at komme ned, medens man om Vinteren bruger i det høieste en halv Snes Minuter.

Da vi tidlig om Morgenen ankom til Gargia, blev det sagt os, at det var en komplet Umulighed at komme videre med Ren, noget jeg fuldt ud maatte indrømme, da jeg senere passerede Veien. Den almindelige Vintervei til Bossekop, Altenelven, var paa denne Strækning af sit Løb fuldstændig aaben, Sommerveien var uden Sne eller stod under Vand. Jeg maatte derfor her tage Afsked med Mikkel Isaksen og hans Rener og sende Bud til Alten efter Heste.

Sent om Eftermiddagen red jeg fra Gargia; Veien var i en utrolig Grad ufremkommelig; paa lange Strækninger dannede den en eneste rislende Bæk, paa andre Steder var den forvandlet til et blødt Morads. Det kunde derfor kun gaa Skridt i Skridt; først da jeg var reden over den stride og store Eiby Elv, hvis Vand næsten naaede mine Fødder, og var kommen ind paa den nye, prægtige Vei til Alten, kunde jeg lade Hesten trave, og ile forud for Skydskarlen med Bagagehestene.

Det var i et eiendommeligt Kostume, jeg i de stille Midnatstimer red igjennem den store Skovnatur. „Han ser slet ikke ud som en lærd Mand," hørte jeg Skydskarlen sige om mig, da han saa mig i Gargia. Om jeg end ikke ved, hvilke mere eller mindre mærkelige Forestillinger den unge Mand gjør sig om lærde Folks Udseende, maa jeg være enig med ham i, at disse i hvert Fald ikke til dagligdags pleier at optræde i en saa eventyrlig Ham som min, sammensat af forskjellige Aarstiders og forskjellige Folkeslags Dragter. Tag Deres Fantasi til Hjælp og konstruer Dem et Billede af følgende Bestanddele: paa Fødderne lappiske Sommerkomager; Benene i lodne Vinterbællinger; dernæst den blaa, lappiske Sommerkofte med de røde og gule Bræmmer, sammenholdt om Livet med et broget Fruentimmerbælte; over den

en sid, europæisk Regnfrakke; paa Hovedet den finske Jockeyhue, jeg kjøbte i Kittilä; Hænderne i store lappiske Skindvanter — alt dette anbragt paa et gammelt Øg som en Ildtang paa en So. Heldigvis var det saa sent paa Natten, at jeg ikke var udsat for at møde nogen.

Endelig er jeg oppe paa Høiden, og foran mig udbreder sig det skjønne, det evigunge Havspeil, rødmende i Morgenskjæret. Flaget vaier fra Polarstationens Gavl; det er netop en Termindag. En af Personalet stiger op i det høie Thermometerhus, idet jeg rider forbi: „Velkommen, velkommen tilbage!“ hilser han mig.

XVII.

Fra Alten til Hammerfest.

Mit Ophold blandt Nordens Nomader var til Ende. Jeg var atter i den civiliserede Del af Verden, hvor Folk gaar med Frakke, Vest og Støvler, reiser med Damp og korresponderer med Elektricitet.

Jeg var atter i det smilende Alten, hvor den store Elv mangegrenet bugter sig gjennem Skovenes og Engenes Vrimmel, hvor Fjordens Bølger skvulpende leger med den hvide Strand, hvor de snedækte, blaanende Fjælde danner deres stolte Ramme om „Nordens Italiens" smilende Ynde.

Jeg var atter paa Polarstationen, atter omgiven af mine videnskabelige Venners Elskværdighed og Gjæstfrihed. Her var det videnskabelige Arbeide gaaet sin jævne Gang, uden en eneste Afbrydelse, uden et eneste væsentligt Uheld. Det foreløbige Resultat af de mange Timers mangeartede Observationer forelaa nu paa de utallige Journalers taloversaaede Sider. Vinteren havde været forholdsvis mild, og paa Grund af Altens ikke lille Befolkning af dannede Familier og Stedets Dampskibs- og Telegrafforbindelser med den øvrige Verden havde Livet ikke været fuldt

saa ensformigt og trist, som man kunde forudsætte paa en Polarstation. Men dog længtes man efter, at de næste tre Maaneder skulde være gaaede, for at man atter kunde vende tilbage til Hjemmene i Hovedstaden.

Af de to Uger, i hvilke jeg standsede i Alten, benyttede jeg den ene til at besøge nogle af de mærkeligste Punkter ved Altenfjorden. Har De Lyst til at følge mig paa denne lille Udflugt til nogle af Fjordens mange Sidegrene? Nuvel, saa gaar vi om Bord i den lille Damper, der besørger Trafiken her paa Fjorden, og hvormed vi skal gjøre den første Del af Turen.

Den egentlige Altenfjord skærer sig omtrent 3 geografiske Mil ind ret mod Syd; mod Nord staar den i Forbindelse med Ishavet ved tre imponerende, smalle Sunde: Stjærnsund, Rognsund og Vargsund, der dannes af Fastlandet og de to store Øer: Stjærnø og Seiland. Vi farer langs Østsiden, hvor de nøgne og bratte Fjældmasser stikker lige ned i Søen og kun hist og her ved en eller anden lille Vig levner en sparsom Plads til en Træhytte eller Jordgamme med en lille grøn Plet omkring. Efter et Par Timers Gang anløber vi Jupvik, et lidet Handelssted, der kun er mærkeligt derved, at det var her, at den franske Polarexpedition i 1839 oprettede en Station for at udføre Maalinger til Bestemmelse af Nordlysets Høide i Forbindelse med Observationer i Bossekop; jeg har tidligere omtalt, at disse Maalinger ikke gav noget Resultat, og at de franske Forskere fandt Aarsagen hertil i begge Stationers for ringe indbyrdes Afstand i Forhold til Nordlysets Høide over Jordoverfladen.

Vi anløber forskjellige andre Stoppesteder af lignende Art, det ene omtrent som det andet, det ene omtrent lige saa interesseløst som det andet. Et Par Smaahuse paa Stranden, og en Baad med en Mand, der ror ud og modtager og afleverer Gods — det er det hele. Undertiden er der to Huse, undertiden tre, undertiden er der Gods til Manden, undertiden ikke, undertiden har han noget at aflevere, undertiden intet, undertiden baade

afleverer og modtager han, undertiden ingen af Delene — det er hele Afvekslingen. Vi forbigaar derfor alle nærmere Detailler, og naar ved Middagstid vort første Maal, Komagfjord, hvor vi siger Farvel til Skibet, der damper videre ad Hammerfest til.

Komagfjord er en lille, af høie Fjælde indelukket Bugt, der skærer sig ind i Altenfjordens nordligste Del. Skulde De spørge mig, hvorfor den har faaet dette mærkelige Navn — Komager er, som De ved, Betegnelsen for det lappiske Sommerfodtøi — maa jeg give det samme Svar, som jeg har faaet, hver Gang jeg spurgte derom: jeg ved det virkelig ikke; almindelige menneskelige Øine vil ogsaa forgjæves speide efter noget, der kunde minde om Lappestøvler, det vil da sige med Undtagelse af dem, man her i Fjorden træffer paa Lappefødder.

Nogen anden Mærkelighed end Navnet har for øvrigt denne Lokalitet ikke; den har kun Betydning som et blomstrende Handelssted. Men jeg stoppede her, dels fordi der her er en let Adgang til en nærliggende Fjord, hvor der bor en Mængde Sølapper, dels fordi Handelsstedet eies af en af Finmarkens mest bekjendte og mest agtede Mænd: Gamle Fandrem. At have været i Finmarken uden at have talt med Gamle Fandrem vilde være det samme som at have været i Rom uden at have set Paven. Skjønt fuldstændig fremmed, modtages jeg med den storartede, aldrig svigtende Gjæstfrihed, som er saa særegen for disse nordlige Zoner, og jeg faar ikke Lov til at reise, før jeg har tilbragt et Par Dage under Husets Tag. Tiden falder ikke Gjæsten lang, det forstaar den fortræffelige Vært at sørge for. En Olding er han, naar Aarene tælles, en Yngling, hvad aandelige og legemlige Kræfter angaar. Om Vinteren lever han og hans Familie i det afsides Karasjok, hvis Handelssted han eier; Sommeren tilbringer han her i Komagfjord, altid lige virksom, altid lige optagen af mangeartede Interesser. Adskillige ethnografiske Museer har ham

at takke for mange og værdifulde Gaver af lappiske Gjenstande, og paa alle Udstillinger har hans rige og fuldstændige Samlinger vakt stor og fortjent Opmærksomhed. Det er derfor intet Under, at han har en hel Kasse fuld af Medailler og andre Udmærkelsestegn. Med hvilken rørende Glæde viste den gamle, elskværdige Mand mig ikke alle sine Rariteter, med hvilken Virtuositet forstod han ikke at underholde mig med sine livfulde Skildringer fra hans lange Liv i disse arktiske Egne.

Landskabet omkring Handelsstedet eier ingen Skjønhed eller Ynde, og de sorte, steile og vilde Fjælde, der kjedelformigt omslutter den lille Fjord, afspærrer næsten al Udsigt til andre Egne; kun mod Nord ses et Parti af den mægtige, skinnende Bræ paa Seiland, den nordligste Jøkel paa Europas Fastland. Men som ofte før og senere følte jeg her i det gjæstfrie Hus, at Lykkens Blomst gror lige saa frodigt paa denne golde, veirbidte Grund som i Sydens rige Paladser og Tropernes prangende Haver. Hver Gang jeg som her fik Leilighed til at titte ind i et af de hyggelige Familieliv i disse Verdens Udkanter, fandt jeg aldrig nogen, der ikke var til Freds med sit Hjem, glad og lykkelig ved sit Hjem, eller ønskede at ombytte det med Egne, hvor Naturen har ødslet med sine rigeste og mest pralende Gaver; aldrig fandt jeg nogen, der følte Trang til at forlade denne Ensomhed for at fæste Bo blandt Menneskenes, Jærnbanernes og Fabrikernes rastløse, støiende Vrimmel.

Med Lensmanden fra Talvik, der ogsaa var i Besøg paa Komagfjord, gjorde jeg en Baadtur til den en Mils Vei længere mod Nord liggende Lærredsfjord. Her er jeg i Stand til at tilfredsstille Deres Nysgjerrighed med Hensyn til Navnets Oprindelse: høit oppe paa Væggen af et af de steile, sorte Fjælde, der ser ud, som om de bestod af Kul, viser der sig i Hornblendens mørke Grund 3—4 lange, smalle, horisontale, af en lys Skiferart bestaaende Striber, der har en vis Lighed med Lærred,

der ligger paa Bleg*). Jeg ønskede at gjøre en Visit i denne Fjord, væsentlig for efter egen Betragtning at faa lidt Begreb om Sølappernes Liv og Færden.

En Klynge af smaa Træhuse eller Jordhytter, en Vrimmel af Stilladser til Tørring af Fisk, en Mangfoldighed af Baade i Vandet eller paa Land, et Kaos af Stene, Fisketarme, forraadnede Fiskedele og al Slags Urenlighed med den dertil hørende Parfume — det er omtrent Hovedtrækkene af Lærredsfjorden og ethvert andet lappisk Fiskeværs Fysiognomi.

Til hvad der paa et foregaaende Sted allerede er sagt om Sølapperne, skal her endnu føies følgende.

Sølappernes vigtigste Næringsvei er som for alle Finmarkens øvrige Kystbeboere Fiskeriet, der i saa høi Grad er en Betingelse for disse Egnes Befolkning, at L. v. Buch ikke med Urette siger: „Var Fiskene ikke i Havet, hvem vilde da vælge disse Egne til Opholdssted!“ Ikke blot deltager Sølappen i de til visse Tider af Aaret indtræffende store Fiskerier, især af Torsk og dens Slægtninge, men Fiskeriet sysselsætter ham mere eller mindre næsten til enhver Tid af Aaret. Af Søen henter han daglig sin daglige Næring, og kun sjælden er Havet saa karrigt, at han aldeles skulde savne denne. Dog holder Sølapperne ved Siden heraf ofte en Ko eller to samt nogle Faar.

Med Hensyn til Næringsmidler er Sølappernes Levemaade ikke meget forskjellig fra den norske Almues i Finmarken. Rode siger herom omtrent følgende. Fisk er hver Mands hyppigste og tillige kjæreste Kost; Almuen spiser den i Almindelighed en, stundom to Gange daglig; sædvanlig foretrækker man, i hvert Fald til Afveksling, den halvtørrede for den ganske friske. Fisken bliver blot opkogt i Vand med noget Salt, og spises ofte saaledes

*) Paa Grund af den blandede Befolkning har næsten alle Lokaliteter baade et lappisk og et norsk Navn; det norske er i Regelen en Fordreining eller Oversættelse af det lappiske; det sidste er f. Ex. Tilfældet med Komagfjord (gabmag-vuodna) og Lærredsfjord (lini-vuodna).

uden noget andet dertil, idet den dyppes i Leveren, som koges særskilt; dog benyttes ogsaa Kartofler paa de Steder, hvor man har lagt sig efter denne Jordfrugt. Dernæst er en Suppe af Mel og Vand med opskaaret, saltet eller tørret Kjød eller Talg en hyppig Spise, især om Morgenen. Kjødmad bruges sjældnere, da kun faa Sølapper har saa mange Kreaturer, at de nogenlunde jævnlig kan slagte.

Dragten er i Hovedsagen den samme som Fjældlappernes. Dog er Mændenes Kofter næsten altid hvide eller graa, og ikke sjældent er Dragten iblandet med europæiske Bestanddele. Det samme gjælder endnu mere Kvinderne, der naar de har Raad til at være rigtig fine, pynter sig med Forklæde og med Tørklæde over Hovedet. Kvindernes Kofte er i Regelen af en mørkere Farve end hos Fjældlapperne; Huens Form varierer noget i de forskjellige Distrikter.

Mange af Sølapperne bor i almindelige Træbygninger, der rigtignok er smaa og tarvelige, men for Resten hverken værre eller bedre end de norskfødte Fiskeres. Men meget hyppig finder man ogsaa endnu den mere primitive Bygningsstil, som vi allerede har truffet hos Frænderne i Koutokæino: Jordgammen.

Disse eiendommelige Boliger skildrer Rode paa følgende Maade. De er i Almindelighed byggede i en langagtig Firkant, og har da omtrent Form som et Tag paa et almindeligt Hus. Til Sparreværk benyttes Træstammer af en Arms Tykkelse, som reises paa den ene Ende og oventil støttes mod hverandre. Disse bedækkes med Birkebark for at hindre Regnen fra at trænge igjennem, og derpaa lægges tykke Græstørv over det hele, som, da Tørven just ikke altid er synderlig jævnt lagt, udenfra næsten faar Udseende af en lille Bakke. Indgangen er meget lav, og Døren sædvanlig saaledes indrettet, at den falder til af sig selv uden noget andet Lukke. Den anbringes enten i en af Enderne, eller omtrent paa Midten af Langvæggen, og deler i sidste Tilfælde Gammen i to ved et lidet Mellemrum adskilte Dele, hvoraf

den ene benyttes til Beboelse, den anden som Kvæghus. Gammen har ingen Vinduer, men Lyset falder ned gjennem en Aabning i Taget, som tillige tjener til Udgang for Røgen fra det i Midten af Gammen anbragte Kogested. Naar om Vinteren Ilden er nogenlunde udbrændt, lukkes Aabningen ved en Trælem, naar det er mørkt, men om Dagen ved et over en Ramme udspændt tyndt Skind (fra Maven af store Helleflyndre), der er saa gjennemsigtigt, at Lyset falder gjennem det. Ildstedet er ikke ophøiet over Gulvet uden ved et Par løselig henlagte Stene, og omgivet af fire lodrette Træstolper, hvorpaa de Tværstænger anbringes, der bærer Kjedlerne og Gryderne. Gulvet er belagt med tynde Riskviste, paa hvilke Beboerne om Dagen sidder og om Natten sover. Danner hele Gammen kun eet Rum, er den forreste og sædvanlig største Del paa begge Sider afdelt i Baase for Kreaturerne, og Familien forbeholder sig selv kun det inderste Rum. En saadan Gamme er om Sommeren, naar Kreaturerne er ude, ret rummelig og luftig; men om Vinteren, naar Mennesker og Dyr med alt deres Tilbehør sammentrænges paa dette snævre Rum, er den saa opfyldt af Røg, Stank og Smuds, at den Reisende, som paa en saadan Aarstid maa tækkes med dette Herberge, naar Veiret ikke tillader ham at fortsætte sin Reise, kun finder sig meget slet indkvarteret trods Beboernes gode Villie og Omhu for at gjøre ham det bekvemt.

N. Lund beskriver en Gamme paa følgende Maade. Den danner et firkantet Rum paa omtrent 20 Fod i Kvadrat med nøgent Jordgulv og Vægge af høist $1^1/_2$ Alens Høide, beklædte med Stolper eller tynde Brædder. Oventil indkniber Rummet sig og danner et kegleformet Skraatag, der øverst løber sammen i en Spids og aabner sig i et Røghul. Stolperne er Gammens egentlige Benrad. Paa den udvendige Side er Gammen bedækket med Græstørv, der i Sommertiden fremspirer til en frodig Eng og danner et Græssested for Geder og Faar. Indgangen dannes af opplantede Stolper, ligeledes belagte med Grønsvær, men den

er saa lav, at en voksen Mand maa bøie sig til sin halve Høide for at naa derind. Naar man fra den solskinsklare Dag træder ind i Gammens dunkle Belysning, føler man sig bevæget af underlige Indtryk. De sodede Vægge, Gammens simple Indretning og Husgeraad minder uimodstaaelig om, at man befinder sig hos et Folk, som endnu ikke er traadt ud af Naturstandens Vildhed. Gammen har kun et eneste Rum, der paa en Gang tjener til Dagligstue, Spisekammer, Soveværelse og Kvægstald. Paa den ene Side er Familiens Leie, paa den anden Kvægets. Sengen — forudsat at nogle Rensdyrskind udbredte paa den bare Jord kan fortjene dette Navn — er for det meste fælles, og der gjøres næppe nogen Undtagelse, om en Reisende for at undgaa Stormen tyer ind i disse smudsige Boliger. Stole og Borde er Luxus og ses aldrig, uden maaske i det høieste en afskaaren Birkestub, hvorpaa Husmoderen udfører sit Arbeide ved Rokken. Midt paa Gulvet paa løse Stene brænder en stadig Ild, der dunkelt oplyser Hulens Halvmørke og fordriver det svage Dagskjær, der fra Røghullet af trænger sig ind i Dunkelheden. „I denne egne Belysning ser man ikke sjældent Lappekonen sidde ved Ilden med sin Rok, ei ulig en rynket Lachesis, naar det brune Ansigt og det mørke Øie hemmelighedsfuldt glider hen over Traadens Dreininger mellem hendes Fingre."

Foruden selve Hovedbygningen, hvad enten nu denne bestaar af Træ eller Jord, har Sølappen en Del smaa, uden bestemt Orden beliggende Træhuse, bestemte dels til Opbevaring af Hø eller Fangstredskaber, dels til at gjemme Baadene i, naar disse ikke bruges.

Sølapperne karakteriseres af Rode, der i Aarene 1826—34 var Præst i Talvik, paa følgende Maade.

„Naar Nordmanden i Finmarken sædvanlig behager Mange bedre end den mere smudsige, paatrængende og ved Snaksomhed besværlige Lap, da maa uden Tvivl Aarsagen hertil især søges i det Fortrin, hin har for Lappen ved sin større udvortes Politur

som ogsaa ved en vistnok noget mere uddannet Forstand og Eftertanke; i det mindste kan han formedelst Sproget bedre lægge den for Dagen end Lappen, som altid kun med Vanskelighed kan udtrykke sine Tanker paa Norsk og derved ofte bliver mindre fortrolig i Omgang; men sikkert vil ingen, som har staaet i længere og nøiere Berørelse med Finmarkens Almue, nægte, at Lappernes Karakter i det hele taget er langt mere elskværdig. De er godmodige og føielige, stedse oprigtige, ordholdende, ærlige og godtroende, saa at de sætter samme Tillid til andres Redelighed, som man i Almindelighed kan sætte til deres. Naar Lappen skal betale sin Skat, sin Afgift eller hvad andet, han kan have at betale, da leverer han Fogden eller Præsten sin Pung, og lader ham selv deraf tage, hvad der tilkommer ham, og han fordrer ingen Kvittering. Lapperne viser fremdeles en munter Livlighed, og endskjønt denne gjærne ytrer sig paa en støiende og derved stundom noget besværlig Maade, idet de idelig lader Munden løbe, saa er dette dog hyggeligere end den søvnige Dorskhed, der saa ofte synes at ruge over den norske Almue. Kontrasten viser sig tydelig i begge Folkeslags Gang og Arbeide. Lappen gaar med smaa men hurtige Skridt, saa længe ikke Alder eller Svaghed nøder ham at give sig Tid, medens Nordmanden, selv den yngre, slæber sig langsomt frem. Hvad her er sagt om Brugen af Benene, gjælder ogsaa om Armene; Lappen ror med korte og tætte, Nordmanden med lange og kraftige Aaretag; og saaledes med ethvert Arbeide. Resultatet kan vel omtrent blive det samme, da Nordmanden maaske rundeligen erstatter Lappens raske men meget flygtige Hurtighed ved større Kraft og især ved mere Stadighed under sit Arbeide; men det er langt mere tiltalende at se Lappen arbeide. Lapperne er endelig, hvad maaske Mange vilde være mindst tilbøielige til at rose dem for, i Grunden høflige og beskedne; thi naar de ved mange Leiligheder synes at være netop det modsatte, da er det ikke af Mangel paa Villie men af Mangel paa Levemaade og Begreb om det, vi

anser for Høflighed. At spørge om alt, hvad der ikke kommer ham ved; at falde Folk i Talen; at gaa med smudsige Fødder ind i et rent Værelse uden først at banke paa Døren; at trænge sig ind paa Folk, enten det er beleiligt eller ikke, og opholde dem en halv Time med et Ærinde, som kunde udrettes i fem Minuter: det er den Ubeskedenhed, som Lappen hver Dag gjør sig skyldig i; men næppe vil den, som behandler ham med nogenlunde Høflighed og ikke med den sædvanlige Ringeagt, let være udsat for ubeskedne Svar eller at høre en grov Mund og Skjældsord; og naar man møder en Lap og denne, idet han tager Huen af og bukker eller neier paa sin Maade, frembringer sin sædvanlige Hilsen: Guds Fred, god Dag! da er dette sikkert langt høfligere, end naar Kvænen med indbildsk Storagtighed sidder med korslagte Arme, røgende paa sin Pibe, og ikke gider lette hverken paa sig selv eller sin Hue for at hilse den Forbigaaende."

Til Sammenligning kan det være godt at høre, hvad samme Forfatter siger om de to andre Folkeslag, der foruden Lapperne bebor Finmarken: Nordmændene og Kvænerne (Finlænderne).

„Hos de norske Almuesfolk i Finmarken bemærker man færre eiendommelige Sider, end man i et saa isoleret Landskab kunde vente; en rimelig Følge af, at dels de selv, dels deres Fædre er indflyttede næsten fra alle Egne af Riget, hvorfor man heller ikke hos dem træffer nogen særegen Dialekt. Rolig Alvorlighed og et vist Flegma synes overalt at være den norske Bonde særegen, men det viser sig maaske i Finmarken i mere end sædvanlig høi Grad, og gaar ikke sjælden over til dorsk Ligegyldighed og Uvirksomhed. Lyst til Ørkesløshed røber sig ofte kun alt for meget hos Finmarkens Almue, og unægtelig mere hos Nordmændene og Kvænerne end hos de mere livlige og ufortrødne Lapper. Vel underkaster Almuesmanden sig villig de Besværligheder, som er uundgaaeligt forbundne med hans Næringsvei efter dennes Natur, og søger just ikke at unddrage sig fra det

regelmæssige Arbeide; men at anstrænge Kræfterne over det sædvanlige for at opsøge Fortjenesten, naar denne ikke af sig selv frembyder sig, eller at benytte en gunstig Leilighed til en større eller uventet Fortjeneste, er han i Almindelighed lidet tilbøielig til. Er Veirliget vel haardt, til at han kan drage sine Garn, da giver han sig let til Freds uden at gjøre Forsøg paa, om det ikke dog skulde være muligt; og uagtet han til visse Tider og til visse Slags Fiskeri maa reise mange Mil for at komme til det Sted, hvor Fiskeriet foregaar, saa er han dog sen til at forlade sit Hjem for at opsøge Fisken paa de Tider, da den efter Naturens sædvanlige Orden pleier at indfinde sig der, hvor han bor, uagtet han hører, at der fiskes maaske en Mil længere ude i Fjorden; han venter i rolig Uvirksomhed hjemme, indtil Fisken kommer uden for hans Stuedør; og kommer den maaske denne Gang ikke, saa ved han godt at trøste sig med, at Guds Gaver uddeles forskjelligt, uagtet han dog ved nogen Umage kunde have haft i det mindste en Del deraf. Det en Gang fastsatte Arbeide udrettes, men intet derover; og dersom dette formedelst tilfældige Omstændigheder ikke kan ske, da gjøres intet i Stedet. Naar derfor Almuesmanden ligger paa en Reise, som Vinden forbyder ham at fortsætte, da foretager han sig aldeles intet, om der end tilbydes ham Arbeide og Fortjeneste paa Stedet."

„Et andet Træk, som ikke tjener Finmarkens Almue til Anbefaling, og som ligeledes er mest fremstikkende hos de Norske, er smaalig Egennytte. Hermed er dog ikke sagt, at denne just ytrer sig som Uredelighed eller Bedrageri i Handel og Vandel; men den røber sig som oftest som uanstændig Begjærlighed ved enhver Leilighed, hvor der er noget at fortjene ved liden eller ingen Umage. I Finmarken gjør ingen og mindst Nordmanden noget for intet; behøver man hans Tjeneste, da er hans første Spørgsmaal: hvor meget han faar i Betaling derfor. Selv for den ringeste Haandsrækning betinges udtrykkelig eller stiltiende i det mindste en Dram, og det er ikke blot for udvist personlig Tje-

neste, Godtgjørelse forventes, men ogsaa for ethvert næsten nok saa ubetydeligt Laan af en eller anden Ting. Desuagtet skal enhver Tjeneste have Udseende af Velvillie, og har man betinget sig en Mands Arbeide for god Betaling, da hedder det sædvanlig dog, at det sker for at hjælpe En. At man lige saa vel hjælper ham ved at give ham Fortjeneste, naar der, som ofte er Tilfældet, intet andet er at fortjene, betænkes aldrig, lige saa lidt som forhen oppebaarne Tjenestebevisninger ved saadan Leilighed erindres. Denne egennyttige Utjenstagtighed finder en betydelig Støtte i den i Finmarken altid herskende Mangel paa Arbeidsfolk, hvorved man nødes til ikke alene at give dem god Betaling, men desuden gode Ord for at formaa dem til at udføre Arbeidet; og denne Mangel føles ikke mindre af dem, som har Evne til at betale, end af den uformuende Arbeidsmand selv, naar han behøver en andens Hjælp til et, det være sig betydeligt eller ubetydeligt Arbeide, som han ikke kan udføre alene; thi han betinger sig Naboens Hjælp imod at hjælpe ham ved en anden Leilighed; men denne Leilighed er sikkert forud bestemt, og det gjensidige Arbeide paa det nøieste afveiet; thi han er lige saa bange for at gjøre noget omsonst for sin Nabo, var det end hans Broder, som for Embedsmanden eller Handelsmanden."

„Kvænernes i Almindelighed ret ordentlige, ofte endog nette Boliger, der især ved Renlighed kjendelig udmærker sig ikke alene fremfor Lappernes, men endog fremfor de Norskes; den større Flid, hvormed de sædvanlig dyrker deres Jordpletter; deres overlegne Sans for og Duelighed til adskillige Slags Haandværk; deres større Husflid, især den kvindelige, samt deres i det hele ganske fordelagtige Udvortes: det er de Egenskaber, som ved en flygtig Betragtning først falder i Øinene; men naar man har sagt dette, har man ogsaa sagt næsten alt det gode, som lader sig sige om de i Finmarken boende Kvæner. De er stolte, stivsindede, falske, fordringsfulde, trættekjære og brutale, og det med kun faa Undtagelser. At karakterisere et Folk saaledes kunde let synes over-

drevent og at udspringe fra Lidenskabelighed; men man erindre sig, at det ikke er nogen hel Nation, som her skildres, men snarere kun dens Udskud og de Udskudtes Efterkommere; thi at det hovedsagelig er saadanne, som maa forlade deres Fødeegne og drage over Grænserne, er vel lige saa troligt, som at det i Regelen just ikke er de bedste Nordmænd, der trækker op til Finmarken og bosætter sig der."

Det er som sagt RODE's Ord og ikke mine, saa jeg vasker mine Hænder, om noget af de tre Folkeslag skulde ville paastaa, at det selv er dadlet for meget og de andre to for lidt. —

Jeg var altsaa kommen til Lærredsfjord. Der blev stort Røre blandt Befolkningen, da jeg opstillede min „Indretning til at lave Billeder med", som Lapperne i Koutokæino kaldte min fotografiske Camera. Sligt et Apparat havde man aldrig set før, sligt et Apparat var noget lige saa nyt og overraskende uventet, som om der pludselig var falden en Krokodil eller en Giraf ned fra Skyerne. Der blev betragtet og der blev studset, der blev befølt og der blev spurgt, der blev leet og der blev rystet paa Hovedet. Lensmanden fra Talvik søgte paa bedste Maade at bibringe sine kjære Undersaatter nogle Rudimenter af Theorien for DAGUERRE's og TALBOT's ædle Kunst, Forsøg, der vistnok bar lige saa gode Frugter, som om han vilde have prøvet paa at lære en Klipfisk Trigonometri. Men det lykkedes ham dog omsider at bevæge en hel Familie til at sætte sig foran Apparatet. Da baade de store og de smaa Medlemmer af Familien optraadte i deres hverdagslige, temmelig derangerede Toilette, bad Lensmanden dem om først at pynte sig lidt for den vigtige Anlednings Skyld, idet han forklarede dem, at de Billeder, jeg lavede, gjengav alle Detailler med yderste Troskab, baade MIKKEL's forrevne Kofte og Hullet paa JOSSA's Knæ, baade ANE's skidne Halsklud og lille ELEN's sorte Næse. Nu blev der et Hurlumhei i Gammen, som om hele Familien skulde have været til Hofbal. Alle elleve Hoveder blev stukne ned i en Vandbalje, og Mutters Fingre tjente

som fælles Familiekam. Saa blev de gamle, smudsige og forslidte Hverdagsklæder kastede og erstattede med de nyeste Kofter, de pæneste Forklæder, de flotteste Huer, de rødeste Tørklæder. Da

Sølap.

en Time var hengaaet hermed, og et Kvarter med at faa Gruppen placeret i en nogenlunde antagelig Stilling — thi som det altid gaar ved saadanne Leiligheder, bestræbte enhver sig naturligvis for stadig at anbringe sig selv i den latterligste, mest forrykte Position — kunde jeg endelig tage Billedet.

Efter at være vendt tilbage til Komagfjord, maatte Lensmanden og jeg begynde at tænke paa at komme over til Talvik, 5—6 Mil herfra paa Altenfjordens anden, vestlige Side. Der var

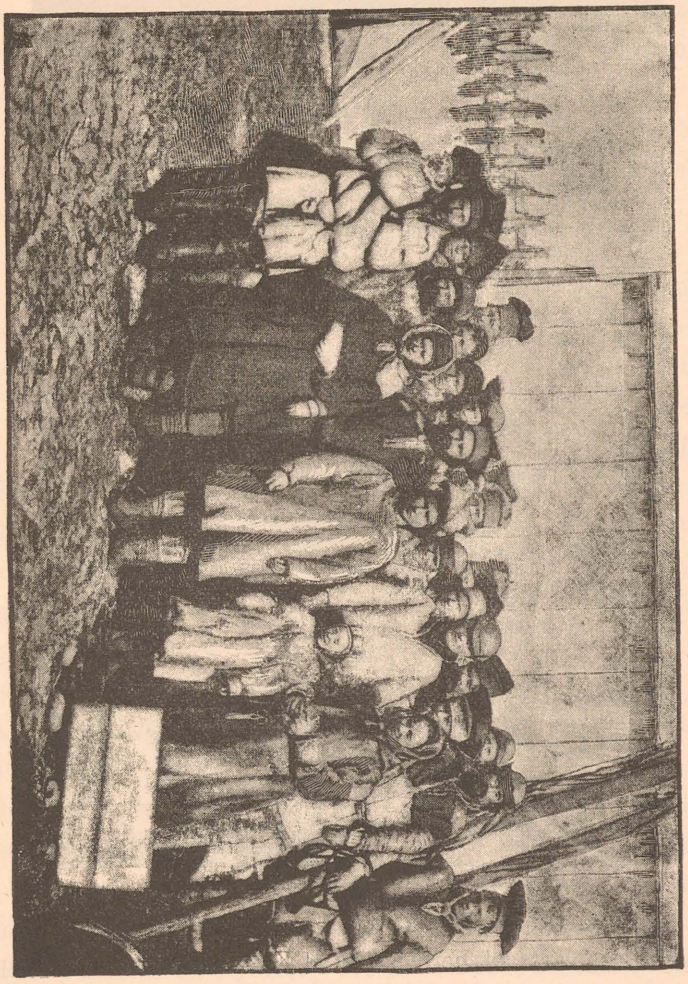

Solapper.

længe ingen Udsigt til, at vi kunde komme af Sted, ganske bortset fra vor elskværdige Værts utrættelige Anstrængelser for at holde os tilbage; thi ikke alene blæste der en kraftig Modvind,

men ogsaa Strømmen gik i en for os ugunstig Retning. I et forholdsvis saa trangt Sund som Altenfjorden og dens snævre Sidegrene foraarsager nemlig Havvandets Ebbe og Flod en betydelig Strøm, som altid er besværlig og stundom umulig at modarbeide for en Ro- eller Seilbaad. Ofte kan man hjælpe sig ved at ro ganske tæt inde ved Land, hvor Strømmen inde i Bugterne sædvanlig gaar i stik modsat Retning, paa Grund af at Hovedstrømmen trykkes tilbage af de fremspringende Næs; men paa denne Maade forlænges selvfølgelig Veien ganske overordentlig. Vi ventede paa, at Strømmen skulde vende og Vinden følge dens Exempel; Strømmen var meget velvillig og vendte sig et Par Gange, men Vinden var stivsindet og vilde ikke føie sig efter vore Ønsker. Da vi endelig havde bestemt os til at tage af Sted, kunde vi ikke faa Folk, der vilde ro os. Heldigvis ankom der den anden Dags Eftermiddag en Baad til Handelsstedet. Dens Besætning, to Brødre, 16 og 12 Aar gamle, var villig til at ro os i hvert Fald et Stykke af Veien. Kl. 7 forlod vi det gjæstfrie Komagfjord.

Gutterne roede med alle de Kræfter, de havde, men da det ikke var mange, var de snart opbrugte, og da vi kom ud i selve Hovedfjorden, hvor Vinden blæste stik imod os, kom vi ikke mange Tommer frem for hvert Aaretag. En lille Stund efter var den yngste af vore to Navigatører aldeles opslidt, og da Baaden som Følge deraf viste en betænkelig og stedse voksende Tilbøielighed til at gaa tilbage i Stedet for fremad, tog Lensmanden hans Aarer og forsøgte med sine kraftige Muskler at blive Vindens Overmand. Det lykkedes ogsaa, men rigtignok kun paa den Maade, at vi var 4 Timer om at tilbagelægge den halve Mil mellem de to Næs: Korsklub og Korsnæs. Det var nu blevet Midnat, og vi maatte være glade ved, at der paa Korsnæs boede en Handelsmand, hos hvem vi maaske kunde finde Husly; thi at forsøge paa at komme længere frem vilde være meningsløst. Døren i Handelsmandens lille Hus var ikke aflaaset, og Lensmanden, der kjendte lidt til Familien, gik først ind for at undersøge,

om vi kunde faa Plads. Han fandt Manden og Konen og Børnene i den dybeste Søvn, og nænnede ikke at vække dem, hvorpaa han uden videre lagde Beslag paa et af Værelserne, hvor han anviste mig Sengen og selv tog til Takke med Sofaen. Jeg syntes, at det var at stille alt for store Fordringer til den nordiske Gjæstfrihed, men Lensmanden forsikrede, at alle Ceremonier var overflødige.

Korsnæs stikker temmelig langt ud i Fjorden og har faaet sit Navn af, at de betydeligste Fjorde og Sunde her løber sammen som i et Centrum og danner et Kors eller en Stjærne. Man har derfor herfra Udsigt til næsten alle Altenfjordens forskjellige Distrikter. I Nord ser man Seilands mægtige Fjældtinder stige op af den blaa Fjord, sorte forneden, men oventil kronede med den evige Sne og Bræernes Ismarker. Paa høire Side af denne Økolos ser man ind i det smalle Vargsund, paa venstre Side skiller Rognsundet den fra dens noget mindre og lavere, men lige saa vilde Kammerat: Stjærnø. Mod Vest ser man gjennem Stjærnsundet ud i Polarhavet med dets takkede Klippeøer. Længere sydlig ligger Indløbet til den trange Langfjord med de kegledannede Kovetinder paa den ene Side og lige over for det høitragende Algasfjæld. Vender man sig mod Syd, ser man Fjældene omkring Talvik og Kaafjord, alle endnu med deres øvre Partier i Vinterens blændende Dragt.

Handelsmanden syntes næste Morgen at være ligefrem særdeles taknemlig for, at vi saa ugenert havde taget hans Hus i Besiddelse; han trakterede os med Kaffe og Frokost, og skaffede os en Baad med to Mænd, der skulde sætte os over til Talvik. Vinden var ikke svagere, men Retningen gunstigere end Aftenen forud. Seilet — som sædvanlig for Baadene i Finmarken et eneste stort og bredt Raaseil — blev sat op, og vi foer af Sted. Det viste sig imidlertid snart, at hvis der skulde være nogen Udsigt for os til at komme levende til Talvik, maatte vi have en anden Baad, der ikke som vor havde en særdeles graadig Trang

til at stikke Forstavnen ned under Vandet, eller den for en saadan Indretning temmelig uheldige Egenskab ved hvert stærkere Vindstød at lægge sig paa Siden med tydelige Hensigter om næste Gang at ville vende sig helt omkring. Vi maatte altsaa atter i Land ved Jokkeluft for at faa en større Baad og en tredie Mand. Vi fik begge Dele og drog videre.

Jeg er en stor Kujon i Seilbaad. Jeg havde hellere forbleven i Korsnæs, selv med Fare for at forblive der Resten af mit Liv, end reist med Seilbaad til Talvik. Men jeg tog med, for at ikke de andre skulde mærke, hvor stor Kujon jeg var. Hver Gang den ene Ræling af dette Mordinstrument, som man kalder Seilbaad, nærmer sig Vandet, maa jeg uvilkaarlig flytte mig over paa den anden Side, og det er mig en medfødt Umulighed at lade være at klamre mig fast til Baaden, skjønt jeg selv hver Gang indser det latterlig unyttige deri. Jeg spurgte Lensmanden om, hvorledes man skulde bære sig ad, hvis Baaden kæntrede, hvad den sikkert flere Gange vilde have gjort, hvis ikke Seilet i Tide var bleven slappet. Han svarede, at det var ganske simpelt: man skulde blot sætte sig til at ride paa Kjølen. Visselig et meget let Kunststykke for en, der ikke kan svømme bedre end en Ambolt! Naar jeg saa endnu fortæller Dem, at vi først om Aftenen naaede Talvik, at det var bidende koldt, og at vi hverken havde Mad eller Drikke hos os — ak, hvor mange Gange løb Tænderne ikke i Vand, naar vi tænkte paa Gaarsdagens Gaasesteg i Komagfjord! — vil De forstaa, at jeg har tilbragt behageligere Dage end denne.

Grunden til, at denne Reise varede saa længe, var Veirets høist lunefulde, omskiftende Karakter. Snart var det Stille, snart blæste der stiv Kuling; snart havde vi Vinden paa Siden, snart imod os. Det ene Øieblik foer vi af Sted som et Lokomotiv, med Seilet næsten nede ved Vandet, det næste maatte vi krydse frem og tilbage uden at komme vort Maal et Skridt nærmere; lidt efter hang Seilet og blaffede og maatte tages ned med Ma-

sten, men næppe var det sket, førend Kulingen begyndte igjen. Det var en uafbrudt Veksel af Glæde og Bedrøvelse, men dog saaledes, at der altid var baade Glæde og Bedrøvelse i Baaden; naar Seilet maatte tages ned, var det mig, som var glad, medens de andre knurrede misfornøiet, fordi de saa maatte ro; men hver Gang det blæste op, havde Glæden og Bedrøvelsen byttet Plads med hinanden.

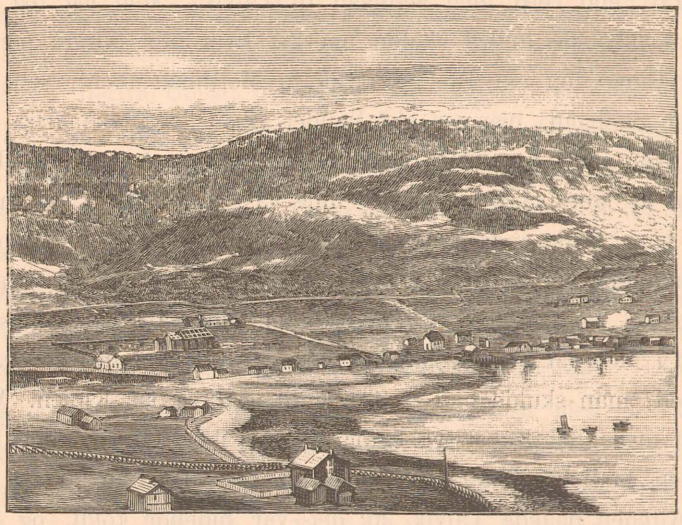

Talvik.

Altsaa først om Aftenen naaede vi Talvik. Nu var vi alle glade, hvad der ikke var saa mærkeligt, thi vi var alle sultne og forfrosne. Lensmandens Aftensmad smagte fortræffeligt, og hans varme Stue var et langt mere tiltalende Opholdssted end det, hvor jeg havde tilbragt hele Dagen.

En lille halvcirkelformet, smuk Bugt; langs den grønne, skraat opstigende Lier, hvis høieste Dele er dækkede med Smaaskov, der ogsaa kryber op ad de mørke, alvorsfulde Fjælde bag ved; nede ved Vandet en Række af Huse, nogle smaa og simple,

andre store og pyntelige — det er det venlige Billede, hvorunder Talvik præsenterer sig for den Fremmede. Den forholdsvis betydelige Bebyggelse og hele Landskabets Præg i øvrigt gjør, at dette Sted langt mere minder om Sogn og Hardanger end om Finmarken. Vandrer man et lille Stykke op ad de kratbevoksede Skraaninger, kommer man til den smukke og store, af frodig Løvskov omgivne Sø Storvandet, der har sit Udløb i Fjorden gjennem en lille Elv, som brusende og larmende haster af Sted i sit dybe Leie og hist og her danner en lille kvik Fos. Staa her paa en af de tæt bevoksede, høie Skrænter en smuk og stille Formiddag, ene med den ensomme og store Natur, medens Smaafuglene kvidrer i Krattet, medens Elven skummende iler af Sted der nede, medens Øiet dvæler ved den fængslende Udsigt ud over den stille Fjord og Fjældene hinsides den — da vil De let være udsat for at kunne bilde Dem ind, at De ved et Trylleslag er hensat til et af de henrivende Punkter i det skotske Høiland eller Schweiz.

Noget høiere end Husenes Række ligger Kirken. Som De paa Billedet ser, var den under Bygning, medens jeg opholdt mig her. Dens Forgænger blev nemlig et Aars Tid tidligere paa en voldsom Maade tvungen til at tage sig et Bad i Fjorden. Under en af de frygtelige Orkaner, der den Gang hærgede Finmarken, blev hele Kirken nemlig en Nat væltet omkuld og blæst ud i Søen. To andre Kirker i Finmarken havde samme Nat den samme Skæbne.

Lidt oven for Kirken ligger den store og hyggelige Præstegaard, hvor jeg fandt en hjærtelig og gjæstfri Modtagelse hos de unge Præstefolk. Jeg havde en ganske særlig Grund til at ønske at tilbringe en Nat her. Det spøger nemlig i denne Bygning, fortælles der, og ikke blot er dette et almindelig udbredt Rygte blandt Befolkningen ved Altenfjorden, men jeg havde saamænd hørt Paastanden bekræfte af Folk, der selv har oplevet saadanne mystiske, nervespændende og haarreisende Hændelser i Præste-

gaarden. Den nuværende Præst har kun boet her en kort Tid og har ikke oplevet noget særdeles i saa Henseende — kun en Gang imellem nogle uskyldige Løier som f. Ex. at Dørene aabner sig af sig selv, eller at usynlige Hænder banker paa dem — men hør blot, hvad Talvik Lensmanden, min fortræffelige Reisefælle, har fortalt mig.

Han sov en Nat i Præstegaarden i det Værelse, der særlig skal være Spøgeriets Tumleplads. Næppe har han slukket Lyset, før der oppe fra et af Værelsets Hjørner lyder et frygteligt „Ha—ha—ha!" med en saa infernalsk Betoning, som kun en Provinsskuespiller kan frembringe, naar han spiller Asmodæus eller en lignende gemytlig Fyr fra Underverdenen. Lensmanden, en Kraftkarl, der ikke troede paa og ikke var bange for hverken Dæmoner eller Spøgelser, tændte Lyset igjen og undersøgte Værelset indvendig og udvendig paa alle Ender og Kanter. Der var ingen og intet! Han gaar i Seng igjen, slukker Lyset og ligger i forventningsfuld Spænding. Pludselig lyder den ubehagelige Stemme igjen: „Ha—ha—ha!" Det begyndte at krible Lensmanden ned ad Ryggen, Situationen blev ham lidt underlig, og han gjemte sig under Dynen. Et Kvarter hengaar i Stilhed, hans Sind kommer atter i Ligevægt, og han begynder at smile over sin taabelige Frygt og Indbildning. Han vil lige til at krybe frem under Dynen, da lyder det for tredie Gang: „Ha—ha—ha!" Det var mere, end Lensmanden kunde udholde; det gav et Sæt i ham, saa Brædderne i Sengebunden faldt ud, og han selv dumpede ned paa Gulvet med Sengklæderne over sig. Der blev han liggende begravet uden at turde røre sig, indtil Søvnen bragte ham til at glemme sin Rædsel.

Da Pigen den næste Morgen kom med Kaffe, fandt hun Sengen tom. Man antog, at Lensmanden var gaaet sig en Morgentur. Man venter en Time, man venter to — Lensmanden kommer ikke. Pigen bliver atter sendt ind, Sengen er tom som før. Man venter endnu en Time, men da Lensmanden fremdeles

spiller den Usynlige, gaar Præsten selv ind i Værelset. Der laa Lensmandens Klæder, men hvor var han selv? Præsten undersøgte Sengen — der laa nede paa Gulvet under alle Sengklæderne den sovende Lensmand og drømte om sit natlige Eventyr.

Saaledes passeret Anno Domine 1879.

Jeg har en vis Forkjærlighed for det Omraade af Sjælelivet, hvor det Naturlige og det Overnaturlige synes at mødes, og har altid haft en brændende, men des værre aldrig tilfredsstillet Begjærlighed efter en Gang selv at opleve lidt i Retning ad Spøgeri. Derfor bad jeg om at maatte sove i det berygtede Værelse, et Ønske, som Præsten beredvillig imødekom. Jeg undersøgte Værelset, saa efter, om der laa nogen gjemt i Skabene, Bordskuffen eller under Sengen, men intet mistænkeligt opdagedes. Efter at have lagt mig, laa jeg et Par Timer vaagen, stadig ventende paa, at der skulde komme noget; men ikke den ringeste Lyd forstyrrede Stilheden omkring mig, ikke det svageste Pust fra nogen overnaturlig Verden gav sig til Kjende, og da jeg vaagnede om Morgenen, var jeg akkurat lige saa klog som før.

Noget efter Middag sagde jeg Farvel til mine nye Venner i Talvik, og drog med Baad videre mod Syd for at naa Kaafjord ved Altenfjordens sydvestligste Bund. Der blæste en saa udpræget Modvind, at selv den mest sangvinske Natur ikke kunde falde paa den Tanke, at Seilet muligvis kunde blive til nogen Nytte. Det blev derfor tilbage i Talvik, til stor Trøst for mig. Paa denne Tur hændte der for øvrigt intet som helst, der er værd at omtale. Men det vilde ogsaa være i høi Grad fordringsfuldt at forlange, at man uafbrudt skal opleve Begivenheder, som fortjener at optegnes for kommende Slægter.

Paa Veien til Kaafjord, saa vel som paa talrige andre Punkter af Altenfjorden har man hyppig Leilighed til at se de saakaldte Strandlinier, disse lange, parallelt med Vandfladen løbende Afsatser i Fjældet, efter den sandsynligste Antagelse Mærker af foregaaende Tidsalderes Vandstand og altsaa Beviser

for Jordbundens Hævning. Ved Altenfjordens Kyster findes et ikke ringe Antal af disse interessante Skrifttræk, hvormed Naturen har indgravet sin Historie i Sten. Særlig paa denne Tid af Aaret, det vil sige paa Overgangen mellem Vinter og Sommer, er Strandlinierne lette at faa Øie paa; thi medens Sneen er smeltet bort fra Fjældsiden, ligger den endnu til Dels paa Strandliniens horisontale Flade. Strandlinierne aftegner sig derfor som hvide Linier paa mørk Grund.

Af en ganske anden Natur og Oprindelse er de i Bunden af Fjordene liggende, af Sand, Grus eller Rullestene bestaaende Terrasser, der er saa yderst almindelige i Norge, at man næsten kan sige, de findes alle Vegne, hvor en Elv løber ud i en Fjord. Særlig ved Kaafjord findes et fortrinligt og rigt udviklet Exemplar af disse naturlige Kæmpetrapper.

Indkneben og trist er Naturen ved Kaafjord. Næsten paa alle Sider hæver sig mørke, tungsindige Fjælde; kun mod Nord vandrer Blikket ud over Altenfjordens Vandspeil og dens høie, snedækte Klippekyst. Inderst inde i den lille, langagtige Bugt ligger paa den stenede, magre Jordbund et Antal spredte, mørke Huse, der ser lige saa melankolske ud som hele det omgivende Landskab. Lidt længere nordlig træffer vi en stor og anselig, hvid Bygning, der synes ligesom ved en Feiltagelse at være kommen ind i disse Omgivelser, og hvis lyse og venlige Udseende lader En formode, at der inden for dens Vægge lever Velstand, Komfort og Hygge. Men ser vi nærmere til, finder vi, at Bygningen er ubeboet, tom og forfalden; enkelte af Vinduerne er slaaede ind, andre er lukkede med Skodder eller Brædder. Foran Huset udbreder sig en større Flade, hvor Øiet opdager nogle næsten udslettede Træk af en efter engelsk Mønster anlagt Have — der har Veien snoet sig mellem frodigt Grønsvær — der har der ligget en lille Fiskedam — der har der gaaet en sirlig Bro over Bækken; men nu er Veien ødelagt, Grønsværet er borte, Dammen er udtørret, Broen er raadden. Vi gaar videre op ad

Bakken, paa hvis Top den smagfulde, i engelsk Stil opførte Kirke kneiser. Paa den store Kirkegaard deromkring læser vi paa de talrige Gravstene og Kors engelske Inskriptioner, der fortæller os, at her sover engelske Sønner deres sidste Søvn fjærnt fra Landet, hvor Vuggen stod. Ser vi fra Kirkebakken mod Nord, ligger der under os en tilsyneladende storartet Fabrikvirksomhed; Smeltehytterne løfter deres Skorstene høit over Værkets talrige

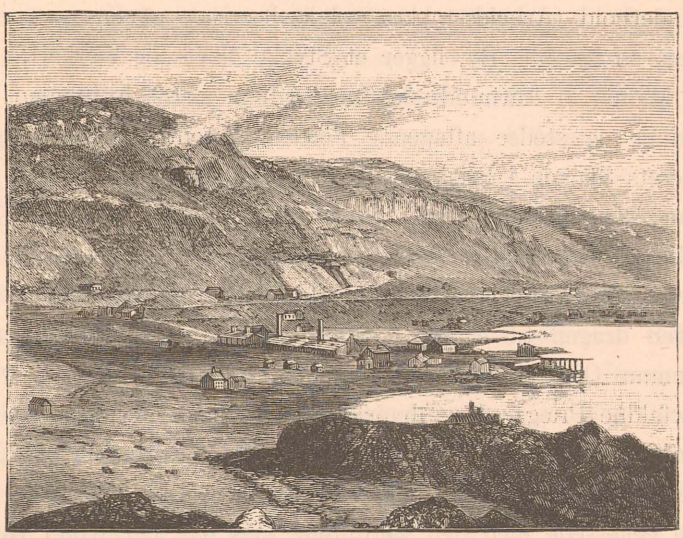

Kobberværket i Kaafjord.

andre Bygninger; Stabler af Erts og kvaderformede Slaggestene synes kun at vente paa, at Dampskibet skal lægge til ved Bryggen og hente dem; der ses Huler i Fjældets Væg til venstre, med Apparater til Heisning og Sænkning. Men ingen Røg vælder ud af de høie Skorstene, ingen Lyd høres fra Pukværket, intet Dampskib lægger til ved Bryggen, intet Sprængningsskud lyder fra Gruberne: alt er stille, dødt og menneskeforladt, Bygningerne kun Ruiner, hvor Veir og Vind uhindret fortsætter deres Ødelæggelsesværk.

Hvad jeg her har forsøgt at skildre, er Gravmonumentet over det en Gang saa blomstrende, nu skrinlagte Kaafjord Kobberværk. Lige siden 1826, da Driften blev optagen, har det været eiet af et engelsk Interessentskab, og ikke alene bragt dets Eiere rig Gevinst, men ogsaa været af stor lokal Betydning for hele Distriktet her, ikke blot paa Grund af den større Omsætning og Livlighed i alle Forhold, som et saadant Anlæg fremkalder, men navnlig ved, at omtrent 1000 Mennesker stadig her fandt Arbeide og Underhold (Arbeidsstokken udgjordes især af Kvæner; deres Boliger, en hel lille By, ligger et Stykke Nord for Værket). Men siden Midten af Aarhundredet har Driften været forbunden med saa ringe og stedse aftagende Fordel, væsentlig paa Grund af Kobberets Synken i Pris paa Verdensmarkedet, at man til sidst for faa Aar siden saa sig nødsaget til at opgive det hele. En stor Del af Arbeiderne, der paa en Gang saa sig berøvede alle Existensmidler, saafremt de ikke vilde ty til Fattighjælp, er efterhaanden dragen til Amerika. Det er især de tidligere berørte voldsomme Orkaner, der har givet Anlægget sit nuværende, ynkelig forfaldne Præg. Her, hvor en Gang den tykke Røg vældede ud fra Ovnene, hvor Mineskuddene drønede med mangefoldt Ekko mellem Fjældvæggene, hvor Maskinerne larmende arbeidede, hvor Vogne belæssede med den værdifulde Erts paa Jærnbaner rullede hen til Smeltehytten, og hvor Engelsk og Finsk og Norsk lød om hverandre fra de tætte Skarer af Arbeidere — her afbrydes den tomme Stilhed nu kun af og til af de hæse Skrig fra en enkelt Ravn, der udhviler sig paa Smeltehyttens halvt nedstyrtede Tag, eller med dumme Øine stirrer paa de fremmede Indskrifter paa Kirkegaarden, eller gjennem de ituslaaede Ruder nysgjerrigt titter ind i den tomme, forladte Bestyrerbolig. Sic transit gloria mundi!

Fra Kaafjord til Bossekop er der kun en Mils Vei, som jeg Dagen efter blev roet af de samme Folk, der havde ført mig fra Talvik. Min Rundtur paa Altenfjorden var endt. —

Snart kom nu ogsaa den Dag, da jeg maatte sige Bossekop og mine Venner der det sidste Farvel. Gjæstgiveren var saa venlig den sidste Formiddag at laane mig sin Hest og Vogn, for at jeg kunde naa at aflægge dem alle en Afskedsvisit. Og jeg kjørte da fra Præsten til Lensmanden, fra Lensmanden til Doktoren, fra Doktoren til Postmesteren, fra den ene af de tre Kjøbmænd til den anden og tredie af de tre Kjøbmænd, fra disse til Fogden, fra Fogden til Polarstationen. Paa det sidste Stykke af denne Rute havde jeg et kuriøst Uheld. Doktoren havde foræret mig en Flaske Kloroform som Præservativ mod Søsyge; jeg puttede den i min Frakkes Sidelomme og tænkte ikke mere paa den. Da jeg uden for Fogedgaarden springer op i Vognen og sætter mig, mærker jeg, at der er noget, som knuses, jeg føler en eiendommelig kølig Fornemmelse, der synes at udgaa fra Vognsædet, og pludselig staar Sammenhængen klar for mig: jeg sidder paa et Kvantum Kloroform, som kunde være tilstrækkelig til at slaa en hel Armé ihjel. Jeg lod Hesten galoppere, alt hvad Remmer og Tøi kunde holde for at naa Polarstationen, inden Besvimelsen kom, og da Veien kun er kort, lykkedes det mig ogsaa, hvorpaa jeg, til yderste Forbauselse for alle Tilstedeværende, styrtede mig ud af Vognen som et forrykt Menneske, rev Frakken af mig og kastede den saa langt bort, jeg kunde. Det er vist første Gang, at nogen har været udsat for at blive kloroformeret paa en saa aparte Maade.

Festlig var Anretningen ved den sidste Middag paa Polarstationen; saa usigelig hjærteligt, saa usigelig inderligt strømmede de herlige, elskelige Menneskers Velvillie mig i Møde i Blik og Ord, og mere end nogen Sinde følte jeg det smertelige ved at skilles fra denne lille Koloni, hvor Unge og Gamle, Store og Smaa fra det første til det sidste Øieblik med deres gode, varme Hjærters Fylde havde mødt mig, som var jeg deres Søn og Broder. Overvældet af Øieblikkets Stemning var det kun faa og tarvelige Ord, hvori jeg kunde frembære min Tak og mine Ønsker, da

Champagnepropperne knaldende maalte Rummet mellem Loftet og Gulvet; skulde jeg have sagt, hvad jeg mente og følte, da maatte jeg have talt omtrent saaledes:

„Tak, mine Venner, Tak! Jeg vil flette Jer en Krans, ikke af Smigerens farvede Tøiblomster, ikke af Ordskvalderens guldglinsende Flitterstads; jeg vil flette den af Hjærtebundens fordringsløse men ærlige Naturblomster. Først vinder jeg i denne Krans Takkens røde, svulmende Rose; lad Duften fra hvert af dens mange hvælvede Smaablade bringe Eder min Erkjendtlighed for hvert et venligt Ord, hver en venlig Tanke, for alt, hvad I har skjænket mig. Dernæst binder jeg i Kransen den beskedne Forglemmigei; den sige Jer: bevar i venlig Erindring den fremmede Gjæst, der hos Eder fandt et Hjem, og som aldrig skal glemme det. Saa smykker jeg Kransen med Isranunkelens i Storm og Kulde fostrede Blomst som Symbol paa, at I modigt ikke har frygtet Polarzonens Frost og Barskhed, og med et af videnskabelig Begeistring hærdet Sind har modstaaet den lange Vinternats Mørke og Tristhed. Ved Siden deraf sætter jeg en Gren af den nøisomme Lyng, fordi I ikke drog herop for at vinde Gods og Guld, ikke udholdt Savn og Anstrængelser for timelig Fordels Skyld, men for uegennyttigt at ofre Eders Kræfter for Videnskabens Fremme. Dernæst indfletter jeg Trofasthedens blaa Amaryllis; tung og besværlig, trættende og ensformig var Eders Gjerning, men som Videnskabens trofaste Tjenere har I aldrig svigtet de møisommelige Pligter, Eders Kald medførte. Som i en harmonisk Ramme for denne brogede Blomsterflok indfletter jeg dem alle i Birkens nysudsprungne, grønne Løv; det er Haabets livsalige Farve, som udtrykker Ønsket om, at de mange Savn, de udmattende Anstrængelser, den store Udholdenhed maa lønnes paa den Maade, den eneste, som I ligesom enhver Videnskabsdyrker attraar: at I maa have føiet en ny Sten til det Videnskabens herlige Tempel, som vor Tid reiser paa det Fundament,

Fortiden har lagt. Modtag Kransen; den er bunden med Kjærlighed og Sympathi, modtag den med Kjærlighed og Sympathi!"

Kort efter stod jeg om Bord paa Dampskibet, og medens mine Venner paa Strandbredden med deres Lommetørklæder tilvinkede mig det sidste Farvel, dreiede Fartøiet om en Pynt, og jeg tabte dem af Syne. Farvel, Farvel!

Farten ud af Fjorden frembød ikke meget af Nyt, Dampskibet anløb til Dels de samme Steder, som jeg kort i Forveien havde besøgt. Men en mild og deilig Stemning hvilede over Fjordens speilklare Vand, og det var langt over Midnat, før jeg kunde bekvemme mig til at gaa til Køis. Thi paa denne Aarstid — Slutningen af Mai — har disse Egne ikke mere nogen Nat, Solen gaar aldrig ned, men staar selv ved Midnat over Horisonten. Da jeg vaagnede næste Morgen, laa vi til Ankers ved Øxfjord, hvorfra jeg om Aftenen skulde afgaa til Hammerfest med det sydfra kommende Postskib.

Naturen ved Øxfjord er i høi Grad storartet og vild. Brat stiger de sorte Fjælde paa alle Sider op af Vandet, med mægtige Bræer paa Toppen og med snedækte, spidse og takkede Tinder. Ogsaa paa dette Sted traf jeg i Handelsmandens store Hus en Familie, hvor Rigdom, Dannelse og Gjæstfrihed kappes om at gjøre den Fremmede Opholdet behageligt. I Haven stod der en pragtfuld Flor af røde, gule og blaa Aurikler, der endnu mere kunde bringe En til at glemme, at man befandt sig ved Ishavets Kyst.

Postdampskibet ankom i rette Tid, til stor Fortrydelse for baade Vært og Gjæster, der gjærne havde set, at det havde været forsinket et Par Dage, og da jeg den næste Morgen vaagnede, var jeg i Verdens nordligste By.

Af Hammerfest har Lund givet en ret malerisk Skildring, som jeg i det væsentlige her meddeler.

„Lige ind for Nordpynten af Kvaløen ligger en lille halvcirkelformet Bugt, der paa søndre Side indbugter sig med en

tangbedækket Havstrand, som af barske, i en Halvkreds omsluttende Fjælde er indskrænket til en smal Strandbred. Langs denne og ved Foden af Fjældene ligger en Samling Huse, halvt beskyttede mod Vestsiden af en nøgen, spidst udløbende Klippe. Paa Bugten vaier flere Nationers Flag; i de trange Gader lyder flere Nationers Sprog; Tranbrænderier damper paa Strandbredden, og Varer af Tørfisk, Mel og Trantønder gaar ud og ind af Pakhusene. Hammerfest — thi saaledes hedder den lille By, der her skjuler sig bag Klipperne — gjør paa den Reisende intet

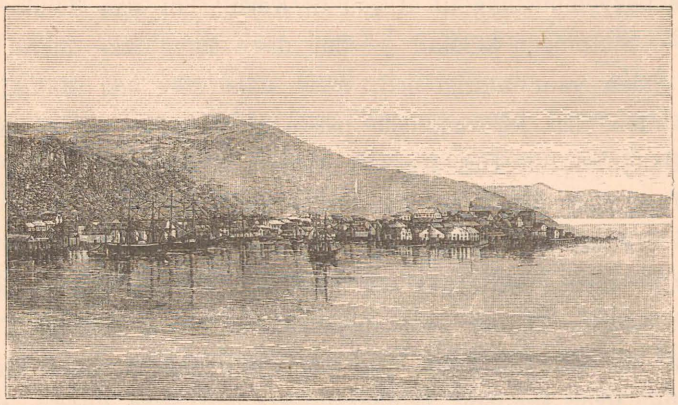

Hammerfest.

gunstigt Indtryk. Man ser kun nøgne Fjælde, hører kun Søfugles Skrig eller Russernes skraalende Sange, man lugter Trandampe og føler Kulde: kort, alle Sanser forener sig i et samstemmigt Vidnesbyrd om, at man er kommen til en ægte arktisk Søstad. Dette Indtryk forsvinder ikke ved at søge ud i Naturen, thi Hammerfest har ingen Natur; kun barske Fjælde, sumpige, nøgne Bjærglier og en lille, af nøgne Omgivelser omrammet Sø — Storvandet —: det er de sørgelige Surrogater for det sydlige Norges Skove og Blomstermarker. Byens Havn kan næsten kaldes aaben. Mod Nord beskyttes den vel af en lav Bjærgryg, der

ender i en smal, udløbende Landtunge, Fuglenæsset, hvorpaa et lille Batteri er opført, men mod Vestsiden er den for det meste aaben, og kun halvt sikret ved nogle i det Fjærne liggende Øer. Omkring Byen og Havnen bøier sig en næsten sammenhængende Bjærgryg af nøgne Fjælde, hvor en ensom Dværgbirk hist og her strækker sine knudret-krogede Grene hen over Renmossen, eller hvor noget mat Grønt af og til viser sig i Uren, dannet af de i Mængde nedrullede Stene. Paa Bugten, der udbreder sig mellem de bare Fjælde, sværmer en talrig Skare af Søfugle, der næsten ved ethvert Veirlig driver deres vilde Væsen paa Byens Rhed, og ved deres sønderrivende Hvin ingenlunde formindsker det noget uhyggelige Indtryk, som Byens Beliggenhed fremkalder. Dette Indtryk forsvinder ikke ved at ty hen paa Fjældene; thi Sangfugle gives her ikke, og kun Ravnen, der synes at have valgt disse nøgne Klipper til Yndlingsopholdssted, afbryder ved sit monotone Skrig den dybe Taushed."

„Men midt i alle disse nøgne Omgivelser rører der sig et virksomt Handelsliv. Russiske Skibe og nordlandske Jægter seiler ud og ind, eller ligger for Anker paaByens Havn, medens Baade sætter til og fra, ladede med russiske Melsække eller norsk Tørfisk. Paa Dækket af sit Skib vandrer med travle Skridt den russiske Skipper og ved hans Side en norsk Kjøbmand. Man mærker af de ivrige Gebærder, at Samtalen dreier sig om et vigtigt Æmne; thi Russeren stryger af og til heftigt i det lange Skjæg, og betragter med mistænksomme Blikke sin veltalende Sidemand; det feiler ikke, at det er Mel- og Fiskeprisernes Forhold, der diskuteres. Samtidig stævner nogle Sølapper i deres smaa aabne Baade for fulde Seil ind i Havnen. Baadene er dybt ladede; thi den tørrede Fisk rager et godt Stykke op paa Masten og bedækker nogle i Bunden sammenstuvede Trantønder. Sølappen selv sidder ved Roret i sin hvide Kofte med de brogede Forsiringer, og uddeler i sit bløde Tungemaal Ordre til sin paa Seiltoften siddende Kvinde, der opmærksom dreier Hovedet med

den lysegrønne, spidst tilbagegaaende Hue mod Land, lige saa kyndig i Seiladsens Kunstgreb som sin Ægtefælle. — Paa Byens Brygger og ved Toldboden hersker endnu større Virksomhed. Kjøbmænd løber travlt imellem hverandre, og har sjælden Tid til mere end fem Minuters Samtale. De er altid beleirede af en Flok Kunder. Hist nærmer sig en Russer og mønstrer med Kjenderens dybsindige Miner et Ræveskind; her ryster Nordlændingen Kjøbmanden i Armen og beklager sig over, at Melet ikke endnu er ham tilveiet, medens Sølappen beskeden venter i Afstand med sin Hue i Haanden, indtil hine høiere Herrer er expederede. Men Byens Kjøbmænd har en beundringsværdig Virtuositet i at affærdige disse Folk og afslutte Forretninger med dem. Erfaringen og den korte Sommertid har lært dem denne Hurtighed. Derfor afgjøres Forretningerne i en Fart. Kjøb, Salg, Kontrakter, som længere sydpaa er Timers, Dages og Ugers Sag, afsluttes ofte i faa Minuter; thi Kjøbmanden ved, at Vinteren nærmer sig med rappe Fjed, og at den med sin kolde Aande vil stivne Handelens livlige Maskineri. Men den lyse Aarstid er kort, og Forretningernes Mængde saa stor, at Midnatssolen ikke sjældent belyser det samme bevægede Handelsliv, som rører sig, naar Solen om Dagen har naaet sin største Høide. For den Reisende er det i høi Grad tiltalende at være Vidne til saa megen Virksomhed og at betragte dette rastløse, bevægede Handelsliv, der aldrig hviler, saa længe Solen oplyser Finmarkens Himmel og optør Sneen paa dets Strandbredder. Det kan ikke sammenlignes med noget sædvanligt Handelsrøre; det ligner en Bjærgstrøm, der rastløs styrter frem, vel vidende, at den maa standse og stivne for Vinterens Kulde."

I ældre Dage boede her ligesom paa de andre Handelspladser ved Kysten kun en enkelt Kjøbmand, men i 1787 bestemte den danske Regering, at der paa dette Sted, ligesom ved Vardø og Tromsø, skulde anlægges en Kjøbstad, der tilstodes en Del Privilegier og Rettigheder. Efter denne Tid begyndte dels

flere Kjøbmænd, dels nogle Haandværkere og andre Arbeidsfolk at nedsætte sig, saa at den nye Kjøbstad efterhaanden begyndte at reise sig og faa Udseende af en By. I Begyndelsen af dette Aarhundrede talte den 80 Indbyggere, nu har den omtrent 2,500.

Fysiognomiet af selve Byen ligner for øvrigt andre Byers i det nordlige Norge. Rammen dannes som sædvanlig af en talrig Række, ud mod Søen vendende Pakhuse, hvoraf for Resten et helt Parti blæste ud i Vandet under Orkanerne for et Par Aar siden. Inden for dem træffes mere eller mindre trange, kortere eller længere Tilløb til Gader; hist og her en lille Have, hvoraf en enkelt endogsaa med et smukt Springvand. Husene er byggede af Træ og de fleste smaa; men Embedsmændenes og de mere velstaaende Kjøbmænds Bygninger er i Almindelighed ret anselige og pyntelige. I Byens østlige Ende, hvor en lille Elv, der kommer fra Storvandet, driver en Mølle, ligger der 3—4 eiendommelige, af Jord opførte Huse, der synes at have taget den lappiske Bygningsstil til Forbillede.

Som ovenfor sagt, gjør Byen og dens nærmeste Omegn ikke noget overvældende Indtryk i Henseende til Skjønhed og Ynde. Hvad der navnlig i høi Grad skæmmer den, er det stygge, nøgne, af Stenskred dækkede Fjæld Salen, der i Syd skummelt hæver sig umiddelbart bag Byens Huse og paa Grund af sin Beliggenhed gjør den lange Vinters Mørke endnu længere*). Og naar den korte Sommer kommer, da dækker intet livligt Grønt Fjældets bratte Sider, intet Træ og ingen Blomst forsøger at skjule de golde Stenurer. Som alle Vegne langs Kysten er Vinterkulden aldrig saa streng, at Havnen nogen Sinde fryser til, men man maa derfor ikke tro, at ogsaa Varmen om Sommeren skulde være lige saa meget høiere. Jeg meddeler her et Par Udtalelser af et af Byens Blade fra det rigtignok noget exceptionelle Aar 1867.

*) Bag Salen ligger et endnu meget høiere Fjæld, der paa Grund af, at det berøver Hammerfest en betydelig Kvantitet Solskin, betegnende nok kaldes Tyven.

Under 2den Juli læser man følgende: „Vore Gader er i disse Dage ved Hjælp af Veiinspektøren og de forskjellige Huseiere blevne befriede for den store Masse Sne, som vi i circa 9 Maaneder har været velsignede med; men omkring Byen ser det des værre ilde ud. Hvor man kaster Øiet hen, ser man store, 3—4 Alen dybe Snedynger ligge, og kun hist og her titter en mørk, trist Bjærgkant frem fra sit Skjul. Over hele Storvandet ligger $^1/_4$—$^1/_2$ Alen tyk, kompakt og blank Is med 2—3 Tommer tykt Snelag over, og der vilde sikkerlig Intet være i Veien for at tage en dygtig Kanetur der oppe."

Fjorten Dage senere, den 16de Juli, siger samme Avis: „Veiret har i denne Maaned hidtil været koldt og taaget, saa at det kun gaar langsomt med Snesmeltningen. Endnu ligger Isen paa Storvandet oven for Byen, og paa Løkkerne omkring Vandet har det endnu lange Udsigter til nogen grøn Sommer."

Saa galt er det dog ikke hvert Aar. Under mit Ophold her i Begyndelsen af Juni havde Foraaret allerede for længst drevet Vinteren paa Flugt; hvert Spor af Is og Sne var borte, og Temperaturen var mild og behagelig til alle det lyse Døgns 24 Timer.

Foruden selve Hovedkirken findes nogle Bedehuse, hvor Kvænerne udøver deres læstadianske, vilde, støiende, tøilesløse Religionsdyrkelse, samt en katholsk Kirke, den nordligste paa hele Jorden.

Langs den lille Bugt, paa hvis Sydside Byen ligger, fører en Vei — den eneste, der fører til og fra Byen — til den ligeoverfor fremspringende Pynt Fuglenæsset, hvor den engelske Konsul har bygget sit rige og komfortable Hus. I Nærheden heraf staar det smukke, af poleret Granit og Bronce opførte Monument, hvoraf der her gives en Afbildning. Den paa Latin og Norsk affattede Inskription fortæller, hvilken Betydning dette Punkt har og til Minde om hvilken videnskabelig Bedrift, Støtten er reist:

„Det nordlige Endepunkt af en Meridianbue paa 25° 20′ fra det nordlige Ocean til Donau Floden igjennem Norge, Sverige og Rusland. Efter Foranstaltning af Hans Majestæt Kong Oscar I og Keiserne Alexander I og Nicolaus I ved uafbrudt Arbeide fra 1816 til 1852 udmaalt af de tre Nationers Geometrer. Brede 70° 40′ 11″.3.“

Fire meget behagelige Dage tilbragte jeg i Hammerfest. Jeg havde i Forveien et Par Bekjendtskaber her, og eet saadant Bekjendtskab er for den Fremmede Nøglen til alle Byens andre

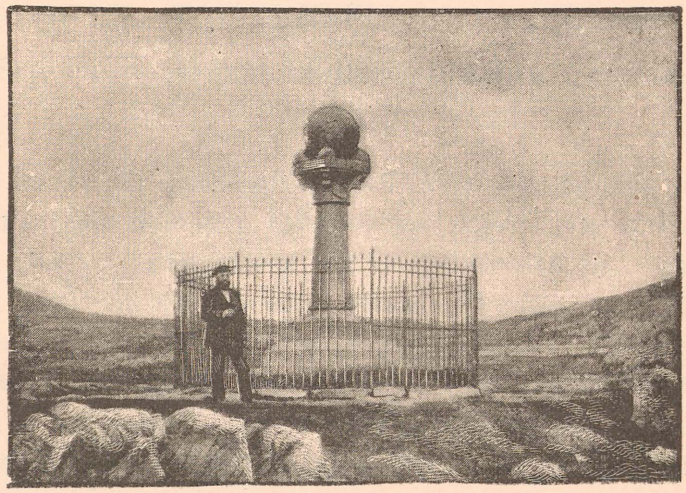

Meridianstøtten ved Hammerfest.

Familier. Velstand og Hygge, Elskværdighed og Hjærtelighed trives i Verdens nordligste By lige saa vel som i London og Paris.

Aldrig skal jeg glemme de morsomme Timer, jeg tilbragte, naar vi hen ad Midnat i et Par Baade, i den aldrig nedgaaende Sols Belysning, roede ud i Fjorden og pilkede Torsk, og derpaa bragte vort rige Bytte i Land, op paa den stenede, ubeboede Strand. Her blev Baalet tændt, Gryden med Vand sat over, Fiskene kastede deri, og medens Midnatssolens Straaler funklede i Vinglassene, medens Skjæmt og Latter lød ud i den stille,

svale Luft, der hvilede paa den sovende Vandflade, spiste vi med Appetit vore Torsk, der havde en Velsmag, som jeg aldrig før havde kjendt. Og i disse fredelige Øieblikke af ublandet Glæde følte jeg, at hvor styg og lidet indbydende Hammerfest end ser ud, hvor karrigt end Naturen har udrustet Verdens nordligste By, saa har dog ogsaa her Livet sine Tillokkelser og sin Skjønhed, og maaske i en langt høiere Grad, end det er Tilfældet i Verdens sydligste By — jeg aner for Resten ikke, hvor den ligger, eller hvad den hedder.

XVIII.

Fra Hammerfest til den russiske Grænse.

En nordisk Sommeraftens Fred hviler over den lille stygge By, der ligger Nordpolen nærmere end nogen anden af Jordens Byer. Ikke en Krusning forstyrrer Vandets Krystalflade i den lille Bugt, hvori den blaa Himmelhvælving og Kystens mørke Fjælde speiler sig. Straalerne fra den aldrig nedgaaende Sol forgylder Havets store, slumrende Flade, hvor de hvide Maager kredser, og hvor de to løierligt formede Klippeøer Høia og Hjælmen, den ene en formindsket Kopi af den anden, hæver sig med Purpurglans.

Paa en lille Høide i Byens Udkant spadserer Herrer og Damer i den milde Sommeraften, og speider ud over Søen. Dampskibet kommer! Dampskibet kommer fra den store Verden, Dampskibet kommer med Nyheder og Varer, Aviser og Breve. Dampskibet kommer — det er en af de faa Begivenheder, der afbryder Ensformigheden i Tilværelsen her. Hvad Under da, at man i den smukke Sommeraften samles her paa Udsigtspunktet og forventningsfuldt stirrer ud over den speilklare Havflade.

Ude i det Fjærne stiger Røgsøilen i Veiret fra den sorte, blanke Skorsten, der i Sollyset skinner, som om den var forgyldt.

Mindre og mindre bliver Afstanden, større og større bliver Formerne, nu kan man i Kikkerten gjenkjende Personer paa Dækket. Baade støder fra Land, Almuen samler sig paa Bryggerne, og snart glider „Kong Carl" sagte ind i den lille Bugt.

En Del af de Dampskibe, der paa Ruten fra Kristiania eller Hamborg langs den norske Kyst ender deres Reise i Hammerfest, gjør i Almindelighed om Sommeren straks efter Ankomsten hertil en Udflugt til Nordkap, for at de om Bord værende Lystreisende kan faa Leilighed til at bestige dette navnkundige Forbjærg. „Kong Carl" forblev derfor kun faa Øieblikke i Havnen, og da et Besøg paa Nordkap var et af Hovedpunkterne i Programmet for min Reise i disse Egne, maatte jeg skynde mig med at komme om Bord. Det gik i et saadant Hastværk, at jeg kom om Bord i een Baad, mit Reisegods i en anden og min Hund Rolf i en tredie. Men vi kom alle tids nok om Bord, og det var jo Hovedsagen.

Straks efter dampede vi bort fra Hammerfest paa Veien nordover.

Der ligger et ganske eiendommeligt Trylleri over de nordiske lyse Sommernætter, naar Veiret er godt, Himlen klar og Solen stadig over Synskredsen. Nattens Timer er da den behageligste Del af hele Døgnet; og enten man vil eller ikke, maa man rives med af den fredelige Stemning, som Hav og Fjæld og Himmel stiltiende udtaler, medens Dampskibet glider frem mellem Øer og Skjær. Man synes næsten, det er en Profanation af denne skjønne Naturstemning at lægge sig til at sove.

Og saa dertil det pikante ved den Tanke: at se Solen skinne ved Midnat. Hvor mange Tusinder reiser ikke Hundreder af Mil for at nyde dette Skue og i Regelen — for at skuffes mere eller mindre i deres Forventninger. Vildledte af overdrevne Beskrivelser eller fantastiske Malerier venter de fleste langt mere, end Naturen formaar at præstere. Sagen er den, hvad enhver maa kunne sige sig selv, at Midnatssolen slet ikke ser anderledes

ud, end Solen paa ethvert Sted af Jorden og til alle Tider gjør, naar den staar i Nærheden af Horisonten. Den eneste Forskjel er den, at Solen i Stedet for at gaa ned under Synskredsen, spadserer hen langs med den. Befinder man sig i særlig storartede Naturomgivelser, f. Ex. ved Lofotøernes snedækte Alpetinder, og er Luften rig paa Vanddampe, saa at Solen i Nærheden af Horisonten faar et rødligt Skjær, da kan Virkningen selvfølgelig blive storartet, da ligger der en feagtig Glans over Vand og Fjæld, da blusser Bræerne i Rosenfarve, da overvældes Menneskesindet af Naturens Skjønhedsfylde; men det samme, om end mere kortvarigt, vil her være Tilfældet under lignende Omstændigheder, selv om det ikke er nogen Midnatssol, der staar over Horisonten.

Men det er ikke mange Reisende, der faar Midnatssolen at se under saa gunstige Forhold, og ikke faa er endnu uheldigere: de ender deres lange Reise uden nogen Sinde at have set endog et Glimt af Midnatssolen, uden nogen Sinde at have set andet end mørkt Regnveir, tunge Skyer og klamme Taager. Ishavskystens Natur smiler kun af og til; som oftest ligger der et mørkt og barsk Alvor udbredt over dens Aasyn; men den, der har set et af dens Smil, han glemmer det aldrig.

Men det pikante ved Midnatssolen er det, at man Klokken 12 om Natten kan tænde sin Pibe med et Brændglas, at man kan læse og skrive, ja endogsaa fotografere, som om det var Klokken 12 Middag.

Midnatssolen og Nordens lange, uafbrudte Sommerdag bliver for øvrigt i Længden noget generende. Man kommer altid meget sent i Seng, og er man endelig kommen i Seng, kan man ikke sove. Lyshavet vælter sig ind i Værelset trods Gardiner og Forhæng, Solstraalerne trænger gjennem hvert Hul og hver Sprække. Man er nær ved at foretrække Polarzonens lange Mørketid fremfor denne Maaneder lange Dag.

Snart ude i aaben Sø, snart mellem Smaaøer og Skjær fortsætter Dampskibet uden Standsning sin Vei i den stille, herlige

Sommernat. Farten varer omtrent 6 Timer. Kl. 5 om Morgenen ligger vi til Ankers neden for Nordkap.

Dette stolte Forbjærg ligger paa Norges og Europas nordligste Ø, Magerø, en sammenhængende Klippemasse, der set i Afstand oventil synes at danne et jævnt Plateau, og som med bratte Sider styrter steilt ned mod Havet. Paa flere Steder spalter denne Klippemasse sig og danner dybe Fjorde, der alle gaar i Retning mod Øens Midtpunkt. I Mangel af andre Goder har Øens faatallige Beboere i hvert Fald det Fortrin at være de nordligst levende Mennesker i Europa,*) et Fortrin, som de selv for øvrigt vistnok sætter saare ringe Pris paa og uden Tvivl gjærne vilde ombytte mod en god Græsgang eller et Stykke Skov. Et Par fattige Huse ved Tuenæs, lidt vestlig for Nordkap, betegner det nordligste Punkt, hvor fastboende Europæere lever.

Nordkap er ikke Europas nordligste Pynt. De studser maaske? Det staar jo dog i alle Reiseberetninger, det læres jo dog i alle Geografier. Det hjælper ikke. Chimborazo var i mange Tider Jordens høieste Bjærg, men det maatte dog vige for Mount Everest; paa lignende Maade har Nordkap maattet overlade Æren af at være Europas nordligste Ende til Knivskjærodden. Denne Pynt, der ligger Vest for Nordkap, adskilt fra dette ved en temmelig dyb Bugt, strækker sig nemlig med sin spidse Snude lidt længere mod Nord end Nordkap. Men den lave og uanselige Knivskjærodde savner Nordkaps Storhed, og Nordkap behøver derfor ikke at frygte for, at den Tiltrækningskraft, det udøver, nogen Sinde skal blive reduceret af den fattige Konkurrent, som Trigonometrerne har givet det.

Paa den yderste Spids af Knivskjæroddens smalle Pynt fik Damperen „Nordstjærnen“ for et Par Aar siden det Indfald at sætte sig op at ride, netop som den vendte tilbage fra Nordkap

*) Næsten paa hele Jorden, thi af beboede Steder ligger kun et eller to Punkter i Grønland nordligere.

med Turister. Dette Ridt blev noget kostbart for vedkommende Dampskibsselskab, thi Rytteren faldt snart af Hesten og saas aldrig mere. Rhederne maatte trøste sig med den ærefulde Bevidsthed om, at deres uassurerede Skib var strandet paa det i en vis Henseende mærkeligste Punkt i Europa, og de stakkels Passagerer kunde fordrive den lange Tid, de uden Hjælpemidler maatte tilbringe paa den golde Pynt, med lignende smigrende Forestil-

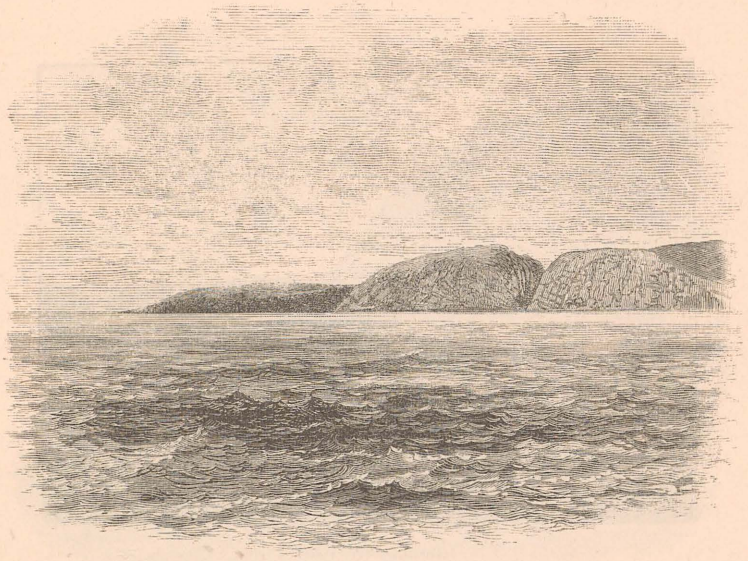

Knivskjærodden.

linger. I Forbindelse med dette Forlis skal jeg senere hen fortælle en mærkelig, enestaaende Historie.

Nordkap — 71° 11′ 40″ n. Br., 976 Fods Høide — falder paa alle Sider tilsyneladende næsten lodret ned mod Havet, hvad der i Forbindelse med den jævne, vandrette Overflade giver Fjældet dets baade alvorlige og stolte Præg. Majestætisk hæver det sig op af Ishavets Vande; Siderne er gjennemtrukne af Revner og Kløfter, sprukne og forvitrede. Fjældet lader sig kun bestige

fra Østsiden, hvor det danner en lille Bugt, Hornvigen. Denne har sit Navn af en besynderlig Udvækst, der rager frem fra Fjældsiden, og som kaldes Hornet. Den er gjengiven paa vort Billede. Denne eiendommelige Formation minder noget om Hornet paa en Rhinoceros, og kan hos modtagelige Naturer fremkalde Indtrykket af den Kamp, som Nordkap fører med det vilde, ubændige Element, der beskyller Fjældet.

I Hornvigen havde „Kong Carl" kastet Anker. En Del af

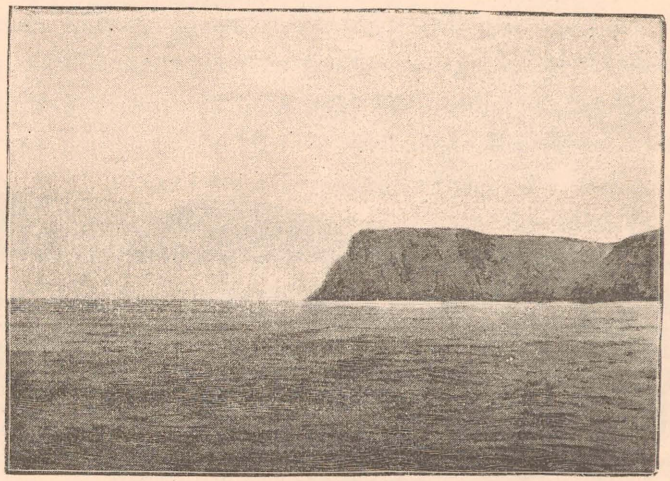

Nordkap fra Vest.

Passagererne forblev om Bord for at pilke Torsk; vi andre, i alt kun 6—7 Personer, blev satte i Land for at foretage den besværlige Bestigning af Fjældet.

Besværlig er den i ikke ringe Grad, thi selv paa dette gunstigste Sted er Stigningen brat, og man er træt, længe førend de henimod 1000 Fods Høide er tilbagelagt. Opgangen følger Løbet af en Bæk, der i raske Fald kaster sig ned ad den steile Skraaning. I enkelte Kløfter ligger der Rester af Snemasser, sorte og smudsige at se til. Men hvilken forbausende Frodighed langs

Bækkens Sider næsten lige til Fjældets Plateau! Tykt og saftigt gror det grønne Græs, iblandet med Sommerfloraens brogede Blomsterflok. Hvilken liflig Pragt, hvilket herligt Farvespil! Drømmer jeg maaske, er jeg med min Fod paa Europas Nordpynt og med mine Tanker i en dansk Sommereng? Der staar den blaa Forglemmigei, der straaler Ranunklernes gule Skare, der pranger Pragtstjærnernes røde Flor; Violer og Potentiller, Saxifragaer og

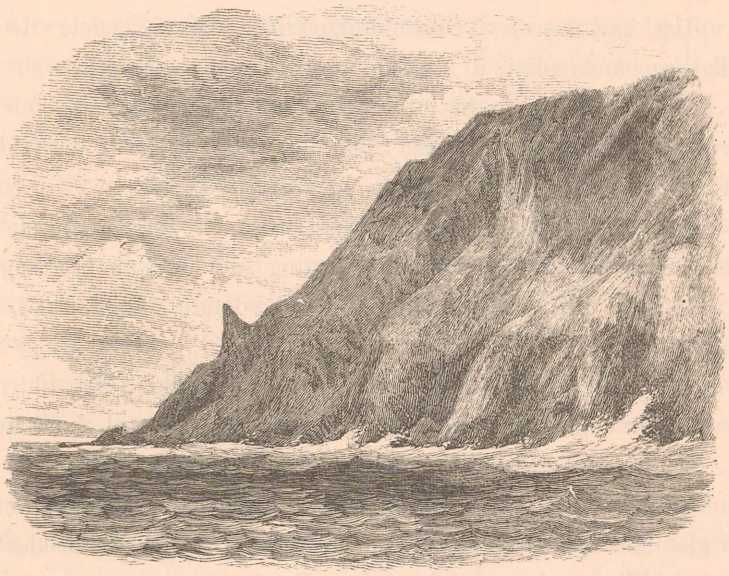

Parti af Nordkap med Hornet.

Orchideer titter frem mellem Græssenes grønne Vrimmel. Jeg kunde ikke modstaa, jeg maatte plukke nogle af dem, disse Sydens brogetklædte Børn; en stor Buket bragte jeg med fra Nordkap, og den har senere været mig og andre et haandgribeligt Bevis for, at jeg ikke drømte.

Efter en langvarig og trættende Klatring, snart paa to og snart paa fire, naaede vi omsider op til Plateauets Høide. Dybt

nede under os laa Dampskibet; hvor uanselig lille, som et pænt Stykke Legetøi.

Vi har endnu et Kvarters Vei at gaa, inden vi naar Fjældets nordligste Pynt. Men denne Vandring er ikke besværlig, thi Overfladen er flad og jævn, haard og tør som et feiet Gulv. Man kunde holde Bal her oppe. Sne er der ikke Spor af; af og til træffer vi en lille Vandpyt, hvor vi kan slukke vor Tørst efter den anstrængende Opstigning.

Endelig er vi ved Maalet.

Det kan være, at Indbildningskraften gjør meget; det er muligt og sandsynligt, at mange andre Punkter af Jorden er lige saa interessante og mere interessante — aldrig har jeg følt en mere overvældende, høitidelig Stemning, end da jeg i den tidlige Morgenstund stod paa Nordkaps yderste Rand.

Jeg stod taus, fortabt i Beskuelsen af det stemningsrige Billede. Jeg stod taus, glemmende mig selv og mine Ledsagere, og sænkende mig ned i det ærefrygtindgydende, stolte Skue, der laa udbredt foran mig.

Der nede ligger det mægtige, det gaadefulde, det ukjendte Ishav, blaanende forsvindende i Synskredsen. Som et Speil ligger det, drømmende ligger det, Vinden vover ikke at aande paa den blanke Flade, for ikke at vække de vældige slumrende Kræfter, der gjemmes i det dybe Skjød. Tomt som en Ørken breder det sin vide Flade; intet Skib, ingen Baad aftegner sig paa den mørkeblaa Bund. Mægtige Hav! mægtig, naar Du raser i Din ustyrlige Vildhed, mægtig, selv naar Du slumrer og drømmer en af Dine skjønne Sommerdrømme!

Og Øiet vandrer ud over det storartede, det øde, det vilde, det mørke Landskab, der begrænser Ishavets kolde Vande. Set her i Fugleperspektiv er det, som havde man Landkaartet levende liggende foran sig. Til høire strækker Sværholtklub og Nordkyn deres lange, taffelformede Forbjærge ud i Oceanet; til venstre

stikker Knivskjærodden ud, og bag den hæver sig Hjelmesøens og Rolfsøens Fjældtoppe.

Kun mod Syd er Udsigten spærret af de der liggende høiere Dele af Magerøen.

Over det hele Billede udspænder den blaa Sommerhimmel sig, og Solskiven i Nordost kaster sit tryllende Skjær over Fjæld og Hav, over Fjærnt og Nært.

Her lærer man at forstaa, at en bekjendt Forfatterinde paa et skjønt Udsigtspunkt i Norge overvældet maatte kaste sig ned og kysse Jordbunden. Men man vogter sig selvfølgelig for at efterligne hende; ellers vilde rimeligvis Tilskuerne blandt deres Indtryk fra Nordkap ogsaa finde det Latterlige repræsenteret.

Paa det yderste Punkt af Plateauet staar en Støtte af huggen Granit, reist til Minde om Kong Oscar's Besøg her i 1873.*) Ved dens Fod finder vi en Flaske med en Del beskrevne Sedler i; vi knuser den og læser nogle mere eller mindre apokryfe Navne, hvis Eiere har gjæstet Nordkap Ugen i Forveien, og følt Trang til at give kommende Tidsaldre et Vidnesbyrd om denne deres Bedrift. Vi lægger vore egne, mere eller mindre apokryfe Navne i en anden Flaske, der rimeligvis vil blive knust af den næste Uges nysgjerrige Turister.

Jeg gjorde et høist eiendommeligt Fund paa Nordkap. Jeg fandt nemlig et stort Nøgleknippe; der var Jærn- og Messingnøgler, der var smaa og store Nøgler. Ingen af de Tilstedeværende havde tabt dem. Vi beklagede den Ulykkelige, der ved Tilbagekomsten fra Nordkap hjælpeløs havde maattet staa foran sine mange Laase, uden at kunne komme til de bag dem gjemte Herligheder. Skjønt der ingen Findeløn var at haabe, stak jeg Nøglerne i Lommen som en pudsig Erindring om Nordkap. Da vi atter var komne om Bord, opstod der en grænseløs Forvirring

*) Den væltede under en af Orkanerne i Vinteren 1881—82, men er senere atter bleven reist.

blandt den Del af Skibets Personale, der skal sørge for, at Besætningens og Passagerernes Trang til Mad og Drikke bliver tilfredsstillet: Restauratøren kunde ikke finde sine Nøgler. Det rygtedes imidlertid snart, hvilket mærkeligt Fund jeg havde gjort paa Nordkap, og det viste sig da, at det var Restauratørens Nøgler, jeg havde fundet. Han havde været med oppe paa Fjældets Top, men tilfældigvis ikke været i Nærheden af os andre, da Nøglerne blev fundne. Hvilket Held, at jeg fandt dem! ellers havde vi hverken faaet Frokost eller Middag den Dag.

Turen ned ad Nordkap er lige saa besværlig som Opstigningen, især naar man som jeg har fyldt sine Hænder med Blomster og sine Lommer med Stenstykker og Nøgler. Men naar man bare passer, at Hovedet stadig er oven for Fødderne, kommer man til sidst nogenlunde uskadt ned. De paa Dampskibet tilbageblevne Passagerer havde fanget nogle prægtige Torsk, som — takket være Nøglernes Gjenfinding — blev en fortræffelig og efter de udstandne Strabadser yderst velsmagende Bestanddel af vor Frokost. Damperen satte atter Maskinen i Virksomhed, og om Eftermiddagen laa vi igjen til Ankers i Hammerfest. —

Et Par Dage senere tiltraadte jeg min Reise til Kystens østligste Dele. Det var et uhyggeligt Veir den Morgen, jeg gik om Bord; Stormen susede mellem de af Taagepjalter halvt skjulte Fjælde, piskede Vandet i Havnen til Skum og blandede det med den sivende Regn fra Skyerne. Det var temmelig mislige Udsigter for min Reise; thi Magerøen er den sidste i Rækken af de utallige Øer, der omgærder den norske Kyst og danner et skjærmende Bolværk mod Oceanets Ubændighed. Øst for Nordkap støder Fastland og Hav umiddelbart til hinanden; Dampskibet maa ud i den aabne Sø, og den ikke sødygtige Reisende har i stormfuldt Veir kun at glæde sig til de roligere Pauser, som Turen paa de lange, mod Syd gaaende Fjorde giver Udsigt til. Jeg lagde mig straks til Køis, hengivende mig i det Uundgaaelige, forberedt paa det Værste.

Et Kvarters Tid efter, at vi var komne i Gang, hører jeg et mangestemmigt Raab paa Dækket; der opstaar en frygtelig Trampen, Larmen og Løben frem og tilbage over Hovedet paa mig; der gives Signaler i Maskinen, og Skibet stopper. Vis paa, at vi er i Færd med at forlise, iler jeg op, og det første, jeg ser, er at Storbaaden fires ned. Det næste Øieblik overbeviser mig imidlertid om, at der intet er i Veien med Dampskibet. Men hurtigt, hurtigt ned med Baaden, thi det gjælder Menneskeliv. Se, hist henne i nogle hundrede Alens Afstand ligger en kæntret Seilbaad og tumles om af de vilde Bølger; dens Besætning, to stakkels Sølapper, sidder paa skrævs paa den opadvendte Kjøl, klamrende sig fast med Fortvivlelsens Energi, hvert Øieblik forsvindende under Bølgerne. Ro hurtigt, hurtigt; her er hvert Minut kostbart; ro hurtigt, hurtigt; snart vil de krampagtig fastklamrede Hænder tabe Taget, den fraadende Bølge bliver mere og mere sikker paa sit Bytte. Nu er Dampskibets Baad der ude, endnu nogle Minuters spændt Forventning, endnu nogle Minuters fortærende Dødsangst, thi i den haarde Søgang kastes Baadene op og ned, tørner sammen eller adspredes — endelig — Fiskerne er frelste. De sættes i Land, Dampskibets Baad vender tilbage, hales op, og vi reiser videre.

Denne Episode var just ikke egnet til at sætte Mod i et i Forveien forknyt Sind, der har 3—4 Dages stormfuld Søreise i Udsigt, og Gud ved, hvilke rædselsfulde Drømme og Forestillinger jeg havde kommet til at holde Selskab med, hvis ikke Veiret paa en Gang havde bedret sig, og saa hurtigt skiftede det Karakter, at vi allerede straks efter at have passeret Nordkap kunde glæde os ved et herligt Sommerveir med Solskin, stille Luft og smilende Sø. Under hele den følgende Reise vedblev Veiret at vise sig fra denne elskværdige Side.

De to sidste større Øer, vi paa denne Side Nordkap passerer, er Rolfsø og Hjelmesø. Paa Farten mellem dem ser

man langt ude til venstre Fruholmens Fyrtaarn, det nordligste Fyr paa hele Kloden.

Vilde og raa og haarde viser de golde Fjældkyster sig i et Veir som det, hvori vi forlod Hammerfest; fattigt og elendigt og trist præsenterer sig de faa Ytringer af Menneskeliv, som vi træffer paa Stoppestederne. Skummende bryder Bølgerne mod de nøgne Stene, der rager op af Vandet; Søfuglene blander deres Skrig i Søens og Vindens Larmen; ilsomt farer de sønderrevne Skyer hen over de mørke Fjældtinder. Vandet siver fra den simple Træhyttes tørvklædte Tag, Vandet siver fra den fattige Fiskers tarvelige Beklædning, Vandet siver ned ad Fjældsiden, mellem Stenurerne og den sparsomme, forkrøblede Plantevækst, der hist og her kryber hen ad den fugtige Jordoverflade. Man forstaar ikke, at Mennesker kan holde ud at leve under saadanne Forhold, i denne evige Kamp med haarde, fjendtlige Naturmagter, især da Udbyttet af denne Kamp er saa saare ringe, og de Ofre, den kræver, saa mange og saa store.

Efter at have anløbet Gjesvær — rigtig en saadan trist, øde og al Tiltrækning berøvet Fiske- og Handelsplads, der ligger paa nogle Smaaøer tæt op under Magerø — kan Dampskibene slaa ind paa to Veie. Enten Sønden om Magerø gjennem Magerøsundet, eller Norden om Øen forbi Nordkap. Begge Veie er omtrent lige lange, og det er kun de forhaandenværende Vindforhold, der bestemmer Valget. Da Vinden denne Gang var sydlig, kom vor Rute til at gaa Nord om Øen.

Jeg saa altsaa atter Nordkap, men nu i en ganske anden Naturstemning end første Gang. Mørkt og truende hævede Fjældet sine gigantiske, tunge Former, med nyfødte, hastende Smaabække i alle Revner; for neden kranset af Brændingens hvide Skumring, for oven indhyllet af graalige, ensformige Skymasser.

Snart efter bøier Dampskibet mod Syd og stopper ved det lille Handelssted Kjelvik. En lille sørgelig Plet; et lille smalt Stykke Jord mellem Bølgerne og de høie, steile Fjælde. Kjedel-

formigt omslutter disse de faa Huse, der har kunnet finde Plads inden for den lille Bugt, og aabner kun Udsigt til det øde Ocean og Sværholts og Nordkyns døde Klippemasser. Polarhavets høie Bølger og Storme fra Nord og Nordost trænger gjennem denne Kjedelens Sideaabning uhindrede ind i hele deres Vælde, og med ikke mindre Voldsomhed styrter Vindene fra Vest ned gjennem Klippespalterne. Kirken og Husene skal af denne Grund endogsaa være fæstede til Marken ved stærke Tove. Hvis jeg ikke husker feil, var Kirken, den eneste paa Magerø, en af dem, der blæste omkuld i den sidste finmarkske Orkanperiode.

Magerøen var tidligere langt mere befolket og havde 6 Kirker, og Kjelvik var den Gang Sædet for en hel Del Embedsmænd. Men de uafladelige Stridigheder med Russerne for nogle Aarhundreder siden forjagede eller ødelagde Befolkningen. Fra dette Tidsrum fortælles der i Kjelvik følgende Episode, der for øvrigt paa lignende Maade berettes fra forskjellige andre Lokaliteter, baade i Norge og i andre Lande. En stor Del Russere var ankomne til Honningsvaag, en halv Mil Sydvest for Kjelvik, for at røve og plyndre. Otte af dem fik en Lap til Veiviser over Fjældet til Kjelvik, for at de i Nattens Mørke kunde udplyndre dette Sted. Lappen gaar i Spidsen med Fakkel i Haanden. Da han nærmer sig Fjældsiden, der brat styrter ned mod Kjelvik, paaskynder han sine Skridt og byder Russerne at følge ham hurtigt. Kommen ud til Kanten, kaster han Fakkelen frem foran sig ned i Dybet. Russerne, der i Mørket ikke ser andet end Fakkelens Skin, følger dette og styrter i voldsom Fart ud over Fjældskrænten, medens den kløgtige Lap klamrer sig fast til et fremragende Klippestykke. Han iler derpaa ad den sædvanlige Vei til Kjelvik, hvor han finder Stedets Embedsmænd ved Spillebordet. Hurtigt træder han ind blandt dem og raaber: „Hold op med Spillet, Døden er Eder nær!“ Han fortæller, hvad der er sket, og hvad der kan ventes. De forfærdede Embedsmænd flygtede skyndsomt med Koner og Børn og søgte Skjul mellem Fjældene.

Et Kors skal endnu staa eller have staaet paa hin Fjældhøide som Minde om Begivenheden.

Ved Kjelvik aabner sig den lange og brede Porsangerfjord, den betydeligste i Finmarken og en af de største i Norge. Dens store Brede i Forbindelse med dens lige Retning bevirker, at de nordlige Vinde fra Ishavet lige saa uhindret kan trænge ind i Fjorden, som Øiet, selv fra dens inderste Bund, naar ud til Havet, og dette er vel Aarsagen til, at de ydre Partier af Fjorden er golde, barske og uden Afveksling. Længere inde taber Omgivelserne mere og mere deres vilde Karakter; de bratte, for disse Kyststrækninger saa karakteristiske Styrtninger gaar over til Lier med frisk Grønsvær og smaa Birkeskove. Kistrand, paa Vestsiden, det sydligste Punkt, vi anløber, ligger venligt paa en saadan frugtbar Skraaning, og Stedets anselige Bygninger — bl. a. Kirke, Telegrafstation og Præstegaard — tager sig fortræffeligt ud i de grønne Omgivelser.

Fjordens Østkyst, som vi nu nærmer os til uden dog at anløbe noget af dens faa, yderst tarveligt beboede Steder, er endnu mere blottet for Interesse end Vestsiden; Øiet ser næsten kun uafbrudte, høie og brat i Søen nedgaaende Fjældvægge. Den lange, smalle Halvø, eller rettere den vældige Klippemasse, der skiller Porsangerfjord fra Laxefjord, danner oventil, set fra Søen, en eneste jævn, næsten horisontal Linie.

Den yderste, nordligste Spids af denne Halvø dannes af Fuglebjærget Sværholtklub, en af Finmarkens største Seværdigheder. Selve Fjældet, der hæver sig til 1000 Fods Høide og bestaar af en sort Stenart, frembyder dristige, vilde Former, steile Vægge og dybe Kløfter; Foden kranses af vældige, nedfaldne Blokke. Men det, der giver Fjældet sin egentlige Tiltrækningskraft, er dets Millioner af fjedrede Beboere. Paa hver af de utallige, næsten horisontale Revner eller Afsatser, der skyldes Fjældets Lagdeling, sidder de hvide Fugle i Række, næsten som Porcellænskrukkerne i et Apotheks Hylder, den ene Etage tæt

oven over den anden, saa at Fjældsiden paa store Strækninger er mere hvid end sort. Paa Dampskibet løsnes et Par Skud, og Damppiben udstøder af og til et Brøl. Hvilket mageløst, hvilket uventet Skuespil! Fra alle Etager styrter de sig ud i mægtige Sværme, de hvide Fugle, som Vandet i en Fos, som lange Slørstriber; de hæver eller sænker sig under Lyden af Tusinder hæse

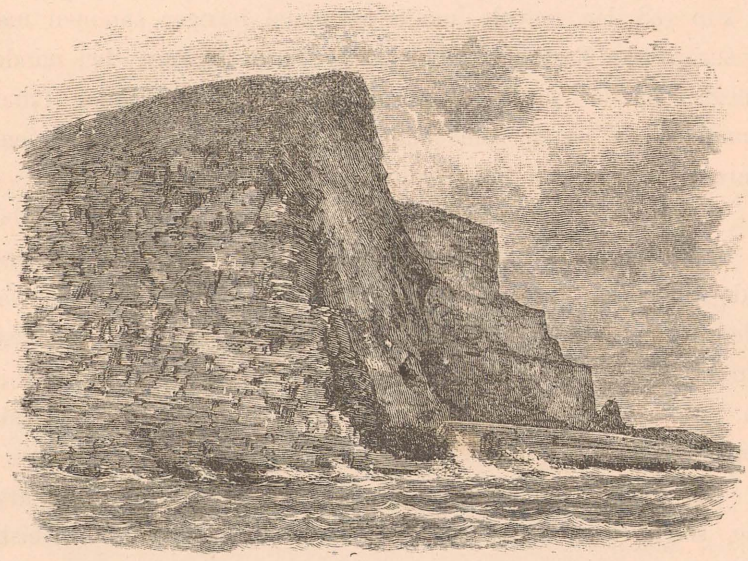

Fuglebjærget Sværholtklub.

Skrig, og saa stor er deres Mængde, at de enkelte Steder skjuler baade Fjældet og Himlen for vore Øine. Det er hovedsagelig en lille Maageart (Larus tridactylus), der udgjør Fjældets myldrende Befolkning.

Nu bøier Dampskibet atter mod Syd, og efter at have anløbet Sværholt, lidt inden for Fuglebjærget, hvor Restauratøren selvfølgelig kjøbte Maageæg, for at vi ogsaa kunde lære denne Delikatesse at kjende, gaar vi ind i den anden af Finmarkens

store Fjorde, Laxefjord. Her anløber vi kun Lebesby, der med sin lille Kirke, Præstegaard og Landhandleri ligger ganske tiltalende, omgivet af grønne Enge og Birkekrat.

I Fjordens nordlige Del skærer en Arm sig ind mod Øst; dens Bund er kun ved en smal og lav Strimmel Land (2000 Alen bred) skilt fra Bunden af en lignende Arm, som Tanafjorden udsender mod Vest, saaledes at man fra Dampskibet af fra den ene af disse to store Fjorde kan se den anden. Den store Halvø, der kun ved den nævnte smalle Strimmel hænger sammen med det europæiske Fastland, hedder Kjorgosh-Njarg; den minder i meget, baade Natur og Form, om Magerøen. Naar Landstrimmelen en Gang, som man har paatænkt, bliver gjennemskaaren, vil Ligheden blive endnu mere fuldstændig.

Efter at vi er komne ud af Laxefjorden, og idet vi løber ind til Kjøllefjord paa Kjorgosh-Njargs vestlige Side, passerer vi de saakaldte Finnekirker, 2—3 eiendommeligt formede, ved Foden af den høie Kyst staaende Klippestykker, der selv paa nært Hold skuffende ligner Ruinerne af en Kirke eller et Kloster, og som i ældre Tid skal have været Gjenstand for de hedenske Lappers Tilbedelse.

Nu gaar Farten atter i østlig Retning, langs Kjorgosh-Njargs vilde, sønderrevne Kyst, og snart har vi naaet det europæiske Fastlands nordligste Spids, Nordkyn eller Kinnerodden. I Form og Størrelse minder den noget om Nordkap; det er det samme flade Plateau for oven; den samme bratte, dristige Styrtning ud mod Havet; de samme alvorlige, mørke, af Kløfter gjennemfurede Stenmasser. Kaster vi Blikket mod Vest, ser vi Tvillingbroderen Nordkap i det fjærne skyde sig ud i Havet som en monoton Klippemur.

Det er i det hele taget ikke det mindst interessante ved denne Fart i det smukke Veir langs den europæiske Verdens Ende, at man saa klart overskuer alle Kystens Enkeltheder og Formationer. I timevis, ja næsten i dagevis ser man alle de

fremspringende eller høitragende Punkter ligge foran sig som paa et Kaart. Her findes jo ingen uden for Kysten liggende Klippeøer, der kan afspærre Udsigten og forstyrre Overblikket, og tillige er alle Høider saa betydelige, at Hovedtrækkene i Kystens Formation skjelnes selv paa store Afstande. Hvor mangfoldige Gange jeg end har reist paa de for deres Skjønhed berømte, syd-

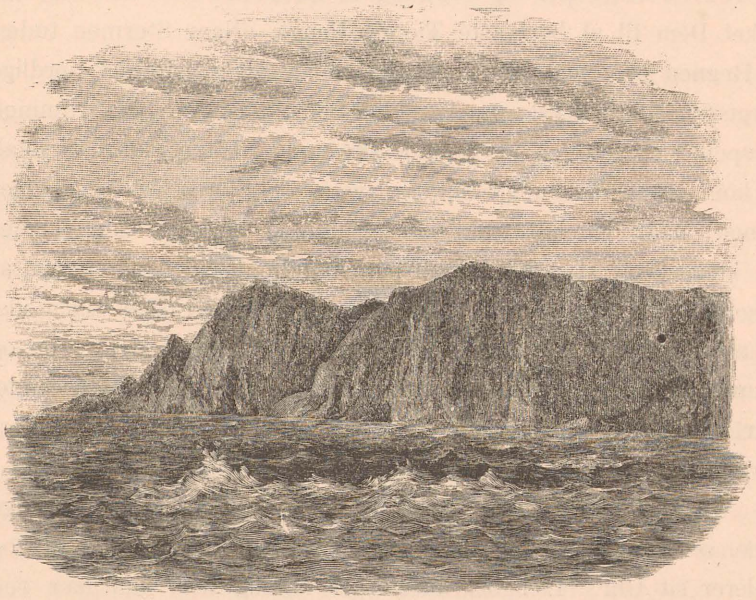

Nordkyn.

ligere norske Fjorde og der nydt Dampskibslivets dolce far niente, har jeg dog aldrig i den Grad følt det behagelige ved at reise, som her paa den smukke Fart langs Europas nordligste Kyst, snart paa Fjordens brede Vand, snart med det store, tomme Polarhav paa den ene Side og de høie, vilde Fjælde paa den anden. Havet er stille som en Indsø; store, røde Meduser svømmer dovent omkring i det krystalklare Element; Flokke af Hvaler

boltrer sig i lystig Leg omkring Skibet; Søfuglene forfølger skrigende deres Bytte. Hvad kan man forlange mer? Men skulde De efter at have læst dette faa Lyst til selv at gjøre en saadan Tur, maa De sørge for at medbringe et lige saa godt Veir, som det, der begunstigede min Reise i disse Egne, ellers vil De finde lidet eller intet af alt det tiltalende, som jeg her har nævnt, og i høi Grad skuffet vil De maaske endogsaa drage mig til Ansvar for ved Overdrivelser og Digtning at have vildledet Dem og forlokket Dem til at bortkaste Tid og Penge. Naar Stormen tuder, og Regnen øser ned, da tænk ikke paa at gjæste det nordlige Norges veirbidte Kyst; men smiler Solen paa den blaa Himmel, og speiler de lette, hvide Sommerskyer sig i Havets klare Krystal, da kom og se og studs. Norges Kyster og Fjorde er som Søanemonen; naar den har trukken sig sammen, ligner den en kjedelig, klodset og styg Kjødklump; men udfolder den sin Krans af brogede Fangarme, da studser Deres Øie ved den uventede, straalende Blomsterpragt, og De kan ikke tro, at det er en og samme Skabning, der kan vise et saa forskjelligt Udseende, snart være saa grim og uanselig, snart saa skjøn og beundringsværdig.

Een Ulempe er der ved at reise mod Øst i disse nordlige Egne, selv om Veiret er nok saa godt: man forkorter sit Liv og spolerer sit Uhr. Længdegraderne er nemlig her, saa nær ved Polen, overmaade smaa; man behøver blot at reise 5 Mil mod Øst for at være paa 1^0 større østlig Længde. Dette har nu i og for sig ingen synderlig Betydning, men Konsekvenserne er betænkelige. Lad os antage, at vi bruger to Timer for at reise de 5 Mil. Vi begynder Kl. 4, og naar vi efter to Timers Forløb er komne 5 Mil østligere, er Klokken der paa Stedet ikke 6, men 4 Minuter over 6. Ja, Uhret kan naturligvis stilles frem, men hvem erstatter mig de 4 Minuter, som jeg er bleven berøvet, og som er sporløst forsvundne? Min Time har altsaa kun 58 Minuter, medens andre Mennesker gaar og svælger i en Over-

flødighed af 60. Et Afdrag af 2 Minuter paa hver Time, det giver 48 Minuter hver Dag, og 24 Timer hver Maaned. Mit Aar er altsaa hele 12 Dage kortere end andres. At dette er en høist urimelig Skat, jeg paa denne Maade maa erlægge, for at faa Lov til at reise langs disse Kyster, vil enhver indrømme. Men jeg lader mig heldigvis ikke narre; jeg skal til Gjengjæld vide atter at tiltvinge mig det tabte, naar jeg reiser tilbage mod Vest; da skal Klodens øvrige Beboere med Misundelse se paa, at min Time har 62 Minuter og mit Aar 377 Dage.

Men værre og værre bliver dette Forhold, jo nærmere man kommer Polen. Tænk Dem, at man var denne saa nær, at man kunde komme omkring den i 24 Timer. Reiser man da i østlig Retning, tilintetgjør man hele sin Fremtid, thi Klokken bliver aldrig mere, end den var ved Afreisen. Reiser man derimod mod Vest, oplever man paa een Dag to Dage. Hvor forrykte Forholdene stiller sig paa selve Polen, maa De selv udspekulere, forudsat De har saa stærk en Hjærne, at De ikke resikerer at blive sindsforvirret derved. Thi der skal unægtelig en stærk Hjærne til for at blive modtagelig for saadanne Kjendsgjerninger, som at Klokken paa Nordpolen paa en Gang er baade 1, 2, 3, 4 . . . . . 12, kort sagt alt, hvad en Klokke kan være, og dog ingen af Delene; at De ved at dreie Dem enten til høire eller til venstre i faa Sekunder kan trække Dage og Maaneder fra Deres Liv eller lægge dem til — jeg siger med Forsæt til høire og til venstre og ikke mod Øst og mod Vest, thi det er en anden humoristisk Egenskab ved Nordpolen: der findes dersteds hverken Øst eller Vest eller Nord; der er der kun een Himmelegn, men den er alle Vegne, og det er Syd. Er De med?

Atter gaar Farten mod Syd forbi Kjorgosh-Njargs dybe Fjorde og steile Fjælde, hvor hist og her endnu en Klat Sne ligger gjemt i Revnerne. Vi bøier om Halvøens østligste Hjørne, og er nu paa den store Tanafjord. Vi gaar tæt op til den vestlige Kyst, og lidt førend vi naar Stoppestedet Finkong-

kjeilen, passerer vi atter et Fuglebjærg. Atter knalder Skuddene, atter lyder Damppiben, og atter er Luften opfyldt af hvide, levende Skyer. Dog er Fuglenes Mængde her ikke saa overvældende som ved Sværholtklub. Finkongkjeilen, hvor jeg var i Land en halv Times Tid, er et Pragtexemplar af et finmarkensk Fiskevær. Paa tre Sider er det indeklemt af vældige Fjælde, saa at Solen kun om Morgenen faar Lov til at sende lidt vækkende Varme ind i denne Kløft i Fjældmuren, hvor Sneen selv ved Havets Niveau endnu enkelte Steder ligger i store Masser. Alt andet er Fisk eller minder om Fisk; levende Fisk, halvtørrede og heltørrede Fisk, Fiskehoveder og Fiskeindvolde, Lugt af Fisk, Stank af Fisk; Fartøier, der bringer Fisk, og Fartøier, der henter Fisk; Folk, der kjøber Fisk, og Folk, der sælger Fisk, Folk, der kun lever for Fisk og kun lever af Fisk, kun tænker, kun taler, kun drømmer om Fisk. Stedet bestaar for øvrigt af et Handelshus og et ikke lille Antal Smaahytter, for største Delen beboede af Sølapper. De kegleformede Stilladser, som staar trindt omkring, er et karakteristisk Udstyr for ethvert saadant Fiskevær. De er dannede af de lange, tynde Stænger, der lægges øverst paa Hjælden, og hvorpaa Fisken ophænges til Tørring. Findes disse Kegler i alt for stor Mængde, er det ikke noget godt Tegn; thi det betyder, at man ikke har Fisk til at hænge paa Stængerne.

Vi gaar næsten til Fjordens Bund, til Stangnæs; noget sydligere ligger Fjordens største Handelsplads Guldholmen eller Tanen, men der hen kan Dampskibet ikke komme, fordi Fjorden her er opfyldt med lave Sandbanker, der skyldes Virkningen af Tanaelven, som her har sit Udløb. Denne Finmarkens største Elv er bekjendt for sin Rigdom paa fortrinlige Lax og for sine skjønne, romantiske Omgivelser. Fjældene i denne inderste Del af Fjorden hæver sig til betydelige Høider (2,500 Fod), og frembyder ved deres tydelige Lagdeling, livlige Farver, barokke Former og mange Nedstyrtninger et ganske interessant Skue.

Vi damper nu mod Nord, langs den lange, sammenhængende Fjældryg, der danner Tanafjordens østlige Kyst, og som ender i det 850 Fod høie Tanahorn. Efter at have dreiet om dette, er vi paa Nordsiden af den store Halvø Vargak-Njarg, der dannes af Tanafjord og Varangerfjord. Hele dens nordlige Kyst er uden Interesse; Fjældene har den samme ensartede, taffelformige Bygning, som er saa karakteristisk for hele Kysten Øst for Nordkap, men de bliver efterhaanden lavere og lavere, kjedeligere og kjedeligere. Det ene Forbjærg stikker frem bag det andet, omtrent som Kulisser, saa langt, man kan øine; alle af samme Form. Enkelte gode Fiskepladse findes paa denne Strækning, men for øvrigt frembyder den intet, der i nogen særdeles Grad kan fængsle den Reisende, der har set sit Øie mæt paa de mange Seværdigheder, som den vestligere og sydligere liggende Del af den norske Kyst præsenterer.

Hen ad Midnat ligger vi i Havnen ved Vardø.

Dampskibet stoppede her kun faa Timer, i hvilke jeg var i Land og i den lyse Nat gjennemstreifede de faa og tomme Gader og samtidig tog nogle Fotografier. Det er derfor ikke meget, jeg kan fortælle om Vardø; jeg tvivler for Resten om, at der overhovedet kan fortælles meget om Vardø.

Byen ligger paa en lille Ø uden for Østpynten af Varangernæsset, skilt fra dette ved et smalt Sund. I Begyndelsen et Fiskevær, blev Vardø senere et af Finmarkens vigtigste Handelssteder, der talte flere hundrede Indbyggere; men i Løbet af det 18de Aarhundrede gik det tilbage med Byen, der 1787 erholdt Kjøbstadrettigheder, saa at den 1825 kun havde 88 Indbyggere. I den senere Tid har den imidlertid atter svunget sig i Veiret, og den tæller nu omtrent 2000 Indbyggere; den er derfor af omtrent samme Størrelse som dens to Naboer og Søstre, Hammerfest og Vadsø. Byens nervus rerum er som alle andre Steder ved Finmarkens Kyst Fisken og da navnlig Torsken. Vardø ligger omtrent i Midten af det Distrikt, hvor det for hele Lands-

delen saa vigtige Loddefiskeri foregaar (April—Mai). Dette har sit Navn efter Lodden, en lille Sildeart (Mallotus arcticus). Det er dog ikke egentlig den, som dette Fiskeri gaar ud paa, den benyttes kun som Madding; men den er Torskens kjæreste Føde, og naar den i Mængde nærmer sig Landet, følger Torsken efter i store Stimer. Paa denne Tid af Aaret gjæstes Vardø af 4—5000 fremmede Fiskere.

To Bugter, en fra Nord og en fra Syd, deler Øen, hvorpaa Vardø ligger, og hvorefter Byen har faaet Navn, i to Halvøer, der hænger sammen ved en smal Landtange. Den nordlige Bugt er den egentlige Havn; den sydlige benyttes hovedsagelig som Baadhavn.

Faa Byer er med Hensyn til Beliggenhed mindre begunstigede af Naturen end Vardø. Uden Beskyttelse af nogen Bjærghøide ligger den aaben for alle Polarhavets Indvirkninger. Det er et barsk og raat Sted, hvad enten Havet optaarner sig, og Stormen pisker det fraadende Skum ind over Byen, eller de kolde Havtaager spolerer den korte Sommers faa Dage. Kun sjældent er Veiret saa mildt og behageligt som under mit Ophold der. Vinterkulden er derimod, maalt i Grader, ligesom alle Vegne langs Finmarkens Kyst, langt fra saa stor, som man efter den nordlige Beliggenhed kunde formode.

Som i andre norske Kystbyer blev Damperen straks efter vor Ankomst omringet af en Vrimmel af Baade, hvis Besætning ved Raab og Armbevægelser kappedes om at tilbyde deres Assistance ved Ilandsættelsen af Personer og Gods. Efter at 2—3 Stykker havde stredet om min Person, lykkedes det en fjerde at annektere mig. Jeg blev roet hen til det lange, paa Piller staaende Træbolværk, der garnerer Havnens østlige Side. Det ligger svimlende høit over Vandet, og dets Trapper eller rettere Stiger er saa steile, at der for alle andre end Gymnastikere og Ekvilibrister og Vardøboere næsten udkræves et Vidunder, for at man skal komme levende op ad dem.

Noget London eller Paris er Vardø ikke; man bliver slet ikke overvældet af arkitektoniske Vidundere eller andre kunstneriske Aabenbarelser; kun skikkelige Træhuse, hvor et Skilt her fortæller, at der bor en Skomager eller Smed, et Skilt der, at der bor en Skrædder eller Bager. Noget London eller Paris er Vardø ikke; man træffer ved Midnatstid ingen støiende Menneskevrimmel i elektrisk oplyste Gader, ikke heller straalende, speilbeklædte Kafeer. Kun Guds Sol lyser i Midnattens Time paa

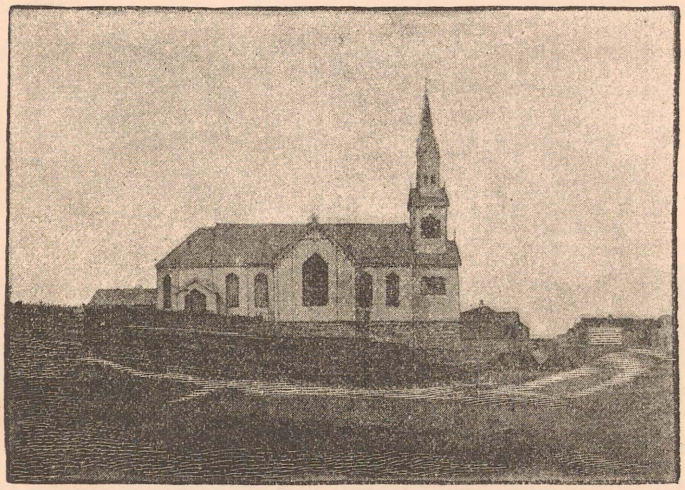

Kirken i Vardø.

Himlen, og en lille Flok vandrer gjennem de tause, Gjenlyd givende Gader hjem fra en selskabelig Sammenkomst, og ser med Forundring paa, at jeg stiller mit Fotografiapparat op.

Paa den vestlige Halvø ligger Jordens nordligste Fæstning, Vardøhus. Jordens nordligste Fæstning bestaar af et Par Bygninger, halvt gjemte inden for en stjærneformet Skanse, nogle antike Jærnrør, der kaldes Kanoner, en Flagstang, lidt Krudt til Salutering paa Kongens Fødselsdag, en Kommandant, en Underofficer og 20 Menige, der i Fredstid lever som Fiskere. Den ser

slet ikke ondskabsfuld ud, Jordens nordligste Fæstning, nei langt fra, den ser skikkelig ud, den ser godmodig ud, den ser tankefuld ud, den ligger og grubler over, hvorfor den egentlig er bleven til, og hvad Hensigten med den egentlig er eller var eller skal blive.

Jeg havde faaet den Ide at ville fotografere Jordens nordligste Fæstning netop præcis Kl. 12 Midnat, og det lykkedes. Her har De Billedet.

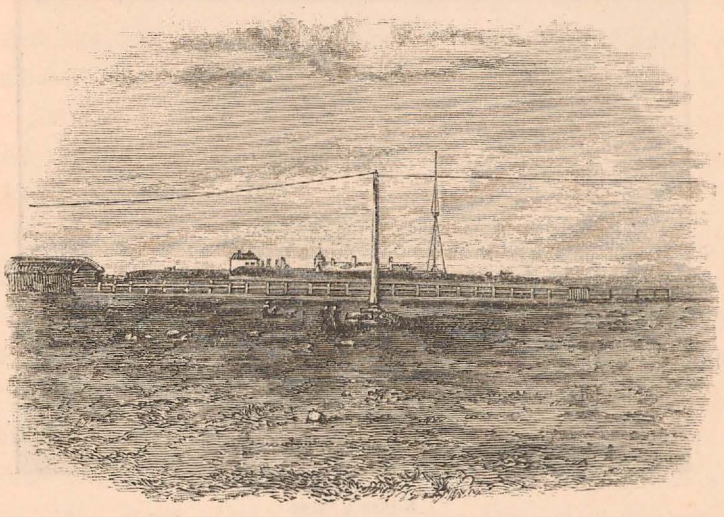

Vardøhus.

Vardø, det lille, det ubetydelige Vardø, har en Gang med Hæder indskrevet sit Navn i Astronomiens Historie, og leveret et vigtigt Bidrag til Løsningen af det aller vigtigste astronomiske Problem: Beregningen af Solens Afstand fra Jorden. Venuspassagen 1769 blev nemlig observeret her af den østrigske Astronom Hell, der var hidkaldt af den danske Konge, og næsten et helt Aar opholdt sig i Vardø, der var en af de vigtigste Stationer, hvor det sjældne Fænomen kunde iagttages. Hell havde sit

Observatorium paa Tangen mellem begge Halvøerne; bag dette, ved den nuværende Baadhavn, lod han opmure to massive Støtter, for at man en Gang i Fremtiden kunde blive i Stand til at maale Landets Hævning. Des værre havde en senere Tid saa ringe Agtelse for disse vigtige Mærker, at de for længst er sporløst forsvundne.

I mine Bestræbelser efter at fortælle Dem saa meget interessant som muligt om Vardø, kan jeg ikke undlade ogsaa at gjøre Dem bekjendt med, hvorledes Faarene har det her, efter hvad der berettes af den norske Geolog KEILHAU, der 1827 besøgte Vardø. Da Jorden paa mange Steder hele Vinteren igjennem er blottet for Sne, kan Indbyggerne have deres Faar gaaende ude bestandig. De trives særdeles vel paa et Par tæt ved Byen liggende mindre Øer, paa hvilke de i Uveir finder tilstrækkelig Ly under Klipperne. Men undertiden hænder det, at der ved deres Uddunstning dannes Is, som hæfter dem fast til Stengrunden, hvorpaa de ligger, saa at de for at slippe løs, maa lade et eller andet Stykke af deres Skind i Stikken. Man pleier derfor af og til at besøge de stakkels Skabninger for at lappe paa deres hullede Pelse. Se non è vero, è ben trovato.

Og med denne Berigelse af vor Kundskab til Faarenes Livsvilkaar forlader vi Vadsø, sover i de fire Timer, Seiladsen varer langs den lave og øde Sydostkyst af Vargak-Njarg, og vaagner den næste Morgen i Vadsø, den sidste By paa den norske Kyst.

Hvis jeg ikke var ALEXANDER, vilde jeg være DIOGENES; hvis jeg ikke var optagen paa anden Maade, vilde jeg være Færgemand i Vadsø. Det er en Bestilling, der lønner sig. Jeg har, skjønt jeg har reist meget, aldrig gjort nogen saa dyr Reise som fra Dampskibet her til Landgangstrappen. Strækningen er rigtignok noget lang, men faar den gode Mand af hver Reisende, han ror i Land, 2 Kroner, da eier han visselig den mest indbringende Forretning, nogen Dødelig kan eie.

Næst efter at være Færgemand i Vadsø kunde jeg have Lyst til at være Hoteleier i Vadsø. Jeg levede i en Uge i den salige Tanke, at jeg boede paa et Hotel af 8de eller 10de Rang, men da Regningen præsenteredes for mig, saa jeg, hvor forfærdeligt jeg havde taget feil; thi Tallene viste med Evidens, at dette Hotel vilde gaa af med Seiren i en Konkurrence med hvilket som helst af Londons og Paris's Hoteller af aller første Rang.

Otte Dage opholdt jeg mig i Vadsø; det var syv for meget. Thi een Dag havde været mere end tilstrækkelig til at lære Byens Herligheder og Mærkværdigheder at kjende. Men det næste Dampskib afgik først en Uge efter min Ankomst, og altsaa maatte jeg vente. Heldigvis blev de otte Dages Længde betydelig forkortet ved Beboernes venlige og gjæstfrie Imødekommen, ellers havde jeg døet af Kjedsomhed.

Slaa en tyk Knude paa Midten af en kort Snor: saa har De Grundplanen af Vadsø. Knuden er Byens City; der bor den norske Befolkning; der bor Stadens Elite, Kjøbmændene og Embedsmændene; der findes adskillige pyntelige Huse, og mellem dem nogle, trods deres Korthed temmelig indviklede Forsøg paa at danne Gader.

Enderne af Snoren er to lange Rækker af Smaahuse, der i modsatte Retninger strækker sig langs Stranden. I disse Smaahuse bor Finnerne, Kvænerne, især indvandrede i de senere Tider og nu i Antal den norske Befolkning overlegne. Den østlige Række kaldes den ydre, den vestlige den indre Kvænby.

Vadsø er saaledes paa en Maade mere en finsk end en norsk By, og det finske Sprog høres paa Gaderne og i Butikerne hyppigere end det norske. Endnu to andre Sprog tales i denne eiendommelige By, især i Fiskeperioden: Lappisk og Russisk. Kjøbmændene er derfor nødte til at kjende alle fire Sprog, ligesom dette arktiske Babel en miniature kan glæde sig ved hele fire Navne; Byen hedder nemlig paa Norsk: Vadsø, paa Lappisk: Tsjatse-suolo, paa Finsk: Vesi-saari, paa Russisk: Vasino.

Stedets mest karakteristiske Partier er de to Kvænbyer. Mere end i nogen anden By i Norge minder her al Ting om, at Fisken er Beboernes Alfa og Omega. Den smalle Landstrimmel mellem Gaden og Vandet er opfyldt med fiskebehængte Hjælder; Fiskegarn og Liner hænger paa Rækværker og Tage eller ligger udbredte til Tørring paa Gaden; alle Vegne staar vældige Trækar, hvori Fiskeleveren gjærer, eller store Gryder, hvori der koges Tran; forraadnede Fisk og Fiskeindvolde, fortørrede Fiskehoveder og Fiskeben optager hver Plet, der ikke tidligere er optagen.

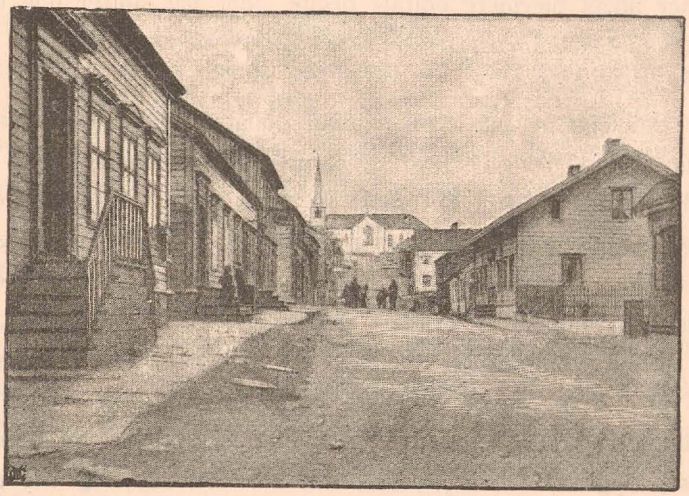

Gade i Vadsø.

Byens Omgivelser er i høieste Grad øde og triste. Ikke en Busk, ikke det mindste Træ afbryder den monotone Kjedsomhed, der udpræger sig i det lave Landskabs trivielle Former. Lige ud for Byen mod Syd ligger en større Ø, Kirkeøen, nøgen og bar som alt det øvrige; Sundet, som derved dannes, er Byens Havn. Ved Lavvande er Øen egentlig en Halvø, idet man da tørskoet kan gaa over til den fra Byen, medens man ved Høivande kan passere Sundet med Baade og Smaafartøier.

Kirkeøen, hvorfra man har et godt Overblik over Byen, baade dens Knude og dens lange, smalle Forlængelser, har i de senere Aar faaet en vis Interesse og Betydning, fordi det er her, at den bekjendte, driftige norske Hvalfanger SVEND FØYN har anlagt sit store Etablissement til Behandling og Udnyttelse af de med hans Fartøier fangede Hvaler.

Jeg var saa heldig, at der under mit Ophold blev fanget en Hval, hvis foreløbige Behandling jeg saaledes fik Leilighed til at overvære. Da SVEND FØYN's Virksomhed i sit Slags er enestaaende og storartet, og hans Fangstmaade høist original, skal jeg her noget nærmere omtale begge, idet jeg støtter mig til en Artikel af CHR. AURIVILLIUS og JONAS COLLIN og supplerer med mine egne Iagttagelser.

Den Maade, paa hvilken man tidligere udelukkende jagede Hvaler, bestod som bekjendt i, at man fra det større Fartøi satte mindre Baade i Søen, saa snart en Hval kom i Sigte. Baadenes Besætning roede derefter hen imod Hvalen og nærmede sig den paa et Par Favnes Afstand, hvorpaa en Mand, der havde sin Plads i Forstavnen af Baaden, udslyngede eller udskød Harpunen mod Dyret. En saadan Harpun var forsynet med et Skaft af Træ eller Jærn, havde en stærk Modhage i Spidsen og stod ved en lang Line i Forbindelse med Baaden. Saa snart en Hval var saaret, flygtede den skyndsomt ned mod Bunden, og det gjaldt da at være opmærksom paa den oprullede Line og sørge for, at den løb op uden at blive uklar, thi i modsat Tilfælde kunde Baaden let trækkes ned under Vandet. Naar det opskræmmede og saarede Dyr atter kom op til Overfladen for at aande, passede man paa og kastede flere Harpuner i det eller bearbeidede det med Spyd og Lanser, indtil det havde forblødt sig. Bortset fra det grusomme i en saadan Fremgangsmaade medførte denne Methode forskjellige Ulemper; for det første var det nemlig nødvendigt at færdes i smaa Skuder paa det aabne Hav, og dernæst maatte man nærme sig Hvalerne paa saa kort Afstand, at man

altid udsatte sig for at faa Baaden knust ved et Slag af disse Dyrs Halefinne.

Svend Føyn derimod driver egentlig kun Kystfangst og jager Hvalerne fra Dampskibe, som er særligt indrettede for dette Øiemed. De har en Længde af 80—100 Fod, og er helt ude i Forstavnen forsynede med en Kanon, der er anbragt paa et Stillads, saaledes at den uden Vanskelighed kan vendes og dreies i alle Retninger. Til denne Kanon hører en Harpun, hvis hele Skaft stikkes ind i Kanonen; den Del, som rager uden for Mundingen, er forsynet med fire bevægelige, bag ud rettede Modhager, der er stillede i Korsform og har en Længde af omtrent 6 Tommer hver. Foran disse er der anbragt en stor Jærnkugle, der er forsynet med en skarp Spydspids og fyldt med Sprængstof. Paa Skaftet løber der en Ring, i hvilken der er fastgjort et Kabeltov af en Arms Tykkelse. Naar Harpunen lægges i Kanonen, skydes denne Ring op til Skaftets forreste Del, saa at den kommer til at ligge ved selve Mundingen af Kanonen, hvor den gjøres fast med en tyndere Line.

Saaledes udrustet begiver Dampskibet sig ud for at søge Fangst. Saa snart man er kommen tilstrækkelig nær til en Hval, rettes Harpunen mod et af Legemets blødere Partier, Fængkruddet tændes, og ud flyver det frygtelige Projektil, der borer sig dybt ind i Dyret. Det overordentlig heftige Ryk i Tovet formindskes noget ved den Line, som holder Ringen ved den forreste Ende af Skaftet; thi denne Line modtager det første Ryk og brister derved, saa at Ringen glider tilbage til Skaftets anden Ende. Saa snart det anskudte Dyr gjør de første Ryk i Tovet, slaar de bag ud rettede Modhager paa Harpunen sig ud til Siderne, og ved Hjælp af en sindrig Mekanisme antænder de ved denne Bevægelse Sprængstoffet inde i Jærnkuglen. Denne springer itu, og det frygtelige Saar, som derved bibringes Hvalen, medfører hurtigt Døden.

Dette Apparat var imidlertid ved Begyndelsen af SVEND FØYN's Virksomhed langt fra saa fuldkomment som det er nu, men Opfinderen har lidt efter lidt forbedret det, saa det nu ganske opfylder sin Bestemmelse. At det i sin første Skikkelse ikke altid gjorde dette, vil ses af følgende lille Episode fra Hvalfangsten uden for Varangerfjorden. Man anskød en Dag en Hval, men Sprængstoffet exploderede ikke. Hvalen foer da af Sted med Harpunen i Kroppen, trækkende Damperen, der var paa 20 Hestes Kraft, efter sig. Det bar nordover mod Vinden, og FØYN lod sætte et Seil op for at formindske Farten, men Seilet revnede ved det stærke Lufttryk, idet Vinden efterhaanden var frisket op og havde sat Sø. Maskinen, der af al Kraft arbeidede imod, var ikke i Stand til at stoppe Farten, som gik lige stik imod Vinden; det blæste op til en Storm, og saaledes gik det i hele 10 Timer, medens Søerne brød over Skibets Forstavn. Adskillige af de Ombordværende syntes, at der var god Grund til at kappe Tovet, thi Situationen blev mere og mere ubehagelig; det var, som om man havde harpuneret selve Havguden i Stedet for en Hval, saa ustandselig og utrættelig stormede Dyret fremad. Endelig sprang Tovet, og alles Hjærter følte sig lettede.

Naar Hvalen er død, befæstes en Kjætting i Underkjæben, Dyret hales ind til Skibet og fortøies paa langs af dette med Hovedet ved Forstavnen, og paa denne Maade bugseres det saa til Vadsø.

Siden 1868 har SVEND FØYN paa denne Maade aarlig fanget et betydeligt Antal Hvaler, og for et Par Aar siden beløb hans Fangst for den ene Sommers Vedkommende sig til over 90 Stykker. I de sidste Aar har dog Udbyttet været meget ringere, og den Hval, der fangedes under mit Ophold i Vadsø, var først den tredie i denne Saison. Det er hovedsagelig kun to Arter af Hvaler, som fanges her, nemlig Rørhvalen eller „Finhvalen" (Balænoptera musculus), der bliver 60—70 Fod lang, og Blaahvalen (Balænoptera gigas), hvis Længde kan gaa til 100 Fod. Begge

hører til den Gruppe, som man paa Grund af deres Finne paa Ryggen under et kalder Finhvaler. De nævnte to Arter har tidligere saa godt som ikke været Gjenstand for Hvalfangernes Efterstræbelser, dels fordi de paa Grund af deres Hurtighed og Styrke var vanskeligere at fange, dels fordi de giver et forholdsvis ringe Udbytte. Medens nemlig Grønlandshvalen (Balæna mysticetus) har en Værdi af 8—10,000 Kroner, kan en Blaahval ikke udbringes til mere end 3—4000 Kroner.

Foran Etablissementet paa Kirkeøen ligger der en jævn, svagt hældende Stenskraaning, der ved Flodtid dækkes af Havet, men under Ebbe ligger mere eller mindre tør. Naar Vandstanden er paa sit høieste, hales den fangne Hval med Hovedet foran og Ryggen nedad op paa denne Skraaning. I denne Stilling laa Hvalen, en Rørhval, da jeg første Gang saa den; Vandet var allerede sunket betydeligt, saa at Dyret næsten laa frit; kun Halen var endnu under Vand. I denne Situation er Kolossen gjengiven paa det første af de to Hvalbilleder.

Det er ikke let, selv efter de bedste Billeder at danne sig nogen rigtig Forestilling om Udseendet af et saadant Kæmpedyr, naar man ikke selv har staaet foran det. Det her omtalte Exemplar hørte langt fra til de største; men hvor følte man alligevel ikke sin menneskelige Lidenhed ved Siden af dette Kjødbjærg. Alene Luffen var næsten lige saa stor som et Menneske.

Efter at Vandet var faldet tilstrækkeligt, begyndte man paa Afspækningen. Denne udføres med nogle store Knive, der sidder paa et Skaft af et Par Alens Længde. Først borttages den opadvendende Luffe, idet Kjødet rundt omkring den løsnes, hvorpaa en Kjætting fastgjøres i den. Ved Hjælp af et Spil paa Skraaningens øverste Del hales Kjættingen ind, og paa denne Maade vrides Luffen løs, idet man samtidigt med Knivene overskærer Sener og Baand.

Det andet Billede viser Hvalens hvide Bugside. Man ser her dennes eiendommelige, smukke og talrige Længdefurer, der

er karakteristiske for denne Hvalart, men hvis Hensigt og Betydning for Dyret man ikke kjender. Efter at Luffen er skilt fra

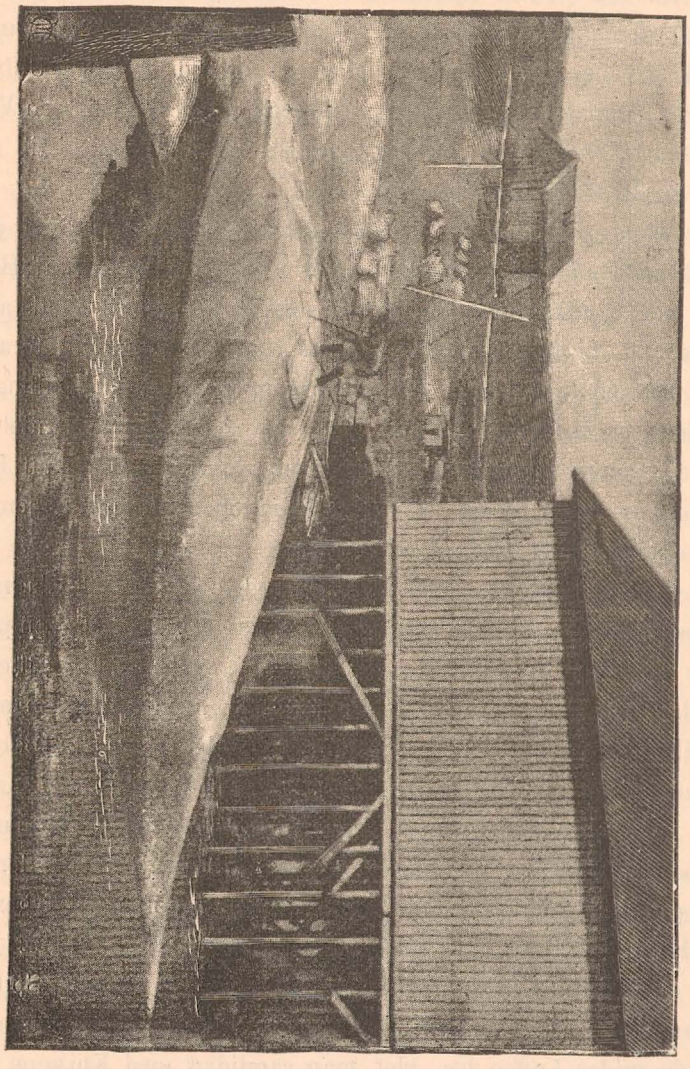

Fangen Hval.

Kroppen, s kæres med Knivene Furer gjennem Spæklaget ind til Kjødet, saa at Spækket deles i lange, 1—2 Fod brede Strimler fra Halen t il Hovedet; derefter fastgjøres en Kjætting i den nær-

mest Halen værende Ende af hver saadan Strimmel, som nu løsnes fra Kjødet ved samme Ende. Kjættingen hales ind med

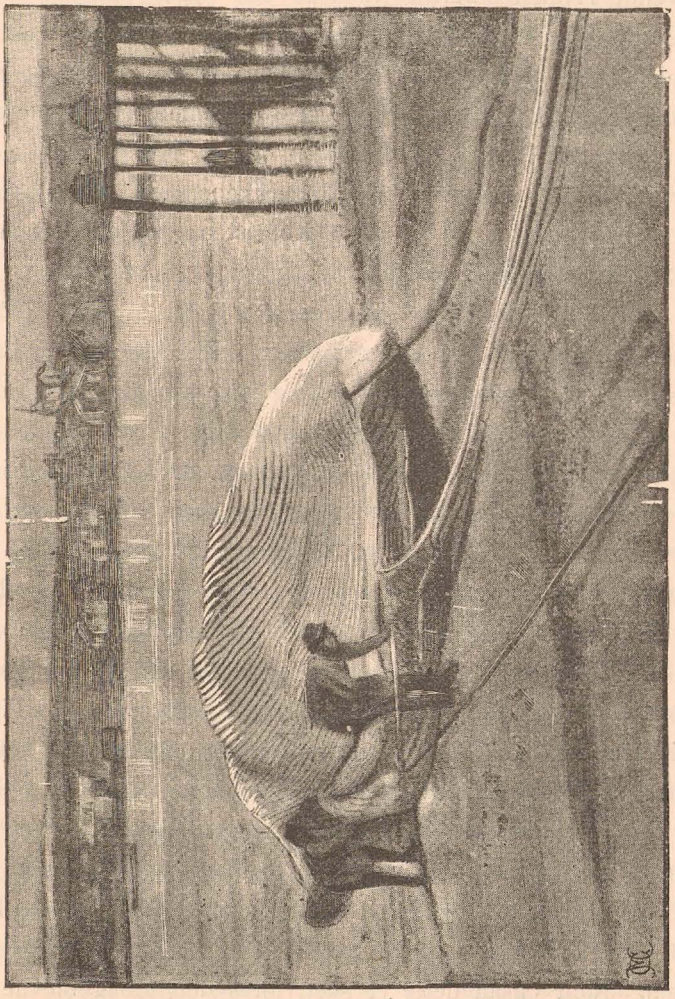

Behandling af en fangen Hval.

et Spil, og efterhaanden som den trækker den ombøiede Spækstrimmel med sig, løsnes denne fra Kjødet, idet man hjælper til med Knivene.

Paa denne Maade afspækkes efterhaanden den fritliggende Del af Dyret; med Rygsiden, som vender nedad, maa man vente, thi ingen Kraft, som her kan anvendes, vilde være tilstrækkelig til at vende Hvalen omkring, medens den ligger paa tør Grund.

Dernæst borttages den tynde, smukke Muskelhinde, der paa Brystsiden ligger under Spækket, ligeledes ved Kjætting og Kniv, og den hales bort til Siden. Hvalens Udseende bliver mere og mere miserabelt.

Saa bortskæres Kjøddelene i Underkjæben, og Tungen vælter ud; den har en saa løs og blød Konsistens, at den ligger og gynger, naar man rører ved den, og stiger man op paa den, synker man i til Anklerne. Nu ligger det indre af Gabet frit, og man ser de korte Barder i Overkjæben. Endelig aabnes Bryst- og Bughulen. I det Kvarters Tid, dette varer, er det ikke raadeligt at opholde sig i alt for stor Nærhed af Hvalen, thi den har nu faaet en stærk Lighed med en Vulkan: de i Bughulen indeklemte, ildelugtende Luftarter baner sig med Voldsomhed Vei gjennem hver ny Aabning, Blod og Smuds slynges i Veiret som i Springkilder, eller sprøiter i lange, kraftige Straaler ud til Siderne. Det larmer og hvæser og hvisler alle Vegne i den døde Krop, som havde man en Dampmaskine foran sig. Det ryger og damper fra Blod og Indvolde, thi uagtet der er forløben 30 Timer, siden Hvalen blev dræbt, har de indre Dele dog næsten bevaret deres oprindelige Temperatur. Indvoldene tages ud af de vældige Svælg, Blodet rinder ned ad Skraaningen som hele Bække, og den før saa stolte Skabning er nu reduceret til en ynkelig Ruin.

Efter at til sidst Barderne er afskaarne, maa Resten blive liggende indtil Flodtid; først da vendes den for at afspækkes paa Rygsiden. Naar ogsaa dette er sket, føres den tilbageblevne Del af Dyrets Legeme til en anden Afdeling af Etablissementet, hvor Kjødet og Benene skilles fra hinanden, hugges i Stykker og koges for at skilles fra Fedtet. De udkogte Dele tørres og pulveriseres derpaa, og bringes senere i Handelen som et værdifuldt Gjødnings-

stof, hvorimod Spækket og det øvrige Fedt smeltes til Tran. Det vil heraf fremgaa, at Føyn i Modsætning til alle sine Forgængere har forstaaet at drage Nytte af alle Dyrets Dele med Undtagelse af Indvoldene, der er det eneste, som bortkastes (de bugseres langt ud i Havet, uden Tvivl til stor Fryd for de derværende Millioner af sultne Maver). Barderne er imidlertid hos de to Arter, der fanges her, paa Grund af deres grove Bygning og ringe Elasticitet ikke meget værdifulde i Sammenligning med Grønlandshvalens, og navnlig kan de ikke saaledes som dennes anvendes som „Fiskeben".

Det synes mig utvivlsomt, at Hvalkjødet, for Hvalfangerbedriften forholdsvis den mindst værdifulde Del af Dyret, burde finde en langt bedre Anvendelse end at benyttes til Gjødningsstof. Paa min Anmodning skar en af Arbeiderne et stort Stykke Kjød ud til mig; det saa ud omtrent som Oksekjød, kun af lidt grovere Struktur. Jeg lod en Restauratør tillave det som Boeuf, og ikke alene jeg, men alle, som deltog i Maaltidet, kom til det Resultat, at vi aldrig havde spist nogen delikatere Boeuf. Naar man betænker, hvilke enorme Masser af fortrinligt Kjød en saadan Hval indeholder, og at Kjødet vilde kunne faas for en latterlig ringe Pris, saa kan man ikke andet end ønske, at i hvert Fald den fattigere Del af denne Egns Befolkning snart maatte komme til den Erkjendelse, at det er bedre at give Afkald paa en taabelig Fordom, end at vrage et saa udmærket Næringsmiddel, som man næsten blot behøver at strække Haanden ud for at faa.

Andre Adspredelser end Behandlingen af Hvalerne har Vadsø ikke, og selv dette er kun for den Fremmede en Adspredelse. De Indfødte er saa vante dertil, at de ikke bryder sig derom; de vilde endogsaa helst være fri derfor, thi den alt andet end aromatiske Lugt, der følger med denne Bedrift, er just ingen Vinding for Byen. Jeg fik en Dag, da jeg kjedede mig mere end sædvanligt, Lyst til at gjøre en Kjøretur paa den nye, efter Sigende udmærkede Vei, der langs Varangerfjorden gaar helt til Nyborg

ved Fjordens Bund. Der fandtes i hele Byen een — 1 — Vogn, som man maaske kunde faa at leie, hvis Eieren var i godt Humør; men da jeg sendte Bud efter den, fik jeg til Svar, at den for Tiden blev malet. Jeg kom altsaa ikke ud at kjøre.

Den første Dag, jeg opholdt mig i Vadsø, gik jeg ud med mit fotografiske Apparat for at tage nogle Prospekter, og min Hund Rolf fulgte mig. Saadant et Apparat og saadan en Hund havde man nok ikke set før i den gode Stad. Thi 5 Minuter senere havde jeg mindst Byens halve Ungdom efter mig, medens Fædre og Mødre og Tanter speidede ud af Vinduerne, og jeg gik gjennem Gaderne med en uhyggelig Følelse af at blive anset som Bjørnetrækker eller Blaarspiser eller noget lignende. Jeg retirerede skyndsomst til Hotellet, og vovede mig senere aldrig ud med begge mine Seværdigheder paa en Gang.

De behageligste Dage af mit Ophold i Vadsø var de Dage, jeg ikke tilbragte der. Med den lille Lokaldamper, der et Par Gange om Ugen befarer Varangerfjorden, gjorde jeg nemlig to Udflugter for at udstrække mit Kjendskab til den norske Kyst til den yderst mulige Fuldstændighed. De, Læser eller Læserinde, som med en Udholdenhed, hvorfor jeg er Dem høist taknemlig, har fulgt mig paa mine tidligere Ture, De vil forhaabentlig heller ikke forlade mig paa disse to Smaareiser, de sidste, som vi gjør i Fællesskab.

Med den første skal vi snart blive færdige; den gaar ind ad Varangerfjorden, der fra Vadsø strækker sig 5 Mil mod Vest. Vi farer langs den nordlige Kyst, hvor Landet atter begynder at høine sig, og hvor Øiet igjen med Velbehag hist og her støder paa i hvert Fald Antydninger til Vegetation. Denne Kyststrækning er forholdsvis godt bebygget; det ene Stoppested ligger tæt ved Siden af det andet, de fleste dog temmelig ubetydelige at se til, men med løierlige Navne: Andersby, Mukkenæs, Paddeby, Kariel, Finnæs, Perlarsenvig, Klubben o. s. v. Vi stopper lidt her og stopper lidt der, tager en Foustage ind her og sætter en

enlig, to- eller firbenet Passager af der, og da Veiret tillige er noget taaget, gaar det meste af Formiddagen paa denne Maade, inden jeg naar mit Bestemmelsessted, Næsseby, næsten helt inde i Fjordens Bund. Dampskibet gaar videre for at retournere om Eftermiddagen, medens jeg tager ind til Stedets elskværdige Præst, der et Par Dage i Forveien i Vadsø havde indbudt mig til at aflægge ham et Besøg.

I Næsseby findes der foruden den komfortable Præstegaard en Kirke, som jeg ikke fik at se, da Taagen nu var bleven saa tæt, at alt, hvad der laa i mere end nogle Alens Afstand, var skjult, et Par af samme Grund for mig usynlige Handelssteder, samt en Del af Sølapper beboede Jordgammer. Jeg ønskede at tage et Par Fotografier af Befolkningen her, men det var kun med Vanskelighed, at jeg fik dette Ønske realiseret. Grunden var ikke Taagen, men den: Aaret forud havde en fransk videnskabelig Expedition under Ledelse af Pouchet været her; et af dens Medlemmer havde fotograferet nogle af Lapperne og publiceret disse Billeder i et illustreret Ugeblad. Dette havde Lapperne senere set hos Præsten, og da de fandt deres egne Fysiognomier deri, blev de høist forargede over saaledes at blive foreviste for den hele Verden og fattede et uudslukkeligt Nag til den ædle fotografiske Kunst. Hvis mine lappiske Venner i Koutokæino skulde være lige saa sensible, og de faar denne min Bog at se, vil min Efterfølger dersteds, hvis jeg nogen Sinde faar en saadan, faa en meget vanskelig Opgave at løse. Det lykkedes endelig at bevæge en Flok til at sætte sig i Position, dog kun paa den Betingelse, at Præsten satte sig iblandt dem. Dens Senior, den joviale Mikkel Eriksen, lod sig endogsaa af en Krones fristende sølverne Blinken forlede til at sætte sig solo foran Apparatet; hans Portræt findes Side 499.

Jeg skal nu fortælle Dem den lovede Historie, der staar i Forbindelse med Strandingen paa Knivskjærodden, og som viser, at en lille Kasse kan være langt kløgtigere end et stort Dampskib.

Et Par Maaneder efter Forliset tager Præsten i Næsseby sin Baad og ror et lille Stykke ud paa Fjorden. Pludselig ser han ved Siden af sig en lille Kasse flyde paa Vandet; han fisker den op og med maalløs Forbauselse finder han sin egen Adresse anbragt paa den. Det viser sig, at det er en Kasse, der med „Nordstjærnen" er afsendt til ham fra Kristiania; men da „Nordstjærnen" endte sin Reise ved Knivskjærodden*), og der overlod hele sin Ladning til dennes egen Skæbne, forsøgte den kloge lille Kasse selv at finde Vei til Bestemmelsesstedet. Den blev slynget hid og did af de hidsige Bølger, den blev mange Gange ført paa Afveie af stærke Strømninger, men ihærdig, som den var, tabte den ikke sit Maal af Sigte; den arbeidede sig frem Fod efter Fod af de 50 geografiske Mil, den skulde tilbagelægge, den kom lykkelig forbi Nordkap, passerede Sværholtklub og Nordkyn, lod sig ikke forlede til at gjøre en Visit i de mange Fjorde, bøiede ganske rigtigt om Hjørnet ved Vardø, fandt ogsaa Veien ind til Varangerfjorden og svømmede til Slut ind i Armene paa sin Eiermand. Er det ikke godt gjort af saadan en lille Tingest? Hvis De tror, at jeg lyver — der er jo mistroiske Folk, som paastaar, at man lyver, naar man fortæller dem, at Mandag kommer efter Søndag, eller at to og to er fire — da kan De let overbevise Dem om det modsatte ved at aflægge et Besøg i Næsseby Præstegaard, et Besøg, De ogsaa af andre Grunde ikke vil angre; der vil De den Dag i Dag paa et af de elegante Værelsers Borde finde det Bordtæppe, som Kassen indeholdt, og Deres fortræffelige Vært og Værtinde vil i alle Punkter bekræfte den forunderlige og i videnskabelig Henseende ganske interessante Tildragelse, jeg her har berettet.

De hyggelige Timer, jeg kunde tilbringe i Præstegaarden, var des værre, som det altid er Tilfældet med hyggelige Timer,

*) Dampskibene losser i Regelen først deres Varer i Hammerfest efter at have gjort Udflugten til Nordkap.

alt for hurtigt til Ende; vi hørte snart Dampskibets uafladelige Piben; se det kunde vi paa Grund af Taagen ikke; Præsten roede mig selv ud til Skibet, og snart efter styrede vi Kursen tværs over Fjorden til den sydlige Kyst, stadig gaaende med halv Fart for ikke at løbe paa en Baad eller en Fjældpynt. Pludselig lysner det forude, vi er tæt ved Kysten, Solen skinner, og Himlen er blaa, og bag os ligger Taagen som en skarpt begrænset Mur.

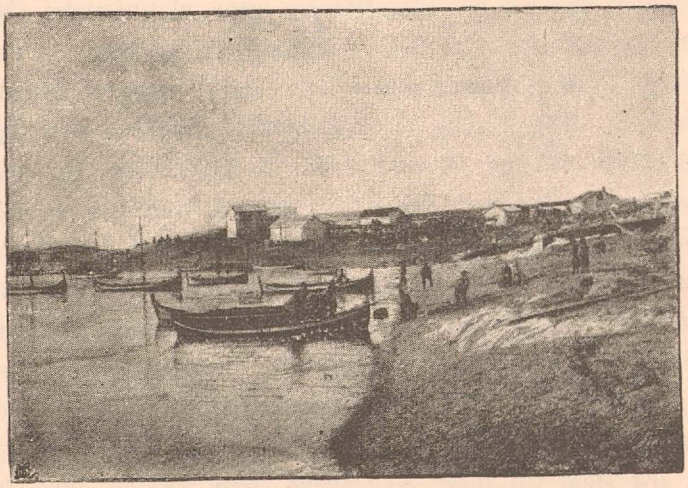

Parti af Latnæringen.

Vi er ved Latnæringen, et af de sidste Fiskevær paa den norske Kyst.

Landskabelig Skjønhed og Ynde finder man ikke her; den inderste Del af Varangerfjordens Sydkyst er en nøgen, gold og ensformig Fjældmasse; men en kvik og livlig Virksomhed finder man her; en Vrimmel af slanke Baade med høie Stavne finder man her; uoverskuelige Marker af ophængt Fisk finder man her; en Mængde af støiende, godmodige Lapper, nogle med Hovedet under europæisk formede Hatte, finder man her; Fiskelugt og

Fiskeaffald og alt andet, hvad der følger med Fiskeri, finder man her.

Dampskibet har indtaget sin Ladning af Fisk, og vi gaar atter mod Nord. Vi kommer atter ind i Taagen, og gaar atter med halv Fart. Vi stopper atter lidt her og lidt der, tager atter en Foustage ind her og sætter en enlig to- eller firbenet Passager af der, og sent om Aftenen er vi atter i Vadsøs Havn, hvor den fremtidige — kanske allerede nuværende — Millionær, den graadige Færgemand, atter tjener sine to Kroner. —

Med den samme lille Damper gaar vi en anden Morgen tværs over Fjorden, der her er omtrent en Mil bred, til det lige over for Vadsø liggende Bugønæs. Øst herfor er Kysten indskaaren af dybe Fjorde mellem indtil 1800 Fod høie Fjælde. Landskabet omkring disse Fjorde, Norges sidste Præstegjæld, kaldes Sydvaranger. Vi styrer ind ad Bøgfjorden; Landskabet antager efterhaanden en blidere Karakter, man tror sig hensat til langt sydligere Egne. Smukt ligger Kirkenæs med Sydvarangers Kirke og Præstegaard paa Spidsen af den lille Halvø, der opstaar ved, at Bøgfjorden deler sig i to Arme. Vi gaar ind i den østlige; i dens inderste Hjørne ligger vort Maal, Lensmandens Eiendom Elvenæs.

Jeg staar nu foran en Opgave, som jeg ikke kan løse, i hvert Fald langt fra fyldestgjørende. Jeg skal skildre den skjønneste Dag, jeg oplevede i Lappernes Land, men jeg føler, at Skriftsprogets Ord kun formaar at give en mat og tarvelig Gjenklang af de Skjønhedens Harmonier, der hin prægtige Dag omsvævede mig, og at selv Sprogets varmeste Farvetoner kun vil frembringe et blegt og fattigt Billede, der langt fra mægter at give Betragteren et fyldigt Indtryk af det, som det skulde fremstille. Hvorledes skulde jeg kunne skildre og male dette gyldne, varme, tindrende Solskin, der udgød sin Straaleglans over Fjord og Fjæld — dette grønne Hav af Birkeskove, der vælter sig ned ad alle Høienes Skraaninger — denne brusende Elv, der med

hvide Skumbølger ilende bugter sig gjennem Dalens Bund — dette rige, elskelige, gjæstfrie Hjem, hvor Ynde og Hygge har fæstet Bo, hvor Dannelsens og Elskværdighedens Sprog gjenlyder fra oprigtige, varme Hjærters Slag — disse venlige, milde, dybe Pigeøine, venlige som Bækkens Rislen mellem Dalens Stene, milde som Solstraalens Kys paa Birkens nyfødte Blad, dybe som Fjordens mørkeblaa Speil — — — — —

Hvorledes skulde jeg kunne male dette saaledes, at det kunde staa lyslevende for Deres Øine, saaledes, at De kunde se, hvad jeg saa, føle, hvad jeg følte, drømme, som jeg drømte?

Ja, den var som en deilig Drøm, denne Dag i det yderste Nordens fjærneste Vraa, hvor Natur og Mennesker kappes om at overgaa hinanden i at overraske den Fremmede.

Og i Sandhed, der kan ikke tænkes nogen større Overraskelse end den, faa Mil fra Vadsøs af Fisk stinkende Atmosphære, faa Mil fra Nordvarangers golde, fattige Klippekyst, hvor intet Træ vokser, ingen Busk formaar at spire frem, at finde et Paradis, hvor Sydens Frodighed svulmer og Sydens Ynde smiler.

Pasvik Elven, Enaresøens Barn, rig paa Lax og paa Fosser, paa en lang Strækning Grænsen mellem Rusland og Norge, har sit Udløb ved Elvenæs. Laxenes Antal kjender jeg ikke, Fossernes er 29. Elven er i Grunden snarere en Kjæde af Søer, af hvilke den ene falder i den anden, snart gjennem roligt flydende Sunde, snart gjennem Fossefald og kortere eller længere, hvirvlende Strømme; førend Drønet af den ene Fos har begyndt at tabe sig, hører man allerede den næste. Ligesom under største Parten af sit Løb, strømmer Elven ved Elvenæs gjennem en herlig, rig og skjøn Natur. De blødt afrundede Høie er lige til Toppen bedækkede med Løvskov, hvor Birken reiser sin ranke Stamme med den hvide Bark i Selskab med Hæg, Røn og El. Ligesom i Alten maa man undrende spørge sig selv: kan dette være den 70de Breddegrad?

Med ikke mindre Undren tænker man paa den forbausende Gradsforskjel, der træffes inden for den norske Lensmandsstand. I de sydlige Egne af Landet træffer man Lensmænd, der i Henseende til Levevis og aandeligt Standpunkt ikke hæver sig det ringeste over Egnens tarveligste Bønder. Hvilken ubegribelig Kløft imellem disse og min uforglemmelige Ven i Koutokæino eller min uovertræffelige Vært i Elvenæs. Eier af sit eget Dampskib til Forretningsreiser; et Hus, som en rig Godsbesidders, hvor endog Landets Konge har taget ind som Gjæst; en personlig Optræden som en Ministers; og en Kundskabsfylde og Aandsdannelse, hvorom den store Bogsamlings i alle mulige Sprog affattede og alle mulige Fag vedrørende Titler kunde vidne — saaledes præsenterer Lensmanden i Elvenæs sig. Et fattigt Bjælkehus med et Par Rum med nøgne Vægge; en umalet Seng, et umalet Bord, et Par umalede Stole; en Bibel, en Salmebog, en Katekismus; den fattigste Føde, der kan bydes Fattigmands Mave; uden Tjenestefolk, selv paa sine Skuldre hentende det sparsomme Græs til Koen fra 1000 Fods svimlende Høide — saaledes har jeg truffet Lensmænd i sydligere Egne, f. Ex. ved Sognefjorden.

Da Dampskibet stoppede ved Elvenæs, saa jeg blandt de paa Stranden ventende Personer en eiendommelig, fremmedagtig udseende Skikkelse i en til Fødderne naaende, broget Kappe og med en rund, bredskygget Hat. Han stod der som for at paaminde mig om, at jeg nærmede mig det russiske Riges Grænser. Det var Præsten ved den nærliggende russiske Kirke i Boris-Gleb; med sin Kone var han roet ned ad Elven for at hente Posten.

Rusland skyder sig med en skarp Spids næsten helt op til Elvenæs, og strækker sig her endogsaa et lille Stykke ind paa Pasvik Elvens vestlige Side. Paa denne lille Plet Vest for Elven staar den nyopførte, pragtfulde Kirke og det lille Kapel, der er opkaldt efter to Helgener, Boris og Gleb, og Grænselinien har netop (i 1826) faaet sin eiendommelige, høist unaturlige Form,

for at Kapellet kunde forblive russisk Besiddelse. Det skal oprindelig være bygget i det 16de Aarhundrede af en Munk fra Novgorod ved Navn TRIFAN, der var en af de første Missionærer blandt Lapperne i disse Egne.

Da jeg havde stor Lyst til ogsaa fra denne Side af at betræde det russiske Riges Grund, tog jeg med Glæde mod Præstefolkenes Tilbud om at tage mig med paa deres Tilbagetur.

Konen ror Baaden. Konen synes i det hele taget at være sin Mand, Præsten, langt overlegen i alle praktiske Gjøremaal. Hun kan ogsaa tale taaleligt Norsk, medens Manden af dette Sprog kun kjender høist 10 Ord. Desuagtet røber han en ustyrlig Trang til at tale med mig, og naar de 10 Ord, som han for øvrigt stadig forsyner med russiske Bøiningsendelser og russisk Udtale, ikke slaar til, supplerer han med rene russiske Ord. Da jeg ikke en Gang kjender eet, og langt mindre 10 russiske Ord, støder vor Samtale derfor paa mange Vanskeligheder, som Konen maa hjælpe os ud over. Præsten synes for Resten at være Velvillie fra Top til Taa; han ler, hver Gang han siger noget, han ler, naar jeg siger noget, og han ler dobbelt, naar vi endelig kommer paa det rene med, hvad vi egentlig har ment.

Konen ror Baaden. Det er en af disse lange, smækre Elvebaade. Der skal Dygtighed til at ro den; thi ikke alene gaar vi mod Strømmen, men denne er paa sine Steder saa stærk og Elven tillige saa lavvandet, at der skal stor Forsigtighed og Øvelse til, for at Baaden ikke skal tørne mod en Sten eller vælte.

Nu passerer vi den russiske Grænse, og straks efter hæver sig foran os op af den grønne, frodige Birkelund den skjønne nye Kirke med sine lyse Mure, det grønne Tag og de straalende Guldstjærner paa Løgkuplernes Spids. Synet af denne prægtige og saa idyllisk beliggende Bygning paa et Sted, hvor man kun skulde vente at finde en øde og fattig Isørken, var lige saa overraskende som alt andet, hvad jeg saa i det fortryllende Sydvaranger.

Jeg blev budt ind i Præstegaarden, og den brave Frue trakterede mig med The; ægte russisk The, ikke en tarvelig Blanding af Mælk og en Extrakt af tidligere benyttede Theblade; The i

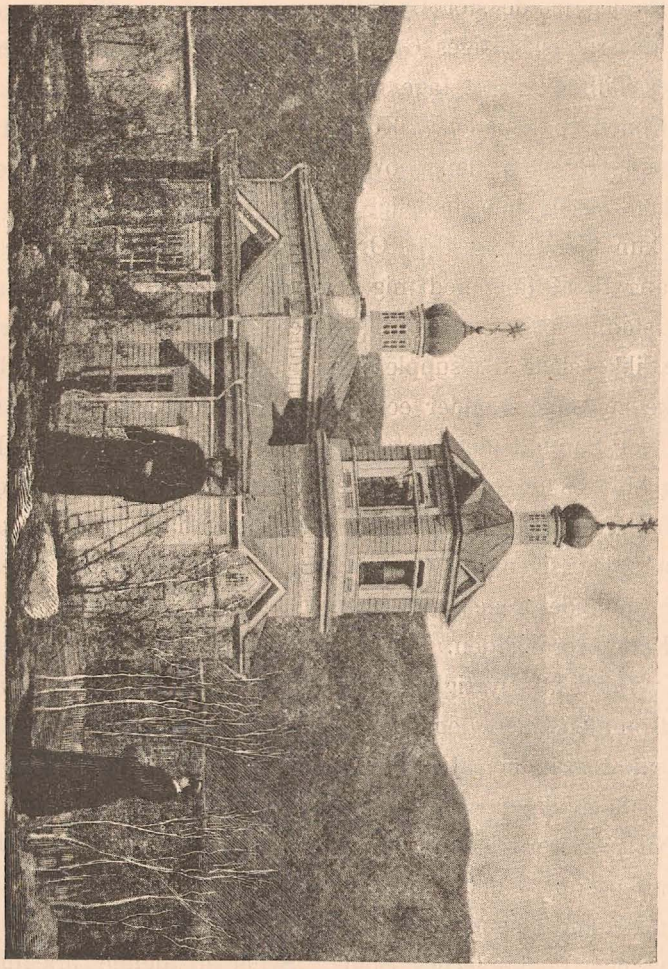

Kirken i Boris-Gleb.

høie Glas og med Citronskiver i. Jeg maatte, uagtet Veiret var saa varmt, at jeg var badet i Sved, drikke det ene Glas efter det andet af den hede, skjønt overmaade fortræffelige Drik, for ikke

at saare de skikkelige Folk, der af alle Kræfter bestræbte sig for at gjøre mig det saa behageligt, de kunde. Præsten iførte sig en anden af sine mange Embedsdragter, og bad om at maatte blive

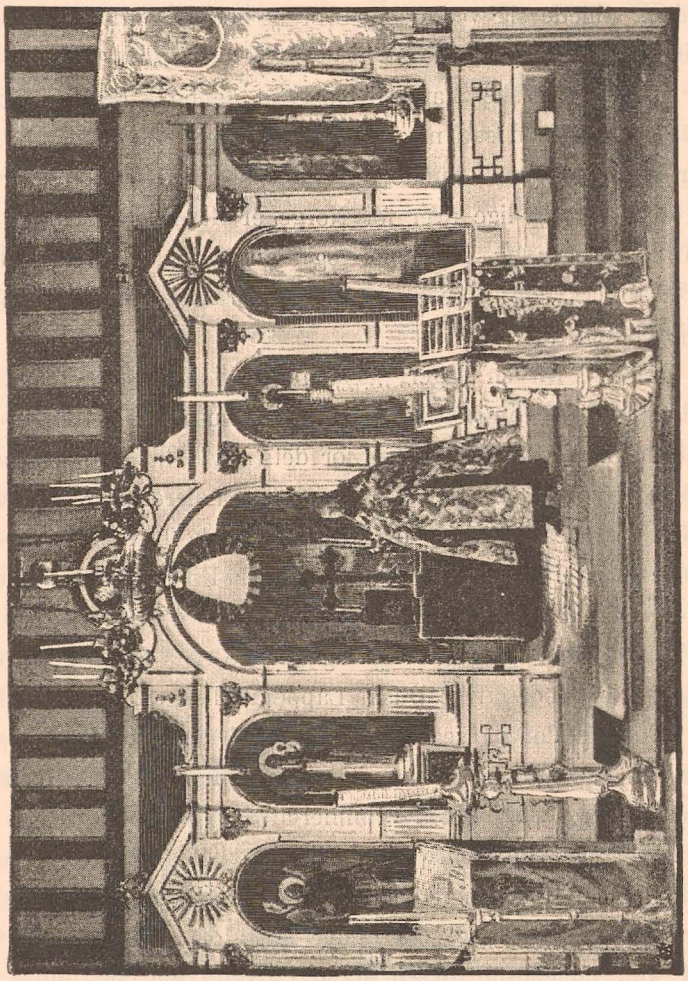

Det Indre af Kirken i Boris-Gleb.

fotograferet i den samtidigt med Kirken. Han førte mig ind i Kirkens Indre, hvor Øiet blændes af den glimrende, farverige Pragt, hvormed alt er udstyret. Han førte mig ind i det Rum,

hvor de pragtfulde Ornater er ophængte, og som ingen Kvinde maa betræde; han aabnede Døren til det „Allerhelligste", gjennem hvilken foruden Præsten ingen anden end selve Czaren har Lov til at gaa. Han iførte sig en af Guld og Sølv funklende Overklædning, stillede sig ved denne Dør og lod mig fotografere ham og Kirken.

At den russiske Stat har udstyret denne Kirke i sit Lands yderste Afkrog med saa megen Pragt — de stakkels Lapper, der udgjør dens Menighed, kunde have nøiedes med langt mindre — ligger deri, at den lige over for Norge er Grænsekirken, der med sine Guldstjærner og Løgkupler og Faner og Malerier til evige Tider skal forkynde: Her begynder det russiske Rige og den ene saliggjørende Tro.

Tæt ved Kirken ligger, næsten skjult af Træerne, det lille uanselige, af Træ opførte Kapel, der af Russerne betragtes med saa megen Ærefrygt, at Grænsen for dets Skyld fik sin nuværende, urimelige Form. Dets ene Halvdel er noget høiere end den anden; paa den høieste Del staar et græsk-katholsk Trækors. Jeg saa ikke dets Indre. Ved Siden deraf ligger Kirkegaarden, fuld af lignende Kors som det paa Kapellets Top.

Tæt derved ligger en Samling af usle, paa Stolper staaende Træhytter, beboede af et Dusin Lappefamilier. Ud af alle Hytterne myldrede de, da jeg ankom med mit fotografiske Apparat; den ene mere styg end den anden, den ene mere lurvet klædt end den anden. Og hvilken Vrimmel af Smaabørn! de fleste ikke iførte andet end den bare Skjorte. Det lyder næsten utroligt, men det er sandt, at man paa 70 Graders Brede kan nøies med den samme Paaklædning som under Ækvator. Der var for Øieblikket kun en eneste voksen Mand i Byen; alle de andre var paa Fiskeri.

Det russiske Lapland, der for største Delen dannes af Halvøen Kola, er yderst tyndt befolket, og Lappernes Levevis her adskiller sig ikke ubetydeligt fra deres Nomade-Landsmænds i

Norge og Sverige. CASTRÉN skildrer Befolkningen omtrent paa følgende Maade.

De russiske Lapper ernærer sig hovedsagelig af Fiskeri, og lever om Sommeren adspredte ved Søer, Floder og Havkyster, boende i deres Fiskerhytter. Om Høsten eller senere flytter de til deres Vinterboliger, der ikke ligger adskilte fra hverandre, men efter russisk Skik sammenpakkede i tætte Byer. Selve denne Beboelsesmaade viser, at de russiske Lapper ikke kan være i Besiddelse af store Renflokke, da i saa Tilfælde Egnen snart vilde blive blottet for Renføde, og Byens Indbyggere selvfølgelig maatte opsøge sig et andet Bosted. Men Antallet af Rener er saa ringe, at Byen i lange Aarrækker kan holde sig paa samme Sted. At de russiske Lapper har vendt sig fra Renavlen og næsten udelukkende hengivet sig til Fiskeri, dertil gives der mere end een Grund. Først og fremmest begunstiger Naturen i høi Grad den sidste Virksomhed. Ishavet og det Hvide Hav er sande Guldgruber for Fiskeren. Desuden findes i det russiske Lapland et Par store og fiskerige Indsøer, Imandra og Notozero, foruden en utallig Mængde mindre Vande. Hvorfor skulde ikke Lappen udnytte disse Næringskilder, og ombytte det vilde Fjældliv med Fiskerens i Sammenligning dermed langt lettere Hverv? Dernæst turde ogsaa den græsk-katholske Religion have bidraget til at føre Lapperne til denne Virksomhed. Thi da denne Religions Bekjendere i næsten Halvdelen af Aaret (omtrent hver anden Dag er en Helligdag) maa give Afkald paa den Slags Føde, som Lappen kunde erholde fra sin Renhjord, saa blev det ogsaa af religiøse Hensyn en Nødvendighed for den russiske Lap at kaste sig over en anden Næringsgren.

Lidt oven for Lappebyen i Boris-Gleb ligger den første af Pasvik Elvens mange Fosser. Den er ikke høi, det lodrette Fald udgjør kun 20 Fod, men temmelig bred, og den udgjør en smuk Prydelse for det allerede i Forveien saa smukke Landskab.

Byens eneste hjemmeværende Mandfolk roede mig tilbage til Elvenæs. Med ham var det adskilligt lettere at samtale end med Præsten, thi om end Koutokæino Dialekten afviger adskilligt fra den, der her tales, kunde vi dog nogenlunde gjøre os forstaaelige for hinanden.

Ved Elvens Munding findes der i Fjældsiden i Nærheden af Vandfladen nogle Huler, som har dannet sig ved Stenartens Tilbøielighed til at forvitre. En af disse kaldes TRIFAN's Hulen, efter den tidligere nævnte, til Helgen ophøiede Munk. Jeg fik des værre ikke Tid til at besøge den. KEILHAU beskriver den paa følgende Maade. „Inde i Hulen, til hvis Indgang man maa klatre nogle Alen op ad den næsten lodrette Klippevæg, ser man først en grov Lærredsdug som Forhæng, derefter Helligdommen selv, som bestaar af et lille Maleri, forestillende en Madonna, samt af et derunder hængende hvidt Klæde med et gyldent, broderet Kors; foran Billedet stod to tynde Vokslys, og paa et Bræt laa 6—7 Tokopekstykker." Her ofrer nemlig Lapperne Penge til TRIFAN, naar de reiser ud paa Fiskeri, for at han skal hjælpe dem; men Fama føier rigtignok ondskabsfuld til, at de, hvis Udbyttet ikke svarer til deres Forventninger, atter ved Hjemkomsten tilbagetager deres Gave. Kirken, som disse Gaver skulde tilfalde, kan derfor næppe blive rig paa denne Maade. —

Jeg skulde skildre den skjønneste Dag, jeg har tilbragt Nord for Polarkredsen. Hvad blev det til? Nogle matte, tørre, kjedelige Beretninger; en Benrad i Stedet for den levende Skabning, Rammen i Stedet for Maleriet.

Men kan jeg end ikke male Dig, skjønne Elvenæs, saa modtag dog min Tak for, hvad jeg nød. Modtag min Tak, I grønne, birkeklædte Skrænter, hvor Blomsterduften bølger under det friske Løv; modtag min Tak, Du muntre Elv med de vævre, guldglinsende Bølger; modtag min Tak, Du gjæstfrie Hjem, hvor alt aander af Skjønhed og Harmoni; modtag min Tak, Du unge, yndefulde Pige, der bandt den smukkeste Forglemmigei i den

Krans af Minder, jeg bragte hjem fra mit Ophold i Lappernes Land.

Dampskibets Pibe toner paa Fjorden; det sidste Haandtryk veksles, det sidste; vemodsfuld staar jeg paa Dækket og stirrer ud mod den Skjønhedsverden, jeg har gjæstet og for stedse forladt; vemodsfuld vinker jeg det sidste Farvel til Birkelunden, til Elven og til de venlige, milde, dybe Øine, indtil alt er skjult bag et fremspringende Næs.

Vemodsfuld lader jeg ogsaa Pennen skrive mit Farvel til Dem, kjære Læser. Thi her, paa den norske Kysts yderste Punkt, maa jeg ogsaa tage Afsked med Dem.

Jeg har skreven til Dem, som Ven skriver til Ven; De har med Taalmodighed og — tør jeg haabe det? — maaske med nogen Interesse og Deltagelse fulgt mig paa min Færd i det høie Nords fjærne, afsides Egne; derfor er jeg vemodig stemt ved at skilles fra Dem.

Jeg har skreven til Dem, som Ven skriver til Ven; bedøm min Bog fra dette Synspunkt. Ikke finder De i den lærde Udviklinger, sublime Tanker eller grundige Afhandlinger; hvad jeg under dens Affattelse ønskede, var kun i en let, underholdende og tillige noget belærende Fremstilling at kunne oprulle for Deres Øine nogle Sider af Livet og Naturen i hine høinordiske Egne, hvor Polarzonens pelsklædte Nomade vogter sin viltre Hjord under Nordlysets Straaler. Er dette lykkedes mig, er min Hensigt opnaaet; noget andet og mere tilstræbte disse fordringsløse Skildringer ikke.

Og idet vi skilles, siger jeg Dem Tak for hver en sympathetisk Tanke, hvormed de maatte have fulgt mit Liv i Lappernes Land. Farvel, Farvel!

ANMÆRKNINGER.

De vigtigste af de Skrifter og Artikler, som er benyttede under Udarbeidelsen af denne Bog, er de nedenfor anførte. De er paa enkelte Steder benyttede, uden at det er direkte nævnt i Teksten, og som oftest er der afveget mere eller mindre fra Ordlyden af de citerede Steder.

Det Kaart, der ledsager Bogen, gjør ikke Fordring paa nogen stræng Nøiagtighed, hvad de indre Landsdele angaar; det maa kun betragtes som et Orienteringskaart for Læseren.

Illustrationerne er for største Delen udførte efter Forfatterens Fotografier. Udførelsen — der er sket i London — er des værre i mange Tilfælde en saadan, at Forfatteren for Fremtiden ikke tør se nogen Fotograf lige i Øinene. Skjønt Forfatteren maa anse det som en utilbørlig Overdrivelse og Smiger, naar en af Norges første Malere har sagt, at Forfatteren er en af Norges første Fotografer, saa kan han dog ikke undlade at henvise dem, der maatte interessere sig for at lære at kjende hans fotografiske Standpunkt, til hans Originalfotografier i Ethnografisk Museum i Kjøbenhavn og i Bergens Museum. Et Par Billeder skyldes Underbestyreren ved Polarstationen i Bossekop, Hr. Carl Krafft, samt Fotografer i Tromsø og Bergen. Nordlysafbildningerne er udførte dels efter Forfatterens Tegninger, dels efter Atlasset til „Voyages en Scandinavie etc.“, en enkelt efter en Tegning fra Vegareisen.

Leopold v. Buch. Reise durch Norwegen und Lappland. Berlin 1810.

Paul B. du Chaillu. Midnattssolens Land. Bemyndigad öfversättning af H. Gumälius. Örebro 1883.

Jonas Collin. Skildringer af Naturvidenskaberne for Alle. Kjøbenhavn 1881.

Gustaf von Düben. Om Lappland och Lapparne. Stockholm 1873.

H. Fritz. Das Polarlidel. Leipzig 1881.

P. Gaimard. Voyages en Scandinavie. Aurores Boréales. Paris.

N. Hoffmeyer. Nogle Meddelelser om Planen for de internationale Polarexpeditioner. Kjøbenhavn 1883.

F. W. Hvoslef. Noget om den religiøse Bevægelse i Koutokæino. Theologisk Tidsskrift for den norske Kirke. Syvende Bind. Christiania 1857. — Tvende Breve til Biskop Juell. Christiania-Posten 1852, Nr. 1539.

B. M. Keilhau. Reise i Øst- og Vest-Finmarken. Christiania 1831.

La Lumière Electrique. Journal universel d'électricité. Tome 7. Paris 1882.

N. Lund. Reise igjennem Nordlandene og Vestfinmarken i Sommeren 1841. Christiania 1842.

Yngvar Nielsen. Reisehaandbog over Norge. Christiania 1883.

Norsk Retstidende. 19de Aargang. Christiania 1854.

Fredrik Rode. Optegnelser fra Finmarken. Skien 1842.

H. Schulze. Udvalgte Skrifter. Christiania 1883.

Aksel S. Steen. Fra den norske Polarstation. Morgenbladet, Christiania, 22de August 1882, 29de Marts 1883.

N. V. Stockfleth. Dagbog over mine Missionsreiser i Finmarken. Christiania 1860.

Chr. A. Wulfsberg. Om Finmarken. Christiania 1867.

ALFABETISK REGISTER.

Aalesund 8.
Aidejavre 384.
Algasfjæld 502.
Alten 32—56, 486—513.
Altenelv 39, 59—60, 69—70.
Altenfjord 31—32, 487—510.
Altengaard 40.
Altensø 17.
Anda, Rasmus Persen 473.
Aristoteles 201.
Aslaksdatter, Marit 352.
Aurora Australis 204.
Aurora Borealis 204—5.
Autzie 310, 316—19, 371.

Baade, ved Lofotfiskeriet 22—23, Lappernes 138.
Bals, Aslak Johnsen 422—23.
Bals, Birret Nielsdatter 337.
Balæna mysticetus 551.
Balænoptera gigas 550.
Balænoptera musculus 550.
Bergen 5—7.
Bergmann 269.
Beskades 64—66, 483.
Biese, Ernst 455.
Bievjavæijokka 383.
Biot 236.
Blaahval 550.
Bodø 19.
Bongo, Mikkel 474.
Boris-Gleb 562—68.
Boscovich 269.
Bossekop 32—35, 40—42, 50, 57; Polarstationen i 42, 50—56, 57, 486, 511—13.
Brahe, Tycho 203.
Bravais 41.
Bucht 349—74.
Bugønæs 560.
Bæhr, Anders Pedersen 364.
Bæhr, Ole 423.
Bæljasjvarre 318.
Bællinger 100, 143.
Bøgfjord 560.

Cavendish 270.
Celsius 291.
Chaillu, Du 395.
Chasma 201.
Christensen 475.
Christie 270.
Cicero 201.
Clementsen, Morten 193, 474.
Cotte 292.
Coxwell 268.

Dalton 270.
Debasto 447.
Dorba 473.

Edlund 306—7, 458.
Eibyelv 60, 484.
Eidsfjord 28.
Eira, Niels Andersen 422—23.
Eira, Thomas Andersen 359, 365—66, 368, 375.
Elen Marie 474.
Elvebaad 69, 138—41.
Elvebakken 39.
Elvelapper 133—35.
Elvenæs 560—69.
Enontekis 387.
Eriksen, Mikkel 557.

Fandrem, Gamle 488—89.
Fearnley, 268, 270.
Finhvaler 550—51.
Finkongkjeilen 539—40.
Finner (Kvæner) 39, 497—98; Dragt 392; Benævnelser 393; Gaarde 445; Udseende 445.
Fjældlapper 127—32, 136—62.
Florø 8.
Flögel 270.
Foldenfjord 12—13.
Foyn, Svend 548—55.
Fransk Expedition i Bossekop 41.
Fritz, H. 248, 250, 258, 278, 280.
Fritz, S. 270.
Fruholmen 532.
Fuglenæs 515, 518—19.

Gadus morrhua 21.
Gaino, Lars Johnsen 362—63, 430—33.
Gaino, Morten 411.
Galanito 324, 362, 411.
Galle 269—70.
Gamasjavre 386.
Gammer 82, 491—93.
Gargia 61—62, 483.
Gargovarre 320, 326—30, 429—33.
Garre Rastus 473.
Gassendi 204.
Gaup, Aslak Henriksen 348.
Gaup, Inger Larsdatter 337.
Gaup, Mathis Persen 425.
Gauss 49, 292.
Gilbert 269.
Gispe Aslak 473.
Gjesvær 532.
Glaisher 268.
Gorvatus, Elen Mikkelsdatter 349
Gorvatus, Peder Mikkelsen 358.
Griffenfeldt 11.
Grønlandshvalen 551.
Gudstjeneste i Koutokæino 183—86
Guldholmen 540.
Gundersen, Clement 318, 372—75.
Gätkesuando 465.

Hammerfest 513—22.
Handsker (lappiske) 143.
Hansteen 292.
Hardangerfjord 7.
Hedanjärvi 391, 442.
Hell 544—45.
Hestmanden 16—17.
Hestmandø 17.
Hjelmesø 529, 531.
Hjorter 291.
Hjælder 26.
Hjælmen 521.
Honningsvaag 533.
Hornelen 8.
Hornvigen 526.
Hueformer (lappiske) 143—45.
Humboldt 292.
Hunde (lappiske) 118—21.
Hvalfangst 548—55.
Hvalkjød 555.
Hvoslef 355—75.
Hätta 388—94, 440—43, 465—66.
Hætta, Aslak Jakobsen 349, 352, 357—77.
Hætta, Isak Olsen 353.
Hætta, Johannes Johannesen 351, 361—62.
Hætta, Johannes Mathisen 351, 358, 364, 371, 373, 375.

Hætta, Lars Jakobsen 347, 357, 365—66, 375, 377, 428, 435—67.
Hætta, Mathis Jakobsen 352.
Hætta, Mathis Johannesen 363.
Hætta, Mikkel Isaksen 349, 478.
Høia 521.
Høstager 83.

Internationale Polarstationer 42—50.
Isochasmer 248—58.

Jokkela 449.
Jokkeluft 503.
Jordstrømme-Apparater 457.
Jupvik 487.
Juøiken 184—85.

Kaafjord 507—10.
Karesuando 333, 335, 406—9.
Kettomella 444.
Kinnerodden (Nordkyn) 536.
Kirkenæs 560.
Kistrand 534.
Kittilä 450—53, 461.
Kjelvik 532—34.
Kjørgosh-Njarg 536.
Kjærris 83, 110.
Kjøllefjord 536.
Kjørsel med Ren 112—14, 323—24, 388, 438, 477—84.
Kleinschmidt, S. 285.
Knivskjærodden 524.
Kofte 142.
Komager 68, 93.
Komagfjord 488—501.
Komse 145—48.
Kongespeilet 202.
Korsklub 501.
Korsnæs 501—2.
Koutokæino 56, 76—107, 179—94, 332—78, 412—34, 468—77; Handelsmandens Gaard 79; Kirkegaarden 78—79; Kirken 78; Lensmandsgaarden 80—81; Præstegaarden 79; Skole 80, 106.
Koutokæino, Peder Olsen 359—70.
Kovetinder 502.
Krafft 269.
Kristianssund 9.
Kvalø 513.
Kvænangen, Niels Pedersen 349, 352.
Kvænangen, Svend Thomassen 346.
Kvænbyerne i Vadsø 546—47.
Kvæner (Finner) 39, 392—93, 445, 497—98.
Kyrö 444.

Laakkek 110.
Ladnijavre 66.
Lapper 126—62; ved Torskefiskeri i Lofoten 22; i Koutokæino 82; Dragt 93, 100, 142—48; Kjøreredskaber 108—12; Kjørsel med Ren 114; Telt 116—21; Hunde 118—21; Bevogtning af Renhjorden 120—21; Kaffedrikning 123—24; Benævnelser 126, 393; geografisk Udbredelse 127; Inddeling 127; Næringsmidler 128; Vandringer 128, 131; Reiser til Fods 136—38; til Baads 138—41; Beskjæftigelser 141—42; Børn 145—50; Tjenestefolk 150; fysiske Egendommeligheder 150—55; Renlighed 155—56; Gjæstfrihed 157; Hilsener 157; indbyrdes Omgang 157—59; Karakter 159—61; Sendrægtighed 159—61; Forhold til andre Folkeslag 161—62; Stedsans 174—75; Begravelser 182, 187—88; Kirkegang 183—86; Musiksans 184—85; kort Hukommelse 186; Barnedaab 187; Navne 187; Bryllupper 188—91; Brændevinsdrik 191—93; Lærere 193, 474—75; Undervisning 193; Lugt 193; tror at kunne drille Nordlyset 219; i Finland 446—47; i Rusland 566—67.
Larus tridactylus 534.
Latnæringen 559—60.
Laxefjord 536.
Lebesby 536.
Lekø 15.
Lekømøen 15—16.

Lemström 271, 455—60.
Lerfos 11.
Lille Jossa 63, 311—31.
Loddefiskeri 542.
Loddika 64.
Lofotfiskeri 20—28.
Lofotøerne 19—20.
Loomis 248, 270, 282.
Loppen 30.
Lottin 41.
Louis Philippe 19.
Lästadius 333—34, 389.
Lærredsfjord 489—90, 498—99.

Magerø 524, 532—33.
Magnetiske Iagttagelser 47, 50—52.
Magnetiske Perturbationer 48—49, 291—94.
Mairan 269.
Mallotus arcticus 542.
Markedsplads i Alten 40—41.
Marvben 177.
Meteorologiske Iagttagelser 46—47, 52.
Meyer 268.
Midnatssol 522—23.
Mohn, H. 42, 52.
Molde 8.
Mortas 324.
Motka, Johannes Abrahamsen 63, 311—31.
Munkholmen 11—12.
Muonioniska 399—405, 462—64.
Muoniovarre 400.
Muotka 465.

Namsos 14—15.
Neckela 386—87, 439.
Neidogortsje 71.
Newton 268, 270.
Nordenskiöld 268, 270.
Nordkap 524—30, 532.
Nordkyn 536.
Nordlys 31, 35, 42, 55, 91, 98, 195—308; Station i Koutokæino 89—90, 92—94; Høide 89, 259—74, 459, 487; Krone 91, 209—11, 213, 231—34, 242, 269; Baand 91, 209, 213—15, 226—29, 239; folkelige Theorier 196—98; Love 198—99; videnskabelige Theorier 199—200, 305—7; i ældre Tid 200—4; Betegnelser 202; Perioder 203, 274—83; ældste nordiske Optegnelser 203—4; Buer 205—7, 209, 212, 222—29, 240—42; Farve 206, 208—9, 213—14, 235—36, 244; mørkt Segment 206, 224—26; Straaler 206, 208, 210, 214, 230—31; Nordlysbølger 210, 234—35, 243; Overtro 219; Former 221—37; mørke Straaler 230; Nordlysskyer 234, 243; Polarisation 236; Spektrum 236—37; i Koutokæino 238—48; Forbindelse med Skyforholdene 244, 298; Nordlyszonen 244, 251—52, 307; Lysstyrke 244—48; Fotografering 247—48; Isochasmer 248—58; Udbredelse 258—59; geografisk Optræden 248—59; Forbindelse med Fænomener paa Solen 278, 280—83; Nordlyszonens Bevægelser 284—91; Forbindelse med Magnetnaalen 291—94; med Luftelektriciteten 294; med Telegrafforstyrrelser 294—96; med Veiret 297—98; med Maanen 298—99; Lyd 299—304; Lugt 305; kunstigt 457; Maalinger i Sodankylä 459.
Nordmænd i Finmarken 495—97.
Næsseby 557—59.

Oestrus tarandi 176.
Oratunturi 457.
Oscarstøtten paa Nordkap 529.
Oskald 437.

Palojokki 406.
Parry 272.
Pasvikelv 561, 563, 567.
Pedersson, Absalon 204, 216.
Pentha, Henrik 413, 474—75.
Perturbationer, magnetiske 48—49, 291—94.

Pingisjavre 478—82.
Plinius 201.
Polarexpeditioner 42—44.
Polarkredsen 17—18.
Polarstationer, internationale 42—50; i Bossekop 42, 50—57, 486, 511—13; i Sodankylä 455—60.
Porsangerfjord 534.
Pouchet 557.
Pulk 83, 109—11, 170—71.
Pultanen 464.
Punski, Rasmus 348.
Puoledaibala 398.
Pæsk 68, 100.
Pöntsa 462.

Raider 102, 170.
Raipasfjæld 59.
Ravhalla 462.
Redskaber ved Lofotfiskeriet 25—26.
Rener 103—6, 121, 163—77; Reiser med Ren 112—14, 170—75, 323—24, 388, 438, 477—84; Renhaar 118; Horn 122, 164—66; Malkning 122—23; Størrelse 164; Udseende 164; Alder 166; Parringstid 166; Mærkning 166; Lyd 166; Føde 166—67; Grad af Tamhed 167, 323; Arbeidsdyr 167; Tæmning 167—68; Optræden i Masse 168—69; Hjorde 169—70; Transport med Ren 171—72; Bæresadel 171; Hurtighed 172—74; Slagtning 175—77; Bræmse 176; Behandling 324; i Finland 447.
Rist, Aslak Pedersen 338, 348, 357, 360, 364—65, 368—75.
Rognsund 487.
Rolf 311—23, 477.
Rolfsø 529, 531.
Romsdalsfjælde 9.
Rorboder 23—24.
Rorvær 23.
Ruth 349—74.
Rørhvalen 550.

Salen 517.
Sandfaldet 39.
Sara, Aslak Mathisen 362.
Savna 395—98.
Schwabe 280.
Segment, mørkt 206, 224—26.
Seiland 487.
Seiter 318, 320, 429—33.
Seneca 201.
Senner 93, 143.
Siepi 437.
Siri, Anders Nielsen 337.
Sirka 449, 461—62.
Sitsjajavre 385, 439.
Skaller 100.
Skier 136—38.
Skjærvø 337.
Skum, Elen Aslaksdatter 357—59, 364—65, 375.
Skum, Henrik 365, 375.
Skum, Marit Thomasdatter 358.
Slagtning af Rener 175—77.
Sodankylä 454—60.
Sognefjord 7.
Solpletter 280—83.
Somby, Aslak Olsen 357, 364, 375.
Somby, Mons Aslaksen 352, 258, 360—61, 365, 375—76.
Somby, Ole Aslaksen 357—59, 365—67, 374.
Spein, Elen Andersdatter 360—61.
Spein, Kirsten 361.
Spein, Marit Rasmusdatter 374.
Spein, Rasmus Rasmussen 337, 341, 345—47.
Speinsen, Johan 474.
Stangnæs 540.
Stat 8.
Steen, Aksel S. 50.
Stjærnsund 487.
Stjærnø 487.
Stockfleth, N. V. 338—55.
Stolpeboder 82.
Storfos 71.
Storvandet (ved Hammerfest) 514.
Storvandet (ved Talvik) 505.
Strandlinier 507—8.
Stuorgoattemjavre 386.

Suolovuobme 483.
Suoppa 122.
Sværholt 535.
Sværholtklub 534—35.
Sydlys 204, 252—55, 259, 283.
Sydvaranger 560—69.
Syv Søstre 17.
Syvvajärvi 410.
Sølapper 132, 490—99.

Talvik 504—7.
Tanaelv 540.
Tanafjord 539.
Tanahorn 541.
Tanen 540.
Telegrafiske Forstyrrelser 294—96.
Temperaturforhold i Grønland og Island 46.
Tepsa 453, 461.
Termindage 49.
Terrasser 508.
Thuri Marit 325—31, 474.
Torghatten 16.
Tornensis, Mikkel Isaksen 478, 482.
Tornensis, Morten 329.
Tornensis, Morten Olsen 362.
Torrasiepi 462.
Torskefiskeri i Lofoten 20—28.
Trifan 563, 568.
Tromsø 29.
Trondhjem 9—12.
Tsjurgimjavre 386.
Tuenæs 524.
Tyven 513.

Udstrømningsapparat, elektrisk 457—58.
Ulloa, Antonio de 204.
Unipolar Induktion 306.
Utzi, Anders Andersen 352.
Utzi, Elen Andersdatter 359.

Vadsø 545—56.
Vappus 170.
Vardø 541—45.
Vardøhus 543—44.
Vargak-Njarg 541.
Vargsund 487.
Variationsinstrumenter 48, 51.
Vars Andfrs Andersen 348.
Veirforhold i Koutokæino 90—91, 99—100, 102, 469—70.
Venuspassagen 1769 544.
Vestfjord 19.
Vik, Johannes Isaksen 416.
Vina 61.
Vuotta-raipe 108.

Wargentin 204.
Weber 49, 292.
Weyprecht 44, 287—88, 292.
Wijkander 275.
Wilcke 292.
Wolf 280.
Worum, Harald 476.
Wrede 270.

Zenith, det magnetiske 209, 231.

Oxfjord 31, 513.

De særskilt trykte Billeder anbringes:

	Side.
Min Nordlysstation i Koutokæino	92
Rener	121
Kone med Barn i Komse	145
Rener	168
Uden for Koutokæinos Kirke efter Gudstjenesten	183
Det Indre af Koutokæino Kirke	184
Udsigt over Gätkesuando	465

RETTELSER.

Side 23, Linie 14, læs 30,000.
- 296, - 14, - Kl. 1—2.

FORFATTERENS REISERUTER.

By.
Kirke.
Handelsplads. Fjældstue, etc.

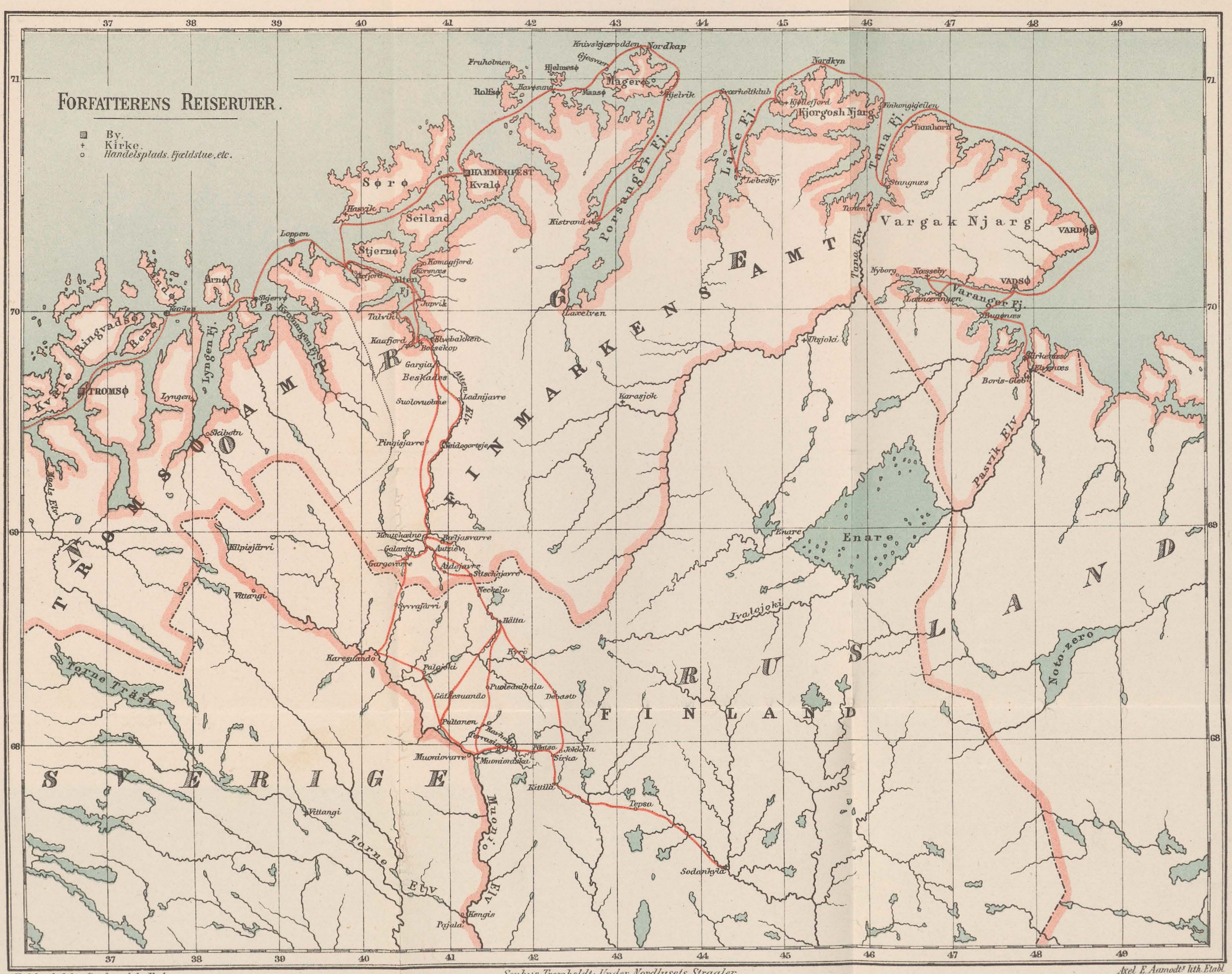

Gyldendalske Boghandels Forlag. *Sophus Tromholdt: Under Nordlysets Straaler.* *Axel E. Aamodts lith. Etabl.*